DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

ELFDE DEEL.

TE LEYDEN

By PIETER VAN DER EYK,

MDCCLIX.

KORTE INHOUD

der Vertoogen in het

ELFDE DEEL

VAN DEN

NEDERLANDSCHEN SPECTATOR,

Uitgegeeven in het Jaar 1759.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 261.]

Candida pax homines, trux decet ira feras.

OVIDIUS,

De vrede voegt den mensch, de gramschap wilde dieren.

WESTERBAEN.

Dat elk mensch verpligt is het leeven van zynen medemensch zoo aangenaam en genoeglyk te maaken, als hy wegens zyne byzondere omstandigheden kan doen, en de vastgestelde orde der menschlyke saamenleeving toelaat, zal een ieder die de zaaken met behoorlyke aandacht overwoogen heeft, en verstandiglyk uitgezien naar de middelen, welken noodzaaklyk zyn om hem zelven een aangenaam en genoeglyk leeven te doen leiden, ligtlyk erkennen. De menschlyke natuur, en de orde der zedelyke wereld is zoodanig door den oneindig wyzen Schepper en Albestierer geschikt, dat niets dan eene algemeene bezorgdheid der menschen voor malkanderen in staat is om aan elk van hun eene bestendige vreugde en genoegen te bezorgen, waar uit van zelve volgt dat hy elk verpligt heeft, om in het bevorderen van het heil van anderen zyn eigen heil en vergenoegen te zoeken. Daar toe bezielde hy hen met eene onafleggelyke begeerte tot vreugde; daar toe gaf hy aan eenen iegelyk die gevoeligheid van medelyden en ontferming over de onheilen van

den medemensch, welke hem heeviglyk treft op het eerste gezigt dier elenden, eer zyn gezonde verstand in staat is om daarover te redeneeren, en te besluiten, en hem opwekt om hulpe te bieden, om zich hoe eer hoe liever van dit smertelyke gevoel van medelyden te ontslaan, en zich dat genoegen, welk den weldaadigen bestendiglyk verzelt, te verkrygen, 't geen het natuurlyk uitwerkzel is van de bewustheid van zynen medemensch geholpen, en gered te hebben, en dus oorzaak van zyne vreugde geweest te zyn. Daar toe bezielde hy hen met die sterke drift tot gezelligheid, en gaf hun allen de tot voldoening der zelve noodige en bekwaame middelen; daar toe eindelyk gaf hy hun de begeerte om van huns gelyken geacht, en als voortreffelyk aangezien te worden, welke zich in de eerste jeugd ontdekt, en zelf in de zoodanigen stand houdt die eeniglyk schynen te bedoelen, om alle waare eer en achting met voeten te treeden.

Deeze verpligting, welke ieder redelyk mensch erkennen moet; om welke te bevorderen de oneindige Wysheid den mensch alle moogelyke hulpmiddelen, en beweegredenen gegeeven heeft, wordt zeer uitmuntende volvoerd, wanneer men zich ten grondregul in zyn gedrag stelt om, zoo veel met waarheid en deugd overeenkoomt, zoo verre als het gemeene welzyn zulks toelaat, eenen iegelyk te behaagen, en zyne achting te verkrygen, wyl zulks van dat gevolg zal zyn, dat men geene daaden bedryft, waar door men het genoegen van zynen eevenmensch vermindert, en zich aan zyne verontwaardiging en verachting onderwerpt; een grondregul zeeker, tot wiens opvolging men ligtlyk door zyne eigenliefde wordt opgewekt, die altyd wenscht van anderen geacht, en als voortreffelyk erkend te worden in dat geene; waar in zy zich zelve hoogacht en voortreffelyk keurt. Maar dewyl het involgen van deezen grondregul niet zelden gedwarsboomd wordt door der menschen verschillende neigingen, tegenstrydige hartstochten en tegen den anderen aanloopende belangen, welken dikwils niet door het gezonde verstand bestierd worden, waar door het niet moogelyk is aan allen te behaagen, zoo kan men echter

zich aan die verpligting overgeeven, en de uitvoering daar van door zyn voorbeeld meer en meer veld doen winnen, en dus het algemeene genoegen der menschen bestendig maaken, wanneer men zorg draagt, dat vredelievenheid, en inschikkelykheid in zyn geheele gedrag heersche. Immers deeze in der menschen gemoederen heerschende, moeten noodwendig alle oorzaaken van haat en tweespalt weggenoomen zyn, en waarheid, gerechtigheid en Godsvrucht haare zegeningen over de menschlyke maatschappy verspreiden. De vredelievende, die zorgvuldiglyk vermydt alles waar uit zyn naasten zoude konnen meenen eenige reden van misnoegen met recht op te vatten, verwekt en behoudt zich die rust van gemoed, dat inwendig genoegen, welk noodwendig gebooren wordt uit de bewustheid van niemand beledigd te hebben, en is in die bezadigdheid bekwaam om over de rechte waarde der zaaken een goed oordeel te vellen, en te volgen; hy dwingt, om zoo te spreeken, zyne medemenschen om hem te beminnen en hoog te waardeeren, en vindt in hunne liefde en achting niet alleen zyne veiligheid, maar ook zyn bestendig geluk en vreugde, zoo dat, indien vredelievenheid, en welke de zelve onafscheidelyk moet verzellen billyke inschikkelykheid, zoo verre waarheid en deugd toelaat, van de menschen betracht wierde, deeze aarde, volgens het oogmerk van den goeden en wyzen Albestierer, wel haast een paradys van vreugde en vergenoeging zoude zyn, waar in elk zyn best zoude doen om de vreugde van zynen evenmensch te volmaaken.

Eene vredelievenheid en inschikkelykheid, welke met de allergestrengste deugd, indien zy wel beredeneerd is, gemaklyk kan en noodwendig moet gepaard gaan, en zonder de zelve geene plaats behoort te hebben; vredelievende en inschikkelyk te zyn omtrent ondeugden en schelmstukken, dat is de zelven aanmoedigen, en een voorneemen vertoonen om den evenmensch te verderven; Vredelievenheid en inschikkelykheid moet dan plaats hebben in onverschillige zaaken, welken van geen of weinig invloed zyn omtrent der menschen waar geluk of ongeluk, en ten opzigte van hunne soortgelyke zwakheden

driegery opmerkt en veroordeelt; Het ſtaat immers aan hem, die weet en erkent dat hy door den grooten Opperheer verpligt is *de onderdaanige dienaar van zynen naaſten te zyn*, en zyn welzyn te bevorderen overeenkoomende met zyne byzondere omſtandigheden, het ſtaat aan hem in waarheid beſchaafd te zyn, om zyn hart met die beſchaafde taale te paaren, en in oprechtheid te verklaaren, dat hy *de eer heeft van de ootmoedige dienaar te zyn van den naaſten*. Dit geeft hem niet alleen de liefde van die beſchaafde bedriegeren, maar verbeetert hen ten minſten ten opzigte van hem, voor wien zy zich ſchaamen zouden hunne beſchaafde betuigingen niet in der daad en waarheid te vervullen: en bevordert den vrede, en door den zelven het algemeene heil.

Eusebius Rigidus ontdekt eenige zwakheden in deezen, anderen in geenen, welken uit hunne verſchillende opvoeding, uiterlyke omſtandigheden, of ook byzonder geſtel van lighaam, welk van verſchillende begeertens oorzaak is, gebooren worden; hy volgt zyne gewoonte, en de indrukzels van zyne opvoeding; deezen paart hy naar zyne gedachten zeer wel met de allergeſtrengſte deugd. Hy kan daarom de anderen niet verdraagen, behandelt hen met ſtroefheid en afkeer. Dit is oorzaak van een wederzydſchen haat, en ſtelt Eusebius Rigidus buiten ſtaat om het heil van zynen naaſten door het zachtmoediglyk verbeeteren deezer zwakheden te bevorderen. Indien hy, zonder die zwakheden met alle moogelyke ſtrengheden te verfoeijen, die geenen, welken hy om de zelven veracht, toegang tot zich gave, met oogmerk om hen hunne zwakheden, daar zy moogelyk wegens hunne opvoeding, en aangenoomene gewoonten nimmer overgedacht hebben, met alle vriendelyke zachtheid te vertoonen, en door zyne geſprekken, niet dan liefde en bezorgdheid voor hen ademende, te verbeeteren, zoo zoude hy hen zoo ondeugend van hart niet vinden als hy zich verbeeldt; en indien zy al zoodaanige waren, moeſt hy, wel verre van hen met haat en afkeer te bejeegenen, hen door alle minnelyke wegen trachten te winnen, en te behouden, zonder dat hy zich met hunne gebreken beſmette. Welk een

met oogmerk naamlyk om de zelven, was het mogelyk, te verbeeteren, en zynen evenmensch van de zelven te geneezen, het welk zekerlyk door hem te verachten, te vermyden, of strenglyk te behandelen niet geschieden kan. Maar ten deezen opzigte wordt niet zelden de vredelievenheid en alle inschikkelykheid verbannen, en dat, om dat men de zaaken niet te recht overwoogen heeft, met een oogmerk dat in zich zelven goed is, waar door twist en tweespalt ontstaat, en haat en afkeer gebooren wordt. VERIDICUS SINCERUS merkt op, dat onder de beschaafde luiden eene geheele party woorden in zwang gaan, die op zyn best genoomen niets beteekenen, of zoo zy iets willen zeggen, niets dan onwaarheden en bedrog behelzen. Hy kan niet verdraagen *alle die diepe buigingen ten bewyze van ootmoed en nederigheid, alle die betuigingen van verpligting te hebben, en van gereedheid om dienst te doen, om ten allen tyden een ootmoedige dienaar te zullen zyn*, om dat hy oordeelt; dat de menschen tegen het oogmerk van den wyzen God malkanderen bedrieglyk de kap vullen, en ophullen; hy besluit daarom zich daar niet mede op te houden, en acht zich uit pligt van die beschaafdheid ontslaagen; maar wat is het gevolg hier van? Hy wordt by die beschaafde bedriegers voor een man van een somber humeur, by sommigen voor een lompert, by anderen voor eenen trotzen en opgeblaazen zot gehouden, en van allen gehaat. Gelyk hy geene inschikkelykheid voor hen heeft, zoo hebben zy geene voor hem, het welk oorzaak is van vermindering van genoegen voor hem, en voor de geenen die hem haaten. Indien VERIDICUS SINCERUS by het ondervinden van de valsheid en het bedrog deezer beschaafdheid in opmerking hadt genoomen, dat zy uit de waare beschaafdheid, welke waarlyk het genoegen van den mensch tracht te volmaaken, gebooren is, en den schyn van de zelve vertoont, hy zoude een geheel ander gedrag houden, en dus allen haat en tweedragt tegen en met hem voorkoomen. Hy konde immers die zelfde beschaafde taal voeren, die zelfde beschaafde houding in alle waarachtigheid vertoonen, welke hy in anderen als enkele bedrie-

wederzyds genoegen zoude hier uit gebooren worden! daar zyn gestreng gedrag nu niets dan ongenoegen en verdrietlykheden, en voor hem, en voor anderen, voortbrengt. Kan 'er eenige redelykheid in dit gedrag van EUSEBIUS RIGIDUS, die zich zelven niet volmaakt in alles kan houden, die zelf genoodzaakt is zyne zwakheden te erkennen, gevonden worden? Is het billyk dat hy de menschen om hunne byzondere zwakheden van zich verbant, daar zy de zelve reden hebben om hem ook om de zynen te vermyden? Voegt het hem zoo streng over anderen te zyn? Hy zoude moogelyk de eerste zyn die uit de saamenleeving en gezelschappen moest gebannen worden, indien 'er eene wet gemaakt wierde om geene anderen dan *volmaakten* daar in te dulden. Hy behoorde zyne kiesheid niet zoo verre toe te geeven, dat eene ongemakkelyke gemelykheid hem zoo verblindt, dat hy niets van de hulpmiddelen daar tegen gewaar wordt. Waarom beschouwt hy de menschen altyd van de slegtste zyde, zonder immer in opmerking te neemen, dat 'er in menschen, die groote onvolmaaktheden hebben, nog iets goeds, iets achting waardigs voor de maatschappy plaats heeft? dit is zeekerlyk de reden waarom zy hem ondraagelyk voorkoomen, dat hy altoos hunne zwakheden beschouwt, en nimmer hun recht doet wegens dat geene dat goed, en pryssélyk in hunne gemoedsgestalte, en in hunne daaden gevonden wordt. Het welk een ieder zeer onbillyk zal oordeelen. De menschen in het algemeen zyn zeekerlyk niet zoo zy behooren te zyn, maar evenwel zyn zy niet zo bedurven, dat men ze niet kan verdraagen zoo zy zyn: de ondervinding doet ons zien, dat goede en kwaade hoedanigheden in den zelfden mensch huisvesten, dat alles geene deugd is in de besten, maar ook alles geene ondeugd in de kwaadsten; verkiest den besten man dien gy kent, en beschouwt hem van alle zyden, zoo zult gy gebreken ontdekken: Onderzoekt ten allernaaukeurigsten iemand, in welken groote gebreken heerschen, gy zult buiten eenigen twyfel vry wat goeds in hem gewaar worden, hem een nut lid der menschlyke maatschappy vinden in alles, wat geene gemeenschap met zyne heerschende drift heeft, en dus reden

den om hem daarom te achten, en hoop van hem door inschikkelykheid te winnen. Het staat zeekerlyk aan eenen iegelyk om van de menschen zoo zy zyn een goed en nuttig gebruik te maaken, en voor zich zelven, en voor hen te gelyk, indien men door vriendelyke inschikkelykheid, en bezadigde vredelievenheid, behoudens waarheid, deugd, en het gemeene heil zich in hunne gunst en achting weet te dringen, en dus ook een algemeen genoegen te veroorzaaken, waar toe men verpligt is.

Maar inschikkelyk en vredelievende zich te toonen in het dulden en verdraagen van ondeugden en godloosheden, welken alle goede orde verbreeken, welken de maatschappy sloopen, welken of ons zelven, of anderen in gevaar brengen om van den koninglyken weg van eer en deugd af te wyken, is eene lafhartigheid, welke in gezonde herssenen niet schynt te konnen vallen, en echter dikwerf gevonden wordt, waarschynlyk uit vrees van zich ongemakken door het bestraffen der zelven op den hals te haalen, aan welker vermyding dikwils eer en deugd opgeofferd wordt. SOCORS PLACIDUS vindt zich in gezelschap van PETULANS SPURIDICUS, gewoon om, zonder iemand te ontzien, alle wetten van eer en deugd, van kuisheid en betaamlykheid met voeten te treeden; hy hoort hem zyne snoode stukken al juichende in de tegenwoordigheid van jonge luiden vertellen, waar door zy ten minsten in gevaar zyn van te watertanden om ook die grootmoedige heldendaaden te bedryven; hy zwygt stil, en laat alles op zyn beloop. Waarom? hy is inschikkelyk, vredelievende, hy oordeelt dat 'er geen helpen aan dien snooden is, hy wil zich aan zynen haat niet onderwerpen, die hem moogelyk van eenige aangenaamheden zoude berooven. Kan men met reden zeggen dat die inschikkelykheid in PLACIDUS een deugd is? In geenen deele. Het gedrag van EUGENIUS ACER is hier zekerlyk redelyker; dees houdt SPURIDICUS ook voor onverbeeterlyk, en werpt daarom geene perlen voor dat zwyn, maar is terstond gereed om de ondeugendheid of dwaasheid van deszelfs gedrag door eene korte en bondige aanmerking, door een enkel woord zoodanig

in

in het licht te zetten, dat elk der jonge luiden de zelve gewaar wordt, en dus buiten ſtaat is van verlokt te worden. Het gevolg is, SPURIDICUS haat ACER doodlyk; tracht zich van hem zoo veel te verwyderen als moogelyk is, en ſchynt ſomtyds dat oogmerk te zullen bereiken. Maar ACER, vergenoegd over zyne poogingen om het voortkruipen der ondeugd te beletten, zonder zich aan hem te ſtooren, daar koome van wat 'er wil, blyft by zyne redelyke handelingen volharden.

Inſchikkelyk en vredelievende te zyn, wanneer het gemeene welzyn van den Staat in gevaar is, wanneer de grondwetten van den zelven vertreeden worden, wanneer de dierbaare vryheid dreigt ſchipbreuk te lyden, en op zyn SPAANS met de daad zelve gezegd wordt, NON CURAMUS VESTROS PRIVILEGIOS; in dat geval toegeeflyk te zyn om dat 'er anders maar tweedragt zoude gebooren worden, wat is dat anders dan eer en eed vergeeten, en godlooslyk om eigen belang den leden van den burgerſtaat het juk van dwinglandy op den halze leggen? Daar toe zeeker! zyn alle edelmoedige menſchen ten allen tyden onbekwaam geweeſt; om zulk een onheil en van zich zelven, en van de naakoomelingen afte weeren, verkoozen onze grootmoedige Voorouders, onder het beleid van Vader WILLEM, hun dierbaare bloed te waagen en te ſtorten, waar door wy hedendaags in die onwaardeerbaare guldene vryheid zitten; om welke te bewaaren elk braaf Nederlander geneegen en gereed moet zyn om hun doorluchtig voorbeeld te volgen, en dus tot derzelver behoud zyn goed en bloed vrywilliglyk opteofferen.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 262.]

Interdum volgus rectum videt.

HORATIUS.

't Gemeen gevoelt by wylen recht.

HUYDECOPER.

HEER SPECTATOR!

Ik wou as het met je believe was, jou wel iens om onderrigting vraege, zo as ik ezien heb, dat aere luy ook wel iens doen. Want motje weete, ik lees dat boukje dat jy alle veertien daegen maekt, ook wel erys by myn meutje KLAERTJE, die, zo als ongs Domene en aere luy zeggen, ien bystere verstandige vrouw is. Ze is de weeuw van myn vaertjes broer begrypje, en die heit haer zongder kinderen in een goejen doen laeten zitten. Zo dat zy alles heit wat heur hertje maer lust. Wanneer ik nu s'avends myn werk edaen heb, gae ik wat by haer praete verstaeje, dan zit zy in het gemien te leezen, en ik ben daer niet lang, of het is, daer JAEP, daer hebje ook een bouk, leez jonge, dan worje wys. Zo dat ik dan ook wel iens jou boukje in hande kryg, en daer met plaizier in lees.

Ik heb dan bespeurt verstae je, dat jy mee ien man bent die overal van weet, en zeekerlyk ook wel kennis van den Oorlog zel hebben. Nou wou ik wel iens van jou weeten als het met je believen was, want ik hou jou voor onpartydig: wat het best voor onz landt is, dat den Pruys met zyn maets den slag winnen, of die aere party die teugens hem vegten? Ik mot je iens verhaelen Heerscop! hoe raer en verschillig de luy op ongs dorp daer van praeten. Den ien spreekt dus, en den aer weer zo, dat ienvoudige luy as ik en myns gelyken, daer vaek niet wyz uyt kenne worden. Tis ebeurd dat DIRK onze Meulenaer deuze zoomer hiel verbaest verby myn huys kwam lopen, en gelyk as ik zag verstae je, dat de man ontstelt was,

zay ik teugens hem; zo Dirk buur wat scheelt er an, en waer zo ichselyk nae toe? Wel Jaep zay de man, heb je dan van de moord van Parys niet ehoort, tis alles onklaer maerje, 't is alles onklaer, ze zeggen dat den Keuning van Pruyssen den slag verloren heit, en dan ist ommers met ongs land edaen! jae wel ik heb er in gien drie nagten, en men wyf ook niet van kenne slaepen: nou gae ik iens naer Hannes den Duytzer toe, die heit veur Soldaet onder den Pruys edient, en die zelt wel weeten. Wel zo Dirk zei ik zo, ik bin dan gelukkiger as jy, dat ik die tyding niet eweeten heb, en heb die nagten hiel gerust eslaepen, maer ik mien, dat, als ik ze al eweeten had, ik ef evewel niet ongeruster om zou eslaepen hebben. Jy bent een groote gek, dat jy je zo bekommert over zacken, die buyte jou boukje zyn. Wel zy Dirk, ben ik daerom ien groote gek, dan ist seeper goet dat er nog grooter gekke zyn als ik. Heb je dan niet ehoord, dat onzen Domene veurlede Zundag zo ernstig, en met zo veul iever veur de waepens van den Keuning van Pruyssen ebeede heit, en dat God zyne raedslaegen wilde zeegenen, dewyl zy alle- erigt waeren tot het welzyn der protestanten, en daer en teugen wilde vereydelen de raedslaegen van zyne vyanden, die daer op uyt waeren, om de protestantse religie uyt te roejen, zo dat men mot onderstellen, dat alle de protestanten verloren zyn, als hy den slag verliest, en wy zyn ummers ook ien protestans land.

Wel jae Dirk, zay ik toen weer, dat heb ik wel ehoort, maer ik heb ook al by me zelf gedogt, hoe weet Domene dat alles zo precys; want ik heb wel hoore zegge, dat den Keuning van Pruissen ien hiel verstandig Keuning, en niet veul van zeggen is. Dus ken het ook wel zyn dat den Domene er zo wat nae raet, en zo als jy, hem bekommert over zacke die hy niet verstaet. Jae man zy Dirk, je bent er niet aster, je weet nog niet hoe de grooten gemien onder mekaer zyn. Ik heb iens van Michiel Janzen zaelger, die zo as je weet Catelyks was, hooren zeggen, dat de Paus alle twie uuren een courier uyt den heemel kreygt, met tyding hoe het daer ging: nu is er ummers meer onderschydt tussen onzen lieven Heer en den Keuning van Pruyssen, as tussen den Paus en den Domene; zo dat, als die crispendentie in den heemel kan hebben, onzen Domene wel crispendentie met den Keuning van Pruyssen kan houwen. Hoor zay ik Dirk Oom! je spreekt wel, en jou reeden, die je daeresproken hebt, zyn niet al mis; maer ik heb wel elezen, dat alle Mogendheden heure zacken zeer geheim overleggen, en

dat

dat alle menſſen, die niet tot de regering behooren, van de oogmerken en daeden van de Vorſten oordelen, als de blinde van de kleure, en dikwils bang veur heur ſchimme zyn, of zig met een dooje mees verheugen. Weet je hoe ik doe beſte maet? ik beruſt volkome in de wysheid van ongze Heere Staeten, die hebben het land zo lang wel geregiert, die zullen het ook nog wel langer zo beſtieren, die hebben ieder in heur byzonder deurgaens meer te verliezen, as jy of ik, die weeten ook beeter as wy wat er in Jeropa omgaet en wat er diend gedaen te worden om ongs de geruſte bezitting van het ongze te doen behouwen, en die is het heur pligt voor het land te zorge, zo as het de onze is om heur door het ewillig opbrenge van onze ſchattinge, daer toe in ſtaet te ſtellen, en voor de reſt te zwygen. Ik heb ook wel choord en elezen, dat er altyd zulke onweersveugels en onruſte geeſten in ongs land zyn eweeſt, die twiſt en twiedragt onder de ingezetene zogte te brengen, en daerom uyt alle veurvallen die in dit en aere landen gebeuren, altoos naedeelige, meeſtentyds disperaete gevolge veur ongs land en Kerk veurſtellen, Maer Vrindſchap, dat zyn waerlyk gien beſten: De hooge regering mag ook doen wat ze wil, zy doed nooit goed, en die Monſieurs bedille alles, met inzigt om de goeje burgery van de regering te verwydere, en houwen zig gereed, om by de eerſte gelegentheid in troubel waeter te viſſen, terwyl het gepretendeerde gevaer van het land en de religie, altoos het veurwendzel, maer eygen belang de waere oorzaek is. En genome, het gebeurde iens, daer ik hoop dat den heemel ongs veur wil bewaeren, dat ongs land te vreezen hadt, veur ien aenval van ien vreemde Mogendheid; wat was dan beeter dat de ingezetenen ienig of oniens waeren, en wat zyn dan altoos de beſten, die de iendragt of de onienigheid zoeken te bewerken? Weet Vrindje, dat ik elezen heb dat ongs land deur iendragt altyd gebloeit heit, en niet als door twiſt zel ten ongderen gaen.

Kort hier naer kwam ik iens op ien aevend by Gerrit den Timmerman, daer vond ik Toontje de Zwart, en ienige andere: goe naevent volkje zay ik, hoe zo by mekaer? Jie Jaep zay er ien we houwen ien praetje, wil je mee iens opſteeken, gae dan maer zitte, zo as ik dee: maer ik mien Heer Spectator dat ik toen uyt ien aer vaetje hoorde tappen: by die maets had het den Keuning van Pruyſſen lydig verkurven, hy wierd daer onttroondt, zyn Keurvorſtendom afgenomen en by gratie lieten zy hem allien Markwies van Brandenburg blyve; en zo dat zo niet ging as zy het beſloten hadden, was het met ongs land edaen, wy hadde, zo

zay miende, al te gevaerlyken naebuur an dien Vorst zo hy te magtig wierd, en dan zou hy zeekerlyk dit land ook overmiesteren, zo as hy het Saxenland edaen had, dat de reeden was, waerom hy over eenigen tydt te Amsterdam was eweest, om iens te zien of het hum anstong: maer nu had het zo veul nood niet, want ze wisten van goejerhand, dat hy totaliter geslaegen was, en dat de Keyzerlyken hem nou wel verder klaer zouwe maeken.

Wel zo, wel zo Luydjes! viel ik daer op in, je slaet er gien klyntje deur hien: wat heyd de Keuning van Pruyssen je luy tog veur kwaet edaen, dat je zo bitter teugens hum bent? het is of je luy ook al in den raed zat, en de belangens der Mogentheden hielp schikken; maer ik loof dat ik wel bespeur waer je luy den schoen vringd: dewyl jy luy alle Rooms bent, en den Keuning van Pruyssen ien Protestant, is het uyt haet veur zyn religie dat je luy zo op hem ebeeten bent. Hier op barsten ze alle uyt van laggen, en Gerrit Baes douwde myn toe, hoe langer hoe schoonder! je ziet den splinter in het oog van ien aer, en den balk niet in je eygen. As wy dat nouw om die reeden al zo iens deejen as jy daer zegt Jaepje, doen wy ummers niet aers as jy luy: waer komt dog aers van daen al die leelyke afbeeldzels die men van de Fransſen maekt, en die men de kinders met de pap soekt in te geven, wat voordeel die naetie ons ook mag doen, as allien uyt haet die je luy teugen heur geloof hebt? Ik wist daer niet veul teugen in te leggen Heer Spectator, want ziet, de boere minschen zyn altoos zo niet klaer as de steeluy met heur antwoord, en gelyk wou ik heur ook niet geeve, waerom ik best dogt hien te gaen.

Jae wel dogt ik by me zelven toen ik tuys was, dat komt er net op uyt zo as ik an Dirk ezayt heb, en die luy hebben net zo veul reeden om teugens den Pruys uyt te vaeren als de aere teugens den Fransman: maer 't is evenwel niet goet; en waerom zouwe de ingezetenen, of schoon in gevoelens omtrent de religie verschillend, niet iensgezind kennen zyn in het welwezen van het land te behartigen, en noodzaekt haer geloof haer, om alle billikheid uyt het oog te verliezen, het regt onregt, en het onregt regt te noemen, naer maete dat het van, of teugens haere geloofsgenoten geoeffent word? Ik heb ook wel meer as iens in de schrift elezen, maer nooit daer in evonden, dat men zyn evennaesten mag haeten om dat hy van ien aer begrip is as wy. Evenwel veroorzaekt dat al die partyschap die wy onder de ingezeetenen van ongs land bespeuren. Waer mag dat dog van daen komen heb ik wel edogt; zouwe onze Domenees en de Pastoors van

de

de Roomse daer niet wel de grooste oorzaeken van zyn? myn dunkt, as die Heeren zo veul moeite anwenden om de minschen malkaer te doen lief hebben, as zy anwenden om die malkaer te doen haeten, dat er dan kans zou zyn, om de iendragt te herstellen. By voorbeeldt, laet de onze maer van haere party spreeken het is altyd op zyn leelykst afgeschildert, en met de benaeming van Paeps of aere kwaetaerdige uytdrukkingen verzelt: Ik ben maer ien ienvoudig mens, maer ik kan je niet genoeg zeggen myn Heer! hoe me diergelyke bewoordinge altoos ergeren.

De Roomsche maeken het gien haertje beeter, as ze van ongs spreeken zyn de eertitels geuzen of ketters, en de kleine kinderen leeren van beide zyje reeds door die veragtelyke naemen die zy altyt hooren ook malkaer veragten, dat zelden met de jaeren verbeterd. Waerom men ook deurgaens de luyden van iene gezindheid in ien dorp, allien met malkaer ziet converseren, en zo is de burgery in twie partyschappen verdeeld.

Dit gaet zo verre, dat den ien by den aer, as in groote noodzaekelykheid niet te mart gaet. Ik motje daer nog iens ien klugje van verhaelen Heer Spectator! Ik stond veurleden Zundag teugens den Aevendt in myn deur, wanneer myn buurman Willem Janssen naer myn toe kwam, en wyl ik bespeurde dat hy niet wel te moe was, vroeg ik hum wat er an scheelde. Og man zay hy zo, 't is 't ongzent weer scrikkelyk overhoop, ongs Neeltje die nou te Alderheiligen in heur dienst is ekomen, wil deuzen Aevend met gewelt weer weg. Wel zo man zay ik, heit je wyf ze dan ook wat te kwaelyk bejegent? ze is altemet ook wel wat al te vinnig. Neen zay Willem daer haepert het nou niet an, maer ik zel het je iens verhaelen. Gisteren zouwe wy koekebak eeten en men wyf zend de meyd om meel te haelen, zonder haer te beduye, waer ze gaen most, het mysse dat nog niet veul op het Dorp bekent is, vind een winkel, vraegt of er meel te koop is, krygt tot antwoord jae en koopt een half maetje, juyst of het weezen most, by Tryntje Pieters.

Nou is ze deuzen nae den Middag in de Kerk eweest, en Domene heit zo ernstig vermaent, dat men zyne geloofsgenoten mot veurstaen, en dat men hiel kwaelyk doed, als men voordeel toebrengt, an die geene die buyten ongs zyn, wanneer men zyn eigen gezindheid kan bevoordelen; ondertussen hadt de Meyt al ehoort verstae je, dat Tryntje Pieters paeps was, en door dien ze wat naeuw bezet van Consiensie is, gaet ze an of ze dol is, dat de Vrouw haer zulke zwaere zonden heeft doen begaen, en haer niet e-

waerschouwt, zo dat ze wil vertrekken, dat me spyt, want ze was zeeper ien hiel kittig meysje.

Wel WILLEM zay ik, je bent zelfs mee Welboore Man, ik zou as het weer regtdag was den Baillouw veurslaen, dat het best was om diergelyke abuyzen voor te koomen, dat an alle die winkel doen belast wierd, dat ze onder op heur uythangbord lieten zetten van wat religie zy waeren. Ik heb daer juyst niet veul teugen, zay WILLEM, en dat was wel niet kwaet maer je weet ook wel JAEP, dat TRYNTJE veul beeter waer heeft als MARRIGJE, en mot ik daer slegt goed koopen, om dat ze gereformeert is, ik moet zeggen 't is gewelt.

Nou vraeg ik jou erys Heer Spectator of het wel of kwaelyk gaet as het zo gaet? Myn dunkt dat de geestelyken van alle by de zyen, door de minsen zo van mekaer te verwyderen heure naevolgers groot ongelyk doen; want wat de Roomse betreft, denk ik dat ze het nergens beeter kennen hebben as hier; ze betaelen gien duytje meer an lasten as wy, ze genieten het zelfde regt, en de geruste bezitting van het heure zo as wy, en niemand zal hun hier, zo als in andere landen zelfs daer ze onder Roomse Mogentheden leeven haer kinderen uyt haer armen rukken, en tot den krygsdienst wegvoeren: nog zy zelfs niet edwongen worden, om op het eerste bevel haer vee tot dienst van den Heer, en haere perzonen tot dienste van zyn leegers gereed te houwen, en dus in iene gestaedige ongerustheid te motten leeven. Kan dat niet wel opweegen dat ydel vergenoegen, van heure kerken met toorens te zien pronken, en onder het verveelend gebrom van de klokken, naer de Kerk te gaen? dat de Heeren Pastoors, het weezendlyk geluk dat de ingezeetenen in ien vry land genieten, wat naerdrukkelyker an heure gemeinte bliefde voor te draegen, en uyt te leggen, zouwen de gemoederen van die party, zo als ik mien, gien kleintje bedaeren, en zy iens beseffen, dat, hoe iendragtiger zy met hunne Medeburgers leefden, en hoe meerder liefde zy voor het Vaederland lieten blyken, hoe meerder vertrouwen ongse Overigheid in heur zoude konnen stellen, en hoe meerder vryheden gevolglyk ze door den tydt zouwen te wagten hebben; daer in tegendeel, heur onbezonne drift voor haere geloofsgenooten in vreemde landen, en onbedagte praetjes, haer strenge placcaeten op den hals haelen.

En wat ongs angaet, dunkt me dat het vry beeter was, in plaets van de vervolging die onze geloofsgenoten in aere landen leyen, op zo ien manier voor te dragen, dat zy de

toehoorders eerder tot wraek schynen op te wekken, als om middelen te beraemen, om die ongelukkige verligting van haeren druk te doen bekomme, malkanderen op te wekken, om andere natien met ien goed exempel voor te gaen, en ten opzigte van onze meede Cristenen naer den inhoud van Gods woord te handelen. Maer stelt al iens dat in aere landen onze broeders kwaelyk behandelt worden; dat is ummers kwaelyk edaen, en om dat ien aer kwaelyk doed, meugen wy ook gien kwaet doen, we beleyen ien gezuyverden Godsdienst, zo as ik vaek hoor zeggen; dog zo lang als wy zulke gebreeken hebben dunkt me dat we nog niet heel zuyver zyn.

Ik heb ook al meer als iens gedogt, hoe komt dat dog, dat de mieste Vorsten gien twie religies in heur landt willen hebben, en dan is myn wel an myn verstand ekomen, of onze naetie daer niet wel de oorzaek van is, en of die Heeren daer juyst wel groot ongelyk in hebben terwyl ze zien, dat zulks in ongs land zo ien verdeeldheid onder de ingezetenen veroorzaekt. Daerom mosten wy eerst iens de iendragt onder ons bewerken, en doen zien dat het zaemen kan gaen iensgezind te zyn ten opzigte van het welzyn van het Vaederlandt, en verschillend in de gevoelens van den Godsdienst, dat het belaggelyk is, zyn medemens meer te haeten om dat hy met ons in gevoelens verschild, als om dat hy kreupel gaet, of maer ien oog heit, en dat we alle evenveul verpligt zyn het welzyn van ongs landt in het gemien te behartigen, waer van de iene zo wel leeden as de aere zyn, en dat we allien die geene voor onze vyanden motten houwen, niemand uytgezondert, die onze iendragt zoeken te stooren, en maer de minste reeden 't zy met woorden of met daeden daer toe geeven. Zo doende, geloof ik, dat wy onze geloofsgenoten in aere landen gants gien naedeel zouwen toebrengen, en dat zulks aere Mogentheden zou overtuygen, dat verschillende religies zo gevaerlyk in ien landt niet waeren, en heure drift verminderen waer meede ze die teugen gaen.

Nog moet ik uw iets vraegen of dat waer is, het zou myn gien klyntje in myn kraem te passe koomen. Daer is t'ongzent in 't Dorp ien hiel oud man, ien Zwitzer van geboorte, die lange jaeren Soldaet in onzen dienst is eweest, en nou emericus geworden is, zen kost by ien boer koopt. Die verhaelde ongderdaegs onder ien pintje verstae je, dat zyn land wel uyt dartien provintiën bestong zo als het onze uyt zeuven, dat er van die dartien provintien zeuven ten ienenmael Rooms, vier ten ienenmael Gereformeert, en twie, Rooms

en Gereformeert onder malkaer zyn: dat ze alle even yverig in heur geloof waeren. Maer dat ingevallen den ien of de aere Mogentheid heur kwaet wou doen of anvallen, dat ze dan de handen in mekaer floegen, en zonder anzien van wat religie hy ook mogt zyn die heure ruſt kwam ſtooren, mekaer trouw by ſprongen, met verienigde kragten teugenſtand booden, en altoos triomfeerden. En wanneer er ienig verſchil ontſtong dat den Godsdienſt betrof, mot de zaek in gevolge den laetſten landvreede van 't jaer 1712, door evenveul goeje mannen van bei de religien af edaen, en in der minne bygelyd worden. Jonge dat geviel me zo wel, en zo het niet waer is, dat jy wel zelt weten, wou ik wel dat het waer was.

Maer waerom zouwen wy ook zo niet kennen doen, ik geloof dat ons land, door zyne gelegenheid as wy iensgezind waeren nooit voor ienig gewelt van buyten te vreezen had, maer as wy oniens zyn, is het heel mis.

By voorbeeld, in ongs Dorp tel ik omtrent 1500 weerbaere mannen, die alle de toegangen en gelegendheeden beeter bekent zyn as aen ien vremden, zo dat ik onderſtel, dat wy voor gien 3000 die vremd waeren zouwen behoeven te vreezen, als we op mekaers trouwheid konden ſtaet maeken. Maer neemt iens, dat er maer ien derde part van onze ingezeetenen in onienigheid met ongs leefde, waeren we niet allien ien derde part zwakker, maer we zouwe nog genoodzaekt zyn ten minſten 500 van onze wel mienende te gebruyken, om die 500 kwaedwilligen te bewaeren, en dan hielden wy maer ien derde van ongze magt, om den vyand te keer te gaen, zo de onvergenoegde de helft van ons Dorp uytmaekten, zaeten wy tuſſen twie ſtoelen in den as, en waeren ten ienemael weerloos. En zo as het in het klyne met ongs Dorp geleegen is, zal het in 't groote wel met het gantſe land geſtelt zyn.

Deuſe bedenking behooren ongs alle antesſpooren, om alle partyſcap te laten vaeren, op dat we ongs lieve Vaederland ten dienſt konnen zyn, zo dat ooit in gevaer mogt komen, en wy by de gantze weereld die eer, en lof weer verdienen, die mannen paſt, en die onze Voorouderen zo roemrugtig hebben verworven.

Twiſtvliet   JACOB EENDRAGT.
den 1. December 1758.

Pag. 7. en 8. Spuridicus lees Spurcidicus.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 263.]

Dicam tibi:
Ut id ostenderem, quod te isti facilem & festivum putant
Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono;
Sed ex assentando, indulgendo & largiendo, Micio.
Nunc adeo, si ob eam rem vobis mea vita invisa est,
Æschine,
Quia non justa, injusta prorsus omnia omnino obsequor,
Missa facio.

TERENTIUS.

Ick sal' u seggen. 'k heb u daer door willen toonen
Dat ghy voor zacht en zoet geacht werd van myn zoonen
Dat dat niet waerelyck uit wel te leeven spruyt
Noch uit de billickheyd, die daer in is, maer uyt
Flatteeren, vleyen, intevolgen, veel te geven:
En daerom, Eschinus, is myn manier van leven
By u niet aengenaem omdat ick goed en quaed
En recht en onrecht niet en prys noch toe en laet.

WESTERBAEN.

Om de menschen tot betrachting der deugd in het algemeen, en van rechtvaardigheid in het byzonder, aan te moedigen, gebruikt men dikwyls deeze beweegreden, dat trouw, eerlykheid en oprechtheid ons de gunst verwerven van onze medemenschen; onze koopmanschappen, neeringen en handwerken doen bloejen, en dat dus voorspoed en tydlyke welvaart het natuurlyke gevolg van deeze deugden is. Sommige Zedenschryvers hebben onderzocht, of het wel

geoorloofd zy zodanige drangmiddelen te gebruiken, om Christenen, die tot een toekoomenden staat geroepen zyn, tot hunnen pligt aan te spooren: anderen hebben aangemerkt, dat men in dit leven bloot staat voor zo veele wisselvalligheden en rampspoeden, die braave luiden met anderen gemeen hebben, ja die hen dikwyls meest treffen, dat men op geene vaste gronden verzekering van voorspoed in dit leven aan eenig mensch, hoe deugdzaam hy ook zyn moge, kan geeven. Ik zal my in deeze stof niet steeken, maar dezelve voor uitvoeriger verhandelingen of voor den predikstoel overlaaten: maar dewyl ik in myn 241ste Vertoog heb getracht te toonen, waarom waarlyk geleerde Mannen in het verkrygen van openbaare belooningen dikwyls gesteld worden beneden zulken, die noch door verstand, noch door kundigheid, noch door liefde tot deugd uitmunten; lust het my thans van andere eerlyke luiden te spreeken, en te onderzoeken, waarom deeze menigmaal geen grooten opgang in de wereld maaken, maar voor een minder soort van volk moeten wyken.

't Is eene eigenschap van een eerlyk man, zo dikwyls hy eenige daad van belang onderneemen zal, zich zelven vooraf te vraagen, of dezelve wel braaf en betaamelyk zy, en of niemand door zyn toedoen zou konnen benadeeld worden. Bevindt hy na een nauwkeurig onderzoek, dat Godlyke en menschlyke wetten hem vryheid geeven, dan begeeft hy zich met yver aan het werk, en gaat onvermoeid daarin voort ter bereiking van zyn oogmerk: maar kan hy zich zelven niet volkoomen gerust stellen, dan zal hy liever aanmerkelyke voordeelen laaten vaaren, dan dat hy zyn zuiver geweeten eenigzins zoude bezoedelen. Het kan hier van daan koomen, dat hy in zyne uiterlyke houding dikwyls ernstig en staatig is, en zich niet weet te voegen naar de zeden van hun, met welken hy moet omgaan, en dewyl deezen veelal meer zien op het uiterlyke, dan op braave hoedanigheden en edele gevoelens, dat hy hunne genegenheid onmogelyk winnen kan. Beschouwt daarentegen een ander, die het 'er op toegelegd heeft, om fortuin in de wereld te maaken, en het zo nauw niet neemt, al loopt 'er nu en dan een klein streekje door, schoon hy zich over het geheel

wel wacht van groove onrechtvaardigheid, dees zal gereed zyn om alle menschen te believen, hy zal een praatje met hun maaken; hy zal den onnozelen braaf de kap vullen; hy zal geene vlijeryen spaaren, waarmeede hy kan merken, dat zodanigen meest gediend zyn; en dus zal hy zich ongevoelig in hunne gunst weeten in te wikkelen, en zo veel voordeels van hun trekken, als mogelyk is. Koomen 'er dan gevallen, waarin een van beiden maar kan begunstigd worden, ligtelyk zal men van den eersten zeggen, hy is wel een goed man, men kan staat maaken op zyne woorden, maar hy weet zich in het geheel niet aangenaam te maaken; terwyl men met den laatsten eens een vrolyk praatje houdt, en braaf de lever schudt, en zich met genoegen iets laat aanpraaten, waarvan men de gebreken niet gemerkt, of door de vingeren gezien heeft.

Men kan zich ligtlyk voorbeelden voor de gedachten brengen, waarin men minder opgang maakt met het naauw, dan met het wat ruim te neemen. Justus heeft in zyne jeugd geleerd zekere stoffen te maaken, waarmede in dien tyd veel geld te winnen was: maar de noodige *ingredienten* zyn thans in prys gerezen; men heeft belastingen ingevoerd, die 'er te vooren niet waren: Justus moet derhalven opslag op zyn goed hebben, en dan kan hy met waarheid betuigen, dat hy verscheiden *percenten* minder wint, dan voor twintig jaaren. Davus is in dezelfde *affaires* opgevoed, maar dewyl hy thans slechter tyden beleeft, zegt hy, dat hy van de nood eén deugd moet maaken. Hy zoekt het voor eerst op de *qualiteit* der *ingredienten*, en gebruikt zulken, die in hun soort wat minder, en daarom beter koop zyn. Klaagen zyne werkluiden, datze met zulk onsterk goed te behandelen naauwlyks hun brood konnen winnen, en datze van den morgen tot den avond bezig zynde, de helft van het werk niet konnen doen, als toen zy ander en beter soort van het zelfde goed te werken kreegen; hy zal hun antwoorden, datze nu eens wat geduld moeten hebben, en dat het daarna wel beter zal gaan, zonder hun in het minste te gemoet te koomen: ja hy zal zich van den slechten en werkloozen tyd wel bedienen, en terwyl 'er zo veele

werkluiden leeg loopen, het ook zoeken op het arbeidsloon, zo ver hy daarin door burgerlyke keuren niet verhinderd wordt; denkende, dat hy nu alles kan dwingen, en dat de ambachtsman liever wat, dan niets met al zal verdienen. Het is hem gebeurd, dat hy ſpoedig eene groote party van een zelfde ſoort van goederen leveren moeſt; maar zo veel niet in gereedheid hebbende, gaat hy by JUSTUS, by wien hy wiſt, dat een goede voorraad was; hy bedingt alles ten naauwſten, en zegt het goed na verloop van weinige dagen te zullen ontvangen. JUSTUS gelooft hem op zyn woord, zonder ſchrift van zyn hand te neemen. Eer die dagen verloopen waren, koomt hy, en zegt het goed nu niet noodig te hebben. JUSTUS voegt hem toe, dat hy niet beter dan zyn woord is, en daarom het gekofte moet ontvangen. Hy neemt het eens in beraad, en weerkoomende zegt hy mogelyk wel haaſt *occaſie* te zullen krygen, en het daarom te zullen neemen, en ook terſtond te betaalen, mits eenige *percenten* kortende. Wat zal JUSTUS doen? hy kan nu in eens zich ontlaſten van een party, waarmeede hy anders lang zou konnen blyven zitten; hy kan gereed geld krygen, welk hem in zyne tegenwoordige omſtandigheden zeer wel te pas koomt; hy beſluit dan, om met weinig winſt, of zelfs met eenig verlies te verkoopen, opdat hy zich zou konnen redden, en de handen wat ruim krygen, om zich van nieuw ſoort van ſtoffen te voorzien, waarmeede hy hoopt eene eerlyke winſt te doen. DAVUS heeft noch meer andere loopjes; hy heeft middel gevonden, om de openbaare Opzieners te verſchalken; hy weet zyne goederen te doen doorgaan, als bereid in zulke landen, waaruit men dezelven thans hebben wil; hy ontvangt de dukaaten tegen vyf en een agtſte gulden, en geeft dezelven weer tot de volle *cours* uit aan zyn werkvolk, en aan allen, die hem iets leveren; in het kort, hy is op alles afgericht, waarop eenig voordeel zit, zonder dat hy immer de moeite neemt, om te onderzoeken, of elke ſtap, die hy doet, wel overeenkoomt met eerlykheid en rechtvaardigheid: en hier koomt by, dat hy zyn tong redelyk tot zyn wil heeft; dat hy zich wel weet te

red-

redden uit de tegenwerpingen, die hem voorkoomen; en dat hy niet karig is, om sommigen, die hem in den aftrek zyner goederen dienst konnen doen, nu en dan eens te *tracteeren*. JUSTUS, die in veele zaaken zwaarigheid vindt, en voor het verwyt van zyn geweeten meer vreest, dan voor de pest, kan en durft DAVUS in veele opzigten niet navolgen, en moet daarom, ondanks zyne eerlykheid en rechtvaardigheid, achterleggen, en zien, dat menschen, die hunnen naasten op verre zo trouw niet behandelen, als hy zich door de overtuiging van zyn geweten verpligt oordeelt, boven hem getrokken worden: en het geen hem het meeste kwelt, is, dat zulken, wier streeken somtyds wel eens ontdekt worden, tot burgerlyke, ja tot kerkelyke eerampten geroepen, en in de gemeene *conversatie* met alle uitwendige blyken van achting en toejuiching bejegend worden.

Het *karakter* van STENTOR zal ons in een ander geval doen zien, dat eerlykheid en trouw dikwyls wyken moeten voor een opgeblazen geschreeuw, en hoogmoedig gepoch op voorspoed en weluitgevoerde daaden, vooral wanneer dit gepaard gaat met kleinachting van zulken, die zich met dit uitwendige gebaar niet ophouden, maar vergenoegd zyn, wanneerze in stilte hunnen pligt moogen doen; en die de bewustheid van wel gedaan te hebben, en de goedkeuring van hun geweeten, hooger schatten, dan de loftuitingen der wereld, welken niet naar verdiensten worden uitgedeeld. Indien men STENTOR gelooven mag, onderneemt hy niets dat hem niet gelukt; of indien hem zyn gewoone voorspoed niet meedeloopt, dan is het eens anders schuld, die niets durft onderneemen, en welken hy, enkel om hem voorttehelpen, deel in zyne onderneeming gegeven hadt; of hy heeft zich in zodanigen geval bevonden, welk voor een ander *desperaat* zou geweest zyn, maar waaruit hy zich door zyn kloek beleid en vooruitzigt met weinig schade by tyds hadt weeten te redden. Hy krygt altyd de voorkeur van partyen, die te koop geveild worden, omdat de verkoopers wel weeten, dat 'er staat op hem te maaken is, en datze by hem maar om geld konnen koomen, schoon de tyd, welke volgens styl van *negotie* tot de betaaling

is vastgesteld, noch niet mogt verloopen zyn: dus is 'er by hem altyd het beste goed, in den grootsten overvloed, en tot de minste pryzen te bekoomen. Zo voorspoedig hy is in het inkoopen, even zeer gelukt het hem in het vertier zyner waaren. Ze willen by my weezen, zegt hy, want zy weeten wel dat zy nergens zo goed konnen te recht raaken. En niet alleen slaagt hy wel in het middel van zyn bestaan, maar alle zyne bezittingen zyn hem even goedkoop eigen geworden. Men heeft hem ook belast met Voogdyen en Executeurschappen, omdat men wel weet, dat weinige menschen zo veel kennis hebben van burgerlyke zaaken, en die zich zo wel verstaan als hy op het beleggen van gelden en het verkoopen van vaste goederen. Men heeft maar te zitten luisteren, zonder 'er te konnen tusschen beide koomen, wanneer het hem lust van zyne eigene zaaken te spreeken. Ik weet wel, dat hy van elk niet geloofd wordt; en dat 'er menschen gevonden worden, die de verhaalen, welke hy van zich zelven doet, met elkander vergelykende, in staat zyn om het onwaarschynlyke en onbestaanbaare van zyn gezwets aantetoonen: maar behalven dat deezen niet altyd geloofd worden, omdat hy doorgaans in staat is hen door grooter geschreeuw te overbluffen, en daarenboven een party vlijers aan zyn snoer heeft, die om hun belang aan zyn zeggen hun zegel hangen, beminnen voorzigtige menschen ook de rust, en denken lichtelyk, wat gaat het my aan? Spreekt STENTOR onwaarheid, hy moet zyne eigen oogmerken verantwoorden. Ondertusschen zyn 'er altyd zulken, die geen achterdocht hebbende, dat STENTOR zyne verhaalen verdicht, of opschikt, of onnatuurlyk vergroot, hem voor een orakel houden, en meenen, datze waarlyk hun voordeel behartigen, wanneer ze hem winst toebrengen: en daarenboven raakt hy zo in de *possessie* van gunst en vertrouwen, dat het genoeg is, om eenige waar aan te pryzen, te zeggen, dat men die van STENTOR heeft. Veel onderscheid is 'er tusschen hem en ZEDIGHART, die dezelfde *affaires* doet, en naar het oordeel van kundigen ruim zo wel verstaat. Men kan op des mans woorden volkoomen staat maaken, en verzekerd zyn, dat men trouw by hem gehandeld wordt: maar hy doet zynen naasten stilzwygend

wel

wel; is hem eenige onderneeming gelukt, hy dankt de Voorzienigheid; heeft hy tegenspoed, hy zoekt zorg te draagen, dat die hem niet met zynen schuld overkoomt; hy houdt zyne zaaken voor zich, denkende, dat hy daar van geen rekenschap aan een ander schuldig is. ZEDIGHART is waarlyk veel beter man dan STENTOR; maar niet veel geruchts maakende, wordt hy van veelen over het hoofd gezien; en behoudt alleen de bestendige gunst van weinigen, die van zyn eerlyk hart en braave gevoelens overtuigd zyn; maar die niet genoegzaam in getal zyn, om hem zo veel fortuin te doen maaken als STENTOR.

Sommigen zullen hier mogelyk vraagen, of de overkoomst uit een ander land ook niet een voorrecht heeft boven het inboorlingschap? naardien de ondervinding leert, dat vreemdelingen, schoon niet beter en eerlyker, dan de eigene ingezetenen, in het verkrygen van bedieningen en van andere voordeelen, dikwyls boven hen begunstigd worden. Eer ik hierover myn gevoelen zeg, moet ik vooraf aanmerken, dat ik door vreemdelingen niet wil verstaan hebben zulken, die binnen de zeven vereenigde Provincien geboren zyn; maar alleen zulken, die buiten dezelven opgevoed, wanneer ze volwassen zyn, herwaarts gezonden worden, om hier hun fortuin te maaken, waartoe ze in hun eigen land geene gelegenheid zouden gevonden hebben. Wanneer deeze menschen overkoomen, hebben ze doorgaans van alles gebrek, en zyn allereerst verlegen om huisvesting en verschooning van kleederen. Om hier toe te geraaken, is 'er niets beter voor hun, dan datze eerst door een ootmoedig verzoek en nedrige aanbiedingen van dienstvaardigheid het medelyden opwekken van onze landsgenooten, die van ouds den roem gehad hebben van teerhartigheid en herbergzaamheid; dat ze vervolgens, onder huisdak gekoomen zynde, vlytig oppassen, de geringste diensten, zonder schoorvoetenheid, waarneemen, en alle hunne meerderen naar de oogen zien, om zich dus door onderdaanigheid, behulpzaamheid en vriendelykheid in het eerste genot der verkregene weldaadigheid te handhaaven. Dus aan den gang geraakt, en zo lang dienstbaar geweest zynde, dat 'er eenige bezolding voor

hun

hun te goeds is, beginnen zy zich allengskens te voorzien van kleederen, en konnen van andere dienstbaare geesten, die hier geboren en opgevoed zyn, niet dan door de spraak onderscheiden worden. Vervolgens van dienst verwisselende zoeken ze telkens vermogender begunstigers, en behouden des te meer van hunne voorige ootmoedigheid, hoe ze grooter voordeelen te gemoet zien. Dus geraaken ze ten laatsten aan eenige bediening; of indien ze eenig ambacht geoefend hebben, trachten ze door vermaagschapping met eenige burgerlyke familie zich in staat te stellen, om gelyke voorrechten van neering en hanteering te verkrygen, als de andere ingezetenen. Wanneer het hun maar eenigzins wel gaat, gebeurt het wel, dat ze flug, trots en onhandelbaar worden; maar ze leggen evenwel den ouden aart niet geheel af, en blyven ootmoedig, dienstbaar, en tot vlijery toe beleefd jegens zulken, waarvan ze in het vervolg voordeelen verwachten. Zo gaat het niet met onze ingezetenen: deezen steunen op hunne Ouders, die somtyds onvoorzigtig genoeg zyn om te zeggen, *als gy het niet kunt houden, gy weet, waar gy weer in moogt koomen*; ze konnen of willen zich dan tot zulke laage diensten niet vernederen; ze achten zich in een staat van gelykheid gesteld met hunne medeburgers, en willen geene laage behandelingen of onredelyke overheerschingen verdraagen; vergenoegd door de bewustheid van welgedaan te hebben, meenen ze, dat anderen, met wien ze te doen hebben, daarmede ook behooren te vrede te zyn. Dus worden ze dikwyls beneden zulken gesteld, die in hun hart niet beter zich nochtans uiterlyk beter voordoen: want zo is het met ons menschen gesteld, dat we door het uitwendige worden ingenoomen, schoon we niet konnen nalaaten het geen wezenlyk en in zyn eigen aart goed is te pryzen: en hierom is het een zeer heilzaame raad voor elk, die in alle staaten ordentelyk zoekt door de wereld te koomen, dat hy wezenlyke verdiensten en onkreukbaare eerlykheid samenpaare met vriendelykheid, beleefdheid en kennis van de wereld.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 264.]

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου, ὀκρυόεντος.

HOMERUS.

Hy stoort zig aan geen band van huys, van wet noch bloed;
Die 't schrikkelyke zaad van Burger-tweedragt voed.

Dewyl de volgende brief, my toegezonden, zaaken vervat, welker aandachtige overweeging en betrachting in deeze bedroefde omstandigheden van tyd van veel nut kan zyn, maak ik den zelven terstond gemeen, en raad myne Leezeren wel ernstig zich naar zynen inhoud te schikken, en dus het patriottische oogmerk van den Schryver te bevorderen.

MYN HEER SPECTATOR!

Niet wynig hebbe ik my verheugd gevonden, wanneer ik zag, dat UEd. op den voorgang van den braaven R. STEELE niet alleen met jok en ernst de byzondere gebreken te keer gaat, waardoor byzondere persoonen en huisgezinnen zich verderven, en anderen minder genoegen hebben, dan zy waarlyk konnen genieten, het welke de goedkeuring van alle eerlyke menschen wegdraagt; maar ook dat UEd. ons mede door Politique Vertoogen eenen patriottisen geest zoekt

in te boezemen, om als waare Nederlanders voor Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst te waaken. Hier door heb ik my aengemoedigd gevonden om in die ongelukkige verdeeldheden van gemoederen, waar in ons Gemeenebest als roerloos schynt te dobberen, en waar in men zoo verre gaat, dat men kwaalyk durft neemen, dat een deftig corps onzer ingezeetenen, naast God, alleen de vaste grond van onzen Staat, met alle schuldige eerbied aan de Hooge Overheid heeft voorgesteld het gevaar, waar in dezelve door de snoodste schending van de publique trouw gebragt is, en dat zelf onbedachtzaame vleijers zig niet ontzien het zelve met scheld- en spotnaamen te overlaaden. (God geeve, dat zulks niet het zelve uitwerkzel hebbe voor het geliefde Doorluchtige Huis van Oranje, het welke de spotnaam van Geusen voor den Graafzyken Dwingeland Philip den Derden heeft voortgebragt, welke door den Graaf van Barlemond gegeeven wierdt aan de Verbondene Edelen, die door een ootmoedig requeft de handhaaving van 's Lands Privilegien van de Gouvernante, te vergeefs, verzochten!) Hier door, zeg ik, heb ik my aangemoedigd gevonden, om UEd. dit neevensgaande Vertoog toe te schikken, en het zelve aan uw oordeel te onderwerpen, om, indien UEd. het zelve goedkeurd, een plaats in uw papier, schoon wat te lang voor één blad, te geeven. Myn oogmerk in het zelve is, te toonen, onder welke eene onvermydelyke verpligting alle 's Lands ingezeetenen leggen, om op den voorgang van onze wettige Overheden alle hunne kragten en vermoogens in te spannen, om door een bescheiden en toegeevende gedrag die rampzalige vervreemding van gemoederen, gebooren uit verscheidenheid van oordeel over de hoedaanigheid van het gedrag der Overheden in het bestuuren van den Staat, welke de borgeren verdeeld houdt, weg te neemen, en de eensgezindheid, en het onderlinge vertrouwen te herstellen; daar toe zal ik, om die verpligting uit onwraakbaare beginzelen af te leiden, toonen, vooreerst, dat het aan alle leden van eenen vryen borgerstaat, waarin men alleen onderworpen is aan de wetten, en niet aan het willekeurige gezag der geenen, aan welken tot heil van den Staat de handhaving en de uitvoering dier wetten toevertrouwd, en de zorge daar over aanbevoolen is, vrystaat om over

het

het heil en welzyn van de borgerlyke maatschappye hunne gedagten te laaten gaan, en met malkanderen daar over te redeneeren; dat ieder lid van de zelve regt heeft, om die zaaken, welken het ter bevordering van het gemeene belang noodig oordeelt, aan de wettige Overheid, zonder kwetzing van het verschuldigde ontzag, en verbreeking der goede orde, voor te stellen, en zelfs toe te zien, dat de Overheid volgens de grondwetten regeere, en, zonder zich door eigen belang ten nadeele der maatschappye te laaten zwaaijen, het algemeene heil en welzyn tot het eenige doelwit van haare regering, volgens het oogmerk haarer aanstelling, houde. Ten anderen, dat elk borger van eenen vryen Staat verpligt is, die vryheid, dat recht van toezigt op de bestuuring der Overheid in elk zyner medeborgeren te erkennen, en hem in het wettige gebruik daar van te handhaven, en derhalven ook gehouden, om den vrede en eensgezindheid met hem ongeschonden te bewaren, schoon hy van verschillende gedagten zy, en die gedagten, zonder de goede orde te verwarren, of de onderlinge rust en vrede te stooren, voorstelle en volge. En eindelyk, dat hier uit natuurlyk volgt, dat elk borger van een Gemeenebest, in het welke de goede orde gebrooken, waar uit de rust en vrede verbannen is door de gisting der gemoederen, in beweging geraakt door verscheidenheid van oordeel over de middelen ter bevordering van het gemeene welzyn noodzaakelyk, en den weg, welke de Overheid daar toe hadt behooren in te slaan, zich verpligt moet agten, indien hy niet alle ontzag en eerbied voor den Almoogenden Opperbestuurer der volken uitgeschud en weggeworpen heeft, om die gisting der gemoederen te verdooven en te stillen, door een vreedzaam en zagtmoedig gedrag de onderlinge rust en vrede weder in te roepen, en daar toe niet alleen de wettige Overheid in haar rechtmaatige gezag te sterken en te handhaven, maar ook door het gemakkelyk maaken van de uitvoering der middelen, door welken zy dit heilzaame oogmerk trage te beryken, behulpzaam te zyn.

Dat het elk borger van eenen vryen Staat vrystaat, om over het algemeene welzyn van den Staat te redeneren, en zyne gedagten daarover aan de wettige Overheid, behoudens het verschuldigde ontzag, de

goede orde en eendragt, voor te dragen; dat hy het recht heeft om op de bestuuring der Overheid agt te geeven, blykt duidelyk uit het oogmerk, waarom de menschen zig in borgerlyke maatschappyen verbonden hebben, te weeten, de zeekerheid van leeven, vryheid en goederen, en het genot van de vreugde, welke een gezellig leeven geeft. In den staat der nature zyn alle menschen vry en onafhangelyk van malkanderen; niemand heeft eenig regt om over anderen tegen hunnen wil te heerschen; niemand is in dien staat gehouden zich het gebied van anderen te onderwerpen; allen van de zelve heerlyke nature, allen met de zelve vermoogens van lighaam en geest begaafd, allen tot het zelve gelukzalige einde van den wyzen en goeden Schepper en Bestuurer geschikt zynde, hebben zy allen noodwendig het zelve recht van eigendom aan hunne naturelyke of door naarstigheid verkreegene gaaven en goederen; niemand heeft eenig recht om zich gezag over anderen, of eigendom aan hunne goederen buiten hunne toestemming aan te maatigen. Maar zulk een staat van volstrekte onafhangelykheid heeft men gansch onnut gevonden voor menschen, die zich door de zaamenleeving en het toebrengen van onderlinge hulp konnen en moeten gelukkig maaken, maar die door eene schuldige onkunde en onoplettenheid tot schade en nadeel van malkanderen zich aan hunne ongeregelde driften en hartstogten overgeeven, waardoor het zoet der saamenleeving in gal en alzem veranderd, en geene zeekerheid voor leeven, vryheid en goederen in dien staat van volstrekte onafhangelykheid gevonden wordt. Daarom hebben de menschen zich onderling in borgerlyke maatschappyen vereenigd, en een iegelyk van zyn recht van onafhangelykheid zoo veel overgegeeven, als noodig is, om door de bescherming der saamenleeving in volle gerustheid de voordeelen van een gezellig leeven te genieten: daar toe hebben zy hunne naturelyke vryheid door wetten bepaald, welker uitvoering en handhaving zy aan éénen of meerderen toevertrouwd hebben, en aan hun zoodanig eene heerschappy, volgens met gemeen genoegen vastgestelde wetten, over alle leden van den staat gegeeven, als voordeelig is voor de zeekerheid van allen in het algemeen, en voor de bewaaring van de naturelyke rechten en vryheden van ieder in het byzonder.

van

van welken door het aangaan der maatschappye geen afstand gedaan is. Ieder borger onderwerpt zich alleen aan de wetten van den staat, en niet aan het willekeurige gezag van de handhaveren en uitvoereren der zelven, die in zaaken, hen in het byzonder betreffende, aan de wetten zoo wel onderworpen zyn, als alle andere vrye Borgers, en in zaaken, de maatschappye zelve aangaande, gehouden zyn volgens de wetten hunne regering te richten, zonder hun byzonder belang, voordeel of vermaak te beöogen, veel min het zelve boven het belang der maatschappye te stellen, het welke regtstreeks tegen het oogmerk hunner aanstelling gekant is. Elk borger verbindt zich om de naturelyke rechten en vryheden van de anderen volgens de vastgestelde wetten te beschermen, en daar toe de aangestelde Overheid te ondersteunen, gelyk hy deeze bescherming en ondersteuning ten zynen opzigte van hen vordert.

Het groote oogmerk nu der borgerlyke maatschappye de bevordering van haar heil in het gemeen zynde, daar het heil van ieder in het byzonder in opgesloten is, daar toe wetten, en ter uitvoering der zelven Overheden vastgesteld zynde; zoo is het zeeker dat elk borger tot zyn heil verpligt is dit eeniglyk gestelde oogmerk in het oog te houden, en niet alleen met zyne eigene daaden en handelingen het zelve te bedoelen, maar ook zorg te dragen, dat de anderen ook daar op toeleggen, dewyl buiten het erkennen en opvolgen van deeze verpligting niet alleen het oogmerk der maatschappye niet berykt kan worden, maar ook zy zelve te niet moet raaken. Hier uit volgt, dat elk borger verpligt is, zoodaanige zaaken, van welker nutheid voor den Borgerstaat hy zeeker overtuigd is, te brengen tot kennis van de wettige Overheden, die, wegens de bepaaldheid der menschelyke vermoogens, dikwils zoodanige zaaken voorbyzien, of dikwils onmoogelyk tot kennis der zelven konnen koomen; haar zeediglyk van goeden raad te dienen, en het volgen of verwerpen van den zelven, waar toe zy zoodanig gerechtigd zyn, dat zy buiten dat zouden ophouden Overheden te zyn, vreedzaam en met eene gewillige onderwerping van oordeel aan te zien.

Hier uit volgt ten anderen, dat elk borger niet alleen recht heeft, maar ook verpligt is, om behoudens de goede orde

'en algemeene rust, op het bestuur der Overheden toe te zien, of het zelve volgens de grondwetten van den staat geschikt zy, het welke aan de zelven een spoor en prikkel strekt, om tot haar eigen heil voor het belang deszelven naar vermoogen te waaken. Men kan met reden niet onderstellen, dat menschen, die zich tot hun heil onderling verbinden, en in zeekere opzigten de zorg voor hunne belangen aan anderen, met belofte van onderwerping, toevertrouwen, daar door van alle recht afstaan om ook in die zelve opzigten voor zich zelven toe te zien, of dat zy zich blindeling aan de magt en heerschappye van anderen onderwerpen, zoo min als men kan onderstellen, dat zy die zich op zee begeeven en zich daar door aan het bestuur van den Schipper en zyne getrouwheid toevertrouwen, daar door van alle toezigt voor zich zelve hebben afgezien, en zich verpligt om hem het bestuur te laaten, schoon zy zagen dat hy door onkunde, dronkenschap of zotheid onbekwaam was om het roer te houden, of dat hy klaare blyken gaf van een voorneemen om het schip te verzylen en hen allen te doen vergaan. Nu dit zoo zynde, zoo is het zeeker dat ieder borger, gelyk hy recht hadt om buiten de borgerlyke maatschappy voor zich zelve te zorgen, ook in het recht daar toe is gebleeven, en gevolgelyk dat hy recht heeft en verpligt is om, behoudens de rust en vrede der maatschappye, en, naar maate van zyne kundigheden, agt te geeven, of de Overheden haare regeering volgens de grondwetten derzelve oeffenen, en dus haar heil bevorderen: dan of zy door het voeren van een willekeurig gezag het zelve verwaarloozen, en de ontfangene magt misbruiken tot nadeel der zelve; en dat elk borger onder eene onvermydelyke verpligting legt, om in het eerste geval door eene gereede gehoorzaamheid en onderwerping haar de behulpzaame hand te bieden, en dus den last der regering te verligten, en, in geval van het laatste, na dat hy zich op gewisse gronden verzeekeren kan der zaak zeer wel kundig te zyn, met behoorlyk ontzag en schuldige eerbied, zonder eenige opschudding te veroorzaaken, of zelve daar toe aanleiding te geven, zulks aan haar voor te stellen, en door welgestelde verzoekschriften herstelling en verbeetering

van

van het gebrekkelyke te vraagen. Het welke, indien het door het grootste gedeelte der leden van de maatschappye, die belang hebben by de herstelling van de ingeslopene misbruiken, op zulk eene behoorlyke wyze geschiedt, niet kan naalaaten eenen diepen indruk op het gemoed der Overheden te maaken en van die uitwerking te zyn, dat het gebrekkelyke verbeterd wordt. Wanneer de Overheid de grondwetten van den Staat schendt, de onderdaanen op eene geweldige wyze overheerscht en onderdrukt, zyn zy gerechtigd en verpligt hunne gemeene rechten te handhaaven, het misbruiken en schenden van de grondwetten, waar door een Staat noodwendig moet te gronde gaan, tegen te gaan, want dus alleen houdt men den Staat in dat geval op eenen vasten grond gevestigd. Te vergeefs waren 'er grondwetten tot heil van den Staat vastgesteld, indien men het volgen, of niet volgen der zelven aan de bescheidenheid van geweldenaaren moest overlaaten. Een iegelyk borger, die het rechtmaatige gezag der Overheid krenkt, welke de aanbetrouwde magt niet op eene klaare en tastbaare wyze misbruikt en te buiten gaat of verwaarloost, begaat buiten twyfel de misdaad van gekwetste hoogheid, is een ondeugend onderdaan, onbekwaam om langer in de maatschappy geleeden te worden. Ieder welmeenende, wien het belang van den Staat ter harte gaat, is verpligt de Overheid de hand te bieden om zulk eenen te beteugelen, en dus het kwaad in zyne geboorte te smooren. Maar die op eene behoorlyke wyze voor de grondwetten waakt, die op eene zedige wyze en met zoo min opschudding, als moogelyk is, de Overheden verpligt om ze naa te koomen, voldoet aan het oogmerk van de maatschappye, bevordert voor zich zelven en anderen de zeekerheid van leeven, vryheid, en goederen, en volbrengt dus den pligt van een' eerlyk borger. Immers dus begreepen het onze dappere Voorvaderen, aan welker wakkere toezigt op het gedrag der Overheden in haare bestuuring, aan welker kloekmoedige handhaving van de grondwetten, rechten en vryheden van den Staat wy door den zegen des Allerhoogsten dien gelukkigen staat van vryheid in het borgerlyke en geestelyke verschuldigd zyn. En dus

wierd

wierdt de zaak by alle edelmoedige en vrye volken opgevat. Wanneer de wakkere Romeinen zich door den Raad te geweldig overheerscht vonden, en na veele vergeefsche beweegingen geene verbeetering te gemoet zagen, verkoozen zy een Tienmanschap, en gaven aan het zelve de magt om wetten te maaken, naar welken de Overheid zich in het vervolg zoude moeten richten, door welken toen de wetten der twaalf tafelen met goedkeuring van het volk ingevoerd wierden. Maar wanneer deeze Tienmannen, verlekkerd op het onbepaalde gezag, zich na het maaken en goedkeuren der wetten, en dus na het eindigen van hunne commissie als geweldenaars in dat gezag wilden handhaven, en daar toe het schuim van het volk, en anderen, die in gevaar waren van door hunne schuldeisschers overhoop geworpen te worden, of de straffe van hunne snoode misdaaden vreesden, indien de Borgermeesteren en de Raad in hun voorige gezag hersteld wierden, aan hun snoer bragten, en door hunne hulp het gezag van den Raad vertraden, de welmeenende borgeren, die hunne dwingelandye tegenstonden, mishandelden en zelf ombragten, of met verbeuring en plondering van have en goederen ter Stad uitbanden; wanneer deeze Tienmannen dus het geleende gezag boven den tyd inhielden, en de aanbetrouwde magt misbruikten, zoo toonden die zelfde borgeren, dat zy in geenen deele van het recht, om ook zelven voor het gemeene welzyn toe te zien, afstand gedaan hadden, dewyl zy deeze geweldenaars afzetten, twee der voornaamsten APPIUS CLAUDIUS, en SPURIUS OPPIUS in de gevangenis wierpen, daar deezen, om de schande der openbaare straffe te ontgaan, zich zelven ombragten; de goederen van de anderen, die gevlucht waren, ten voordeele van den Staat verbeurd verklaarden, en den Raad het voorige gezag in handen gaaven, waardoor zy zich van eenen bynaa onvermydelyken ondergang verlosten.

Het vervolg in het naastkoomende blad.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 265.]

In pace (Romani) beneficiis magis quam metu imperium agitabant; accepta injuria ignoscere quam persequi malebant.

SALLUSTIUS.

De Gunst, geen Vreez, behield in Vreedens tyd den Staat,
En zy verschoonden liefst een aangedaane smaat.

Vervolg van N°. 264.

Gelyk nu deeze pligt, dit recht van toezigt op het gedrag der Overheden in haare regering by alle edelmoedige Overheden, die het gewigt haarer bediening kennen, in elk borger erkend wordt, en zelf by haar aangemerkt als den vasten grond van de bestendige opvolging der regering in haare familien, op het voorbeeld van THEOPOMPUS, den Koning van Sparte, die, om de Koninglyke waardigheid in zyn geslagt te verzeekeren, en het ryk van Sparte bestendig te maaken, de EPHOREN aanstelde, om op het gedrag der Koningen en Overheden te letten, en hen te noodzaaken, om volgens de wetten te regeren, waardoor alle gelegenheid, om naar verandering te haaken, wordt afgesneeden; zoo wordt ook dit recht niet zelden wegens de onkunde en domheid van het Gemeen, dat genegen is het bestuur zyner Overheden zonder reden te wraken, onder den schoonen schyn van yver voor den Godsdienst, Justitie, Vryheid, en 's Volks belang, door Schelmen misbruikt, om ten kosten van het zelve hunne verderflyke oogmerken te beryken, en

hunne heerszuchtige dwingelandy in top te heffen. Wanneer een ontaarde ABSALOM, door zyne roekelooze heerszucht gedreeven, den throon van zynen Vader DAVID tracht te overweldigen, begint hy dit booze stuk door de regering van zynen Vader van slofheid en onrechtvaardigheid te beschuldigen, en het dus van hem vervreemde volk zyn recht voor te houden, om daarin door het veranderen der regering te voorzien: Het wufte volk, door deeze geveynsde zucht voor zyn belang en handhaving van het recht misleid, werpt hem roekelooslyk tot Koning op, en stort zich met hem in het verderf. Terwyl JEHU zich meester maakt van den throon van Israël, roept hy uit: *Ziet mynen yver voor den Heere!* om door dien schyn van Godsvrucht het volk te bedriegen; maar, wanneer hy dat wufte volk onder zyn juk geboogen heeft, dient hy de kalven van JEROBOAM. Wanneer de Raadsheer CATILINA te Rome, door zyn overdaadig en ondeugend gedrag, zich diep in onvoldoenbaare schulden gestooken hadt, en in gevaar was van eindelyk de verdiende straffe zyner schelmstukken te zullen ondergaan, tracht hy, door zich meester van den Staat te maaken, zich van schuldeisschers en rechters in eens te ontslaan: Door het beschuldigen der wettige Overheden by het volk, door het belooven van vryheid en rykdommen uit de geplonderde goederen der Overheden, zoekt hy het zelve tot opstand en verschopping der wettige Overheid te beweegen, en dit ligtgeloovige volk zoude hem zeekerlyk zyn toegevallen, indien hy maar ééne overwinning behaald hadt, en dus voor altoos zyn tyrannig juk gedraagen hebben. Dus laat zich het Gemeen door schoonschynende redenen bedriegen, door vuile lasteringen in beweeging brengen, en strekt door zyne losse onbedachtzaamheid, waardoor het der Overheden gedaane diensten vergeet, en geneegen is alle kwaad, tegen haar uitgestrooid, ligtveerdig zonder onderzoek aan te neemen, den booswichten een dommekracht, om de rust te stooren, de vryheid te verkrachten, en den Staat het onderste booven te keeren, waardoor het zich zelve een onvermeidelyk verderf over den hals haalt; want, welke ook de uitslag van verwarring, oproer en muitery mag zyn, hy is altyd van heillooze gevolgen voor het Gemeen. Koomen de verstoorders der gemeene rust tot hunne heerszuchtige oogmerken;

wee-

weeten zy zich in den zetel van dwingelandy te vestigen, het Gemeen moet voornaamlyk het prangende juk draagen, en ziet zich door die beloovers van vryheid ter belooning van zynen onbezuisden yver onder eene ondraagelyke slaverny gebracht, gelyk het voorbeeld der Tienmannen ons klaar doet zien; en JUSTINUS ons van zeekeren SANDROCOTTUS in Indien verhaalt, die, door zyne loosheid zyne landsgenooten opgewekt hebbende, om het juk van slaverny van ALEXANDER DEN GROOTEN af te werpen, en zich in vryheid te herstellen, hen zelve overheerschte, en onder zyne eigene macht en slaverny deed bukken. Behoud de wettige Overheid in die verwarringen door de getrouwheid en moed der welmeenenden de overhand, dan ziet het Gemeen zich aan de straffen, den oproerigen in de wetten vastgesteld, onderhevig, zonder dat de verschooning, van in zyne onkunde bedrogen te zyn, het zelve te stade koomt: terwyl ondertusschen zy, die ter voldoening van hunne heerszucht, het Gemeen tot zyn verderf in beweeging gebragt hebben, de verdiende straffen hunner misdaaden ontduiken, omdat zy loos genoeg geweest zyn om zich bedekt en achter de schermen te houden.

Deeze ondervinding behoort een iegelyk eerlyk borger in zyn wettig toezigt op het bestuur der Overheden met de uiterste omzigtigheid te doen handelen, moet in hem een afkeer verwekken van ligtvaardige en roekelooze oordeelen over zaaken van Staat, waarvan hy zich bewust is geene grondige kennis te hebben, noch te konnen hebben. Deeze ondervinding moet hem allen de zoodaanigen, die hem van zaaken het bestuur van den Staat betreffende, over welken hy niet oordeelen kan, onderhouden; zoodaanigen, welken hem misdaaden der Overheden in het bestuur, welker waarheid of valsheid hy niet onderzoeken kan, en welken zy zelven niet konnen, en daarom alleen weigeren te bewyzen, (als, by voorbeeld, die in onzen Staat bynaa onmoogelyke misdaad van zich met 's Lands geld te verryken) voorstellen; om hem van dezelven afkeerig te maaken, met reden van verderflyke inzigten, (als, om zich zelf in het ampt van Overheid tegen alle recht in te dringen om hunne trotsheid te voldoen, of hunnen door wangedrag bedorvenen toestand te herstellen, welken twee oogmerken gemeenlyk te saamen gaan) doen verdacht houden, en wel verre

van hun eenig gehoor te geeven, of zich door hen tot eenige wederspannigheid tegen de Overheden te laaten beweegen, hen als pesten van den Staat doen vlieden; en hem aanzetten om zelfs zoo naauwkeurig op hun gedrag acht te geeven, dat zy zich tot ondermeining van het wettige gezag der Overheden noch roeren, noch beweegen konnen.

Een ieder borger moet zich, in zyn toezigt op het gedrag der Overheden in haare bestuuring, alleen bepaalen tot die zaaken, van welken hy in staat is eene volmaakte kennis te hebben; verder strekt zich zyn recht en pligt van toezigt niet uit; en, eer hy onderneemt de Overheid zyne ontwerpen voor te draagen, is hy verpligt met anderen, die wegens hunne omstandigheden genoodzaakt zyn kennis van die zaaken te hebben, te raadplegen, om dus zich zelve niet met zyne harssenschimmen te bedriegen, den last der regering niet moeijelyker te maaken, noch, door het onvoorzigtig en onbezaadigd voorstellen zyner ontwerpen, tweedragt en verwarring te verwekken.

Een voorzigtig borger, die de oogmerken der borgerlyke maatschappy in het oog houdt, in het bestuur der Overheid eenig gebrek ten nadeele der zelve ontdekkende, ziet zich verpligt zulks aan de Overheden zelven te openbaaren, maar op zulk eene wyze, dat de rust en eensgezindheid tusschen Overheden en borgers, en borgers onder elkander niet gestoord of verbrooken worde; want, in dit geval op eene onstuimige wyze te werk te gaan, twist en tweedragt te verwekken, dat is den Staat aan een zeeker gevaar van verderf blootstellen om een klein gebrek te verhelpen, het welke ten uitersten onredelyk is, en rechtstreeks tegen het oogmerk der maatschappy aanloopt.

Staat het zulk eenen borger niet vry om de Overheden over dat gebrek of wanbedryf te onderhouden, of heeft dit geene goede uitwerking ter verbetering, en oordeelt hy het echter eene zaak van groot gewigt voor het welzyn van den Staat, zoo ziet hy zich verpligt die gebreken of wanbedryven te brengen tot de kennis van de Souveraine Oppermacht, en in het oordeel der zelve te berusten, voor zoo verre het niet tegen de natuur der borgerlyke maatschappy in het algemeen, of tegen de byzondere grondwetten van den Staat, of privilegien gekant zy. Ieder borger, met een woord, is verpligt zyn recht van toezigt op het bestuur der Overheid op zulk eene

eene wyze te gebruiken, dat de goede orde niet gebrooken, de onderlinge rust en vrede niet gestoord worde, en de gemeene zeekerheid op eenen onwrikbaaren grond gevestigd blyve.

Gelyk nu elk borger het recht van toezigt heeft op het bestuur der Overheid in zaaken, waarover hy in staat is te oordeelen, en daartoe wegens het oogmerk der maatschappy verpligt is, zoo kan een ieder hier uit ligtelyk opmaaken, dat elk borger dat recht, dien pligt in zynen medeborger heeft te erkennen, hem het gebruik en betrachting daarvan toe te laaten, en in het geruste genot te handhaven; dat hy verpligt is om den vrede met hem ongeschonden te bewaaren, schoon hy van verschillende gedachten over het bestuur der Overheid zy, en zyn gedrag naar die gedachten schikke, zonder de goede orde te verwarren of de rust en vrede te stooren; want, niet te dulden dat anderen op eene bezaadigde en rustbewaarende wyze hunne verschillende gedachten over de goedheid of kwaadheid van het bestuur der Overheden te kennen geeven en volgen, is niet anders dan loutere dwingelandy, niet anders dan eene openbaare schending van de natuurlyke rechten en vryheden, welken elk lid der borgerlyke maatschappy eigen zyn, en van welken by het aangaan der maatschappy niemand met reden gehouden kan worden afstand gedaan te hebben. Dit is aan anderen het oordeel over de middelen, waardoor het gemeene welzyn best bevorderd word, weygeren, terwyl men zich het zelve aanmaatigt, het welke zeekerlyk niet vallen kan, dan in de zoodaanigen, die, wel verre van het gemeene welzyn te beöogen, alleen hunne heerschzucht toegeeven, om hunne medeborgeren hun tirannig juk op den halze te leggen; of ook in zoodaanigen, die zich, zonder oordeel en verstand, alleen als dommekrachten door de heerschzuchtigen laaten misbruiken, om de vryheid, elk borger eigen, te verkrachten. In geval van verscheidenheid van oordeel over de hoedaanigheid van het bestuur der Overheden heeft elk eerlyk borger, wel verre van door het toegeeven van onredelyke driften verwarring te veroorzaaken, zoo veel te meer bescheidenheid, vredelievenheid en inschikkelykheid jegens hen, die van hem in dit geval in oordeel verschillen, te doen blyken, als de tegen-

gestelde manier van handelen van verderflyker gevolgen is voor den Staat in het algemeen, dewyl dit het zeekere middel is ter bevordering van het gemeene heil, waartoe de maatschappy is aangegaan, en waartoe men zich daarenboven uitdrukkelyk verpligt heeft. Wanneer de Souveraine Oppermacht dit verschil beslist en schikkingen ter verbetering heeft gemaakt, heeft men zich dezelve gewilliglyk te onderwerpen, in de uitvoering de schuldige trouw en hulpe te bewyzen, en dus te toonen, dat men, door het volgen van zyne van anderen verschillende gedachten, behoudens de rust en vrede, niet anders beöogd hebbe, dan de bevordering van het heil en welzyn van den Staat.

Is nu elk borger verpligt, om het recht en pligt van toezigt op het bestuur der Overheden in zyne medeborgers te erkennen, zoo volgt van zelve, dat elk borger van eenen rampzaligen Staat, waaruit door eene heevige gisting der gemoederen, door verscheidenheid van oordeel over het bestuur der Overheden gaande geraakt, de rust en vrede verbannen, waarin de goede orde gebrooken is, zich, uit ontzag voor den grooten Opperbestuurer der borgerstaaten, ook verpligt moet rekenen, om die gisting te verdooven, en dus de rust en vrede te herstellen. Die gisting der gemoederen, dat breken der goede orde en verbannen van den vrede, is alleen het heillooze gevolg van het niet erkennen, van het schenden van malkanders recht om voor het gemeene heil der maatschappy te waaken, en daartoe op het bestuur der Overheid acht te geeven: het is het verderflyke uitwerkzel van eene snoode heerschzucht, waardoor men wil dat anderen zich blindeling onderwerpen, en zich zoo ondeugende gedraagen, dat zy wegen inslaan, die naar hun eigen oordeel op het verderf van den Staat uitloopen; die heerschzucht is een iegelyk verpligt uit zyn gemoed uitteroeijen, en in zyne medeborgers een gelykheid van recht te erkennen, het welke, op eene zachtmoedige en inschikkelyke wyze geschiedende, het zeekere middel is om de rust en vrede, en het onderlinge vertrouwen te herstellen, en dus het gemeene heil en welzyn op vaste gronden te vestigen: daartoe is elk verpligt de wettige Overheid in haar rechtmaatige gezag te handhaven, en alle krachten intespannen, om de uitvoering van die middelen, waardoor zy de rust en vrede tracht te bevorderen, gemakkelyk te maa-

maaken, dewyl buiten dat alle zorg en moeite, welke de Overheid aanwendt, te vergeefs is; te vergeefs maakt zy daartoe wetten en reglementen, indien elk borger zich niet naar het oogmerk derzelven gedraagt: zy koomt te vergeefs de heillooze uitwerkzels van oproer en muitery door geweld van wapenen voor, gelyk zy recht heeft, en onvermydelyk verpligt is, wanneer eene misnoegde borgery, nadat de Souveraine Oppermagt haare *decisie* heeft gegeeven over de zaak tusschen haar en de Overheid in geschil, weygert zich te onderwerpen, en de uitvoering van de *decisie* der Oppermagt stil en bezaadigd aftewachten, maar in het tegendeel zich gereed toont om tegen eer en eed haare woede op de wettige Overheid uittestorten, de borgeren, die voor de Overheid zyn, te mishandelen, en ter Stad uittejaagen, en dus alles het onderste boven te keeren: te vergeefs verzeekert de Overheid de uitwendige rust, indien de gemoederen onderling verdeeld blyven, de vrede en eendragt verstooten blyft, en de ingezeetenen malkanderen zoo veel kwaad wenschen en toebrengen, als zy buiten het beryk der wetten konnen doen, dewyl door zulk een gedrag de maatschappy moet te niet raaken, en de borgers door onderlinge wonden omkoomen en vergaan: zal men dit voorkoomen, men moet het kwaad met den wortel uitrukken, en naar vermoogen met de Overheid daartoe medewerken: men moet die ongelukkige gisting der gemoederen bedaaren, verdooven en tot eenen volmaakten stilstand brengen, het welke alleen geschieden kan door zyn verstand en oordeel met de waare kennisse der zaak op te klaaren. Indien ieder hier aandagtig overweegt, wat het zy, dat die onredelyke gisting in zyn gemoed gebracht heeft; wat zekerheid hy hebbe dat zyn oordeel over het bestuur der Overheden op waarheid gegrond zy; wat zeker bewys hem van anderen van de waarheid van hunne voorgeevens ten nadeele der Overheid gegeeven zy; zoo is het wel zeker, dat de groote hoop niet anders dan onzekerheid en roekeloosheid in zyn oordeel zal ontdekken, en niet dan valsheid in het voorgeeven van anderen gewaar worden: ieder zal by een onzydig onderzoek bevinden, dat de wanbedryven, welken men ontdekt, welken altyd in alle zoorten van regeringen plaats zullen hebben, zoo lange men genoodzaakt is menschen tot Overheden te

verkiezen, door nydigheid en kwaadaartigheid boven de waarheid vergroot zyn, en derzelven kwaade gevolgen niet op te weegen tegen de rampen en onheilen, welken uit oproer en muitery gebooren worden: deeze bevinding zal een ieder niet alleen met schaamte over zyne voorbaarigheid tot bedaaren brengen, maar hem ook beweegen, om die bedaardheid van geest ook in anderen tot heil van den Staat te verwekken: indien ieder overweegt, dat elk borger, in zyn verschillende oordeel over de hoedaanigheid van het bestuur der Overheden, behoudens de gemeene rust, te volgen, niet anders gedaan heeft dan zyne natuurlyke rechten en vryheden te gebruiken, waardoor niemand zich met reden beledigd kan achten, zoo moet noodwendig alle haat en wraakzucht uit het gemoed verdwynen; zoo ziet een ieder zich verpligt om zelve de verongelykingen, hem in die verwarring aangedaan, te vergeeven, het onderzoek der gepleegde misdaaden en de straffe over dezelven alleen aan de wettige Overheden overtelaaten, en dezelve daartoe naar vermogen in haar rechtmaatige gezag handhaven: dit eischt het tydelyke belang van ieder in het byzonder, het welke op losse gronden wankelt, zoo lange twist en tweedragt duurt, zoo lange haat en dolle wraakzucht den meester speelt; en dit eischt zelf het eeuwige belang van ieder, hetwelke men, naar de uitgedrukte verklaaring van den geduchten Wetgeever niet zal deelachtig worden, indien men geene vredelievenheid, inschikkelykheid en zorge voor het heil en welzyn van zynen eevenmensch in zyn gemoed doet heerschen, en in zyne daaden en bedryven uitblinken. Ik betuig met alle achting te zyn

HEER SPECTATOR,

Uw genegen Dienaar
POLITES IRENOPHILUS.

Vrystad
den 14. *van Louwmaand*
1759.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 266.]

Hier schort het. Overdaet stopt d'ooren voor de reden,
En kromt des vromen recht, deelt ampten uit om loon.

VONDEL.

MYN HEER SPECTATOR!

Voor eenigen tyd by een myner Vrienden op deszelven buitenplaats gelogeerd zynde, hoorde ik aldaar verscheide zaaken, daar van ik in de Stad nooit gehoord had, en die ik eevenwel meene zeer nadeelig aan de menschelyke maatschappye te zyn: My wierd daar verteld, dat de *respective* Schouten en Secretarissen ten platten lande veelen zeer slegt gebruyk maakten van de magt, die hun is toebetrouwd, namentlyk, dat de dorpen door hun toedoen met lasten, die te vooren onbekend en dus ongewoon waren, wierden bezwaard, dat de onkundigsten door hun in de Regeering wierden gebragt, op dat ze door hun niet zouden worden tegengesprooken, en eenige ongehoorde dingen meer; ook klaagde men in de gezelschappen, dat meesttyds de onbekwaamste luiden tot die bedieningen wierden bevorderd.

Hoe zeer ik nu niet alles denke zoo erg te zyn, als men wel voorgeeft, zoo komt het my voor, dat 'er evenwel verscheide *abuizen* in dit stuk zyn ingesloopen, gelyk my door een voorbeeld van eenige *sollicitanten*, waar van de onbekwaamste boven den kundigsten gesteld wierd, aangetoond is; en dewyl de maatschappy door zulken handel veel nadeel komt te lyden, zoo dunkt my, dat ik de vryheid hebbe UE., wiens zedenschriften ik met veel vermaak lees, eens in overweeging te geeven, of het niet nut zoude zyn, dat gy eens onderzogt in een uwer Vertoogen, waar in eygentlyk de pligt van zoodanig een regtschaapen amtenaar bestaat, en waar uit alle deeze wanordens hunnen oorsprong hebben; ten einde de oorzaak weggenomen zynde de uitwerking ook koome optehouden; welk ik niet twyfele, of het zal van UE.

best, volgens het oogmerk van uw schrift, op eene klaare en korte wyze kunnen gedaan worden.

Ondertusschen aan UE. overlatende met deezen na uw welgevallen te handelen, betuige ik met alle opregtheid te zyn

MYN HEER SPECTATOR!

UE. toegenege Leezer
A. D. V. L.

Amsterdam
den 21. January
1758.

Ziet daar Leezers! eenen brief van een rechtgeaard Christen, die van zynen naasten het ergste niet gelooft, en met een van een verstandig *Correspondent*. Veelheid van stoffen hebben my tot nu te rug gehouden om myne gedachten hier over aan hem te doen toekoomen, daar het gewigt der zaake wel eene spoediger uitgave geëischt hadt, dewyl 'er veel aan gelegen legt, hoe iemand, die het roer der Regeering in handen heeft, of de persoon der Hooge Overheid verbeeldt, zich gedraagt, en hoe verre zyne bekwaamheden omtrent het amt, welk hy bedient, zich uitstrekken.

Te recht merkt myn Correspondent het voornaamste oogwit van myn betoog te moeten zyn, aantetoonen den eigenlyken pligt van zoodanig een, die ten platten lande de *civile* en *crimineele Justitie* bestiert of bedient, welke amten, als van Bailluw, Schout, en Secretaris, op veele Dorpen in eenen persoon saamenloopen: van zulk een nu reeken ik het eerste en voornaamste *caracter*, waardoor hy zich van het gemeen moet onderscheiden, te moeten zyn *de eerlykheid*: deeze wordt zekerlyk in een Bailluw en Schout by uitneemenheid vereischt; want staat niet aan hem het bestier van de Rechtspleegingen? immers ja; de oogen van alle de inwoonderen van die plaats zyn altyd op zyn gedrag, als op een voorbeeld, welk hun te volgen staat, gestaagen; derhalven moet hy zich zelven als een allernaauwst gezet opvolger der wetten gedraagen, en zonder eenig misbruik van de magt, die hy in handen heeft, tot nadeel van zyne partyen, en tot voordeel van zyne vrienden te maaken, moet hy in de rechtbank zonder aanzien van persoon het echte schildery van de Godin THEMIS vertoonen, den kwaaden hunne straf en den onschuldigen hunne schaadeloosstelling bezorgen, in 't kort hy moet, schoon het tegendeel tot zyn byzonder voordeel mogte strekken, onder zyne burgery de onderlinge rust en goede orde zoeken te bewaaren.

Hier aan is onmiddelyk gehecht *de onbaatzuchtigheid*, welke den zoodanigen buiten staat stelt om zich met eenen gouden

deek

doek te laaten blinden; die groote deugd is zekerlyk ten hoogsten noodig, daar meesttyds aan den Schout of Secretaris de bestiering van Ambachts-Wees- en Armenkas wordt toebetrouwd; en welker gelden op sommige dorpen al eene aanzienelyke somme beloopen; dat geld moet hy niet ten zynen nutte of gebruik neemen, maar alleen tot dat oogmerk beezigen, waar toe deeze kas is aangelegd; hoe veel aan het goed of kwaad bestier deezer geldmiddelen gelegen zy, getuigen veele door der bestierderen onagtzaame handelwyze in zwaare schulden als verzonken Ambachten en Godshuizen.

Onmoogelyk kan hy, die de wetten moet handhaaven, aan zyn pligt voldoen, zoo hy derzelven niet *kundig* is; want het is noodig, dat hy het recht, uit dezelven voortvloeiende, en aan hem om te bewaaren toevertrouwd, grondig verstaande weete, wie haar waarlyk overtreedt, en met welke straf of boete haar overtreeders behooren gestraft te worden; gelyk hun de *kundigheid* van het algemeene landsrecht, jaa van de geheele rechtsgeleerdheid ook ten uitersten te pas koomt, naardien alle gerechtelyke *acten* en uiterste willen door hun opgesteld en *gepasseerd* worden, in welker behandeling onkundig te zyn een zoo schaadelyk uitwerkzel kan hebben, dat de laate naneef van den zoo deerlyk door den onkundigen Secretaris mishandelden uitersten wil van zyn overgrootvader noch geheugenis hebben kan. En wie weet niet, dat op verre afgelegene dorpen de Schout en Secretaris, beneffens den Predikant, (waar by zich niet zelden een *pedant* Schoolmeester voegt) tot vraagbaaken aan het onkundig boerenvolk verstrekken, hoedaanig zy zich zoo in hunne byzondere huisselyke als familie zaaken moeten gedraagen? Daarom dient deeze Raadgeever, wil hy zyne raadvraagers niet in eenen erger staat, dan waar in zy te vooren waren, brengen, ten minsten de uiterlyke behandeling en slender van zaaken kundig te zyn, om dus eenigzins te beantwoorden aan de verwachting door zyne dorpelingen omtrent zyne bekwaamheid opgevat, en met een aan het oogmerk, waarmeede hy in zyn amt gesteld is, naamlyk tot het bewaaren en vermeerderen der goede orde en onderlinge liefde der ingezeetenen van zulk eene plaats, als ook om toetezien, dat elk het zyne erlange, en niemand in het gerust bezit daar van gestoord worde.

De oorzaak nu, dat deeze amten somtyds zoo slegt bediend worden, zal men na een nauwkeurig onderzoek geene andere vinden te zyn, dan alleen, dat de boven voorgeschreevene hoedanigheden in sommige van deeze Amtenaaren niet gevonden worden, het zy deeze reeds te voren, eer zy aan die amten geraakten, dezelven bezaten, doch onder het be-

dienen van hunne amten verzaakten, het zy die hoedanigheden nooit in hun plaats gehad hebben; en dat dusdaanigen van eerlyke menschen oneerlyke en baatzuchtige luiden worden, is veelal aan hun rykelyk, of, mag ik liever zeggen, kwistig leeven toeteschryven, of ook wel aan de gierigheid van den Heer van het Dorp, of van die geenen, die de magt om die amten te verkoopen heeft, of aan wien de jaarlyksche uitkeering gedaan moet worden, dewyl de inhaalenheid van die Heeren ook dikwils veroorzaakt, dat oneerlyke en onkundige, zoo zy maar een stuivertje meer aanbieden, boven eerlyke en kundige luiden gesteld worden.

Het eerste bevestigt het gedrag van PALEMON: hy, een man van geene middelen zynde, en zich door zyne oplettenheid en kundigheid by zynen onkundigen patroon noodzaaklyk gemaakt hebbende, weet te weeg te brengen, dat deeze van zyn amt ten zynen voordeele afstand doet, mits hy aan hem een sommetje 's jaarlyks uitkeere. Tot deezen staat nu door zyne nyvere werkzaamheid gevorderd, moet hy ook in dat fatsoen zynde geen minder staatsie houden dan zyne nabuurige medebroeders; daar moet niet alleen paard en chaise op staan, maar myn Heer moet zich in zyne noodzaaklyke *fatigues* teegen de koude beveiligen, het moet een overdekt rytuig met twee paarden zyn; koomt 'er een goed vriend, men moet hem op het heerlykst en kostelykst onthaalen, en in het huisraad, zal alles eevenreedig zyn, moet men den gegoedsten van zyne medeburgeren trotseeren: in 't kort, huizen te bouwen, buitenplaatsen en kostbaare *menageriën* aanteleggen, en akkers aan akkers te trekken om voor de wereld te *brilleren*, is thans de geheele studie van onzen onlangs nieuwopgekoomen fatsoenlyken Man; doch dit alles maakt ook, dat hy, hoewel hy s' jaarlyks op eene groote drieduizend guldens inkoomen reekenen kan, binnen den korten tyd van zes jaaren tot de ooren toe in schulden steekt; hoe zich nu van de maanende schuldeischers ontslaagen? geen nood; hy heeft een Ambachts of Dorps-kas onder zyn bestier, hier uit ligt hy de penningen, waar mede hy dit gat stopt, en zyne *crediteurs* te vrede stelt; de rest van het geld, om nog eene zeekere *finantie* te blyven houden, zet hy ter leen uit aan zulke luiden, die van een ander geen geld zouden krygen, om dat men hun het niet zoude toevertrouwen, want onze Heer denkt, ik verlies 'er niet by, gaan zy bankroet, het is myn geld niet, en de intressen teegen elf van het honderd koomen ondertusschen zoet in. Maar zal hy ook in staat zyn deeze penningen weeder te geeven? geenzins; hy doet aan niemand rekening dan aan de inwoonderen van zyn dorp; hier uit kiest hy de onbekwaamsten en

die het minste, ja zelfs in 't geheel geen begrip van het behandelen van zulke zaaken hebben; en somtyds bestaat de regeering van het dorp ganschelyk alleen uit zyne afhangelingen; deezen zyn ziende blind, en hy kan hun hier van wysmaaken, ja zelfs doen zeggen, wat hy wil, en dus wordt hy nooit over het te rug geeven van deeze penningen lastig gevallen.

Maar ziet weer een ander kwaad! de tyd genaakt dat de Verpondingen en andere lasten, welken uit die kas betaald worden, aan het land moeten worden opgebragt: goede raad is hier duur; maar zyn spitsvinnig oordeel geeft hem weederom allerhande uitvindingen en *praktyken* aan de hand. Hy heeft onlangs onder zyne beheering weeten te krygen eenen vetten boedel van een huisman, op zyn dorp overleeden; de vrienden konden malkander niet verstaan, en koozen hem tot scheidsman, 't welk hy gewillig aannam, mits de boedel aan hem wierde toevertrouwd; deeze penningen gebruikt hy; hier redt hy zich mede, en brengt het geld op zynen tyd aan het land, het geen hy wel weet, dat niet borgt. Maar hoe stelt hy het ondertusschen met de Erfgenaamen van dien boedel? Hier moeten weederom allerhande uitstellen, en kunstig gemaakte zwaarigheden oorzaak geeven, dat die boedel lang onder zyne handen blyft; zoo dat het eindelyk eenige erfgenaamen begint te verdrieten, die om van hem af te zyn hunne *prætensie* voor een klein prysje aan hem verkoopen. Terwyl hy met deezen boedel nog aan den gang is koomt hy te sterven, en by slot van rekening bevindt men, dat 'er by hem niets overblyft, en het Comtoir zoo in het wild is, dat niemand 'er kan uitkoomen, zoo dat noch Ambachtskas, noch Erfgenaamen van dien by hem geredden boedel, noch andere *crediteuren*, hunne geleedene schaade vergoed, of de aan hun verschuldigde penningen betaald kunnen krygen; en dan is 'er geen ander middel, om de Ambachtskas te herstellen, overgebleeven, dan dat men de inwoonders met buitengewoone lasten bezwaart, wordende dus het ryklyke leeven van PALEMON de eenige oorzaak van den geheelen ondergang van zoodaanig eene plaats.

Dat de gierigheid der Heeren van de Dorpen ook somtyds oorzaak is, dat die amtenaars kwaade *praktyken* tot hun bestaan zoeken, is eene zaak, die geen bewys noodig heeft. Want elk weet, dat veeltyds luiden, die een maatig stuivertje in de wereld hebben, om ryklyker intrest van hun geld te hebben, deeze amten koopen; hoe meer zy nu, het zy in eens, het zy jaarlyks, aan den Heer betaalen moeten, hoe meer zy ook wegen zoeken moeten, om dien grooten en door hun beoogden intrest van hun geld te kunnen trekken. GEORGIUS toch heeft zyn amt veel te duur moeten betaalen,

daarom is hy genoodzaakt, wil hy van zyn geld den verlangden intrest trekken, allerhande *praktyken* in 't werk te stellen, om, 't geen hy door eene ordentelyke toegeevenheid in zyn amt te gebruiken niet kan verkrygen, daar door aan dezelve te geraaken. Hy geeft de boeren somtyds in de Herberg oud bier te drinken, in hoop dat zy daar door beschonken wordende, aan het kyven, en eindelyk aan het vechten zullen geraaken, waar in hy zyn oogmerk ook dikwyls bereikt, wyl 'er dan eene vette beurs met dukatonnen om de bedreevene misdaad te boeten voor hem uit te haalen is. Heeft hy de kost van nooden, hy gaat de netten onder het voorgeeven, dat het verboden wand is, met welk de plakaaten van het land verbieden te vissen, by de boeren, die hem geen visch genoeg naar zynen zin vereeren, ligten, beide de visch en het wand tot zyn gebruik neemende, en den *contraventeur* daarenboven in eene boete beslaande. Koomt het te gebeuren, dat iemand, zyne eigene tafelvrienden niet uitgezonderd, ongelukkig genoeg is om tegen 'slands plakaaten buiten zyn weeten en in onnozelheid te zondigen, al was het schoon dat het gemeene land hier door geene de minste schaade leede, hy zal 'er echter straks by zyn, en de allerzwaarste boete, die de allergrootste *chicane* hem maar aan de hand geeft, als ware 'er eene groote misdaad begaan, van weeten te krygen. Ja hy gaat noch verder; want ziende, dat hy alles op die plaats onder zyn bedwang heeft, en dat elk een bang is om met hem, hoe zeer zyn zaak rechtvaardig mooge zyn, te twisten, of in zyne handen te geraaken, dwingt hy de menschen, met bedreigingen van het hun anders wel eens te pas te zullen brengen, om of aan hem hunne waaren beeter koop aftestaan, of om half dagloon voor hem te werken: in 't kort, het recht, alleen dienende tot handhaving der goede orde, wordt door hem alleen tot het bereiken van zyne geldzuchtige oogmerken gebruikt, ja somtyds daartoe verdraaid; hy hadt lang een goed oog op den Heer Rykaard gehad, en *rafineerde* dag aan dag om eene gelegenheid te vinden van hem eene veer uit den staart te trekken; deeze meent hy eindelyk gevonden te hebben, hy zoekt hem, met hem eene zeekere zaak als eene misdaad optetygen, bang te maaken, en, in gedachten dat deeze hem niet zal durven staan, doet hy hem met een *quasi* uit vriendschap onder de hand weeten, waar dezelve mede te boeten zy, in geval van weigering hem met nog zwaarder straf dreigende; doch hy heeft zyn doel met deezen niet getroffen, want de zaak valt geheel anders uit: Rykaard weigert niet te betaalen, zoo hy schuldig is, maar wil dit eerst aan het oordeel van den Rechter overlaaten; hier schiet Georgikus in bewys te kort,

hier door koomt zyne inhaalende schraapzucht aan den dag, en hy 'er niet dan met schaade en schande af; in alles, wat hem voordeel kan geeven, gelaat hy zich als de stipste onderhouder der wetten, doch kreunt zich voorts in het minste niet aan dat gedeelte der rechtsoefening, welk alleen tot onderhouding der algemeene rust in de saamenleeving strekt, en waar van hy geene winst in de zak kan steeken, waar door alles in die plaats in de uiterste wanorde geraakt; en, naardien sommige menschen deeze zyne geweldenary niet langer kunnende verdraagen van daar naar elders verhuizen, dit dorp geheel ontvolkt en verarmd wordt.

Deeze zelfde ondeugd der Vryen of Ambachtsheeren ten platten lande, naamlyk derzelver onbehoorlyke hebzucht, is ook de eenigste oorzaak, dat de onbekwaamste dikwyls boven de kundigste luiden tot die amten bevorderd worden, zoo die jaarlyks maar een stuivertje meer aan den Heer willen uitkeeren.

CLYTUS heeft door het afsterven van zynen Schout en Sekretaris in zyne Heerlykheid die beiden posten open gekreegen, om welke te bedienen, mits betaalende eene jaarlykse *recognitie*, zich eindelyk de eerlyke, braave, en te gelyk kundige COLONUS opdoet; doch men kan over den prys niet eens worden; en eevenwel, naardien 'er geene andere koopers opkoomen, is men geresolveerd het aan dien man op de geboodene somme voor een jaar te laaten houden, om te *probeeren*, of men 'er na verloop van dat jaar wat meer zal kunnen uithaalen. Doch het jaar verstreeken zynde verklaart deeze man, die weegens zyne eerlykheid dien uitersten penning inkoomen van dat amt niet krygen kan, niet alleen niet meer te kunnen uitkeeren, maar zelf zoo hy het eerlyk bleef waarneemen, 'er niet ordentelyk van te kunnen bestaan. In dien tusschentyd echter koomt ASINIUS, wiens Vader hem een stuivertje heeft nagelaaten, voor den dag, die, hoewel van het geen aan deeze amten vast is geheel onkundig, als door eene lust gedreeven wierdt om dezelven te bekleeden, alleenlyk om met den titul van Wel Edelen Gestrengen Heere te pronken; deeze, zonder te zien of hy 'er zyn bestaan ja daar meer af zoude hebben, biedt den Heere aan vyftig guldens alle jaaren meer te zullen uitkeeren dan COLONUS doet. Niettegenstaande CLYTUS wel ziet, dat ASINIUS tot deeze amten onbekwaam is en 'er met eerlyk te handelen zyn kost niet van kan krygen, is hy echter byzonder hier mede in zynen schik, want gereed geld dient hem, hy krygt een zwaar huishouden, en de uitgaaven vermeerderen dagelyks; COLONUS derhalven, die deeze amten met de grootste lof en ten meesten nutte van het ambacht geduurende deezen korten tyd bekleed heeft, wordt voor zynen dienst bedankt, en ASINIUS in zyne plaats gesteld; Maar het gevolg hier van is, dat alles door de onkunde van dien nieuweling in de war loopt.

In het eerst, (de onkundigsten toch zyn doorgaans de stoutsten in het onderneemen, om dat zy het gevaar daar in steekende niet kunnen zien) was hy altyd in de weer elk een, hoezeer te onrecht, te bekeuren, doch naa eenige reizen by het Gerecht hier in geoordeeld zynde teegen het recht te hebben gehandeld, zoodat hy nog door hulp van goede Vrienden uit des Fiscaals handen is gehouden, is hem de lust daar toe zoo vergaan, dat hy nu zelf in zaaken daar in hy recht zoude hebben, uit vrees van zyne handen te branden, het niet durft waagen; ja, zoo hy het al eens bestaat, is een *brutaale* teegenstand van den schuldigen alleen in staat om hem bevreesd te maaken en van het vervolgen van zyne *actie* te doen afzien, door welk alles met de wetten en keuren aldaar opentlyk de spot gedreeven wordt, en het dorp in de uiterste verwarring geraakt: in zyne qualiteit van Secretaris wordt hy om een testament te maaken by MENALKAS, die ziek te bedde legt, gehaald, welke zynen boe-

boedel onder zyne nichten by uiterften wille verdeeld wilde hebben, doch hy wil, dat na de dood van zyne eene Nicht, de goederen by de andere zullen geërfd worden, en bezwaart dus zyne erfenis met een *Fideicommis*. ASINIUS neemt aan dit teftament te zullen opmaaken; maar hoe ftelt hy het 'er mede? Hy heeft nooit iets anders dan reekenen en fchryven geleerd; fluks loopt hy naar den Bailluw, die, byna eeven onkundig als hy, hem het Boekje van SIMON VAN LEEUWEN de *Praktyk der Notariffen* genaamd aan de hand geeft; hier fchryft hy een formulier uit, en plooit het eenigzins en zooveel hy konde naar het geval, welk in diervoegen den teftateur wordt voorgeleezen, die op het uiterfte legt, en door teekenen wel te kennen geeft, dat dus zyne meening niet is; doch daar is geen tyd; het teftament moet gepafleerd zyn, eer dat de man fterft, men beduidt hem dat het zoo zyn moet, dus hy het eindelyk hier op gerust teekent, en kort daaraan fterft.

Naa zynen dood echter kan men 'er kop noch ftaart aan vinden, en de vrienden kunnen het over den zin niet eens worden; Hier moeten *Praktifyns* in 't fpel koomen, en by ongeluk treffen zy zulken aan, die de vlam van twift fterk aanblaazen; dus raakt men aan het *procedeeren* over de nalaatenfchap van Oom MENALKAS, terwyl de *Praktifyns* door het uitrekken van de zaak de grootfte Erfgenaamen worden, 't welk alles uit de onkunde van ASINIUS zynen oorfprong heeft.

Het zal myns bedunkens onnoodig zyn hier nog eenige ftaaltjes van zulken deezer Amtenaaren by te voegen, die als zy tot deeze amten zoeken te geraaken, al een voorneemen hebben om zich aan eed noch pligt te binden, maar daar alleen op doelen, om door het uitputten der goede ingezeetenen hunne fchraale beurzen te verrykken; Ik twyfel niet, of fommige myner Leezeren zullen denken, dat derzelver gedrag eenen beeteren uitflag kan hebben dan van die geenen, die zich van het hun laftig pak der deugd geduurende het bedienen van hunne amten ontflaagen hebben, welke, zoo zy by hun voorig deugdelyk gedrag volhard hadden, niet minder pryswaardig zouden zyn, dan de eerlyke AGGEROSUS, een deftig, braaf en godvrugtig man, die by zyne ingezeetenen ten uiterften bemind en geliefd is, om dat hy zich aan geene kleinigheeden laat kennen, en in al zynen handel zyne groote onbaatzuchtigheid laat blyken, zich maar alleen, zoo veel in hem is, benaarftigende, om de goede orde in zyne *jurisdictie* te bewaaren, en dezelve van alle fchuim van volk te zuiveren, terwyl de kwaaddoenders aldaar niet ongeftraft blyven.

Maar my dunkt ik hoor mynen *Correspondent* aan my vraagen, of 'er dan geen hulpmiddel tegen dit kwaad te vinden is? Ik meen ja: Was het dat men ftaat konde maaken op de onderzoekers, ik zou denken, dat 'er van wegen de Overheid luiden konden gefteld worden, die zulken, welken naar deeze amten ftonden, zoo wel over hunne kundigheden, als over hun gehoude gedrag en imborft, eer zy hier toe wierden toegelaaten, fcherp onderzochten; doch terwyl de ondervinding leert, dat, niettegenftaande geene Advocaten, Doctoren, Notariffen, Procureurs, of Chirurgyns tot het bekleeden van die bedieningen, of het oefenen van die konften dan na een fcherp onderzoek moogen worden toegelaaten, 'er echter veele onbekwaame en oneerlyke luiden van die foort gevonden worden, zoude 'er van dit middel hier in ook geene gewenfchte vrucht kunnen verwacht worden, zoo dat 'er nu geen ander middel overblyft, dan dat 'er op het gedrag van alle deeze amtenaaren door de Hooge Overheid ten naauwften gelet, en die geenen, welken men aan eenig misdryf tegen de rechtvaardigheid of billykheid fchuldig vindt, ten fpiegel van anderen, als verdrukkers van hunner medeburgeren vryheid gehandeld, van hunne amten ontzet, en ftrengelyk geftraft worden.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 267.]

Ludere qui nescit campestribus abstinet armis:
Qui nescit versus, tamen audet fingere. quid ni?

HORATIUS.

Die zich in 't veld van Mars niet yverig en wel
Van jongs geoeffend heeft, die houdt zich buiten 't spel:
Maar die het niet en kan, wil echter vaarzen maaken.
En waarom zou hy niet?

HUYDECOPER.

HEER SPECTATOR!

Helaes! myne tydelyke ongelukken, treurige nagevolgen van myn eertydts vrolyk en in schyn gelukkig leven, gedurende myn Petitmaiterschap, doen my aen U Ed. schryven, wiens blaedtjes, waer in gy zo vaek myne medebroeders met zwarte kolen tekende, ik menigmael ten gerieve van ons gilde verbrant hebbe. De rede, die my echter daer toe port, hope ik de eer te hebben U Ed. in het einde mee te delen. Het zal mogelyk aen zommige niet vervelen myn deernis waerdige staet een weinig hoger te horen ophalen; ja mogelyk worden zommige op myn exempel wel afgeschrikt iets te ondernemen, waer van zy niet dan met schade, zomtydts ook met schande afkomen. Weet derhalven, Myn Heer, dat de trotse hoogmoed van myne moeder de bronwel is van alle myne rampen, en thans ondragelyke armoede. Zie, al is de Vrouw doot, my dunkt het is beter na een Vrouws doot het kwade van haer te zeggen in waerheit, dan door eene opstapeling van logenen, dezelve om zo te spreken, te beliegen, en deugtzaem te willen maken. Dat zy niet ryker was, dat is haer schult niet geweest, maer waerom zette zy hare teringe niet naer haer neering? Kon, al was zy van nog zo groot fatsoen, laken zo wel myne leden niet bedekt en verwarmt hebben, als al dat goudt en zilver? dan droeg ik misschien heden nog laken, daer ik thans helaes! geen sergie krygen kan; dat petitmai-

trifeert al heel wel, maer ik doe U andere dingen, geen leugens, horen. De Vrouw haer zwak was, dat zy, schoon kaal, het egter niet weten wilde, maer wel dat zy van fatsoen was, schoon dat mede zo extra breedt niet is, als zy opgaf. 't Is waer, onze grootvaders zyn juist geen lakeyen geweest, gelyk veler, die men altydt aen hunnen gang en verwaentheit onderkennen kan. Wy waren dus van fatzoen; maer eet en drinkt eens van dat fatzoen; leert eens, gelyk ik om dat fatzoen doen moest, dansen, schermen, te paerd ryden, muzyk, en wat meer is; en doet eindlyk het geen ik vaderloos, en onwetende van myne moeders armoede, op hare order doen moest, dan raekt men eindelyk zo uit de kleeren, dat men altyd met deselve, en die nog zeer kale rok, moet te voorschyn komen. Uit hoofde van ons fatzoen mogt ik, hoe grote liefhebber van Historien en Poëzye, my daer niet mee moeijen, en gene wetenschappen hoe genaemt buiten de genoemde exercitien, waer by voor de werelt nog quanswys ses weken catechizeren kwam, leren. Neen, ik moest lui en lekker leven blyven, en my met alle air en ambitie alleenlyk op een ambagt toeleggen, tzedert weinige jaren van elders in ons Hollandt ingebragt, en het allergretigst van het kaelste fatzoen aengenomen. U Ed. begrypt ligtlyk, dat ik daer door bedoel het reedts gemelde Petitmaiterschap. In der daedt een ambacht, ja zo een ambagt, waer in de werklieden het dermaten druk hebben, dat de naerstigste absolut geen rustdag kunnen hebben, vermits zondag ordinair de drukste dag voor my was. Dog dit is buiten myn bestek. De origine van het woort, en de introductie der zaek zelfs hier te lande, weet U Ed. beter, dan dat ik die kan beduiden. En geenzints eene accurate beschryvinge 'er van willende geven, zal ik 'er niet veel meer van zeggen, dan ter zake dienende is. Dit nogtans moet ik van te vooren aenmerken, dat de werelt qualyk raisonneert hun voor medelieden van dat metier aentezien, die aen dames kennisse hebbende, dan eens de eene, dan eene andere dame op een publieke plaets brengen, en door middel van hunne geboorte op fatzoenlyke partyen niet voor het hooft gestoten worden, schoon het 'er vele onder hen zeer kwalyk ter hand staet. Maer deze immers kunnen aen de wetten der Societeit, of zamenlevinge voldoen, en immiddels geleertheit opdoen, koopmanschappen waernemen, affaires verrigten, 't geen egte en

reg-

regte Petitmaitres niet doen kunnen. Ik zoude zulks in 't brede konnen bevestigen, indien ik wist, dat U Ed. daer nieuwsgierig na waert, en te gelyk aentonen, dat ons beroep is een duivels beroep voor de zamenlevinge, schoon alleraengenaemst voor hem, die het oeffent. Dog ik kere weder ter zaken. Het was myn moeders wil en wet, dat ik my zo dra mogelyk in het heilzame complot der Petitmaitres begeven zoude. Dat begeerde zy, dat myn fonctie zyn zoude. Zy leerde my dierhalven hier toe zelfs de Petitmaitre tael; half Frans, half Hollandts, waer toe ik lang werk hadt, want, of schoon ik de Franse tael al verstondt, ik kon dog myne natie zo schielyk niet leren verzaken, om een mengelmoes te leren eeten van uit- en inheemsch te gelyk. Zy leerde my niet minder alle modens, en alle de woorden tot de modens behorende. Maer Goon! dat is mede een kunst, want binnen zes jaaren, was myn woordeboek, van myne moeder zelfs accuraet opgestelt al sesmael met wit papier, groot mediaen, doorschoten. Dog dit was myn voordeel, gelyk U Ed. daedlyk horen zult. Nu kwam de tydt aen, dat ik myne opentlyke intrede voor de eerste rys doen moest. Waer toe zoude het dienen juist tydt en plaets te noemen, wanneer en waer zulks geschiet zy? dan kon men my te gemaklyk nasporen, 't geen thans zo ligt niet geschieden kan, vermits 'er al meer van ons beroep getuimelt zyn in een zelve jaer. Arme Jacob, toen myn gedienstige geest, tegenswoordig ryker dan uw Heer, wat liep gy om pruik-, kleer-, schoenmaker, galanteriekramer, odeurverkoper, banketbakker, ja zelfs durve ik het zeggen, zo ik naderhant hoorde naer de Lombaert, om het fatsoen van uw Heer met verpande ringen en orlietten van uw Heertjes moeder, meerder in het oog te doen lopen! Wilde ik U Ed. ophouden, met te vertellen, wat kwade gevolgen ik terstondt gevoelde als aenmaners, dat ik zo een kostbaer en niet profitabel, maer wel een honorair officie zoude van de hant wyzen. Exterogen, zeere knien, pyn in 't hooft, pyn op de borst, verkoutheit, &c. U Ed. zoudt uitbarsten van laggen, en ik wel haest myn geheel oogmerk verliezen. Immiddels ziet U Ed. daer uit, dat wy ons ambagt vry zuerder en duerder kopen moeten, dan een Heerenknegt zyn kapiteins, poortiers, klerksplaets &c. ja dan een bonvivant of *wellevend* Student zyn candidaetschap, zyne na ducaten riekende dissertatie, en eene bul, om gepriviligeert te mogen bedriegen of moorden. Ik zal my schielyk uit myn eerste proef helpen, en alleenlyk zeggen, dat ze niet alleen myne moeder, maer my zelfs behaegde. Het enig-

 ste,

ste, dat my geobsteert hadt, was, dat het meest uitlanders waren, die my uitlagtten. Ik klaegde zulks wel aen Mama, dog die gaf my tot antwoort, dat ik door hare hulp dat volk in myn aenstaende employ schielyk zou bravéren, en dat, offschoon vele Juffrouwen liever met uitheemsch gebroet speelden, dan met eige Hollanders, zy het op den duer niet lang houden zouden, vermits zy kael waren. Edog Mevrouw Fatzoen begreep niet, dat het gelt, dat die Heeren van ryke Hollanders krygen, veel beter is, dan het magere fatzoen, 't geen niet doet, dan beroide burgers maken, hoewel de uitlanders ook wel eens, zonder affcheit te nemen, hunne biezen pakken. Insgelyks hadt my gehindert, dat ik geduriglyk hoorde fnuiffelen, *forcé*, *manqué*, zonder te weten, wat het zeggen wilde. Naderhant begreep ik, dat alle nieuwe recruten dus genoemt wierden, en dat vele van ons beroep altoos zulks bleven. Maer het was by ons dubbeld *manqué*, want 'sanderendaegs wilde ons de huerkoetsier geen koets lenen, om na eene felicitatie te ryden, gelyk ik van agteren al mede gehoort hebbe, want het hadt voor my toen een andere naem. Enfin, Myn Heer, waer toe houde ik U dog zo lang op? door de reedts gemelde oeffening in onze onverstaenbare tael, en vlytige instructie van myne Moeder wiert ik wel haest hooftman van het gilde, die voor een vierendeeljaers nog maer eene beschaemde leerjongen, en vlasbaert was, al was ik lang en mooi van postuur. Dit is incontestabel, dat ik 'er toe gemaekt was, en een Petitmaitre's, geen apebakkus hadt. Ik kreeg wel ras druk werk, en veel te doen; tot Sondaegs in de kerk wierdt ik uitgevraegt; te weten, om eerst daer te komen, en dan ergens een partytje naer kerktyt te maken. Ik stak gedurende de preek myn gehoor maer zo lang in de zak, vermits de regte Heeren van onze orde daer flegts komen om te zien, gelyk de Dames om gezien te worden. Myn garderobe opgestelt door elf kleermakers, om dat een alleen agter elkander geen twee pakken kleeren voor ons maken wilde, (dog dit wist myn Moeder by my altydt te verbloemen) was ja superbe, gelyk ook al myn bovengoet; het ondergoet wordt door lieden van ons kale soort zo nau niet bekeken. En als UEd. nu eens denkt, dat alles naer proportie zyn moest, en gelt kost; als ik niet uit dinéren of soupéren was, was 'er meestentyt aen ons huis, volk, die getracteerd wierden op fyne wynen, beste liqueuren, opregte chocolaed; niets krygt men egter om niet; en dus ziet UEd. dat ik geenzints loog, doen ik in den beginne myne Moeder dus affchilderde. Ik voor my zelven kreeg gelts genoeg in de zak, en rekende my den

ge-

gelukkigsten sterveling te zyn: geen pen tog is'er in staet om het hemelsch genot van onze fonctie te beschryven, 't geen men heeft, als men slegts deszelfs ongemakken gewent, en met geen stene natuer bezielt is. Voor het overige 'smorgens tot elf ueren voor myn toilet, en vervolgens den gantschen dag byna, except alleen myn Coffyhuistydt, by Dames zittende, om myn gewigtig amt waertenemen, bemoeide ik my weinig met Crediteuren, schoon derzelver zweet buiten myn weten een handdik op al myn kleren lei. Maer myn Heer zal ik nu aenroeren, wat onze gypende finantien nog meer deden verswakke, en denkelyk geen der minste zugten uit myne trotse Moeder in hare enigheit geperst heeft. Ik durve het haest niet doen, te meer, daer een diergelyk geval thans schynt voor de deur te staen, alhoewel het my in die omstandigheden niet brengen zal. UEd. begrypt, dat ik het oog hebbe op de dood van onzen overleden braven Erfstadhouder, kort na myn nieuw begonnen ambagt gestorven, en dus kort naer ik zo vele schone klederen gekregen hadt. Het fatzoen dwong myne Moeder, zeide zy, te moeten rouwen, offschoon het haer niet geordonneert wiert, en wy gene de minste relatie tot het Hof hadden. Door bidden en smeken kregen wy rouw; ik uit een van myn elf kleermakers, en wel de agtste, die Mama 'er over aensprak; en haer Wel Ed. gefatzoent uit een der ses naisters: 't wiert ons wel duerder dan andere aengesmeert, en geverst laken voor bestzwart in de handen gestopt, maer het is ook nog niet betaelt. Zie dat is prompt. Dan de rouw was niets; toen dezelve uit was, kwam het ergste eerst aen. Ik hebbe UEd. gezegt, dat myn garderobe superbe was: geen wonder, ik hadt negen nieuwe pakken kleeren gemaekt, en nu waren 'er slegts twee a lamodische kleuren by, en niet meer dan vier kamisoolen. Het andere goetje was men bly, dat men aen een Smous kon verkopen. Ik hield egter myn fatzoen. Myne Moeder wist my te bepraten elders een Nicht te gaen bezoeken, en daer zynde bezorgde zy my weder drie nieuwe mooije pakjes. Item die staen mede op rekening tot dezen huidigendag: ja zoude ik in alles zo voortgaen, ik hadt te lang werk, en myn bloedt zoude om wezentlyke dingen beginnen te koken, 't geen het voorheen, qualitate qua, doen moest, als men my enige geringe sottises zei. Stappen wederhalven van het lastige chapitre van nog lastiger Petitmaitres af. Myne Moeder stierf in het laest van 1755, en ik kreeg wel dra de lieflyke boodschap, dat 'er meer schulden dan gelt was. Continueerde egter tot

In het volgende jaer, tot dat alle de rekeningen, die 'er opkwamen, my nootzaekten eene vryſtadt te zoeken daer ik nog in woon; begaende ene grote impoliteſſe, van zulks niet aen onze gehele orde bekent te maken, en by alle Dames van myne kenniſſe een allerhumbelſt banqueroetafſcheit te gaen nemen: daer zat ik, en jong zynde, wiſt ik niet wat te zullen uitvoeren: de desſeinen, die ik vormde om eerlyk aen de koſt te komen, zyn ontelbaer. Maer wat wilde ik aenvangen, ik hadt Godts ter wereld niets geleert, en 't geen ik geleert hadt, was niet in ſtaet om my de mondt open te houden. Ik hadt niet genoeg kenniſſe van de muzyk, om muzykmeeſter, danſen om dansmeeſter, talen om taelmeeſter &c. te worden. Ook is het by dat volkje zo gewonnen, zo verteert; en ik moeſt iets hebben, daer niet alleen gelt mee te winnen was, maer daer door men te gelyk niet genootzaekt wierdt het zelve te verteren; ik zou zo gaerne myne Crediteuren eens afbetalen. In 't eerſt rade my iemant om te leeren, domineëen, dominéren, of eigentlyk Predikant worden; edog behalven dat die natie thans weinig aftrek heeft, zo zoude het meer in hebben, dunkt my, van Petitmaitre Predikant te worden dan van enig ander ambagt, of ſchoon het laeſte gebeurt: dit is er nogtans op, dat als ik eens Predikant wiert in zekere Stadt, ik dan weder Petitmaitre zoude kunnen worden: gaet dit mede niet wel eens zamen? maer ik vond zo vele zwarigheden, dat ik 'er terſtond van afſtapte; al was het, dat ik eens tot die Baſeſſe kwam, dat ik op een anders beurs ſtudeerde, daer is evenwel gelt nodig, en dat manqueert, 't welk genoeg gezeit is. Soldaet wil ik niet worden, veel min Bedelaer: en ſteelen, dat nooit, want dat galgt eer, als het burgemeeſtert, en ik ben verzekert, dat ze zo wel my, als myn fatzoen hangen zouden, vooral nu ik zo kael ben. Intuſſchen zyn 'er al byna drie jaren verlopen, dat ik door hulp van myn pen een ſtukje droog broots eet, en als een gaudiev agter myn venſter zitten blyv. Dan nu ſchynt 'er eene deure van hope voor my geopent te zyn, en daer wilde ik, Heer Spectator, UEds. advies gaerne over innemen. Ik hebbe UEd. gezegt, dat myn genie zig tot de Poezye wel eer uitſtrekte, en myn berooit hooft laet niet na, dat ik die kunſt in myne armoede hebbe tragtten voorttezetten, gelyk ettelyke gedrukte Nieuwjaersgroeten te Rotterdam en elders daer getuigen van zyn. By geval hoorde ik onlangs van een Heer Student uit Leyden, die hier wel eens komt, zeggen, dat, indien 'er in die Stadt iemant was, die vaerzen voor een prysje maekte, hy wel aftrek hebben zoude. Die

Heer

Heer gaf 'er deze reden van: alle Heeren Studenten, zeide hy, die promoveeren, moeten versen agter hare Disputen hebben, om dat die dan in de plaetzen, daer zy wonen, als trompetters zyn, dat ze wel gestudeert hebben, en alle egter kunnen dezelve niet maken, zo dat 'er wel zyn zouden, die gaerne voor een goet vaers goet gelt geven zouden, om het met hun naem agter een disput te plaetzen. En zo een beunaas zeide hy was 'er niet te vinden; hemel, dat moest hy over vier jaer tegen my gezeit hebben, of myn lenterludegen, al was hy Student, hem ras voor de borst gestaen hadt! Ik hebbe my terstond daer op geinformeert, dog het is my van zeker iemandt, om drie redenen, afgeraden. Voor eerst, om dat ik dan latyn moest kennen, terwyl men somtydts latyn aen de eene kant, en duits aen de andere kant heeft. Ten tweeden, om dat niet alle Heeren vaersen agter hunne disputen namen, maer veeltydts die, welke, of uit slegte geboorte waren, of niet te bestig gestudeert hadden. En ten derden, verzekerde hy my, dat de eezels, als ze slegts student konden worden, ook digters zyn zouden. Maer myn Heer, behalven, dat het een burger is, die mooglyk niet beter weet, dunkt my, zyn die redenen niet valabel. Immers kan ik in zo een Stad, daer alles geleert wordt, wel schielyk latynse vaersen leren maken, want daer mede zal 't al net zyn, als met een duits vaers. En is de twede reden waer, 't geen ik nogtans niet gelove, om dat my dunkt wel degelyk het tegendeel gezien te hebben; maer wel aen, dies te beter. Willenze een vaers hebben, op iemant die de eerste Heer in zyn familie is, ik zal terstondt zyn geslagt naturalizeeren tot een der oudtste en beste uit ons landt, mits dat die vriend niet trots zy 'er by, gelyk veeltydts gaet; want dan zoude ik myn eige exempel of diergelyk terstondt allegueeren. Hebben zy niets gestudeert, ik zal hunne vlugheit pryzen; ik zal hun tot *de Grooten* en *Bynkersboeken* maken: Is 't een Regtsgeleerde, altydt zal 'er Themis, is 't een Medicus, altydt zal 'er Galeen of Hippocraet inkomen. UEd. ziet, dat ik stof genoeg hebben zoude, ik hebbe dozen vol met vindingen, zo dat alles wel gaen zoude: ook zoude ik terstondt de duitse tael in perfectie gaen leren, en UEd. ziet al aen deze, dat ik my, zo veel doenlyk is, van fransche woorden menagere. De derde reden is immers volstrekt onwaerheit, nog de lugtstreek, nog de Professoren kunnen Poeëten maeken, die het niet zyn, zo dat ik veel eer die Heer geloov, die zeide, dat 'er vele waren, die een Vaers wel zouden willen betalen. Zie daer derhalven Myn Heer voor UEd. regt op gebiegt; wat raedt zult UEd. my

nu

mi geven; ik brande van nieuwsgierigheit om zulks ten spoedigsten uit uw eerste blaetje te vernemen. Zou 'er een brootje op deze nieuwe fabriek zitten; de Stadt ten minsten zoude 'er, alschoon ik nog eens banqueroet gong, zo veel niet aen verliezen, als zy onlangs aen eene toen ook nieuwe fabriek gedaen heeft. Immiddels ben ik myn vorig ambagt zo niet vergeten, of ik zoude voor zommige daer noch Collegie in kunnen houden. En niet twyffelende of daer zullen in zoo eene berugte Academiestadt ook wel Petitmaitres zyn, die nog moeten leeren drillen, zoude ik hun, mits het dansen verstaende, instructie kunnen geven. Ik zoude my zelfs de moeite niet ontzien, myn woordeboek op nieuws aentevullen, hun de regte tael te leren, en voor het overige alles, wat een nieuwe recruut van 't Petitmaiterschap dient te weten. Daer dunkt my zoude mede een stuivertje voor my opzitten. Ik begryp duidelyk, dat UEd. my zult tegenwerpen, of ik, die straks myn eerste intrede verzweeg, om onbekent te blyven, dan nu niet bekent zoude worden. Hierin zoude ik insgelyks wel raedt vragen. Ik zoude juist voor myn deur met een borretje geen *beunnes* zetten, ten ware zulks in Leyden onder dat volk de manier is. Maer ik moet nogtans in naem komen, en heb nu myn avantuer geschreven: dan, patientie, ik ben tog in de wol geverwt: Petitmaitres kennen my evenwel; andere kan ik ten voorbeelde strekken: en myne Crediteuren kunnen my, als ik my in de rol laet intekenen, niet dan voor de Academie-Vierschaer roepen, die my dan wel helpen zal, en ik zal dezelve met 'er tydt alle voldoen, maar daar is onlangs iets gebeurt dat my op die hulp wynig staat doet maaken. Immiddels zult UEd. voor deze dienst, wanneer UEd. my ten goede antwoort, en ik in UEd. verblyfplaets kome wonen, altydt van myn vry accyns kunnen disponeren, schoon my verzekert wordt, dat ik die aen anderen overdoende onder de hant my zelven al meer kon verryken. Lukt het niet, blyve ik op een beter hopen, en hebbe dan een advertentie in 't hooft, die ik in de Courant zal laten zetten. Voege 'er dit alleenlyk by, op dat UEd. 'er dan staet op kunt maken, dat zy niet gefingeert is door een Courantier, gelyk de Vrienden thans niet dan te veel doen. Blyve tot nog aen UEd. onbekende, maer bereidvaerdige Dienaer

IRONICUS BROOTPOEET.

Kuilenburg den 4en.
Jan. 1759.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 268.]

Quid verum atque decens curo & rogo.

HORATIUS.

Ik vraag wat billyk is, wat voegelyk en wel.

HUYDECOPER.

MYN HEER SPECTATOR!

Zonder my uit te laaten over het verstand en geest, in uwe vertoogen te vinden, gelyk veelen de gewoonte hebben UEd. met douceurs dien aangaande te overlaaden, waar over UEd. dikwils in de vuist moet lagchen, het welk ik UEd. niet benyde, want ik houde wel van de vreugd, zoo verklaar ik alleen dat ik, en sommige van myne braave gezellinnen ons gelukkig achten dat eindelyk uwe vertoogen ook tot ons zyn gekoomen, wy leezen ze met plaisir, wy passen ze somtyds op ons zelven toe, en zeggen dat character is net onze Juffrouw MIETJE, en dat gelykt weer BETJE, maar het is wat te sterk geschetst: jaa, jaa, zeid Juffrouw MARGO, de SPECTATOR kent ons voorzeeker, of hy heeft hier correspondenten. ODILLE ik geloof dat je hem wel eens schryft, want ik vind je dikwils met de pen in de hand, en als men je overvalt, moffel je 't maar weg. Wy neemen 't UEd. wel af, om dat wy wel door den Spectator, en door Jan Alleman willen verbeeterd worden. Wy verschillen evenwel somtyds met UEd., maar eevenwel houden wy

UEd. voor geen oude knorrige vryer, of haater van de Sexe, gelyk sommigen ons wel willen wysmaaken, maar deeze zyn schepzels, die UEd. op het zeer getreeden hebt, en wyl zy zich onverbeeterlyk vinden, zo trachten ze UEd. zoo zwart te maaken als roet, op dat uw aangroeiende gezag haar niet uit de gezelschappen boene. Ik neem nessens myne vriendelyke gezellinnen ook eens de vryheid om aan UEd. te schryven, het welk zoo veelen van onze Sexe voor ons gedaan hebben, om UEd. eens raad te vraagen hoe wy best het nadeel, dat wy deezen Somer van een pedante Sot geleeden hebben, en nog blyven lyden, zullen konnen te recht helpen, of ten minsten stuiten dat het geene verdere gevolgen hebbe, want zeeker myn Heer het is onverdraagelyk, en ik twyfel niet of UEd. zal het ook zoo vinden. Vooraf moet ik UEd. zeggen dat wy hier bynaa alle aangenaamheden genieten, welken het leven gelukkig maaken. De Doorluchtige DOUARIERE van PRINS FRISO, de Hemel rekke haare dagen! doet alles naar haare hooge wysheid om onze Stad te verfraaijen, zoo door zelf huizen te laaten bouwen, als door het geeven van premien aan de burgers die hunne huizen verbeteren, waar toe ook onze Achtbaare Magistraat door nutte ordonnantien het zyne toebrengt, en hier door heeft onze plaats nu zedert den tyd van tien jaaren zoo veel aanziens gekreegen dat 'er elk van gecharmeerd is. Dit en om dat het hier by uitneemenheid goed koop leeven is, wyl wy hier van die zwaare ordinaire en extraordinaire Hollandsche schattingen vry zyn, heeft reeds veele huisgezinnen van braave luiden, en inzonderheid van Officieren hier gelokt, het welk ons eene aangenaame conversatie geeft, dewyl wy allen, dat in klyne plaatzen zoo zeldzaam is als in de proveniers huizen, in goede harmonie leeven, om dat wy malkanderen wat inschikken. De conversatie eevenwel van de Heeren Officieren, moet ik UEd. zeggen, myn Heer, maakt ons somtyds wat beangst. Zy fortificeeren onze Stad elk naar zyne gedachten op het sterkste, zy belegeren haar, als de anderen haar gesterkt hebben, en maaken zulk een geweld met schieten, met het werpen van bommen en car-

cassen,

caſſen, dat ons het hooren en zien vergaat; en wy dikwils omzien of 'er geen by ons gevallen is, en op het punct om ons te verpletteren. UEd. kan wel denken dat dit onze tedere ooren kwetſt, en bang maakt dat wy door die fortificatien ons fraaje gezigt van de wallen over de aangenaamſte landsdouwen naa de Lek zullen kwyt raaken. Dit alles geſchied onder het Tee drinken, maar als de kaart koomt dan ſchynt 'er een ſtilſtant getroffen te zyn, want onder het ſoupéren, dat wy vriendelyk zonder merkelyke onkoſten dikwils ſaamen doen, gaat alles weer zyn oude gang. Wy verwonderen ons dikwils over veelen van die Heeren. Hun Ed. hebben hier pas een week of drie gewoond, of zy weeten alle avenuen naa de Stad, en alle byzondere buurtjes, en de hoogte of laagte van het land, en van de wateren om de Stad gelegen trots de beſte boere jongen uit Benſchop, zoo dat het voor een vyand onmoogelyk zoude weezen om hen te verraſſen. Ik moet UEd. zeggen dat hoe beangſt zy ons ook ſchynen te maaken, wy echter veel plaiſier hebben, dat de Heeren inderdaat toonen zoo veel liefde en yver voor hun mêtier te hebben, wyl wy ons wel durven belooven dat indien de Engelſchen ons eens te land wilden beledigen, gelyk zy ter zee doen, zy van deeze braave, hun mêtier wel verſtaande luiden wakkeren tegenſtand zouden ontmoeten, en al bly weezen als zy met de kous op 't hoofd naa hun eiland konden vluchten. Maar hoe braaf hun Ed. ook moogen weezen, wy vinden het niet goed dat zy lagchen, wanneer onze Domine in het bewyzen van de gewigtigſte waarheden van den Godsdienſt gaat uitrekenen hoeveel millioenen van jaaren een koogel, op deeze aardkloot uit een ſtuk geſchut geſchooten, en altyd met gelyke ſnelheid voortgaande, van nooden zoude hebben om de zon te raaken, daar deeze ondertuſſchen in wynige minuten zyn licht tot ons zendt. Zy roepen uit, heerlyk! klaar voor boeren en burgers gepreekt! het zielroerenſte is dat niemand van de toehoorders verſtaat! hun Ed. houden ſtaande dat dit goed was in byzondere converſatie, daar men door het vraagen van ophelderingen ten minſten eenige kennis kan krygen, Dat is

ook waar ; maar als de Prediekanten zich te vroom houden om met de ledemaaten te converſeren, moeten zy dan nooyt hunne geleerdheid van de predikſtoel doen hooren ? dat zal UEd. zekerlyk niet toeſtemmen, want dan zouden hunne Prediekaatſien wel Hernhutſche vermaaningen en leſſies worden. Gelyk nu alle menſchen niet in alles van het zelve humeur en gedrag zyn, zoo is 'er ook verſchil in het gedrag van die Heeren, en zelf ons geſelſchap verſchilt in zyn oordeel over dit gedrag. Sommige van die Heeren, die zoo veel van hun mêtier niet praaten, en ook met de Dames zoo veel niet op hebben, als de gemelde, neemen andere plaiſieren, zy gaan met de dronke boeren om een vles wyn kolven en vegten ; Dit oordeelen ſommige van onze Dames ſot en laf, zy zeggen het is een bewys van een lage ziel in zulke uitſpanningen en dat nog met zyn minder vermaak te hebben. Maar myn Heer ik lag met haar, en zeg dat dit oordeel voorkoomt uit jalouſie, en misnoegen dat die Heeren geene meerdere achting toonen voor haare bevalligheden, en ik bewys het om dat zy genoegen toonen in het gezelſchap, en de politeſſe van een Officier Petit Maitre, de laffte van alle menſchen, die waarlyk niet effronté genoeg is om den vyand onder de oogen te zien, maar liever wykt. Of deeze zedigheid goed is in luiden van dat mêtier laat ik aan uw oordeel. Ik houde ſtaande, dat dit vegten een bewys is van moed, dat zulke luiden den vyand wel zouden onder de oogen durven zien. En wat het kolven belangt, ik ben van gedachten dat het waarlyk voor een Officier van zoo veel nut kan zyn zich daar in te exerceeren, als in het danſen, om gezwind over een graft, of over paliſaden te konnen voltizeeren, want waarlyk ik geloof dat iemand die zeer wel met zyne oogen den rechten ſtreek tuſſchen de bal en de paal kan afmeeten, en door den ſlag de bal langs die afgemeete ſtreek doen loopen om de paal te raaken, ook zeer wel een ſtuk geſchut op een vaſtgeſteld doelwit zal konnen pointeren, om de kogel het zelve te doen treffen ; ik denk dat in het eerſte grooter kunſt is dan in het laatſte, en ik heb daar in de lagchende toeſtemming van de Heeren Officie-

ficieren, die besloote hebben een kolf party te maken, maar in gezelschap van de Dames. De conversatie met de boeren vind ik ook nut voor een Officier, want hoe dikwils moeten die Heeren in de cantonneering quatieren by de boeren te huis leggen; dan is het immers nut te weeten hoe men met die luiden moet leeven; en hoe zal men dat leeren zonder conversatie met hen? maar hier op voeren myne gezellinnen my te gemoed, dat men wel met boeren kan verkeeren, als men door de conversatie met luiden van fatsoen menschelykheid en inschikkelykheid geleerd heeft, en waarlyk ik heb daar geen repliq op.

Maar, Myn Heer, hoe zeer wy ons gelukkig achten door de inwooning van rentenieren, en officieren in onze Stad, zoo koomt het my echter voor dat dit geen bestendig voordeel kan geeven, om dat deeze luiden niet bank vast, gelyk men zegt, by ons zyn, en waarlyk het gemeen zoo veel voordeel niet van hen heeft, als het wel van een ander soort van inwoonders zoude konnen hebben, te weeten van fabrikeurs, die een groot deel handwerksluiden aan de kost helpen, en door hen weer andere neeringdoende burgers op de been helpen en houden. Ik verwonder my ten hoogsten, dat deezen hunne belangen niet beeter verstaan, want wanneer zich hier fabrikeurs in wolle stoffen met hun noodig handwerks volk neer zetten, zoo zouden zy, dewyl alle eetwaaren hier zeer goed koop zyn, het zelve met minder arbydsloon rykelyker doen bestaan, zy zouden dus zelve, met hunne fabrieken voor den zelven prys als anderen te geeven, meerder konnen winnen, te meer nog om dat zy geen vracht van hunne wolle zouden behoeven te geeven, want schoon niemand zoude durven voorslaan om schaapen op onze wallen te wyden, om dat zy daar toe niet bekwaam zyn en wel haast op het voorbeeld van den doorluchtigen Don Quichot, door onze Petits Maitres Officiers, uit vrees dat zy hunne sneeuwwitte kousen zouden besmetten, met de uiterste heldhaftigheid zouden weggedreeven worden, en waarlyk wy zouden ook voor dat gedierte onze wandelplaats op het hof niet gaarne missen, zoo hebben wy in het omgeleegene land schaapen

genoeg om wol te leeveren, voor fabricken die van inlandsche wol gemaakt worden, welke de boeren dan ook met minder kosten en meer winst hier zouden te markt brengen. Eevenwel wil ik alle fabrikeurs die by ons zouden koomen woonen wel gewaarschoud hebben van geene zuypzielen van handwerkers mee te brengen, want de geneever is hier te goed koop. Ik had nog haast een ander voordeel vergeeten; hier zyn geene hallen, geene keurmeesters, die de luiden dwingen om naa de wetten te werken die voor anderhalve eeuw goed waren, gelyk ik wel elders heb hooren klaagen, en onze Achtbaare Magistraat zoude wel zulke wetten behoudens de algemeene vryheid maaken dat de handwerkers in tucht en teugel gehouden wierden. Mogt onze Stad dat gebeuren zoo waren wy zeeker wel gelukkig.

Nu denk ik dat ik wel ter zaak mag komen, weet dan myn Heer! dat wy deezen somer de eer hebben gehad van hier een zeer geleerde pedant, die zyn vriend kwam bezoeken, by ons gehad te hebben, (het quetse uwe geleerde ooren niet, U Ed. en uwe vrienden zyn ook geleerden want alle geleerden denk ik zyn geen pedanten, en alle pedanten geen geleerden) deeze heeft ons de eer gedaan van ons te onderhouden met geleerde stukken uit het Roomsche recht en over de elegantie van oude Griekscheen Latynsche Schryvers, dat door zyn vriend, verbaast over de groote geleerdheid, ik hadt haast gezeid razerny, met de grootste verwondering en toejuiging gehoord wierdt, en, dat waarlyk ondraagelyk voor onze sexe is, gelyk U Ed. zeer wel weet, ons gedwongen al dien tyd stil te zwygen; quam 'er eens een versje uit VONDEL, dat verkwikte ons nog. Hy heeft ons geduurig getracht beezig te houden met verheevene discoursen waarschynlyk uit commiseratie met onze onkunde, maar zeeker wy konden niet anders dan op zyn best de klanken van zyn discoursen onthouden. Het was ons te hoog: ik zeg uit commiseratie, om dat Hy my eens in het byzonder verklaarde, dat hy waarlyk aangedaan was, dat hy hier geene menschen van raison en applicatie vondt, daar elk eevenwel tyd genoeg

heeft

heeft om zich te oeffenen, en daarom moest ik zyn doen goedkeuren, om dat ten minsten zyn oogmerk goed was. Maar die raisonnable Heer, die alle de Ysselsteiners en byzonder zyn vriend door zyne geleerdheid deed zwygen als Moffen, was, onder ons gezeid, waarlyk een groote bloed, die buiten zyne diepe geleerdheid niets van de conversatie wist, trouwens dat gebeurt wel aan verstandiger geleerden, zoo dat onze jonkers hem eindelyk voor het lappie hielden, en deeden begrypen dat men om by de Dames aangenaam te zyn met geene alonsie pruik moet koomen, maar joliment a l'aile de pigeonne gekapt, om dat die alonsies te groote deftigheid verbeelden, en dat vooral by een jong Heer. Het gevolg was hy leende van een van onze officieren zulk eene *jolie perruque*, en een hoed met pluimen, en kwam zoo uitgestreeken op een bal, dat by zeekere gelegenheid gegeeven wierd. Wy admireerden hem allen boven alle de andere Heeren, maar oordeelden eevenwel dat 'er iets aan ontbrak: niets is toch volmaakt. U Ed. raad niet, wat 'er aan scheelde onzes bedunkens, ik zal 't U Ed. zeggen: de TABBAARD: dat zoude eene mooye vertooning gemaakt hebben, als de gevleugelde muts van MERCURIUS gezet was op de TABBAARD van JUSTINIAAN, daar zyne Geleerdheid de mond vol van hadt; nu myn Heer, U Ed. kent den leeuw uit de klaauwen. Deeze goede Heer heeft sommige van onze Heeren en Dames in het hoofd gebragt om ook geleerd te weezen, en sententien naa het recht te spreeken, en daar toe leezen zy de keuren van onze Baronnie, zoo dat ze die wel van buiten kennen; dat wel goed is, maar aan de andere kant ook kwaad, want ze zitten over de zin van de keuren te disputeren, dat het rookt, en vinden dan op de eene dan op de andere wat te zeggen, zoo dat wy vreezen dat 'er een nieuw wetboek door die Dames en Petits Maitres zal gemaakt worden; dat kan U Ed. wel denken dat ons geene aangenaame conversatie maakt, en daar en boven zoo zyn wy, die aan het huishouden, en naaywerk ons houden, verachtelyk geworden by die geleerde, en verstandige Da-

mes

mes en Heeren, en dit heeft onze zoo vrolyke byeenkoomsten naar en dof gemaakt, want men durft naauwlyks spreeken of 'er wordt gemeesmuild, en gevit. Ziet eens, Myn Heer, wat de waanwysheid van een geletterde pedant al kwaads kan te weeg brengen. Ei lieve beduid de Neederlandsche wereld toch eens, dat elk mensch braaf is, en geacht moet worden, die in zyne byzondere omstandigheden kennis genoeg heeft van zyne zaaken, en ze wel dirigeert, en voor het overige verstand heeft om met menschen om te gaan. Leert toch eens aan de geleerde gekken dat het 'er boos zoude uitzien als de boeren, bakkers, brouwers, kleermaakers en de vrouwen geleerden wilden worden. Wie zoude dan het noodige bezorgen, en de huishouding waarneemen? leert toch aan onze geleerde Heeren en Dames hoe bespotlyk het is te praaten van dingen daar men geen kennis van heeft, en ik twyfel niet, want niemand wil bespotlyk zyn, of zy zullen tot ons genoegen die waanwysheid laaten vaaren; geeft ons raad hoe wy haar best zullen bekeeren, en zyt verzeekerd dat ik ben

Myn Heer!

U Eds. ootmoedige dienares,

ODILIA BLYGEEST.

Ysselstein
den 6. Decemb. 1758.

De beste raad, welken ik Juffrouw Blygeest kan geeven, is om vrolyk met haare geleerde Vriendinnen te spotten, en onder malkanderen het blyspel van de geleerde Vrouwen eens te vertoonen.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 269.]

Muneribus servos corrumpam.

HORATIUS.

'k Zal zyn slaaven met myn goud Omkoopen.

HUYDECOPER.

Ziet hier twee brieven, Leezers, over het zelfde gebrek, en doet 'er uw voordeel mede.

MYN HEER!

Ieder klaagt tegenwoordig eeven zeer over het baldaadige gedrag der dienstboden, en vindt zich door het zelve geduurig genoodzaakt om hen heen te zenden en anderen te huuren, en ondertusschen brengt elk het zyne toe om die baldaadigheid te koesteren en aan te kweeken, door ze dagelyks voedzel te geeven; en dus het kwaad daar men zoo heftig over klaagt te vermeerderen. Welk is hier toch de oorzaak van? naar het my voorkoomt is het de trotsheid, welke dit kwaad de overhand doet neemen.

De trotsheid, vergeetende het oogmerk, waarom men deeze dienstbaare geesten kost en loon geeft, te weeten gemak, en daarom dit volkje niet in behoorlyke onderdaanigheid houdende, plant hun zelf die baldaadigheid, en alles overschreidende weerbarstigheid in. Gelyk men zelf zyne grootheid, en verheevenheid boven zyne medeburgers, ik had haast gezegd zyn weezen, in de kostbaarheid en veelheid zyner klederen stelt, zoo wil men ook, dat zyne dienstboden net en zindelyk zullen gekleed zyn, en daarom is men genoodzaakt, om door zwaare huuren en door het geeven van verval dat volkje daar toe in staat te stellen; die fraaje opschik geeft dat volk,

het welk daar aan niet gewend is, moed, maakt hen baldaadig, inhaalig, en eindelyk oneerlyk aan alle kanten, om toch vooral niet voor anderen onder te doen, en is oorzaak dat men in dit land, voornaamlyk in Holland, zoo kwaalyk gediend wordt, en in plaats van gemak, moeijlykheid en verdriet van zyne dienstboden heeft. Wel! zegt Mevrouw Superba, wat durft zich niet al koomen aanbieden om my te dienen! een meid zoo kars vars uit Moffen land gekoomen, met een fargie jak en rok aan, zy kloft op haar muilen of zy holblokken aan hadt! een vrouwmensch dat te naauwer nood de oogen durft opslaan om een mensch aan te zien! wat zouden de menschen wel denken dat ik zulk een groene Hille nam: neen; neen; ik wil zulk een meulenpaard niet hebben, en zulke moddekes niet in myn huis zien: foey! ze zien 'er te goor uit, laat zy zich by een groenwyf verhuuren, dat zal haar beeter passen. In myn huis moeten de dienstboden zoo wel brilleren als ik; men zoude zich schaamen om haar een boodschap te laaten doen. Zy huurt daarom Laura, een pronkepuntje, die nu tien jaaren in Holland geweest zynde, met het afleggen van haar fargie jak, ook alle schaamte en onderdaanigheid heeft afgelegd, en trots op haare sitse jakjes en krullen, zich niet ontziet alle burgerluidtjes, die aan Mevrouw leeveren, met baldaadigheid te bejeegenen, en indien zy by het verkoopen van hunne waaren geen fooytje aan haar geeven, wel haast de kalandisie doet verliezen: en geen wonder, zy is nu een Burgermeestersmeid, zy moet zich naar die waardigheid in de plunje houden, anders zou Mevrouw haar laaten gaan; dat kan van de huur niet vallen; die het meeste verval geeft is by haar het meest geacht; zy verdient eindelyk wel eens een stuivertje aan den jongen Heer, en die houdt haar de hand boven 't hoofd. Zy is los, zy doet het werk maar half, Mevrouw is genoodzaakt al knorrende en klaagende een tweede meid by haar te neemen, dat nog al gemaklyk gaat, want een meid meerder doet ook de grootheid en staatzie van het huis vermeerderen. Daar heeft Laura zoo veel meer ledigen tyd, en dus ook meer geleegenheid tot brooddronkene baldaadigheid, waar door zy eindelyk geheel bedurven, en tot dienen onbekwaam wordt. Indien Superba, het oogmerk waarom zy een meid wilde huuren in het oog houdende, de

sterke

ſterke ledemaaten en neerſlagtigheid van de nu eerſt geloſte Weſtphaalſche HILLE in dit opzigt in opmerking genoomen had, zy hadt haar zekerlyk gehuurd, en hadt het met haar alleen konnen ſtellen; was in alle onderdaanigheid wel gediend geworden, en van alle moeijlykheden ontſlaagen geweeſt. Zy is oorzaak van de baldaadigheid van LAURA, en van alle ongemakken, welken daar uit voortkoomen. De Heer HARSENLOOS zoekt een knecht. HANS koomt zich aanbieden; maar dat gelykt 'er niet naa, zulk een greunen D . . . . . r, hy zoude alles verkeerd doen; daar is geene adretheid by de vent, hy ziet zoo bedrukt, of hy wat in de ſneeuw gedaan hadt; hy heeft geen linnen, ik zouw wel brilleren met zulken lompert achter my! hy ſtaat my niet aan: maar met een koomt hem zyn vriend MEVIUS bezoeken; aan deezen geeft hy bewys van zyn goeden ſmaak, dat hy zulk een knecht wegzendt. Maar MEVIUS heeft een oogenblik te vooren in de herſchepping van OVIDIUS geleezen, en daarom raadt hy HARSENLOOS dien lompen vent te herſcheppen. Hy zal dan van hem te meer dienſt hebben. Zyn livery zal hem oppronken, en hy heeft wel half ſleetene hemden met *manchettes*, en witte kouſen, hy moet 'er HANS eenige van preſent doen, en hem een ſilver ſakhorlogie leenen. HANS is te Weſtphaals, hy moet JAN heeten. Die herſchepping kittelt de trotsheid van Jonkheer HARSENLOOS; hy beſluit 'er toe. HANS ziet zich binnen drie dagen in JAN herſchaapen, en loopt door het bekyken van zynen opſchik en horlogie bynaa in het water. HANS, die naauwlyks dorſt op zien, durft nu in den perſoon van JAN aan een ieder brutaale bejegeningen doen, en zyn Heer in alles waar hy kan de beurs ſnyden, om voor zyn eigen geld goed linnen, en voor een lederen een fluweelen broek te konnen koopen, om eindelyk by grooter Heer te woonen, en nog baldaadiger te worden. Wie is toch oorzaak van alle de baldaadigheden van HANS? immers de trotsheid van HARSENLOOS, want het kan niet anders zyn, of de Weſtphaalingers, die hier koomen om te dienen, moeten op die wyze de baldaadigſte ſchepzels worden, en hunne Heeren de gevolgen hunner dwaasheid doen gevoelen. Onlangs was ik te Amſterdam by een voornaam Frans koopman, myn Correſpondent, ten eeten gevraagd. Ik vond daar een groot gezelſchap; de maaltyd was koſtbaar en prachtig, de kaamer blonk

van zilver. Maar toen wy aan tafel zouden gaan vermeerderde het aanzienlyke gezelschap wel de helft omtrent. Ik meende alle Heeren van fatsoen te zien: maar zag eindelyk tot myne verwondering dat ik hadt misgetast; zy waren de knechts van de Heeren; met een effen kleed, met pinsbekke knoopen, zonder het minste boordzel, propertjes gekapt, en wel met fyn linnen, zoo goed als hunne Heeren, opgeschikt, had ik ze ook voor Heeren genoomen, te meer nog wyl ik hen zeer vrymoedig vond, het welk zeekerlyk van hun opschik kwam, welke ik daarom veroordeelde. Maar wat was ik verwonderd wanneer ik die snaaken Monsieur hoorde noemen. *Monsieur een glas wyn.* Ik ben nog van de oude wet, ik ben myn eigen knecht, en noem alle knechts van anderen *Jongman*, ik verzocht aan een die achter zyn Heer naast my stond. *Jongman weest zoo goed van my een vork te geeven*, maar Jongman hoorde niet: ik besloot Monsieur te zeggen. *Monsieur* sprong om my te helpen. Waar wil dit eindelyk heen? wat subordinatie zal 'er toch blyven, indien men op zulk eene wyze met dat volkje omspringt? welke eene baldaadige trotsheid zal dat in de dienstbaare geesten niet verwekken, zich dus met de Heeren gelyk gesteld te vinden! Als dit doorgaat, zullen wy bedacht moeten zyn om voor de Heeren, die knechts houden, grootzer naam te bedenken, want anders zullen de knechts niet dienen willen. Wy hebben hier in het land geene heerlykheden genoeg; want HEER VAN GEENLAND by voorbeeld te heeten, is grootzer als eenvoudig MYN HEER, anders zoude ik daar toe wel neigen, dat zy elk een heerlykheid koften. Maar het koomt hier eevenwel maar op de verbeelding aan, men moet een hooger naam hebben als de knechts; men zoude ieder zyn huis tot een heerlykheid konnen verheffen, en zich daar naa noemen, en als de boel onder de kinders gesmaldeeld wordt, konnen zy als de Franse refugees zich *Seigneur de la porte*, *de fenestre*, *de frontispice &c.* noemen. Eilieve myn Heer beteugel toch deeze dwaasheid, U Ed. zal aan de geheele Hollandsche wereld dienst doen en ook aan hem die is

Uw geneegen leezer.
JAN KOOPMAN.

Te Rotterdam
den 16. Febr. 1759.

HEER

HEER SPECTATOR!

U Ed. die zig toelegd om de zeeden te verbeeteren, en onder de menschen de t'zamenleeving gemakkelyker te maken, hebt, voor zo veel ik weet, tot op heeden toe, nog niet aangeroerd, een algemeen misbruik dat hier in ons Land meer als elders plaats heeft, en my dikwyls niet alleen mishaagd heeft, maar ook meermalen door vreemdelingen is verweten geworden. Niet langer geleeden als gisteren heb ik daar weederom een staaltje van gezien. Wat ik op 't ooge hebbe, en 't voorwerp van dit schryven is, zal U Ed. haast verneemen.

Weegens een *Familie* zaak iets by een myner naastbestaande te doen hebbende, ging ik des mergens omtrent twaalf uure aan zyn huis: een uur daar 't zoek gebragt hebbende, werd ik verzogt *a la familiere* daar te blyven eeten: dat ik deed, daar blyvende tot aan den avond: de Hospes die my ligtelyk had konnen uitlaten, om dat wy in de zykamer waaren, riep egter iemand van zyn dienstbooden; ik merkte aanstonts wat dat beduiden wilde; dog ging te meer, of met studie, deze reize zonder wat te geeven de deur uit, en naar myn *Collegie*. Myn neef volgde my kort op de hielen; komt aan myn huis, zig houdende als of hy nog iets aan my te vragen vergeeten hadt: myn vrou *prezenteerde* om my te zenden, en bood hem een kopje Thee aan: het eerste weigerende, *accepteerde* hy het laaste; ging zitten en begon wat te praaten. Na van 't een en ander, en van de slegten tyt gesprooken te hebben, zeide hy, het schynt dat veel menschen, zelf de zulke die het 'er niet op aankomt, ook al de *menagie practizeeren!* Wel neef, hernam myn Vrou, ik denk dat de meeste luiden wel doen: men mag dunkt my met d'eene hand wel wat sparen, om met d'andre de nooddruftige wat meer te gemoet te komen. Wel nu, wel nu, dat *raissonneert* niet kwalyk: en voor al wil men dat wel aanneemen van zulk een goede en deugdzame huishoudster als myn nicht is. Maar zulk een *cordiale* bol als uw man is, geloof ik dat daar wynig om denkt, of hy moest dat

in 't kort eerst geleerd bebben ! Hy lachte eens , zat nog een poos , en ging weg. Toen ik 'savonds thuis kwam , verhaalde myn vrou my over tafel , dat onze oude neef omtrent 5. uure gekomen was , zig geliet als of hy my dagt 't huis te vinden , en nog iets te vragen hadde ; maar zy het wel had konnen merken, dat zyn boodschap niet veel te beduiden had , en het meest om een praatje te doen was : dat hy van de slegte tyt gesproken had ; en dat sommige luiden daar door wat zuiniger wierden. Ho ! ho ! zei ik , nu weet ik al wat dat zeggen wil ! de goede ouden bloedt is egter zo gek niet geweest van u te vertellen , dat ik van dezen naarmiddag ben heen gegaan, zonder wat aan zyn volk te geeven. daar hebje de knoop , zei myn vrou , dat is de man vreemd te vooren gekoomen , en gy weet dat hy daar wat op gesteld is ! Zyn vrou was het in der tyt niet minder : men gaf haar na , datze haare meiden minder huurloon gaf , voorwendende het groot *verval* dat 'er by haar te verdienen was. Op dat woord *verval* voer myn vrou voort, moet ik u nu met een twee klugten verhaalen , pas voorgevallen : voorleeden week was 'er op een kraambezoek een Juffer die zeer stofte op het groot *verval* in haar huis : zy had drie meiden , en in het jaar 1758. was dat zo groot geweest , dat haar keukenmeid, die een groote huur verdiende, voor haar aandeel nog wel omtrent zo veel uit het *verval* ontfangen had : maar de *Dames* moesten ook weeten dat zy een *exellente* keukenmeid had : daar op begon zy al de qualiteiten van die meid , daar ik u niet meê ophouden wil , voor den dag te haalen. Onze nicht DE LA MOCQUERIE, die gelyk gy weet man , niet op haar bekje gevallen is , zeide : wel zo Juffrou BABILLARDE dan zyn de meisjes wel gelukkig die by u dienen : Maar Juffer als ik het vragen mag , hoe weet gy dat zo net, hoe veel *verval* yder van uw dienstbooden krygen , houd U Ed. daar *Notitie* van ? Ik laat al het *verval* antwoorde Juffrou BABILLARDE aan my in bewaring geeven , en om het half jaar , wordt dat by myn volk gedeeldt : dat doe ik daarom Juffrou , om dat als 'er een is , die het niet verdiend , en dat ik ze laat gaan , die kryg' 'er dan niet meer van als my goed dunkt ! Onze nicht

od-

admireerde zeer, d'*ordre* en *dicipline* van Juffrou BABILLARDE; dat deeze zich aan het leunen.

Het tweede klugtje is Maandag voorgevallen, en de geheele buurt door bekent. Mevrouw NOISEUX Zondag uit de kerk komende, gebeurt het, dat tussen ons huis en het haare, hier op de gragt, het eene voorwiel van haar koets door het breeken van de lunts 'er afvalt; de Koetzier, die wel op zyn paarden was passende, zag dat het voorstel op d'as ruste, en riep, ziende de Kruier uit de buurt, STOFFEL, help Mevrou eens uit de koets! die dat deed, en de bleek besturve Mevrou wat driftig willende helpen met zyn elleboog het glas van 't portier aan stukken stiet. Mevrou naaulyks in huis en in de zykamer op een stoel needergezeeten zynde, zegt teegens haar werkmeid een zuster van de Koetzier, jou *Canailje* van een broer heeft daar doende geweest om my den hals te breeken, was myn Man thuis hy kreeg aanstonts een voet onder 't gat, (Myn Heer was juist naar den Haag ter begravinge van haare Hoogheid, met zyn huisknegt) dien Lompen reekel, die reed zo wel, en was zo voorzigtig dat wy hem Vrouwendag op jou raad, en om jou talmery, genoomen hebben! zo een buffel! ik wil nooyt weer met hem ryden: de meid die Mevrou zogt aan 't bedaaren te helpen, en te vertoonen dat haar broer geen schuld had, kreeg ook een party scheldwoorden, met dreigementen, dat haar broer of zy het glas betalen zouden, met veel woorden meer, die den gantschen dag duurden, en zo verre gingen dat die meid nog dezelve avond het huis uit moest. Daarop komt de meidt maandag morgen om een half jaar huur dat ze nog moest hebben: onder veel kyvens en razen werd het geld geteld, dog vyf guldens minder als de meid zegt bedongen te hebben, daar by zeggende hoor Mevrou, als je myn dat aftrekt dat is bloetgeld, je hebt me gezeid dat als myn *verval* in het half jaar voor myn portie geen tien guldens bedroeg, of meer daar ik staat op kon maken, dat ik dan myn volle huur zou hebben, en ondertussen heb ik in al die tyt nog geen ryxdaalder aan *verval* gekreegen, en dus komt my rechtvaerdig nog vyf gulden toe! Deeze meid loopt nu de geheele buurt door vertellen, dat ze die vyf guldens heeft moeten missen.

Daar hebt ge Heer Spectator, twee *Historitjes* van 't ver-

verval! Hier voor heb ik aangeroert dat die manieren van de handen der dienstboden te vullen, de vreemdelingen stuit. Niet onaardig heb ik daar een staaltje van gezien. De vermaarde Geminiani voor veel jaaren in Holland en aan myn huis komende, maakte ik geen zwarigheid hem te brengen aan het huis van een onzer Vrinden, daar wy des avonds *soupeeren* zouden, te meer om dat myn Oom een liefhebber van schilderyen en van de muzyq was: ik die 't *humeur* van de Heer Geminiani kende, en hem niet *exponeeren* wilde, repte niets van zyn konst en bekwaamheid. Maar hy, kender, en liefhebber van de schilderkonst, bezag alle de stukken die in 't huis waaren. En wees in een stuk van Gabriel de Metzu, een Muziceerend gezelschap, een fout aan; waar door hy bekend en verzogt wierd om zig te laten hooren: dat tamelyk gemakkelyk en heel voldoenend geschiede, zo dat hy in een schoone en verwulfde gang voor het gezelschap byna een uur lang op de viool speelde. Toen wy des avonds naar huis gingen en maar eeven buiten de deur gekomen waaren, zeide hy half laggende half knorrende in het Italiaans tegens my, wat D . . . . l ik dagt dat ik daar in huis myn gelag heel wel betaald hadde, maar dat ik nog geld moest toe geeven, heb ik niet konnen droomen. Wat zotter doen is dat! is dat de mode in Holland? ik zei, ja Myn Heer, onder de meeste inwoonders, inzonderheid in de koopsteeden, maar vreemde Heeren geeven zelden. Waar toe hervatte hy hieuw dan die . . . . van een knegt zyn hand op? Kan dit voor een Vertoog dienen myn Heer, zo maak 'er gebruik van: maar liever zag ik dat UE. het misbruik van 't *verval* berispende, daar toe uw eige pen gebruikte. Ondertussen zo blyve

Uw Vriend en Dien.

. . . . :

Den 1e. van Maart 1759.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 270.]

Petite hinc præcepta puellæ,
Quas pudor & leges & ſua jura ſinunt.

Ovidius.

Staet by dan, Maegden, en hoort toe met bey uw ooren:
Ontfangt hier leeringen die de natuur, noch wet,
Noch ſchaemt' of eenig recht te volgen u belet.

Westerbaan.

Myn Heer!

Ik heb in het doorleezen van uw *Spectators* gevonden dat ook de Jonge Juffers wel aan UEd. hebben durven ſchryven: Het zy om zig van haar doen te rechtvaerdigen, en dus van UEd. en de verſtandige waereld de toeſtemming te erlangen, of uw raad te vragen; Ik treede in haar ſpoor te geruſter, om dat ik niet voor my zelve, maar uit liefde voor een ander zulks kome te doen, en my onder het getal der laatſte te ſtellen.

Ik ben de Outſte op een na van zeven Kindren, een zuſter die naar my volgt, een allerliefſte meid, is het voorwerp daar ik op doele! Van dat zy een klein kind was af, tot nu toe is zy byna dagelyks 't Speelgenootje geweeſt van een Jonge Juffer in onze buurt, die een broeder heeft, en die, als kindren gewoon zyn te doen, met zyn zus, en de myne dagelyks met malkander ſpeelden, dat geduurt heeft tot dat de Jongman op een Kantoor, en myn zuſter op een frans Koſtſchool be-

besteld wierd. De Ouders van de Jongman, die bekent staan voor menschen van middelen, hebben tot op heeden nog niet konnen naarlaaten myn zuster met haare dochter dezelve *familiariteit* en verkeering te laten houden, die zy zo veel jaaren te zamen gehad hebben. Dat gaat zo verre, dat, als myn zuster, die nu zeedert ruim twee jaaren zulks wat vermyd heeft, in eenige dagen daar niet aan huis komt, de Moeder daar van de reeden vragen of haar verzoeken laat. Kort om, die Moeder is met CONSTANTIA zo ingenomen, dat zy, niet alleen van 't begin af dat haar Zoon zyn geneegenheid om myn zuster tot zyn Vrou te hebben liet blyken, zyn keuze toestemde, maar ook haar Man, die zig niet minder gunstig voor myn zuster betoonde, dat meenigmalen heeft voorgehouden, en die het nooyt van de hand geweezen heeft. Egter vrezen wy, de Moeder, de Zoon, de Dochter, myn Zuster, en ik, dat 'er een spaak in 't wiel gestooken is! Het zy dat den ouden Heer een ander voorwerp voor zyn Zoon op 't ooge heeft, of dat hy van andre gedagten als zyn Vrou geworden is. Immers hy ontmoet zedert eenige tyt myn zuster wat koelder, of minder vrindelyk als voorheen.

De belanghebbende Persoonen dat duidelyk bemerkende, is de Moeder de eerste geweest om daar van de reeden te vraagen! dat in 't eerst beantwoord wierd met te zeggen, onze Zoon is nog te jong om aan trouwen te denken. Hy moet eer dat men daar van spreekt zyn tyt uitdienen; en zo voorts, zonder *abzolut*, andere weigering, of afkeer te toonen. Maar nu in 't kort, op nadre *Instantien* van de Vrou om een meer beslissend antwoordt, zeide hy: „ Waarlyk onze Zoon „ zal beeter doen zo lang te wagten dat hy zyn *Ne-* „ *gotie gestabileert* heeft: Ik heb op zyn gedrag niets „ te zeggen, maar daar zyn genoeg *exempelen* van Kin- „ deren zo lang als die onder 't oog van de Ouders

„ zyn,

„ zyn, en zig wel gedragen hebben, als die op haar
„ zelfs gelaten worden en geld in handen krygen, dat
„ dan de aap uit de mou komt. En als hy eens wat
„ *figuur* in de waereld maken wilde, of zyn *affaires*
„ wat ruim uitzetten, daar zou hy in het Huwlyk
„ met Juffrou CONSTANTIA niet veel hulp toe vin-
„ den. Gy weet Vrou dat 'er veel Kindren zyn, en
„ de Vader van die Jufter een *Officiant* is: Hy is
„ een braaf eerlyk Man die zyn Kindren wel opbrengt;
„ Hy heeft zelve niet veel gehad en ook niet veel
„ behuwelikt: Van zyn *Officie* denk ik dat hy 's jaarlyks
„ niet veel oplegdt. Wat de Juffer op haar zelve aan-
„ gaat, die is zo veel men merken kan, een gewenst
„ *Subject*! Fraai, verstandig, zeedig, en ik zou wel
„ haast zeggen een voorbeeld van Deugden onder 't
„ Jufferschap. Maar aan d'andre kant is het ook waar,
„ dat uit hoofde van zo een groote *Familie* onze Zoon
„ 't avond of morgen een zwaare last op zyn schouders
„ zou konnen krygen, zyn tyt is *Pmo.* Augusl. uit.
„ Als ik myn zin hadde, wilde ik hem, in plaäts van
„ zo jong aan een Vrou te helpen, liever eerst een jaar
„ of twee laten reizen: gedeeltelyk naar die plaatsen daar
„ zyn Kantoor op handeld, en met een de waereld wat
„ laten zien. Ik weet wel dat zulks ook al zyn zwarig-
„ heid in heeft! maar ik vertrou veel op zyn goed oor-
„ deel en manier van denken. Daar en booven zou ik
„ hem een goed reisgezel meê geeven, daar zig de gelee-
„ genheid nu allezints toe voordoet. *Monsr.* FIDELLI,
„ myn oude kennis en vrind, is in 't kort van een Reis
„ thuis gekomen, en heeft veel *reputatie* met zyn bestiering
„ ingelegd, omtrent een jong Heer die hy als *Gouverneur*
„ verzelt heeft".

Zo staan de zaken aan de kant van myn zusters Minnaar. Het is naaulyks te gelooven, hoe bedaard zy daar over redeneert, zelfs zo verre, dat zy de voorgemelde reedenen van den ouden Heer zegt niet te konnen teegen-

ſpreeken. Dog wat aanbelangt een ander voorwerp voor zyn Zoon in den zin te hebben, dat kan zy niet denken, en is van d'oprechtheid van dien man dat niet verwagtende. Was dat zo! Hy zou, denktze aan zyn Vrou en Zoon, die Perzoon al genoemt hebben, en het gaan reizen tot geen uitvlugt neemen. Ook zegt myn zuſter, dat hoe veel geneegenheid zy voor die Jongman ook hebben mag, en hoe zeer verzeekert zy is van zyn liefde, van die van de Moeder, en van de Dochter tot haar, zy egter liever van hem zoude afzien, dan dezelve liefde en volmaakte toeſtemming van de Vader niet te hebben: de liefde is zo doorſtraalent in dat huis, zegt zy, van d'Ouders tot de Kindren, als van de Kindren tot de Ouders, dat zy het onmoogelyk zou konnen verdragen, daar van het minſte breekſpel te weezen! dunkt de Vader dat de Zoon nog wat te jong is, *fiat*, laat men nog een jaar of twee wagten. Wil de Vader dan de Zoon in zyn geneegenheid volgen, zo moet hy daar toe zo gewillig zyn ſtem geeven, als nu de Moeder doet, en op geen andre *Conditie* zou ik zyn Zoon begeeren. Dit is zo oprecht myn meening, dat ik 'er wel voor durf uitkomen, en egter de verkeering met de Moeder en Dochter niet ſchuwen. Ik zal meer zeggen, ging zy voort, dien jongen Wedunaar, die nu en dan by onze broeder aan huis komt, heeft, met Vaders *aprobatie*, zig aan my *gedeclareert*; dog ik een vyandin van veinzery, heb hem in de tweede *vizite* reets gezegt, dat ik niet volkomen vry was; ik verzogt ook dat hy geen verder aanzoek by my geliefde te doen, en dat ik hem voor de eere, die hy my wilde aandoen, bedankte. Ik weet wel dat Vader liever gezien hadde dat ik dezen Heer zo plotzelyk niet afgezet hadde, maar my dunkt dat ik een man van fatzoen en van zulk een goede *Reputatie* niet op den tuyl moet houden. Ik kan myn genegenheid niet verdeelen, nog imand anders van liefde horen ſpreken, zo lang als ik niet weet of myn eerſte liefde zal beantwoord worden of niet.

Daar

Daar hebt ge Myn Heer het geval van myn zuster en haar *raisonnement.* Ik voor my wil wel bekennen, dat, als het myn zaak was, ik 'er zo onverschillig, of mogelyk zo verstandig niet over zou konnen redeneeren; en of ik zo gerust zou wezen over d'oprechtheid van haar Minnaars Vader, zou ik hard aan twyffelen. 't Is waar zy kan door de gemeenzame en langdurige verkeering in dat huis daar beeter over oordeelen. Maar wat zal ik zeggen, zou het ook wel haar aan een al te goed gevoelen over dien man konnen haperen? men geeft de Vrouwen, zo als ik wel gehoort hebbe, de *preferentie* in het stuk van veinzen, of van *politie*; hoe moet ik dat noemen? maar ik denk dat wy tegens de Mannen niet aan konnen: hoe raken wy omtrent myn zuster uit dat doolhof? sloeg de Vader het plat af, zo hy daar tegen is, dat was beeter: want ik hou my verzeekert, zo als men ook uit myn zusters reedenen wel mag opmaken, dat het zulk een kwaad *effect* op haar niet zoude doen als by sommige; en dat zou ik van de Jongman ook verhoopen. Ik heb 'er iets op gevonden, om de zeekere voor d'onzeekere meening van des Vryers Vader te konnen weeten; maar of dat door den beugel kan, namelyk of het behoudens eere en fatsoen kan geschieden, dat weet ik niet. was het geval anders om, dat men het oprechte gevoelen van een Juffers Vader moest hebben, ik zou myn raad wel durven geeven: maar nu denk ik dat het aan onze zyde wat teer is, en geheel teegens alle gebruik: maar neemt het gebruik der waereld het gebruik van oprechtheid weg? ik denk neen. Waarom zou myn Vader, die het welvaren van zyn Dochter zo na aan 't harte legt, als die van een Vader tot een Zoon zyn kan, niet mogen gaan by de Vader van de Vryer, en onder vier oogen verzoeken te mogen weeten, of zyn Dochter met vergeefze hoop gevleid werd of niet? laten de Vaders over en weer, hoe ook het besluit zyn mag, malkander, als eerlyke luiden betaamd, van *secretesse* verzekeren.

„Ik heb lang in beraat gestaan Myn Heer, of ik ook te veel *resiqueerde* met dit onder uw oog, en misschien onder die van uw Leezers te brengen, als UEd. mogt goed vinden deeze in *natura* te laten dienen; maar in een Stad zo groot als de onze, en daar ik zorg gedragen heb van geen bekende namen te gebruiken, denk ik dat de zwarigheid niet groot is. Ik *refereere* my geheel aan uw goed oordeel, en sluite met UEd. te versoeken my egter op d'eene of andre wyze uw *advis* meede te deelen, blyvende ondertussen met veel achting

UEd. D. W. Dienaresse

Amsterdam 17. Maart 1759. LETITIA DE BONSENS.

DE groote vraag, die de verstandige Juffer DE BONSENS my in den bovenstaanden Brief doet, koomt met ronde woorden hier op uit, *of er van den kant eener Juffer aanzoek moge gedaan worden, om zekerheid te hebben, dat een Heer, op wien zy haar oog heeft laaten vallen, haar niet ontgaan zal?* Zy erkent zelve, dat dit tegen de gewoonte strydt; en zou dus haare Vraag met *Neen* moeten beantwoorden, indien zy alleen met de mode raadpleegde. Maar dewyl een eerlyk Man, ondanks de Mode, tot oprechtheid verpligt is; en deeze deugd ook kan en behoort gepaard te gaan met voorzigtigheid; schynt zy er geene zwaarigheid in te vinden, dat haar Vader zo ter zyner eigene gerustitelling, als ter bevordering van den welstand zyner Dochter, in dit geval tegen de Mode handelt. Zich nochtans aan myn oordeel *refereerende*, toont zy belang te stellen in myne toestemming; en deeze wil ik haar niet weigeren, om dat het onverantwoordelyk zoude zyn het geluk van eene braave Juffer op te offeren aan een verkeerd begrip van betaamlykheid; zelfs zal ik haar in haar oordeel versterken, door de volgende aanmerkingen, die ook in andere gevallen van gelyken aart konnen dienstig zyn.

Dat het behaagen, welk de eene mensch in den anderen,

ren vindt, niet afhangt van verkiezing of redekaveling; maar dat wy daarin geheel lydelyk zyn, weet elk door ondervinding, die ooit op zich zelven gelet heeft. De Dichter MARTIALIS heeft reeds aangemerkt, dat ook het zelfde in het mishaagen plaats heeft: *Ik bemin u niet*, zegt hy ergens tegen iemand, *en ik kan u niet zeggen waarom; dit kan ik alleen zeggen, dat ik u niet bemin.* Het zal dan dagelyks gebeuren, dat jonge luiden genegenheid voor elkanderen krygen; en indien zy middel vinden, om dit wederzydsch behaagen door dagelyksche verkeering te versterken en te doen aangroejen, zullen daaruit gelukkige huwelyken konnen voortkoomen. Maar dikwyls zal ook het behaagen aan den eenen kant zyn, het mishaagen aan den anderen. Heeft de Juffer geen zin in een jong Heer, die zyn hof by haar maakt, en het waarlyk wel meent; men neemt het haar niet kwalyk, dat zy zyn beleefd aanzoek afslaat: en hy, dus weetende, waar hy staat op kan maaken, mag zyne opgewekte drift tegengaan, overwinnen, en tot een ander voorwerp bestieren, waarby het hem beter gelukken zal. Niemand zal hier iets tegen hebben.

Maar stel nu eens, dat eenige Juffer genegenheid gevoelt voor een jong Heer, met wien zy meent gelukkig te zullen konnen leeven. Wat zal zy in zulk een geval doen? Men zal zeggen, zy moet zich zelve bedwingen, en haaren tyd afwachten. Zeer wel. Maar dan onderstelt men, dat zy haarer driften volkomen meester is, of dat deeze, eens onder gehoorzaamheid gebragt, niet weer het hoofd opsteeken, wanneer zy het begeerde voorwerp weer ontmoet: dan eischt men van haar meer, dan van onze eigene sekse, schoon wy ons somtyds op grooter redenskracht beroemen. Wat dan? Zal zy de opgewekte drift in haar hart smooren, zonder daarvan aan eenig mensch, wie hy ook zyn moge, kennis te geeven? Maar dit kan oorzaak zyn, dat zy haare gezondheid grootlyks benadeelt, en in sleepende kwaalen vervalt,

valt, die haar ontydig ten grave brengen; de hoop haarer Ouderen te loor ftellen, en deezen in eene ontroostlyke droefheid dompelen. Ik zie er dan geene zwarigheid in, dat zy haar hart voor haare Ouders opent, en middelen in 't werk ftelt, om op eene voorzigtige wyze tot vervulling van haare begeerte te geraaken. Men zal zeggen, dat zy haar oog kan laaten vallen op een onwaardig voorwerp: maar dit eens toegeftaan zynde, dan zal immers de openbaaring van haar geheim gelegenheid geeven, dat haar die onwaardigheid op eene verftandige en bedaarde wyze wordt aangeweezen, en dat zy dus een geneesmiddel krygt tegen haare drift, welk zy door haar ftilzwygen en opkroppen zoude hebben moeten miffen. Of zy kan genegenheid krygen voor iemand, die beneden haar fatfoen is. Maar heeft zy zo wel geen denkbeeld van fatfoen als onze fekfe, en zal het haar minder moogelyk zyn, dan ons, om zich zelve te overwinnen, wanneer zy, haare driften volgende, tot zigtbaare vernedering zou moeten koomen? Dit is dan de voornaame zaak, die men zal moeten in het oog houden, dat door een begeerd huwelyk, naar alle waarfchynlykheid, het wezenlyk geluk van een jong Paar kan bevorderd worden. Hier over konnen bejaarde luiden wel beter oordeelen dan jonge, omdat zy meer bevinding hebben, en minder door driften geflingerd worden: Maar men behoort den jonge luiden van beide fekfe ook toe te laaten hunne verkiezing te openbaaren, daarover te redeneeren, en zo veel mogelyk is, met hunne goedkeuring, althans niet geheel tegen hunnen zin, te befluiten. Wordt dit voorzigtig gedaan, dan zullen beide de partyen in veele gevallen hun oogmerk bereiken; terwyl men hierin nalaatig zynde de driften, die men meende te zullen ftuiten, fterker opwekt; want men begeert toch veelmaalen het verbodene: en de ondervinding heeft geleerd, dat daarvan ontelbaare ongelukkige gevolgen gekoomen zyn.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 271.]

Tanta est quærendi cura decoris:
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput.

JUVENALIS.

Zoo groote zorg is aan den Tooi en Opschik vast,
't Hooft word met Kanten, Lint, met Smeer en Kruï vermast.

MYN HEER SPECTATOR!

Wanneer ik my eenigen tyd geleeden op een bezoek by iemand myner vrienden bevond, viel myn oog, terwyl men opgestaan was om zich aan de quadriljetafel te zetten, op het tegenwoordig kapzel der Dames, welk in my onder het beschouwen daar van eenige zonderlinge denkbeelden verwekte, die ik door deezen UE mededeel.

Het hoofd van verre de meeste vrouwen scheen my toe van eene geheel andere gedaante te zyn, dan voortyds; men scheen nu meer bevalligheid in eene langwerpige dan in eene ronde troni te vinden. Hier toe waren de versierselen hoog boven het hoofd verheeven, zo dat, daar de oogen anderzins door de natuurlyke orde in 't midden van het aangezigt geplaatst zyn, dezelven thans die hoogte door deeze manier

van opschikken op verre naa niet scheenen te bereiken.

Hier toe deeden veel de lange toupethairen, waar over eene van het aangezigt verre verwyderde muts, in de gedaante van een luiffel, (misschien opdat de zon by heet weer het overvloedige vet, waar door die geduchte hoogte van de toupet moest staande gehouden worden, niet zoude doen smelten) of ook wel van het zelfde fatsoen als, en dus lichtlyk in naavolging van de vlerken der thans in de natuurlyke rariteitkabinetten met zo veel zorg vergaderde kapelletjes, geplaatst was; doch allermeest strekten hier toe twee boven de muts uitsteekende heuveltjes, of liever als met wind bol opgeblaazene linten, welke ik naa een naaukeurig onderzoek bevond te zyn de einden der kappen, die, van onder de kin langs den hals en het achterhoofd over malkander gekruist opryzenden, op het hoofd naar eene byzondere wyze geplooid en in dusdaanigen figuur vastgespeld waren; gelyk ook by de in 't hair gekapte Dames de wel twee á drie duim boven het hoofd uytsteekende *aigretten* deeze zelfde uitwerking gaven.

Op dit gezigt (en 't is my niet kwaalyk te neemen, die mynen meesten tyd in het blokken op de duisterste plaatzen der oude Dichteren om dezelve, des moogelyk, eenig licht aan te brengen, verslyt, en wien gevolgelyk de geschiedenissen der Heidensche Goden en de plegtigheden, ter hunner eere geoeffend, wel meest bekend moeten zyn) verbeeldde ik my ter plaatze te zyn daar de offerhanden aan de Godinne CYBELE pleegen te geschieden, wiens gehoornd of getoornd hoofd de Dames my toescheenen met deeze kappen te willen naavolgen; en ik wierd in deeze verbeelding sterk geholpen door het zien van die jonge Heertjes, die rondom dezelven waren, en die weegens hun verwyfd gedrag, waarin zy door hunne vreemde *Gouverneurs*, hun best doende om hunne *Elèves* in de saletten door

hun

hun voorbeeld hun weereld te leeren; deftig wierden voorgegaan, gemakkelyk voor Priesters van de bovengenoemde Godin konden doorgaan, waar naar hunne *vergettes* of te bergen staande hairen, gelyk die van deeze Priesteren, en hunne zogenaamde *serenaden*, meesttyds van een woest geschreeuw verzeld, hoedaanig altyd by het offeren aan deeze Godin gehoord wierd, hen zomtyds ook niet weinig doen gelyken.

De *alternative æquivoques*, zo van mannen als vrouwen, op eene wyze voortgebragt, dat 'er geenen anderen dan eenen vuilen zin aan de woorden konde gegeeven worden, versterkten myne verbeelding, naardien dit alle zaaken waren die by de bovengemelde offerhanden in zwang gegaan hebben.

Ik konde niet denken, daar deeze mode ook onder getrouwde vrouwen zo algemeen was, dat dezelven door deeze hoofdsierfels, die natuurlyk iets van eerst uitkoomende hoornen hadden, het wapen van het gilde, waaronder hunne mannen behoorden, wilden vertoonen.

De hooge *aigretten* van de Dames verwekten in my het denkbeeld van hier nog naavolgsters te zien van het door der Dichteren pen zo wyd verbreide geslagt der *Amazonen*, welken zo wel in de wapenen, (waar van my de gekouleurde veere *aigretten*, door eene *Romaneske* inbeelding voor pluimen van helmetten voorkoomende, een overschot scheenen) als in hunne huishoudelyke zaaken bedreeven waren; doch welk denkbeeld in my uitgewist wierd door het verflaauwen van eene van deeze gepluimde Dames op het zien voor den dag koomen van een drupje bloeds uit eene door een speld veroorzaakte wond.

Over dit alles, naar huis gaande, nu deeze dan geene gedachten krygende, nam ik een besluit, om by eene myner Nichten, eene verstandige Juffer, eens naar den waaren oorsprong van deeze mode, en wat

reden ; zo 'er eenige van de mode te geeven is, men by de Dames hier voor hadde, te verneemen, 't welk ik des anderen daags ter uitvoer bragt.

Ik zeide haar, dat, daar ik eenen geruimen tyd gemeend hadde, dat de Dames 'er altyd op toeleiden, om haare natuurlyke bekoorlykheden door haar opſchik te vergrooten, met dezelve daar naar te ſchikken, ik nu bemerkt had, dat dezelven in teegendeel thans haar beſt deeden, om de natuurlyke orde van haar aangezigt zo veel moogelyk te *brouilleeren*, door zich met mutzen, kappen en *aigretten* te verſieren die boven het hoofd als geheele bergen uitſteekende, en daardoor het bevallige rond der troni in eene ſmalle en langwerpige figuur te herſcheppen; dat ik gevolgelyk meende dat 'er eene geheime reden zyn moeſt, waarom deeze mode, het algemeen *axioma* van de Dames *everteerende* ſtand gegreepen had; en dat het my onbegrypelyk voorkwam, waar toe het om den hals naauw toeſtrikken, voorts langs den nek en het achterhoofd ſtyf optrekken en op het hoofd vaſtſpelden der ſlippen van de kappen, diende.

Zy antwoordde my met eenen glimplach, dat zy niet klaar begreep welke de reden daar van mogt zyn, doch dat zy echter giſte, dat deeze de eenige zyn konde, naamlyk, om van die manier dezelfde uitwerking te hebben als voortyds van de harde yzeren, doch met zacht fluweel bekleedden, halsbanden, om de Juffers het hoofd, dat zy door het ſtyf toe- en optrekken van de kap niet licht naar vooren beweegen kunnen, te leeren recht houden, als kunnende men de vrygeboorene halzen zo noode tot het draagen van yzere halsbanden krygen.

Over dit antwoord vergenoegd vroeg ik verder, welke reden zy nu ook geeven zoude van deeze op het hoofd zo hoog opgeſpelde en dik uitgepoſte kapſlippen, als ook van de zich tot eene overmaatige hoog-

hoogte verheffende *aigretten*, zeekerlyk in naavolging van de pluimen, waarmeede des winters by de sleedevaarten de narrepaarden versierd worden, en om welke pluimpjes uittedrukken men het zelfde woord, waarmeede de Franschen deeze paardentooisels benoemen, gebruikt.

Met meer respect, Neef! viel myne vriendelyke Nicht hier op uit; met meer respect verzoeke ik, dat gy van eene mode spreekt, al heel uit Turkyen gehaald: ik merk gy oogt hier op de *Sultanes* uit Turkyen (hernam ik) ik zoude de Dames raaden liever uit Vrankryk of Engeland haare modes te ontbieden, want geeven de mannen ook eens ordre om hun van daar eenige modes te bezorgen, veellicht, komt die van veel vrouwen te gelyk te hebben (hoewel dezelve hier al, doch alleen in 't heimelyk in gebruik is) met de eerste post van daar, tot algemeen nadeel der vrouwelyke sekse naar deeze gewesten te *arriveeren* of met een voordewind overtewaaijen.

Gy zyt een Spotter, antwoordde zy; maar om op uwe vraag te antwoorden, zo dunkt my wederom waarschynlyk te zyn, dat deeze mode van zich zulke getoornde hoofden te maaken het eerste van iemand die klein van postuur was, om daar door grooter te schynen, uitgevonden is, gelyk dan ook de meesten van zulk slag zich, door hooge hielen aan de schoenen te laaten maaken, tot eene ordentelyke langte zoeken te brengen; want het schynt, dat sommige menschen eene eer daarin stellen, dat zy in langte boven hunnen meedemensch uitsteeken, 't welk ik ook de reden achte te zyn, dat de Heer TYPHON, die gaarne in alles geadmireerd wordt, in alle gezelschappen, en voornaamlyk by kleine luiden, zyn hoed zo hoog van den grond hangt als hy maar immers kan reiken, op dat men op zyne langte zou-

de letten en zich over dezelve als verwonderen.

Hier op hervatte ik, dat de glorie van deezen Heer zeer gedaald zoude zyn, en hy de dwaasheid daar van zoude bemerkt hebben, indien hem gebeurd was, het geen my onlangs, om affairen in eene nabuurige Stad my bevindende, was overgekoomen.

Aldaar in myne herberg des avonds my willende ontkleeden, vondt ik in myne kamer geen anderen kapstok om myne kleederen aan op te hangen dan een, die geen drie duim van de zolder afstond; en welken ik, ten zy ik op eene hooge stoel klom, wel zag niet te kunnen bereiken, waar toe ik dan ook besloot: ondertusschen over de malle ordonnantie van mynen hospes, om een kapstok op eene hoogte, daar zelfs geen ordinair mensch van de langste zoort by konde, te laaten hangen, lagchende.

Ik zeide des ochtends schertzende aan mynen hospes, dat, hoe zeer ik meende geenzins van de kortste te zyn, ik echter uit de kapstok in myn slaapkamer oordeelde, dat hy gewoon was oneindig grooter menschen dan my te logeeren; waar op hy naa my *excuus* verzocht te hebben zeide, dat de beroemde Kajanus eenigen tyd in die kamer zyn verblyf gehouden hadt, 't welk de oorzaak van het hoog hangen van deeze kapstok was, als zynde ordentelyk door denzelven te bereiken.

Ik geloove, zeide myn Nicht, dat onze Heer Typhon zich in zodaanig een geval liever verrekt hadt, dan dat hy op eene stoel geklommen ware, dus in zyn persoon bevestigende de fabel van den Kikvorsch, die, zich zo groot als de Os willende maaken, met water en wind zodaanig zich opblies, dat hy eindelyk kwam te barsten.

Doch, om weeder op ons propoost van de hooge *aigretten* te koomen, (vervolgde zy) zo dunkt my waarlyk, dat

dat deeze mode haaren oorfprong aan die oude manier van *fontanges* te draagen verfchuldigd is, gelyk meest alle de thans uitkomende modes van de oude, wat verplooid, en (gelyk de Boekenuitgeevers zeggen) vermeerderd en verbeeterd, afkomftig zyn, zo als door het vlechten der hairen, en het draagen van kraagen duidelyk komt te blyken.

Maar, voer zy voort, terwyl het my toefchynt, dat gy het Jufferfchap met aandacht befchouwd hebt, komt het my verwonderlyk voor, dat aan uwe *attentie* ontflipt zyn de hoofdplaefters, welke thans zo algemeen in zwang zyn, en met *brillanten*, of, zo men in den rouw is, met zwarte fteentjes omzet de flapen van het hoofd der Dames tot fieraad ftrekken.

Ik antwoordde, dat ik zulke tooizels niet onder die Dames vernoomen had, dat dezelven anders weegens haare byzonderheid my zekerlyk in 't oog zouden zyn gevallen; doch dat my thans nog eene mode, waar van zich de Dames zouden kunnen bedienen, in de gedachten fchoot, en die ik haar op dit ftuk wel wilde in bedenking geeven, naamlyk, of, naardien alle, immers de meefte deelen van het hoofd met eedele gefteentens verfierd moeten zyn, het niet dienftig en met een nuttig ware, dat de Dames door de neus eenen met Juweelen omzetten ring droegen, waar door zy miffchien buiten ftaat zouden gefteld worden om den grond der modes in 't vervolg meer om te wroeten.

Kom, zwyg; voer zy my in, gy zoudt het nog erger met de fekfe maaken, laat ons een ander *discours* beginnen.

Zie daar, Heer SPECTATOR! myne invallende gedachten en het daar opgevolgde onderhoud met myne Nicht over

over dit ſtuk; miſſchien zullen de overbrengingen aan veelen, wat verre gezocht, toeſchynen; maar my dunkt, dat het in een *Kritikus*, die, zoo in het verkiezen van eene der verſcheidene leezingen, als in het maaken der *derivatien*, dikwyls volgens eene leevendige, alſchoon oneigentlyke, verbeeldingskracht moet te werk gaan, wel in te ſchikken is, daar deeze manier van getrokkene en gedraaide overbrengingen te maaken, in het uitleggen van zaaken van meer gewigt, by voorbeeld, in Theologiſe en Juridiſe waarheeden en ſtellingen, zelfs plaats heeft, en dit naar alle gedachten (alles komt toch van de oudheid hervoort) eene mode is, die zyne afkomſt al uit de Ægyptiſe beeldenſpraak kan reekenen, gevolgelyk oud, en uit verre landen herkomſtig, en dus niet te verwerpen.

Ziet UE. kans met de Dames, door haar deeze *remarques* onder het oog te brengen, te overtuigen, dat zy door die nieuwerwetſche beſpottelyke opſchik haar natuurlyk ſchoon verminderen, en haar dus van deeze dwaaze mode af te brengen, UE. kunt het bovenſtaande hier toe beezigen.

Ik blyve ondertuſſchen

MYN HEER SPECTATOR!

UE. toegeneege Leezer,

's Hage 22. Maart 1759.

KRITIKUS.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 272.]

Adsit
Regula, peccatis quæ pœnas inroget æquas:
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.

HORATIUS.

Daar zy dan eindelyk een regel en een maat,
Die zekre straffen stelle op zekre wanbedryven:
Op dat men iemand niet bloeddorstig gaa ontlyven,
Die slechts een geesseling verdient heeft.

HUYDECOPER.

Ziet hier G. L. een brief, welken ik in het kort met myne aanmerkingen zal beantwoorden, dewyl de inhoud van veel gewigt is.

MYN HEER SPECTATOR!

Ik ben gesproten uit het oude geslagt der TEMPELIEREN, het welk al voor de *Reformatie* in de Nederlanden is bekend geweest, gelyk uit een geslagtboek, in de familie berustende, kan blyken. Myn Grootvader, by wien ik ben opgevoed, (want ik heb myn Vader vroeg verloren) was een zeer deftig Man, en verpligtte my, om tweemaal op een Zondag ter Kerk te gaan; en als wy waren thuis gekomen, vroeg

hy my altyd, wat ik onthouden had, en was gewoon nu en dan tegen het gesegde de eene of andere tegenwerping te maken, om dus myn oordeel op te scherpen, en my in staat te stellen, om met meer nuttigheid den openbaren Godsdienst by te wonen. Het geheugt my nog, dat 'er voor veele jaren een Predikant van naam in onze Stad beroepen was, die groote toeloop hadt, maar myn Grootvader hadt 'er juist niet veel genoegen in, en bragt my meest altyd in het gehoor van een oud eenvoudig Man, die het wel meende, maar weinig preekgaven hadt. Ik gaf hier over op zekeren tyd myn ongenoegen te kennen, en verzogt vryheid te mogen hebben, om zonder myn Grootvader ter Kerk te gaan, waar ik het goedvond, en met name by den Jongsten Predikant; maar dit gaf gelegenheid tot de volgende vermaning, die ik nimmer vergeten zal. „ Kind, wanneer gy tot jaren van onderscheid gekomen zyt, zal ik u vryheid laten, om „ alle Predikanten naar Uw genoegen, zelfs die van „ andere gesintheden, te horen, maar nu moet gy „ gaan, daar ik het best oordeel. Ik veragt den Jon- „ gen Leeraar niet, en zou hem zekerlyk horen, als „ ik in een plaats woonde, alwaar ik zo veel keur „ niet had, want ik agt de bywooning van den open- „ baren dienst noodzakelyk; maar de andere Leeraars, „ zyne Amptgenoten, zyn voor my stigtelyker en voor „ u leersamer: laat ik by deeze gelegenheid u verma- „ nen, dat gy na myn dood hoogagting behoud voor „ de Leeraars en voor hunnen dienst; maar onderwerpt „ uw oordeel nooit aan dat van het gemeen, zodat „ gy loopt, om dat een ander loopt; toetst het geen „ gy hoort aan Gods onfeilbaar Woord; omhelst de „ waarheid, waar die u mag geleerd worden; geeft „ wel agt, wie van de Leeraars meest in staat zy, „ om uwe reden te overtuigen, en u dus op redely- „ ke gronden gewillig te maaken in het betragten van

„ uwen pligt ; en daar gy zulken vindt, die ook te
„ gelyk blyken geeven, dat zy het wel meenen, volgt
„ die, en doet met hunnen dienst zo veel voordeel,
„ als u mogelyk is".

Met deeze gevoelens vervuld heb ik vervolgens altyd den openbaren Godsdienst bygewoond; deeze hebben my ook in staat gesteld, om Leeraars van andere gesintheden met nut te horen, en het goede in hunne predikatien op te merken, schoon ik by myn gevoelen blyf; deeze breng ik ook meede tot het lezen van alle boeken die over den Godsdienst handelen; en daarom verwerp ik ook geene Schryvers, schoon zy van my in gevoelens verschillen, noch ben aanstonds gereed om zulken toe te stemmen, wier werken met de vereiste of anders verzogte *approbatien* en voorredens van beroemde Mannen pronken, zodat deeze ten mynen opzigt onnodig zyn. Met deeze gevoelens vervuld lees ik ook Uwen Spectator, welke my over het geheel niet kwalyk gevalt, maar waarin na myne gedagten de Leeraars somwylen wat al te scherp gehekeld worden: en dit is ook onder de redenen, die sommigen hebben doen denken, dat UEd. by de Deïsten of Onverschilligen 't huis hoort, want, gelyk bekend is, de Godsdienst en haare Verkondigers zyn dikmaal het voorwerp van bespotting by deeze lieden geweest, waarschynelyk omdat ze daardoor veroordeeld worden. Anderen, die zo liefdeloos van UEd. niet durven oordeelen, hebben om deeze uwe vinnigheid tegen de Predikanten Uwe blaadjes afgeschaft; en onder deeze is Akritus, hoewel Pieter Regtuit zegt, dat hem daar de schoe niet wringt, maar dat hem drie groot te veel is voor een half blaadje, dewyl hy gewoon is voor een stuiver drie a vier verscheiden nommers in *Octavo* of *Duodecimo* op een Auctie te kopen. Doch dit daar gelaten, want ik wyk dus doende af van myn waar oogmerk, het welk my de pen te-

tegen UEd. doet opvatten, en zal daarom nu fonder omwegen ter zaak komen.

Nadat gy uw hart in het 249ste blad braaf tegen de Predikanten hadt opgehaald, waartoe twee brieven, zynde een daarvan door myn Neef JOHANNES TEMPELIER geschreven, UEd. schone gelegenheid gaven, zoekt gy in N°. 254. alles goed te maken, en uwe lezers van uwe hoogagting voor den openbaren Godsdienst en hare Bedienaars te overtuygen: Gy beweert te recht, *dat de Godsdienst de sterke band der menschelyke maatschappije is, en de eenige grond, waarop de samenleeving steunt.* Hieruit besluit gy zeer wel, dat het de pligt der Overheid is den openbaren Godsdienst, elk in de plaats van zyn gebied, in te stellen en te handhaven; en der Onderdanen, om door het bywonen van dien dienst in de kennis van Gods Wet te vorderen, en dus in staat gesteld te worden tot het oeffenen van deugd en gerechtigheid. Dit is alles wel, Myn Heer. Maar het geen daarop volgt, is na myn oordeel veel te sterk, en kan daarom myne toestemming niet verwerven. Deeze zyn uwe eyge woorden op pag. 167. *Wie hierin*, namelyk in zig te begeeven tot den openbaren dienst des Heeren, *nalatig is, geeft in der daad en waarheid blyken, dat geene erkentenis, geen ontsag en ootmoed voor het gedugte niet min dan goedertieren Opperwezen in zyn gemoed huysvest; dat hy geen lust heeft tot gehoorsaamheid, en kan zig versekerd houden, dat de gedugte Wetgever hem niet onschuldig zal houden.* En wat verder: *Niet te Kerk te gaan, en dus alle gelegenheden, om de zaden van deugd en Godsvrugt tot wasdom en het dragen van vrugten te brengen, te versuymen, en ze dus verstikken in zig zelven, wat is dit anders, dan zig zelven en anderen den weg ter Godsaligheyd en ter geluksaligheyd opdelven? Zulk een kan niet anders dan by alle Godvrugtigen als een gruwelyk monster, en pest der maatschappy in het oog lopen, en dat natuurlyk volgt moet noodwendig*

wendig een grouwel zyn in Gods heilige oogen, dewyl hy, zo veel in zyn vermogen is, toebrengt, om zig zelven en anderen te bederven. Hier worden dan zulken, die niet ter Kerk gaan, als oneerbiedigen en kleinagters van het Opperwezen uitgetekend: ze worden gedreygd met de ongenade van den Wetgever: Ze worden voorgesteld als menschen die met zig zelven ook anderen bederven, gruwelyke monsters, pesten der maatschappy, ja een gruwel in Gods oogen.

Neem my niet qualyk, Myn Heer, UEd. te vragen, of gy wel sterker uitdrukkingen zoud kunnen gebruyken, wanneer gy den snoodsten sondaar de hatelykheid en gruwelykheid van zyne misdaad wilde voorstellen? Zoud gy tegen een meineedigen niet moeten seggen, dat *geen ontsag voor het Opperwezen in syn gemoed huysvest*, om dat hy in Gods geduchte tegenwoordigheid valselyk durft zweeren? Dat *God niet onschuldig sal houden* die syn naam ydelyk misbruiken, syn de woorden van het derde gebod, welke door UEd. aan de versuimers van Kerkgaan worden voorgehouden. *Zig zelven niet alleen, maar ook* ANDEREN *den weg ter geluksaligheid op te delven*, staat gelyk met de misdaad der Phariseen, die zelven niet wilden ingaan in Gods Koningryk, en anderen, die nog zouden willen ingaan, daarin verhinderden; even of het voorbeeld der versuimers van Kerkgaan so veel invloed hadt op anderen, dat de een t'huys bleef om den ander, terwyl men in tegendeel menigmaal hoort klagen, dat het Kerkgaan als een stuk van burgerlyke wellevendheyd wordt behandeld, het welk geen fatsoenelyk man mag nalaaten; of dat veelen daar in te veel gewigt stellen, die yverige Kerkgangers synde nalatig syn in de oeffening van liefde, bermhartigheid en rechtvaardigheyd. *Gruwelyke monsters en pesten der maatschappy* moeten niet alleen by *Godvrugtigen*, maar selfs by den werreldlyken rechter *in het oog loopen*, wiens

onvermydelyke verpligting het buiten tegenspraak is de maatschappy van *pesten en monsters* te zuyveren, of ten minsten sorg te dragen, dat ze in hun vermogen om te besmetten en kwaad te doen beteugeld worden: maar hoe veelen souden 'er strafbaar zyn, indien dit doorging? hoe veelen souden dan ook volgens uwe stelling een *grouwel moeten syn in Gods heilige oogen*, en dus by het Opperwesen even zeer gehaat syn als de mannen des bloeds en des bedrogs, die ook grouwels in Gods oogen genoemd worden. Gy siet hier uit, Myn Heer, zo ik meen, dat uwe uitdrukkingen veel te sterk en te onbepaald zyn, en daarom noodwendig moeten versagt worden.

Om UEd. dit nog klaarder te tonen, sal ik hier nog byvoegen, dat 'er sommige omstandigheden kunnen zyn, die het versuym van het Kerkgaan geoorloofd maken. Ik spreek hier niet van siekte en onmagt; nog van besigheden, die so gewigtig zyn, dat het onbetamelyk sou wezen het Kerkgaan boven deselve te stellen, onder welke werken van liefde, die geen uitstel lyden, de eerste plaats verdienen: neen! ik spreek van gevallen, waarin men kan, en mag te Kerk gaan, maar uit verkiesing t' huys blyft. By voorbeeld: men kan wonen in een plaats, daar maar één Predikant is; maar een man van zulk een onrustige geest, dat hy wekelyks uitvaart tegen andere gesintheden, dat hy de Overheden over den hekel haalt, en alle uitspanningen, die onsondig of onverschillig syn, of ten minsten daar voor met schynbare redenen gehouden worden, voor werken des duyvels uytkryt: of die een trage dienstknegt is, en meer werk maakt van vissen, jagen, tuynieren, veebouwen, te gast gaan, en diergelyke besigheden, dan van studeeren, en daarom de eene Sondag voor en de andere na ouwe kost opwarmt: of die sonder oordeel en kundigheid preekt van dingen, die hy nooit ondersogt heeft,

en

en selfs niet verstaat, en daar door de gemeente ophoudt met fouteloose, kinderagtige of ongerymde saken: of die wel niet onbequaam is, maar die om zyn zedelyk karakter geen agting verdient, ja gebreken heeft, die in het oog lopen. Ik weet wel, dat gy hierop zult seggen, dat men te letten heeft, niet wie 'er preekt, maar wat 'er gepredikt wordt; en dat men derhalve het goede wel kan horen en leeren van een man, die self nalatig is in synen pligt, en daarom vergeleken kan worden by een paal aan den weg, die tot wegwyser dient voor de rysigers, terwyl hy self stilstaat: maar ik laat het aan uw eygen oordeel, of het niet schrikkelyk moet stuyten in de Kerk te sitten by een man, waar van men moet denken, het goede rolt u maar van de lippen, maar uw hart is tot het quaad geneygt; ik voor my wil wel seggen, dat ik liever eenige staaltjes van onbequaamheid wil verdraagen van een deugdsaam Predikant, dan dat ik een begaafd Leeraar sou agter na lopen, die, so veel in hem is, syne leer omver stoot door syn voorbeeld.

Dit gesegde rust nu op de onderstelling, dat men in een kleyne plaats woont, of in een kleyne gemeente is, daar men sig met éénen Predikant moet behelpen: maar neem eens, dat ik in een grote stad woon, daar ik de keur heb van de beste Leeraars; in dat geval meen ik evenwel, dat men niet naarstig te Kerk te gaande, egter verdient met zulk een strengheid geoordeeld te worden, als door UEd. in het bewuste Vertoog geschied is. Stel eens, dat ik een liefhebber van studie ben, maar gedurende de week door myne besigheden verhinderd word, om myn lust te boeten. Ik kryg des sondags wat meer ruymte, ik heb nog verscheyden boeken te leesen, die my t' huys syn gesonden, en welke ik nog nauwlyks heb kunnen insien; ik kan denken, de Leeraar onderhoud

my,

my over een ſtof van ſyn byzondere ſmaak, laat ik eens ſtudeeren over een nut onderwerp na myn eygen verkieſing; of, de Prediker moet ſekerlyk veel gemeene dingen ſeggen, dewyl hy ſyne onkundige toehoorders moet in het oog houden, laat ik met myn onderſoek eens wat dieper gaan: in deeze en meer andere gevallen kan en mag ik uyt enkele verkieſing niet te Kerk gaan, en nogtans behoeft dit niet te beletten, dat ik evenveel, indien niet meer, agting heb voor den Godsdienſt, als de yverigſte Kerkganger. Ja ik vraag u, Myn Heer, of het my niet vryſtaat, in geval ik een laſtig beroep heb, nu en dan den ſondag te gebruyken tot uytſpanning? Immers is het niet onwaarſchynelyk, dat de Israëliten ook daarom éénen ruſtdag in de week gekregen hebben, op dat zy daarop eens ſouden verpoſen van hunnen arbeyd, terwyl zy dan ook dien dag met Godsdienſtige beſigheden konden doorbrengen.

Maar ik wil my in deeſe ſtof niet ſteeken, en heb het bovenſtaande alleen geſchreven, om door UEd. nader overdagt en beoordeeld te worden, of het dienen mogt, om UEd. wat netter en milder te doen denken over de ſtof, die het voornaam onderwerp van deſen brief geweeſt is.

Ik blyf met agting,

Myn Heer,

UEd. D. W. Dienaar

Amſterdam 7. Maart 1759.

JONAS TEMPELIER.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 273.]

Cur non
Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac, res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?

HORATIUS.

Waarom gebruikt de reden
Haar maat niet en gewigt om al de spoorloosheden,
't Zy meer of minder kwaad, door meer of minder straf
Te houden in bedwang?

HUYDECOPER.

Ziet hier G. L. myne beloofde aanmerkingen op den brief van den Heere JONAS TEMPELIER in het voorgaande Vertoog, die waarlyk toont niet van zyn geslacht te ontaarden in het neemen van opmerkingen op dat geene, het welk dienen kan om de menschlyke maatschappy gelukkig te maaken, en wel in het byzonder op de bevordering van eene beredeneerde Godsvrucht: schoon ik niet geneegen ben in myn blaadje te twisten, zoo meen ik echter dat de aanmerkingen van zyn Ed. wel verdienen beredeneerd te worden, om dus de noodzaaklykheid van het bywoonen van den openbaaren Godsdienst, en de snoodheid der misdaad van het verwaarloozen deszelven in eenen helderen dag te plaatzen: waartoe zyn Ed. zyne aanmerkingen naar alle waarschynlykheid, of die zyn Ed. moogelyk van anderen heeft hooren maaken, my medegedeeld heeft.

De raad, welken zyn braave Grootvader zyn Ed. ten opzigte van het bywoonen van den openbaaren Godsdienst, en van de achting ontrent de waardige leeraars van het Euangelie gaf, verdient buiten eenigen twyfel by alle luiden van ge-

zond verstand goedgekeurd en gevolgd te worden, als het beste middel om in de kennis, en eene redelyke overtuiging van de waarheden van het Euangelie versterkt te worden, en tot eene leevenswyze volgens de zelven te besluiten, waardoor men zichzelven en zynen naasten gelukkig maakt, en daarom Gode aangenaam en welbehaagelyk is: waarom ik alle Ouders raade, die in allen ernst aan hunne verpligting in de opvoeding hunner Kinderen zoeken te voldoen, ze by herhaaling aan dezelven inte scherpen.

Vooreerst, om ter zaak te koomen, oordeelt de Heer TEMPELIER, dat *de Leeraars door den Spectator wat te scherp gebeekeld worden, dat hy daarom van sommigen voor een Deist, of onverschilligen gehouden, en van anderen om die zelfde reden niet langer geleezen wordt:* en in het byzonder dat ik ter geleegenheid van den brief van JOHANNES TEMPELIER, *myn hart* in het 249. blad *braaf tegen de Predikanten heb opgehaald.*

Nimmer is het in my opgekoomen om in het algemeen de Leeraars scherp te heekelen of myn hart braaf tegen hen op te haalen; ik heb groote achting voor hen uit hoofde van de volstrekte noodzaaklykheid van hun voortreffelyk amt, buiten welks handhaaving de openbaare Godsdienst wel haast te niete zoude loopen tot onuitspreekelyk nadeel der menschlyke saamenleeving. Wanneer ik hunne gebreken, in het waarneemen van hun amt, of hunne ondeugden, tot welken zy uit hoofde van het zelve geleegenheid neemen, bespot, en geheekeld heb, is zulks altyd geweest met bewaaring van de achting voor de Eerwaardige geestlykheid, en zelf heb ik in het 249. Vertoog gezegd dat veele braave mannen van dat Eerwaardige lighaam, die zich door onvermoeiden vlyt geoeffend hebben en met leer en leeven de gemeenten zoeken te stichten, zich over de diepe onkunde, en gebreken hunner amtgenooten beklaagen, het welk ik ligtlyk met plaatzen uit hunne schriften konde aantoonen: maar de Heer TEMPELIER erkent zelf dat 'er onder de Predikanten gevonden worden, die wegens hunne diepe onkunde tot den heiligen dienst onbekwaam, of wegens hunne in het oog loopende gebreken en ondeugden onwaardig zyn om het voortreffelyke amt van leeraar te bekleeden, en tracht deeze onbekwaamheid of onwaardigheid als eene billyke reden, waarom men den openbaaren Godsdienst mag verzuimen, te doen doorgaan: en daarom schynt het my toe dat zyn Ed. niet kwalyk kan neemen, dat ik de

by-

byzonderheden van die onbekwaamheid of onwaardigheid of bespottelyk ten toon stelle, of naar verdiensten heekele, ter verbeetering dier onbekwaamen of onwaardigen, en ter waarschouwing van anderen, die moogelyk uit eene blinde achting zoo verre zouden gaan van of verkeerde inboezemingen gehoor te geeven, of ondeugden ligt te achten en te bedryven, om dat de leeraar ze niet ontziet te doen, als daar is Oproerigheid tegen de wettige Overheden, en andere diergelyken. Een van beiden is waar, de Predikanten behooren tot het lighaam van Nederlands burgery, of niet: het eerste zullen zy zelven en allen met hen erkennen, en dan moet men met een toestaan, dat zy ook voorwerpen zyn van des Spectators beschouwingen; hun leer en leeven is van veel invloed op de gemoederen en het gedrag van 'slands inwooneren; of zy zyn menschen van weinig invloed op de saamenleeving: het eerste zal elk verstandig mensch erkennen, en daardoor met een toestaan, dat elk deugdminnend liefhebber van het vaderland en 'svolks geluk op hunne leere en gedrag moet acht geeven, om hunne poogingen in het goede te bevorderen, en dezelven alle moogelyke kracht by te zetten, en in het tegendeel om de misslagen en ondeugden, waarin zy als menschen vervallen, alle kracht van verleiding te beneemen, hen zelven te verbeeteren, en dus volgens het oogmerk van hun amt ter bevordering van waare kennis, godzaligheid, en gelukzaligheid der menschen te doen arbeiden; en dus is het zekerlyk de pligt van den Spectator, om ook op het Eerwaardige lighaam der geestlykheid acht te geeven, en de zulken, die door hunne diepe onkunde, en onbezonnene ondeugden schandvlekken van het zelve zyn, is het moogelyk, tot opmerking en verbeetering te brengen, of ten minsten anderen te waarschouwen van zich door hen niet te laaten verleiden.

Maar dit wordt *te scherp* gedaan in de Vertoogen van den Spectator: indien ongerymde leeringen, oproerige inboezemingen, en belagchelyke dwaasheden, met de woorden dier geestlyken zelf voor te stellen *te groote scherpheid* is; indien de misdaaden met haare eigene verwen af te maalen *bits heekelen* mag genaamd worden, dan wil ik wel bekennen, dat de Spectator te scherp is; maar ook met een niet te weeten, hoe men verre gaande dwaasheden en snoode misdaaden dan zal konnen berispen en verbeeteren, dewyl dit alleen kan geschieden door ze naar waarheid te beschryven, en de heillooze gevolgen, die 'er natuurlyk uit voortvloeijen, aan

te wyzen. *De Spectator wordt daarom van sommigen by de Deïsten, of ten minsten by de onverschilligen geplaatst, en daarom niet geleezen*; maar dit strydt zoodanig tegen het doorgaande character van zyne Vertoogen, waarin de waarheid van den Christelyken zoo wel als van den natuurlyken Godsdienst erkend, aangedrongen en ter betrachting wordt voorgesteld, dat hy deezen, als menschen buiten staat om iets van het geene zy leezen te verstaan, van goeder harte het achter den bank werpen zyner Vertoogen mag vergeeven: hy staat daar in gelyk met alle deugdzaamen, die op die wyze van domme of ook van ondeugende yveraars altyd gelasterd worden. Herman Boerhaave was een *Atheïst*, om dat hy aan domme yveraars, die hem klaare blyken gaven, Spinoza nooit geleezen te hebben, vroeg, of *zy hem wel geleezen hadden*; en Socrates en Paulus waren *Atheïsten* en *godloozen*, om dat door hunne leer de baatzucht der Priesteren en anderen onvoldaan moest blyven: hy vindt dan alleenlyk reden om de domheid, of kwaadaardigheid deezer menschen te beklaagen.

De groote zaak, welke de Heer Tempelier de pen doet opvatten, is dat het verzuimen van den openbaaren Godsdienst by den Spectator als eene al te groote misdaad is afgeschetst, om dat de verzuimers *als oneerbiedigen, kleinachters van het Opperweezen zyn uitgeteekend; met de ongenade van den Wetgeever worden gedreigd, en voorgesteld als menschen, die zich zelven en anderen bederven; grouwelyke monsters, pesten der maatschappy, ja een gruwel in Gods heilige oogen.* Het schynt my toe dat zyn Ed. niet wel in opmerking heeft genoomen, dat ik, de noodzaaklykheid van den openbaaren Godsdienst beweerende, en daar tegen de misdaad van het verzuimen en verwaarloozen deszelven waardeerende, van eene verwaarloozing spreek, welke bestendig is, en dus die noodzaaklykheid ontkent, en niet van het nu en dan verzuimen van denzelven, om redenen, welken men zelf by overleg billyk keurt, het welk met het erkennen van die volstrekte noodzaaklykheid zeer wel bestaanbaar is; immers dit schynt te blyken uit de gevallen, welken zyn Ed. bybrengt om te toonen, dat ik het verzuim van kerkgaan al te zwaar en te strafbaar heb voorgesteld: deeze opmerking nu zoude genoeg zyn om te toonen, dat alle de bygebragte redenen niets doen tegen het besluit aangaande de verdiensten van het verzuim, waarvan ik spreek. Maar dewyl zyn Ed. de zaaken zoo voorstelt, dat myne minstgeoefende leezers daar door in verwarring en tot verzuim van den openbaaren Godsdienst konden ge-

gebragt worden; zoo acht ik het noodig te toonen, dat ik waarlyk die misdaad, welke door den bank zeer ligt geacht wordt, niet te hoog heb opgegeeven.

De Heer Tempelier stemt met my hier in overeen, dat *de Godsdienst de sterke band der maatschappy is, en de eenige grond waarop de saamenleeving steunt; dat het de pligt der Overheid is dien vast te stellen, en te handhaaven; en dat de Onderdaanen verpligt zyn den zelven by te woonen, om in de kennis en betrachting van deugd en geregtigheid te vorderen:* maar zyn Ed. kan niet toestemmen dat ik de verwaarloozers deszelven als *oneerbiedige en kleinachters van het Opperweezen* uitteeken. Maar vloeit dit niet van zelf uit het toegestaane? ontbindt de verwaarloozer niet zoo veel in hem is dien noodzaaklyken band der maatschappy? ondermynt hy niet den grond der saamenleeving, welken te bewaaren hy erkent hem door den Grootmagtigen Opperheer als eene noodzaaklyke verpligting opgelegd te zyn? kan men zulk eene handelwyze paaren met ontzag en eerbied, welke men aan het Opperweezen schuldig is? zeekerlyk niet. Wie zoude toch iemand konnen houden voor een onderdaan, die in der waarheid der Overheid eerbied toedroege, daar hy, zoo veel in hem is, oorzaak was, dat de onderdaanen noch aan Haar, noch aan haare wetten dachten, waaruit de ondergang dier maatschappy moest gebooren worden? zeekerlyk niemand. Zoo kan men ook niet zeggen dat 'er eerbied voor het Opperweezen, geneegenheid om uit ontzag voor het zelven de waarheid en deugd te betrachten, te bevorderen, huisvest by luiden, die gelyk men zegt in kerk noch kluis koomen, en daardoor zoo veel in hun is de aanleiding tot kennis en het ontzag voor het Opperweezen, zoo noodzaaklyk tot handhaaving der saamenleeving, afsnyden. Menschen, die door dit verzuim het middel verwerpen om zelve opgewekt te worden tot waare godzaligheid, en anderen daar toe optewekken, *bederven* buiten eenigen twyfel *zich zelven en anderen,* wyl zy dat geene in zich zelven en anderen verdooven, dat hen voornaamlyk voor het verderf der zeden kan hoeden: en wie kan denken dat zy, die de saamenleeving sloopen door den band derzelve te ontbinden, *geene pesten der saamenleeving zyn?* Maar zegt de Heer Tempelier, dat is hier zoo breed niet gesteld: *Het voorbeeld der verzuimers van kerkgaan heeft zoo veel invloed niet op anderen, dat de een om den ander te huis blyft; in het tegendeel hoort men wel klaagen dat het kerkgaan als een stuk van burgerlyke welleevenheid wordt behandeld, het welk geen sat-*

 zoen-

zeenlyk man mag nalaaten : en dat veelen daar in te veel gewigt ſtellen, die yverige kerkgangers zynde naalaatig zyn in de oeffening van liefde, barmhartigheid en rechtvaardigheid. Dat 'er menſchen zyn, die om de eer van zeeker ſoort van menſchen, die hun voordeelig konnen zyn, te bejaagen, ter kerke gaan, en dus als huichelaars den openbaaren Godsdienſt waarneemen, geloof ik ook; en dat 'er ook menſchen zyn, die meenen, dat met eene uitgeſtreekene troony in een donker verwig kleed naar de oude mode geſneeden en gefatſoeneerd naarſtig ter kerke te gaan alles afdoet, en voor het overige zich in misdaaden en verzuim van zedenpligten toegeeven, en dus dwaaslyk het middel voor het einde neemen, is ook zeeker: maar dit doet hier niets ter zaak, dat heeft maar onder zeeker ſoort van luiden en dat nog weinigen plaats, daar zeekerlyk de onkunde en ongodsdienſtigheid, jaa zelf verwaatenheid, waar door men op zyne ſtreeken, bedrog en lichtmiſſeryen durft roemen, de overhand heeft. Op de zoodanigen moet noodwendig het voorbeeld van het verwaarloozen van den openbaaren Godsdienſt van eenen ſterken invloed zyn; en nog van zoo veel ſterker invloed als zy, die door dit verzuim gereekend worden den zelven te verachten, meer achting van deugd en vroomheid hebben. De gedachte valt zeer natuurlyk in de menſchen; *die bezadigde deugdzaame menſchen maaken geen werk van kerkgaan, wat hoeven wy ons dan daar mede te vermoeijen.* De menſchen leeven meeſt naar voorbeelden; en zulke voorbeelden, die de luiheid ſtreelen, en de driften den loſſen teugel vieren, gelyk het verzuim van den openbaaren Godsdienſt, hebben de grootſte kracht, omdat zy reeds de redelooze driften in hun belang hebben. Is het nu zeeker dat de verwaarloozers van den openbaaren Godsdienſt den band der maatſchappy ontbinden, door geene behoorlyke zorg te draagen dat het ontzag voor het geduchte Opperweezen en in hun eigen gemoed, en in dat van hunne medemenſchen geworteld blyve, *zich zelven en anderen bederven, en dus peſten zyn der maatſchappy*, hoe kan men dan een oogenblik twyfelen, of *zy een grouwel zyn in Gods heilige oogen, en of hy hen eenigzins onſchuldig zal houden?* het wegneemen van den grond der pligten, waar door de ſaamenleeving alleen gelukkig kan zyn, is dat niet de pligten zelven wegneemen? is dat niet de menſchen tegen het oogmerk van den goedertieren en wyzen God buiten ſtaat ſtellen om gelukkig te leeven? voorzeeker ja; en gevolglyk moet *dit een grouwel zyn in de oogen van den onveranderlyken God;* en zoo lange men vaſthoudt dat God eene rechtvaardige regeering, ter bevordering van zyne heilryke oogmerken met de menſchen, over hen houdt, kan men niet denken dat *hy de zoodanigen onſchuldig kan houden.*

Maar zegt de Heer TEMPELIER, die uitdrukkingen van *een grouwel te zyn in Gods oogen, van niet onſchuldig te zullen gehouden worden, zyn veel te ſterk en te onbepaald, en moeten noodwendig verzagt worden, want daarmede worden de ſnoodſte zondaars, als meineedigen, en ligtvaardige vloekers, mannen des bloeds en bedrogs, betekend:* en zoo ik het wel begryp meent zyn Ed. dat met deezen de verzuimers van den openbaaren Godsdienſt niet behooren gelyk geſteld te worden. Dit wil 'er zeekerlyk wel in, wanneer men vooraf vaſtgeſteld heeft dat in kerk noch kluis te koomen eene ligte misdaad is, die bynaa geene opmerking verdient, wanneer men zich tegen alle ondervinding aan heeft wysgemaakt dat men buiten dat wel vroom kan leeven:

ven: Het welk echter zyn Ed. niet kan denken, die toestaat *dat de Godsdienst de band der maatschappy is, en daarom Overheid en onderdaan verpligt om denzelven te handhaaven en te betrachten. Gruwelyke monsters en pesten der maatschappy moeten by den wereldlyken rechter in het oog loopen, en geweerd worden*; dit is zeeker, indien het in de magt van den rechter staat. Maar Ouders, die hunne kinders in het stuk der opvoeding verwaarloozen, dronkaarts, gierigaarts, onbarmhartigen, ondankbaaren, en welken niet al, *zyn grouwelyke monsters, pesten der maatschappy, God zal hen niet onschuldig houden*, zy loopen dikwils den wereldlyken rechter in het oog, en nogthans heeft hy noch magt noch recht om hen te weeren; en op de zelfde wyze staat de zaak ontrent bestendige verwaarloozers van den openbaaren Godsdienst. Maar indien het zeeker is dat Gods Wetten geene willekeurige instellingen zyn, maar noodzaaklyke middelen ter bevordering van zyn oogmerk, het heil der menschen, gelyk een ieder ligtlyk toestaat; zoo is het ook zeeker dat der menschen daaden in waarde of onwaarde gehouden moeten worden, naar maate zy meer of min zoo voor het tegenwoordige als voor het toekoomende dit heilryke oogmerk bevorderen of verhinderen, en dus ook door God, die naar waarheid ziet en oordeelt, moeten beoordeeld worden. Daaden dan, welken niet alleen voor het tegenwoordige maar ook voor het toekoomende aanleiding geeven tot deugd, en dus tot der menschen geluk, zyn uitmuntende in haare soort, en moeten Gods goedkeuring noodwendig wegdraagen. Daaden, welken in het teegenwoordige aan iemand aanleiding tot ondeugd geeven, of hem eenig ongeluk toebrengen zonder uitzigt op zyn toekoomende geluk, of op het geluk der menschlyke maatschappy, zyn verderflyk, en moeten noodwendig van God afgekeurd worden, omdat zy tegen zyn goedertieren oogmerk aanloopen; maar daaden, welken niet alleen voor het tegenwoordige maar ook voor het toekoomende de menschen ondeugend en ongelukkig maaken, moeten zoo veel verderflyker gekeurd worden, als haare uitwerkzels zich tot meerder menschen uitstrekken en langer duuren, en dus uitgestrekter, en langer het Godlyke oogmerk tegengaan. Laat ons nu de zwaarheid van meineed en doodslag volgens deezen regul met het bestendige verwaarloozen van den openbaaren Godsdienst vergelyken, en eens zien, welken en in het tegenwoordige, en in het toekomende meer of min Gods heilryke oogmerken tegengaan, en dus meer of min grouwlyk zyn in zyne heilige oogen. Meineed is, buiten eenigen twyfel, een bewys van een gemoed dat geene eerbied, geen ontzag heeft voor het geduchte Opperweezen; dat zyne zedelyke volmaaktheden ontkent, en gereed is om alles aan zyne driften op te offeren: het geval waarin zy gepleegd wordt is doorgaans tot nadeel van den medemensch zonder eenig uitzigt op zyn toekoomende heil, of het heil van de maatschappy; zulk eene gemoedsgestalte, en de meineed daar uit gebooren, is grouwelyk in Gods heilige oogen, zy vernietigt zyn oogmerk met den mensch in het tegenwoordige geval. Doodslag is de daad van een hart aan zyne begeerlykheden, aan gierigheid, aan wellusten, of aan trotsheid overgegeeven, in zoo verre dat de natuurlyke liefde verbannen is, door haar wordt onheil veroorzaakt in het tegenwoordige zonder eenig uitzigt op het toekoomende heil hoe genaamd, en is daarom grouwlyk in Gods oogen.

Het bestendig verzuimen van den Openbaaren Godsdienst, is weigeren

geren God in het openbaar te erkennen, is zich een voornaam middel wegneemen om het ontzag voor God in het hart te doen woonen, is door het verlies van dat ontzag oorzaak van grootere bekwaamheid tot ondeugd, tot het bedryven van meineed en doodslag, vernietigt Gods oogmerk door het vernietigen van den band der maatschappy, en is gevolglyk een grouwel in zyne oogen. Tot dus verre staat dan het bestendige verzuim van kerkgaan gelyk met meineed en doodslag, dat God ze alle drie gelyklyk moet afkeuren, omdat zy rechtstreeks zyne oogmerken vernietigen. Maar deeze gelykheid houdt niet lange stand, wanneer wy de uitgestrektheid van het naadeel deezer misdaaden, en de duurzaamheid van het zelve beschouwen. Meineed en doodslag bepaalen zich in het toebrengen van onmiddelyk naadeel tot weinigen, en weinigen worden door het voorbeeld ter naavolging gelokt; indien zy openbaar zyn, en bewysbaar, worden zy door den rechter tot afschrik gestraft: zoo niet; indien zy niet bewysbaar zyn; zoo hebben zy, die zelf maar een verward begrip van Gods grootheid, en van zyne regeering hebben, een afschrik van meineed, en doodslag, waarin zy door de natuurlyke liefde gesterkt worden; maar het bestendige verzuim van kerkgaan vernietigt den band der maatschappy, door het wegneemen van het ontzag voor God, waardoor de menschen tot alle ondeugden bekwaam worden, en brengt dus een algemeen nadeel met zich. Dit verzuim, omdat men de heillooze gevolgen niet in acht neemt, wordt maar als eene ligte zonde opgemerkt; daar is geen afschrik voor in de gemoederen: en omdat het de redenlooze driften streelt, is men gereeder om het daar van gegeevene voorbeeld te volgen. Het bestendige verzuim van kerkgaan brengt dan uitgestrekter nadeel toe, verhindert zoo veel meer Gods oogmerk, en is naar die eevenredigheid grouwelyker in zyne oogen dan meineed en doodslag: en wie kan ontkennen dat deeze misdaad ook duurzaamer nadeel toebrengt dan de twee anderen? deeze bepaalen zich tot den tyd waarin zy bedreeven worden, maar de eerste, eene groote besmetting op veelen gesprengd hebbende, gaat over tot de nakoomelingen; kinders, welken hunne ouders het kerkgaan bestendig zien verzuimen, zyn niet alleen van de opwekking hunner ouderen daartoe ontbloot, maar worden ook door hun voorbeeld tot gelyke handelingen gebragt, en dus moeten de gevolgen van deeze misdaad by aanhouding erger en erger worden, en waarlyk plaats neemen het geene HORATIUS van zyne tydgenooten zingt:

't Verval neemt toe hand over hand,
Wat zyn de Vaders in den stand
Van onze Grootvaders afgeweeken:
En hebben ons met meer gebreeken
Her voortgebragt en opgevoed;
Die haast veel slimmer nagebroed
Voortbrengen zullen, dat in 't korten
Zich zelf in wis verderf zal storten.

Ik blyf dan by myn besluit dat het bestendige verzuim van kerkgaan den mensch een grouwel maakt in Gods heilige oogen, en dat hy de zulken geenzins onschuldig zal houden.

Myn blad is reeds te vol, om de byzondere redenen, van het nu en dan verzuimen van den openbaaren Godsdienst te verschoonen, door den Heer TEMPELIER bygebragt, te onderzoeken. Dit doe ik wel eens in een volgende Vertoog.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 174.]

——— Nugis addere pondus.
HORATIUS.

Hy geeft hoog op van beuzelingen.

MYN HEER!

Ik neem thans, gelyk veelen voor my gedaan hebben, de vryheid om UEd. een geschil voor te draagen, welk ik onlangs met sommigen myner vrienden gekreegen heb, en te verzoeken dat UEd. de goedheid hebbe, indien UEd. zulks waardig keurt, het zelve met uw antwoord te beslissen.

Gelieft dan te weeten dat ik zedert langen tyd liefhebbery gehad heb in het opzetten van vogels, om een fraai kabinet daar van te verzaamelen, zoo van buitenlandsche, die vry wat gelds kosten, als van die welken in ons Vaderland gevonden worden, waar onder eenigen vry zeldzaam zyn. Ik heb daar toe reeds eenigen van ons land opgezet. Maar dit myn bedryf wordt van onze huisgenooten niet met een goed oog aangezien. Zy houden my voor wreed, voor iemand die alle barmhartigheid verbannen heeft. De dienstbaare geesten van ons huisgezin zyn 'er over in beweeging geraakt, en ontzien zich niet, gelyk ik hoor, van my achter mynen rug te schelden. Wanneer zy hunnen krop niet tegen malkanderen ontlasten konnen, doen zy zulks tegen myne doode vogels, en staande voor de kasjes waar in zy hangen, spreeken zy ze op eene beklaagende wyze aan. Onze keukenmeid

KATRYN, die maar weinige uuren geleeden eene hen den hals afgesneeden hadt, om 'er poulet van te kooken, zich op myne kamer bevindende, beklaagde een opgezet Kneutje, „ O myn lieve beesje, myn schurkje, myn „ Pieterman, foey die stoute men Heer ook, jaa die „ het jouw zoo doodje gedoed, en je kont zoo mooy „ zingen; dat is eerst een booze men Heer . . . Wel! ik „ wist niet wat ik liever deed . . . Grootste Vader! „ benne der zulke wreede menschen in de wurreld, ik „ zou het nooyt geloofd hebben." Ik dichter by haar zynde dan zy wist, kwam met een zeer ernstige troonie in de kamer loopen; Wel, KATRYN, zeide ik, ik heb daar uwe zielroerende redenvoering, daar gy den dooden Kneu mede vereerd hebt, gehoord; maar waarom draagt gy u zoo partydig in uwe barmhartigheid? Ik men Heer? jaa gy KATRYN, dees dag heeft 'er my van overtuigd: zoo terstond vervoert uwe barmhartigheid u om een dooden Kneu te troosten, en my van onmenschelyke wreedheid te beschuldigen, daar gy maar weinige uuren geleeden een fraai jong hoen uwe wreedheid deet gevoelen. Gy rukt het uit het hok met eene groote drift, en niet tegenstaande het beestje door zyn worstelen tot drie reizen toe uit uwe handen weet te raaken, om dat geweld te ontvlieden, vat gy het op nieuws aan, rukt den kop van den romp, trekt zyne schoone veders uit, en snydt het in stukken, waar naar gy het te kooken zet. O men Heer, viel ze my in de reden, praat toch niet langer zoo, indien 't je Mama hoorde, ze zou 'er geen mond vol van proeven konnen. En dat ik het hoen dood deed, koomt niet voort, om dat ik niet barmhartig ben, maar omdat je Mama het gebiedt, en omdat het goed voedzel voor een mensch is, daar jy, men Heer, die beestjes voor enkel plaisier vermoordt. Wel KATRYN, zeide ik, indien dat genoeg is, dan deed gy de KANNIBAALEN, of menscheneeters onrecht, met hen voor alles wat lelyk en afschuwelyk is uit te schelden, wanneer je gister avond in ROBINSON CRUSOE van myn Broertje JAN hoorde leezen, want eeven zoo als gy het hoentje aanmerkt als goed tot spyze, en daarom in het te dooden alle barmhartigheid en medelyden aflegt, zoo doen zy ook in hun geval; denkende dat menschenbouten lek-

kar

ker en goed tot voedzel zyn, zoo flachten zy 'er altemets een, om hem lekkertjes op te smullen. Waar op zy verstoord heen liep, denkende, dat ik haar by een menscheneeter vergeleek. Maar, myn Heer, die dienstbaare geesten koomen dikwils, het geen ondraagelyk is, in het oeffenen hunner malle barmhartigheid van woorden tot daaden. Voorleeden maandag bragt ik een fraaije bontekraay te huis, en dewyl ik nog geen tyd had om hem tot myn oogmerk te gebruiken, zette ik hem zoo lang in eene kooy; maar onze naayster JOHANNA hadt, onder schyn van het beest drinken te geeven, de kooy, die op de plaats stont, opengelaaten, waar door de vogel ontvloogen is; waar over zy onder malkander lagchen, en denken een plaats in den hemel verdiend te hebben. Trek ik de zaak voor den rechtbank van myne Ouders, die myne liefhebbery begunstigen, zy mispryzen wel de vrypostigheid der dienstboden, maar keuren evenwel de gemoedsgesteldheid, waar uit zy voortkoomt, goed, zoo dat ik hier geen heul vinde.

Koom ik by myne familie in gezelschap, daar is het ook louter te doen; ieder heeft wat in te brengen, voornaamlyk, dat my spyt, myne Nicht BARTJE, die, als ik by haar koom zitten, roept, *Blyft toch van my af: ei zie, ik geloof waarentig datter een vogeldarm op zyn vest zit. Zeg, Vriend! hoeveel hebjer van daag naa de andere wereld geholpen?* eene andere weder; *Ja hy wordt een rechte* NERO, *een tiran in het ryk van de vogelen. Hemel! Neef,* zei laatst myne deftige Grootmoeder, *zult gy dan eeuwig met die gekheid u beezig houden, en den dierbaaren tyd zoo zonder eenige vrucht, gelyk als je de vogels doet, vermoorden? Wel, my dunkt, ik zou iets doen daar wat meerder nut van kwam, want waar toe zullen al die opgezette vogels, al die bekken, vlerken en pooten dienen? gy kond 'er niet wyzer, noch menschelyker door worden; gy kunt 'er geen voordeel mede doen aan andere menschen.*

Dit is nog over te koomen, maar, het geene my het hardste valt, is, dat ik myn doen veroordeeld vind door menschen, die voor kundige en goede oordeelaars te boek staan. Onlangs kreeg ik een bezoek van den Heer DOORZIGT. Ik liet zyn Ed. myn Kabinetje zien, waar over hy tot myne

ne groote blydschap als verrukt was; maar eenige vogels gezien, en hunne fraaije kouleuren, voornaamlyk de Westindische, en ook eenige inlandsche gepreezen hebbende, vroeg hy my of ik die vogels daarom doode? Ik antwoorde, jaa, en zoo ik meende om goede redenen, die hier in bestaan, dat met hen in het leeven te behouden niet voldaan kan worden aan het einde het welk ik bedoel, dat is, om door eene nette en naauwkeurige beschouwing deezer vogelen op het allerleevendigste en krachtigste overtuigd te worden van de weetenschap en wysheid van den Almagtigen Schepper, en van zyne vryheid in de Schepping, welke uit die groote verscheidenheid der schikkingen, welken echter allen anders geschikt hadden konnen zyn, klaar doorblinkt, het welke ik door het openhaalen eener laade, waar in ik eene ongelooflyke verscheidenheid van onze inlandsche eenden vergaderd had, bewees. Dit einde wilde hy gaarne bekennen zeer loffelyk te zyn, doch kon, zyns bedunkens, zoo wel in een leevenden als in een dooden vogel bereikt worden; „ Want, zeide hy, zeer zelden ziet men dat „ een opgezetten vogel al die fraaijheid behoudt, welke hy „ in zyn leeven vertoonde, in tegendeel, ziet men dat de „ stramheid en styfheid der leden door de dood veroorzaakt, „ hem berooft van die losse houding, die den vogelen „ in hun leeven eigen is. Hier koomt nog by de ver„ mytering en inkrimping, welke de fraayheid, zuiver„ heid en netheid der gestalte, der vederen, en kouleu„ ren wegneemt, waar door het oogmerk verydeld „ wordt, en waarlyk zoo groote kosten, en tyd ver„ geefs verspild zyn, gelyk my dunkt dat ik hier reeds „ aan eenigen gewaar wordt", En hy hadt daarin gelyk, want de kasjes in een beneeden vertrek van het huis, dat niet zeer droog is, hangende, zyn eenige van de kostbaarste vogelen tot myn groot verdriet bedurven geraakt, om dat 'er in myne ziekte deezen winter niet opgepast is. Myne beide ouder Broeders dit hoorende begonden te meesmuilen, en eindelyk schoot de jongste uit; „ UEd. heeft groot gelyk, Heer Doorzigt: Het „ is zeer onnut geld en tyd verkwisten, en zich zelf „ de geleegenheid beneemen om in kundigheden van „ nutte zaaken te vorderen; dat zoete jongens zich met „ doode meesen vermaaken, of uuren op prentjes van

„ vo-

„ vogeltjes zitten te kyken, dat kan nog door den beu-
„ gel, maar dat menschen, die hunne jaaren van on-
„ derscheiding hebben, en in dien tyd zich bevinden
„ welke de beste is om in nutte kundigheden tot heil
„ van zich zelven en anderen te vorderen, zich met
„ zulke bagatellen, daar geen het minste nut van koomt,
„ ophouden en bederven, dat is geheel onverschoonlyk,
„ en nog te onverschoonlyker, wanneer men daar door
„ de vordering in nutte weetenschappen stuit, gelyk dit
„ hier plaats heeft, want om nu niet te zeggen dat
„ deeze bagatellen de studie van de mode zyn gewor-
„ den, waar voor alles achter staat, myn Broeder en
„ ik moeten hierom lyden: wanneer wy tegenwoor-
„ dig eenig goed boek, of werktuig ter bevordering
„ onzer studien vraagen, is altoos het antwoord van
„ onzen Vader: *jongetjes! denk welke capitalen de trouw-*
„ *looze Engelschen van ons geroofd hebben; het kan 'er niet*
„ *opstaan*; maar als deeze Jonker een party vogels uit
„ vreemde landen heeft gekreegen, die handen vol geld
„ kosten, is Vader aanstonds gereed, om zonder onderzoek
„ eene ordre aan den Kassier te zenden om te betaalen,
„ en UEd. ziet aan het bederf van deeze vogelen, wat
„ nut 'er van die geldspilling koomt; maar de oude man
„ is 'er mede ingenoomen; men moet geduld hebben".

Zonder my aan dien uitval van mynen Broeder GOEDROND te stooren, want ik ken dat kapittel al van buiten, antwoorde ik den Heer DOORZIGT, dat ik zyne voorgestelde zwaarigheden niet ontkennen konde, maar dat hy echter moest erkennen dat dit middel het beste en geschikste bleef ter bereiking van myn oogmerk, welk is eene nette en naauwkeurige kennis van de gesteldheid des vogels te hebben; deeze kan ik niet verkrygen door eene oppervlakkige beschouwing van een leevendigen vogel; ik zoude versteeken blyven van de kennisse dier fraaije schikking, welke zich opdoet in de gesteldheid der byzondere deelen; dan blyft voor my verborgen die konstige plaatzing en schikking zyner pennen, riemen, vederen, pluimpjes, de kracht en sterkte der kouleuren, die ieder uitsteeken en echter eene konstige saamensmelting hebben, de byzondere gesteldheid der inwendige deelen, welker netheid van forme als plaats den aandachtigen beschouwer in eene verrukking

van geest brengt, over de konst en wysheid van den grootmagtigen Schepper. " Eene schoone verrukking „ waarlyk, borst GOEDROND weder uit, men ziet „ hier niets dan opgezette vogels, dan bekken, vleu„ gels, staarten en pooten, zonder dat 'er eenig in„ wendig deel van den vogel vertoond wordt. Laat „ ik de eer hebben, myn Heer, van u myne Anato„ mische *præparata* te laaten zien, daar is reden van „ verrukt te worden, dat zyn zaaken daar men nutte „ kundigheden uithaalt, waar door men het heil van „ den mensch kan bevorderen".

Ik liet dit passeren, en vervolgde, hier koomt in de tweede plaats by, dat het niet wel moogelyk is deeze oeffening te hebben door het bewaaren van leevendige vogelen, om de groote beletzels, welken daar door in een burgerhuisgezin ontstaan zouden: ten tweeden om de overgroote moeite, welke het in zonde hebben, om voor eene groote menigte vogelen het voor elk soort vereischte voedzel te bezorgen: en eindelyk om de groote kosten, welken zeekerlyk veelen zouden beletten om zich in deeze nutte studie te oeffenen, dewyl elk daar toe wegens zyne middelen niet in staat is, doch echter elk naar zyne omstandigheden verpligt om door het onderzoek der schepzelen zich van de grootheid van den aanbidlyken Schepper te overtuigen.

„ Maar, zeide zyn Ed., toegestaan zynde dat uw oog„ merk best voldaan wordt in de beschouwing van een „ dooden vogel, zoo volgt daar niet uit dat gy hem „ van het leeven moogt berooven, want gy zoud het „ zelfde nut konnen hebben van een die van zelfs ge„ sturven was." Waar op ik aantoonde dat ik dus myn oogmerk onmoogelyk konde bereiken; want welk een tyd moest 'er niet verloopen eer men een genoegzaam getal van zoodanige vogelen krygen zoude? men diende dan wel by de deuren te gaan vraagen of 'er ook een vogel gestorven ware? en wat zoude dat voor soort van vogelen zyn, immers een musch, een mees, kneu, vink, kanarie, of papegaay, en dan nog zoude de liefde van de meesteres van het gestorvene beestje zoo verre gaan, dat zy haar gestorvene zangertje of klappertje niet zoude willen overgeeven, maar veel eer onder het storten van traanen in een doosje leggen en doen begraaven.

Maar

Maar dit buiten gesteld, zoo is een gestorvene vogel onbekwaam tot myn oogmerk, want door de ziekte is het postuur van den vogel en de gladheid zyner vederen bedurven, dat niet strookt met de netheid, welke in deeze liefhebbery plaats heeft: de ziekte heeft ook reeds een bederf veroorzaakt, het welke men door het gewoone middel, waar door men een gedooden vogel bewaart, niet stuiten kan: het welk eene voldoende reden is om zich van gezonde vogels te bedienen, door ze te dooden.

„ Maar, hernam de Heer DOORZIGT; Ik verlang om „ de redenen te hooren waarop gy uw recht grond om „ uit inzigt van vermaak eenig dier te dooden". Waar op ik verklaarde dat zyn Ed. my onrecht deede met te denken dat ik in het dooden vermaak had, dewyl dat alleen een middel was ter bereiking van myn oogmerk, het welk ik gereed was te laaten vaaren, indjen my een ander aan de hand gegeeven wierde: jaa dat ik somtyds met afgryzen gezien had, hoe sommigen zich niet ontzien om uit enkelen moedwil den dieren alle pynigingen jaa den dood zelf aan te doen, en op het zien van de heevigste smerten, welken zy het dier doen lyden, in hartig lagchen uitbarsten: met hoe veel greetigheid zy toeleggen om het eene dier tegen het andere aan te hitzen, zoo lang tot een van beiden in onmagt, of gedood nedervalt: dat ik zulks houde voor vuige, en redelyke weezens gansch onwaardige handelingen, van welken elk goedaartig mensch een afkeer toont. Ik betuigde dat het dooden der vogelen alleen moest aangemerkt worden als een middel, waar toe ik door dringende noodzaaklykheid ter bereiking van myn zeer nuttig oogmerk geperst wierd, en dat ik myn recht, om ter bereiking van dit oogmerk vogels te dooden, op die zelfde redenen gronde, waarmede zyn E. beweerde dat het geoorloofd is dieren te dooden om daar van een nut voedzel te hebben, en dat men in het verkiezen der zelven wel op het kittelen van den smaak, en dus op zyn vermaak mag zien, te weeten, de uitdrukkelyke toelaating, welke ons daar toe in de Godlyke openbaaring gegeeven is: want heeft het der Opperste Wysheid behaagd den mensch vryheid te geeven om dieren te slachten, op dat 'er het menschlyk lighaam eenige weinige jaaren mede gevoed zoude

de worden, zoo moogen wy ook billyk vastftellen, dat het met haaren wil overeenftemt dieren te dooden om door beschouwing van de magt, en wysheid, die 'er in te zien is, onze ziel, welker bestaan tot eene eeuwigheid geschikt is, te voeden met de denkbeelden van een allerdiepst ontzag, en eerbied, om ons tot waare gehoorzaamheid tot ons geluk aan te spooren, en ook om door de verkreegene kundigheden het menschlyke geslacht dienst te konnen doen, om welke reden ik zelf niet meen kwalyk te moogen neemen, wanneer ik myn Broeder GOEDROND een leevendigen hond tot dit einde zie opsnyden. In deeze reden nam de Heer DOORZIOT genoegen. Ik bidde u, myn Heer, geef hier over uwe gedachten te kennen. Ik ben

MYN HEER!

Uwe Dienstwillige Dienaar

Te Rotterdam
den 20 May 1759.

E. V. N.

De Heer E. V. N. heeft zeekerlyk gelyk ten opzigte van de vryheid welken wy hebben om dieren, buiten opzigt op het noodige voedzel, te dooden tot nutte einden en oogmerken, dewyl dit op de uitmuntendste wyze aan de oogmerken van den oneindig wyzen God voldoet, die ze toch meest allen tot spyzen voor malkanderen geschaapen hebbende zeekerlyk niet kan kwaad keuren, dat de mensch de zelven tot zyn nut gebruikt. Maar wat zyne liefhebbery betreft, zoo verklaare ik my voor het gevoelen van zynen Broeder GOEDROND; zy geeft weinig of geen nut voor de saamenleeving, welk elk redelyk mensch moet in het oog houden. Men mag ze wel tot eene uitspanning gebruiken, maar zyne hoofdstudie daar van te maaken, gelyk veelen hedendaags doen, onder dien trotzen titul van NATUUR ONDERZOEKERS; is het werk van logge plompe verstanden, onbekwaam tot afgetrokkene denkbeelden, en alleen in staat om, even als de kinders, door de uiterlyke zinnen geleid en vermaakt te worden.

Pag. 95. Regul 28. egter verdient, lees: egter niet verdient.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 275.]

Maxima libertatis custodia est, si magna imperia diuturna non sint : & temporis modus inponatur, quibus juris inponi non possit.

LIVIUS.

Dus kan de Vryheid best een vasten zeetel krygen,
Als Tyd dien geen bedwingt voor wien de Wetten zwygen,
En steets dezelven niet het Hoog bewint bekleên.

MYN HEER SPECTATOR!

Een wonderlyk geval heeft my dit onderstaande Geschrift verschaft; want, op het onverwachtste Erfgenaam geworden zynde van eenen myner Neeven, die nog anderen, hem naader bestaande, bloedvrienden hadt, waarom ik nooit op zyne nalaatenschap had gedacht, noch hem om dezelve op eene onbetaamlyke wyze gevleid; en deeze my te beurt gevallene erfnis nagaande, vond ik een geslootene kist, waarin eenige oude *quitantien* en andere papieren geborgen waren, welken wanneer ik naauwkeurig naging, om de zulken, die van geen verder nut konden zyn, wegtedoen, en de anderen in eene behoorlyke orde te schikken, zoo wierd ik onder dezelven ook gewaar eenige oude Handvesten en Privilegien, wel eerder door de Hertogen, Graaven en Heeren van deeze Landen aan verscheidene Steden, Vlekken, Dorpen, Heerlykheden, Gehuchten, Collegien en Persoonen verleend,

welken allen zorgvuldig waren by den anderen gebonden en in 't duistere als weggelegd, of moogelyk dezelven in volgende tyden aan de Naakoomelingen van eenigen dienst mogten zyn. Onder dezelven was dan ook dit volgende Geschrift in oud Fransch opgesteld, 't geen ik; na het zelve met aandacht geleezen te hebben, besloot te vertaalen en aan UEd. toetezenden, of UEd. ook daar van in uwe Veertiendaagsche Vertoogen tot vermaaklyk nut van de verstandige Leezers zoudt willen gebruik maaken, naardien my het zelve toescheen vervuld te zyn met onderscheidene lotgevallen, aanmerkingswaardige staatswisselingen, en eenige daaruit voortvloeijende nuttige staatslessen; en dus voornaamlyk dienstig voor de Regenten van een Vry Gemeenebest, om alle deeze byzondere gevallen met behoorlyke aandacht nategaan en daaruit te leeren, hoe zy verpligt zyn ten allen tyden met allen iever voor het behoud der dierbaare Vryheid, waar van de bescherming hun is aanbevoolen en welk pand van hunne handen zal worden geëischt, te waaken en zich in de bresse te stellen, zonder dat het hun geöorloofd zy het kwaade voorbeeld van eenigen hunner lafhartige voorgangeren, die uit eene ongegronde en slaafsche vreeze de Vryheid verraaden, of die dit waardigste goed der Ingezeetenen voor het eene of andere vette ampt aan den Vorst verkoopen, naatevolgen, of met deeze ydele uitvlucht, van met hunne stem alleen niets tot bescherming der Vrije Lands rechten te konnen uitwerken, zich te behelpen. Het zelve is van den volgenden inhoud:

Kort uittrekzel uit de geschiedenis van MUGLEBI, *wel eerder onder het bepaald gezag van eenen Vorst gestaan hebbende, doch vervolgens geworden eene Vrije Republiek, door verscheidene burgerlyke beroerten jammerlyk geteisterd, en eindelyk onder de volstrekte geboorzaamheid van eenen Vorst en in eene beklaaglyke slaverny gebragt.*

In de *Magellanische Zee*, veel verder Zuidwaards dan *Kaap Hoorn* op de zuiderbreedte van 65. graaden, 58. min. en de lengte van 333. graaden, ontdekt zich een zeer groot eiland, door de Inwooners KARRITNITEGONA genaamd, op onze beste *Geographische* kaarten te vergeefs gezocht. Het zelve is verdeeld in vier onderscheidene heerschappijen, waarvan het grootste RHENUSIAM; het tweede TASKALTEKA; het derde TUBANAMA; en het vierde en kleinste gedeelte MUGLEBI genaamd worden. RHENU-

SIAM,

SIAM, als het grootste, zoude ook wel, en door zyne geleegenheid, als zynde geleegen in het middelste gedeelte van dit eiland, en door zyne wyduitgestrektheid, als bevattende wel ruim de helft van dit groote eiland, het magtigste zyn, zoo het zelve niet weder verdeeld ware in verscheidene kleindere landstreeken, die ieder onder eenen byzonderen PONCHA staan; en dewelken onderling verbonden zynde tot een Hoofd des Gebieds éénen uit hen, om uitspraak over hunne onderlinge verschillen te doen, hebben gesteld, dien zy KOEMITANGA noemen en wiens plaatze zy, wanneer hy koomt te overlyden, by meerderheid van stemmen wederom vervullen; en, alschoon zy allen wel verpligt zyn, dit Opperhoofd in alles wat redelyk en billyk is volgens de voorwaarden zyner verkiezing te gehoorzaamen, zoo worden zy nochtans meestentyds, zoo door hunne byzondere belangen, als door de heerszucht van eenigen onder hen, die met hunne Vaderlyke erve niet te vreden hun gebied tot nadeel hunner bondgenooten zoeken uittebreiden, daar in zeer nalaatig bevonden; terwyl ook dikmaals dit Opperhoofd, zich binnen het hem opgedraagene bepaalde gezag niet kunnende houden, de voorwaarde zyner verkiezing te buiten gaat, onbillyke zaaken van zommige *Ponchaas* afvordert en dezelven onderling verdeelt, om dus geleegenheid te bekoomen, van door het verdrukken der magtigsten, zich tot een onafhanglyk Erfheer over dit groote Land optewerpen, de weezendlyke vryheid des Lands met voeten te treeden, en het verkreegene gezag in zyn geslagt bestendig te maaken. Alhoewel nu tot nog toe nooit iemand der KOEMITANGAAS dit oogmerk ten vollen heeft bereikt, zoo is echter ligtlyk te begrypen, dat zy nimmer stil zittende, maar gestaadiglyk zich benaarstigende om eens door het volgen dier oude onrechtvaardige maatregulen tot dien hoogen trap te geraaken, daardoor het inwendige van RHENUSIAM, 't geen anderzins door zyn innerlyke magt tegen alle geweldige aanslagen zyner Nabuuren genoegzaam zoude bestand zyn, zoo zeer verzwakken, dat het ABENAMCHEI, en zynen Zoon POERABAJA, Koningen van TASKALTEKA; als ook RAYA PAKRA, Vorst van TUBANAMA, in verscheidene oorlogen bereids gelukt is, eenige landen, voormaals tot RHENUSIAM behoord hebbende, van dat magtige gebied afteescheuren en onder hunne

ne gehoorzaamheid te brengen, 't geen deeze Vorsten, wegens de overmagt van RHENUSIAM en het uitgestrekte gebied van deszelfs KOEMITANGA, onmoogelyk zoude zyn geweest, zoo niet de onderlinge verdeeldheid der *Ponchoas* daartoe medegewerkt hadt. Intusschen ware het te wenschen, dat zy allen hun gemeen belang mogten begrypen, gesaamenderhand tot bewaaring van hunne rechten en gerechtigheden allen hunne magt, zonder iemand te benadeelen, besteeden en dus zich zelven en hunne byzondere Onderdaanen voor de alles overheerschende slaverny, die een gewis gevolg is van een éénhoofdige regeering, beschermen. Eene gelyke regeeringsform hadt ook eertyds plaats in TASKALTEKA, doch het is BUCHEBUKA, een der Voorzaaten van den tegenwoordigen Koning MATURAN, nadat het ryk door langduurige oneenigheden, en onderlinge oorlogen der mindere Vorsten was verzwakt geworden, eindelyk gelukt zich tot een onafhanglyk Oppervorst te doen erkennen en deeze magt in zyn geslagt erffelyk verklaaren, zoodat van de oude vryheid niets is overgebleeven, dan alleen de schaduwe, die zich nog vertoont in het Gerichtshof, aan wiens hoofd de Aanzienlyksten des Lands gevonden worden, doch die allen genoodzaakt zyn zich voor de wenken des Konings te buigen. TUPANAMA heeft reeds seedert onheugelyke tyden een erflyk Opperheer gehadt, zonder dat men recht kan bepaalen, hoe en op welke wyze en tyd de Voorzaaten van den tegenwoordigen Vorst RAYA POCCHOROSA aan dit gebied gekoomen zyn, terwyl dit zeeker is, dat dezelve eene onafhanglyke heerschappy voert en zyne Onderdaanen, als zyne slaaven, houdt. Dit zy genoeg tot onderrichting van den tegenwoordigen staat deezer drie gewesten, voor zoo verre zulks eenig licht aan de beknopte geschiedenis van MUGLEBI zal konnen geeven; tot welkers verstand echter nog dient geweeten, dat een weinig ten Westen van dit eiland KARRITNITEGONA geleegen is een ander voornaam eiland, RAPAKJA naamlyk, wiens regeeringsform bestaat uit een Vorst, by hun POPOKA genaamd, en eenigen der Voornaamsten des Volks, wier Vergadering onder den naam van *Tepeque* bekend is, zynde het oppergezag tusschen den *Popoka* en de *Tepeque* verdeeld, terwyl de *Popoka* zich gestaadig, naar de gewoonte aller Vorsten, tracht

opaf-

onafhanglyk te maaken, 't geen hem tot hier toe mislukt is. Gelyk ook tot verstand van die zelfde histori noodig is geweeten te worden, dat Noordoostwaards van deeze twee eilanden verscheidene andere gewesten en landstreeken leggen, bewoond door onderscheidene Volken en geregeerd ieder naar zyn 's lands wyze, welken de gesaamlyke inwooners van KARRITNITEGONA en RAPAKJA met een algemeene naam van TOTONOGA noemen, en met welke inwooners zy alsen te saamen door middel der scheepvaart een voornaamen koophandel dryven, 't geen de staaten van TASKALTEKA, TUBANAMA, MUGLEBI, en RAPAKJA voornaamlyk doet bloeijen, naardien in dezelven daardoor een ryken overvloed van alle uitneemende kostbaarheden, die dan wederom aan de ingezeetenen van RHENUSIAM en aan veele andere Volken voor andere noodwendigheden worden verruild en overgedaan, wordt overgebragt.

Betreffende den eersten staat der oude inwooneren van MUGLEBI en de in den beginne aldaar plaats gehadt hebbende regeeringsform, daarmede is het geleegen, als met die van veele andere Volken, welker oorsprong in het duistere als begraaven legt, zoo dat ik my met de zonder weezendlyk bewys in de *Muglebische* geschiedschriften gevonden wordende vertellingen niet zal ophouden, maar alleenlyk daar uit aanteekenen, dat het blykt, dat de *Muglebiërs* van aloude tyden dappere voorstanders van de dierbaare vryheid geweest zyn, in zoo verre dat, wanneer zy door de overgroote magt van den KOEMITANGA van RHENUSIAM t' eeniger tyd waren overheerd geworden, zy alle middelen hebben in het werk gesteld, om zich van dat slaafsche juk te ontslaan, waar toe zy allen zich onderling verbonden en tot een hoofd, die hen geleiden en ten stryde aanvoeren zoude, verkoozen den dappersten en strydbaarsten man, die onder hen gevonden wierdt. Onder het geleide nu van deezen dapperen *Beschermer der Vryheid*, GLASRUBREKA genaamd, gelukte het de *Muglebiërs* den KOEMITANGA door de magt der wapenen tot zoo verre te brengen, dat zy in hunne voorige vryheid wierden hersteld en een naauw verbond tusschen RHENUSIAM en MUGLEBI bezwooren; waar naa de *Muglebiërs* beslooten tot erkentenis van hunne dankbaarheid aan GLAS-

RUBREKA het opperste gezag over hunne krygsheiren en de voorzitting in alle hunne raadsvergaderingen voor hem en zyn naakroost optedraagen, 't geen deeze edelmoedige held, meerder beoogende het welzyn van zyn Vaderland en Medeburgeren, dan zyn eigen belang en de verheffing van zyne afkoomelingen, met veel aandoening van de hand wees, onder het houden van eene zeer sierlyke en met veele wyze staatkundige lessen vervulde redenvoering, aan alle de Voornaamsten der *Muglebiërs*, daartoe met voordacht by den anderen geroepen, waar in hy op het nadrukkelykste de dierbaarheid der Vryheid aantoonde, dezelve naar haare verdiensten ten hemel toe verhefte en den inwooneren van MUGLEBI tot bewaaring van dit zoo onwaardeerbaare pand op alle wyzen aanmoedigde, waar toe hy hun met eene byzondere welspreekenheid de *Eendragt*, als de sterkste steun der *Vryheid* en de magtigste band van vereeniging voor vrygeboorene zielen, en dus het eenige behoud van het waarde Vaderland, aanbeval en hun ook te gelyk op het ernstigste raade, om nimmermeer iemand uit hunne Medeburgeren, en nog veel min eenig Vreemdeling, het oppergebied over de krygsmagt of eenig boven anderen zyne Mederaaden verheeven gezag in het Gemeenebest voor altoos aan te betrouwen, naardien niets dan dit gevaarlyker voor 's Lands Vryheid ooit konde worden uitgedacht, vooral wanneer dit opgedraagen gezag van den Vader tot den Zoon en zelfs tot den laaten Naaneef overging, en dus als een erfgoed in het zelfde geslagt gevestigd bleef, waardoor de met een zoo uitneemende gezag bekleedde ligtlyk zich zelfs vergeet, en zyne Medeburgers, als zyne Onderdaanen, ja zelfs als zyne slaaven, aanmerkt, waartoe hem de lafheid en baatzucht van sommigen, meerder hun eigen voordeel, dan 's Lands heil bejaagende, gemeenlyk niet weinig behulpzaam zyn, zoo dat hy eindelyk nooit meerder gedenkt dat hem dit gezag alleen ter bescherming des Lands is aanbetrouwd, en dat die geenen, van welken hy het zelve ontfangen heeft en in dewelken het oppergebied natuurlyk woont, hem ook dit gezag, tot onderdrukking des Lands en verkorting der Vryheid misbruikt zynde, wederom konnen ontneemen; maar in tegendeel steunende op de magt der wapenen, die hy in handen heeft, zich boven allen verheft, de Vryheid

met

met voeten treedt en tot een onafhanglyk Opperheer; van wiens wil en wenken alles afvliegt, zich zelven opwerpt, wanneer niemand hem immer kan noch durft weederstaan, of zelfs met woorden zich als een Voorspraak voor de onderdrukte Ingezeetenen en Beschermer van 's Lands aloude Vryheid gedraagen, uit vreeze van niet alleen zyne hooge gunst te verliezen, maar ook als een ongehoorzaam onderdaan en rustverstoorder onrechtvaardiglyk door daattoe omgekogte Rechters gestraft te zullen worden; als dan beklaagt men zich, doch veel te laat, over zoo veel gezags één persoon onvoorzigtiglyk aanbetrouwd.

Dit alles wierdt door Glasrubbreka met veel kracht van redenen aangedrongen en met alle sierlykheid uitgesprooken, zoodat alle de Vryheidminnende *Muglebiërs* zich daardoor aangedaan, en van de waarheid van zyn gezegde overtuigd voelden. Eindelyk voegde hy daar ook by, dat hy met veel dankbaarheid erkende het groote vertrouwen, 't geen de *Muglebiërs* in zyn persoon stelden, maar dat hy het dierbaarste pand der guldene Vryheid te teeder beminde, dan dat hy ooit het minste zoude willen toebrengen, waar door haare heerlyke luister eenigzins wierde verminderd, en haar behoud in de waagschaal gesteld, en dat hy daarom dit hem opgedraagene gezag van de hand wees, om dat hem de zwakheid der menschlyke natuur, te ligt door de bedrieglyke aanlokzelen der schoonschynende, doch verfoeilyke, heerszucht te verleiden, wel bewust ware, zoodat hy niet voor zich zelfs, wanneer hy met zoo veel gezags bekleed wierde, en noch veel min voor zyn naakroost, als dezelven zich erfgenaamen van dit hem aangeboodene gezag zagen, zoude durven instaan, dat zy niet t' eeniger tyd het zelve tot onderdrukking van de Vryheid zouden gebruiken; en dat hy de *Muglebiërs*, zyne waarde Medeburgeren, moest raaden dit gezag, als van ouds, in de handen der Voornaamsten des Lands te laaten, en door een onverbreekelyk raadsbesluit te zorgen, dat, wanneer, in tyden van oorlog en gevaar van het Land, iemand tot Opperhoofd der krygsheiren moeste verkoozen worden, dezelve van dit zyn gezag by het sluiten van den vrede en het ophouden van het gevaar daadelyk wierde ontzet.

Deeze

Deeze redenvoering, wier hoofdsomme ik hier alleen om haaren onschatbaaren inhoud heb uitgetrokken, hadt zoo veel ingang by de braave *Muglebiërs*, dat zy eenpaariglyk voornamen zich naar de lessen van GLASRUBREKA te gedraagen, het oppergezag aan de Aanzienlyksten onder hen overgaven, en zich tot bescherming der Vryheid als één eenig man onderling verbonden, terwyl zy echter voor GLASRUBREKA alle verschuldigde achting steeds behielden, en denzelven in alle zwaarwigtige zaaken raadpleegden, zoodat de *Vryheid* van dit Gemeenebest, steunende op de *Eendragt* der Ingezeetenen, geduurende zyn gansche leeven, niet gekreukt wierde en MUGLEBI in eer en aanzien by haare Naabuuren was.

Ach! dat de *Muglebiërs* altoos deeze wyze lessen van GLASRUBREKA, die met alle recht een *Vader des Vaderlands* (als dien eernaam veel meerder, dan iemand anders, wien dezelve uit laffe vleyzucht immer is toegevoegd, door zyne heldhaftige en edelmoedige daaden hebbende verdiend) mag genaamd worden, hadden in acht genoomen! nimmer zouden dan dezelven alle die onheilen, waar van hunne geschiedenissen zyn vervuld, en die ik hier in dit kort uittrekzel niet allen kan ophaalen, zyn overgekoomen!

Zoo lang de *Eendragt* onder de *Muglebiërs* heerschte, groeide het gezag van MUGLEBI by haare Naabuuren en nam het zelve toe in vermoogen; maar, wanneer de *Tweedragt* aldaar zyn zeetel begon te vestigen, verzwakten deszelfs krachten, zoo dat MUGLEBI wierde een spot van andere omleggende Volken, 't geen dan ook den KOEMITANGA van RHENUSIAM bewoog het tusschen hem en MUGLEBI staande verbond te breeken, en MUGLEBI wederom aan zyn gebied te hechten.

Hier toe verzaamelt hy zyn heir en valt in MUGLEBI; waardoor de *Muglebiërs*, als uit den slaap gewekt, zich vereenigen en voorneemen tot bescherming van hun Land optetrekken onder het geleide van JUANA, geboortig uit TUBANAMA, een dapper en kloekmoedig, doch teffens heerszuchtig man, dien zy tot Krygsoverste over zich hadden verkoozen, en die door zyn kloek beleid den KOEMITANGA dwong de wapenen nederteleggen en andermaal een vreeverbond met de *Muglebiërs* aantegaan.

Het vervolg hier naa.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 276.]

In plaats dat zy haar krachten zamenspant,
Zo gaat zy nu de kunsten aan de band,
En vrydt voortaan de Zangers. — —
— — — — — — —
En daar zy heerschen moest naar haaren zin,
Wordt zy, helaas! de onedele slavin
Van zulken, dien het anders waar gegeeven
Dat zy naar haar geboden moesten leven;
Zy, de eerste, om wie de Schouwburg is gestight,
't Is nu de laaste, en staat zich zelf in 't light.

ZWEERTS.

HEER SPECTATOR!

Ik gelove niet, dat egte minnaers van de deftige MELPOMEEN de bovenstaende regels, ten haren opzigte door den Italiaenschen abt GRAVINA gemaakt, ook wat ons landt betreft, byzonderlyk in deze dagen, zullen lochenen. Maer vermits ik onlangs haer naer gewoonte volgende, daer zy ons een goedt treurspel vertoonde, tot myne grote verwondering, bespeurt hebbe, dat zy nog niet geheel en al voor de dartele POLYHYMNIA zwigten moet; nemaer, dat zy zelfs en onder den vertooner, en onder den toehoorer, groter en meerder Voorstanders heeft, dan ik hadde durven denken, hebbe ik op dien gront gerust, dat ik alleen niet over den hoon, haer aengedaen, gebelgt ben, de vrymoedigheit genomen, UEd. dit blaetje te zenden, om UEd. gevoelen 'er eens over intenemen.

Weet dan myn Heer, dat ik zeer nieuwsgierig zynde naer wat nieuws, harder liep, dan een Doctor naer een ryken patient kan ryden, toen ik aengeplakt zag, dat men tot slot vertonen zou *wat nieuws, nooit meer vertoont, en denkelyk voor de laetste reis.* En inder daedt het berouwde my niet; de uitkomst beantwoorde volkomenlyk aen de verwagting. Het was een pas geboren vrugt, al te fraei, om in de wieg te doen smoren. Den woordelyken zin hier uitteschryven, zoude meer aertigheit hebben, maer by gebrek van dien,

zal de zakelyke zin meer waerdigheit aen dit papier byzetten. De Nederduitsche Schouburg, verbeelt door een zeer dettig man in het Romeinsch gekleed, zat peinzende en neerslagtig op 't tooneel, hy deedt zyn beklag, dat zyne liefhebbers thans zoo weinige waren, daer die der fransche *Comedie legio* te noemen zyn. Niet, dat hy het fransche toneel geheel en al veragtede, als 't welk men weet, dat zedert een eeuw, en langer, beroemt geweest is, van niet alleen fraeie treurspelen optegeven, maer te gelyk dezelven met eene goede welvoegelykheit te vertonen. Edog wyl velen van die eene hollandsche rok vry beter past, dan hun geboorte kleet, en het ons mede aen geen eigen gemaekte goede treurspelen in onze tael ontbreekt, en 'er moeite aengewent wort, om alles wel uittevoeren, zoo is de vraag, waerom dat het onderscheit van toeloop dan zo groot zy? Waer op ik kortlyk antwoorde, dat zulks niet moeilyk valt te begrypen, wanneer men gade slaet, dat hoe meer men een vaderlandschen naem draegt, waeraen men immers in alle landen vooronderstelt uit dien zelfden lantaert van oudts herkomstig te zyn, hoe meer men tegenswoordig het fransch begunstigt. Immers 'er is opgemerkt, dat de zogenaemde *Genilles* (over zes jaer zou men het *Domineés*, en voorleden jaer nog Schippers *jassen* genoemt hebben) byna niet dan van Heeren gedragen zyn, die aen hunne opregte hollandsche namen toonden, wat doorlugtig bloet in hunner Voorvaderen aders moet gelopen hebben. Zyn nu deze zo verslaeft aen het fransche, wat moeten dan *genaturalizeerde* en anderen worden? Dit in 't voorbygaen. Ik zoude myne gedagten omtrent het onderscheit tusschen den Nederlantschen en Franschen schouburg hier tevens kunnen byvoegen. Dan de boven aengehaelde Heer ZWEERTS heeft zulks niet alleen met opzet, en onverbeterlyk gedaen; maer, daer UEd. straks zult begrypen, dat de schoen hier ergens anders wringt, en het zo zeer niet der Franschen schouburg, als wel derzelver *opera*, op ons toneel gevoert, eigenlyk aengaet, agt ik zulks geheel onnodig, willende liever in 't verhael voortgaen, daer ik de eerstgemelde egter eerst haer rol in zal laten spelen. Midden onder het klagen, verscheen zy zelfs in persoon, verbeelt door eene dartele, wulpsche, en *Coquette* Vrouw. Aen haer *Caracter* bleek, dat zy geene Fransche *Copy* was, vermits zy geveinst zo lang haer woort hield, als zy dagt met hare belangens overeentekomen. Naer een weinig over den toestandt der toneelspeleren gesproken te hebben, veinsde zy deel te nemen in den droevigen staet, waer in zig onse

Schou-

Schouburg klaegde te zyn; en boodt hier op denzelven aen, om zamen te speelen, en de winst daer van te deelen. Maer wat gebeurt 'er? Onder dit aenbodt verschynt een onvervalst liefhebber van het Fransche toneel. Ik zal hem, om kort te zyn, liever een *petit maitre* noemen. Want dat sluit toch alles in, dat dodelyk is voor al wat hollandsch heeten mag. En dat hy een *petit maitre* was toonde niet slegts zyne spraek en zyne houding, maer boven al zyne onkunde. Enigen tydt deed hy ons twyffelen, of hy wel ouders gehadt hadt, en niet uit *complimenten* 't zaamgestelt was. Daer op vroeg hy met zeker *air* (dat dezen vertoner vry beter stondt, dan velen onzer landgenoten, als zy pas van PARYS komen, al hebben zy het zelfs zo sterk ingezogen, dat zy tegen een hollandsche boer sprekende nog meinen in Vrankryk te zyn, en tegen denzelven Fransch *mompelen*) wie of die statige man zyn mogt? En na dat *Madame* hem gezegt hadt, dat hy de Nederduitsche Schouburg was, gaf hy daer over zyne misnoeginge te kennen. Hy deedt ons het onderscheit zien, dat, volgens zyne gedagten, in het opzeggen tusschen Fransche en Hollantsche *acteurs* was, welk alles UEd. begrypt, dat meer *gratie* in het vertonen hadt, dan ik hier kan afbeelden. Inmiddels berigtte hem de Nederlander, dat hy dwaelde, en dat het nog zo erg met hem zelven niet gelegen was, daer 'er zelfs onder zyn aenhang waren, die den grooten VOLTAIRE hadden kunnen behagen. Maer die naem was den vriendt geheel en al onbekent, en daer hy mêe praten wilde, ging zyne onkunde zo verre, dat hy geen onderscheit wist tusschen een der voornaemste geesten van deze eeuw, en den Heer SCARON, die in de voorgaende eeuw geleeft heeft. 't Welk, toen hy 't begreep, hem zo moeilyk maekte, dat hy begon te vloeken, wenschende, dat zyn *Coëffeur* hem drie ueren mogt laten wagten, dat hy nooit meer een *geparfumeert* kleet mogt dragen, ja dat zyn *petit chien* al zyne *moesjes &c.* in eens mogt *derangeeren*, zo hy ooit of ooit weder den Nederduitschen Schouburg betrat. Hy hadt 'er wel kunnen byvoegen, dat hy nooit meer in zyn rok tusschen de panden een *apart* spiegelzakje zoude laten maken, of 's morgens met zyn knegt 'er 2 ueren meer voor staen, of dat hy nooit meer 's morgens zyne nagels, groter dan het voorste vingerlit, zoude schoon maken, maer mêe, gelyk het *petit Canalje*, even over den vinger voortaen affnyden. Dit laeste is hedendaegs voor al een groot onderscheit tusschen fatzoenlyke en onfatzoenlyke lieden. Edoch ik dwale wêer te ver af; men ziet

hier uit alleenlyk, hoe dol zomtydts de menschen ergens over redeneren, als zy voor anderen zyn ingenomen. Intusschen deedt deze ontmoeting het byna getroffen *accoort* weer verbreken, en daer mede nam het spel een einde. Het algemeen handgeklap, dergelyk ik nooit wete meer gehoort te hebben, deels om dat het door de vertoners zelfs gemaekt was, deels, om dat het zo weergaloos in de eigen aertige *Caracters* gespeelt wiert, toonde hoe zeer het behaegde. Zelfs liet een der heerenknegts (van den groote STEELE te regt genoemt apen van hunne heeren) op de staenplaets toegelaeten, om zyn Heer te wagten zyn *lornjet*, of liever zyn heers *lornjet*, daer hy den gantschen tydt door gekeeken hadt, terwyl een blos van vergenoeging hem op de wangen lei, op den gront vallen. In 't eerst keek ik misselyk op, niet wetende, dat de algemeene mode van kwade oogen ook onder de knegts heerschtte; maer naderhant begreep ik, dat zo wel als zy zomtydts het bokagtige van hunne heeren, zy dus ook het kipagtige willen te bovenstreven. Nogtans hope ik niet, dat het een *assemblée lornjet* zal geweest zyn, want dat zou my jammeren, zo 't aen stukken was.

In het uitgaen hoorde ik een zamenspraek, die my zo behaegde, dat ik het der moeite dubbel waerdig agtte, dezelve, voornaemlyk voor zo ver 't oogmerk dient, hier by te doen. Aen de klaeuwen zult gy de leeuwen kennen. Is het wel met myn Heer *geconditioneert? geobligeert.* (dit beduit Leezer in goedt Hollantsch; hoe vaert myn Heer? zeer wel) hoe heeft dat laeste *piece* U voldaen? niet als *passablement bien*: wat dit en dat! zy *choqueeren* op de *opera*, want zy willen doen zien, dat zy niet *sympatiseeren* kunnen, maer zouden zy zelfs wel zo goedt kunnen zingen? dat is *ma foi* waer, en die *opera* maekt de *Comedie* vrolyk, ik weet wel dat ik 'er anders niet gaen zou. *Mort D....* wat zal Mevrouw zeggen als die het hoort? (eerst dagt ik, dat den een getrout was, maer naderhant hoorde ik, dat dit tegenswoordig eene nieuwe ingekankerde, doch tevens verfoeilyke manier is, allerbequaemst om den hoogmoet te voeden, tegen zyn eigen Vader myn Heer; en zyne Moeder, die ons onder de borsten gedragen heeft, Mevrouw, even als of men tegen vreemden sprak, nimmermeer het woort *Papa* of *Mama*, veel min Vader of Moeder, te zeggen) haer Ed. zal de bedurve smaek *avoueeren*, en zeggen gelyk ik, dat *ma foi* de beste *Tragedie* geen oortje waert is, daer ik om zo eene *Opera* een uer ver ryden zou..., of ik wil liever drie ueren voor myn *Toilet* zitten voor eene *Opera*, als myn

ba-

habit de voyage eens voor een *Tragedie* aentrekken. (maer dit is by my *pochen*, want ik hebbe al opgemerkt, dat dit *habit de voyage* en het beste pak een en 't zelfde zyn) . . . o! een *Opera* is *surprenant*, dat *enchanteertje*, daer een *Tragedie* altydt *annuieert* . . . In een *Opera* hebje nog een lonkje; ah &c. hier op begonnen ze een *airtje* of twee uit NINETTE A LA COUR te zingen, want dat is thans het *parool*; en vervolgens op alle Heeren en Dames op zoo een trant te *choqueeren*, als deze hunne zamenspraek geweest was; waer op ik hen verlaten moest, niet hopende, dat zy het my kwalyk nemen zullen, dat ik nu enige aenmerkingen daer tegenstelle.

Ik gelove waerlyk ook, dat zy gelyk hebben, en dat het eigenlyke onderwerp is de fransche *opera*, 't zy dan door ouden, 't zy door jongen, 't zy zuiver, 't zy vals op ons Hollantsch tooneel vertoont. Want nimmer hebben zy, dat ik wete, met de Fransche *Comedie* zamen gespeelt, daer zy thans dat niet alleen met de *opera* moeten doen, maer zelfs zien, dat als 'er Fransch op ons tooneel gezongen wordt het dan stikt van menschen, en integendeel als 'er in onze eigene moedertael een innement spel vertoont wordt, dat 'er haest geen Hollander, veel min een Franschman verschynt; of onder hen lieden nu byzondere belangens speelen zal ik niet onderzoeken; maer de hooftzaek zal hier op uitkomen, of het voegt, dat eene dartele en weelderige zang gepaert ga hant aen hant met een deftig treurspel? Men denke niet, dat het geschiede uit ongevoeligheit voor de muzyk; want het oogmerk is niet de *opéra* geheel uittebannen; neen maer om bepaeldelyk aentetonen, dat zy nergens minder dan op onze Schouburgen past. Wat is dat dan voor praet? *Kunnen zy zelfs zo goedt wel zingen?* Neen. Dan waren ze niet waerdig Hollandsche toneelspelers genoemt te worden, hoewel het zingen haer mogelyk zo zot niet staen zoude, als aen eene *Opera Actrice*, of harer voornaemste liefhebberen, buiten hunne geile gezangen, iets te moeten opzeggen voor, of praten met iemant.

Het vervrolykt zegt men *het toneel*; wel heeft men dan geen vervrolyking genoeg aen de muzyk tusschen beiden, en naderhant aen het bly-of klugtspel, 't welk, als het wel gespeeld wordt, zo veel aengenaemheit en vermaek, als stigting bybrengt, behalven dat het buiten tegenspraek de hartstogten zuivert. Dit zal nu zekerlyk al zyn, 't geen men te zeggen heeft, mag ik dan ook eens aen de vrienden vragen, daer ik gelove, dat de partyen in *questie* twee geslagene vyandinnen zyn, voor wie het toneel eigenlyk uitgevon-

den is. Is dit voor de *opera*, of voor MELPOMEEN ? zekerlyk voor de laetste. Ik wete wel, dat men in oudere tyden zig mede in den Schouburg van den onbewoorden zang der speeltuigen bedient heeft, en die toen, om zo te spreken, MELPOMEEN van nut waren. Maer men zal die niet vergelyken by de Fransche *operaes*, die immers nog niet boven de 80. jaer in de werelt geweest, en die de toneelpoëzy gants tegenstrydig zyn. Zommigen derzelven zyn, volgens eene zeer geleerde aenmerking, zo omtrent den zin, verstandt en geregelheit voor rechte meesterstukken te achten; maer wat behelzen de meesten? wufte en geile gezangen. Weinige of gene zedelessen. Kan men dan zo iets, daer geen de minste les uittehalen is, op dat zelfde toneel voeren, dat even van te voren, alleen door zyn toestel, zonder iet anders, een begin maekte van onze aendoening? daer vervolgens eene deftige en welgepaste, geene ongeschikte, beweeging des lichaems, gepaert met eene doorgaens fraie welsprekenheit, en goede gebaermakinge, de grootste indruk op ons moeten maken, daer wy ons dan zonder ophouden duizent, duizent zaken voor het gezigt verbeelden, die ons van ogenblik tot ogenblik te binnen brengen, waer wy zyn en wie wy zyn; En eindelyk, om met de Heer DU BOS te spreken, daer wy bewogen worden, zonder de minste uitsporigheit te begaen; maer wat is dan eenen dag daer na de uitwerking van dat zelfde toneel? Eene winderige zangster maekt daer eenen jongeling, of liever alle jonge lieden, zo zy slegts een weinig eenen gevoeligen aert hebben, door eene aenlokkelyke *opera* zo vervoert, dat hy byna de gevoegelyke houding vergeet in een openbaer gezelschap. Wat voordeel doet dat nu, immers aen het grootste gros der toehooreren? meer quaedt dan goet. Mogelyk zegt men, vele der blyspelen, ja zomtydts hebben zommige treurspelen niet min dit gebrek. Maer wyt men dan zulks aen de kunst, daer het een fout is van onbedrevene digters? Neen een goedt treurspel boezemt altoos liefde voor de deugt, en haet tegen de ondeugt in, ja zulks zullen de meeste blyspelen doen. MOLIERE alleen strekke ten getuige. En het is wel bekent, dat men op een welgeordent toneel geene vuile stukken doet vertonen; dat men daer alles goedt of afkeuren moet, naer de waerde der zaken, die het in zig bevat, en naer het stigt of niet. Het blyft dan een onoplosselyk raedzel, hoe het mogelyk zy dat eene Fransche *opera* daer gedult wort. Maer zy waren alle al eens binnen den haek, gelyk men zegt, wat voordeel vrage ik andermael, kan het op ons gemoet be-

he-

halen? kan de indruk, die een vreemde tael geeft, zo kragtig zyn als de onze? Ja dit gaet nog verder, een der voorname oogmerken des schouburgs is ook de verbetering onzer tale; op wat manier moet zoo eene Fransche *opera* nu onze tael verbeteren? Ik voor my gelove dat ze van langen tydt af genoeg verbastert is geweest, zonder dat het nodig zy, dat dit verder ga; En het vermack, dat ons een *opera* geeft, heeft daer alleen de oorspronk van, dat ze onze zinnen om zoo te spreken begochelt, het geen ten opzigte van onze toneelspelen wel degelyk anders aengetoont is. Boven dit alles ziet men egter eene algemeene goetkeuringe. Om nu die goetkeuringe toeteftemmen, zou men wel haest dienen te geloven, dat de lieden heeden eerst verstandt beginnen te krygen, en dat wy het eerste geslagt van redelyke menschen zyn, dat de aerde tot nog toe draegt, vermits men van te voren altoos gantsch anders gedagt heeft. Ik ondertusschen zie onzen Schouburg, dien tweden geessel der gebreken, net eeven eens thans aen, als ik zedert langen tydt de Kerk beschouwt hebbe; zo fraei als het is den eenen tydt eene doorwrogte leerreden te horen, al is ze niet doorvlogten met bloemen, die niemant dan de spreker zelfs verstaet, zo laf is het naderhant op denzelfden kansel, de laffste straettael te horen gebruiken, om dat de tong van den predikant zomtydts nog vereelt is, van het schelden en vuilbekken met zyne voorgaende Collegaes ambagtslieden. Maer hier is een middel voor uittevinden, te weeten geene ambagtsgezellen zonder opvoeding den predikstoel te doen betreden; doch om het gebrek in den Schouburg, het zy zonder *profaniteit* gezegt, te regt te helpen, wete ik geen raedt toe. Hier was ik gekomen, wanneer ik de korte inhouden uwer vertogen eens nazag, om te zien, of UEd. ook al op het zelfde aenbeelt mogt geslagen hebben, wanneer ik dit myn blaetje voor een groot gedeelte ondienstig zoude geschat hebben. Ik zie, en herinnere my nu teffens 't zelve gelezen te hebben, dat het 179e. vertoog geschikt is, om den bloei van den Amsterdamschen Schouburg te bevorderen. En waerlyk het zelve hadt my, hoe zeer dit in een andere smaek geschreven zy, en nog andere omstandigheden behelst, haest afgeschrikt, UEd. dit ter hant te stellen, vermits UEd. ter loops myn voornaemste onderwerp al daer reedts hebt aengeroert. Keurt UEd. dit egter goet, dan zal men gevoegelyk het gemelde nommer hier mede kunnen vergelyken, terwyl 'er omtrent ons verhandelde nog redeneringen uittehalen zyn, die ik verzwegen hebbe. Wiert intusschen

een

een van UEd. aengeraden middel, dat ik daer vinde, werkstellig gemaekt, 'er was, dunkt my, hope van herstellinge. Want was de lust tot het Toneel, verbeeld ik my, in hogeren top, het kon niet anders zyn, of 't getal der liefhebbers van de *Opera* zoude vry minder zyn. En dat die lust groter, ja byna algemeen zoude worden als men zorg droeg, dat de vertoningen nog beter uitgevoert wierden, dan tegenwoordig, is zeker. Wie nu zoude niet geloven, dat dit geschieden moest, wanneer men de vertoners der Schouwspelen wat minder bekneveld:, hun een beter wedde toelei, en dus maekte, dat het opzeggen op het Toneel hun beroep, om zo te spreken, was? daer zy thans van den Schouburg alleen onmogelyk kunnende bestaen, nog andere kostwinningen moeten te baet nemen, 't welk zekerlyk niet alleen voor het van buiten leeren, maer byzonderlyk voor het bestudeeren en wel uitvoeren geen gering beletzel is. Ik verbeelde my ook, dat men meer goede spelers lokken zoude, en zo vele brekebeenen, als tegenswoordig, niet benodigt hebben. Wat was nu gemakkelyker (op dat ik eene aenradinge tot minder opschik van toneel en kleeren, daerin tog het wezendlyke niet bestaet, stilzwygende voorbyga) dan zulks te doen? Waerom dat niet gedaen met dat zelfde gelt, dat men heden aen eene *Opera*, die op ons Toneel geheel niet te passe komt en de smaek onzer Landgenooten bederft, zo rykelyk, als nutteloos uitgeeft. Men zal niet ligt klappen, hoe veel dit bedraegt, en dat alleenlyk, opdat ze niet naer een ander lant gaen zoude, werwaerts ik ze gerust zoude laten trekken, met een zegenwensch, dat ze daer meer *Guinees*, of *Louis d'or* mogten uit de beursen lokken, dan ze hier Hollandsche duiten gedaen hebben. Te vergeefs werpt men my tegen, dat dezelve hier blyft ten voordeele der armen; want behalven uwe keurige opmerkinge, op den daergestelden stokregel, die hier mede te stade komt, zoude men mogelyk daer omtrent nog byzonderer kunnen aenmerken, dat men om die armen, die daerom van geen honger zullen vergaen, geen algemeener nut mag uit het oog verliezen. Daerenboven gaet die tegenwerping dan pas door, als men eerst het opgegeven middel in het werk gestelt hadt, en gezien, of het gelt, het welk de Schouburg opbrengt, als de liefhebbery in beteren bloei gebragt was, niet evenaerde, het geen nu door behulp, voorwaer een Christelyke daet! der *Opera* inkomt. Wie weet, of men dan niet zien zoude, dat de armen tot heden toe benadeelt zyn, en hoe veel groter hun voordeel wezen zoude, ten minsten dat van 't algemeen nut niet min. Want dit blyve ik geloven, dat zo lang het gehoor gestreelt wort door *Syrenen* gezangen, het oog en hart het wezendlyke nut van den Schouburg missen moeten. Was 'er een vaste wet, dat ieder lant zyne eigene gekken houden moest, geen lant was gelukkiger, en meer van gekken vry, dan Hollant, dat tog altyd meer met een ander, als met zyn eigen opheeft. Zie daer myne gedagten, Heer Spectator; hebben ze de eer UEd. te behagen, 't zal my aengenaem zyn; maer weet UEd. met uw doordringend oordeel een beter middel, om MELPOMEEN te redden, en te maken, dat zy eindelyk weder eens nae haren zin in volle glorie heersche, het zal, nevens nog anderen onzer lantgenoten, alleraengenaemst zyn aen my, die, in deze hope, blyve met agting,

Leyden den
12. Juny 1719.

UEDW. Dienaer
BATAVUS.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 277.]

Nulla Nobilitas, nulli Honores, nulla Merita cuiquam ad Dominationem pandunt viam.

LIVIUS.

Geen eerampt, adeldom of staat,
Geen loflyk uitgevoerde daad,
Gaf ooit aan iemand recht, door averechtse streeken
Naar de Oppermagt te staan, 's Lands wetten te verbreeken,
Of op 's Volks vrijen hals het slaafsche juk te laên.

(Vervolg van N°. 275.)

Het gevaar, waarin MUGLEBI zich door deezen vyandlyken inval hadt bevonden, verdoofde wel voor eenen korten tyd het aldaar ontstookene tweedragtsvuur, doch het zelve wierdt daardoor geenzins uitgebluscht, want, de vrede naauwlyks hersteld zynde, ontbrandde het zelve veel heftiger, zoodat de aanzienlyksten in twee deelen wierden gescheurd, welken beiden hunnen aanhang onder de minderen vonden, in zoo verre dat het te duchten ware, dat dit den geheelen ondergang van MUGLEBI naa zich zoude sleepen. JUANA, zich hiervan looslyk bedienende, stookte dit vuur in stilte aan, en behieldt in deeze troublen het hem, alleen geduurende den oorlog, opgedraagene gezag, in schyn van de rust te zullen herstellen. De aanzienlyken, die JUANA begunstigden, waren de minsten in getal, doch wierden gesterkt door genoegzaam alle de mindere Ingezeetenen van MUGLEBI, tot dewelken zich verscheidene vreemdelingen uit de naabuurige Landen, uitgelokt door veele ydele beloften, voegden, 't geen oorzaak was, dat alle de vryheidminnende *Muglebiërs* uit het bewind der zaaken wierden geschopt, en het hoog gezag aan JUANA, zoo voor hem, als voor

zyn naakroost opgedraagen en hem den eernaam van KOTOG, of *Landsvorst*, toegevoegd. By deeze opdragt waren geene andere voorwaarden, dan dat geene vreemdelingen tot eenig bewind zouden worden gebruikt; dat niemand der ingezeetenen van zynen natuurlyken Rechter mogte worden afgetrokken, veel min buiten MUGLEBI te recht gesteld; en dat een iegelyk voor zich volkoomene vryheid in de godsdienstoeffening zoude genieten; doch dat de *Kotog* en zyne Gemaalin en Kinderen altoos den heerschenden Godsdienst, welken de meeste *Muglebiërs* omhelsden, zouden volgen, en hy anderzins van zyn gebied vervallen verklaard worden.

Deeze dienst behelsde alleen de aanbidding der Zon, dien zy VIRAKOCHA noemden, zonder dat eenige afbeeldingen in de tempels geduld wierden; terwyl in RHENUSIAM dagelyks een vuur, als een afschetzel van de Zon, in de tempels wierdt brandende gehouden en daaraan door de ingezeetenen eenige eer beweezen. Doch in TASKALTEKA en TUBANAMA wierdt ook de Zon wel, als de opperste Godheid, aangebeeden, zoo onder de gedaante van een vuur, door hen EESCH genaamd, als van een uitgehouwen beeld van steen of hout, TUPANA genaamd, en de gedaante der Zon verbeeldende: Maar men hadt ook daar nog uitgevonden veele andere Goden, onder dewelken de voornaamste was HUARELLA, die zy beuzelen door PACHAMAKA over veele duizenden van jaaren te zyn voortgebragt, vervolgens door hem beslaapen en daar uit geteeld KOARAKI, of de Zon, en die zy daarom *Ay-ibi Koaraki*, dat is, *de moeder der Zon* noemden; en dat vervolgens KOARAKI zyn Vader hadt verdreeven, en in een duistere kerker voor eeuwig opgeslooten; dat hy daar naa uit een ey, mede door PACHAMAKA voortgebragt, door zyn broeijende warmte de geheele wereld, en al wat daar in is, hadt doen voortkoomen, en wyders uit een klomp aarde de eerste menschen gemaakt: Aan het uitgehouwen beeltenis nu van HUARELLA, zoo wel als aan die van PUNCHAO, MOKIA, TANTO, MANTOAC, TOPATATKA, CHANKA, JAKI, JAKITATA, IBIAJA, TATA, PUTUNA, en zeer veele anderen van minder rang, die zy te saamen met den eernaam van ZEMES begroeteden, wierdt eene afgodische eer toegebragt, zoo door gebeden, als door offerhanden, welk laatste den Priesteren, by hun *Quines* genaamd, geen geringe rykdom aanbragt, en waar-

om

om zy ook zich beyverden, om tegen hun beeter weeten de domme gemeente in dien afgodischen waan te houden; in zoo verre dat by uitdruklyke bevelen niemand in TUBANAMA eenigen anderen Godsdienst, op straffe des doods, mogte pleegen. Doch in TASKALTEKA wierden ook andere gezinten, maar in alle stilte, geduld. Terwyl in MUGLEBI alle drie de godsdienstoeffeningen wierden verdraagen, zoodat alleen de eerstgemelde in 't openbaar geoeffend wierdt: En wierden de geenen, die denzelfden volgden, met den naam van *Akales*; die den Godsdienst der *Rhenusianen* waren toegedaan, met den naam van *Machakuay*; en die de plegtigheden der *Tubanamiërs* aankleefden, met den naam van *Quipos* begroet.

Ontallyke jaaren bleef het geslagt van JUANA in het bezit van deeze waardigheid en alles in rust, zoo lang de *Kotog* deeze voorwaarden heiliglyk naakwam: maar het Volk, door den koophandel en scheepvaart meerder in magt en rykdom toeneemende, en in MUGLEBI schoone Steden, Burchten en Vlekken in meenigte gebouwd wordende, vloeiden ook zeer veelen *Taskaltekensers*, *Tubanamiërs* en *Rhenusianen* derwaarts, die de dierbaarheid der vryheid niet kennende, en de *Kotogs* vleijende, dikmaals oorzaak waren, dat de *Kotog* de paalen van zyn gezag te buiten ging, en daardoor veele inlandsche troublen ontstonden, welke allen ligtlyk wierden bygelegd, wanneer de *Kotog* beloofde onder zyn hand en zegel in het vervolg zich naar de gemelde voorwaarden te zullen gedraagen, en deeze beloften wierden *Vergunningen* genaamd, schoon zy meest niets dan de grondwetten behelsden.

Het gezag en aanzien der *Kotogs* groeide van dag tot dag, wanneer het deezen gelukte zich door huwelyken aan de Vorsten der omleggende Landen te verzwaageren, zoo echter, dat hunne Gemaalinnen de openbaare godsdienstoeffening der *Akales*, volgens de vastgestelde grondwet, moesten omhelzen, en hunne Kinderen in dezelve worden opgevoed. Doch, wanneer de *Kotog* ARIKA zich in 't huwelyk begaf met de eenige Dochter van den Opperheer van TUBANAMA, aan dewelke dus na haar Vaders dood by erfnis het gebied over TUBANAMA moest koomen, wist hy door zyn gezag, niettegenstaande veele tegenstribbelingen, het daartoe te brengen, dat de *Muglebiers* allen hem, tegen de grondwet aan, vergunden, dat zyne Gemaalin den godsdienst der *Quipos* mogte blyven aankleeven,

omdat zy anderzins van de opvolging in het gebied van TUBANAMA verstooken wierdt, mits nochtans, dat de Kinderen, uit haar gebooren wordende, de openbaare godsdienstoeffening der *Akales* zouden moeten omhelzen, of dat zy anderzins van de waardigheid van *Kotog* zouden vervallen zyn, het *Kotogschap* vernietigd worden en het oppergebied over MUGLEBI, even als voor de tyden van JUANA, tot de voornaamsten des Lands wederkeeren. Uit dit huwelyk wierdt den *Kotog* niet meer, dan een Zoon, met naame CHIAPES, gebooren, die, in den godsdienst der *Quipos* opgetrokken, ook naa zyn Grootvaders en Moeders dood het oppergebied over TUBANAMA, als zyn wettig erfgoed, bekwam. Geduurende dit alles was de *Kotog* ARIKA nog in 't leeven en wist door zyn gezag zoo veel by eenigen der voornaamsten *Muglebiërs* uittewerken, dat zy tegen hunnen eed en pligt met verachting der grondwetten en schending van 's Lands Vryheid beloofden, CHIAPES, schoon den godsdienst der *Quipos* blyvende aankleeven, tot *Kotog* van MUGLEBI te verheffen. Om 't welk te bevorderen de *Kotog* ARIKA eenigen in MUGLEBI woonende *Tubanamiërs* tot aanzienlyke ampten benoemde, en aan de *Quipos* eenige meerdere vryheid in hunne godsdienstoeffening toestond, vergunnende aan de *Quines* in hunne çerimoniegewaaden zich openlyk te vertoonen, eenige plegtigheden openbaar te verrichten, en in het kerkelyke aan de bevelen van hun Opperhoofd, genaamd VILLANOA, en te KARECHUNCHI zyn zeetel hebbende gevestigd, alleen te gehoorzaamen, 't geen hun voorheen verbooden, en ook volgens 's Lands grondwetten ongeoorloofd was.

Hierdoor wierden de *Muglebiërs* langzaamlyk aan alle deeze plegtigheden gewend, zoo verre zelfs, dat ook eenigen de godsdienstoeffening der *Quipos* omhelsden, alleen om den *Kotog* te behaagen en de gunst van zyn Zoon te winnen. De weinige vroome vryheidminnaars zagen wel met veel hartzeer het schenden der grondwetten, doch te zwak zynde om zich daartegen aantekanten, betreurden zy het zelve in stilte en voorspelden weinig goeds voor 's Lands vryheid in de volgende tyden. Dus beklaagde men zich, hoewel te laat, de voorige lafheid, dat men, wanneer het nog vrystond voor 's Lands vryheid te spreeken, hadt stilgezweegen, om daardoor zich in de hooge gunst van den *Kotog* te dringen, en eenig ampt van hem te erlan-

langen; zoodat men op deeze wyze de heerszucht van den *Kotog* hadt gekoesterd, en tot het vertreeden der heiligste wetten en vrije rechten aanleiding gegeeven.

Kotog ARIKA overleeden zynde bekwam ook zyn Zoon CHIAPES deeze waardigheid van *Kotog* over MUGLEBI, onder belofte van de openbaare oeffening der *Akalische* godsdienst te zullen beschermen en zich voorts naar de oude grondwetten der *Kotogs* gedraagen; alleenlyk wierdt hem vergund de oeffening van den godsdienst der *Quipos* voor hem en zyn hofgezin in 't openbaar te pleegen, mits dat het zich alleen bepaalde binnen de muuren van het prachtige *Xaragua*, zynde het groote paleis, dat zyn Grootvader te HUMKAGIMOTA met veel kosten hadt laaten bouwen.

CHIAPES, een wreed, bloeddorstig, heerszuchtig en bygeloovig Vorst, was, naar den aart van alle Vorsten, niet langer deeze zyne beloften indachtig, dan het met zyn eigenbelang overeenkwam, en beöogde niets, dan om zyn gezag uittebreiden, waarom hy, zich gesterkt ziende door de magt van TUBANAMA, geenzins konde verdraagen, dat het zelve binnen MUGLEBI eenigzins bepaald wierdt, maar wilde ook aldaar een onafhanglyk gebied, even als in TUBANAMA, voeren: dies hy, aangezet door de baatzuchtige, en op den rykdom der *Muglebiërs* loerende *Quines*, die hy zeer hoog schatte, vermits hy den godsdienst der *Quipos* met een blinden yver was toegedaan, voornam een groot getal *Tubanamiërs* in MUGLEBI overtebrengen, om te ligter alle de grondwetten van MUGLEBI den bodem inteslaan, en den *Akalischen* godsdienst aldaar geheel uitteroeijen, op dat hy zich dus ook aldaar als een onafhanglyk Opperheer zoude doen erkennen, en door het uitroeijen der *Akales* zyne ZEMES of Goden eenen heerlyken dienst doen, zoo als hem door de *Quines* was wysgemaakt en dagelyks wierdt ingeboezemd. Hier door ontstonden in MUGLEBI bittere oneenigheden en droevige rampen, wordende veelen der *Akales* op eene barbaarsche wyze omgebragt, welk noodlot ook de *Muglebische Quipos*, die zich voor de vryheid des Lands en de bewaaring der verdere geschondene grondwetten in de bresse stelden, niet konden ontgaan, zoo dat geheel MUGLEBI als van bloed stroomde en in 't kort een puinhoop scheen te zullen worden, terwyl de schatten der om 't leeven gebragte en gevluchte *Muglebiërs*

 biërs

biërs tusschen de *Tubanamiërs* en hunne *Quines* verdeeld wierden. Meerder uit de geschiedenissen van MUGLEBI wegens alle die rampen optehaalen, is myn voorneemen niet, waarom ik alleen daaruit aanteekene, dat dezelven zeer veele jaaren hebben geduurd, tot dat de *Muglebiërs*, deeze onderdrukkingen niet langer konnende verdraagen, eindelyk de *Tubanamiërs* voor vyanden des Lands hebben verklaard, en onder het geleide van den voorzigtigen en wyzen KIURIZA, eenen der kleine *Ponchaas* van RHENUSIAM, alwaar hy ook, zoo wel als in TASKALTEKA en MUGLEBI veele goederen bezat, alle dezelven uit MUGLEBI verdreeven.

Aan deezen *Poncha* KIURIZA wierdt daartoe het oppergezag over het krygsheir te land en te water, onder den eertitul van QUIZQUIZIA over MUGLEBI, en belofte van de *Muglebiërs* in hunne oude vryheid te zullen herstellen, aanbetrouwd, doch alleenlyk geduurende deezen oorlog, die onder het voorzigtig beleid van *Poncha* KIURIZA gelukkiglyk gevoerd wierdt; zoo dat vervolgens de Vorst van TUBANAMA wierdt verklaard voor zich en zyne erven te zyn vervallen van het *Kotogschap*, omdat hy de grondwetten des Lands hadt vertreeden; waar naa de openbaare godsdienstoeffening der *Akales* wierdt hersteld; alles, wat tegen de grondwetten was gedaan, vernietigd; en de *Muglebiërs* allen in hunne voorige vryheid gesteld. Doch *Poncha* KIURIZA, steunende op zyne aanzienlyke afkoomst, groote schatten, hooge ampten en uitneemende verdiensten jegens het Gemeenebest en dus niet te vreden met den eernaam van *Quizquizia*, en het hem alleen voor een tyd opgedraagene bepaalde gezag, verlangde ook met dien van *Kotog* voor hem en zyne erven te worden verëerd, waardoor hy zyn behaalden roem grootlyks bevlekte en zich by veele oprechte vryheidminnaars zeer gehaat maakte, dewyl daaruit nu ten vollen bleek, dat alles, wat door hem was gedaan in het verlossen van de *Muglebiërs* uit de verdrukkende oppermagt van de *Tubanamiërs*, niet zoo zeer was verricht alleen tot heil van het Land; maar ook tot verheffing van zich zelfs en zyn geslagt, en dus meest al uit eigenbelang. Maar, dit is doorgaans het zwak der groote Heeren, dat zy in alle hunne onderneemingen eerst hun eigen voordeel zoeken, doch het heil van het Land alleen tot een voorwendzel van hunne daaden gebruiken, daar nochtans 's Lands heil het voornaamste, ja het eenigste doelwit van alle hunne han-

handelingen zyn moest; dies zy, hunne natuurlyke drift tot heerschen niet willende intoomen, wanneer zy tot eenig bewind zyn gekoomen, nimmer konnen dulden, dat men hunne gebiedende magt binnen eenige paalen beperkt, en een tydstip daaraan stelt, op het welke of zy, of ten minsten hun naakroost van dit bewind zouden konnen worden beroofd, waarom ook van ouds zoo een uitsteekende gezag altoos ten uitersten gevaarlyk voor een Gemeenebest by alle verstandigen geoordeeld is. Wie nu zoude konnen denken, dat aan KIURIZA dit zyn oogmerk ooit zoude gelukken, daar de *Muglebiërs*, nu zoo even de zwaare slaverny en ondraaglyke dwinglandy der *Kotogs* ontworsteld, ook nog daarenboven in hunne geschiedboeken de heerlyke en vaderlyke vermaaning van GLASRUBREKA konden vinden, terwyl haare verwaarloozing hun zoo veele snerpende onheilen, geduurende de lange regeering der *Kotogs*, hadt gebrouwen? Doch de onweetende lafheid van veelen der aanzienlykstеn des Lands, die meerder hun eigen voordeel, dan 's Lands welzyn zochten, en de gunst en min, waarmede de minderen, onkundig van de rechte waardy der onschatbaare vryheid, en gewoon aan de dwingende banden der heerszuchtige *Kotogs*, hem steeds bejeegenden, deeden hem alle zwaarigheden te boven koomen, zoodat hy zeekerlyk met den eernaam en het gezag van *Kotog* voor zich en zyne erven zoude zyn bekroond geweest, indien niet een vergiftige pyl, door een *Tubanamische* hand verraaderlyk in zyn hart gedrukt, hem op het onverwachtste hadt ter needergeveld, en door dien harden slag de *Muglebiërs*, wegens dit schielyke verlies van hunnen wyzen raadsman en wakkeren verlosser uit de slaafsche keetenen der *Tubanamiërs*, te dier dagen van verwarring in een bittere droefheid gedompeld.

De *Muglebiërs*, dus wederom in vryheid gesteld, echter eenigermaaten, zoo veel 's Lands vryheid zulks toeliet, willende erkennen de groote diensten, hun door KIURIZA beweezen, verkoozen, terwyl de oorlog met de *Tubanamiërs* nog al voortduurde, tot bevelhebber over hunne krygsheiren en oorlogsgaleijen zyn zoon *Poncho* SKORIA, onder den zelfden eertitul van *Quizquizia*, welken hy by vervolg van tyd ook wel wenschte met dien van *Kotog* te verwisselen, doch waartoe hy in die dagen onmooglyk konde geraaken, om dat die naam hoe langer hoe meerder gehaat, en voor de vryheid gevaarlyk begon geacht te worden, terwyl

hy

hy in der daad een meêr dan *Kotogs* gebied oeffende, en de *Muglebiërs* op verscheidene tyden de drukkende dwangmiddelen en knellende zweepslagen van een onafhanglyk Opperheer deedt gevoelen, naardien hy zich aan geene grondwetten, noch eenige *Vergunningen* kreunde, maar alle dezelven, zoo in de Kerk, als Burgerstaat, met voeten treedde; eenigen *Muglebiërs*, die zich tegen zyn onbepaalde heerszucht stelden, onder schyn van recht, als verraaders, deedt ombrengen; anderen met de magt der wapenen tot het stilzwygende gehoorzaamen dwong; sommigen onder 't ydel voorwendzel, dat zy eenige ongeoorlootde verandering in den Godsdienst wilden invoeren, tot eeuwige gevangenissen of ballingschappen veroordeelde, en zich van alle hunne goederen, om ze aan zyne gunstelingen uittedeelen, meester maakte; de rechtvaardiglyk gevelde vonnissen, zoo door dezelven zyne gunstelingen waren verweezen of benadeeld, vernietigde; en (met één woord) in alles zoo handelde, dat hy eene volstrekte magt over de goederen en gewissen der *Muglebiërs* voerde, tot al het welke hem de laffe vleijery en verfoeilyke kwaadaartigheid van zommige *Akalische* Kerkelyken, doorgaans *Ifs* genaamd, aan welker heerszucht eenigen hunner Medebroederen en andere *Muglebiërs* hadden gepoogd paal en perk te zetten, waarover zy zich nu door de hulp van den *Quizquizia* wilden wreeken, geen geringe aanleiding gaven, gelyk de historien van MUGLEBI zulks alles ten vollen in onderscheidene voorvallen getuigen.

Wanneer men nu in MUGLEBI op het punt stond, om met de *Tubanamiërs* een vreêverbond te sluiten, waar by de Opperheer van TUBANAMA van al zyn recht op het *Kotogschap* van MUGLEBI zoude afstaan, en de *Muglebiërs* voor vrije en onafhanglyke Volken erkennen, verviel de *Quizquizia* SKORIA, misschien zoo uit wanhoop over zyn voorige onrechtvaardige gedrag, als uit spyt over den voortgang van deezen vrede, dien hy vreesde al zyn gezag te zullen krenken, wanneer hy zyn ampt van *Quizquizia* zoude moeten nederleggen, en daarom op alle wyze den zelven hadt zoeken te dwarsboomen, tot eene heevige en raazende uitzinnigheid, aan dewelke hy op den dag, dat de gemelde vrede bezwooren wierdt, stierf.

Het vervolg hier naa.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 278.]

Optimus est, post malum Principem, dies primus.
TACITUS.

Wen door eens Dwinglands dood de Vryheid adem haalt,
Dan is 't de tyd, dat best het middel word' bepaald,
Om 't ingekroopen kwaad manmoedig uitteroeijen,
En Godvrucht, eer en deugd, als voortyds te doen bloeijen;
Naardien dan 't levendigst die pynelyke smart
Van 't voorige onheil nog werkt in 't verbitterd hart.

(Vervolg van N°. 277.)

Thans genoot MUGLEBI wederom eene volle vryheid en vrede, hoedaanige aangenaame dagen zy seedert de tyden van JUANA niet in haare landpaalen gezien hadt: En was de geweldige trotsheid en ondraaglyke heerszucht van de laaste *Kotogs*, welker spoor ook de jongste *Quizquizia* hadt gehouden, oorzaak, dat deeze vryheid zoo veel te lieflyker was voor MUGLEBI: Ook was zy seedert de dagen van GLASRUBREKA in magt, rykdom en aanzien merkelyk toegenoomen, voornaamlyk, seedert dat de scheepvaart op TOTONOGA aldaar plaats gegreepen hadt, 't geen meest geduurende den oorlog met den *Kotog* CHIAPES en de *Tubanamiërs* was geschied. Waren daar nu magtige Steden, Burchten en Vlekken gebooren, het was ook billyk, dat aan haare ryke inwooneren het voornaamste gedeelte in de heerschappy des Lands wierdt afgestaan, naardien dezelven aan 's Lands behoud het meeste geleegen was. Dit begreepen ook in dien tyd zeer wel de andere oude geslagten des Lands, die hun aanzien alleen aan de *Kotogs* verpligt waren, stellende, dat, de Steden wederom verarmd wordende, het ook in korten tyd met de Vryheid en welvaart van het geheele Land zoude gedaan zyn, in zoo verre, dat in die dagen niemand zich den koophandel schaamde, maar dat ook een handeldryvend Man in het grootste aanzien was, en de gelukkigste onder alle de inwooneren geschat wierde. Men benoemde dan met alle eensgezindheid eenigen der voornaamste Steden, Burchten en Vlekken, welke nevens die oude ge-

ſlagten het roer der regeering zouden in handen hebben. Dezelven beraamden te ſaamen in alle eendragt een gansch nieuwe regeeringsform, beſtaande uit die oude geſlagten, dewelken de *Poncba* KIURIZA alleen voor de Aanzienlykſten hadt erkend, en de Afgezondenen uit dezelve Steden, Burchten en Vlekken, welken te ſaamen vergaderd zynde het opperſte gezag in MUGLEBI zouden voeren. Deeze Vergadering wierdt genaamd CHARABI; terwyl men die oude geſlagten tot onderſcheiding van anderen met den naam van *Taynos* vereerde. Aan deeze Steden, Burchten en Vlekken, gelyk ook aan anderen kleindere, wierden niet alleen de by de *Kotogs* gegeevene *Vergunningen* door de CHARABI beveſtigd, maar nog anderen daarby gevoegd. De oude grondwetten, ſteunzels der Vryheid, bleeven in ſtand. De *Ifs* wilden ook voor een afzonderlyk lighaam worden aangezien, en op dien voet aandeel in de hooge regeering hebben, hier in volgende het voetſpoor der *Quipos*, by welken de *Quines* onder hun hoofd VILLANOA een ſtaat op zich zelfs zyn, en dus een deel der burgerlyke regeering in verſcheidene Landen in handen hebben, jaa zelfs de eerſten in dezelven zyn; zoodat de Vorſten dikmaals voor hunne magt beeven, naardien zy de ſtoutheid wel durven gebruiken, om zich niet alleen de gehoorzaamheid der Vorſten, als dezelven iets tegen hun goedvinden beſluiten, geheel te ontrekken, maar ook de ingezeetenen wystemaaken, dat zy de magt hebben, om hen van de verſchuldigde onderdaanigheid aan de Vorſten te ontſlaan: en deeze zelfde maatregulen, vreesden de CHARABI, dat ook eens de *Ifs*, met eenig gezag bekleed zynde, mogten naavolgen: daarom begreepen zy de zaak geheel anders, en oordeelden, dat de *Ifs* in alles gelyk aan de andere ingezeetenen, en dienvolgens als alle anderen aan de Overheden onderhoorig waren, want zy hadden uit de geſchiedeniſſen van hunne Naabuuren geleerd, dat niets ſchadelyker voor de Vryheid is, dan wanneer de Geeſtelykheid met te veel gezag is bekleed, omdat dan haare tong niet kan bedwongen worden. Dus vereenigde men zich onderling van binnen, en maakten de CHARABI, tot bewaaring van alle goede orde en ongeſtoorde ruſt, verſcheidene nieuwe wetten en wyze ſchikkingen, vry van alle eigenbelang, alleen op recht en billykheid gegrond, en dus ter bevordering van den welvaart en het geluk des Volks, en uitbreiding van zynen koophandel ſtrekkende, waardoor de CHARABI het volkoomen vertrouwen van alle hunne ingezeetenen verkreegen; terwyl men, met zyne bezittingen te vreden, niets dan de vriendſchap met zyne Naabuuren zocht aantekweeken, der-

zel-

zelver vertrouwen te winnen, en zelfs de goede trouw ontrent hen te bewaaren; doch intusschen ook niet verzuimde zich tegen allerleije onverwachte aanvallen in staat van tegenweer te houden, waardoor men in dien tyd niets anders beöogde, dan om alle zyne bezittingen tegen allerhande ongeoorloofde geweldenarijen te beveiligen, en dus de magt zyner wapenen tot niemands verongelyking te doen dienen, maar dezelven alleen te gebruiken, om zyne oude grenspaalen en scheepvaart tegen de trouwlooze onderneemingen van eenig heerszuchtig en roofziek Volk, wie het ook waren, te dekken, naardien men begreep, dat 'er zonder kracht geene veiligheid is; zonder veiligheid geen eendragt; zonder eendragt geen recht; en dat het recht ook in eenen Burgerstaat te vergeefs gezocht wordt, alwaar het onderlinge vertrouwen ontbreekt, en de goede trouw in het naakoomen van alle openbaare en byzondere verbintenissen niet heiliglyk bewaard, maar schandelyk verwaarloosd wordt. Zoo een Burgerstaat toch, hoe vermoogende ook, helt zeekerlyk naa zynen ondergang.

Wie nu kan het onwaardeerbaare geluk van MUGLEBI, daar zulke en meerder andere treflyke schikkingen plaats hadden, zich klaar genoeg voor oogen stellen? Wie deszelfs onvergelykelyke gelukstaat genoeg begrypen? Toen bloeiden in MUGLEBI allerhande konsten en weetenschappen. Toen benaarstigde zich een iegelyk, om op eene eerlyke wyze zyn eigen welvaart, en dus ook den welvaart van het Gemeenebest te bevorderen. Niemand trachtte zich ten kosten van zyne medeburgeren te verryken, of den arbeidsman zyn wettig loon te onthouden en dus uittezuigen, alleen om zyne hebzucht te voldoen, of deeze vuile winsten in schandelyke dartelheden en verfoeilyke wellusten te verteeren; maar een iegelyk was met zynen staat te vreden, en zocht niet, dan door wettige en allezins geoorloofde middelen zyn eigen en zyner kinderen geluk te vermeerderen. Op deeze wyze nam MUGLEBI in magt en aanzien dagelyks toe, terwyl de naabuurige Volken haaren bloei vergeefs benydden.

Heerlyk ware het voor MUGLEBI geweest, indien men daar altoos by die onberispelyke leevenswyze, eerlyken wandel, wyze gedagten en voorzigtig gedrag in den koophandel gebleeven ware! maar, toen de overdaat, pracht, en grootsheid aldaar haaren zeetel hebben gevestigd, zyn ook de luiheid en haare dochter de armoede aldaar koomen woonen, zoo dat een arbeidzaam en naarstig man zelfs veracht wierdt, en de grootshartige *Taynos*, die door hunne bovenmaatige verspillingen ook wel meest de kaalsten waren, zich alleen toeleiden, om uit de schatten van anderen, die zy op onderscheidene wyzen

uitmergelden, hunne grootsheid te voeden en in alle pracht te leeven; wanneer ook anderen, zich veracht ziende, schaamrood wierden over het pleegen van eenigen koophandel of noestigen arbeid, en dies mede denzelven vaarwel zeiden, om in luiheid en weelde te leeven, en dus op allerleije wyzen den rykdom hunner Voorvaderen in dartelheid en pracht te verteeren, opdat zy, hoogmoedig van aart, door de onkundigen en geringere gemeente, aan welken zy voor het meest de nog weinige overig zynde en kwynenden koophandel, en het oeffenen van nutte weetenschappen overlieten, voor zulke *Taynos* zouden gegroet worden. De noodzaaklyke gevolgen hier van zyn geweest het versper des koophandels, en het verval der heerlykste Steden en Vlekken, waardoor dan ook de geheele vryheid van MUGLEBI is verlooren en langzaamerhand onder de onbepaalde magt van één Heer geraakt; zoodat het te duchten zy, dat dit heerlyke Land, en alle haare schoone Steden, Burchten en Vlekken nog eens zullen worden omgekeerd, en tot een puinhoop gesteld; en de verarmde inwooners, zoo wel als hun Vorst, tot eene slaafsche dienstbaarheid aan hunne jalourſche Naabuuren gebragt.

Geduurende deeze zoo gelukkige staat van MUGLEBI, waarin de koophandel bloeide, en de Vryheid alleen den throon beklom, ontstonden zwaare troublen in het naabuurige RAPAKJA, zoodat de inwooners hunnen *Popoka* TURUI van daar verjoegen, welke zyn toevlugt nam naa MUGLEBI, en aldaar met allerhande weldaaden wierdt overlaaden, en door de CHARABI met geld, volk en galeijen van oorlog zoo ondersteund, dat het hem gelukte in RAPAKJA alle onlusten te stillen, en zich op nieuws tot *Popoka* te doen erkennen. Deeze *Popoka* TURUI hadt een naabestaande, *Poncba* YKA genaamd, wiens Voorouders het grootste gedeelte der magtige goederen van *Poncba* SKORIA hadden geërfd, waarom dezelven ook altoos hadden gemeend eenig recht op het oude ampt van *Quizquizia* in MUGLEBI, vooral in tyden van oorlog, te hebben. Doch de CHARABI waren steeds van andere gedachten, en hadden in verscheidene gelukkiglyk uitgevoerde oorlogen tegen de *Rapakjers*, *Taskaltekensers*, en *Tubanamiërs* getoond, geen *Quizquizia* noodig te hebben, en daarom dit ampt reeds seedert lange jaaren vernietigd. De *Popoka* van RAPAKJA in MUGLEBI zynde, in plaatze van zich volgens zyn pligt in alle stilte en dankbaarheid te gedraagen jeegens de CHARABI, wegens zoo meenigvuldige hem beweezen wordende weldaaden, deedt integendeel tot de bevordering van deezen *Poncba* allerleije aanzoek, doch te vergeefs, zoo lang de *Eendragt* aldaar haar zeetel hieldt, om welken te breeken hy geene middelen onbezocht liet, ook zelfs niet by eenigen der *Ifs*, aan dewelken hy heerlyke voordeelen, en het ge-

geweigerd aandeel in de Hooge Regeering beloofde, en die dus, tot bereiking van dit hun oogmerk, zich ook beyverden, om het vuur van tweedragt in MUGLEBI aanteſteeken, het zaad van oproer rykelyk te zaaijen, en al wat zy meenden tot verheffing van den *Poncha* YKA te zullen konnen ſtrekken, vlytiglyk in het werk te ſtellen. By deezen voegden zich ook anderen, die wenſchten, of hunne onverzaadelyke gierigheid te voldoen; of hunne ſchraale beurſen onrechtvaardiglyk te vullen; of hun leeven in allerleije wulpſche dartelheden en ontuchtige wellusten doortebrengen, en daarom niet konden dulden, dat alle de ingezeetenen een gelyk recht genooten, en zy dus in een vry Gemeenebeſt echter verpligt waren aan de wetten te gehoorzaamen, en onderdaanen van recht en gerechtigheid te blyven: want ook deezen konden zich ligtlyk naar het voorſtel van den *Popoka* voegen, wanneer men hun voorhieldt, dat in andere Landen, alwaar een Vorſt het gebied voert, het recht zich ſchikt naar het goedvinden van den Vorſt en zyne gunſtelingen; dat zyne vrienden aldaar de gunſten en weldaaden naar hun welgevallen uitdeelen; dat die daar hunne grimmigheid konnen doen gevoelen, en ook vergifnis erlangen; en met één woord, dat men daar een weezendlyk onderſcheid tuſſchen een vriend en een vyand van den Vorſt gewaar wordt: maar dat in een vry Gemeenebeſt de Wetten blind, doof en onverbiddelyk zyn, en dus meeſt al heilzaamer en beeter voor de Geringeren, dan voor de Aanzienlyken; voor de Armen, dan voor de Ryken; dat daar geen genaade valt, als men tegen de Wetten heeſt overtreeden, omdat aldaar het recht alleen ſpreekt, ;en dat het ondertuſſchen zeer moeijelyk, jaa genoegzaam onmooglyk is, onder zoo veele menſchelyke zwakheden en overtreedingen alleen onſchuldig te leeven en zich ſtiptelyk naar de Wetten te gedraagen: en dat daarom, voor de Magtigſte en Rykſte Ingezeetenen eene Vorſtelyke Regeering, daar de Minderen zich naar de Meerderen moeten ſchikken, altoos de beſte is. Door deeze en diergelyke wegen poogde de *Popoka* zyn oogmerk te bereiken, doch alle deeze middelen waren vruchteloos, om dat by de CHARABI en de beſten der *Muglebiërs* de *Eendragt* haare onveranderlyke wooning ſcheen te zullen geveſtigd houden. Dies neemt de *Popoka*, nu in RAPAKJA wedergekeerd zynde, voor het werk op een anderen boeg te wenden, om dus deeze *Eendragt* te verbreeken. Hy dan, naar het denkbeeld en de gewoonte van alle Vorſten, die vermeinen, dat alle menſchen alleen, om hun te dienen, en tot vermeerdering van hunne magt en vergrooting van hunne eer en aanzien, geſchaapen zyn, en daarom ligtlyk de weldaaden, hun beweezen, vergeeten, wanneer

neer zy daarin geen eigenbelang meêr vinden, hitste de *Rapakjers* (die wel denzelfden godsdienst der *Akales* met de *Muglebiêrs* omhelsden, doch echter deezen altoos over hunnen welvaart benydden, en zochten te verneederen) tegen de *Muglebiêrs* op, om hen te beöorlogen, hoopende dus zyn oogmerk te bereiken, doch al mede te vergeefs, naardien zy allen eensgezind door de magt hunner wapenen de *Rapakjers* tot het sluiten van eenen eerlyken vrede dwongen: waarnaa hy eindelyk op nieuws besloot dezelven niet alleen met zyne geheele magt aantegrypen, maar hun ook de magt der *Taskaltekensers* op den hals te jaagen, waartoe hy in stilte een naauw verbond met den Koning van Taskalteka aanging, om Muglebi te veroveren en onder zich te verdeelen. De *Muglebiêrs*, dus aangevallen, stelden zich in staat van verweering, doch de *Popoka* wist thans de ingezeetenen van Muglebi, voornaamlyk door hulp van sommigen der *Ifs*, (die, hoopende op de hun door den *Popoka* beloofde voordeelen en daarom zyne zyde volgende, *Poncha* Yka tot een Zoon van Virakocha by de eenvoudige Gemeente verheften en met dien eernaam noemden) zoo tegen elkander aanthitzen, dat alle poogingen tot behoud vruchteloos waren, naardien alles van binnen met onrust was vervuld, en dus de ondergang van Muglebi zeeker scheen; wanneer *Popoka* Turul, zynen nieuwen bondgenoot verraadende, hun den vrede aanboodt, zoo zy *Poncha* Yka tot *Quizquizia* van Muglebi voor hem en alle zyne Naakoomelingen aanstelden.

Muglebi, vol van schrik en onlusten zynde en zich door de gemaakte oproeren van haar beste raadslieden berooft vindende, vermits dezelven geweldaadiglyk waren omgebragt, was wel genoodzaakt de voorwaarde van den *Popoka* aanteneemen; wanneer *Poncha* Yka tot *Quizquizia* van Muglebi voor zich en zyne Naakoomelingen, zoo lang dezelven den *Akalischen* godsdienst omhelsden, en zich met niemand van eene andere gezinte in den echt verbonden, wierdt verkoozen, mits dat de oude grondwetten zouden stand houden; de gegeevene *Vergunningen* ongeschonden blyven; en de hoogste magt in het burgerlyke en kerkelyke by de Charabi berusten; maar hy al het gezag ten allen tyden over al het krygsvolk en over de galeijen van oorlog, zonder eenige uitzondering, voeren, zoo nogtans, dat hem niet zoude geoorloofd zyn, dezelven tot onderdrukking van 's Lands Vryheid, en verkleining van de wettige magt der Charabi te gebruiken; dezelven noch te vermeerderen, noch te verminderen, dan volgens voorgaande besluit der Charabi, naar het welk hy ook gehouden zoude zyn zich stiptelyk te gedraagen; ook geen oorlog aantevangen, noch vrede te sluiten, dan op het goedvinden der Charabi; en dat hy zich verders

ders in alles zoo zoude gedraagen, dat 'er geen de minste inbreuk aan het wettige gezag der CHARABI wierde toegebragt, zoo als een goed en getrouw *Dienaar van Staat* schuldig is te doen. Het op deeze voorwaarden opgedraagene ampt van *Quizquizia* in MUGLEBI wierdt door *Poncba* YKA aangenoomen, en by, naa zich met plegtigen eede verbonden te hebben, om deeze voorwaarden in allen opzigte getrouwlyk te vervullen, in dit aanzienlyk ampt bevestigd. *Popoka* TURUI dus zyn oogmerk bereikt hebbende wist de *Rapakjers* ligtlyk te beweegen tot het aangaan van eenen vasten vrede met de *Muglebiërs*, en het zelfs in de *Tepeque* door zyn gezag zoo verre te brengen, dat 'er een naauw verbond van vereeniging tusschen de *Rapakjers* en *Muglebiërs* wierde gesloten, om de *Taskaltekensers* tot het aanneemen van den vrede met de *Muglebiërs* te dwingen, of dezelven anderzins met gemeene krachten aantevallen. Dit alles verwekte in TASKALTEKA wel eene overgroote en algemeene verbitterdheid en eenen genoegzaam onverzoenlyken haat tegen de *Rapakjers*, die men aldaar verachtelyke bondgenooten, lafhartige verraaders en verfoeilyke bondbreekers openlyk noemde; doch was echter van dat gevolg, dat de Koning van TASKALTEKA, zich van den *Popoka* en *Tepeque* van RAPAKJA verraaden, en daardoor voor het tegenwoordige buiten staat gesteld ziende, om met de noodige magt den oorlog voorttezetten, een vredeverbond met de *Rapakjers* en de CHARABI van MUGLEBI sloot: zoodat een iegelyk nu gemaklyk zien konde, dat dees oorlog van de zyde van RAPAKJA alleen aangevangen was, om *Poncba* YKA tot de waardigheid van *Quizquizia* te verheffen, en de *Muglebiërs* (ware het moogelyk) van hunne Vryheid geheel te berooven, 't geen by vervolg van tyd onder de Naakoomelingen van YKA ook gelukt is.

Zoo ras *Poncba* YKA zich met de waardigheid van *Quizquizia* bekleed zag, moesten ook de *Muglebiërs* zyne heerszucht ondervinden, wanneer hy eene geheele verandering in het bestier der gemeene Lands zaaken, welken men voorgaf door de CHARABI allezins te zyn verwaarloosd, wilde te weeg brengen, en, om zich de mindere Gemeente ten vriend te maaken, op deeze wyze zyn gezag te vergrooten en de aanzienlykste en magtigste ingezeetenen te breidelen, een geheel ander soort van lasten en schattingen invoeren, dan tot hiertoe hadden plaats gehad, en van de welken de kleine Gemeente genoegzaam geheel zoude ontheeven zyn, doch die door de gegoedsten voornaamlyk zouden gedraagen worden. Dit zyn voorneemen verwekte een groot misnoegen onder de CHARABI, die hem weigerden hierin door hun wettige gezag te ondersteunen, tot

dat

dat zy allen ten laatſten door de kleindere Gemeente in verregaande oproeren, die den ganſchen val van MUGLEBI dreigden, daartoe met geweld wierden gedwongen; 't geen van dat gevolg was, dat veelen der CHARABI, wars van alle deeze onwettige handelingen, zich van het bewind der zaaken ontdeeden; in wier plaatzen *Poncba* YKA wederom anderen, die hy dacht zyne gevoelens meerder te zullen helpen onderſchraagen, aanſtelde, ſchoon deeze aanſtellingen tegens de meeſte by hem bezwoorene *Vergunningen* ſtrydig waren. Inmiddels moeſt hy zelfs, bemerkende, dat deeze nieuw ingevoerde ſchattingen onmooglyk konden worden geheeven, dan met het geheele bederf van het Land, tot welkers onderhoud zy ook niet genoegzaam bevonden wierden, nog naaderhand de oude, naar den ſtaat van 't Land volmaaktelyk geſchikte, ſchattingen, hoewel onder eenen anderen naam en met meerder bezwaar voor de Ingezeetenen, wederom zien invoeren. Dit alles verzwakte midlerwyl geweldig 's Lands ſchatkiſt, die reeds door den voorigen oorlog met de *Rapakjers* en *Taskaltekenſers* zeer was bezwaard, en door de pracht en bouwzucht van den *Quizquizia* nog meerder wierdt uitgeput, want, niet te vreden met het koſtelyke *Xaragua*, wel eerder door de *Kotogs* bewoond en door de *Quizquiziaas* tot hun verblyf zich toegeëigend, bouwde hy onder veele andere koſtbaare paleizen ook nog een zeer aanzienlyk luſthuis, 't geen hy *Paggermandoe* noemde, en alle de overigen in pracht en aanzien verre te boven ging.

Ondertuſſchen, om alle andere dwaaze vertooningen van ydele pracht en onnutte geldſpillingen ſtilzwygend voorbytegaan, begon ook, de vrede herſteld zynde, de koophandel en ſcheepvaart in MUGLEBI wederom een weinig te bloeijen, en wierdt dezelve op allerleije wyze door den Koning van TASKALTEKA, die niets anders beöogde, dan om met de *Muglebiërs* in vriendſchap te leeven, begunſtigd; terwyl de *Rapakjers*, in hunne oude jalouſie tegen den welvaart der *Muglebiërs* volhardende, derzelver handel, volgens hun reeds zeedert eenen langen reeks van jaaren geſmeed ontwerp, allerwegen poogden te benadeelen, en onder ydele voorwendzels daarom nu en dan eenigen hunner ſcheepen wegnamen, zeekerlyk met geen ander oogmerk, dan opdat zy dus MUGLEBI, door het verderf van haaren koophandel, eens geheel en al in den grond mogten zetten, en het zelve van RAPAKJA afhanglyk maaken; jaa zelfs de vrije halzen der getrouwe *Muglebiërs* onder het ondraaglyke juk van eene alles dwingende ſlaverny der trotze en alle andere Volken verachtende *Rapakjers* te doen buigen.

Het vervolg hier naa.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 279.]

Non femper feriet, quodcumque minabitur, arcus.

HORATIUS.

De boog
Het wit niet altyd treft ten wille van het oog.

HUYDECOPER.

MYN HEER SPECTATOR.

Ik ben een groot liefhebber van de Schriften van den verstandigen JUSTUS VAN EFFEN, wien ik de eer gehad heb te kennen; en ik geloof *absoluut*, dat zyn Spectator van niemand zal verbeterd worden: daarom heb ik ook *effectief* geen zwarigheid gemaakt, om tegen alle myne goede vrienden te zeggen, dat uw geschrift op verna by dat van dien Heer niet halen kan, waarover ik wel eens tegenspraek ontmoet, want het gaat in het algemeen met de Schriften als met de mensfen, elk heeft zyn vrienden en vyanden. Geensins keur ik evenwel af, dat UEd. pogingen aanwend ter verbetering der Nederlandse Zeden, en ik ben daarom van myn kant niet ongenegen UEd. in uwen pryffelyken arbeid te ondersteunen, want dewyl ik veel gelezen, en met veel geleerde luyden omgegaan heb, en nog dagelyks myn werk maak, om de geleerden op te zoeken, op hoop dat ik wat van hun leeren zal, meen ik daar door niet onbekwaam te zyn, om ook iets tot

het algemeene nut toe te brengen; want ik ben van gedagten, dat elk onvermydelyk verpligt is, om aan de *Societeit* zo veel dienst te doen, als in zyn vermogen is; en dewyl myn beroep het wel toelaat, kan ik wel een uurtje besteeden, om iets op te stellen tot onderwysing van het gemeen.

Mogelyk zou ik al overlang aan UEd. geschreven hebben, maar myn hoogagting voor den Heer JUSTUS VAN EFFEN deed my denken, dat alle stoffen tot een *Spectatoriaal* Vertoog zo door hem waren uitgeput, dat 'er *absoluut* voor zyne opvolgers weinig of niets kon overschieten. Evenwel ben ik onlangs van gedagten veranderd door een gesprek in een geselschap over een onderwerp, dat wel in 't algemeen van den Heer van EFFEN kan verhandeld zyn, maar waarover hy geen gelegenheid gehad heeft byzondere aanmerkingen te maken, om dat de stof van ons *discours* voornamelyk *rouleerde* over zaken, binnen weinige jaren voorgevallen.

Myn oude goede vriend SINCERUS kwam my over eenige weeken bezoeken, en ik deed met hem een klein *toertje*, nu na deeze dan na geene stad, daar wy onze oude *Academise* bekenden eens opzogten, en met elkander in de vorige vriendschap meer als eene vrolyke avond sleeten; want hoe onbestendig de *Academise* vriendschappen ook zyn, ik voor my heb zorgvuldig werk gemaakt, om dezelven niet af te snyden, maar door briefwisseling en onderlinge verkeering aan te houden en duurzaem te maken.

In dit ons reisje dan zagen wy in een zeker Godshuis in een van onze grootste Steden een bord tegen de muur opgehangen, waarop de namen stonden van eenige overledenen, die by hun testament zekere som gelds aan dat Gods-huis besproken hadden; en onder dezelven was 'er een, die, behalven eenige honderd guldens, (ik wil in het juiste getal eigentlyk niet agterhaald zyn, maar ik meen wel te weeten, dat het op verna geen duisend

was)

was) ook *gelegateerd* had zyn pourtret, met een zwierige *inscriptie*, meldende de namen en titels van den Vader en Moederlyken Grootvader des Testateurs, die evenwel niet, zo als ons uit het leesen van de *inscriptie* bleek, door de Regenten van dat Gods-huis, maar door de *Executeurs* was opgesteld. Ik zal UEd. tegenwoordig niet ophouden met de aanmerkingen, die myne vrienden maakten over het *karakter* van dien Heer, die zulk een eerbewys na zyn dood voor zulk een klein Sommetje begeerd had, terwyl het in zyn magt stond, om die Som veel groter te maaken; maar ik zal UEd. liever verhalen, hoe wy verder ondersogten, op hoedanige manier men eigentlyk best over zyn nalatenschap kan *disponeeren*, zodat 'er de *posteriteit*, zelfs zo lang de *Republiek* in wezen blyft, het grootste nut van heeft.

Wy waren het eens, dat mensen, die kinderen nalieten, of bloedverwanten hadden, waaraan een stuiver gelds met nut kon besteed worden, best deeden, dat zy hunne goederen aan deezen nalieten; hoewel wy *absoluut* niet veroordeelden, dat zy, om hunne dankbaarheid of bizondere genegenheid te tonen, dezen of geenen een legaat maakten tot gedagtenis: Maar wy spraken van mensen, die kinderloos waren, of niet als ryke bloedverwanten hadden, of veel gelds besaten; en wy waren eenparig van gedagten, dat het eigentlyk deezen waren, die een somme gelds na hun vermogen moesten bespreken tot eenige liefdadige insigten; en omdat ik my in dat geval bevind, was REGTUIT na zyn gewoonte wat zeer voorbarig, om my toe te duwen, dat ik de man was, daar men sulks van verwagte; en dat ik ook ververpligt was *immediaat* aanstonds daar toe de nodige schikking te maken, dewyl ik, zo min als eenig ander sterveling, weeten kon, wanneer my iets menselyks zou overkomen. Met uw *permissie*, gaf ik ten antwoord, dat gaat zo niet, men moet alles behoorlyk in alle zyne omstandigheden overwegen, en in een saak van dat ge-

wigt niet *precipitant* te werk gaan. Maar my wierd tot bescheid gegeven, dat ik zo lang met al myn redeneeren en overleggen talmen zou, dat 'er niets van komen zou, en dat myne ryke vrienden dan in haar vuist lachen zouden.

CRITO, die altyd zeer bedaard is, kwam hier tussen beiden, en zeide, zoet, zoet, wy moeten de *questie* eerst ter deeg bepaalen: laat ons eens spreeken over de beste manier om zulk een liefhebbende *dispositie* te maken; dan kan 'er onze vriend best zyne gedagten over laten gaan. EUSEBIUS, die veele jaren besteed heeft, om alles te leezen, wat tot verdediging beide van den natuurlyken en geopenbaarden Godsdienst geschreven is, en altyd yverig word tegen de Atheisten en Deisten, om dat hy *effectief* bevindt, dat ze op eene bedroefde manier redeneeren, keurde zeer goed de instelling van den Heer BOYLE in *Engeland*, die jaarlyks eene wedde heeft toegelegt aan een Godgeleerden, mits dat hy de waarheid van den Christelyken Godsdienst tegen allerleye soort van ongelovigen in agt, daar toe opzettelyk geschikte, redevoeringen verdedigde. Wel, wel, wagt eens, zei ik, wy behoeven tegenwoordig niet na *Engeland* te gaan, om daar zulke voorwaarden in onze uiterste wil te leeren voorschryven, dewyl 'er in ons land ook voorbeelden van te vinden zyn. Want, de Heer SENSERF te *Rotterdam* heeft ook eenige honderd guldens besproken aan een Godgeleerden tot een diergelyk heilzaam einde. Ik wenste wel, sprak CRITO toen, dat die Heer zyne Predicatien in het ligt gaf, dan kon de wereld eens sien, hoe hy dit *concept* uitvoerde, want nu kan het immers wel wezen, (ik wil daarom niet zeggen dat het zo is), dat die Heer stoffen verkiest, die niet heel eigentlyk tot zyn onderwerp behoren, en dat hy dan nog meer spreekt van de woorden als van de zaken, ja 'er geheele beschryvingen invoegt van plaatzen of personen, die hoe nauwkeurig ook evenwel in dit geval niets ter zaak doen, en

en op die manier kan hy nog wel vyfentwintig jaar en langer preeken, zonder iets wesentlyks tegen de ongelovigen te hebben uitgevoerd. Als ik het zeggen mag, hernam EUSEBIUS, zou de Heer SENSERF wel gedaan hebben, indien hy in navolging van den Heer BOYLE gewild had, dat 'er jaarlyks een ander Godgeleerde, die voor een man van studie bekend was, met die wedde op dezelfde voorwaarde begunstigd wierd, want deese kon, *supponeerende* of aan zyne plaats latende 't geen van zyn voorganger geseid was, de stof telkens van een anderen kant beschouwen, en dus zou dezelve beter konnen uitgeput worden: ook zou 'er dan nayver onder de Heeren konnen verwekt worden, wie zyn stuk best behandelde, daar 'er nu met 'er tyd het nieuwtje meer en meer kan afgaan. En dan zou ik 'er byvoegen, sprak REGTUIT, dat zulk een redevoering moest gedaan worden op een bysonderen kerkdag, en niet in een *ordinaire* beurt van een daar toe gestelden Godgeleerden, want als hy uit kragt van het legaat daar voor een *aparte* wedde heeft, dan sou het ook billik zyn, dat hy zulk een preek aanmerkte als niet tot zyn gewonen dienst behorende, en dat hy dan ook zyn best deed, om door dubbele moeite aan te wenden allerley soorten van toehoorders in zyn gehoor te lokken, op dat 'er dus beter en meer *occasie* zou zyn, dat 'er veelen, was het dan niet bekeerd, ten minsten kragtiger overtuigd en versterkt zouden worden.

Dit bragt ons op het legaat van den Heer STOLP, een man, waaraan ik waarlyk niet kan gedenken zonder aandoening, want ik heb grote agting voor hem in zyn leven gehad, ik heb veel van hem geleerd, en veel goeds van hem gezien, om dat ik *familiaar* met zyn Ed. heb omgegaan. Het *dessein* van den Heer STOLP, zey EUSEBIUS, is zekerlyk te pryzen, en men kan wel zien, dat de bevordering van waarheid en deugd dien Heer heeft aan het hart gegaan. Evenwel zyn 'er, na

myn gedagten, nog wel eenige verbeteringen by te doen: want als 'er niet meer als om de twee jaar ééne Verhandeling uitkomt, en dan nog om de andere reis een uit de eigentlyk genoemde *Theologie*, en een uit de *Moreele*; en als dan de stoffen wat gesmaldeelt worden, dan zyn 'er verscheiden eeuwen van noden, om een geheel *Systema* af te doen. Wel, wel, zey ik, dat is wat lang; maar zeg vry, dat onze leeftyd veel te kort is, om 'er zo veel van te zien, dat men twyffelaars en ongelovigen, die ons nu en dan ontmoeten, daartoe wyzen kan: ik voor my heb tot myn eigen nuttigheid al heel veel geschreven over het Natuurlyk Regt, en over de Waarheid van de Kristelyke Godsdienst, en ik sie nog geen gedaan werk, om dat 'er telkens nieuwe, en dikwils zeer *intressante questien* opkomen. En dewyl dit maar een klein gedeelte is van de stoffen, die verhandeld moeten worden, wat zal 'er dan van worden, als 'er veelen te gelyk over zo talryke en zo gewigtige onderwerpen moeten schryven? Ja, sprak Regtuit, gy weet het ook uit te rekken; een ander zou wel wat beknopter schryven: maar ik vind 'er ook zwarigheid in voor de Heeren, die het oordeel moeten vellen; want elk, schoon hy mag uitmunten in ééne studie, is overal niet bekwaam toe; en als dan het oordeel over de uitgewerkte Verhandelingen eens staat aan Heeren, die op zulk een stof niet *extraordinair* gevat zyn, dan kan het nog wel gebeuren, dat aan de beste verhandeling de voorrang niet word gegeven, en dat dus de bekwaamste luiden worden afgeschrikt. Gy moest, zey Crito toen, geen *difficulteiten* inbrengen, maar die 'er waren, liever zoeken weg te neemen; want ik zal nu maar eens neemen, dat iemand van ons geselschap wat goeds in zyn zin had, die zou door zulk een *discours* ligtelyk konnen *resolveeren* om 'er uit te scheiden: ik zie 'er niet anders op, dan dat zulke instellingen, als die van den Heer Stolp, vermenigvuldigd worden: en dat de Heeren

Oor-

Oordeelaars, wie ze dan ook zyn moogen, met elkander *correspondentie* houden, en de nodige schikkingen maaken, welke stoffen 'er van elk zullen worden opgegeven; dan konnen 'er met 'er tyd verscheiden onderwerpen in een jaar verhandeld worden.

Met uw *permissie*, kwam ik 'er toen tussen beyde, ik zou met pleizier zien, dat ook liefhebbers van andere studien wierden aangemoedigd, om ook nu en dan proeven van hunne bekwaamheid te geeven; en dat 'er *occasie* was, om *interessante* stoffen over de Regten, of de Medicynen, of de Natuurkunde in haare geheele uitgestrektheid, of de Taelkunde, ja zelfs de Historien, en diergelyke, te bearbeiden, en door daartoe opgeregte Genootschappen te laten goedkeuren, gelyk dit meer en meer in andere Landen plaats neemt: dan zouden bekwaame en edelmoedige mannen konnen besluiten, om keurlyke stukken over allerley onderwerpen in het ligt te geeven, die nu by gebrek van aanmoediging agter blyven. Wel, zey Regtuit, die *occasie* is nu te *Haarlem*, want ik weet niet, dat de Heeren van het Genootschap in die Stad een eenig onderwerp hebben uitgesonderd; maar zy vergunnen een plaats aan allerley soorten van onderwerpen, zodat men uitleggingen over Prophetien en andere Schriftuurplaatsen, Philosophise bespiegelingen, Mathematise uitrekeningen, Astronomise waarneemingen, merkwaardige gevallen der Geneeskunde, en verhaalen van sommige Bysonderheden in één boekdeel by malkanden vindt. Die instelling, sey Eusebius, is waarlyk loffelyk, en verdient tot meerder volkomenheid gebragt te worden; en indien dit door geld kan bevordert worden, dan ben ik waarlyk van gedagten, dat menssen, die in het geval zyn, het welk wy *gesupponeert* hebben, daarover hunne gedagten behoren te laten gaan, dat ze de instelling van Genootschappen ter bevordering van nutte kunsten en wetenschappen begunstigen: want het is zeker, dat het ons Land daaraan ontbreekt, terwyl men

men nogtans, behalven het nut, voor onze eigen ingezetenen daar uit te trekken, aan Buitenlanders zou kunnen tonen, dat wy hier ook bekwame luiden hebben; maar dan ſou 'er ook niet in de landtaal moeten geſchreven worden.

Dit deedt ons geſprek op een ander *ſujet* vallen, en wy begonden met ernſt te onderzoeken, welke de beſte plaets en manier zou zyn, om zulk een Genootſchap tot ſtand te brengen; welke leden men daer toe moeſt verkieſen, en wat die leden tot in ſtandhouding en verbetering der inſtelling behoorden te doen. Als ik alles omſtandig zou verhalen, wat wy daer over geſproken hebben, zou myn brief zo lang worden, dat ze niet als met de allerkleynſte letter zou kunnen gedrukt worden: en dewyl dit in het lezen wat laſtig valt, vooral als men op zyn jaren komt, gelyk ik tegenwoordig ben, was het miſſchien beter, dat uwe Vertogen wat korter waren, en met wat groter letter gedrukt wierden: om die reden wil, ſal ik hier afbreken, en indien dit eerſte proefje van U Ed. niet word afgekeurt, ſal ik naderhand U Ed. over dat ander *ſujet* ſchryven, na dat ik alle myne reisjes, die ik alle jaer in de ſomer gewoon ben te doen, ſal geëindigt hebben.

Ik blyf met agting

MYN HEER SPECTATOR,

U Ed. D. W. Dienaar

EUCLIDES PHILARITHMUS.

Stilleven
den 25. July 1759.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 280.]

Falso libertatis vocabulum ab iis obtenditur, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habent.

TACITUS.

Gansch te onrecht heeft hy 't woord van Vryheid in den mond,
Die steeds zyn voorspoed in den Burgerkryg wil zoeken:
Dat woord is maar alleen een uitgedachte vond,
Om 't ligtgeloovig Volk door deezen waan te doeken.
O! Neen! Deez' pesten van het dierbaar Vaderland
Zyn daar alleen op uit, 't geen nooit dan door verstand
Of dapperheid by hunn' Voorvaders is verkreegen,
Te erlangen door geweld.

(Vervolg van N°. 278.)

Over deezen onrechtvaardigen en geweldaadigen handel der trouwlooze *Rapakjers* kwaamen wel veele klagten tot den *Quizquizia*, als het gebied voerende over de galeijen van oorlog, dienende tot beveiliging der scheepvaart tegen allerleije Roovers; doch zyne pluimstrykers bewoogen hem zyne ooren voor dezelven te stoppen, omdat zy, naar grooter gezag haakende, meenden zulks te ligter te zullen verkrygen, wanneer dus door de schreeuwende ongerechtigheden der *Rapakjers* de voornaamste zeenuw van het Land wierde geknot, en de rykste ingezeetenen verarmd: Ook hadt de *Quizquizia* de CHARABI door de verschrikkende magt der wapenen, en de laffe vleijzucht van eenigen, voornaamlyk van de *Taynes*, die op alle wyze zyne gunst zochten, om zich daardoor boven de anderen, die zy niet konden verdraagen, dat met hun het gezag deelden, te verheffen, en zich in het bezit der hoogste en vetste ampten te stellen, zoo onder zyn bedwang, dat zy met een ongegronde vreeze steeds waren aangedaan, en zich tegen hem niet durfden verzetten: Het eenige, dat door alle deeze klagten wierdt uitgewerkt, was, dat dezelven nu en dan wierden overgebragt tot den *Potoka* en *Tepeque* van RAPAKJA, alwaar men beloofde dezelven te zullen onderzoeken, en de *Muglebiërs* recht verschaffen; doch door zyn gedrag toonde, alle recht en billykheid met

voeten te treeden, geene andere wet, dan die van de heerszucht, welke door hunne zeerooverijen wierdt gekoesterd, te kennen, en intusschen de *Muglebiërs* met ydele beloften en niets beteekenende woorden te willen paaijen.

Midlerwyl wierden door alle deeze voorvallen de gemoederen van de schranderften der CHARABI zeer verwyderd van den *Quizquizia*, naardien zy, kennende het naauwe verband van den *Poncba* met den *Popoka*, meenden te moeten onderstellen, dat alles met gemeen overleg geschiedde, en ligtlyk voorzagen, dat op deeze wyze hun geheele handel zoude worden ondermynd, 't geen den gewissen ondergang van MUGLEBI naa zich zoude sleepen: Waar by nog kwam, dat de gunstelingen van *Poncba* YKA hem trachtten meester te maaken van veele aanzienlyke Vlekken aan de vermaarde Rivier NAZA geleegen, en door den rykdom en welvaart der Ingezeetenen hun vry eigen goed geworden. Deeze bloeijende plaatzen zochten zyne aanhangers aan den *Poncba* als een vry eigen goed te brengen, en hem tot een geschenk te doen opdraagen, waartoe bereids eenige inwooners, verleid door groote beloften, zich hadden laaten beweegen om aan hunne Overheid de noodige verzoeken te doen, en by weigering dezelve door de kleine en onkundige Gemeente, die ligtlyk in beweeging te brengen is, daartoe te dwingen; doch het voorzigtige gedrag van deeze Overheden, ondersteund door den wyzen raad van sommigen uit de CHARABI, heeft dit looze voorneemen verydeld, en geheel in rook doen verdwynen, zoodat de verzoekers, opgeruid door de gunstelingen van den *Poncba*, hun oogmerk hebben gemist. Het hoofdoogmerk toch van deeze onderneeming was, om door den tyd in die Vlekken de voornaamste zeetel van den koophandel en scheepvaart te plaatzen, met aan dezelven allerleije moogelyke vryheden en voordeelen toetevoegen, dus de kooplieden uit geheel MUGLEBI naa dat oord te lokken, en op die wyze den ondergang van de vermaarde Stad MUDATOMLESMA, die door haare overvloedige schatten en groot vermoogen als het voornaamste bolwerk van de vryheid der *Muglebiërs* tegen de heerszuchtige onderneemingen van den *Quizquizia* seedert veele jaaren gehouden was, te bevorderen, den *Poncba* in magt en rykdom, zelfs verre boven het vermoogen van het Gemeenebest, te doen toeneemen, en MUGLEBI onder zyn onafhanglyk gebied te brengen.

Doch dit zoo deerlyk zynde mislukt, moest men het schip op eenen anderen boeg wenden, en nieuwe middelen uitdenken, om de heerszucht van den *Poncba* te verzaaden.

Hiertoe meende men den welvaart der *Muglebiërs*, en de gunstige behandelingen, waarmede zy van de *Taskaltekensers* bejeegend wierden, te moeten gebruiken, naardien de *Taskaltekensers*, hoe meerder de *Muglebiërs* door de *Rapakjers*

in

in hunne scheepvaart wierden belemmerd en verongelykt, dezelven zoo veel te meerder begunstigden, om dus de *Rapakjers* een te grooter spyt aantedoen. Dit deed de nyd der *Rapakjers* tegen de *Muglebiërs* meerder aangroeijen, en verschafte den gunstelingen van den *Ponoba* eene goede geleegenheid, om door hulp der *Rapakjers* de *Muglebiërs* kleintemaaken, en hun oogmerk ter verheffing van hunnen begunstiger te onderstennen. De *Rapakjers* dan dit gedrag van de *Taskaltekensers* tot aanwas van MUGLEBI, dat hun in den weg stond, en dat zy daarom door de wapenen van een ander wilden doen verdelgen, niet langer konnende dulden, vergramden zich zoo tegen de *Taskaltekensers*, dat zy besllooten den Koning van TASKALTEKA den oorlog aantedoen, hun geheelen handel op TOTONOGA met alle magt te bederven, denzelven geheel aan zich te trekken, alle andere Volken daarvan uittesluiten, en dus de *Taskaltekensers* niet alleen, maar ook de *Muglebiërs*, die zy vaststelden ligtlyk in deezen oorlog te zullen konnen wikkelen en dan door de wapenen der *Taskaltekensers* doen verneederen, (en deezen wel onder schyn van vriendschap) te onderdrukken, en van zich afhanglyk te maaken.

Popoka TURUI dan doet den *Quizquizia* aanzoeken, om de CHARABI, als zyne bondgenooten, te beweegen, dat zy met hem saamenspannen in den oorlog tegen de *Taskaltekensers*, onder byzondere belofte, van, zoo hem zulks gelukte, alsdan aan hem een grooter gezag en aanzien in MUGLEBI te zullen bezorgen; 't welk *Ponoba* YKA, erkennende zyne verpligting aan den *Popoka* TURUI, en trachtende zyne eigene heerszucht te voldoen, greetig aannam, en zich op alle wyze benaarstigde, om de CHARABI te beweegen, hunne krygsmagt te vermeerderen, en dezelve tot hulp van de *Rapakjers* te doen gebruiken: Doch de besten der CHARABI bemerkten ligtlyk de looze aanslagen der *Rapakjers*, op wiens bedrieglyke woorden zy hadden geleerd, zoo door hun onlangs gehouden gedrag met de *Taskaltekensers*, als door verscheidene ontmoetingen, die zy zelfs in voorige tyden met hen gehadt hadden, dat geen staat te maaken was, naardien dezelven doorgaans de goede trouw, in het naakoomen van verbonden en beloften, alleen voor kinderspel waren gewoon aantezien, wanneer zy oordeelden dezelven hun geen voordeel meêr te kunnen aanbrengen, en tegen hun eigenbelang te stryden: en dus voorzagen de CHARABI zeer wyslyk, dat zy, die voorgeslagene maatregulen volgende, gemakkelyk het verlies van hun geheele Land, immers zeekerlyk hunne dierbaare vryheid in de waagschaal stelden; en weezen daarom voorzigtiglyk en standvastiglyk alle deeze voorslagen van den *Quizquizia* van de hand, te meêr, omdat de *Taskaltekensers*, wel verre van hen in het minste te beleedigen, hunne onderlinge vriendschap op alle wyzen zochten aantekweeken, en hen met allerhande voordeelen in den koophandel en scheepvaart begunstigden.

Deeze weigering verbitterde geweldiglyk de *Rapakjers*, die vreesden, dat zy hierdoor zich in hun voorneemen, om alleen Meester van de Zee te worden, zich eenen alle anderen uitsluitenden koophandel op TOTONOGA toeteëigenen, en dus de overige Volken aan zich onderdaanig te maaken, zouden vinden gedwarsboomd, waarom zy, heet op buit, hunnen roofzieken aart den vrijen teugel vierden, en uit eene leetkaauwende wraak alle de scheepen der *Muglebiërs* beroofden en wegnaamen; 't geen ook de *Ponoba* YKA gerusteiyk aanzag, omdat zyne pluimstrykers hem dagelyks inboezemden, dat dit alleen den weg baande, waardoor de CHARABI te eerder zouden worden gedwongen, en tot het volgen van zyn voorstel overgehaald: Ook maakten zy staat, dat hierdoor eenige binnenlandsche onlusten zouden ontstaan, om dewelken te verwekken wederom de hulp van sommige *Isi* wierdt gebruikt, die hun best deeden, om aan de onkundige Gemeente de CHARABI wegens pligtverzuim openlyk te beklaagen, naardien zy weigerden de *Rapakjers*, die met de *Muglebiërs* denzelfden *Akalischen* Godsdienst ombelsden, byte-

testaan, en met hen de *Taskaitekensers*, die den ZEMES dienden, uitteroeijen: terwyl de *Rapakjers* voortgingen, als trouwlooze bondbreekers en godlooze roovers met de scheepen der *Muglebiërs* alleen te handelen, en door dit hun schendig gedrag toonden, dat geheel iets anders hunne inzigten bestierde, dan de Godsdienst, naardien zy de *Muglebiërs* op alle wyzen verdrukten, en de *Tubanamiërs*, de ieverigste voorstanders van den dienst der *Quipos*, die zich mede in dit geschil tusschen de *Rapakjers* en *Taskaitekensers* onzydig hielden, met veelvuldige beleefdheden overlaadden, en hunnen handel en scheepvaart begunstigden. De verdeeldheid onder de CHARABI, welker veelen *Poncha* YKA naar de oogen zagen, verhinderde hen den dwaazen iever der verwaande *Ifs* te breidelen, en aan de ongehoorzaame wederspannelingen de welverdiende straf te doen erlangen, terwyl die kwaadaartige drift van zelfs verflaauwde, wanneer zy zagen, dat hunne ydele voorgeevens zeer weinig ingang hadden, omdat de verstandigste *Muglebiërs*, de daaden der *Rapakjers* naaspoorende, derzelver oogmerken met onwrikbaare bewyzen aan de Gemeente voordroegen, dus veelen van dezelven de oogen openden, en de meesten tot een stille onderwerping aan de wyze maatregulen der voorzigtige CHARABI bewoogen.

Dus wierdt de oude *Muglebische* vryheid nog eenen korten tyd voor de ter haare onderdrukking bereids gesmeede slaafsche keetenen bewaard, aan dewelken zy anderzins alsdoen reeds door de *Rapakjers* voor eeuwig stondt gekluisterd te worden, naardien de vryheid nooit in grooter gevaar is, dan wanneer een dolle Gemeente, aangezet door sommigen, die in het verwekken en koesteren van schadelyke oproeren en burgertwisten niet dan hun eigenbelang en verheffing zoeken, in eene onbezonne drift tegen hunne wettige Overheden woedt, en zich tot Beschermers der Vryheid en Godsdienst, welker aart en waarde zy niet kent, opwerpt.

Het was ook, geduurende deezen tyd, dat *Poncha* YKA voornam zich in den echt te verbinden met de eenige Dochter van *Poncha* OKE, welke groote goederen in RHENUSIAM bezat, en een naastbestaande van den *Popoka* TURUI was, doch den Godsdienst der *Machakuay* omhelsde. Zooras dit openbaar wierdt, vermeerderde ook de verdeeldheid onder de CHARABI, die uit de geschiedenissen van den *Koteg* ARIKA en deszelfs zoon CHIAPES, Vorst van TUBANAMA, geleerd hadden, welke bittere onheilen uit de verscheidenheid van Godsdienst tusschen den *Koteg* en de Ingezeetenen in MUGLEBI waren ontstaan, en dus vreesden, dat men deezen echt toestemmende geene mindere rampen te wachten hadt: Hierom benaarstigden zich de getrouwsten onder de CHARABI, die niets dan 's Lands welzyn beoogden, om hem deeze verbintenis afteraaden, of om *Poncha* OKE te beweegen, dat zyne Dochter den Godsdienst der *Akales* zoude omhelzen; doch alles was te vergeefs.

Nu was het de tyd, op dewelke men verwachtede, dat de *Ifs* voor het behoud der *Akalische* Godsdienst zouden waaken, en door hunne vertoogen den *Quizquizia* tot het afstaan van zyn voorneemen met alle zachtmoedigheid trachten te beweegen; doch zy, niets zoekende, dan om den *Quizquizia* te behaagen, en onder zyne bescherming hunne heerszucht uittebreiden, zweegen als stomme honden, daar zy in vroegere tyden om geschillen van veel minder belang het geheele Land in rep en roere stelden, alleen om dat zy vreesden, dat het gezag van den *Quizquizia* SKORIA mogte verminderd, en aan hunne heerszucht paalen gesteld worden.

Poncha YKA, dagelyks wordende aangezet door den *Popoka* TURUI, om met geweld zyn voorgenoomen huwelyk doortedringen, en steunende op de magt der in handen hebbende wapenen, en ook op den bystand der *Rapakjers*, die nog al voortgingen de *Muglebiërs* tegen recht en reden te verdrukken, en belooffden hem, zoo hy te kort mogte schieten, te zullen byspringen; en daarenboven gestyfd door

de

de toestemming van de meesten der *Taynos* en eenige anderen der in de oude geschichten onkundige CHARABI, nam een vast besluit, om de Dochter van *Poncha* OKE ten Vrouwe te neemen; waarom de CHARABI, aangedaan met eene ydele en ongegronde vreeze, die in hunne harten door de vertrouwste hovelingen en ieverigste voorstanderen van het onbepaald gezag van den *Quizquizia* wierdt aangekweekt, ziende de onwrikbaarheid van zyn voorneemen, als tot voorkooming van grooter onheilen en binnenlandsche onlusten, eindelyk in dit huwelyk toestemden, mits de kinderen, uit het zelve zullende gebooren worden, den Godsdienst der *Akales* zouden omhelzen, of nimmermeer het aanzienlyke ampt van *Quizquizia* in MUGLEBI konnen bekleeden. Deeze voorwaarde wierdt door den *Poncha* YKA, en door den *Poncha* OKE en deszelfs Dochter plegtiglyk bezwooren; doch hoe slecht dezelve is naargekoomen, en welke droevige onheilen uit dit huwelyk voor MUGLEBI al zyn gebooren, zal het vervolg van dit verhaal leeren.

Het eerste begin hier van zag men reeds by de geboorte van MENETTO, dien de Dochter van *Poncha* OKE haaren Gemaal den *Quizquizia* in MUGLEBI baarde, ten overstaan van de *Otrilades* of Kerkelyken onder de *Machakuay*, terwyl de *Iss*, die daarby volgens 'sLands wetten moesten tegenwoordig zyn, om het kind terstond aan VIRAKOCHA toetewyden, van daar geweerd wierden. Dit verwekte wel eenig naadenken by de besten onder de CHARABI, doch niemand durfde tegen den *Quizquizia* zich verzetten. Zoodaanige slaafsche vreeze hadt hen allen bevangen.

Intusschen geduurde nog de oorlog tusschen de *Rapakjers* en *Taskaltekensers*; en gingen de *Rapakjers* ook voort, om de scheepen der *Muglebiërs* te rooven, en dus hunnen geheelen handel op TOTONOGA te bederven, waardoor MUGLEBI uitgeput en verarmd wierdt, terwyl de door deeze schandelyke rooveryen der trouwlooze *Rapakjers* benadeelde en tot den beedelzak gebragte *Muglebiërs* bynaa zwaarigheid maakten, hierover verdere klagten by de CHARABI intebrengen, omdat de hoogmoedige *Rapakjers* en hunne *Muglebische* gunstelingen, vyanden van hun eigen Vaderland, deeze klagten en vertoogen voor oproerige en door de wetten verboodene onderneemingen en geschriften uitkreeten, en daardoor toonden, dat zy, niet te keer gegaan wordende, wel haast wetten aan de CHARABI zelfs zouden durven voorschryven. In dit alles verheugden zich de gunstelingen van *Poncha* YKA innerlyk, en namen voor zich van deeze neêrslagtigheid te bedienen, om zyn gezag uittebreiden, en daarmede een begin te maaken door verscheidene berooijde vreemdelingen tot hooge en vette ampten te bevorderen, daardoor hunne leedige beursen te vullen en dus dezelven geheel aan zyne belangen te verbinden; de voornaamste voorstanders en hoofden der voorgaande oproeren niet alleen kwydscheldingvan verdiende straf wegens hunne schandelyke en strafwaardige euveldaaden te bezorgen, maar ook dezelven met alle uitmuntende en heerlyke weldaaden te overlaaden en met een ryk onderhoud of veel voordeel aanbrengende bedieningen te begunstigen; eenigen, welker afkoomst in 't duister begraaven was en over welker echte oorsprong men heevig twistede, in den rang der *Taynos* te plaatzen; en, zoo dit gelukte, dan overtegaan tot het schenden der *Vergunningen* van eenige Steden, Burchten en Vlekken, welke te zullen beschermen echter by heiligen eede beloofd was. En wie verwondert zich niet, dat men in alle deeze tegen de grondwetten van Staat en zynen heiligen eed aanloopende handelingen echter nog openlyk dorst voorwenden, dit alleen tot handhaaving der Vryheid te worden ondernoomen, daar midlerwyl hierdoor de snoer van *Eendragt*, het eenige steunzel der *Vryheid*, wierde verbrooken, en men ook geen grooter hoop tot uitbreiding van zyn gezag, dan in de *Tweedragt* der *Muglebiërs* konde vinden? Intusschen gelukte dit zoo nu en dan by eenigen, die als verstomd zweegen en voor

 dien

Bien dwang bukten; waardoor men, te stouter geworden, ook ondernam de *Vergunningen* der aanzienlyke Stad TIRICHI aantetasten, die dit manmoedig tegenstondt en voor haare vryheid pleitede, doch echter voor het listig geweld moest zwichten. De Ingezeetenen van TIRICHI zeer verstoord beriepen zich op de CHARABI, wier Dienaar de *Quizquizia* was en in welker handen de hoogste magt volgens de grondwetten van MUGLEBI berustede. Dit baarde wederom nieuwe verdeeldheid onder de CHARABI en verbitterde veeler harten tegen den *Quizquizia*, voor wiens aanwassend gezag en onbepaalbaare heerszucht men dagelyks met alle recht vreesde. Inmiddels, terwyl dit nog onbeslist by de CHARABI bleef, hielden de door listig geweld gemaakte schikkingen binnen TIRICHI stand, wanneer de *Poncha* YKA, naadat hy dit luisterryk ampt van *Quizquizia* in MUGLEBI ontrent twintig jaaren hadt bekleed, op het onverwachtste door den dood wierde weggerukt en dus den loop van deeze verregaande en voor de vryheid van MUGLEBI zoo gevaarlyke voorneemens gestuit, welker verdere uitvoering voor zyne opvolgers scheen te worden bewaard, opdat de *Muglebiërs* zich nog eenen kleinen tyd in het zoet genot van hunne dierbaare vryheid zouden konnen verlustigen.

Door deeze dood verviel de waardigheid van *Quizquizia* in MUGLEBI op des overledens Zoon *Poncha* MENETTO, indien hy den Godsdienst der *Akales* omhelsde; waarom de CHARABI besllooten, den jongen *Poncha* als *Quizquizia* te erkennen, en hem, die nog zeer jong was, in den Godsdienst der *Akales* te doen opbrengen en onderwyzen en geduurende zyn jeugd al het gezag, den *Quizquizia* aanbetrouwd, zelfs waartenеemen, totdat hy in staat zoude zyn dit zwaarwigtig ampt te bedienen, om hem alsdan daarin op de vastgestelde voorwaarden te bevestigen. Hierover waren de *Otrilades* niet weinig gebelgd, naardien zy, niet minder heerszuchtig dan de *Iss*, in dit stuk naavolgers van de *Quines*, vreesden hierdoor alle gezag te zullen moeten missen, terwyl zy zich reeds hadden gevleid, in volgende tyden by *Poncha* MENETTO veel ingang te zullen hebben en dus ook groot aandeel in de regeering, als weetende, hoe veel de Geestelykheid op het hart van een Vorst vermag, naardien zy, onder den dekmantel van met den Vorst over de zaaken den Godsdienst aangaande te spreeken, dagelyks een vrijen en onverhinderden toegang tot denzelven heeft en daardoor het vertrouwen van den Vorst voor zich wint, te meêr, wanneer zy (zoo als doorgaans) de kunst bezit, om zyn aangeboorene grootsheid te vleijen, zyne onbepaalbaare heerszucht (die in de harten der Vorsten altoos toch plaats vindt en naar maate van hunne opvoeding en de grootheid, waartoe zy stygen, van tyd tot tyd aangroeit) te koesteren, alle zyne daaden, als heerlyk en roemruchtig, te verheffen, zyne Godvrucht (schoon dezelve somtyds alleen in eene uiterlyke vertooning bestaa en van alle oprechtheid ontbloot zy) voor de Gemeente ten hemel toe optevyzelen en dus zyne misslagen niet alleen te bedekken, maar ook zelfs zyne verfoeilykste en alle verachting waardige daaden met eene uitmuntende deugdenschyn te vernissen. Niettemin begroeven de *Otrilades*, zich naar den tyd schikkende, deeze hunne verbolgenheid in het diepste van hun hart, uit welke schuilhoek dezelve naderhand op het heevigste is uitgebarsten. Welke rampen en burgerlyke beroerten vervolgens hunne twisten met de *Iss* in Kerk en Burgerstaat hebben gebaard; hoe de *Iss* voor de *Otrilades* hebben moeten bukken en dus ook eens ondervinden 't geen zy hunne Medebroeders ten tyde van het *Quizquiziaat* van *Poncha* SKORIA hadden doen ondergaan; en hoe eindelyk alle deeze jammerlyke onheilen, en verderflyke geschillen, gevoegd by de schandelykste onder de voornaamste *Muglebiërs* heerschende onkunde, het vuur van *Tweedragt* op het heevigste hebben doen ontbranden, den geheelen Staat van MUGLEBI, door *Tweedragt* verdeeld en door verspер van koophandel in zich verarmd zynde,

om-

omgekeerd, de *Muglebiërs* van hunne geheele vryheid beroofd en onder de volstrekte gehoorzaamheid van één alleenheerschend Hoofd en in een diepe slaverny gebragt, zal het vervolg van deeze geschiedenis aantoonen.

Gedurende de teedere jeugd van den *Poncha* en de wyze regeering der CHARABI schepte de Vryheid eenen ruimen adem, naardien alles volgens de vastgestelde grondwetten wierde bestierd, en een iegelyk van de hem verleende *Vergunningen* een ongestoord gebruik konde maaken. Gelukkig was in die dagen MUGLEBI geweest, zoo de *Eendragt* aldaar volmaaktlyk hadt onder de CHARABI konnen worden hersteld, doch, schoon dezelve wel grooter ware dan in het leeven van *Poncha* YKA, zoo was zy echter nog niet volkoomen, waardoor het geschil over eenigen tegen alle recht en reeden in den rang der *Taynos* ingedrongene vreemdelingen en anderen niet gerechtigden; als ook het geschil tusschen de Stad TIRICHI, en den overleedenen *Quizquizia* genoegzaam onbeslist bleeven en dus oorzaak van nieuwe twisten in volgende tyden baarden; en waardoor ook voornaamlyk de natuurlyke roofzucht der trouwlooze *Rapakjers* ongestraft bleef, naardien sommigen, en wel de onkundigste aankleevers van den aanhang der *Rapakjers*, onder de CHARABI al hun aanzien en gezag gebruikten, om het loflyk voorneemen van eenige getrouwe voorstanders van 'sLands vryheid, wenschende zich met alle magt aan de *Rapakjers* over het aangedaane ongelyk en geweigerde recht te wreeken, tegentegaan, 't geen beletrede, dat men ten spoedigsten niet zoo veel magts, als wel moogelyk was, ter beteugeling der *Rapakjers* gebruikte, die, omdat zy de magtigsten en de *Muglebiërs* verdeeld waren, ook staande hielden het meeste recht aan hunne zyde te hebben, en daarom voortgingen, hunne ondraaglyke geweldenarijen en schendige roofziekte den ruimen teugel te vieren en de billyke klagten der *Muglebiërs* met allerhande ydele voorwendzels te verachten, om dus dezelven in slaap te wiegen. Schoon dan de verstandigsten onder de CHARABI wel zagen, dat het tyd ware om deezen stroom met alle geweld te keer te gaan, of dat men uitgeput zynde binnen weinig tyds den geheelen koophandel en Vryheid van MUGLEBI door de *Rapakjers* zoude overweldigd en voor altoos onherstelbaar verdorven zien, zoo wierden zy nogtans belet daartegen de noodige maatregulen op het krachtigste in het werk te stellen zoo door den evengemelden aanhang, alsdoor eenigen anderen onder hen, die, schoon wel geneegen ten besten van het Vaderland, echter de zaaken zoo diep niet inziende, zich door *Poncha* OKE, Grootvader van den jongen *Quizquizia*, in alles de zyde van den *Popoka* van RAPAKJA, en dus de voor de Vryheid verderflyke voetstappen van den overleedenen *Poncha* YKA, houdende, lieten verleiden, terwyl deeze hun groote voordeelen en aanzienlyke ampten toezeide, zooras *Poncha* MENETTO tot die jaaren, in welken hy het hem opgedraagene ampt van *Quizquizia* zelfs konde bedienen, zoude gekoomen zyn: Dies oordeelden zy het voorzigtigste en dus ook het beste te zyn, om, tot bewaaring van de binnenlandsche rust, een weinig toetegeeven, in hoop, dat deezen, door *Poncha* OKE dwaaslyk verleiden, eens hunne oogen zouden openen en den grond, waarop de valsche redeneeringen en bedrieglyke beloften van *Poncha* OKE steunden, in alle zyne omstandigheden ten klaarsten beschouwen. Zy dan, verblyd zynde, dat zy tot hiertoe, door het niet opvolgen der voorslagen aan hun in den beginne des oorlogs tusschen de *Rapakjers* en *Taskaltekenfers* door den *Poncha* YKA gedaan, hun Land behouden, en de vryheid der Ingezeetenen bewaard hadden, naamen vooreerst daarmede genoegen, dat men by naadere vertoogen zyne klagten aan den *Popoka* en *Tepeque* van RAPAKJA zoude doen, daarop met allen ernst recht eisschen en inmiddels de scheepvaart op TOTONOGA met eenige nieuwe galeijen van oorlog dekken; met voorneemen, om by weigering van de verzochte voldoening alsdan zoodaanige naadere schik-

ſchikkingen te helpen beraamen, als men zoude konnen goedvinden en genoegzaam oordeelen, om den *Muglebiërs* het van tyd tot tyd geweigerd wordende recht te verſchaffen: En ook dit hun mannelyk voorneemen wierdt by hen geenzins ontveinsd, maar duidelyk aangetoond, dat, zoo de *Muglebiërs* langer in hunne gewoone gematigdheid voortgingen en zich door onnutte tydverkwiſtende onderhandelingen lieten om den tuin leiden, alsdan wel haaſt den tyd zoude gebooren worden, in deweiken hunne rykdom, geluk en vryheid een einde moeſten neemen en zy genoodzaakt worden, om tot hun eigen onderhoud en beſtaan van de *Rapakjers* te koopen 't geen die hun ontweldigd hadden; en dat ook alsdan alle verdere onderhandelingen een einde zouden neemen, omdat men niet onderhandelt met zyn Meeſter, wanneer RAPAKJA naar zyn welgevallen aan de *Muglebiërs* wetten zoude voorſchryven. *Deeze tyden*, zeiden de ſchranderſten onder de CHARABI, *waren met recht te vreezen, naardien alsdan alle de takken van den zoo vrijen koophandel gelykelyk zouden gekeetend zyn door eene zoo magtige Heerſchappy, tegen deweike men niets meerder zoude vermoogen. Hier tegen moeſt men zich wapenen tot behoud der Vryheid en welvaart van* MUBLEBI, *eer dat het te laat ware, en alle de wenſchen der braave* Muglebiërs *in rook veranderden en ydel en onnut wierden.*

Terwyl men hiermede beezig was, wierdt de oorlog tuſſchen de *Taskaltekenſers* en *Rapakjers* met alle heevigheid voortgezet; en intuſſchen door de CHARABI niets verzuimd, wat mogte ſtrekken, om de *Muglebiërs* by de ſtiptſte onzydigheid te behouden: als ook om den jongen *Poncha* MENETTO, tot zulken aanzienlyken ampt beſtemd, eene goede opvoeding te geeven en alles, wat tot welvaart van MUGLEBI en het behoud der vryheid, als ook om hem by de *Muglebiërs* geacht en bemind te maaken, eenigzins konde dienen, met eenen goeden ernſt op eene bevallige wyze inteſcherpen. Dit toch was aan de CHARABI toevertrouwd, en hiertoe vonden zy zich verpligt.

Naadat men dan met allen ernſt de gedachten hadt laaten gaan, om een Man, in wien alle de goede hoedaanigheden, tot de gelukkige opvoeding van den jongen *Poncha* vereiſcht wordende, woonden, en die ook tevens aan alle de CHARABI aangenaam was, uittevinden, zoo .....

Hiermede eindigt dit door my vertaalde Handſchrift, zoodat ik niet in ſtaat ben UEd. de verdere lotgevallen van MUGLEBI mededeelen, welken, zoo als uit het Opſchrift en eenige hier en daar in die Geſchrift gevonden wordende redeneeringen blykt, niet minder merkwaardig, dan de reeds medegedeelde, zyn zullen. En gelyk my het miſſen van dit laatſte gedeelte der *Muglebiſche* lotgevallen, en dus de geheele geſchiedenis der ganſche omkeering van dit eertyds zoo bloeijende Vrije Land ten hoogſten jammert, twyffele ik ook niet, of het zelve zal insgelyks en UEd. en Uwe verſtandige Leezers ſmertelyk zyn, terwyl ik wel wenſchte een uitgebreide hiſtori van MUGLEBI te moogen zien, waarin zeekerlyk nog zeer veele weetenswaardige zaaken en ſtaatkundige leſſen, die men ligtlyk bemerkt in dit *Uittrekzel* kortheidshalven te zyn voorbygegaan, en alleen als met den vinger aangeroerd, zouden moeten gevonden worden. Doch, wie weet, of dit immermeer tot ons koomen zal! Zoo UEd. ondertuſſchen denkt, dat van dit ſtuk (ſchoon onvolmaakt en niet ten einde gebragt) gebruik te maaken tot eenige aangenaame leering van ſommigen Uwer op waare weetenſchappen, en zuivere uit eene onopgeſmukte hiſtori vloeijende Staatkunde verlekkerde Leezeren kan ſtrekken, moogt UEd. daarmede naar UEds. goedvinden handelen; doch, zoo UEd. meent, dat daarvan geene goede vruchten zouden konnen geplukt worden, zoo moogt UEd. het aan de alvernielende vlammen van VULKAAN opofferen, terwyl ik in dien gevalle het *Origineele*, waaruit dit vertaald is, zorgvuldig zal bewaaren. Inmiddels ben ik met alle achting

MYN HEER SPECTATOR! UE. D. W. Dienaar,
Eleutheropoli den 25. May 1759. DE VRIJE HOLLANDER.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 281.]

Ik zal myn' ganschen levenstyt,
O Godt, der Heeren Heer en Koning!
Geruſt verkeeren in uw woning.

David.

Vervolg van N°. 273.

Ik zal tegenwoordig myne geachte Leezers beezig houden met een vervolg van aanmerkingen, op den brief van den Heere Jonas Tempelier in het 272. Vertoog. Ik heb in het 273. Vertoog beweezen, dat het beſtendig verzuimen van den openbaaren Godsdienſt eene misdaad is van het uiterſte gewigt, omdat daardoor het ontzag voor het aanbiddelyke Opperweezen niet alleen by het tegenwoordige geſlacht, maar ook by de naakoomelingen wordt weggenoomen, en gevolgelyk dat ik my in het 254. Vertoog niet te ſterk heb uitgedrukt met te zeggen, dat de *beſtendige verzuimers van kerkgaan peſten der maatſchappye zyn, een grouwel in Gods heilige oogen, dat hy de zulken geenzins onſchuldig zal houden.* Ik zal nu de byzondere reden van zyn Ed. of liever van anderen, welken hy voortbrengt om het nu en dan verzuimen van den openbaaren Godsdienſt te verſchoonen, ter toets brengen en de ongerymdheid derzelven doen zien.

Over deeze redenen merk ik in het algemeen aan dat zy in het geheel den openbaaren Godsdienſt niet raaken, en derhalven by bedachtzaame luiden niet konnen noch moogen gelden, om het nu en dan verzuimen van den zelven te ver-

verschoonen. Zy loopen allen over den persoon van den Predikant, en over de hoedanigheid van zyne predikaatzien, welken tot het weezen van den openbaaren Godsdienst niet behooren. Zy steunen op dat valsche vooroordeel, dat het hooren van de predikaatzie den Godsdienst uitmaakt, daar het ondertusschen eene zeekere zaak is, dat de openbaare Godsdienst zonder het doen of hooren van predikaatzien zeer wel kan geoeffend worden: gelyk een ieder door de voor eenige jaaren gehoudene Bedestonden hier van zeer wel overtuigd behoort te zyn. De openbaare Godsdienst bestaat in vastgestelde byeenkoomsten, om door gebeden en smeekingen, dankzeggingen en lofzangen de denkbeelden van volstrekte afhangelykheid naar lighaam en geest van het Opperweezen te kennen te geeven, en ze door die plegtige betuiging te dieper in het geheugen in te prenten, opdat zy van sterker invloed op het hart zyn, en dus de verpligting tot gehoorzaamheid aan den eenigen onafhangelyken Opperheer zoo veel beeter erkend, en betracht worde: om door ootmoedige belydenis der zonden, en oprechte belofte van beeterschap in het toekoomende zich de verfoeilykheid der zonden zoo veel te beeter voor oogen te stellen, en door de beschouwing van haare strafwaardigheid den afschrik voor dezelven te grooter te maaken: om door het ootmoedig erkennen van het kennelyke van God zoo uit de schepzels als uit de Christelyke openbaaring, en de betrekking van het zelve tot de menschen, hunnen redelyken geest te verheerlyken, en dus tot de betrachting der zedelyke deugd uit een kinderlyk ontzag voor, en met een onwrikbaar vertrouwen op het goedertierene Opperweezen bekwaam, geneegen, en gereed te maaken.

Dit volmaakt den Openbaaren Godsdienst, buiten eenige opmerking op de persooneele hoedanigheden van den Predikant, op zyne predikaatzien, of de behandeling en houding der zelven. Elk aandachtig Christen pleegt den zelven, hoewel in gemeenschap met anderen, voor zich zelven; hy volgt met zyne gedachten de gebeden en dankzeggingen van den Predikant, en zegt 'er *amen* op, voor zoo verre hy ze toestemt, en ze hem in het byzonder raaken. Hy paart zyne stem met die van anderen, om door het Psalmgezang met een dankbaar hart de overvloedige goedertierenheden des Heeren te looven, en wekt zich zelven en anderen op om door het draagen van vruchten der gerechtigheid, welken door CHRISTUS JESUS alleen tot verheerlyking van God zyn, zyne waare dankbaarheid te toonen. Het onderwys door predikaatzien,

zoo

zoo volstrekt noodig om de menschen tot verstand der heilige schriften, en dus tot het geloof der groote waarheden van den Godsdienst, en het betrachten der schuldige pligten te brengen, is by den openbaaren Godsdienst gevoegd, alleen om dat het de beste tyd en geleegenheid is om de Gemeente te onderwyzen wanneer zy by een is, en niet om dat het tot den zelven behoort: en wordt, in onze wel geschikte orde in den openbaaren Godsdienst, in het midden gedaan, als eene tusschenpoosing en ademhaaling, dewyl men tot eene langduurige verheffing van geest tot God niet bekwaam is. Tot deezen openbaaren Godsdienst, den grond van ontzag voor het Opperweezen, van gehoorzaamheid aan zyne wetten, den band der menschlyke saamenleeving, is elk onvermydelyk verpligt, en kan zich derhalven door redenen, of om zaaken, welken met den zelven niets gemeens hebben, gelyk de voorgestelde redenen, het welke ik niet behoef te bewyzen, daar van niet ontslaagen rekenen, indien hy zich niet grovelyk wil bedriegen.

Schoon deeze algemeene opmerking genoeg zoude zyn om de dwaasheid en ongerijmdheid der redenen, ter verschooning van het nu en dan verzuimen van den openbaaren Godsdienst bygebragt, te toonen. Zoo laat ons echter eens zien wat zy afdoen om het niet hooren der predikaatzien te verschoonen.

Men wil niet in het gehoor koomen, *omdat de Predikant een man is van eenen onrustigen geest, die weeklyks uitvaart tegen andere gezindheden, die de Overheden over den hekel haalt: en onzondige en onverschillige uitspanningen als werken des duivels uitkryt.* Ik wil wel bekennen dat het zeer onaangenaam is voor menschen, die Christelyke liefde en zachtmoedigheid beminnen en betrachten, het schelden en verketteren van andere gezindheden te hooren; wenschelyk ware het dat men in het wederleggen der doolenden medelyden en bescheidenheid zag doorstraalen; dat naar de les van Paulus *de waarheid in liefde betracht wierde!* Maar geldt deeze reden? is 'er buiten dat liefdeloos uitvaaren, het welke volgens de preekorde maar een klein gedeelte van de predikaatzie uitmaakt, uit de zelve niets te leeren? worden 'er geene waarheden, geene pligten in voorgesteld en beweezen? worden 'er geene opwekkingen tot waare Godsvrucht gedaan? kan men daar zyn voordeel niet mede doen? ik meen jaa, en derhalven dat het middel, om onderweezen en opgewekt te worden, te verwaarloozen, om dat 'er iets by is dat

ons stoot, dat wy daar konnen laaten, ten uitterften dwaas is, wyl dit rechtstreeks tegen onze waare belangen aanloopt, en nog zoo veel te dwaazer, omdat wy dit middel niet wel verwaarloozen konnen, zonder dien grooten, en volstrekt noodzaaklyken pligt, den openbaaren Godsdienst te verwaarloozen. *De Predikant bekelt de hooge Overheid, en daarom ontrekt men zich*: dat is, men begaat eene allerverfoeijelykste misdaad, om eene andere snoode misdaad niet te hooren: wat gezond verstand kan oordeelen dat dit door den beugel kan? Dit *hekelen der Overheid* kan zeekerlyk maar zelden gebeuren, en men weet niet wanneer de Predikant het doen zal; wat doet men dan? op het onzekere of 'er eene misdaad mogte bedreeven worden, bedryft men eene misdaad, en is oorzaak datze ook door anderen bedreeven wordt: is dit wysheid? koomt dit voort uit ontzag voor het geduchte Opperweezen? of uit eene eigenzinnige kregelheid van geest? Indien de Officier van de plaats volgens zynen eed geene hand houdt aan de Plakaaten *geëmaneerd* tegen het hekelen der Overheid van den predikstoel, is elk lidmaat der gemeente verpligt zynen Leeraar wegens die misdaad te vermaanen, en te verbeeteren; het naalaaten hier van is eene misdaad; deeze wordt door het verzuim van den openbaaren Godsdienst by zulk eenen Leeraar niet verbeeterd, want, terwyl men aan de eene zyde zynen pligt verzuimt, doet men aan de andere zyde geene poogingen om de ondeugd te weeren. *De Predikant kryt onzondige uitspanningen voor werken des duivels uit*, dat wil men niet hooren. Onkunde van den aart der pligten is zekerlyk hier dikwils oorzaak van; gelyk ook eene al te verre gaande drift, welke den Leeraar dikwils verhindert de noodige bepaalingen te maaken. Maar om die reden den openbaaren Godsdienst te verzuimen is zeekerlyk ook een bewys van onkunde en zelf van kregelheid. Uw Leeraar tast hier mis, gelyk hem als een feilbaar mensch meermaalen moet gebeuren, gy hebt moogelyk gelyk; maar moogelyk tast gy zelve mis in uw oordeel over de onzondigheid uwer uitspanningen; moogelyk maakt gy kwaade toepasfingen van het geene van byzondere omstandigheden gezegd is op het algemeene, dat zonder die byzondere omstandigheden wel bestaan kan, en dus ook anders om; gelyk gy mistast dat gy om het verkeerde onderwys van den Leeraar oordeelt den openbaaren Godsdienst te moogen verzuimen, die met dit verkeerde onderwys niets gemeens heeft: en dus toont men zich kregel

gel over de onkunde van zynen naaften, terwyl men zelf de zeekerfte blyken van eene allerdiepfte onkunde doet zien.

De Leeraar warmt de eene Zondag voor d[andere] naa de oude kost op: wat dit zeggen wil moet men raaden: het moet beteekenen, of *hy predikt dikwils over de zelfde ftukken van Godsdienft*; of *hy herhaalt dikwerf dezelfde predikaatzien*: en in beide de beteekeniffen is het zeer by vergrooting gefprooken, gelyk men gemeenlyk door grootfpraak de menfchen, die ons over de eene of andere misdaad berifpen, tot ons eigen verderf tracht te verbluffen, en dus de misdaad te verdonkeren. Verftaat men dit zeggen in de eerfte beteekenis, met die maatiging welke de ondervinding eifcht, zoo wil het eigenlyk zeggen, *omdat de Leeraar zich als een braaf man van zyne pligten kwyt, wil ik den mynen, het bywoonen van den openbaaren Godsdienft, nu en dan niet betrachten*: paft zulk een zeggen niet wel in den mond van een verftandig man die den Heere vreeft, en zich verpligt rekent om anderen tot gelyke vreeze des Heeren te brengen? De Leeraar is buiten eenigen twyfel verpligt, indien hy waardiglyk het gewigtige ampt, waartoe hy geroepen is, zal waarneemen, de groote waarheden van den natuurlyken en Chriftelyken Godsdienft, waaruit alle de anderen moeten afgeleid worden en zonder welken alle de anderen niet beftaan konnen, dikwils te verhandelen, en te bewyzen: deezen zyn weinigen in getal, en zeer klaar, die, omdat zy den grond van zaligheid behelzen, voor het allergeringfte verftand zoo wel als voor het allergeoeffendfte en fcherpzinnigfte, daarom voor allen zeer klaar en duidelyk moeten zyn: die groote waarheden, hoe klaar zy ook moogen zyn, moeten dikwils den volke voorgefteld en herinnerd worden, omdat de menfchen in het algemeen te zeer aan de zorgvuldigheden van dit leeven overgegeeven, en veelen aan de heevige vermaaken der uiterlyke zinnen zoo verflaafd zyn, dat zy aan hun niet genoeg konnen voorgehouden worden, om hen tegen de verleiding der zonde te waapenen: en ten anderen, omdat de toehoorders jaarlyks anderen zyn; die in dit jaar wegens zyne jeugd, en de onoplettenheid, welke dezelve verzelt, onbekwaam is om opteletten en een goed begrip van zaaken te vormen, is daartoe in het volgende bekwaam, en mag niet verwaarloosd worden by den Predikant; die is derhalven verpligt om ook deezen de groote waarheden, welken hy te vooren niet begreep, en daarom niet geloofde, te verkondigen en te bewyzen, waar

 door

door de reeds geloovigen meer en meer overtuigd; gesterkt, en opgewekt worden, indien zy niet zoo verwaand zyn, om van dezelven, als van *opgewarmde kost*, te walgen. Dit is ook de reden, waarom verstandiglyk in onze kerken het weeklyks prediken van den Katechismus is vastgesteld, opdat de groote waarheden, en de daar onmiddelyk uitvloeijende pligten, by aanhouding der gemeente ingestampt worden; en ook by de braafste Predikanten van andere gezindheden, gelyk ik wel eens gemerkt heb, dien zelfden weg gehouden wordt, terwyl en by sommigen van de onzen, en by anderen ook dwaazelyk sprongen van het oosten naar het westen gedaan worden, waardoor opletenden in de gemeenten weinig of niets leeren, ten minsten geene geschaakelde denkbeelden van den Godsdienst krygen.

De Leeraars zyn zelfs genoodzaakt om, wanneer zy byzondere leerstukken van den Godsdienst, welken op die algemeene groote waarheden steunen, verhandelen, in het bewyzen van der zelver zeekerheid, en van hun gewigt, tot die eerste waarheden te rug te gaan, om het noodzaaklyke verband met dezelven te toonen, waaruit de zeekerheid en het gewigt derzelven alleen kan blyken, omdat zy geene reden hebben om te onderstellen, dat de groote hoop hunner toehoorderen de bekwaamheid heeft om dit verband zoo ras te zien: en zoo vinden zy zich, indien zy eene gezonde en nutte redeneertrant zullen volgen, genoodzaakt om *de oude kost weder optewarmen.* Indien nu de Leeraar, zich genoodzaakt ziende om dikwils dezelfde groote waarheden en pligten op dezelven gegrond voor te stellen, om waardiglyk zyne roeping te handelen, zulks doet op eene wyze waar door eene andere groote zaak, waartoe hy verpligt is, bevorderd wordt, te weeten het verstand der heilige schriften, waar in dezelfde zaaken met bewoordingen, welken den in taalkunde ongeoeffenden voorkoomen geheel iets anders te beduiden, dikwils worden voorgesteld: wanneer hy ter bereiking van dit oogmerk gedüurig andere en andere texten verklaart, en dus te gelyk de menschen tot de kennis en het verstand der in veele opzigten duistere bybeltaal brengt, en te gelyk de groote waarheden van den Godsdienst aan onkundigen onderwyst, en aan kundigen herinnert, zoo doet hy volmaakt zyn pligt. Wil men dit *opwarmen van oude kost* noemen, en daarom uit het gehoor blyven, en dit als eene billyke reden voor-

wen-

wenden om zich nu en dan ontslagen te rekenen van den volstrekt noodzaaklyken pligt, het bywoonen van den openbaaren Godsdienst; zoo doet men waarlyk niet anders dan zyne onkunde toonen van de waare gesteldheid van den openbaaren Godsdienst, en van de middelen waar door de menschen in het algemeen moeten onderweezen en opgewekt worden.

Verstaat men dit zeggen, *de Leeraar warmt de oude kost op*, in deezen zin: *hy herhaalt dikwerf dezelfde predikaatzien*: dan moet ik zeggen dat 'er eenige schyn van reden is, waarom men zich nu en dan den openbaaren Godsdienst ontrekt; maar zekerlyk ook niet meer dan schyn, welke by een onzydigen toezigt verdwynt. Dikwerf de zelfde zaaken te moeten hooren is zeekerlyk voor weetgierige menschen zeer onaangenaam, voornaamlyk wanneer die onaangenaamheid aangezet wordt door verontwaardiging over de luiheid van den Prediker: men meent reden te hebben om die onaangenaamheid voortekoomen: maar is deeze reden gegrond? mag men om eene zaak, welke men ter zyden kan zetten, immer eenen pligt verwaarloozen, waar van men de noodzaaklykheid erkent, wiens naarstige opvolging men houdt voor den band der menschlyke maatschappye, en den grond van het heil der zelve? Kan men zich immer gerechtigd rekenen om door het verzuimen van den openbaaren Godsdienst, om eene zaak, welke waarlyk tot den zelven niet behoort, als is het hooren van predikaatzien, den band der maatschappye los te maaken en door zyn voorbeeld anderen tot gelyke schennis aanzetten? Dit is zeekerlyk, om eene verdrietlykheid voortekoomen, zich in gevaar brengen van duizend te moeten ondergaan, en zich buiten eenigen twyfel aan de verontwaardiging van den Goeden Albestierer onderwerpen. Heeft men ook al genoegzaame reden, om een Predikant, die nu en dan de zelfde predikaatzie herhaalt, van luiheid te beschuldigen? Ik meene, neen. Behalven den gewigtigen last van twee maal te moeten prediken elke week, ziet hy zich genoodzaakt met zyne ledemaaten omtegaan, de ongeregulden te vermaanen, de zwakken te sterken, de kranken te troosten, en de jeugd te onderwyzen: zaaken zeeker! welken den allergeoeffendsten, verstandigsten en getrouwsten Leeraar buiten staat stellen om elke week de oude waarheden in twee nieuwe, wel doorkneede predikaatzien, die hem zelven voldoen, voortedraagen. Moet hy zelf, en

elk redelyk lidmaat zyner gemeente dan niet oordeelen, dat het nutter is wel beredeneerde predikaatzien te herhaalen, dan met ter haast te saam geraapte stukken, welken noch grond, noch verband hebben, voorte stellen? Over het laatste zouden de geoeffendste ledemaaten met reden klaagen, terwyl zy door het eerste tot beeter verstand der zaaken gebragt worden, en dus het zelve moeten goedkeuren, en door hunne naarstigheid aanmoedigen. Het is dikwils, buiten het gebrek van tyd, volstrekt noodig de eens voorgestelde stukken te herhaalen. Neem eens, dat een getrouw Leeraar ondervonden heeft dat het kwaalyk verstaan eener duistere uitdrukking der heilige schrift der Godzaligheid naadeelig is; hy doet zyn pligt, en verklaart den volke de waare meening dier plaatze: zal hy door het eens voorstellen dier verklaaring dat oogmerk bereikt hebben? zeekerlyk neen: naar maate van het gewigt der zaake, moet hy zich verpligt rekenen, om die zelfde predikaatzie tot beeter verstand te herhaalen. Indien het herhaalen van eens voorgestelde waarheden in predikaatzien met dien verachtelyken naam van *het opwarmen van oude kost* moet gedoopt worden, indien men daarom den openbaaren Godsdienst mag naalaaten, dan mag, en moet men zulks voornaamlyk doen als het heilige Avondmaal gevierd wordt, dewyl dan altyd de zelfde zaak, Gods groote werk der verlossing, wordt voorgesteld; dan moet men het leezen der heilige schrift laaten, want naa de eerste en tweede leezing zal zy *opgewarmde kost zyn.* Dit is dan een uitvlucht van onkunde en kregelheid. Het gewigt der zaak doet my hier dus uitvoerig zyn. In een volgende Vertoog zal ik de andere uitvluchten onderzoeken. Men heeft dikwils maar drie woorden nodig om de menschen wegens hunne aardsgezindheid van hunne pligten aftetrekken: en duizend daar tegen om die pligten te betoogen.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 282.]

Est ita temperatis, moderatisque moribus, ut summa severitas, summa cum humanitate jungatur.

CICERO.

——— ——— ——— ——— ——— ——— *Hy is*
Van zo gematigden, van zo geschikten aart,
Dat hy ernsthaftigheid met minzaamheid steeds paart,

HEER SPECTATOR!

Ik neem de vryheid, van UE. een Vertoog over de Deugd der *Deftigheid* toetezenden. Behaagt het UE., geef het dan eene plaats onder uwe Vertoogen; zo niet, offer het dan der vlamme op. ——— Men mag zig, dunkt my, wel verwonderen, dat 'er onder zo veelvuldige treffelyke Zedenschryvers en *Spectators* naauwlyks één gevonden wordt, die beide zyn vernuft en pen gescherpt heeft, om der Waereld een geregeld Denkbeeld van deeze Deugd inteboezemen. Welke daar van de oorzaak zy, zoek ik hier niet optespooren. Mooge slegts deeze myne volgende Redeneering dat gebrek eenigzins vergoeden, 't zal my veel genoegen baaren.

Vertoog over de DEFTIGHEID.

By my is *Deftigheid* dat behaagelyk Karakter, *waar door de Mensch, inzonderheid in zyne Verkeeringe onder andere Lieden, zig bestendiglyk regelt en gedraagt naar dien waardigen staet, waar in hy zig bevindt; en zig eenen vyand toont van alle zulke handelingen, die beneden zynen Rang zyn.*

De *Deftigheid* is werkzaam ontrent 's Menschen uitterlyke en openbaare Handelingen in het algemeen, en byzonderlyk ontrent zyne Houding, Gang, Gebaarden, Kleeding, Spraak, en Gesprekken, Verkiezing van de Plaatzen en Voorwerpen zyner Conversatie, ontrent de natuur zyner Liefhebberijen en Uitspanningen, en wat des meer zy: waar uit al aanstonds haare wyde Uitgestrektheid blykbaar is.

Men kan den Mensch van meer dan éénen kant beschouwen; of als een redelyk Weezen in het algemeen; of als iemand met byzondere Begaafdheeden van Kennis en Verstand voorzien; of als een Lid der menschlyke Maatschappye. In het eerste opzigt staet hy gelyk met alle Menschen; doch in de twee laatste opzigten kan hy onder zyne Medeschepzelen op verscheidene wyzen, en in verschillende graaden, uitsteeken. Hy kan eener uitsteekende maate van Kennis en Doorzigt magtig zyn. Hy kan boven anderen bedeeld zyn met eenen Schat van Geleerdheid, of met een juist Oordeel over de weetenswaardigste zaaken. Hy kan beroemd zyn wegens zyne vaardigheid in Uitvindingen en Behandelinge van Studien, Weetenschappen, en Kunsten, welke den grondslag leggen ter bevorderinge van het heil der Waereld. Hy kan naar het burgerlyke een man zyn van distinctie, of aanzienlyke en eerwaardige Ampten bekleeden, welke alle optenoemen, my te lastig en onnut zou zyn.

In alle dusdanige standen en betrekkingen doet de *Deftigheid* hem toonen, wie hy zy, en zynen Rang bewaaren, waar in hy gesteld is. —— Zy doet hem voor de Waereld handelen als een redelyk Weezen,

zen, gevormd naar het beeld van den alwyzen God, en geschapen ter beschouwinge en betragtinge van zulke zaaken, welke zyner edele Natuure waardig zyn: ten welken aanzien de *Destigheid* allen Menschen gelyklyk voegt. —— Den geleerden en verstandigen doet ze zig vertoonen als zulk eenen, die door zyne byzondere bekwaamheid in aller braaven agtinge en gunste zoekt intedringen; en zig wagten voor den naam van iemand, in wien zyne begaafdheid kwalyk geplaast is. —— Den bejaarden en grysaart doet zy als zodanig handelen, en *de Losbeeden* der onbedagte Jongheid schuuwen. Vaders, Heeren, en Meesters, weeten 'er hunnen omgang en gesprekken met hunne Kinderen, Booden, en Leerlingen, dermaate door te bestieren, dat ze by hen die Agting, Eerbied, ja Liefde, vinden, welke eenen braaven Vader, Heere, en Meester, billyk toebehoort. Is de Mensch een Leeraar in Gods Kerke, zyn openlyk Gedrag, zal hy *destig* heeten moogen, zal 'er naar geschikt zyn; al waare het slegts, om als Leeraar geagt, en met gunstige gemoederen te worden aangehoord in de uure van zyne bediening. Terwyl ook *Destigheid* de waereldlyke Overheid recht vaderlyk doet wandelen, en een leeven leiden, 't welk haar by groot en kleen agtbaar, gevreesd, te gelyk bemind, en daar door der gewillige Gehoorzaamheid van haare Onderhoorigen waardig maaken moet. —— Met één woord; 't is welvoegende, groot, verheven, en loflyk, wat een *Destige* doet; zo dat elk, die hem ziet en kent, hem zynes staets en rangs waardig keuren zal.

Om een onderscheidener begrip van deeze Deugd te vormen, kunnen we niet beter doen, dan dat wy op het tegengesteld Karakter kortlyk onze aandagt vestigen. *Losbandigheid*, *Laagheid*, en *Verwyfdheid*, is het Kwaad, dat 'er tegen over staet. Deszelfs ontleding zal te gelyk de *Destigheid* in haare byzondere deelen naaktlyk vertoonen.

De uitterste trap van *Laagheid*, waar aan de Mensch zigzelven kan schuldig maaken, en die de *Destigheid* wel het meest bestrydt, is, dat hy, in zyne Bedry-

 ven,

ven, zyner eigene Natuure en Menschlykheid, zynes hemelschen Oorsprongs, en, zo hy tot het Kristendom behoore, zyner kristlyke Waardigheid en godlyke Roepinge, vergeete, en, strydiglyk met zyne menschlyke beide en kristlyke Waardigheid, als een woeste *Amerikaan*, ja een onvernuftig Beest, zig allezins gedraage. Tot deezen geheel onedelen rang behooren zy gewislyk, wier leeven eene zamenschakeling schynt te zyn van Ongebondenheid en toomlooze Zeden; die zig, om zo te spreeken, baaden in volle Uitgietingen van Boosheid; die zig allerwegen in ydel en zot gesnap uitlaaten; die geduuriglyk de lafste spotterny doen hooren: die telkens ongezoute en vuile woorden uitbraaken, zodat elk deugdlievend Mensch 'er van walgen moet, en niet weet, waar hy zyn bloozend gelaat en reine ooren bergen zal; alle Losbollen, Nathalzen, en zy, welke hun hoogste Goed eens voor al in vuil gejag en werken der Duisternisse schynen gesteld te hebben: Schepzels, die niet slegts de Waardigheid eenes Kristens, maar zelfs de Menschlykheid uitgetoogen, en hunne edele Ziel, *de straal der Godheid*, ontluisterd hebben; ontmenschte, Menschen in schyn, ja Ondieren, als zynde nog laager gedaald beneden hunnen staet, dan Zwynen in verhevenheid van Natuur voor redelyke Weezens moeten onderdoen. En deeze zoort van *Laagheid* en *Veragtelykheid* neemt toe of af, naar dat men zig in de Ongeregeldheid meer of min verloope. ——— Stelt hier nu eenen *Destigen* tegen over, die, zyner Grootheid van Natuur bewust, en by zigzelven verzekerd is, dat men zig naar zynen Rang en Waardigheid gedraagen moet; Oneerlykheid zal hy myden, hy zal laffe Boert en dwaaze Snapperijen schuuwen, van *Losbandigheid* gruuwen, van beestagtige Dronkenschap walgen, Gulzigheid haaten, eerlyk in woorden en werken, zedig in opschik en gebaarden, stigtelyk in zyne gesprekken, bedaard en ingetoogen, in alles braaf en groot, in elks oogen agtbaar, zelfs voor zynen meerderen ontzaglyk om zyne welvoegelyke Zeden zyn;

en

en in dit alles doen blyken, dat hem niets meer aan het harte legt, dan om als een redelyk schepzel, als een waardig Lid der menschlyke zamenwooninge, als een Kristen, Zoon van God, en Hemelburger, dat is als een braaf, deugdzaam, en godsdienstig Mensch, op aarde te verkeeren.

Onder Menschen wyders, die verrykt zyn met byzondere Begaafdheeden, ziet men 'er niet zelden, die, in stede van dezelve behoorelyk aantekweeken, op de rechte plaatzen te bezigen, en hier door zig agtbaar beide en nut voor anderen te maaken, in het tegendeel zigzelven verlaagen tot onnutte Bezigheeden, zo al niet tot Buitenspoorigheeden, zig uitleggen op Gekheeden en belachgelyke Uitspanningen, en zig dagelyks vermengen met lieden, ver beneden hunne Bekwaamheeden, van de laagste zoort, en onvatbaar voor den indruk van goede en verstandige Gesprekken. Ik heb in myne jeugd eenen Man van Geest gekend, gelyk men spreekt, vlug van Verbeelding, ryk in Kennis, fyn van Oordeel, juist van Uitspraak; in het kort, recht geschikt voor braave en nutte Conversatie; wien men dag aan dag nergens dan in het drinkhuis op den bierbank vinden kon, daar hy Lichaam, Ziel, en Tyd te koste leide aan drinken, zingen, speelen, en onnut gesnap met Kruijers en Schoenlappers, en wier Gezelschap hy zelden verliet, dan wanneer hy noodig had laveerende zyn huis te zoeken. Wat *Laagheid* voor eene Ziel, anderzins zo verheven, en die haare Uitmuntenheid, hadde ze *Destigheid* bemind, wonderbaarlyk hadde kunnen verheffen, en alom doen uitblinken! Wie heeft het vermoogen, om zig van gemelykheid vry te houden, als hy zynen schranderen Vrind geduurig aan de Theetafel by geheel onkundige Vrouwtjes zoeken moet, zig zyner kundige Vrinden aan den haart, in een zoet gesprek zittende, luttel bekreunende, hoewel hy door zyn byzyn hetzelve wonderlyk veel nut en aartigheid zou weeten bytezetten? Wie kan het dulden, dat een man, van oordeel en verstand, zyn gestadig werk maakt van zig in de byeenkomsten als een Zotskap

 aan-

aantestellen, den rol van een Zaletjonker te speelen, zyne Galanterijen met de Dames met de onnoozelste en lafste Loopjes, Vertelzeltjes, en Grimmatzen opteschikken; waar door hy aan den éénen kant zyns verstands vergeet, en aan den anderen kant de Juffers zelve schande aandoet, als welke hy door zyn doen daadlyk onderstelt van verstand ontbloot, en eener kinderagtige behandelinge waard te weezen. Het *kaartspeelen* in de Conversatie is thans wonder in de Mode. Tegen deeze Uitspanning weet ik, in het algemeen genomen, geene wettige reden intebrengen. Men kan 'er zig door diverteeren, en zyn oordeel en geheugen meer of min door oeffenen. Ieder dient nu en dan eens eene Uitspanning te hebben; waarom zou dan deeze ongeoorlofd zyn, als ze met verstand en omzigtigheid genomen wordt, en meer dan andere by de tegenwoordige omstandigheeden voegt. Doch dat een man van verstand zyne dagelyksche Uitspanning zoeke, ja zyn Hoofdwerk stelle, in 't bekyken en behandelen van dusdanige *beschilderde blaadjes*, staet niet *deftig*, maar is vry laag, voegt niet, en een recht Beminnaar van *deftige* Zeden kan zodanig een gedrag niet dan met zeer groote verontwaardiginge en *Chagryn* beschouwen. — Myn bloedverwant NOBILIUS GRAVIS weet zig edeler te gedraagen. 't Grootst gedeelte van den dag besteedt hy aan zyne studien, en het verder uitbreiden zyner Kundigheeden. Afgemat, zoekt hy het gezelschap van éénen of eenigen zyner Vrinden, Lieden van Kennis en veel Doorzigts, rechte Voorwerpen, om met hun van Staetzaaken, Geschiedkunde, Godsdienst &c. ter hunner wederzydsche diverteeringe en vermeerderinge hunner Kundigheeden, op eenen vrijen en vermaaklyken trant, te spreeken. En gebeurt het zomtyds, dat hy een gezelschap vindt, in het welke men speelt; hy beschouwt het zonder eenig ongenoegen, en zou 'er voor eene enkele keer wel eens deel aan neemen willen, waare hy niet te ver op zyne dagen heen, om nu nog speelen te leeren.

Nooit

Nooit wordt 'er meer gezondigd tegen de *Deftigheid*, dan van hun, die van eenen byzonderen Rang en onderfcheidene Orde zyn. De Eervaarenis vertoont ons hier van menigerhande blyken. Staet dat niet *deftig*, dat BARBATUS met de jongens langs den dyk loopt knikkeren? Staet dat niet fraai, dat JORIS van zyn lui en flordig Wyf zig beheeren laat? of dat UXORIUS voor haar de plaat moet fchrobben? Wie moet CANDIDAAT niet ten uiterfte verfoejen, dat hy ongedaan en vuil in 't gezelfchap durve verfchynen, of met een paar Boordmouwen, gantfch van rooden wyn bemorft, op den Predikftoel? Wie heeft agting voor PASTORIUS, die zig in gezelfchap aanftelt, als of hy zo karsvars van de Academie kwame, onophoudelyk fchatert over onnoozele beuzelingen, zig op het wyndrinken als een *Tempelier* verftaet, en zig in het byzyn van braave Lieden van eerloos mallen met de *Dames* niet weerhouden kan? FORTUNATUS, een vermoogend man, weet ook zyn Fatzoen gantfch niet te bewaaren: 'k heb hem in het bierhuis meer dan eens met eenen Sleeper om een mengeltje goed Luiks zien fpeelen; terwyl *Madame*, zyne Bedgenoote, zig t'huis van haare Meid en Naaifter gewilliglyk regeeren laat. Wie leeft 'er in ons Nederland, welke niet weet, hoe zommige Lieden, fchoon van goeden Rang en Staet, en daarenboven gantfch niet van de domfte zoort, met lyf en ziel, als waaren ze Gekken, zig aan de illuftre oeffening der *Harddraaverye* verflaaven, van *Roskammers* hunne *Kameraats* maaken, en der edele Discipline van berugte *Pikeurs* hunne fraaje beeften en zigzelven onderwerpen? Een Heer, geftaag in vol gezelfchap met den vinger onder zyn Paruik zittende te wroeten, doet my altoos denken, dat hy althans geen groot Hoveling is. Paft het eenen Vorft, of hoogen Staetbedienden, zig der houdinge en leevenswyze van een lompen Boer te gewennen, of zig met den minften Onderzaat eenigzins gelyk te ftellen? Paft het eenen Orateur, wel-

ke

ke zaaken hy ook behandele, geduuriglyk te schreijen op den Kanzel, of niet dan Straattaal voor den dag te brengen? Zou dit niet zo wel aanstootelyk en laag zyn, als dat een *Spectator* in zyne Vertoogen der *Destigheid* van Styl en Taal nimmer zig bekreunde? Ja nog duizend andere gevallen en omstandigheeden zou ik kunnen melden, waar in men zyn Karakter, waar in men de *Destigheid* schandelyk over 't hoofd *ziet*, of ten minste over 't hoofd *kan* zien. Doch aleer ik hier van afstappe, moest ik ENERVAATS Karakter niet vergeeten. Wie kan zyne verwyfde manieren verdraagen? Laffe Keuzelaar, als hy is. Wat sterveling is magtig het talloos getal naategaen van allerly Verkleenwoorden, welke hy telkens op een stapelt in zyne gesprekken, en waar in hy voor het *Amsterdamsche Wysje*, by uwen Voorzaat VAN EFFEN gemeld, niet een hairbreed behoeft te wyken? 't Is alles *netjes*, *fraaitjes* &c. wat 'er is, of waar van hy spreekt. Van geheele *Kajanussen* maakt hy *Straatdavismannetjes* in zyne verbeeldinge. Zyn oog schynt de Voorwerpen, welke het gewaar wordt, dermaate te verkleenen, dat haare *grootte*, zo als dezelve voor hem *schynbaar* is, stae tot derzelver *waare grootte*, *plus minus* als één tot drie. Hy is het tegengestelde van DON QUICHOT. Deeze wondere Held formeerde veelal niet dan *Reuzen* in zyn brein, maar ons Heldje niet dan *Dwergjes*. Hy heeft niet dan *Vrindjes*, *Gebuurtjes* &c. Hy heeft van alle *Diminutiva* zelfs de *Diminutiva* in zyn hoofd; en schynt de kunst gevonden te hebben van te verkleenen, 't geen niet te verkleenen is.

Het vervolg in het naastvolgende Vertoog.

De Nederlandsche SPECTATOR.

[N°. 283.]

Itaque ejus comitas non ſine ſeveritate erat, neque gravitas ſine facilitate.

NEPOS.

Schoon hy gemeenzaam was, daar blonk in zyne reden
Altyd iets deſtigs uit, en zyne rekklykheid
Liet zich ook altyd zien in zyne ſtrenge zeden.

(Vervolg van N°. 282.)

Verſtae my ondertuſſchen hier niet verkeerdlyk, Myn Heer! Myne meening is in geenen deele, dat, al wat van dusdanige *Laagheid* en *Verwyfdheid* afwykt, of 'er tegen over ſtaet, onder het denkbeeld van *waare Deſtigheid* moet vallen. In het minſte niet. Deeze Deugd kent haare paalen, gelyk alle andere. Men moet zig tegen *Laagheid* en *Veragtelykheid* hoeden; men moet zig wagten van zynen Rang en Waardigheid door *laage* daaden en gebaarden te onteeren; maar daarom is 't niet noodig tot een ander Uitterſte overteſlaen. De waare middelmaat is ook hier de beſte. 't Is der loflyke *Deſtigheid* eige, dat ze door Reden en Verſtand beſtierd en alzo behaagelyk worde.

worde. Houdt ze de maat niet, zo wordt ze bespottelyk en averechtsch. Om ze loslyk en goed te maaken, moet de Mensch bestendiglyk in 't oog houden, dat *Nederigheid*, *Vrindlykheid*, *Bescheidenheid*, *Gezeglykheid*, *Gespraakzaamheid*, *Beleefdheid*, *en diergelyke*, noodzaakelyke Deugden zyn. Haare oeffening is van den hoogsten dienst in 't gezellig leeven. Zy maaken onze verkeering gemaklyk, aangenaam, en nut voor allen. Houdt hy, die *deftig* zyn, en zig voor 't uitterlyke naar zynen staet gedraagen wil, dezelve altoos in het oog, ze zullen verhoeden, dat zyne *Deftigheid* te ver gae. Hy zal bedaard zyn, doch zonder gemaaktheid; ernstig, doch zonder stuurscheid; ingetoogen, doch zonder trotsheid; gelyk ATTICUS, van wien NEPOS aantekent, *dat zyne vrindlykheid met gestrengheid, en zyne Deftigheid met gemaklykheid gepaard ging*; of als SEXT. AUFIDIUS, wiens Zeden CICERO *zo bedaard en gemaatigd noemt, dat men de hoogste gestrengheid met de hoogste beleefdheid allezins in hem gepaard zage*. Hy weet tyden, plaatzen, en omstandigheeden in agt te neemen, zig daar, zo veel zyn Rang gedoogt, naar te schikken, en tevens zorg te draagen, dat hy zig geene Houding aanmaatige, die *boven* zynen staet gaet. Dus zal hy eene *verstandige Deftigheid* oeffenen, en eenen zeer behaagelyken Glans over zynen omgang met den Naasten spreiden. Dit neemen veele, welke *deftig* zyn willen, niet genoeg in agt, en doen zig daar door in het tegendeel voor *trotsch*, *gemaakt*, *styf*, *norsch*, *stuursch*, *onbeleefd*, en *onbescheiden* doorgaen. Men moet niet los en onbedagt langs de wegen loopen; maar ook geen gemaakten gang houden, noch, als 't waare, zyne treden afmeeten. Men moet niet onbezonnen en ontydig lachgen; maar ook zyn gelaat niet altyd even strak en onbeweegelyk houden. Men

moet

moet niet onbedagt en onophoudelyk praaten; maar ook den mond niet eeuwiglyk geslooten houden. Men moet niet al te veel noch verstandloos boerten; maar ook niet altyd even ernstig en bedaard zyn. Men moet niet hangen en draajen op zynen stoel; maar ook niet zitten als een paal zo styf. Men moet niet slordig noch zynes Rangs onwaardiglyk zyn opgeschikt; maar ook de al te groote netheid, effenheid, en zwier in zyn gewaad vermyden, om niet, of voor eenen *Kweezel*, of voor een *Hofpop*, aangezien te worden. Een man, die naar de Waereld geenen Rang altoos bezit, heeft met *Destigheid* niets te maaken, dan alleen, voor zo ver dezelve bestaet in zyn zedelyk Karakter openlyk te bewaaren, en als een redelyk Mensch voor den dag te koomen; maar die voor 't uitterlyke eenigen Rang bezit, moet altoos zorg draagen, dat hy zig zo min *boven* als *beneden* zynen Rang schikke. Want dat een *Aanspreeker* of een *Voorzinger* de houding eenes *Predikants*, een *Kalis* die van eenen *Schatryken*, een *gemeen Burger* die van eenen *Edelman*, en een *Domoor* de gebaarden van een *verstandig Redenaar* naabootze; staet verwaand en zot, en is niet min schandelyk, dan dat de laatste zig aan de houding, welke den eersten voegt, gewennen wilde.

Zie daar, de *waare Destigheid* en *schandelyke Laagheid* afgebeeld. Het recht begrip van beide kan ons nu ook toonen, uit welke *bronnen* ieder van dezelve haaren oorsprong leide. —— Kent men de weezenlyke Waardigheid van zynen staet niet, 't is natuurlyk, dat men in zyn uitterlyk gedrag niet dan by geval de maat houde. 't loopt geen groot gevaar, dat men zynen onderscheiden burgerlyken Rang veel te laag zal rekenen; de meeste hebben 'er, helaas! veel te hooge gevoelens van. Maar men vindt 'er, die, door eene *wonderlyke zoort van Nederigheid*, als ik dus

eens spreeken mooge, hunne eigene Bekwaamheeden beneden haare waarde schatten; en die dit doet, zal zig ook natuurlyker wyze beneden zyne Waarde en Verdiensten gedraagen. Althans dit gaet door, dat weinige de voortreffelykheid hunner Natuure recht kennen, en hier door niet weeten een uitterlyk gedrag te leiden, 't geen eenes Mensche waardig is. Dit gebrek aan rechte Kundigheid wegens zynen staet is dan eene gemeene Oorzaak van *Laagheid*; maar dien te kennen, de voornaame Grondslag, waar op *Deftigheid* gevestigd is, of het Beginzel van haar bestaen. —— Wederom zyn 'er, dien het in 't byzonder mangelt aan gestadige Bedagtzaamheid en sterkte van Geest. Deeze Hoedanigheeden stellen den Mensch in staet, om, daar 't voegt, op zyne Waardigheid te denken, zyne woeste Driften en spoorlooze Zinlykheeden te bestieren, zyn Verstand geregeldlyk te volgen, en alzo zyne uitterlyke houding en handel allezins te schikken naar dien Rang, welken hy hier bekleedt. Doch is de Mensch ontbloot van deeze Hoedanigheeden; is hy zyner Zinnen en Aandagt niet magtig; is hy los; heeft zyn Geest geen bestendigen goeden plooi gezet, maar is dezelve zyner Driften slaafsch: wat wonder dan, dat hy telkens zynes staets vergeete, en door veragtelyke neigingen, en belachgelyke Grillen, uit eene beroerde Verbeeldinge gebooren, zig beroove van die agtinge, welke men anderzins zyner Waardigheid verschuldigd is? —— By deeze twee byzondere Oorzaaken van *Laagheid* kan men ook nog als eene derde en algemeene voegen, dat veele niet recht overtuigd zyn van de Redelykheid, Nutheid, en Noodzaakelykheid der *Deftigheid*, noch haaren Aart ter deege kennen. Zo ons de kennis van het egte Weezen en de Noodzaakelykheid der Deugd ontbree-

breeke, zal 't ons onmoogelyk zyn haar te beminnen, en te oeffenen; daar hy, wiens ziel met gegronde gevoelens van dezelve vervuld is, niet alleen haar *kan*, maar ook doorgaens waarlyk *zal* betragten: want het is eene Eigenschap der Deugd in het algemeen, dat de rechte beschouwing van haare Schoon- en Nutheid den redelyken Mensch, als door een heimlyk geweld, tot haare Liefde en Betragting trekken zal. Dit toegepast op de Deugd der *Destigheid*, doet zien, dat veele Vyanden van dezelve zyn, om dat zy haar niet naar behooren kennen.

Uit de beschouwinge van de Oorsprongen deezer Deugd, en des tegengestelden Kwaads, blykt nu ook, wat wegen iemand hebbe intestaen, zo hy *destig* worden wil. Laat hy zig eene klaare kennis van zynen Rang; laat hy zig een duidelyk begrip van de waare Natuur, Nut- en Noodzaakelykheid der *Destigheid*; laat hy zig de waare Bedagtzaamheid en sterkte van Geest eige maaken; en de *Destigheid* zal by hem wel haast haaren Zetel koomen vestigen: Of laat hy de gemelde Bronnen van schandelyke *Laagheid* stoppen, en de *Laagheid* zelve zal hem nooit genaaken.

Bestaet *Edelmoedigheid* of *Grootmoedigheid* in het *leiden van een gedrag, 't geen waarlyk groot, verheven is, en overeenkoomt met onze Waardigheid*, en is dezelve gegrond op eene rechte Waardeering onzer Grootheid en Uitmuntenheid; Is ook *Welleevenheid* of *Beschaafdheid* die *gezellige* Deugd, *die ons onder onze Medemenschen behoorelyk doet leeven*, of *die kunst, welke onzen Omgang en Verkeering voor ons, beide, en anderen aangenaam en heilzaam maakt:* Zo kan men, dezelve met het reeds gezegde vergelykende, ligtlyk opmaaken, hoe na de *Destigheid* aan de Deugden van *Grootmoedig-* en *Beschaafdheid* vermaagdschapt zy, en in

 hoe

hoe ver ze van die Deugden al of niet verschille.

Dus ver heb ik dikwyls ondersteld in myne uitdrukkingen, dat de *Destigheid* eene noodige Deugd, en alle *Laagheid* een zedelyk Gebrek is. Dit moet ik nog goed maaken, al eer ik eindig. Zie hier dan myne Redenen voor deeze zaake, en die met een tot aanpryzing van *Destigheid*, en tot waarschouwing tegen *Laagheid*, *Losbandigheid*, en *Ydelheid*, zullen kunnen dienen.

Destigheid bevoordeelt haaren Beminnaar, *Laagheid* is ons schaadelyk. Ik heb dit voorheen meer dan eens gezegd, en myn zeggen steunt op Reden en Bevinding beide. Daar woont in de Menschen eene natuurlyke agting voor *Destigheid*. Al wat groot, verheven, edel, en welvoegend is, kunnen ze kwalyk naalaaten in anderen te eeren, schoon zy zelven in hun eige gedrag daar van geen werk moogen maaken; en, op het beschouwen van *laage* handelingen, is het hun veelal onmoogelyk zig zynes niet te schaamen, die ze pleegt. Zy zullen zig schaamen, als zy eenen man van aanzien eenen rol zien speelen, die *te laag* voor zyn Karakter is. Zy zullen veragtelyk van hem denken en spreeken, alle ontzag voor hem verliezen, denkende dat een *laager* staet hem veel beter voegen zoude. Laat een *Predikant* het karakter eenes *Potzenmaakers* aanneemen; de bystanders zullen hem meestal met veragtinge aanzien: Zy moogen benevens hem eens lachgen, maar het zal alleen welstaenshalven zyn; 't zal lachgen zyn, niet om zyne welgepaste kuuren, maar om zyne Dwaasheid, waar door hy heeft vergeeten, wie hy zy. Dus offert men by de Waereld door een *laag* gedrag zyne Eer en Agting op. Dit moest elk Eergierigen treffen, en hem steeds beweegen, om door een *verheven* gedrag, zynen Rang betaamen-

taamende, de Agting en Goedkeuring der Menſchen naatejaagen, die voor eenen *recht Grootmoedigen* zo waard en dierbaar is als *zyn Leeven zelve.* —— Onze Staet en Goederen kunnen ook vermeerderd of verminderd worden, naar dat wy ons *al* of *niet* der *Deſtigheid* bevlytigen. In menigerhande opzigten hangen we in de Zamenleevinge van elkanders Gunſt en Toegenegenheid af; Toegenegenheid en Gunſt ſteunt meeſt al op Agting: gevolglyk loopen we zeer groot gevaar van veeler Gunſt en Toegenegenheid te zullen moeten derven, zo wy ons door *Laagheid* by hen in Veragtinge brengen. Beminnen we dan eige Voordeel, zo moeten we *deſtig* worden.

Wy zyn verpligt onzen Medemenſchen te bevoordeelen; ja zo veel nut, als doenlyk is, in de Waereld te bevorderen: en ook hierom moeten we ons der *Deſtigheid* benaarſtigen. Wie weet, of onze *Deſtigheid* 'er niet veele *deſtig* maaken zal? Daar ze dit doet, leidt ze hen ook tot die voordeelen, welke zy ons zelven kan toebrengen. Vermeerderen wy onze Voordeelen door *Deſtigheid*, en zyn 'er andere, wier Geluk, of ten deele, of geheel, van het onze afhangt; wie begrypt dan niet, dat we door *deſtig* te zyn ook medewerken ter bevorderinge hunnes welvaarts, en medeoorzaaken van hun kwalykvaaren zyn, als wy ons fortuin door een *laag* gedrag verjaagen? Woont 'er in de Menſchen, zo lang ze niet geheel ontaart zyn, eene natuurlyke Eerbied voor *deſtige* Lieden; 'er zal uit volgen, dat ze zullen ſchroomen in de tegenwoordigheid van een *deſtig* man ongeregeldheên te pleegen; terwyl de leſſen en waarſchouwingen, welke hy hun immer voorhoudt, om dat ze Ontzag en Eerbied voor hem hebben, veelligt diepen ingang by hen vinden zullen; maar doorgaens weinig op hunne harten vermoogen, zo zy, uit hoof-

de

de van zyn ſlordig gedrag, alle Agting t'hemwaarts verlooren hebben. Dit is eene algemeene Waarheid, en wordt byzonderlyk door de Ondervinding geſtaafd, ten opzigte van *Overheeden*, *Ouders*, *Voogden*, *Leeraars*, *Heeren*, *Meeſters*, en diergelyke.

Wat is 'er eindlyk redelyker en betaamelyker voor ſchepzelen, die hun verſtand hebben, dan dat ze alle hunne Daaden, hunne Woorden, Gebaarden, Voorkoomen, &c. regelen naar de byzondere Omſtandigheeden en Betrekkingen, waar in zy zig bevinden; naar hunne eigene Natuur en Staet. Hier in beſtaet het egte Weezen der Deugd. Dezelve, volgens deezen grond en regel geoeffend zynde, wordt *deftig*, braaf, edelmoedig, en maakt ons recht waardige Kinders in de oogen van onzen hemelſchen Vader, die, de waereldſche zaaken zo geſchikt hebbende, dat ze in byzondere en onderſcheidene Betrekkingen tot elkander ſtaen, ook noodzaakelyk gewild moet hebben, dat zyne Schepzels, met Reden en Verſtand bedeeld, naar die Betrekkingen handelen, en daar door hunnes Scheppers wyze en vrindlyke Oogmerken bevorderen zouden. Met één woord; *Deftigheid* teelt veel *Geluk*, en wordt uit *Reden* gebooren; en elk, die haar vyandig is, is een Vyand tevens van *Geluk* en *Reden*.

Ik ben met alle billyke agtinge,

MYN HEER!

UE. D. W. Dienaar.

H. . . . . JULIUS GRAVIS.

8. Sept. 1759.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 284.]

Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.

HORATIUS.

Laat dit uw eerste werk, en ook uw laatste zyn.

Vervolg van N° 281.

Ziet hier, Geachte Leezers, myne verdere aanmerkingen over de uitvluchten, om zich het waarneemen van den noodzaaklyken pligt, den Openbaaren Godsdienst, te ontrekken, door den Heere JONAS TEMPELIER in het 272. Vertoog voorgesteld.

De Predikant preekt zonder oordeel en kundigheid van zaaken die hy nooit onderzocht heeft, en zelf niet verstaat, en onderhoudt de gemeente met zoutelooze, kinderachtige of ongerymde zaaken: en daarom wil men niet ter kerke koomen. In dit zeggen straalt zeekerlyk eene trotze kregelheid door, welke gereed is alles met verachting te behandelen wat niet van haaren smaak is. Indien de Predikant een man is van oordeel en studie kan dit zelden of nooit gebeuren; hy moet noodwendig spreeken van dingen die hy door en doorzien heeft, als die zich geoeffend heeft in alles wat tot zyn gewigtige ampt behoort: en indiën het gebeurt, moet het zyn, dat hy noodig oordeelt ter staavinge van de eene of andere gewigtige waarheid zyne be-

bewyzen uit andere ſtudien, als by voorbeeld, de rechtsgeleerdheid, of wysgeerte of natuurkennis, of diergelyke te haalen: maar in dat geval zal hy zyne zaak voorſtellen op het gezag van in die weetenſchappen geoeffende en beroemde mannen, welken hy reden heeft om in hunne weetenſchap te gelooven, voornaamlyk, nu zy door proefneemingen alleen hunne gezegden ſtaaven: en indien het gebeurt dat hy den bal misſlaat, is het nog geen bewys dat hy het gevoelen van dien ſchryver niet verſtaat, maar wel dat de ſchryver, welken hy in die weetenſchap geraadpleegd heeft, misgetaſt heeft; en zelf beſtaat die mistaſting dikwils alleen in de verbeelding van hem zelven, die van een ander gevoelen zynde dit tot een voorwendzel neemt, om den grooten pligt van den openbaaren Godsdienſt te verwaarloozen, en daardoor aanleiding geeft dat anderen zyn voetſpoor volgen. Een voorwendzel dat ten uiterſten ligtvaardig is, omdat hy niet weet, wanneer zulk een Predikant zoodanige zaaken, die hem mishaagen, die hy *zouteloos*, *kinderachtig en ongerymd* noemt, zal voortbrengen; op het onzeekere, gelyk ik reeds ten opzigte van eene andere uitvlucht heb opgemerkt, begaat hy eene misdaad, en is oorzaak dat zy ook van anderen gepleegd wordt. Maar, de Predikant is een man zonder oordeel, zonder ſtudie, welke noodzaaklyk voor een Predikant is: gelyk men zeekerlyk met droefheid moet erkennen, dat 'er niet dan al te veel zoodanigen tot den heiligen dienſt bevorderd worden, die of door luiheid, of door armoede van de noodzaaklyke bekwaamheden verſteeken zyn, en waar van de laatſten, die de ſmert van hunne onbekwaamheid gevoelen, ten uiterſten te beklaagen zyn: hier toe geeft die kwaalyk geplaatſte Godsvrucht van beurſen op te richten, om onmagtige jonge luiden ten dienſte der kerke te laaten ſtudeeren, zeer groote aanleiding; deezen worden ongelukkig gemaakt, en der kerke te gelyk ondienſt gedaan, dewyl hun de noodige boeken, om zich door naarſtigheid bekwaam te maaken en te houden, ontbreeken. Maar welken invloed zal deeze onbekwaamheid hebben op hunne predikaatzien? zullen deezen daarom geheel onbekwaam zyn om de menſchen te leeren en tot waare Godsvrucht op te wekken? dat denk ik

niet.

niet. Zoodanig een Predikant, zich zyner schuldige of onschuldige onkunde bewust, zal zich tot het ontleenen der te verhandelene stoffe by andere schryvers begeeven, en, indien hy eenige voorzigtigheid gebruikt, by zoodanige schryvers, die niet in de handen zyner ledemaaten zyn. Waar van het ergste dat men zeggen kan zal zyn, dat zyne verhandeling naar een gelapten rok van verschillende verwen gelykt; maar konnen deeze lappen ieder op hun zelven geene goede zaaken bevatten, schoon de prediker zelf ze niet verstaat? Kan zelf hy, die door zyn scherpziender oog de verscheidene verwen deezer lappen ziet, met waarheid staande houden, dat hy daar uit niets kan leeren, of geene aanleiding neemen om zich in de betrachting der waare deugd en Godsvrucht te sterken? dit zoude zeeker de uiterste verwaandheid zyn: dit is dan een uitvlucht van hooggevoelende menschen, waardoor zy onbeschaamdelyk het verzuim van hunnen pligt, en het erger maaken van den naasten trachten te verschoonen, en by onnoozele menschen goed te maaken. Menschen van een gezond en geoeffend verstand, en eene oprechte Godsvrucht; weetende dat het hooren van de predikaatzie maar een aanhangzel is van den Openbaaren Godsdienst, zullen zich den zelven niet ontrekken, uit vrees van eene predikaatzie te hooren, welke de onkunde of het onverstand van den Prediker bewyst, omdat zy zelven daaruit leeren konnen, en omdat zy hunne verpligting kennen, om door hun voorbeeld het ongeoeffende gemeen, welk dit gebrek van den Prediker niet kan zien, tot den Openbaaren Godsdienst te trekken, en dus met de gevoelens van Godsvrucht en tot zyn eigen heil, en dat der maatschappye vervuld te houden. Immers dus toonde de groote Rechtsgeleerde D. GOTHOFREDUS de zaak te begrypen; die te Heidelberg geduuriglyk zonder immer over te slaan een onkundig en zeer onbekwaam Predikant in de Franse Kerk ging hooren, en gevraagd zynde, hoe het moogelyk was dat zulk een geleerd man zich konde verledigen om dien onbekwaamen Leeraar altyd te hooren, van wien hy toch niets leeren konde, ten antwoorde gaf, „ dat hy den O-„ penbaaren Godsdienst by dien Predikant zoo geduu-

„ rigtlyk bywoonde, niet zoo zeer om iets van hem te „ leeren, van wien iemand, eenigzins geoeffend, niets „ leeren konde, maar om voor zich zelven het zyne „ toe te brengen tot stichting en opbouw der Kerke. Het welk hem zoo wel gelukte, dat de menschen door zyn voorbeeld aangezet wierden om by dien Predikant den Openbaaren Godsdienst naarstig by te woonen en zich van dien noodzaaklyken pligt te kwyten. Wenschelyk ware het zeekerlyk, dat door geleerdheid en Godsvrucht geachte Mannen dit voorbeeld volgden, en dus het hunne toebragten om hunne tydgenooten met de gevoelens van Godsvrucht te vervullen, en het verderf te stuiten dat deeze waanwyze menschen over de saamenleeving brengen!

De Predikant verdient wegens zyn zedelyk karakter geene achting; hy heeft gebreken die in het oog loopen, en daarom wil ik niet by hem te Kerk gaan: het sluit schrikkelyk als men denken moet, het goede rolt u maar van de lippen, maar uw hart is tot het kwaade geneigd. Dat een Leeraar des Euangeliums onder eene onloochenbaare verpligting legt, om vooral door een deugdzaam en Godvruchtig gedrag zonder eenige gemaaktheid te toonen dat hy waarlyk de waarheden, en noodzaaklykheid der pligten, welken hy predikt, gelooft, is eene zeekere zaak. Men kan ook zonder de hoogste onrechtvaardigheid te begaan niet loochenen, dat onze Eerwaarde Geestlykheid over het algemeen genoomen aan die verpligting voldoet; terwyl 'er echter weinigen onder haar, dat altyd zal gebeuren, zoo lange zy uit menschen bestaat, aan hun karakter niet voldoen, jaa wel gebreken hebben die in het oog loopen. Maar hoe ver gaat dit? en kan dit met reden voorgewend worden om zich den openbaaren Godsdienst te ontrekken, en dus dien grooten pligt te schenden? Groove misdaaden koomen hier zekerlyk niet voor, omdat zy eens en andermaal bedreeven zynde door de openbaare kerketucht door den yver van deugdzaame geestlyken verbeeterd worden, zelf tot afzetting van hem, die zich door de zelven van achting beroofd, en tot den heiligen dienst onwaardig gemaakt heeft. Die gebreken dan, die in het oog loopen, konnen geene anderen zyn dan zulken, wel-

welken door geene burgerlyke wetten konnen bedwongen worden, als by voorbeeld, hoogmoed, heerszucht, oploopenheid, liefdeloosheid, gierigheid, gezetheid op uitspanningen, welken den kostbaaren tyd verslinden en wat des meêr is. Ongeregeldheden, welken niet zelden uit de opvoeding, uiterlyke omstandigheden, en overyling gebooren worden, van welken de Leeraars, maar ook met een alle Christenen zuiver behoorden te zyn. Maar, zynen Predikant aan eenen, of eenigen deezer overgegeeven te vinden, kan dit immer eene rechtmaatige reden zyn, om den Openbaaren Godsdienst naa te laaten? immers neen. Men vindt zich zelven niet vry van alle deeze zaaken; zal men het niet dwaas keuren dat iemand, dien men waarlyk met een goed oogmerk berispt, zyne ooren toestopt, nadát hy ons verweeten heeft dat wy aan de eene of andere ongeregeldheid schuldig zyn? en begaat men niet diezelfde dwaasheid ten opzigte van zynen Predikant? men weet immers dat hy een mensch is, met alle de noodzaaklyke hartstochten als alle andere menschen bezet, en door dezelven aan alle verzoekingen als alle anderen blootgesteld. Men weigert niet te verkeeren, en zelf den raad inteneemen, en te volgen van menschen, die men aan die ongeregeldheden schuldig kent. Een Geneesheer, die den beeker wel uitveegt en daardoor ongezond is, en zelf een die door losbandige en God-onteerende gesprekken, toont geene Godsvrucht altoos in het hart te hebben, van wien men daarom geene reden heeft iets goeds te vertrouwen, vraagt men raad voor zyne gezondheid, men zegt: wat doen zyne zeden tot zyne weetenschap? men volgt zynen raad, met een blind vertrouwen. Maar men wil zynen Predikant niet verdraagen in zyne ongeregeldheden, noch zyne prediking en raad hooren, daar men in staat is om over den zelven te oordeelen. Kan hy dan, niettegenstaande dezelven, de zekerheid der geopenbaarde waarheden, de volstrekte noodzaaklykheid der pligten, en waar hun byzondere aart in geleegen is, niet aantoonen, bewyzen, en u tot betrachting opwekken? wat doen hier toe zyne zeden, waar voor gy niets te verantwoorden hebt, als voor zoo verre gy geene moeite gedaan hebt om ze te verbeeteren? *Ja maar het*

ſtoot zulks te moeten hooren van iemand die de pligten zelf niet doet, en daarom ſchynt die noodzaaklykheid niet te gelooven. Maar indien hy u die noodzaaklykheid zoo klaar doet zien, dat gy overtuigd wordt, dat gy zelf, niettegenſtaande eene ſterke drift tot het tegendeel, gedwongen wordt te erkennen het is myn pligt: geeft of neemt dan de deugdzaamheid of ondeugdzaamheid van den Prediker iets aan of van uwe overtuiging? Immers niets. Hoe hy zich gedraage, gy hebt van hem uwen pligt geleerd, of hy heeft ze u herinnerd; en dit kont gy zoo dikwils doen, als gy hem hoort, en verzuimt dus een middel om waarlyk deugdzaam en Godvruchtig te worden of te blyven, door het verwaarloozen van den Openbaaren Godsdienſt, en zyt daarenboven, waar voor elk deugdzaam menſch moet ſidderen, een ſteen waar over anderen ſtruikelen en vallen. Het gebrek van uwen Predikant, dat u in het oog loopt, dat hy, door eigenliefde verblind, niet ziet, en des vermaand zynde waarſchynlyk zal verbeeteren, ſtrydt met den pligt, wiens noodzaaklykheid en nutheid hy beweezen heeft; eiſcht dan niet de liefde van u, deeze als eene gunſtige geleegenheid te gebruiken, om hem met zachtmoedigheid te verbeeteren, en behoedzaamer te doen zyn, veel meer dan door achterblyven, en door het reden geeven van dit achterblyven, dit gebrek aan de klok te hangen, en dus op eene onredelyke en liefdelooze wyze, alle gelegenheid tot het nut, het welk hy by anderen zoude konnen doen, afteſnyden? De pligt van *op malkanderen acht te neemen tot opſcherping der liefde en goede werken*, is buiten tegenſpraak wederkeerig tuſſchen Leeraar en Gemeente, het is dan uw pligt den Leeraar met vriendlykheid te vermaanen, om hem tot heil van zich zelven en der gemeente te verbeeteren: en tot dien pligt moet gy u te ſterker verbonden rekenen, als het gevaar, het welk zyn voorbeeld kan geeven, grooter is, wel verre van door het verzuim van den Openbaaren Godsdienſt hem te verſmaaden, en daardoor anderen te ergeren. Maar in deeze uitvlucht ſchuilt niet zelden by veelen vry wat kwaadaartige gevoeligheid. Men vindt zich in het openbaar beriſpt, de eigenliefde is gevoelig gewond, om dat men zyne onvolmaaktheid getoond vindt, ſchoon

men

men in der daad niet eens onder het oog van den Prediker is gevallen; in de plaats van met bedaardheid de zaak te wikken, en zich te verbeeteren, is men gramstoorig; men zoekt zich te wreeken, door te toonen dat de berisper zelf niet volmaakt is; van een splinter maakt men een balk: men tracht zyne achting weg te neemen: hy is niet langer waardig om in het gehoor by hem te koomen: men blyft zelf weg, en doet anderen weg blyven: Dus *weigert men zelf integaan en verbindert anderen die zouden ingaan*; bederft dus zich zelven en anderen.

Men is een liefhebber van studie, en heeft in de week geen tyd, of men heeft een lastig beroep, en wil men een uitspanning hebben, daar toe bezigt men den Zondag op het voorbeeld der Israëliten. Dit zeggen verschoont niet met al, dit is eene uitvlucht, waar door alle verzuim niet alleen van den Openbaaren Godsdienst, maar ook van alle pligten kan goed gemaakt worden, indien zy iets bewyst: want de zin daar van koomt hier op uit: als de tyd en gelegenheid van een erkenden pligt waar te neemen daar is, dan heb ik er geen zin aan; de Openbaare Godsdienst is de band der menschlyke maatschappye, de vaste grond van 's volks geluk, welk op alle moogelyke wyze te bevorderen de geduchte Wetgeever my opgelegd heeft, maar myne zinnelykheid is hier tegen, en dit ontslaat my van dien pligt. Deftig geredeneerd door een Christen, die belydt zynen God en Heer in alles te moeten gehoorzaamen! maar daarenboven is deeze uitvlucht van dien aart, dat het geeischte met het waarneemen van den Openbaaren Godsdienst zeer wel kan saamgevoegd worden, gelyk ik op het slot van het 254. Vertoog aangemerkt heb. Wat het voorbeeld der Israëliten hier zegt, beken ik niet te verstaan. Deezen hadden bevel *den Sabbath te Heiligen, en op den zelven vrolyk te zyn, hem te houden voor eene verlustiging, opdat de* H e e r e *geheiligd worde, die te eeren is.* Zy worden bestraft om dat zy *hunnen eigenen lust vonden.* Wie kan hieruit besluiten dat 'er vryheid is om nu en dan den Openbaaren Godsdienst te verzuimen?

Eindelyk zegt men, *de Prediker moet veele gemeene dingen zeggen: ik wil dieper denken, en daartoe blyf ik te*

huis.

huis. Wat zyn *gemeene dingen?* Zaaken die niets om 't lyf hebben? die van geene nuttigheid zyn? die *moet* de Prediker niet zeggen, en dus kan de Heer Tempelier de zoodanigen niet meenen: *gemeene dingen* zyn dan dingen die aan elk bekend zyn, deezen zyn, ten minsten behooren in dit gezeegende land te zyn, Gods groote werken, en de pligten der menschen in het Bybelwoord vervat. Deezen moet de Prediker, indien hy van nut zal zyn, op eene klaare en naar de bekwaamheid van zyne toehoorderen geschikte wyze voordraagen, bewyzen, en aandringen. Mag een man van verstand, die bekwaamer is om *diep te denken*, dan het gemeen, dit verachten? en daarom den grooten pligt van God in het openbaar te eeren verwaarloozen? moet men dit voor een bewys van verstand en weetenschap, of voor een zeeker kenmerk van trotze waanwysheid, en diepe onkunde, welken malkanderen veel al gezelschap houden, aanzien? Het hooren verkondigen van Gods geopenbaarde verborgenheden op de gemeenzaamste wyze is in staat om den geleerdsten en verstandigsten aanleiding tot diepe gedachten te geeven, en dit moet, indien men zich zelve niet bedriegen wil, eene aanmoediging zyn, om den Openbaaren Godsdienst bytewoonen. Deeze uitvluchten doen dan niets ter zaak om de getoonde noodzaaklykheid, en het gewigt van den Openbaaren Godsdienst weg te neemen. Elk die hem verzuimt moet zeeker weeten dat *God hem niet onschuldig zal houden.*

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 285.]

Quare ;
Si quidvis satis est , perjuras , surripis , aufers
Undique ? tun' sanus ?

HORATIUS.

Of valt het leeven met zo weinig u niet zwaar ?
Waar toe een valschen eed gezwooren , en zo bandig
Alom geplunderd en geroofd ? Is dat verstandig ?

HUYDECOPER.

Zedert den brief van den Heere ANTIPHILARGURIUS over de gierigheid , en de byzondere *characters* der gierigen , in het 239. Vertoog gegeeven , ben ik bynaa onder de brieven over byzondere bedryven dier ondeugd begraaven geworden. Ik dacht waarlyk niet dat zy zich in zoo veele byzondere gedaanten kon vormen. Ik zal myne leezeren tegenwoordig eenige over gestrafte en mislukte aanslagen der zelve mededeelen.

MYN HEER SPECTATOR !

Het leezen van uw 239. Vertoog over de gierigheid , en de bochten waarin zy zich weet te wringen , heeft my een geval te binnen gebragt , het welke ik voor een reeks van jaaren gehad heb , dat my nog

dikwils toornig maakt; maar ook dikwils doet lachgen als ik 'er om denk. Ik neem de vryheid om het UEd. te schryven, op dat andere luiden van myne weetenschap in staat moogen zyn om zich voor diergelyk bedrog te wachten. Zie hier het geval. Zeekere aanzienelyke dame van eene nabuurige provincie, gezegend met overvloed van schatten en nogthans naar haaren rykdom maar een maatige zwier en statie houdende, om den zelven niet te verminderen, waar door wynige of geene menschen eenig nut van haar hebben, was met een zwaar ongemak bezocht, en vernoomen hebbende dat ik, *Chirurgyn* zynde, zeer bekwaam was om die ongemakken te geneezen, doch dat ik my van de ryken voor myne kunst ryklyk liet betaalen, maar eevenwel *consideratie* had voor minvermoogenden, en die voor een klyn prysje genas, besluit om my hier zelve te *consulteren*, en zonder dat aan iemand te berichten, koomt zy hier te Amsterdam by my, gekleed als eene zeer gemeene, en zelf behoeftige vrouw. Zy openbaart my haar ongemak, en vraagt, naa dat ik het gezien, en hoop van geneezing gegeeven had, naa de belooning die ik daar voor moest hebben: Ik zeg 200. gulden; Hierop slaat zy haare handen naa boven, en schreeuwt als wanhoopig uit, dat zy dan altoos aan dit ongemak zal moeten zukkelen, zonder oyt te konnen geneezen worden, want dat, al verkoft zy alles wat zy in de wereld had, zy nooyt zoo veel geld by malkander zoude konnen krygen, jaa nooyt zoo veel geld te faamen hadt gezien; men zoude haar in haare traanen gewasschen hebben. Ik had waarlyk medelyden met het mensch, vertrooste haar door te verklaaren dat ik haar zoude geneezen, indien zy my tien ducatons konde bezorgen, omdat my de noodige medicamenten en plysters zelf zoo veel kosten zouden, mits dat zy op de gestelde tyden, zoo lange het noodig was, aan myn huis kwam om de noodige medicamenten en plysters door myne knechts te laaten *appliceren*. Hier op antwoordt zy tot het byeenschraapen van dat geld haar uiterste best te zullen aanwenden, en my ten minsten zoo veel te zullen geeven, als haar geringe vermoogen, waar van ik ligtelyk uit haare

klee-

kleeren kon oordeelen, eenigzins konde bybrengen. Zy bidt my met wringende handen medelyden met haare elende te willen hebben, en belooft zich naar myn voorschrift te zullen gedraagen. Met mededoogen aangedaan verlaat ik my op haare belofte, en slaa hand aan 't werk. Middelerwyl vervoegt zy zich dagelyks ten mynen huize in haare armoede te kennen geevende plunje: eindelyk ontrent geneezen zynde zegt zy aan myne knechts, dat zy voor eenige dagen naa haare woonplaats moest vertrekken, om eenig goed van haaren geringen inboel te verkoopen, en dan verders by menschen, die haar geneegen zyn, ietwes te leenen, of te bidden om het geld by een te krygen om my te betaalen, en ook haare verteering in haare slaapstede te voldoen. Hier op verbergt zy zich voor my, en koomt eerst naa verloop van eenigen tyd weder, en zegt, dat zy door de goedheid van mildaadige menschen zoo veel hadt by een versameld als tot myne belooning noodig was. Vervolgens geneezen betaalt zy my de tien ducatons, en vertrekt weder naa haare woonplaatze, zonder dat iemand eenig *reguard* op haar hadt genoomen.

Maar naa verloop van meer dan twee jaaren word ik in die zelfde plaats ontbooden, om aldaar iemand van een *accident* te geneezen. Gevallig ontmoet ik de voornoemde dame, wier aangezigts trekken te kennelyk waren, dan dat ik ze vergeeten zoude hebben. Ik verneem naa haar, en hoor dat zy door haare geboorte en middelen zeer aanzienlyk was, doch ook ten uitersten gierig. Ik beschouw haar daar op zoo naauwkeurig, dat ik eindelyk my zeer wel verzeekerd hiel dat zy de zelfde Persoone was, welke ik te Amsterdam voor dien geringen prys van dat zware ongemak had geneezen. Ik gaa naa haar huis, en verzoek haar te moogen spreeken. Ik word door haar knecht als een vreemd, onbekend Heer aangediend, en *geaccepteerd*; zoo ras zy by my in de kamer komt, zegge ik haar zonder *complimenten* te maaken: jaa Mevrouw! ik ben niet bedroogen in myne gedachten, gy zyt de zelfde, welke zich te Amsterdam op dien tyd in eene armelyke kleding by my vervoegde, om van zoodanigen kwaal geneezen te

worden ; waar voor ik u 200. gulden eischte ; doch op uw klagen en smeeken wegens uwe voorgewende armoede en gebrek , heb ik my met tien ducatons te vreeden gehouden. Ondertusschen hebt gy my bedrogen , naadien gy zoo eene vermoogende vrouw zyt : nu zeg ik u dat gy my aanstonds honderd ducaten zult hebben te geeven , of ik zal u daar over voor den Rechter roepen , en uw booze bedryf wereldkundig maaken : maar zy van verblikken noch bloozen weetende , ontkende eerst de geheele zaak : het was eene onbeschofte *inpertinentie* die ik haar deed ; en andere fraayigheden , welken de vloeijende tong van eene toornige vrouw meer gewoon is voor te brengen : maar eindelyk door myne onverzaagde aanhouding tot stilstand en erkentenis gebragt, wilde zy my met een klyn stuivertje afzetten , en trachte my te vervaaren met haare aanzienlyke vrienden , die op haar goed naa haaren dood wachten , en haar niet zouden durven in het ongelyk stellen , wanneer de zaak voor den Rechter kwam. (Wat zoude men niet van Rechters en Rechtbanken moeten denken , indien men de voorgeevens van zulke ondeugende menschen geloof gaf ?) Maar hier door gansch niet verschrikt , herhaalde ik nogmaals myn gezegde , met byvoeging, dat zoo zy niet , voor dat ik uit haar huis ging , my de geëischte honderd ducaten deedt toetellen , ik noch haare vrienden noch haare geboorte ontzien zoude, maar het gedreigde terstond ter uitvoer brengen , en haar dus te schande maaken. Zy eindelyk mynen ernst ziende en vreezende voor het wereldkundig maaken van deeze schandelyke daad heeft , naa veel knibbelings nog, my de geëischte honderd ducaten geteld , en dus haare schandelyke gierigheid dier genoeg betaald , te meer nog omdat zy altyd moet vreezen dat ik haar geval aan den dag zal brengen : want schoon zy my met zoo veele waarachtige traanen badt als zy in haar ongemak met valsche gedaan hadt , dat ik de zaak geheim wilde houden , zoo heb ik haar dit niet willen belooven , maar ben koeltjes van haar afgegaan met te zeggen , dat zy dit aan myne *genereusheid* moest overlaaten : maar ik heb dikwils getwyfeld of het wel *genereus* is zulke snoode stukken geheim te hou-

houden ; want die booze feekzen worden maar in haar kwaad gestytd , en blyven in staat om meer andere braave luiden, die, om dat zy zelf geen bedrog pleegen , ligtelyk anderen vertrouwen , te bedriegen. Ik heb dan noodig geoordeeld , Myn Heer , UEd. de zaak mede tedeelen , zonder echter den naam , gelyk zy wel verdiende , bekend te maaken , op dat UEd. dezelve tot afschrik van anderen zoud konnen voorstellen in uw blaadje. Ik ben met veel achting

MYN HEER SPECTATOR.

U. D. W. Dienaar,

Amsterdam. den 16. July 1758. MACHAON.

MYN HEER!

Dewyl UEd. de gierigheid en haare byzondere Karakters *geattaqueerd* hebt , zoo moet ik UEd. twee *impertinente* staaltjes van gierigheid en schrokkende inhaaligheid , die byden tot myn groot plaisier mislukt en gestraft zyn, verhaalen.

Ik ken eene zeekere dame in deeze stad , ongehuwd , van ordentelyken huize , en wel rykelyk met middelen gezegend , die by haaren broeder, een Fabriqueur , die veel geld wint , inwoont , byde eevengierig van aart , daar de vrouw van dien broeder , die meer edelmoedigheid dan haar man en schoonsuster bezit , sich schrikkelyk over *chagrineert*.

Deeze dame begon eenig ongemak aan haar gezigt gewaar te worden en begaf sich op seekeren tyd dat de berugte Oculist S. . . . . . met syn jagt hier voor de stad lag , na dat sy sich op eene seer armoedige wyse had gekleed , by hem , die haar *geëxamineert* hebbende , bevont dat haare ogen moesten geligt worden , en haar voor eene geringe dogter aanziende , beloofde dat voor een prysje te sullen doen en bepaalde den tyd wanneer hy by haar aan huis soude koomen om de *opera-*

 tie

tie te doen. Het huis nu van haar Broeder, in een der beste en aanzienlykste straaten van deeze stad staande, is verdeeld in twee gedeelten: zynde het voorste gedeelte, dat vry aanzienlyk is, met een deur gescheiden van het achterste dat meer gemeen, en ook wat vervallen is, en op eene andere straat, een zeer gemeene buurt synde, uitkomt. Deeze dame begeeft sich in het achterste gedeelte op een kamer, op welke men langs een donkere trap moest op klimmen, en die sy van geringe meubeltjes had laaten voorsien, om soo in allen deelen een armoedige staat voor den Oculist te vertoonen: Sy geeft hem addres aan dat achterhuis, en hy komt ook langs dien donkeren trap by haar op de kamer daar hy syne kunst aan haar met goed *succes exerceert:* maar, op een tyd dat hy by deese *patiente* eene *visite* komt doen, de trap weer afgaande, hadt het dogtertje van haar Broeder, nieuwsgierig om den Oculist te zien, de middeldeur opengemaakt en om den hoek gesien. Hy een meerder licht dan naar gewoonte gewaar wordende wendt syn gesigt derwaars, waar op het juffertje sich *retireert* en de deur schielyk toeslaat. De Oculist sich over dit voorval verwonderende *addresseert* sich by de buuren om naa de aldaar woonende menschen te verneemen, aan welken hy verhaalt dat hy daar op een kamer aan eene behoeftige dochter de katarakten van de oogen geligt hadt. Deesen seggen hem dat dit het achterhuis was van een Fabriqueur, die veel goed hadt, en in syn huis eene ryke suster hadt, welke sy wel gehoord hadden van de dienstboden, die veel achteruit gingen, dat blind begon te worden: dat daar geene arme dochter woonde, dewyl de Fabriqueur dat achterhuis aan sich selven hieldt, maar dat die suster sich daar seekerlyk soo vertoonen soude, dewyl die menschen pestig gierig waren. De Oculist dus grondig onderrigt bewaart dit voor sich selven, tot dat die dame geheel geneesen was, begeeft sich aan het aansienlyke voorhuis, en beklaagt sich dat men getragt heeft hem soo schandelyk te bedriegen. Hy verklaart dat hy nu volkoomen van haare aansienlyke middelen kundig, ryklyk naar haar fatsoen en middelen moest betaald worden: het welke sy genoodsaakt was te doen, om geene fabeltje van

de

de ſtad te worden, hy beloofde eevenwel *ſecreteſſe*; maar door de buuren en dienſtboden is het geval eevenwel ruchtbaar geworden, en dus heeft zy de ſtraffe van haare ſchrokkende gierigheid gedraagen.

Sie hier het andere ſtaaltje van inhaaligheid. Apelles een tamelyk goed *portrait* ſchilder, maar die voor het overige van de garſten brooden niet gegeeten heeft, ſchildert te Amſterdam eene voornaame vrouw, en wordt naar ſynen eiſch voldaan; een tyd lang daar na komt hy weer te Amſterdam, ſiet het portrait, en toont'er zelf een fout in: hy verſoekt dat het hem toegezonden worde om die fout te verbeeteren, het welk geſchiedt: maar naa die fout veranderd te hebben eyſcht hy nog twintig ducatons, die hem geweigerd worden, om reden dat hy verpligt was het portrait voor het in den beginne bedongen en ook betaalde geld, ſoo volmaakt te maaken als hem mogelyk was; hy wil het niet wederom ſenden voor hem die twintig ducatons aangeteld ſyn: de dame zegt, *gy moogt het houden*: hy dreigt het by een uitdraagſter op de markt te koop te zetten, de dame zegt *dat moogt gy doen, ik ben in uwe ſtad niet bekent, en al was ik bekent, ſoo ſal het eene blyk ſyn van uwe inhaaligheid*. Deeſe ſaak is hier en te Amſterdam ſeer bekend; het gevolg, is Apelles ſchildert noch hier noch te Amſterdam niemand meer. Syne inhaaligheid heeft hem goede *recommandatie* gegeeven. Deel toch, Myn Heer, deeſe ſtaaltjes aan onſe tydgenooten meede op dat ſy ſich leeren wagten: ik ben

Myn Heer!

Uw toegeneegen Leezer

Utrecht den 6. Aug. 1758.

MARCUS LIBERALIS.

Min Heer.

Ick ken myn niet begrype hoe de menſe ſoo goddeloos inhaelend kennen weeſe, dat ſe de arme luy ſoo argeliſtig willen bedriege, as ick nou ondervonde heb ick ſel het je rys ſegge, want je hout nog al van de gemeene menſe, en ſpreckt ſe nog wel rys veur.

je

je moest het openbaar maaken, om myns gelyk te waerschouwe: ick bin een nayster en wil als een eerlyke meyt men kost winnen: ick heb wel drie jaer genayt by een Heer, die en vrou heit met drie kinderen; een haveloos huishouwe: op een tyt komt mevrouw by me staan daer ik sat te naayen: en sei, wel AELTJE! ick wil en andere kondysie met jou maken: ick wil je geve dartig gulde in't jaer, en daer veur selje me heele huishouwe benayen an jou eigen huys; ick vatte anstons de kneep, en sey: wel Mevrouw dartig gulden is te wynig: se wier boos, en riep hart op dartig gulden te wynig! me dunkt het is te veul: is het voor jou niet en goed sommetje kint daarje sjaars staet op kan maken: ick sey ja Mevrou, maer ick ken in die tyt dat ick je huyshouwe sou benayen meer winne as dartig gulde, dat loof ick niet seyse, maar meysje asje het niet wil doen, geef ik je de sak, en hael en ander; ick sey dat is wel mevrou. Se betaalde me, en ick ging heen: en ick heb et mit myn motje PLEUNTJE overrekent, en se heit myn gelyk gegeve: ick selje ook de rekenen rys maeke, want je selt et niet wete: en nayster krygt, asse uitnayen gae, vyf stuyver daags en de kost: nou weet ik wel dat ick te minste twee dage nodig sou hebbe tot haer huyshouwe: dat is 104 dage in het jaer, en dat maekt 26 gulde: as ick nou die kondysie had angegaen, dan had ik voor vier gulde motte eete en drinke en vuur en ligt verbrande al die 104 dage: dat ken ommers niet toe: is et dan niet goddeloos dat se me soo wou verstricken met en som van dartig gulde, dat groot lykt as se by mekaer genoemd wort: soo doen se die verquisters, se hebbe alle avende gaste, en dan wille se suynig weese, en trekke het de arrebydsluy van huer dagloon of, maer se sel niet bedyen, ik sel wel haest hore dat se bankerot speule. Lieve Heer Spectater maek tog bekent deuse ondeugenheyd, al de handwerksluy selle je lief hebbe, en ick ook die bin je goeje Vrindin.

Amsterdam
de seuvende Juny
Anno 1759.

AELTJE RADNAELT.

P. S. exkeseer et slegte schrift: denkt dat ik en geringe nayster bin.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 286.]

Adeo in teneris consuescere multum est.

VIRGILIUS.

Van zulck een' nadruck is 't van jongs op zich te wennen.

VONDEL.

MYN HEER SPECTATOR!

Niet te onrecht is myns bedunkens ten allen tyden als eene allergewigtigste zaak voor de menschelyke maatschappye, en eene allerzwaarste post der Ouderen gehouden de opvoeding der kinderen; eene allergewigtigste zeeker, als men beschouwt wat voordeel of schade de Maatschappy en Burgerstaat daar van hebben of daar by lyden kan, naardien door de opvoeding de jonge luyden het *Karakter* van een goed of kwaad Burger in het vervolg te zullen zyn koomen te zetten; en eene moeijelyke zaak, ten opzigte van de Ouderen weegens de verscheidene geneigdheeden in de kinderen, en de verscheidene middelen, die naar bevind van zaaken door dezelven moeten in 't werk gesteld worden, willen zy recht deugdzaame en nutte Burgers aan het Vaderland verschaffen; de ondervinding immers leert, dat PIETER met een zacht woord, en door hem de versoeilykheid der ondeugden onder het oog te brengen, van dezelven aftetrekken is; daar men PAULUS door sterke dwangmiddelen beteugelen moet om hem het uitvoeren van zyne verkeerde en kwaade neigingen te beletten.

Dit vastgesteld zynde dunkt my dan ook als eene onbe-

twifbaare waarheid te moeten worden aangenoomen, dat in deeze gewigtige en moeijelyke zaak niet dan naar een ryp overleg geene kleine ftap zelfs gedaan, of daarin iets beflooten of uitgevoerd moet worden.

Zo verre ook, dat hier ontrent niet op dat geen gezien moet worden, wat de heerfchende mode meede zoude brengen, of wat een ander zoude moogen doen; maar die juifte regelmaat, die noodig is om tot het gewenfte oogmerk te koomen, altyd gevolgd worden. Om dat de eenige zoon van Rykaart eene *Chaife* met twee Paarden houd, moet Goedhart, die zes kinderen heeft, niet zeggen, waarom zoude myn Zoon zo wel geen *Chaife* en paarden hebben als Rykaarts zoon, dewyl hy 'er zo eene zinlykheid toe heeft? Want Rykaart kan aan zyn Zoon zo veele middelen nalaaten, dat hy ordentelyk buiten bezwaar van zyn huisgezin dit *plaifier* altyd zal kunnen aanhouden, daarenteegen Goedhart heeft zes kinderen, en als de boedel verdeeld is, zal elk zo veel niet hebben om die *train* te kunnen houden; Zoontje, aan het ryden verflaafd, en onder de harddraavers verward, blyft egter die *Chaife* en paarden houden, tot merkelyk nadeel van zyne *affairen*, die eene groote oplettenheid vereysfchen, waar door dezelven verloopen, en tot bezwaar van zyn Capitaaltje, het geen zachtjes aan 'er ingebrokt word, tot dat eindelyk de Man *banquerot* fpeelende tot zo laag een verval komt, dat hy om 't *fobere* kosje 'er van te haalen genoodzaakt is een *viel* amtje, hem door een van zyne Vrienden bezorgd, te bekleeden.

Met Macer loopt de reys na Frankryk op niet uit, en heeft hem geen vrucht gegeeven, dan alleen, dat hy van *Operaas*, *Bals* en *Comedien*, meefterlyk weet te fpreeken, en van het onderfcheid van de *fpectakels* daar, of die men hier in 't land ziet, te fnoeven; al wat hy nog wift is door het *plaifieren* vervloogen, zo dat hy van 't geen het oogmerk van zyne reys geweeft is, zelfs zegt, *dat het zyn zaak niet is*. Daar Chiron zyne ftudie in dien tyd zo voortgezet heeft met allerhande Ziekenhuizen te bezoeken, en door zich in de gunft van de Opzienderen intedringen, zich geleegenheid tot allerlye waarneemingen te verfchaffen, dat hy thans de bekwaamfte Doctor van onze ftad is.

Dit heb ik aan Macers Vader voorzegt, dat zo uitvallen zoude: Chiron was recht een jongeling om nut van die reys te hebben, weetgierig, en naarftig; daar Macer een jonge losbol was; doch Vader zeide eevenwel, het is het gebruik,

dat

dat veele jonge Doctooren eens naar Frankryk gaan, en daarom moet myn Zoon 'er ook na toe.

Het is dan baarblykelyk door de uitkoomst der zaaken zelve, dat de alleruiterste voorzigtigheid tot het verkiezen der wegen, die men tot het vormen der zeeden van jonge luiden instaat, noodig is; waarom men dan voor al ten hoogsten voorzigtig te werk moet gaan ontrent het regelen van de *converſatie* zo wel in de eerste kindsheid als in een meer gevorderde leeftyd van de jongelingschap; 't welk voor een van de hoofddeelen der opvoeding te houden is.

Want hoe zeer de Ouders somtyds hun best doen om den kinderen de eerste beginzels van deugd intescherpen, dit zaad verstikt ligt door het weelig onkruid van eene kwaade *converſatie*, en dus kan ééne byeenkoomst van jonge luiden met ontaarde vloekers, onbeschaamde vuilbekken, en overdaadige zuipers meer kwaad doen ontrent de bevordering van deugd in dezelven, dan 'er door eene geheele week redeneerens weeder intebrengen is: en geen wonder, want het zien van 't straffeloos pleegen deezer ongebondenheeden, meestyds vergezelschapt van een luchtige vrolykheid, is het grootste aanlokzel tot kwaad doen, daar de stipte betragting der deugd die hartstochten, waar uit deeze *plaizieren* haaren oorsprong neemen, in teegendeel, beteugelt, en binnen haare paalen zoekt te houden.

Het is dan ligt te begrypen, dat de Ouders vooral na de zeedelyke hoedaanigheeden van de meedemakkeren hunner kinderen naauwkeurig behooren te onderzoeken, om te zien, of die ommegang, zonder welke van jongs op te hebben de menschen met 'er tyd menschenschuuw, of ten minsten ongemakkelyke leeden des Burgerstaats worden, voor het gedrag van hunne kinderen van geen nadeelige gevolgen zoude kunnen zyn.

Deeze uitgezochten nu, willen de Ouders wyslyk handelen, zullen niet veelvuldig moeten zyn, maar op zyn hoogst het getal van vier beloopen; want anderzins zullen de kinderen door de meenigte van kennissen dikwyls uitgenodigd wordende aan het *plaiſier* van uitgaan zo gewend zyn, dat 'er by hen tot ryper jaaren gekoomen, naauwlyks zo veel tyd over zal kunnen schieten, dat zy haare zaaken ter loops verrigten zullen, en wanneer zy opstaan, zullen zy al naar geleegenheid zoeken om hunnen avond in gezelschap te kunnen passeeren; dit komt 'er van, als men, gelyk heedendaags de mode is, de jongens van neegen jaaren al da-

gelyks ter *salét* laat gaan, en alle avonden gezelschappen laat houden.

Hier van daan, dat men zo veel kostelyke tyd, in plaats van op zyn boekenkamer, in de dagelykse *Societeiten* by het kaart en dobbelspel verslyt; het Heertje is zulks van jongs af gewend, en kan niet zonder menschen zyn.

Daarenbooven, zal deeze *converſatie* niet schaadelyk voor die jonge luiden zyn, is voor al ook daar op te letten, dat men hun ommegang geeft met huns gelyken in maniere van opvoeding en staat; want zo zy de rykelyke uitgaave en verteering, en de statie die onmiddelyk daar aan vast is, van hunne *meerderen* zien, zullen zy gevaar loopen van 't zelve te willen navolgen, en dus aan eene rykelykheid, die zy niet kunnen uithouden, gewend wordende, veelligt met 'er tyd huisvrouw en kinderen en ook zich zelven daardoor bederven; en laat men ze met *minderen* omgaan zo valt men weederom in die bezorging; dat zy de *manieren*, die onder dezelven in zwang zyn, en in destige luiden voor gebreeken moeten gehouden worden, zullen aanwennen: men zie POLLUX maar eens, men zal bevinden, dat hy eer in staat is om met de boeren in de kroeg een *jasje* te speelen als om by ordentelyke menschen te verkeeren: alle zyne *discourſen* toch vallen geheel in het gemeene, alles uit kragte van gewoonte van zynen ommegang met gemeen zoort van menschen.

Hoewel nu de gelykheid van staat in de *converſatie* noodwendig moet in agt genoomen worden, zo komt het my niet alleen niet noodzaakelyk voor, dat die jonge luiden van eenen inborst en van eene neiging zyn, maar het schynt my zelfs toe beeter te zyn, dat verscheide neigingen in dezelven plaats hebben, want hier door leert men een verdraagelykheid en toegeevendheid, welke, zo men altyd zyn zin had, zich nooit eigen zoude maaken; want wie gelooft niet, dat een jongen, die een ander spel dan de anderen verkiest, en daar over pruilende ziet dat de anderen hem laaten zitten, en voortgaan met speelen, zyne koppigheid zal afleeren, als hy bemerkt, dat men om zyne halstarrigheid niet geeft, en dat hy 'er by gevolg niets meede uitwint; ook zullen deeze jonge luiden, die malkanders gelyken zyn, niet zelden malkanderen zommige gebreeken, welke oorzaaken van verschil onder hen zyn, door de haatelykheid daar van met een onbewimpeld verwyt aan den dag te brengen, afleeren; want is 'er kwestie

over

over een ſpel, zo zal de inhaaligheid, die 'er meeſtyds de aanleiding toe geeft, den gierigaart terſtond verweeten worden, men zal weygeren met hem in 't vervolg te ſpeelen, en niet zelden zal een luchtige wildeman den ſchraapzieken een heideren oorvyg geeven, die dan, ziende wat 'er op loopt, deeze ongeoorloovde middelen voortaan niet meer zal durven gebruiken, en dus dit gebrek afwennen.

Niet minder als het boovengenoemde is ook dit een middel om by tyd en wylen iemand een nut en gemakkelyk lid der Maatſchappye te maaken, dat de Ouders hunne kinderen gewennen ſomtyds met hen in 't gezelſchap van bedaagder luiden meede te gaan: want in een gezelſchap, geſteld van luiden van zo wynig verſtand als men wil, zal 'er echter altyd voor jonger luiden, die geene ondervinding hebben, nog iets te leeren zyn. een oplettende jongen, by voorbeeld, zal immers die zaaken, die hem onbekend waren, als iets wonders opmerken, en dus door het verhaal van die luiden iets krygen, 't geen hy anders door eige ondervinding zoude hebben moeten onderzoeken; en is zodanige jongeling in gezelſchap van verſtandigen, hy zal zeekerlyk, indien hy iets niet begreepen heeft, te huis koomende zyne Ouders daar ontrent om onderrigting vraagen, welken, ziende, dat het zaaken zyn eevenreedig aan zyn begrip, hem of de noodige kennis daar van geeven of middelen om deeze zyne weetluſt te voldoen aan de hand geeven zullen, waar door hy tot het onderzoeken van deeze en miſſchien van andere daar uit voortvloeijende zaaken geraakt.

En zal niet een wel opgebragte jonge Juffer uit de huishoudelyke *diſcourſen*, gelyk ook uit die over handwerken, haar nuttige opmerkingen kunnen maaken?

Eindelyk zal die *converſatie* de ongeſchiktheid van de jonge luiden niet beſchaaven, en hen bekwaam maaken om met elk gemakkelyk te kunnen omgaan? Zy leeren immers voor eerſt zich by Oude luiden ſtil te houden, en zich voor al niet in het *diſcours* te mengen, ten zy men hen iets vraage, wanneer zy dan weederom door het antwoorden en eene manier om zich bekwaam uit te drukken, en eene zeedige vrymoedigheid om met elk een te durven ſpreeken krygen: zy zien niet, dat, wanneer 'er een ſpreekt, de ander ('t behoorde immers in de gezelſchappen zo te zyn) daar teegen aan met een geſchreeuw den ſpreeker in 't geſprek invalt, neen; de beſchaafdheid eiſcht het teegendeel; en deeze leert ook de jonge luiden om teegen de meer bejaarden alle beleefdheid en inſchikkelykheid te gebruiken, hoedaanige in de *converſatie* by gelyken in ouderdom geen plaats heeft: deeze zaaken ontbreeken ASTIKTIADES, om dat, wat moeite zyn braave Vader gedaan heeft om hem tot het gezelſchap van bejaarde luiden te wennen, hem dat altyd teegen geſtaan heeft; maar zie hem nu eens wat droevig *figuur* hy in zodaanigen byeenkoomſt maakt, men zal immers naaulyks, al zat men met hem een geheelen dag, een woord uit zyn mond hooren; het is hem een laſt, ja hy is knorrig, als hy welſtaanshalven het niet myden kan, dezelve gezelſchappen by te woonen: het is om dat hy zyn weereld niet verſtaat, om welke te leeren zulke gezelſchappen voornaamlyk ſtrekken, en waar in men dezelve beeter kan leeren verſtaan dan in die zoort van gezelſchappen, die men *Jonge luiden ſparsytjes*, of *Saletten* noemt, alwaar eerder alle ongeſchikte manieren, en zeeden, dan eene wyze om met deftige luiden om te gaan, geleerd word, waarom ik dezelven, als de ſchra-

 de-

delykften voor de jonge luiden reekene, en denke dat de Ouders in het zenden van de kinderen na zoodaanige gezelfchappen eene groote onvoorzigtigheid begaan, voor al na zulke *Saletten* daar het elk geoorloofd is zich te vervoegen.

Is het niet in deeze gezelfchappen, dat men de alleronbefchofste onbeleefdheid onder den dekmantel van *politeffe* uitvoert? wat toch is 'er ongevoeglyker, dan dat men iemand in zyn byweezen uitlacht? en echter, om dat CANDIDA haar muts niet naar de eerste mode zet, zal SCHAAPSHOOFT en zynen aanhang van *Petits Maitres* met haar openbaar in 't volle gezelfchap, daar zy het ziet, den fpot dryven, na haar muts met de vinger wyzen, en onder de andere Dames (want fchooner en netter dan anderen te zyn is de gemeene inbeelding der Vrouwen) daar door een onmaatig gefchaater veroorzaaken, 't welk des te meer gefchied, om dat deeze CANDIDA in de *affemblé* niet *en vogue* is; daar is geen een Heer die haar de hand *prefenteert* om haar uit te leiden, en elk doet zyn best om haar op allerhande wyzen door *impertinentien* te *confufioneeren*: komt 'er by geval een vreemdeling, die hoewel hy een man van verstand is, en ordentelyke manieren, men zal hem op de alleronbefchaamfte wyze eerst van het hoofd tot de voeten bekyken, en zachtjes by een hokkende malkander iets in het oor luisteren, en fluks zal hy het wit van *raillerie* geduurende den geheelen avond zyn; men zal hem op verfcheidene *etiquettes* van de *affemblé probeeren*, en om dat hy dezelven niet verftaat, ten fpot maaken, en niettegenftaande hy toont verftand te hebben, hy zal geen de minste *attentie* verdienen, maar even daarom zal men des te eerder den gek met hem fcheeren, want aldaar niet het verftand maar alleen *le bel air* in achting is.

Het verftand toch en geleerdheid geraakt, door zich dagelyks met beuzelingen op te houden, en zich aan dezelven te gewennen, by zulken in klynachting; en zyn dan ook deeze gezelfchappen aan de *ftudie* in verfcheidene opzigten nadeelig: Want, voor eerst, terwyl het de hoogste *merite* by de *petits Maitres* is, zich het *eftime* der *Salet-Dames* te hebben waardig gemaakt, moet PRONKER vooral zorg draagen, netjes *geroëfeerd* en *geajufteerd* te zyn, gevolglyk moeten 'er voor de Paruikmaaker ten minsten een paar uuren overfchieten om zich te laaten kappen, en wanneer het hair dus gekruld is, durft het Heertje zich by flecht weder niet op ftraat begeeven, uit vreeze van de krul uit het hair te zullen verliezen, daarom komt hy op geen *Collegien*, 's avonds moet hy op 't gezelfchap zyn, alwaar men een dansparty maakt, en tot middernacht, of wel tot den morgenftond by malkander blyft, dan moet men te huis koomende uitflaapen, en het hoofd ftaat tot geen werken; men *amufeert* zich tot den avond in het Koffyhuis of elders, wanneer men by een van de *Dames* van 't gezelfchap een droomparty heeft; dus volgt de eene partye de andere, zo dat 'er voor de *ftudie*, die men langzaamerhand afwent, geen tyd overblyft; en wat 'er dan eindelyk van deeze nietdoeners meer komt, is te bekend, dan dat ik het zoude behoeven te verhaalen.

Nog fchadelyker echter zyn deeze gezelfchappen voor de bekoorlyke *Sexe*, want worden niet veele van deeze *Salet-Dames* rykelyke, kostbaare, en veeltyds onkundige huishoudfters: door het voorbeeld van die geenen, die het meest door de Heertjes *geajoleerd* worden, om dat zy in de eerste fmaak zyn, aangelokt, gelyk ook om de *raillerie* te ontgaan, moet men alle *modetjes* hebben, men moet zich by het *teikes* benaarstigen om alles naar de nieuwste

zwier

zwier te schikken, waar toe de geheele voormiddag noodig is, gelyk dan de tyd voor den eeten, die 'er nog overig mogt zyn, in 't byzyn van de naaister tot het *prakziseeren* van nieuwe *modens* doorgebragt word: men moet ook altyd *proper* gekleed zyn, of 'er somtyds een *Salet*-Heer eens een *visite* kwam doen; en met deeze kleederen aan kan men niets doen, uit vreeze van dezelve te bevlekken, waardoor men niet als van koopen van allerhande wisjewasjes, en niets van het huishouden met 'er tyd weet. Waar hout GALATHE toch anders zich meede op, als met allerlye *modens* te *observeeren*, en geheele dagen haar verstand daarop te scherpen; zy durft niet in de keuken koomen, of zelfs niet braaijen, uit vreeze van haare kleederen te besmetten, of haare witte *kabretse* handschoenen door de koopere braainaalden vuil te maaken; al wat zy weet of doet, is nu en dan een speeltafel van *petit point* te najen, of een *flarie* voor een *sak* te borduuren, waarom, nu zy getrouwd is, zy eene roekelooze huishoudster is, en de kinderen buiten opzigt van de Moeder, want die heeft hier geen tyd toe, altyd aan de wind zyn.

Daar steekt daarenboven nog veel gevaar in die gezelschappen voor jonge meisjes; want, wie weet niet de onbeschaamde *familiariteit* en ligtvaardige en geveinsde liefdensverklaaringen, waarmeede deeze *petits Maitres* op eene inneemende wyze zich aan de juffers openbaaren? Hoe ligt gelooft een jong meisje, deeze valse streeken onbewust, en die zich zo aangebeeden, en haare schoonheid zo geroemd ziet, deezen ongestaadigen loskop niet, die, dit doen als een *mode* aanmerkende, niet eens denkt zich daar aan te houden, 't welk by de uitkoomst gezien wordende, maakt het hoofd van de Juffer zo op hol, dat de Ouders al blyde zyn, wanneer 'er iemand komt om deeze Dochter, daar zy nu verleegen meede worden, ten huwelyk te vraagen; of, zo dit niet schielyk gebeurt, van die gevolgen is, dat zy met den eersten, offschoon geheel haar niet nut, wegloopt, of zich zo kwelt, dat zy daardoor in eene krankzinnigheid vervalt.

Hadt CAMILLA immers nooit een voet op de *Assemblées* gezet, nooit hadt zy zo een huwelyk als nu gedaan, want van dien geen, om wien zy veele braave jongelingen, die *l'air du beau monde* niet hadden, (het welk thans een beletzel van een huwelyk is by zulke *Dames*, die door de gewoonte van die zaaken aan die uiterlykheden blyven hangen, zo dat zy liever eenen kaalen en zotten *petit Maitre* dan een verstandig gegoed man neemen,) had afgezegd, verlaaten zynde, neemt zy de vlucht met een zeeker jongeling van geringe middelen, met wien zy, de *menage* niet gewend, haare overige leeftyd in een dubbel verdriet doorbrengt.

Hadt GLYCERIUM, die al vroeg in de *Saletten* geweest is, naar de *fleurettes* van de *petits Maitres* zo veel niet gehoord, en daardoor zo groote inbeelding van haare schoonheid niet gekreegen, dat zy meende, dat elk op haar verliefd moest worden, zy was waarschynlyk nog gelukkig; want zy had dien eedelmoedigen en recht braaven jongeling, die haar zo dikwyls om haare gunst verzocht had, en met wien zy oogschynlyk gelukkig zoude geweest zyn, zo flautjes niet afgezet, in gedagten, dat 'er een ander *Salet*-Jonker om haar zoude koomen, maar nu na verloop van eenige jaaren hierin niet geslaagd zynde, is zy ongelukkig genoeg om zich dit zo aan te trekken, dat zy thans om haare buitensporige en zotte liefdensverbeeldingen uit de geheele menschelyke saamenleeving moet uitgeslooten blyven.

En

En, om van dartele *æquivoques* en ongeoorloofde gebaarden, die deeze *petits Maitres* in 't byzyn van de *Dames* zeggen, en maaken, niet wydloopig te spreeken, en niet aan te toonen, van wat nadeeligen invloed dezelven op veeler jonge Jufferen zeeden zyn kunnen, zo zal ik maar alleen vraagen, of deeze gezelschappen geschikt zyn om iemand zyn weereld te leeren, naamlyk, om met menschen van allerhande *qualiteit* en staat te kunnen omgaan, en zich een gemakkelyk en nuttig lid der Maatschappye te maaken? Ik meene neen! Want wie zal ooit voor eene behoorlyke houding by deftige luiden reekenen, dat een Heer eene Juffer, die hy niet anders dan in het gezelschap heeft leeren kennen, zo *familiair* maar op den schoot zal koomen zitten, en haar op de knien kittelen? gelyk my door een ooggetuigen zulks geschied te zyn verzeekerd is: waarom my dunkt, dat, indien deeze gezelschappen in 't geheel niet worden weggenoomen, de Ouders of ten uiterften omzigtig moeten zyn, om geene kinders daar heen te zenden, ten zy zy verzeekerd zyn, dat dezelven door geene van deeze verleidingen van het rechte spoor afgeleid zullen worden; of liever, dat de Ouders zelven met hunne kinderen in die gezelschappen gaan, als wanneer zy dezelven onder hun oog houden, en de *impertinentie* van de jonge losbollen, wanneer men aan een tafeltje met jonge luiden een bejaard mensch schikte in 't speelen, ten minsten eenigzins, ingebonden zoude worden; en waarom toch zoude het niet zo wel als by klyne kinderen, by wien men een bedaagd mensch zet, om dat zy geene nadeelige zaaken zouden doen, passen, dat de Ouders het oog op hunne jonge luiden hielden, om te zien of zy, die hierontrent nog niet doorziende genoeg zyn, geene voor hen nadeelige zaaken of *plaisieren* deeden, of naamen, vooral in zo een tyd, waarin die *plaisieren* zo groot en invloed op derzelver overigen leeftyd hebben? Ik weet wel, men brengt voor deeze *Assemblées* nog eene reeden voor, naamlyk, dat de jonge luiden hier vry zynde, een jong Heer, vooral onder 't spel, geleegenheid heeft om den inborst van eene *Dame*, daar hy zin in heeft, te onderzoeken, en dus te zien, of zy een goed *humeur* heeft: Maar wie weet niet, dat de *Sexe*, die hierontrent meer snelziende is dan eenig man zyn kan, zo draa zy merken, dat men haar *humeur* zoekt te polzen, om dat men haar ten huwelyk zoude begeeren; wie weet niet, zegge ik, dat de *Sexe* zich zo weet in te houden, dat men uit die proefneeming geenzins kan oordeelen, en dikwyls het teegendeel na het voltrekken van het huwelyk is bevonden. Wie zoude niet gedacht hebben, dat AUDAX aan CELINDE eene allergoedaardigste vrouw zoude gehad hebben, wanneer men weet, dat hy, ook om haar inborst te beproeven, haaren *Diamanten* ring, welken hy verzogt had te zien, in 't waater liet vallen, en zy hier op niet verbloosde noch eenige kwaadheid toonde, maar met eene bedaarde zachtmoedigheid zeide, *het spyt my, maar het is niets?* daar echter uit de ondervinding het teegendeel van zachtzinnigheid in haar gebleeken is.

Daar zyn dan geene *argumenten*, die deeze zoort van gezelschappen rechtvaardigen, weshalven de Ouders altyd tot een vaste zetreegel in het verkiezen van gezelschappen voor hunne jonge luiden te houden hebben, dat zy zulken zoeken, waar in zy deugdzaame en inschikkelyke leeden van den Burgerstaat worden kunnen. Ik blyve

MYN HEER SPECTATOR!

Amsterdam den 20. November, 1759.

Uw geneege Leezer,
EUGENES.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

TWAALFDE DEEL.

TE LEYDEN

By PIETER VAN DER EYK,

MDCCLX.

KORTE INHOUD

der Vertoogen in het

TWAALFDE DEEL

VAN DEN

NEDERLANDSCHEN SPECTATOR,

Uitgegeeven in het Jaar 1760.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 287.]

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponatis; nihil enim tam naturæ aptum, tam conveniens ad res vel secundas vel adversas.

CICERO.

Niets koomt meer over een met de ingeschaapen aart
Van 't menschdom, niets is ons in tegenspoed meer waard,
Niets geeft in voorspoed meer vermaak aan 's menschen leeven,
Dan waare vriendschap: dus den rang daar aan te geeven
Voor al het ondermaansche elk billyk achten moet.

Het zal buiten twyfel mynen lands- en stadsgenooten niet onaangenaam zyn, dat ik thans dit myn Vertoog over de *Vriendschap* aan hunne aandachtige overweeging overgeef, naardien de meesten immers zich tegenwoordig wegens het aanstaande Kersfeest beezig houden met zulke bespiegelingen, waar van de liefde tot den evenmensch geen klein onderwerp zyn moet, en waarin de vriendschap, den band van broederlyke liefde nog naauwer toetrekkende, en uit deeze liefde spruitende; gevolgelyk ook deel heeft: terwyl deeze stoffe ook wel de ernstige overweeging van ons allen verdient in een tyd, waar in men zich al gereed maakt, om op den eersten dag van het toekoomende jaar door plegtige gelukwenschingen de vriendschap met zyne gemeenzaame vrienden, door betuiging van de oprechtheid van zyne meening daar omtrent, te vernieuwen; dewyl elk, zo ik meen, hier door de waardy van deezen byna onwaardeerbaaren schat, en derzelver pligten, en uit dezelven het onderscheid tusschen waare en valsche vrienden zal kunnen leeren kennen.

Om nu eerst alle verwarde denkbeelden, die men dikwyls aan het woord *Vriendschap* hecht, uit den weg te ruimen,

zal ik mynen Leezeren kortelyk onder het oog brengen, wat dit woord volgens myne begrippen in den krachtigsten zin beduidt, en naar welke omschryving ik myne redeneering denk te schikken: *De waare vriendschap* dan, *is eene goede geneigdheid van menschen tot malkanderen, om malkanders waar geluk door allerlye deugdelyke middelen te bevorderen, geboorn uit eene waare achting voor malkanders goede hoedaanigheden.*

Uit welke bepaaling ik meen te kunnen besluiten, dat waare vriendschap niet dan onder deugdzaame menschen plaats hebben kan; want wordt de geneigdheid tot het bevorderen van eens anders geluk uit waare achting voor des anderens goede hoedaanigheden geboorn, zo volgt van zelfs, dat de deugd, waar voor men alleen waare achting kan hebben, 'er alleen de grondslag van is: gelyk dan die hoedaanigheden, waar voor men die waare achting gekreegen heeft, noodzaakelyk zeedelyke deugden zyn moeten, zoo moet ook die geen, die waare achting voor dezelve deugden krygt, zeekerlyk deugdzaam zyn, naardien men geene waare achting voor iets kan hebben, ten zy men het zelve beminne, en door eene geduurige oefening van zo eene zaak de achting voor dezelve veroorzaakt worde: En uit deeze achting voor de deugd, geholpen door de nutte eigenliefde, waar door men dat geen, het welke men zelve bezit, in anderen bemint, wordt die goede geneigdheid geboorn tot het bevorderen van eens anders waar geluk, het geen alleen door deugdzaame middelen geschieden kan, als zynde een uitwerkzel en blyk van die achting, terwyl het ook eene noodzaakelyke eigenschap van een deugdzaam mensch is, dat hy zyns broeders nut, zo veel in hem is, zoekt, en by voorvallende geleegenheden bevordert.

De Deugd dan uit de Vriendschap weggenoomen zynde, is dat geene, waar op dezelve geboud moet worden, weggenoomen, waarom elk licht begrypen zal, wat de reden is, dat 'er juist altyd geene bestendige vriendschap tusschen naabestaanden is, vermits een, of wel licht beiden dit sierzel, de deugd meen ik, ontbeeren: men zal van eene vriendschap, op eigen interest alleen geboud, nooit die gewenste vruchten, die eene deugdzaame vriendschap geeft, plukken; zo dra iemand zyn oogmerk bereikt heeft, slyt die vriendschap allengskens, of wordt somtyds plotzelyk afgebrooken, om dat elk der vrienden gaarne alleen bezit, het welke de vriendschap eischt gemeen te laaten; en daar men op eigen voordeel alleen in die verbintenis doelt, zal men niet

al,

alleen zynen vriend in tegenspoed, ook tot zyne eigene schade, niet te hulp koomen, of op eenigerlye wyze zyn nut niet bevorderen, maar men zal zelfs, indien men 'er maar eenig voordeel denkt uit te haalen, alles aanwenden, om dien geenen, dien men te vooren zo aangezocht hadt, thans verder in den grond te helpen: zodaanige vrienden te hebben is gemeenlyk het noodlot van zulken, die met aanzien en waardigheden bekleed zyn; zo ras koomt de zon van hun geluk niet aan de kimmen te schynen, of straks worden zy van alle kanten en van elk als aangebeeden, maar zo dra ook maar eene wolk van tegenspoed haare straalen verhindert, zo dra ziet men hen niet alleen van hunne vrienden verlaaten, maar die zelven tegen hen te saamen spannen om hen te bederven; van hoedaanige gevallen zo oude als nieuwe geschiedenissen, en voornaamlyk die van ons Vaderland, overvloedige voorbeelden kunnen uitleeveren; en even *interessant* is in het burgerlyke de vriendschap van TITUS, die zich alleen zo lang iemands vriend toont, als hy meent eenig voordeel van hem te kunnen trekken, of iets, dat hem ontbreekt, van hem te leenen, of ook wel om door hem zyne onverzaadelyke nieuwsgierigheid omtrent eens anders zaaken te voldoen, welk oogmerk zo wanneer hy daardoor niet meer kan bereiken, zyne vriendschap uit is, en hy zich somtyds niet zoude ontzien zo iemand allen moogelyken afbreuk te doen: en dit is ook meestyds de reden van den korten duur der vriendschap onder Broeders, wanneer dezelven door eigen belang gedreeven worden, 't welke het spreekwoord in de wereld heeft doen koomen,

Dat het eene zeldzaame zaak is, dat Broeders goede Vrienden zyn;

Men denke echter niet, dat ik het inzigt van voordeel in 't geheel, als nadeelig voor de vriendschap zoeke uit te sluiten: integendeel; ik zoek alleen vast te stellen, dat de deugd de eerste grondslag zyn kan, waar op het gebouw van vriendschap gezet moet worden, welk gebouw door het bereiken van dit voordeelige oogmerk zelfs nog een vaster steun krygt; elk deugdzaam mensch toch zal wegens genootene weldaaden hoe langer hoe meer zich zelven verpligt achten om dien geenen, van wien hy dezelven genooten heeft, in allerhande gevallen by te staan, en dezelven daardoor wederom zoeken te vergelden: waar door dan immers het gezochte en verkreegene voordeel iemand meer en meer aanspoort om aan de pligten der vriendschap te voldoen.

Even min verbeeld ik my, dat men uit deeze myne

redeneering zal kunnen besluiten, dat ik de gelykheid van inborst en geneigdheid niet als eene spoor tot het maaken van vriendschap tusschen menschen zoude willen aangemerkt hebben. Want, behalven dat de ommegang onder zulken door deeze eensgezindheid aangenaamer wordt, (alhoewel ook tusschen luiden van verschillende gevoelens zelfs in Staats en Godsdiensts zaaken, zo zy maar deugdzaam zyn, eene waare vriendschap plaats hebben kan) zo is daar en booven, indien die geneigdheden naar het goede hellen, de deugd daardoor de grondslag der vriendschap, naardien dezelven dan beiden voor de goede hoedaanigheden van elkanderen die waare achting opvatten, en dus wordt door de gelykheid van neiging die achting voor de goede hoedaanigheden en deugden van zo iemand gebooren, en is dan volkoomen eene deugdelyke grondslag van vriendschap; maar zo deeze inborst kwaad is, en deeze geneigdheden de deugd niet tot haar oogwit hebben, dan is het geene vriendschap, maar eerder eene verbintenis, om gelykerhand saamen te spannen tot het volvoeren van schelmstukken, of het voldoen aan redenlooze driften; in zodaanige verbintenis wordt ook nooit aan de pligten van vriendschap voldaan, of men oefent dezelven alleen om het involgen der driften te bevorderen en gemakkelyk te maaken; in andere gevallen hebben dezelve geen plaats: AUGUSTUS immers hieldt niet langer vriendschap met M. ANTONIUS, dan zo lang hy hem noodig hadt, om de vryheid van het Roomsche Gemeenebest te helpen verkrachten, waarin zo ras hy zyn oogmerk bereikt hadt, hy hem tot zynen dood toe vervolgde.

De vriendschap dan kan geenen stand houden, zo men 'er de deugd, haaren grondslag uit wegneemt, want het oogmerk van de vriendschap wordt dan in geenen deele bereikt, naamlyk, het bevorderen van malkanders waar geluk, waarom dan de geneigdheid tot bevordering van dat waare geluk, welk alleen door deugdlyke middelen geschieden moet, te recht gezegd kan worden uit waare achting voor eens anders goede hoedaanigheden, en gevolgelyk voor des anders deugden, die alleen waare achting verdienen, en de grondslag der vriendschap zyn, te spruiten: terwyl nu de deugd de eerste grond van vriendschap is, zo zal men voorzigtig doen, wil men eenen waaren en duurzaamen vriend hebben, denzelven niet dan na een naaukeurig onderzoek van zyne hoedaanigheden, en begrippen ontrent zaaken, waar uit men best over zyne deugdzaamheid kan oordeelen, tot zynen vriend te verkiezen: waarom, naardien hier toe eenigen

tyd

tyd noodig is, het zeer onvoorzigtig is iemand op het eerste gezigt, of de eerste goede of misschien alleen vriendelyke daad tot vriend te neemen: want dus kan men denken een deugdzaam vriend gekreegen te hebben, daar men ondertusschen in het vervolg vindt, dat hy de gewoone kunst van vleijery om ons inteneemen, en uit onze vriendschap zyn voordeel te trekken, gebruikt heeft; en moet men vooral voor zulken, als met reden van vleijery verdacht te houden, zich wachten, die zich daarop toeleggen, om in het algemeen alles, wat men doet, te pryzen, of zich tot dingen laaten gebruiken, die tegen de deftigheid aanloopen; door zulke vrienden worden zodaanigen bedroogen, die, van jongs af der vleijeren taal, of ook altyd het hoogste woord te voeren, en gebiedender wyze te spreeken, gewoon zynde, niet kunnen lyden tegengesprooken te worden, en dus door deeze algemeene toestemming in al hun zeggen verleid, aan deezen slechts schyn- en naam- doch geensins hartvrienden hebben; gelyk ook dit zelfde lot hebben die geenen, die, hoewel voor den uiterlyken naam van NERO gruwende, echter deszelfs *Charakter* daarin naavolgen, dat zy van de lieflykheid der vriendschap onbewust, en door glorie opgeblaazen, tot hunnen zetregel stellen, dat het hun om het even is, of zy bemind worden, of niet, zo zy maar ontzien worden: de zulken hebben nooit dan slaafsche vrienden, die zich by de eerste geleegenheid van deeze vriendschap zoeken te ontslaan. Merkwaardig is daarom de les van CICERO, wanneer hy zegt, dat om van vleijers niet bedroogen te worden, men eerst over de hoedaanigheden der menschen moet geoordeeld hebben, eer men hen tot vrienden aanneemt.

Het schielyk kiezen van iemand tot zyn vriend is dan ten uitersten gevaarlyk, en daarom mag men wel altyd het spreekwoord, *dat men, alvoorens iemand te kennen, een zak zout met hem moet gegeeten hebben*, in gedachten houden, als ons aanduidende, dat 'er eenigen tyd tot het beproeven van iemands hoedaanigheden noodig is; en dit doet veel tot de duurzaamheid der vriendschap, die eene zo noodzaakelyke eigenschap derzelve is; want, gelyk door de pligten der vriendschap uitermaaten het geluk van den eenen door den anderen bevorderd kan worden, zo kan het verbreeken van de vriendschap, naardien men door dezelve in iemands innigste geheimen indringt, iemand ook weêr in het grootste verderf brengen, en door dien geweezenen vriend hem allerlye kwaad, en het geene hem het meeste treft, berokkend

 wor-

worden; en moet men daarom niet dan beproefde luiden: van wien men eene geduurzaame vriendschap wachten kan, tot zyne vrienden neemen, gelyk men die zelfde reden, naamlyk, omdat de oude vrienden in het stuk van vriendschap beproefd zyn, om nieuwe te verkrygen geene oude verwerpen moet.

En hieruit volgt ook, dat men om geen kleine oorzaaken eens gemaakte vriendschap breeken moet; verschillende gedachten, of kleine gebreken van vrienden moeten hier geene oorzaak toe geeven, maar men moet de inschikkelykheid hier altyd plaats geeven, het beste van zyner vrienden daaden en zeggen denken, en, zo lang hy de deugd in het oog blyft houden, hem niet verlaaten; maar zo dra hy van het pad der deugd geheel afwykt, is men verpligt, hem die fouten vruchteloos by herhaaling onder het oog gebragt hebbende, met meedelyden aangedaan zich van zynen ommegang en zyne vriendschap te ontrekken, naardien de deugd weggenoomen wordende, de achting voor de goede hoedaanigheden van hem, waaruit de geneigdheid tot zyn waar geluk spruit, valt, en in het geheel geen plaats hebben kan, en welke geneigdheid 'er niet zynde, het middel om zyne waare achting te toonen, en dus het nut en aangenaame der vriendschap, bestaande in het bevorderen van iemands waar geluk, door de pligten van vriendschap waarteneemen, gemist wordt; en tot het bevorderen van iemands waar geluk ook voornaamlyk behoort zyne deugdelyke grondbeginzels hoe langer hoe meer te versterken en te volmaaken. Al wat derhalven die achting voor de goede hoedaanigheden met recht vermindert of wegneemt, als eene onredelyke en brutale bejeegening, scherpe verwyten, verzoeken van onbehoorlyke zaaken, en het openbaaren van geheimen, is eene waare reden voor het verbreeken van de vriendschap, om dat het oefenen der pligten, het welk veel tot de duurzaamheid der vriendschap doet, onmooglyk wordt; daar men echter om die noodzaaklyke eigenschap der vriendschap, de duurzaamheid, te behouden, veel over het hoofd moet zien, en niet dan langzaam tot het verbreeken van dien band koomen, maar veel eerder, door malkanders geluk allesins te bevorderen om malkanderen het leeven en den ommegang aangenaam te maaken, denzelven hoe langer hoe naauwer zoeken toetetrekken; waarom het noodzaaklyk zal zyn, dat ik mynen Leezeren dat geen, welk hier toe dient aangewend, en de verpligting tusschen vrienden

den

den kortelyk openlegge; waarontrent men tot eenen algemeenen regul de bevordering van iemands waar geluk door allerhande deugdzaame middelen ftellen moet, welk al wederom de deugd tot grondflag heeft; en dit wordt allerbeft bevorderd door de *Oprechtheid*, die hoofdpligt der vriendfchap, door welke men wars van vleijery zynen vrienden op eene zachte en aangenaame wyze, doch geenzins op eenen fcherpen of meefterachtigen toon, zyne gebreken en miftaftingen te kennen geeft, en hen hoe langer hoe deugdzaamer en volmaakter zoekt te maaken; deeze laat niet toe dat men vrienden iets belooft, dan het geene men daadelyk denkt naartekoomen, en eifcht dan ook, dat men hetzelve uitvoere; gelyk een oprecht vriend ook zyns vriends belang geenzins aan zyn eigen voordeel opteofferen, of op de puinhoopen van deszelfs verderf zyn geluk zal zoeken te bouwen; en wie verdient meer dan zo een vriend het *Vertrouwen?* men kan zich verzeekeren, dat alle geheimen, die hem toevertrouwd zyn, door hem in zynen boezem zorgvuldig zullen bewaard worden, opdat door zyne fnapachtigheid zynen vriend niet eenig ongeluk overkoome; en is daarenboven de *vertrouwenheid* tusfchen vrienden het middel, waardoor men blyken van zyne oprechtheid geeven kan, naardien men van deszelfs innigfte omftandigheden onderricht zynde by alle voorvallende geleegenheden zelfs buiten zyn weeten hem veel nut of hulp kan toebrengen, daar men by mangel van de rechte weetenfchap daar van dikwyls, in plaats van deszelfs geluk te bouwen, hetzelve omverreftooten zoude; en welke aangenaamheid geeft het niet, dat men in voor- en tegenfpoed eenen vertrouwden vriend heeft, met wien men zich verheugen, of aan wien men eens helder uit klaagen mag, en welken men ziet, dat dan door onze vreugd of droefheid zo hartlyk aangedaan is? en dit is een zo krachtig uitwerkzel van de geneigdheid tot het bevorderen van iemands waar geluk, een pligt van vriendfchap, welke veele ondergefchikte pligten in zich bevat, en waardoor wy gehouden zyn onzen vriend in het bevorderen van zyn eeuwig en tydlyk welzyn, al was het zelf met iets van het onze bytefchieten, behulpzaam te zyn, want alles is onder vrienden gemeen, waarom de gierigheid in de vriendfchap geen deel hebben kan: zynen goeden naam te verdeedigen, en deszelfs misflagen door anderen van den beften kant te doen befchouwen, gelyk ook al wat hem eenige waare vergenoeging geeven kan, hem te doen geworden, is meede onder

deezen pligt begreepen, waar door men deszelfs eer bevordert, veele ongelukken van hem kan afweeren, en ons zyne liefde en hoogachting des te meer waardig maakt: maar zynen vriend in tegenspoed, waar in hy niet door schuld van een ondeugend gedrag geraakt is, bytestaan, en daar uit te helpen, is zeeker de gewigtigste post der vriendschap, en waar in het best de oprechtheid derzelver beproefd wordt; want in voorspoed, wanneer 'er eenig voordeel uit te haalen is, zich iemands vriend te toonen, is voorwaar eene gemeene zaak, en waar toe men veele menschen vinden zal, maar als 'er iets van het onze tot hulp van een vriend moet bykoomen, of dat 'er niets meer van te haalen is, dan nog die zelfde vriend te zyn, is iets zeldzaamer; geen wonder dan, dat de ouden gezegd hebben, dat in tegenspoed de beste vrienden eerst recht gekend worden.

Veel verliest nochtans het vertrouwen op de oprechtheid van vrienden van haare kracht, zo niet de vriendschap gestaadig is, en het vuur van vriendschap altyd eeven fel brandt; want alschoon de inschikkelykheid zich naar de buijen van een vriend weet te voegen, hoe zal men dat vertrouwen kunnen stellen in de goede meening, en op de trouwe hulp van iemand, die, wel is waar, my den eenen dag met den grootsten aandrang van geneigdheid, en onder de allerduurste betuigingen van vriendschap ontvangt, doch den anderen dag my, het zy omdat het hoofd niet wel staat, of uit enkele *bizarrerie* zo koel voorkoomt, als of wy malkanderen voor het eerste zagen, ja somtyds door zyn stilzwygen, of ook wel onvriendelyke woorden, (welken, als twist voortbrengende, ten uitersten de waare achting en geneigdheid verminderen, en vooral gemyd moeten worden,) het verdriet, dat myne tegenwoordigheid hem veroorzaakt, te kennen geeft; de gestaadigheid van geneegenheid is dan meede allernoodzaaklykst tot het onderhoud en de geduurzaamheid van de vriendschap, en doet veel om het genoegen van eenen vriend te vermeerderen, het welke geen klein gedeelte van zyn waar geluk uitmaakt.

En dus zal elk, meene ik, moeten erkennen, dat de vriendschap tot het nut en de aangenaamheid van het leeven veel toebrengt, aan het oogmerk der maatschappy voldoet, en ons de les van het Euangelium, die ons de broederlyke liefde inscherpt, volmaakter doet betrachten, naardien de vriendschap dien band noch sterker toehaalt, en eene naauwer betrekking tusschen de menschen maakt.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 288.]

Quod non propoſito conducat & hæreat apte.

HORATIUS.

Dat niets ter zaake doet, noch kant noch wal en raakt.

MYN HEER SPECTATOR!

Ik neem de vryheid UEd. deezen brief toeteſchikken; welke, zoo zy uwe goedkeuring wegdraagt, een klein plaatsje onder uwe nuttige Vertoogen zoude konnen vinden.

De menſch, ſchoon overtuigd van de broosheid zyner natuur, en de kortheid zyns levens, 't geen hy dagelyks zoo in zichzelfs, wanneer hy met veele zwakheden moet worſtelen, als in zyn evennaaſten, van welken hy dag op dag verſcheidene van allerleye ſtaaten, rang en ouderdom door den dood ziet wegrukken, overvloediglyk gewaar wordt, en daardoor zich vermaand ziet, om ook geſtadiglyk aan zyn einde te denken, en zich gereed te houden om voor Gods geduchten rechterſtoel te verſchynen en aldaar rekenſchap te geeven zoo van zynen handel en wandel, als van

het geloof en de hoop, die in hem is, schynt nochtans in zynen dagelykschen omgang des alles zich weinig te bekommeren, maar is meesttyds geneegen, deeze ernstige gedachten tot op het einde van zyn leven (waarvan hem de juiste tyd echter geheel onbekend is) uittestellen, waarom men hem dan eerst met zulke gepeinsen vervuld ziet, als de ziekte hem aan zyn krankbedde heeft als gekeetend en hy door het vonnis van den Arts ter dood veroordeeld is. Dan keert men zich eerst recht tot gebeden en stichtelyke overdenkingen, die wel meest voortkoomen uit eene vrees voor den grooten Rechter van Hemel en Aarde door de in zich gevonden wordende bewustheid van zich aan het verwaarloozen zyner heilige wetten schuldig gemaakt te hebben, en uit een jammer, dat men dit aardsche, waarmede men toch zoo veel op heeft, genoodzaakt is te verlaaten; daar ze integendeel hunnen oorsprong moesten hebben uit een waare liefde tot God en uit een oprecht verlangen, om naaby den Heere te zyn en zich eeuwiglyk in de volmaakte bespiegeling van zyne alles te boven gaande deugden en heerlykheid te verlustigen, welk liefdenryk verlangen men gewisselyk in zich zoude bevinden, zoo men zich op goede gronden overtuigd vondt naar het voorschrift van Gods heilig Woord gewandeld te hebben. Zelfs vinden dan nog maar eerst zulke stichtelyke gepeinsen voor zich eenen ingang in het menschelyk hart, wanneer geene nog dikmaals te doene bestellingen (tot op het laatste ogenblik meesttyds verschooven) ontrent eenige aardsche zaaken het zelve beezig houden; of wanneer het zwakke lichaam niet door de ziekte is overmand en daardoor de geest, tot hier toe zoo naauw aan het lichaam verbonden, dat door de ziekte van het lichaam zyne denkbeelden belemmerd worden, genoegzaam ontrent dit goede werkeloos geworden is.

Myn voorneemen is geenzins in deeze brief over dit onbetaamlyk gedrag der meeste menschen uitteweiden, of hen tot eenen beteren en meerder voorzigtigen wandel te vermaanen, naardien ik my verzeekerd houde, dat alle rechtgeäarte Christenen met my daarin zullen overeenstemmen, dat ons gansche leven zoo behoort aangesteld te zyn, dat men, van zynen post afgeroepen wordende, ieder ogenblik bereid zy, om van alle onze daaden en geloovige hoop voor den rechtvaardigsten Rechter verantwoordinge te doen; maar ik wilde alleenlyk gewag maaken van de onder ons zoo heerschende dwaasheid, om by eenen zieltoogenden zieken, die, door de ziekte afgemarteld, niet meerder toont eenig bezef te hebben, van het geen rontom hem gebeurt, een Predikant of Ziekentrooster te roepen, om by den stervenden een gebed te doen, na het doen van welk gebed de omstaande Maagen zich zoo gerust stellen, dat zy meenen verzeekerd te zyn, dat de ziel van deezen stervenden alleen door de kracht van dat gebed in de volzaalige verblyfplaats der Hemelingen zal worden overgebragt. Dat nu zulks niet zelden, maar genoegzaam dagelyks onder allerleye zoort van menschen in het midden van ons geschiedt, zal veelen niet onbewust zyn; immers het volgende geval kan daarvan ten bewyze strekken: PUBLIUS, een gezond en sterk Man, wordt op het onverwachtste van eene zwaare beroerte, die hem het uiterlyk gebruik van zyne zinnen geheel schynt benoomen te hebben, aangetast, waarop zyne Vrouw en Kinderen in allen haast niet alleen den *Doctor*, maar ook te gelyk den *Predikant* tot zyne hulp roepen. Zooras is niet volgens den raad van den *Doctor* alles aangewend, wat tot herstel of verzachting der kwaale ontrent den beroerden behoorde verricht te worden,

of de Vrouw en Kinderen verzoeken den Predikant, om den zieken, die tot hiertoe geene de minste kennis betoonde, eens aantespreeken over het goede, en een gebed voor hem te doen. PROBUS, (dus was de naam van den Predikant) ziende den naaren toestand van den zoo deerlyk geslaagenen, zegt hun, dat de zieke geen het minste bezef van iets hadt, en dat hy dus niet gezind was aan dit voor den lyder nutteloos verzoek te voldoen. De verzoekers houden aan, dat hy toch echter een gebed by den zieken wilde doen, zoodat PROBUS zich eindelyk laat overhaalen, en een kort gebed, geschikt naar den beklaaglyken toestand van den zieken en naar den staat van de omstaande Maagen, doet; waarna hy afscheid neemende verzoekt, ingevalle de zieke wederom het gebruik zyner zinnen mogte krygen en verlangen, om met hem te spreeken, dat zy hem dan wilden doen roepen, doch echter niet voor den volgenden dag, naardien hy in deeze bittere koude niet gaarne des nachts uit zyn bed zoude opstaan, en tot hem koomen: waar op die verstandelooze menschen aan PROBUS antwoorden; *dat zy dit zouden waarneemen, en dat zy ook niet konden denken, dat het zulk een haast zoude hebben, vermits Domené nu een gebed gedaan hadt.*

Deerniswaardige onkunde, in der daad! die nog eenigzins teverschoonen is in de zulken, die het ongeluk hebben van opgevoed te zyn in zoodaanige gevoelens, van te gelooven, dat tot het eeuwige behoud van hunne zielen volstrekt noodig zy, dat aan hun op het sterfbed het zoogenaamde *Viaticum* door den Priester worde toegediend! Doch zoodaanige gedachten behoorden verre van ons, die het geluk hebben van beter onderweezen te worden, verbannen te zyn! Maar, dit is nochtans onder ons van dit oude bygeloof on-

onzer Vaderen te veel overgebleeven, ook zelfs onder alle staaten van menschen, zoodat, wanneer men in een plaats woont, daar meer dan een Predikant gevonden wordt, men ook keuze maakt, wien men tot den zieltoogenden zal roepen, om voor hem een gebed te doen! Tot een voorbeeld zy ons het sterfbed van den Heer SINCERUS, by wien MODESTUS, een braaf en zeedig Predikant, die in de buurt woonde en by de hand was, niet wierdt toegelaaten, maar by wien HUPSELOKARDIUS, mede een wakker Predikant, wierdt geroepen, om voor den zieltoogenden een gebed te doen, alleenlyk uit oorzaak, dat HUPSELOKARDIUS door zyne uiterlyke gaaven meerder beroemd en gezien was onder de Gemeente, dan MODESTUS. Moet men ook tot onze schande niet bekennen, dat dit gebruik, om by den zieltoogenden een Predikant of Ziekentrooster te roepen, onder ons genoegzaam algemeen en ingeworteld is, zoo dat daarvan als het spreekwoord gebooren zy, *de Man legt te sterven, want de Domené is 'er reeds bygehaald?*

Het zy echter verre van my, dat ik zoude afkeuren, dat men door ziekte aan zyn legersteede gebonden, en het volle gebruik zyner reden magtig, zich tot stichtelyke gepeinsen en aandachtige overweegingen nopens de toekoomende eeuwigheid overgeeve, en daartoe een Predikant by zich doe koomen, om met hem deswegens een godvruchtig gesprek te houden, en te saamen in den gebede te treeden voor Gods genadethroon, om eene gunstryke vergifnis en kwydschelding van alle onze zonden en overtreedingen in het ons de eeuwige verzoening aanbrengende bloed van onzen eenigen Heiland JESUS CHRISTUS aftesmeeken; integendeel, dit, hoewel het geenzins tot dien tyd mooge worden uitgesteld, maar dagelyks behoort te worden verricht, is eene

eene zeer pryzelyke zaak, en geen Predikant, daartoe verzocht het zy by Aanzienlyken of Geringeren, vermag zich hierin aan zynen pligt ontrekken, maar moet die met allen iever en ernst getrouwlyk waarneemen, en met deezen heilbegeerigen zieken zoodaanig handelen, als hy naar de gesteldheid van zyn gemoed, zonder echter door eene gansch ongeoorloofde nieuwsgierigheid in deszelfs diepste schuilhoeken te willen indringen, zal noodig oordeelen, vooral nochtans allen schyn van heerszucht vermydende, en met alle oplettenheid zorgende, dat de zieken geenzins tot wanhoop gebragt, noch zyne zwaarmoedigheid, een kwaal doorgaans den geest by eene lichaamskrankte aankleevende, vermeerderd worde. Ook zal de Predikant hierin alle verder vereischte bescheidenheid moeten gebruiken, en door een al te langduurig of te ernstig gesprek den zieken niet afmartelen, maar daarin de lichaamskrachten in acht neemen, en boven haar vermoogen den zieken niets vergen: En wil hy voorzigtiglyk te werk gaan, zoo zal hy hierin het gevoelen van den Lyfarts inneemen, opdat hy door eenen verkeerden iever ook de lichaams kwaale niet vermeerdere, en den dood van den zieken verhaaste.

Tegen deeze zoo noodzaaklyke voorzigtigheid en bescheidenheid wordt al dikmaals door de Geestelykheid gezondigd. Ik zal hiervan een onlangs gebeurd geval mededeelen. De Vrouw van DOMOOR, een braave en geschikte Vrouw, wierdt van een zeer heevig *Pleuris* aangetast, en door verscheidene noodige geneesmiddelen by den *Doctor*, een zeer schrander, oplettend, waakzaam en voorzigtig man, zelfs met herhaaling aangewend, in zoo verre daarvan hersteld, dat hy verzeekeren durft, dat het gevaar voorby is, en dus de Vrouw deeze ziekte lichtlyk zal te boven koomen,

indien

indien haar maar rust gegund worde; want dat de rust tot wederverkryging der voorige krachten in haare herstelling volstrekt noodig zy. Dit zegt de *Doctor* aan de zieke en aan haar Man, *Sinjeur* DOMOOR, en wel in 't byzyn van *Domené* SIMPLEX, die hy by zyne koomst voor het bed der zieke vondt zitten. Dit herhaalt hy andermaal met naadruk, in een vast vertrouwen, dat de Predikant zulks zal opmerken, zyn bezoek voor ditmaal afbreeken, en de zieke door langwylige en ernstige gesprekken niet afmatten. Doch te vergeefs. De *Doctor* vertrekt in voorneemen, om den volgenden dag de zieke weder te bezoeken, en in een vaste hoop, om haar dan in een veel beter staat te vinden. *Domené* SIMPLEX blyft by de zieke, en onderhoudt haar met alle diepzinnige gesprekken en godvruchtige gebeden geduurende wel twee uuren; waarna hy eerst zyn afscheid neemt. De gemoedsbeweegingen der zieke door dit alles gaande geworden verhinderen de haar zoo noodzaaklyke rust. Hierdoor raakt het bloed gaande, en de Vrouw vervalt in een heftige koortze verzeld met ylhoofdigheid. Den volgenden dag hervat de *Doctor* zyne gewoone *visite*, en vindt tot zyne groote verwondering de Vrouw in een zeer beklaaglyken en gevaarlyken toestand. Hy vraagt aan *Sinjeur* DOMOOR, wat 'er zy geschied sedert zyn vertrek, en verneemt uit zyn antwoord het onbescheiden gedrag van *Domené* SIMPLEX in de zoo langduurige gesprekken en gebeden, en dat op een tyd, dat de rust aan de Vrouw zoo heilzaam was. Hy besluit lichtlyk volgens zyne kundigheid, dat deeze daarvan de jammerlyke gevolgen waren, en dat deeze Vrouw dus eene martelaaresse van den onbezonnen iever en de dwaaze houding van *Domené* SIMPLEX zyn zoude. Hy stelt echter alle zyne konst in 't werk tot her-

stel-

ftelling van de ongelukkige Vrouw ; maar te vergeefs , want , fchoon de koortze afneemt , de droevige ylhoofdigheid blyft de Vrouw by , en neemt zoodaanig de overhand , dat deeze door eene zoo zwaare ziekte afgemartelde Vrouw , niettegenftaande alle aangewende middelen , binnen weinige dagen na dit voorval fterft.

Zie daar , Heer SPECTATOR , twee uiterften , beiden aan een dommen iever en blinde bygeloovigheid toeteschryven , welken of zy niet beiden haaren oorfprong uit een verkeerd gedrag en een waanwys onverftand van zommige Predikanten hebben , ik moogelyk op een anderen tyd eens zal onderzoeken ; en nu deeze , om de enge paalen van een brief niet te overfchreiden , afbreeken , en my met alle achting teekenen

MYN HEER SPECTATOR !

U Geneegen Leezer

ALETHOPHILUS.

Haarlem
den 19. December 1759.

Pag. 6. *reg.* 3. gelyk men diezelfde reden.
lees : gelyk men om diezelfde reden.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 289.]

O major tandem parcas insane majori.

HORATIUS.

Ik raade u, laat den gek gerust zyn weg maar gaan;
Zo gy voor grooter gek zelf niet te boek wilt staan.

Het heeft my altoos eene doemwaardige zaak toegescheenen, dat men met luiden, die het ongeluk hebben van by aanhoudenheid het bezit van hun redelyk verstand te missen, den spot dryft, en om zynen lachlust eens te voldoen hen in hunne buitenspoorige praat voorthelpt en aanmoedigt voorttevaaren, gelyk dit het werk is van sommige laage geesten, die, zonder verder te denken, gewoon zyn zich aan het uiterlyke te vergaapen, en zich door beuzelingen en gekheden te vermaaken; of ook wel van zulke verharde menschen, die alle gevoel van liefde voor den eevenmensch uitgetrokken hebbende door geene meedoogenheid over zynen ongelukkigen staat getroffen worden: En dat 'er menschen zyn van die geäartheid blykt uit de schaaterende vroolykheid en ongemeene vergenoeging, waarmeede sommigen die plaatsen, welken hier te lande tot bewaaring van zinneloo-ze menschen geschikt zyn, bezigtigen, alwaar zy zich in

die zotte klap aantehooren vermaaken; hun vermaak door een onmaatig gelach en veelvuldige herhaling van deeze redenlooze praat onder malkanderen doen blyken, en ondertusschen, zo veel in hun vermoogen is, die luiden ophaalen om, ware het moogelyk, denzelven nieuwe hersenschimmen in het hoofd te brengen, waaruit meer stof tot onbetaamelyk gelach voor hen gebooren kon worden: daar het immers hun pligt was op het gezigt van zo veele elendigen met een Christelyk meedelyden over dezelven bewoogen; en met eene erkennende dankbaarheid aan het goedertierene Opperweezen voor het behouden van die werkzaamheid van onze redelyke ziel, die wy bezitten, en welke by aanhoudenheid te zullen bezitten zelfs de wyste en verstandigste man niet verzeekerd is, aangedaan te worden, en om het bestendige bezit derzelve te smeeken, in plaats van met hunne daaden dit ongeluk, welk hunnen eevennaasten van hooger hand toegezonden, of moogelyk een gevolg van voorgaande buitenspoorigheden is, te bespotten en door het zelve te bespotten het oogmerk van dien, die hetzelve dus beschikt heeft, zoo veel moogelyk is, te verydelen.

Ondertusschen is het een nog onvergeeflyker kwaad, dat zulken doen, die deeze van redelyk verstand beroofde menschen eenig kwaad leeren, het zy door het hun voor te doen, het zy door hun met het geeven van belooning op zulke eene daad daar toe aantelokken; of die dezelven voor het zotje houdende op eene onbetaamelyke wyze farren en tot toorn verwekken; want deeze zyn onmiddelyke oorzaaken van ontallyke vervloekingen, of dikwyls van onbezuisde en vuile daaden, welken die menschen in die drift bedryven, en waardoor zy buiten hunne schuld in een wis verderf, waaruit zy zich niet kunnen redden, omdat zy het gebruik van hunne reden missen, geraaken; ja hierdoor worden zulke menschen, die anderzins wel onnut, doch geenzins nadeelig voor de maatschappy waren, tot schadelyke en gevaarlyke leden van dezelve gemaakt; want, wanneer men hen tot iets kwaads door het belooven van eenige vergelding aanzet, en het hen doet bedryven, kan men niet weeten, hoe verre dezelven daarin zullen voortgaan. Deeze menschen zyn toch in dit geval met de redenlooze beesten gelyk te stellen, welker driften, door

gee-

geene reden bestierd wordende, hun gedrag alleen regulen; en welke eenmaal gaande gemaakt zynde, men onmoogelyk voor af kan weeten, wanneer, en in welke daad zy zullen eindigen; een paard immers door eenen kwaalyk gepasten zweepslag getergd, aan het hollen slaande, zal men niet ligt kunnen zeggen, wanneer tot bedaaren zal koomen, en uitgehold hebben; hoe zal men toch bepaalen, waar de woede van een getergden Leeuw of Tyger meede zal gestild worden? het zyn de driften dan alleen, waardoor deeze redenlooze menschen, eeven als de beesten, geregeerd worden, 't welk noodzaakelyk volgt uit het gemis van de reden, die ons tot eenen breidel der driften verstrekt, welke of in het geheel in zulke menschen niet werkt, of ten minsten door eenig lichaams of ander ons onbekend gebrek in haare werking zodaanig belet wordt, dat de driften de overhand over haar behouden.

Het blykt dan, dat deeze menschen door hunne redenlooze driften en de verhitte daaruit voortkoomende denkbeelden hun gedrag regulen, en dus ziet men ook met een de gevaarlykheid van het aanzetten derzelven in zodaanigen, om de onbepaalde uitwerking die zy in hen hebben, gelyk de ondervinding ons dagelyks de schadelykheid en onbeperktheid der redenlooze driften in toornige menschen, die voor dien tyd alle gebruik der reden missen, leert.

Ik meen, dat ik de waarheid van het bovengezegde niet naader zal behoeven te betoogen, wanneer ik het met een geval, in myne jeugd gebeurd, zal bevestigd hebben.

In dien tyd was 'er een gek mensch, uit behoeftige Ouders gebooren, die uit gebrek van bevatting en reden op geen werk of ambacht te brengen was, en in ryper jaaren by zyne eerste kindsheid van verstand blyvende, doch in mannelyke sterkte van lichaam opgroeijende, ten laste van de armbezorgeren verviel, en dus op de straat rond loopende een stads nar, en het speeltuig van oud en jong wierdt; deeze hadt geleerd door de geduurige aanvallen van elk een, die hem plaagde en tot spot hieldt, zich naar zyne zotheid te verweeren met den aanvalleren zonder onderscheid onbeschofte en ruwe antwoorden te geeven, die dikwyls zo wel ter snede waren, dat de spotter

daardoor zelf het voorwerp van lagchen voor anderen wierdt.

Deeze Gek wist zeer natuurlyk eens ieders stem en manieren naartebootzen, zodat men gedacht zoude hebben den persoon zelven te hooren en te zien: Deeze kunst oefende hy dikwyls des avonds in eenen wel bekalanten Scheerwinkel, alwaar hy, op voorwaarde van iets te zullen doen, dat de vergaaderde Scheerkalanten aan het lagchen hielp, om niets geschooren wierdt, wanneer hy met eenen ouden mantel, eene bef, en eenen hoed, die in alle bochten gevouwen konde worden, aangedaan in den gang staande, het teemige en belachelyke geluid van alle de bekende Oproeperen ter begraavenis natuurlyk naarbootste, waarnaa hy te voorschyn kwam met alle de gebaarden en beweegingen van die geenen, dien hy opgeroepen hadt, welken, alschoon ze zeedig waren, veeltyds om de gelykheid den aanschouwer tot lagchen, en te gelyk tot verwondering bragten, naardien hy alles, wat in dit gedrag belachelyk was, zo wonderlyk naaraapte, zonder zelf zyne trony, als of hem de zaak niet aanging, te vertrekken. Dit lokte de nieuwsgierigheid van veele menschen uit, om dit gedrag van deezen Gek te zien, welken echter voor hunne nieuwsgierigheid recht beloond wierden; want, zodraa 'er iemand in dat huis gekoomen was, deedt onze Gekke JAN, op zyne oproepers plaats gekoomen zynde, denzelven na de verrichte afroeping zo eigenaartig in zyne belachelykheid te voorschyn koomen, dat hy een spot voor de anderen wierdt, waardoor veelen beschaamd en verstoord heenen liepen, en meenig een de proef 'er niet van durfde neemen; deeze zyne bekwaamheid in het naaraapen strekte zich zo verre uit, dat hy voor eenen lessenaar gezet zynde, het geluid en de wanklanken van dat verheevene deel der menschen, de Voorzangeren in de Kerken (welker onvergeevelyke verwaandheid eene genoegzaame stoffe van bespotting aan verstandige luiden geeven kan) naarbootste, ja de Predikanten van allerhande gezintheden waren 'er niet vry van, welker stem en spreekwyzen wonderbaarlyk aaneengeschaakeld, en zelfs geheele zinnen, vol van nutte leeringen, hy, zonder dat hy van het gezegde eenig besef hadt, wist naartebootsen

en voortestellen. Het gebeurde op het laatst, dat eenige losbollen van studenten met hem eene klucht wilden speelen; zy roepen hem by zich, en hem wat sterken drank, waarop hy zeer verslingerd was, gegeeven hebbende, vraagen zy hem, of hy ook wel voor studentje zoude kunnen speelen? waarop hy ja antwoordende, indien hy ook, als zy, gekleed was, terstond met een oude verlepte japon, eenen hoed met een gouden boordzel, en eenen afgesleeten deegen gekleed en voorzien wierdt, en zich zo wel kweet, dat deeze Jonkers moesten bekennen, dat hy hun hierin niet naardeedt, maar eer overtrof, zodat hy de geheele buurt in beweeging hielp; waarin deeze jonge Heertjes zo groot behaagen schepten, dat zy JAN deeze japon, den hoed, en deegen vereerden, op *conditie*, dat hy somtyds des avonds zo uitgedost diergelyk geweld op straat maaken moest, dat men hem dan daarvoor een stuk vleesch en eene slurp uit de flesch geeven zoude: dit voerde hy zo getrouwlyk uit, dat 'er aan de Overheid eerlang klagten van straatschenderye en aanranden van Vrouwen kwaamen, totdat de wacht gelast zynde op den daader te passen onze Gekke JAN in hechtenis genoomen wierdt, wanneer uit zyne onnozele belydenis zyne verstandeloosheid terstond bleek, waarom men niet goedvondt hem eene gevoelige lyfstraf aantedoen, maar hem op het schavot te pronk zette in dat gewaad waarin hy gevat was, het welk die ongemanierdheid van met Japonnen te loopen voor een tyd deedt ophouden, wyl het Gemeen daarmede spotte; hier op het schavot zelve sprong de Gek uit de mouw, naardien hy de omstanders aan het lagchen hielp door het naarbootzen der houding van de overige *delinquanten*, die met hem op die plaats verscheenen, zynde dit een bewys van zyne verstandelooze ongevoeligheid en onverschrokkene zotheid: zynen overigen leeftyd versleet hy buiten de stad by eenen boer, by wien hy om te werken besteld en zulks ongewoon zynde, aan het kwynen sloeg, en kort daar naa stierf.

Men zegge hiertegen niet, dat men in deeze schildery door de gekheid heenen echter eenige trekken van verstand kan vinden, want dat in het naarbootzen van ie-

ders gedrag, en voornaamlyk van elks gebreken, eenig oordeel, ten minsten somtyds, uitblinkt; dit toch is myns bedunkens geene genoegzaame reden om te besluiten, dat deeze JAN, ten minsten somtyds, gelyk 'er zekerlyk zulke luiden zyn, verstandig heeft kunnen redeneeren; en men zal de fout by naader onderzoek bevinden daarin gelegen te zyn, dat men niet naauwkeurig genoeg het verstand van het geheugen heeft onderscheiden, waardoor deeze Gek echter alleen dit zyn naaraapen verrichte; en dat dit waar is, blykt daaruit, dat menschen van groot verstand, en eene vaardige bevatting dikwyls een klein geheugen hebben, weshalven het verstand zonder sterk geheugen zeer wel bestaat: het geheugen nu van onzen JAN moet zeer sterk geweest zyn, waardoor hy dan alles daarin, zo als, en in die orde als hy hetzelve zag, heeft kunnen bewaaren, en op dien tyd, dat hy zyne les aflas, eeven gelyk een spiegel het daar voorgestelde beeld, zo als het is, vertoont, aan der omstanderen uiterlyke zinnen heeft doen voorkoomen, en wel in die juiste orde, als hy het gezien hadt, welk de oorzaak is, dat hy de gebreken der menschen, die het meest in het oog loopende daarom het eerste de opmerking trekken, ook zo klaar en eigenaartig gevolgd heeft, naardien het geheele gedrag van zulk een' door hem verbeeld wordende zonder die juiste orde te breeken, de fouten, als eengedeelte van dat gedrag uitmaakende, 'er noodwendig ook in afgebeeld moesten worden, en hy dus eenigzins werktuiglyk, gelyk eene snaar die aangeslaagen wordt een zeker geluid geeft, ook hiertoe door belooning aangezet, die postuuren en gebaarden van iemand, zo als hy ze gezien hadt, vertoonde; waarvan hy eeven zo min reden wist te geeven, gelyk zyn gedrag op het Schavot deedt zien, als daarvan, *hoe* en *waarom* hy zulke antwoorden, waarmede hy somtyds den spyker zo net op den kop sloeg, en geene anderen gaf; daar ik niet twyfel, of hy zal zodaanige zaaken van anderen gehoord hebbende somtyds by geluk dezelven wel te pas gebragt hebben; daar ze, uit eene verhitte verbeelding der gaandegemaakte driften door het tarren der aanvalleren gesprooten, ook meest dat geene bevat zullen hebben, dat de woede daarvan het eerst aan de hand geeft, waarom dezelven of een uit-

werk-

werkzel van het sterk geheugen of van zyne redenlooze driften moeten geweest zyn: uit deeze schets blykt dan, zo ik meen, volkoomen de gevaarlykheid van het leeren van kwaadaartigheid aan en het bespotten van zulke reden- en verstandelooze menschen; want, om by ons voorbeeld te blyven, wat ongelukken hadden deezen JAN niet nog al meer kunnen bejegenen! Hadt hy eens iemand, die de verschooning dat hy een Gek was niet voor goede munt wilde aanneemen, aangetroffen, die over het beschimpen van zyne gebreken toornig geworden hem eenen ongelukkigen of wel doodelyken slag hadt toegebragt, zouden niet de leermeesters en aanmoedigers van dit naaraapen van elks gedrag daar de aanleidende oorzaaken van geweest zyn? De driften van onzen JAN door geene reden bepaald wordende zouden hem, in zyn krotten en aanranden van menschen, by iemand, die zyn lyf verweerde, weerstand vindende, ja zomtyds met rottingslaagen te keer gegaan wordende, zo toornig hebben kunnen maaken, dat hy aan deezen verweerder, als deede hy het tot zyne eigene bescherming, eenen manslag zoude hebben begaan; en konde niet hetzelfde gebeuren, wanneer hy door anderen zo bespot wierdt, dat eindelyk zyne onbezuisde toorn aan het vlammen raakte? Eindelyk heeft de ondervinding in dit geval geleerd, datmen door hem het krotten te leeren, hem in gevaar gebragt heeft van eene zwaare straf te ondergaan, terwyl het alleen aan de wyze voorzigtigheid der Rechteren in dit geval te wyten is, dat hem geene ergere lyfstraf is overgekoomen, welker voorbeeld alle Rechters zich ter naavolging wel moogen voorstellen, indien zy diergelyke Gekken aan euveldaaden schuldig in handen krygen, want deeze voorzigtige Rechters hebben aan het oogmerk en einde der straffen, door hem te pronk te stellen, volkoomen voldaan: Het nut der maatschappy en de handhaaving der wetten toch liet niet toe, datmen deeze daad geheel ongestraft liet, daar de gesteldheid van deezen Gek ook weêr de daad minder strafbaar maakte, omdat hy met geenen voorbedachten raad, of eenig ander inzigt, waarnaar de zwaarheid van de begaane daad afgemeeten, en naar die zwaarheid de straf gereguld worden moet, maar zonder eenig opzet, en zonder te

wee-

weeten, wat hy deedt, tot deeze daad gekoomen is; waarom deeze ſtraf, die, anderen tot eenen afſchrik van dezelve te begaan ſtrekkende, echter niet zwaarder, dan de misdaad zyn moeſt, ook te recht hier op de daad van deezen Gek paſte: Gelyk door zyne verzending buiten de ſtad ook aan dat oogmerk der ſtraffen, naamlyk, en dat daardoor die geen, tegen wien de misdaad begaan is, in het vervolg tegen diergelyke aanvallen van den misdaadigen, zeker geſteld, en dat de misdaadige daardoor verbeeterd wordt, voldaan is, want buiten de ſtad zynde, of door het werken geene geleegenheid tot diergelyke dingen hebbende, en tot het bedryven daar van niet aangezet wordende, was hy buiten ſtaat geſteld om den beleedigden weder diergelyke beleediging aan te doen, en hierdoor ook, naardien deeze daad zynen oorſprong uit hem niet hadt, door van de geleegenheid om daartoe te koomen beroofd te zyn, verbeeterd.

Terwyl dan en het beſpotten van zulke redenlooze menſchen, en het leeren van kwaade dingen aan hun tegen de betaamelykheid, de deugd en het ontzag voor het Opperweezen aanloopt, en voor de Maatſchappy gevaarlyk is, zal dit betoogd te zien, elk deugd- en vreedzaam menſch van zelf hiervan afſchrikken, en zulken, die zich daarin vermaaken, te rechte doen verfoeid worden.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 290.]

Hoe heilig scheen ze in al heur handel en heur werk;
En Sondags zatze veur de preekstoel in de kerk.
Dat miste nimmermeer: men zou de passie leezen,
Zoo zundig zatze daar, uit heur getrokken weezen.
En wierdt'er 't quaadt bestraft, dan lietze zucht op zucht.

ROTGANS.

MYN HEER SPECTATOR!

Duuren die Vertoogen over het kerkgaan nog ? zey LUCIUS onlangs in een gezelschap, dan schey ik van den Spectator af: ik ben dat gepreek al moede over een stof, die my honderdmaal is voorgehouden, en nog zo menigmaal word voorgepreekt, als Domine FACUNDUS, zonder gestudeerd te hebben, op de Preekstoel komt.

Verstoor u niet, Broertje lief! gaf NICANOR tot antwoord, de Spectator zal die stof in eens hebben willen afdoen, om zig te gelyk volkomen vry te pleiten van de beschuldiging, als of hy door veragting der Predikanten den Godsdienst zelven in kleinagting had willen brengen. Ik ben nu overtuigd, dat dit geensins 's mans doelwit is.

Ik wenste wel, kwam SOPHIA tusschen beide, dat de Spectator of een bekwaam *Correspondent* nu eens een Vertoog wilde schryven over het *wel* te Kerk gaan; want het is niet genoeg, dat men alleen met zyn ligchaam onder het gehoor der predikaatsien zit: de beste derzelven kunnen geen nut doen, als de toehoorders niet wel gesteld zyn.

Dat is goed, zey NICANOR weer, dat SOPHIA die snaar eens geroerd heeft: wy zyn allen wel in staat, om staaltjes optegeeven van naarstige Kerkgaanders, die nogtans niet veel vergeten zullen van het geen zy daar gehoord hebben. Laat ons 'er eens eenige van overschryven; de Spectator mag 'er andere bydoen.

Die post wierd my met gemeene toestemming opgedragen, en ik heb die taak uit *consideratie* voor het gezelschap op my genomen, zullende in deezen UEd. het wezentlyke van ons gesprek eenvoudig en na waarheid verhaalen, zonder de naamen te noemen van die het een of het ander gezegd hebben.

Let dan voor eerst op STENTOR: die Heer komt met groote deftigheid in de Kerk stappen, plaatst zig in zyne besloten bank, slaat zynen Bybel op, zoekt den aangetekenden Psalm; wanneer het gezang begint, zet hy zulk eene vreeslyke stem op, als of hy den Voorzinger wilde overschreeuwen, en aan de menigte toonen, dat hy tot deszelfs bediening in staat zou geweest zyn, ware dezelve niet beneden zyn fatsoen geweest: in het gebed begint hem de vaak reeds te bekruipen, maar hy tragt zig egter wakker te houden, omdat hy den text wil nazien, welken de Leeraar zal voorleezen. Dit verrigt zynde, zet hy zig in wat gemakkelyker postuur, knikkebolt nu en dan eens, hoort dan weer een woord of tien, en gissende dat de Collecte naby is, neemt hy een snuifje, om niet op nieuw door den slaap overvallen te worden: na het doen zyner offerhande, begint hy regt den slaap te vatten, en word na de geëindigde preek wakker gemaakt, omdat 'er dan wat meer beweeging in de Kerk komt; hy houd het ter nauwer nood in het nagebed uit, maar zingt weer in het laatste gezang helder uit de borst, en gaat wel vergenoegd ter Kerk uit: t' huis gekomen, en na den text gevraagd zynde, weet hy de helft van de tyd niet te antwoorden, klaagt over de kortheid van zyn *memorie*, en herroept te vergeefs de dagen zyner jeugd, toen hy beter onthouden kon; hy is egter welmeenend, en om zyne naarstigheid in het kerkgaan zo zeer in gunst by de Predikanten gekomen, dat hy reeds meer dan eens is voorgesteld, om tot Ouderling verkoren te worden.

Of MYOPS wel meer nut van de predikatie heeft als STENTOR, durf ik niet zeggen: hy blyft, wel is waar, den

den geheelen tyd wakker; maar nauwlyks is de text gelezen, of hy staat over end, haalt zyn *Lorniët* uit zynen zak, ziet na de banken van de Regeering, laat vervolgens de *Dames*, en andere fatsoenelyke luiden de *revue passeeren*, wend eindelyk zyn oog na het Gemeen, en ik geloof, dat hy de toehoorders telt, zo veel hem mogelyk is, want als hy t' huis gekomen is, weet hy altyd by gissing te zeggen, hoe veele menschen 'er ter Kerk geweest zyn, en verhaalt, welke aanzienelyke luiden hy gezien, en welke hy in tegendeel op hunne gewoone plaatsen gemist heeft.

Lyncea kan met haare oogen ruim zo goed verrigten, 't geen Myops met zyn glaasje doet: zy vestigt haare oogen meest op de *Dames*, niet zo zeer om te zien, wie 'er tegenwoordig of afweezend, maar hoe elk derzelven opgeschikt is. Geen nieuwe *mode* wordt 'er ingevoerd, die in de Kerk haar gezigt ontsnapt: Ja, men zou zeggen, dat ze door de bovenkleeren heen kon zien. Elk stuk van den opschik *passeert* de monstering; niet het geringste lintje word voorbygegaan, en ik ben menigmaal verwonderd geweest, dat zy over de schoenen en kousen zo net wist te praaten, als of die ten haaren behoeve waren uitgetrokken, opdat ze zig met het nauwkeurig bezien derzelven onder de preek *amuseeren* zoude.

Zonderling is de houding van Megas, die niet een ogenblik stil zit, en die van zyne kindsche jaren schynt overgehouden te hebben, dat hem de tyd, dien hy in de Kerk moet besteeden, schrikkelyk verveelt: vyfentwintig maal staat hy op, of gaat weer zitten; nu trekt hy zyne handschoenen uit, dan weer aan; nu neemt hy een snuifje, dan veegt hy met een hoeden-schuijertje af, 't geen hy mogt gestort hebben; verscheiden maalen haalt hy zyn neusdoek uit zyn zak; eens en andermaal geeuwt hy, en rekt zig, als of hy pas uit zyn slaap kwam; een oogenblik daarna slaat hy zyn Bybel op, en schynt nu eens een text in het oude, dan in het nieuwe Testament, dan weer een Zondag in den Katechismus natezien; somtyds ziet hy op zyn Orlozie, in 't byzonder, wanneer de Leeraar zeker stuk heeft afgehandeld, meetende dus net af, hoe lang dees over elk deel van de predikaatie is bezig geweest, en verhaalende dan naderhand, wat hy daaromtrent heeft opge-

gemerkt, om dus de lof wegtedraagen van een aandagtig toehoorder: in het kort, hy maakt zo veel drokte, dat hy lastig wordt voor de geenen, die by hem zitten; en lieten ze het niet om zyne jaaren, ze zouden hem het woelen verbieden, of door hem eenige pynlykheid aantedoen tot stilzitten verpligten.

Even woelagtig gedraagt zig Juffrouw KWIKSTAART. Ontelbaare maalen verschuift zy haaren stoel, verzet zig op dezelve, speelt met haare waajer, verschikt het een of ander stuk van haare kleederen; zet in den winter haare stoof uit, haalt dezelve weer naar zig; ziet eens ter zyden en agterwaarts, vestigt de oogen weer op den Predikant, en brengt dus den tyd door, welken zy verpligt is in de Kerk te zitten.

Veel deftiger gedraagt zig MEGISTUS, die alle uiterlyke blyken van eerbied onder den openbaren Godsdienst betoont: evenwel zou men mogen denken, of zyne houding niet wat *mechaniek* was; immers hy houdt zyne oogen om hoog geslagen, volgt den Prediker in de beweeging zyner handen, buigt zyn ligchaam nu voor-dan agterwaarts, geeft nu en dan een diepe zugt, is tamelyk luidruftig in zekere bewyzen van zyne goedkeuring, en weet de oogen der rondomzittenden zo op hem te vestigen, dat zelfs sommigen hem in zyne gebaarden schynen te willen nabootsen; zodat men dugten moge, indien hy een voorstander van het *Niekerker* gewoel was geweest, het welk voor eenige jaren zo veel gerugts maakte, dat hy een bekwaam werktuig zou geweest zyn, om het zelve onder eene talryke vergadering doortezetten, en dus de beroeringen, die nergens minder dan in de Kerken passen, te vermeerderen.

Zuster ZWAARHART doet onder de vrouwen het zelfde als MEGISTUS onder de mannen. Zy is zeer naarstig in het kerkgaan, maar byzonder by die Leeraars, welke zy zegt ontdekkend, onderscheiden, en bevindelyk te prediken; maar vraagt men haar, wat ontdekkend, onderscheiden en bevindelyk is, dan krygt men deeze of diergelyke afgebroken volzinnen ten antwoort: O! het is zo geestelyk! zo dierbaar! het is zulk een kostelyk zielen-voedsel. Wat is BOANERGES yverig in het bestraffen! hy naayt geen kussens voor alle okzelen. Neen! hy ontziet zelfs de Regeering niet! het zou 'er slegt met de Kerk

uit-

uitzien , als 'er zulke mannen niet waren. Ja wel, ik zou 'er een reis om maaken, om dien man te hooren. Wat is onze Stad gelukkig, dat wy hem hier hebben! Hy weet de Vroomen zo te bemoedigen! Meer komt 'er niet uit, en diezelfde taal heeft men nu al jaren lang van deeze Zuster gehoord, zodat men met een geringe verandering op haar kan toepassen, 't geen PAULUS reeds van sommige vrouwtjes van zynen tyd gezegd heeft, *datze altyd leeren*, de Kerken en Katechisatien yverig bezoeken, *en nimmer tot kennis der waarheid komen.* Want, dat ze met niet veel onderscheiding hoort, blykt daaruit, omdat ze, eenige zielzugting van haaren geliefden Leeraar gehoord hebbende, haare waajer voor haare oogen houdt, en in eene biddende gestalte blyft, schoon de preek nog een geruimen tyd duurt, en 'er nog vry wat tot toepassing gezegd wordt, eer de Leeraar voor goed afbreekt, om zyn nagebed te beginnen.

Veel meer nut voor zig zelven heeft de braave ARISTUS van zyn kerkgaan: veel beter voorbeeld geeft hy aan anderen. Ik zal u een schets geeven, Heer SPECTATOR! hoe hy zig hierin gedraagt. 't Is zyne bestendige gewoonte vooraf een korten tyd in eenzaamheid te gaan, om zyne aandagt te oeffenen, en zig tot inspanning bekwaam te maaken: in de Kerk gekomen, let hy op den aangetekenden Psalm, leest deszelfs beryming, en wanneer hy bevindt, dat dezelve geheel niet te pas komt, of buitensporigheden behelst, zingt hy niet meede: hy is aandagtig en eerbiedig in de gebeden. Na het leezen van den text, let hy nauwkeurig op den samenhang; zoekt dus juistelyk te oordeelen, of de Predikant den regten zin getroffen heeft; tragt eene aaneenschakeling der redeneering van den Leeraar in het geheugen te prenten, opdat hy t' huis gekomen dezelve nog eens zou nadenken, of ook aan zyn huisgezin en andere goede vrienden tot hunne onderwyzing en stigting verhaalen: indien hy door gewigtige redenen niet word afgetrokken, vergelykt hy het gehoorde met het geen de beste Uitleggers, welke hy in zyne zindelyke Bibliotheek heeft, over dezelfde stof geschreven hebben; overpeinst het een en het ander aandagtiglyk; *beproeft*, naar des Apostels les, *alle dingen*, *en behoud het goede*: men kan in zyne geheele levens-manier bemerken, dat het gehoorde en geleerde invloed op zyn gedrag heeft; immers

 hy

hy betuigt altyd, dat het hem aangenaam is door het kerkgaan zyne kennis van Godsdienstige zaken te mogen uitbreiden, zyne doolingen en misvattingen te leeren kennen, zyne gebreken te verbeteren, klaarer overtuiging van zynen pligt te krygen, in zyn geloof versterkt, in zyne hoop op een toekomend gelukkig leven bevestigd, en dus tot eene redelyke Godsvrugt aangemoedigd, en op vaste gronden vertroost te worden. Wel is waar, dat hy zelden meer dan eens op een Zondag ter Kerk gaat; maar dit komt ten deele door de zwakheid van zyn hoofd, en ten deele door het werk, 't welk hy zig na het hooren eener preek oplegt: hy heeft evenwel meer nut van éénc preek, dan, indien hy van de vroegpredikatie af tot de avondpreek ingesloten van de eene Kerk naar de andere gaat, en dan nog eene nabetragting in den laten avond houd: hy is gewoon te zeggen, dat de ziel zo wel met voedsel kan bezwaard worden, als het ligchaam; en gelyk de maag de overtollige spyzen uitwerpt, of kwalyk verteert, dat ook het geheugen niet bewaaren wil, 't geen men met geweld daar zoekt intedringen; en dat het oordeel door te veele denkbeelden, tevens in den geest gedrukt, meer verstompt dan gescherpt word; dat ook het Opperwezen niet gediend is met toegetelde, maar behagen schept in wel aangelegde kerkgangen.

Het voorbeeld van deezen uitmuntenden man word gevolgd van de welmeenende LYDIA. Deeze hoort de preeken wel niet met zo veel oordeel, noch kan 'er ook zoo veel van onthouden als ARISTUS; maar luistert evenwel scherp toe, en weet doorgaans iets merkwaardigs uit het gehoorde natevertellen, 't welk binnen het bereik van haare bevatting is, en tot een regelmaat van haar gedrag verstrekken kan.

Ik heb, Heer SPECTATOR, deezen brief ontworpen, terwyl zeer veelen myner meedeburgeren met het doen van Nieuwe-jaars *complimenten* bezig waren, en ik geloof, dat ik daarmeede meer nut gedaan heb. Behaagt het UEd. daarvan gebruik te maken, ik maak 'er UEd. meester van, en blyf met agting

UEd. dienstwillige Dienaar
en Leezer
GAJUS CHRISTIANOPHILUS.

Utrecht den 1. Jan.
1760.

MYN

MYN HEER DE SPECTATOR!

Ik heb van myn Grootmoeder, na welke ik genoemd ben, een Bybel geërfd, verçierd met zulke fraaje goude sloten, als ik geloof dat 'er in ons land gevonden worden, maar het boek is veel te oud en te slegt, om na de Kerk te nemen, ik zou my schamen daarmee voor den dag te komen. Daarom heb ik myn Boekverkoper order gegeven, om my een nieuwe Bybel te besorgen. Die my best aanstond, en helderst van druk was, was wat dikker als de Bybel van myn Grootmoeder, zodat 'er de sloten, die ik van het oude Boek heb laten afslaan en opkoken, niet aan pasten. Goe raad was hier duur. Myn Boekverkoper zeide my, dat hy het Boek zo styf niet kon laten kloppen, dat de sloten zouden kunnen te pas komen. Ik vroeg hem, of hy 'er niet eenige bladen kon uitligten. Hy antwoorde, dat het Boek dan defekt zou zyn. Wat zwarigheid, zey ik, ik wil liever een defekte Bybel hebben, als dat ik die fraaje sloten niet zou kunnen gebruiken. Na veel passen en meeten vonden wy, dat 'er de twaalf kleine Profeeten uit moesten. Vervolgens myn Goudsmit ontboden hebbende, gaf die voor advys, dat het op die manier lukken kon, en anders niet. Nu maak ik 'er nog al wat zwarigheid in, om myn Bybel van dat gedeelte te berooven. Want hoe zal ik het stellen, als 'er eens uit die Profeeten gepreekt wordt? Dit heeft my wel zes weeken door het hoofd liggen malen, zodat ik 'er somtyds 's nagts niet van slapen kon. Eindelyk komt myn Nigt BEATRIX by my, aan welke ik het geval verhaalde. Ik weet goed raad, zei myn Nigt. Schryf eens aan den SPECTATOR, en vraag hem raad over dit geval. Dien Heer zal 'er mogelyk wel wat op weten te vinden. Nu is dit de vraag, myn Heer. Wat is beter, die schoone slooten, daar ik zo veel liefde voor heb, en die ik tot een gedagtenis heb van myn Grootmoeder, te moeten missen, als een stuk uit myn Kerk-Bybel? Immers mag ik de kleine Profeeten wel uit myn Boek laten, want ik kan ze t'huis wel leezen in myn Quarto Bybel, een schoone KEURS druk, en daarenboven preeken de Pre-

di-

dikanten juist zo dikwils niet uit de kleine Profeeten; ik wil die dan liefst missen; maar ik zou evenwel garen de toestemming hebben van een verstandig man, waar voor ik UE. houde. Geef my dan raad en daad, en weest zo goed, om in gedagten te houden, dat eens mensen zin een mens zyn leven is, en vooral dat men de Juffers wat toegeevend moet handelen. Ik beloof U, als Uwe raad na myn wens uitvalt, dat ik wel van U spreeken zal in alle gezelschappen, en dat zal Uwe blaadjes geen kwaad doen.

Amsterdam den 8. November 1759. JULIA GOUDVINK.

P. S. Op de onderstelling, dat UE. met my van een gevoelen zult zyn, heb ik al order gegeven, om de floten te pas te brengen; maar ik wil my evenwel liefst met uwe toestemming verantwoorden, als myn Tante SARA, die het geval van de Bybel weet, het eens mogt te weten komen, dat ik 'er zo mee geleefd had, want zy was 'er zeer op gezet, om ze te hebben, omdat ze van haar Moeder kwam. Nu wil ik haar de oude Bybel wel geeven, maar het is haar ook om de floten te doen, want onder ons gezegd, zy is de wereld nog niet afgestorven, al loopt ze Domenè ZEDIGMOND na, en zy zou 'er gewisselyk veel praats tot myn nadeel van maken, en veel onrust brouwen. Daarom is myn verzoek nogmaal, dat UE. my den verzogten dienst doet, want dan vrees ik niet voor myn Tante, want myn Broeder, die na haar Vader genoemd is, durft haar meer zeggen als een ander, en die zal my dan zekerlyk ook helpen.

DRUKFOUT dus te verbeteren.

In het Latynsche opschrift van No. 289.

Staat *majori.* lees: *minori.*

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 291.]

Al ben je schelm of dief,
Meineedig, heb je geld, geen nood men heeft je lief.

Rotgans.

Niets is gemeener dan te hooren klaagen, dat 's lands billyke wetten tegen alle trouwloosheid en onrechtvaardigheid met zoo veel verstand en vooruitzigt vastgesteld, dat de ingezeetenen, welken zich alleen aan zoodanige wetten onderworpen vinden, zich gelukkig moogen achten, niet gehandhaafd worden; dat daar door de onbeschaamde stoutheid en alles overstroomende onrechtvaardigheid der boozen meer en meer toeneemt, zoodat het zich laat aanzien dat het eindelyk met alle veiligheid in ons land gedaan zal zyn. Ja, zelf hoort men niet zelden deeze klaagers zich aan Gods aanbiddelyke Voorzienigheid vergrypen, en de zelve op eene onbedachtzaame wyze van onrechtvaardigheid beschuldigen wanneer zy meenen opgemerkt te hebben, dat boozen door hunne alles in roekeloosheid te boven gaande stoutmoedigheid, wien recht en onrecht maar spel is, voorspoed hebben, en tot eer en aanzien koomen. Hoe ongegrond, onredelyk en hoonende deeze klagte van steeds meer en meer inbreekende ondeugd en godloosheid in ons land zy, waardoor men ongelyk ondeugender is dan de Voorvaders immer geweest zyn, heb ik in de 61ste en 234ste Vertoogen klaar aangetoond. Het lust my thans deeze klaageren eens te doen zien, dat zy zelven oorzaak zyn, dat de allerredelykste wetten van ons land, die met eene oplettenheid en onzydigheid zonder wedergade by eenig ander volk gehandhaafd worden,

zoo ras 'er voor de Overheid gelegenheid toe is, niet van sterker invloed zyn, om tegenwoordige trouwloosheid en ongerechtigheid te beteugelen, en snoode, en alle vertrouwen vernietigende handelbreuken te straffen, en door die straffe den lust tot dezelven in het toekoomende voortekoomen, naardien zy de oorzaaken zyn, dat die onderscheiding, welke alle redelyke en Godsdienstige menschen tusschen nutte en verderflyke leden der faamenleeving behooren te maaken, en welke zy zelven van de Voorzienigheid eischen, niet gevonden wordt, en dus tot heil der saamenleeving haare, vertrouwen, gerustheid en vreugde teelende, uitwerkzels niet kan voortbrengen: doordien zy zelven oorzaaken zyn van den voorspoed en van het aanzien der godloozen, welken zy aan de nimmer onrechtvaardigheid goedkeurende Voorzienigheid der oneindige Wysheid toeschryven.

Immers is elk mensch, lid zynde van eenen Burgerstaat, gehouden om het oogmerk van den Burgerstaat, de bewaaring van de zeekerheid voor leeven en goederen, naar zyn uiterste vermoogen te bevorderen. Buiten dit vindt hy zich in eene altoos duurende ongerustheid, het welke tegen zyn oogmerk is. Hier uit volgt natuurlyk dat hy ook verpligt is de wetten van den Burgerstaat, ter bereiking van dit oogmerk vastgesteld, niet alleen zelf te onderhouden, maar ook alle vermoogens inspannen om alle anderen leden van den Staat, het zy door overreeding, door het vermoogende grondbeginzel van ontzag voor den Almagtigen Opperheer, het zy door dwang dezelven te doen onderhouden. Tot het laatste middel is zeekerlyk de Hooge Overheid aangesteld, en alleen bevoegd het zelve werkstellig te maaken, en daarom ook verpligt wel naauwkeurige toezigt te neemen. Maar wat zal de toezigt, en het vermoogen der Overheid ter bewaaring van het heil van den Staat vermoogen, indien niet elk lid van den Staat haar en met zyne kundigheden, en met zyne magt, daar zulks vereischt wordt, bystaat? indien elk burger haar niet naar zyn vermoogen kennis geeft van zoodanige ondeugden en misdaaden, welken of den band der menschlyke saamenleeving in het algemeen ontbinden, of uit haaren aart bekend, en zelf door de wetten verbooden zynde als zoodanigen, die den byzonderen grond van het heil van dien Burgerstaat ondermynen? Zekerlyk zal zy niets

in

in dit geval vermoogen; Het instellen van wetten, het aanstellen van Overheden ter handhaaving derzelven is geheel onnut, indien elk burger zich ontslaagen acht om zyne vermoogens tot handhaaving en hulpe derzelven te leenen, en oordeelt dat de Overheid alleen moet zorg draagen dat de Burgerstaat geene schade lyde. De Overheid, hoe naauwkeurig zy ook achtneeme op het waarneemen der wetten en haare handhaaving, is in duizenderlei gevallen buiten staat om kennis van haare overtreedingen te krygen, en dus buiten staat, om het ontvangene vermoogen tot handhaaving der wetten, en voorkooming der misdaaden te gebruiken. En daarom wordt ook of stilzwygende ondersteld, of by het aanneemen van iemand tot den Burgerstaat uitdrukkelyk beloofd, dat men de Overheid en met zyne krachten en met zyne kundigheden zal bystaan ter bereiking van het oogmerk haarer aanstelling, en dus heeft men zich verpligt, om alles tot haare kennisse te brengen, wat men weet tot nadeel en omkeering van den Staat ondernoomen te worden. Eene reden waarom zy, die, kennis van de misdaaden van gekwetste hoogheid hebbende, dezelven niet aan de Hooge Overheid ter voorkooming hebben bekend gemaakt, zoo wel als de misdaadigen zelven met de dood gestraft worden. Elk burger is dan verpligt de misdaaden tot kennis van de Overheid te brengen, en aan dezelve de noodige hulp te geeven, opdat de wetten uitgevoerd worden, ten einde dus door de straffe der schuldigen, het zy lighaamlyke, het zy zedelyke, eerloosheid naamlyk, de boosheid beteugeld, en elk van dezelve afgeschrikt worde, en zelf wanneer hy buiten staat is om de vereischte kennis ter straffe aan de Overheid te bezorgen, hetwelke niet zelden gebeurt, als men naamlyk de stukken in rechten niet bewyzen kan, schoon men ze voor zichzelven met onfeilbaare zeekerheid weet, zich zoodanig jegens den misdaadigen te gedraagen, dat hy buiten staat zy om iemand verder te misdoen, zonder zich echter in het ampt der Overheid intedringen, opdat dus de zekerheid en het heil van elk lid der Maatschappy op vaste gronden gevestigd blyve.

Betrachten nu deeze klaagers over de ongenoegzaame handhaaving der wetten, deeze beschuldigers der Godlyke Voorzienigheid, dien noodzaaklyken pligt? Neen zeker!

ker ! In de plaatze van de misdaaden tot kennis van den Rechter en den schuldigen in zyne handen te brengen, tracht men hem veel eer te verbergen; men wil om geene waarom de blaam van VERKLIKKER of AANBRENGER op zich laaden; men is dwaas genoeg het betrachten van zynen pligt in dit geval voor een schandvlek te houden, en laat zich door dit alle maatschappy en saamenleeving vernielende vooroordeel van denzelven te rugge houden: Of men tracht zoo goed koop van de schade, door het schelmstuk geleden, aftekoomen als moogelyk is; dus laat men zich niet alleen wederhouden van den schelm aan de strengheid der wetten over te geeven, wyl men liever een half ey dan een ledigen dop wil hebben; maar als men een *accoord* met hem getroffen heeft, of weet dat anderen zulks met hem gedaan hebben, is men ook gereed om weêr met hem omtegaan en te handelen, als of 'er niets schelms door hem bedreeven ware: Men geeft hem zoo veel *credit* als te vooren, en meer dan te vooren; want *de man is nu eens uitgebrand*, en men wordt, door de gierigheid verblind, het voorwerp waar aan dees guit door zyne aangemoedigde trouwloosheid grooter nadeel toebrengt dan te vooren. Wie is hier oorzaak dat de wetten niet gehandhaafd worden? de Overheid? of deeze dwaaze klaagers? Wie is hier oorzaak van den voorspoed der godloozen? de Voorzienigheid? of zy die door hunne dwaaze vooroordeelen of door hunne onvoorzigtige gierigheid de godloosheid ongestraft doen blyven, en zelf aanmoedigen? zekerlyk de laatsten. Anderen, zonder hunne tegenwoordige schade van zyn schelmstuk bewust, en zeer wel weetende dat de wetten ten minsten op zulk eenen het brandmerk van eerloosheid zouden zetten, indien hy aangeklaagd ware, zyn echter gereed om met hem, als met een eerlyk man, omtegaan, en hem als zoodanig neevens, en in de tegenwoordigheid van braave luiden allen uitwendigen eerbied en burgerlyke beleefdheid te toonen. Wat, bidde ik u, moet dit in hem uitwerken? Immers dit, dat hy oordeelt, dat ook deezen, aan welken hy weet zyne misdaad bekend te zyn, van gelyk alloy zyn als hy: dat EER en SCHANDE woorden zyn zonder zin, niet dan enkele harssenschimmen; dus zal hy daaruit eene aanmoediging neemen om in zyn mis-

dryf te volharden, en hetzelve zoo dikwyls pleegen als hem de gelegenheid daartoe voorkoomt, daar hy zich wel voor gewacht zoude hebben, indien zy allen, die zyne misdaad weeten en verfoeijen, hem by aanhouding met verachting als eenen eerloozen behandelden, tot zoo lange zy klaare blyken van een eerlyker hart in zyn gedrag ondekten. Daardoor zoude de weg tot voorspoed voor den eerloozen opgedolven zyn, en dus de rechtheid van de wegen der Voorzienigheid by elk klaarlyk bespeurd worden.

Men zegge hier niet, dat men niemand op eigen gezag als eenen eerloozen mag behandelen, omdat hy, die niet openlyk door de Overheid met dit brandmerk geteekend is, voor eerlyk moet gehouden worden. Dit gaat dus in het algemeen niet door: want dus zoude eer en schande, welke in de natuur der dingen haaren grond hebben, willekeurige zaaken worden, en de straffeloosheid, uit gebrek van aanklagte of van bewyzen, die door het beschreevene recht geëischt worden, den grootsten guit een eerlyk man doen blyven, en elk eerlyk en deugdzaam mensch genoodzaakt zyn, om, tegen zyn beeter weeten aan, hem als een eerlyk man te behandelen, en geene onderscheiding tusschen hem en eenen man van beproefde trouw en eerlykheid moogen maaken. Wie ziet niet dat zulks alles in de war helpt en het onderste boven keert? wie moet niet erkennen dat dus het onmoogelyke zelf gevorderd wordt; eer en schande, achting of verachting wordt in ons gebooren uit het begrip, dat wy van iemands verdiensten uit zyn gedrag vormen, dat wy van zyne deugd of ondeugd, nutheid of schadelykheid voor de saamenleeving hebben. Dit begrip valt niet onder de wet der Overheid: en dewyl de waarheid het richtsnoer onzer handelingen moet zyn, zoo zyn wy ook verpligt onzen eevenmensch te behandelen naar het begrip, dat wy by aandachtige beschouwing zyner handelingen genoodzaakt zyn geweest van hem te vormen, altoos echter de openbaare rust en het recht der Overheid in acht neemende; zoodat de eerste niet gestoord, het laatste niet ingenoomen worde: en dus in onzen ommegang, betooning van beleefdheden, vriendlykheden en gunsten ontrent onze medeburgers die onderscheiding te doen heerschen, welke

ke het begrip van hunne goede of kwaade hoedanigheden, hunne hebbelyke deugden of ondeugden, in onzen geest ten hunnen opzigte zelf gemaakt heeft. Indien dit in acht genoomen wierde, zoo zoude de schaamte, de vrees voor straffe, de boosheid beteugelen, elk zich aangemoedigd vinden, om in alle eerlykheid en deugd met zynen naasten te handelen; men zoude 's lands billyke wetten haar gezag en vermoogen zien oeffenen; en duidelyk ondervinden, dat 'er geene reden altoos is om tegen de Voorzienigheid te morren, als of zy den godloozen allen voorspoed, den vroomen allen tegenspoed, toedeelde. Zoo lange men deeze onderscheiding niet zelf maakt, zoo lange men om zyn voordeel deugnieten aan het vermoogen der wetten ontrekt, en dezelfde teekenen van eerbied, en achting, dezelfde vriendlyke gemeenzaamheid toont voor onrechtvaardigen, als voor braave eerlyke menschen, kan het niet anders zyn, of de oneerlykheid zal zich aangemoedigd vinden, om ten nadeele der deugdzaamen haar geweld te pleegen, en zich tot rykdommen, eer en staat te verheffen. GNATHO heeft zich door zyne pluimstrykerijen het vertrouwen van de Beurs eigen gemaakt, dat stelt hem in staat om zeer veele braave luiden te bedriegen; hy speelt den grooten Heer, met buitenplaats, koets en paarden; hy wordt de eerste Assuradeur: by gelegenheid van zwaare stormen geeft hy voor zoo groote schade geleeden te hebben, dat hy moet breeken: maar indien hy een zestig of zeeventig duizend gulden konde krygen, dan kan hy staande blyven. Braave luiden schieten hem uit enkele vriendschap deeze somme. Maar naa het ontvangen derzelve gaat hy eevenwel bankeroet; en dat wel op eene schelmsche wyze. Geeft men hem aan de wetten over? neen; men maakt een *accoord* met hem; hy betaalt met tien *per cent.* Bant men hem nu van de Beurs, door hem als eenen guit, die het in hem gestelde vertrouwen eerloos misbruikt heeft, te behandelen? Dat doen zeer weinigen; maar by den grootsten hoop handelaaren is hy weêr dezelfde man als te vooren. Hy wint met het gestoolene goed groote schatten, en ziet zich aangebeden: zonder dat hy immer denkt om de verschuldigde 90. *per cent* te voldoen. Wat is dit anders dan onrechtvaardigheid toejuichen, en aanmoedi-

di-

digen? Hy laat zyne kinderen groote schatten naa; en deezen zien hunnen rykdom door gelukkige byvallen vermeërderen, maar blyven echter onder de schuld van eene aanhoudende onrechtvaardigheid, dewyl zy niet denken om de schuldeisschers van hunnen vader het geld te voldoen, waarvoor zy in alle weelde opgevoed zyn. Hebben zy daarom te minder aanzien, eer, en vriendlykheid in de saamenleeving? in geenen deele. Wel wie zoude dan door het betaalen van 's ouders schulden zich van onrechtvaardig goed willen ontdoen, daar men in en om het bezit van hetzelve groot geacht, ontzien en geëerd wordt? Wierden deezen door alle braave luiden met den nek aangezien, zy zouden waarschynelyk door schaamte tot betaaling der schuld gebragt worden.

Joost Windbuil wordt door eenige koopluiden, om zyne byzondere kennis van zeekere koopmanschappen, aangezocht om in hunnen dienst te treeden. Zy belooven hem een groot *tractement*, onder voorwaarde van voor zichzelven niet te zullen handelen. Hy neemt het aan, en belooft de voorwaarde met gestaafden eede. Men zendt hem met een schip heen; maar Joost heeft eer en eed in het Vaderland gelaaten; hy heeft veele koopwaaren voor zich in het schip weeten te krygen. Hy handelt ter bestemder plaatze voor zyne meesters, maar ook voor zichzelven; en koomt met groote winst voor zyne meesters, maar ook voor zichzelven te huis. Deezen koomen zeer laat tot kennis van zyn schelmstuk, doch echter nog vroeg genoeg, om een gedeelte van de voor hem zelven medegebragte waaren te ontdekken. Zy benaaderen dezelven op eigen gezag, verkoopen ze in het openbaar, en houden zyn nog onbetaalde *tractement* in. Wat doet hier tegen Jonker Windbuil? daagt hy zyne meesters over geweldenaary, en onrechtvaardigheid voor den Rechter? in geenen deelen. Hy verzoekt, bidt en smeekt zyne meesters om de weggenoomene goederen en het *tractement*, en berust eindelyk in hunne volstrekte weigering. Hy erkent dus zyne trouwloosheid en eedbreuk. Maar doet hem deeze erkentenis, welke algemeen bekend is, ook eenig nadeel in de saamenleeving? geheel niet; en dus moet men zeggen dat zyne eedbreuk goedgekeurd, ten

minsten aan anderen daartoe aanmoediging gegeeven wordt. Zyne onbeschaamdheid, in fluweele of ryklyk gegalonneerde kleederen uitgedoscht, en daarom wellekoom, brengt hem in fatsoenlyke gezelschappen; hy bepraat een meisje van eene deftige *familie* en ziet zich door dezelve verheeven. In de eerste *confusie* van droefheid dringt hy zich by eene weduwe met vyf kinders in de compagnieschap van haare *trafiek*, en haar eindelyk uit dezelve gestooten, en met haare kinders in armoede tot laste van de *familie* gebragt hebbende, wint hy met dezelve door zyn, met meineedigheid te vooren gestoolene goed, groote schatten. Zie daar weder een meineedigen godloozen gezet in groote hoogheid, en eene weduwe en weezen door hem in gebrek geworpen! welke eene *blaam* voor de aanbidlyke Voorzienigheid! zegt Mevrouw ONBEDACHT. Maar, wie is oorzaak van de hoogheid van den eersten, en de laagheid, waartoe de anderen gevallen zyn? niet de aanbiddelyke Voorzienigheid, maar zy allen, welker dwaasheid deezen godloozen heeft aangemoedigd. Hadden zyne meesters hem aan den Rechter in handen gegeeven, en de straffe van zyne eedbreuk geëischt, zoo hadt hy het laatste guitestuk niet konnen uitvoeren; maar deezen was het genoeg, als zy hunne beurs in veiligheid bezorgd hadden. Hadden de anderen, aan welken zyne meineedigheid bekend was, hem met de behoorlyke verachting behandeld, en dus getoond dat zy van eedbreuk een grouwel hadden, zoo hadden zy hem buiten staat gelaaten tot het bederven deezer weduwe met haare kinders; maar deeze dwaazen hebben zich aan het uiterlyke vergaapt, en hem daartoe geleegenheid gegeeven. Dus gaat men te werk in duizenden gevallen, en durft echter over de ongenoegzaame handhaaving van 's lands billyke wetten, en zelf over de Voorzienigheid klaagen.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 292.]

Waer toe 't recht in perckement geschreven;
Met letters, root van gout, gesterckt met heerlyck wasch;
Indien geen burger oit des zellefs vruchten las
Noch deel had aan 't genot?

VONDEL.

Onlangs vond ik my te Haarlem in een zeer aangenaam gezelschap van luiden van studie; naa veel praatens dat niet veel om het lyf hadt, viel eindelyk het gesprek op het aangenaame geschenk, het welke de in 'slands historien zeer geoeffende, en arbeidzaame Heer FRANS VAN MIERIS voor weinige jaaren aan de liefhebberen van 'slands waardste pand, de guldene Vryheid, en in het byzonder aan de Burgeren van LEIDEN in het voorledene jaar gegeeven heeft, door het uitgeeven van de Handvesten, Privilegien, Octroijen, Rechten en Vryheden dier alom beroemde Stad, en waarin hy gevolgd heeft het loffelyke voetspoor van den zoo kundigen Heer HERMANUS NOORDKERK in het uitgeeven der Handvesten van het magtige AMSTERDAM; en den nooit genoeg te pryzenen iever van de Ed. Groot Achtbaare Vroedschap der Stad HAARLEM in het wereldkundig maaken der Handvesten en Privilegien van die vermaarde Stad; als ook den onvermoeiden arbeid van nog eenige andere waare en getrouwe Patriotten, die ons de Handvesten, Privilegien en Gerechtigheden van ZUIDHOLLAND, RHYNLAND, den Lande van VOORNE, de Steden BRIELE, 's GRAVENHAGE, ENKHUIZEN, ALKMAAR, HOORN, en weinige anderen hebben medegedeeld.

Waarlyk, zeide CRITO ELEUTHERIUS, men kan den Lande nooit grooter dienst doen, dan door het algemeen bekend maaken van de Privilegien, welken zeekerlyk als de

Grondwetten van den Staat moeten aangemerkt worden, op welker handhaaving elk Burger niet alleen zyne zeekerheid van lyf en goed kan bouwen, maar door dewelken hy ook opgewekt wordt om in alle naarstigheid zyne poogingen aan te wenden om zyn goed te vermeerderen, dewyl hy het gerust bezit daarvan aan zyne kinderen kan overlaaten, het welke zeekerlyk onder eene éénhoofdige regeering, vooral daar de Vorst een willekeurig gebied voert, niet gevonden wordt. Wanneer de Privilegien van elke Stad zoo naauwkeurig verzaameld, als die van LEIDEN door den Heer VAN MIERIS, uitgegeeven wierden, zoo zouden haare Regenten, die de bewaaring en voorstand derzelven by hunne aankoomste tot het Overheids ampt zoo plegtiglyk belooven en bezweeren, in staat zyn om ze te leeren kennen, en dus weeten welke de grondslag hunner handelingen in het Stadsbestier moete zyn, hetwelke hen voor het begaan van misslaagen, waarin zy nu somtyds tegen hun oogmerk en buiten hunne schuld vervallen, zoude beveiligen, en het vertrouwen der burgeren op hunne Overheden op te zeekerer gronden vestigen. Deezen zouden in staat gesteld worden om en hunne Stads Voorrechten in het gemeen, en voornaamlyk de zoodanigen, welken wegens hunne byzondere omstandigheden van koophandel, neering of ambachten hen zelven betreffen, zeer wel te kennen, en malkanderen in het gerechtigde bezit te erkennen, en te handhaaven: daar men nu somtyds het eene gild tegen het andere gekant ziet, en de Overheden door de onkunde der burgeren met onbehoorlyke verzoekschriften lastig gevallen worden, en wanneer zy volgens de Grondwetten en Voorrechten op die verzoekschriften besluiten, zich onverdiend in den haat en verachting gevallen zien van hun, welker verzoeken met recht of van de hand geweezen, of niet volkoomen toegestaan zyn. De burgers toch hebben gemeenlyk niet dan een verward en onvolkoomen denkbeeld van hunne byzondere Privilegien, omdat het hun bynaa onmoogelyk is om ze met zeekerheid te leeren kennen: dit is dikwils oorzaak van argwaan als of zy in hunne Voorrechten niet gehandhaafd, en zelf verkort wierden door de Overheden, het welke, vooral in vrije Staaten, oorzaak is van geneegenheid tot oproeren, en onwettige veranderingen van de Regeering, en zelf, indien 'er maar heerszuchtigen gevonden worden, die zich deeze geleegenheid weeten te nutte te maaken, van het verlies der Vryheid, en van alle Voorrechten en Privilegien. Ik meen dan dat het uitgeeven der Privilegien van elke Stad van ons Land door Mannen, in de

ge-

geschiedenissen en rechten van hetzelve ervaaren, eene allerheilzaamste zaak is, in staat om het vertrouwen, en de goedwilligheid tusschen Overheden en burgers aantekweeken, dewyl de eersten dus weeten waarnaar zy zich in haar bestier, waarvan de wettigheid of onwettigheid terstond voor elk kenbaar zoude zyn, moeten richten, en zich daar naar schikkende op den bystand, de hulpe en handhaaving van hun wettige gezag van kundige burgeren vertrouwen; en de laatsten door deeze kennis van hunne Privilegien, en de ondervinding van derzelver getrouwe en bestendige handhaaving een volkoomen vertrouwen op hunne Overheden konnen stellen, en genéégen gemaakt worden om den tegenwoordigen staat des Vaderlands te beminnen, en door eene getrouwe medewerking in het beschermen en bewaaren van denzelven der Overheid het anders lastige bestier, gemaklyk, ligt en aangenaam te maaken. Wenschelyk ware het zeker, vervolgde de braave CRITO, dat in elke Stad de Keuren door wakkere en bekwaame *Ministers* uitgegeeven wierden, en de uitgaave naa het verloop van een zeeker getal van jaaren, naardat de gemaakte veranderingen dit noodig maaken, vernieuwd wierde. Privilegien blyven onveranderlyk dezelfden by ons: maar de Keuren moeten niet zelden, wegens het veranderen der byzondere omstandigheden, veranderd worden, waardoor de voorgaanden door de volgenden of geheel of ten deele te niete gedaan worden: schoon zy afgeleezen en aangeplakt worden, zoo blyft, of raakt deeze verandering niet zelden onbekend by de burgeren niet alleen, maar ook by de daarnaa aan het bestier gekoomene Overheden, het welke niet zelden verwarring, overtreeding en verkeerde vonnissen veroorzaakt, zelf by zoodanige recht deugdzaame menschen, die zich verpligt oordeelen uit ontzag voor den Koning der Koningen recht te doen, de Keuren te gehoorzaamen, en het eeren der Overheid als een onafscheidelyk deel van de vreeze des Heeren aanmerken en behartigen: dit konde men voorkoomen, door het naauwkeurige uitgeeven der Keuren, dewyl dan noch Regent noch burger eenige de minste gegronde reden van onkunde zoude konnen voorwenden, en zelf de een den ander genoegzaam tot het kennen derzelven noodzaaken, waaruit rust, vrede, veiligheid noodwendig moet gebooren worden.

Wel Oom, nam EUGENIUS, nu onlangs *Candidaat* in de Rechten geworden, het woord, indien het my *gepermitteerd* is myn oordeel te zeggen; wat het uitgeeven der Keuren van elke Stad, en zelf van het platte land belangt, koomt

F 2 het

het my voor dat UEd. groot gelyk heeft. Zy behoorden zoo onkostbaar als moogelyk is uitgegeeven te worden van elke plaats byzonder, opdat elk gering burger en ingezeeten, zoo wel als de vermoogenden, in staat gesteld worde om ze te konnen leezen. Maar wat de Privilegien en Voorrechten aangaat, vergeef het my, ben ik niet van uw gevoelen. Zy staan by my in die hooge achting niet, dat ik ze voor Grondwetten van den Staat houde. Ik geloof dat het uitgeeven derzelven den beminnaaren van onze aloude Vaderlandsche geschiedenissen tot opheldering derzelven by uitneemenheid van dienst kan zyn, gelyk niet zelden de wetten der Romeinen en Grieken gediend hebben om de geschiedenissen dier volken te verklaaren: maar voor het overige zyn zy van geen nut, jaa dikwerf niet dan zeer schadelyke twistappels tusschen Overheden en burgers, en zelf tusschen Overheden met malkanderen, zoodat dit nadeel ryklyk overweegt het nut dat zy tot opheldering van 'slands geschiedenissen toebrengen. De braave Crito stondt verzet over deeze onverwachte verklaaring van zynen Neef, en het ongenoegen daarover straalde uit zyn oog. Maar Eugenius ging voort. Het belge UEd. niet, myn lieve Oom, dat ik dit gevoelen omhelze. Daar zyn waarlyk zeer groote luiden in onzen Staat die het voorstaan. Myn geleerde Meester, voor wien UEd. zelf groote achting heeft, is bynaa van het zelfde gevoelen: hy heeft my verklaard, *groote zwaarigheid te maaken omtrent de kracht der Privilegien, omdat zy niet door den Ed. Groot Moogenden Souverein by een diploma bevestigd zyn:* Maar het koomt my voor dat zy geene kracht altoos konnen hebben, omdat zy moeten gereekend worden, wat de Graaflyke belangt, van zelve gestorven, en wat de Keizerlyke aangaat, door den Keizer zelf vernietigd te zyn. Laat my toe, bidde ik UEd., om myn gevoelen met reden te staaven, en doet my de gunst van my aantewyzen waarin ik mogt mis hebben. Wel, Neef! antwoorde de bedaarde Crito, wy zullen u hooren.

Privilegien, hervatte Eugenius, waren gunsten van onze Graaven, die, schoon Leenmannen van den Keizer, hier echter een volstrekt oppergebied oeffenden; die gunstbewyzen verkreegen 'slands Steden om byzondere diensten aan de Graaven beweezen, als niet zelden voor het schenken van aanmerkelyke geld-sommen, waaraan de Graaven wegens hunne prachtige hofhoudingen, en noodelooze oorlogen gemeenlyk gebrek hadden; buiten die gunstbewyzingen zouden zy die Privilegien niet hebben: die Privilegien nu, enkele gunsten van den Graaf, Leenman des Keizers, moesten

ten noodwendig te niet raaken met den dood van den Graaf, die dezelven of gegeeven, of als door zyne Voorzaaten gegeeven door zyne gunst bevestigd hadt, omdat naamlyk volgens de Leenwetten de Leenman geen recht heeft, om het leen, door het geeven van zoodanige Privilegien, voor den volgenden Leenman te verergeren, waardoor zyn gezag bepaalder gemaakt wierdt, dan het buiten dat zoude geweest zyn: en dit is de reden waarom de Steden, opdat zy in de geruste bezitting van hunne reeds ontfangene Priviligien mogten blyven, by den nieuwen Graaf altyd de bevestiging der zelven verzocht hebben, dewelke hy, eene goede somme gelds daar by koomende, om zoo veel geruster over een volk, dat zich niet zeer gemaklyk liet regeeren, de heerschappy te voeren, ligtlyk gaf. Wel nu, onze laatste Graaf moet voor den Lande gereekend worden gestorven te zyn, toen 'slands Staaten en inwooners PHILIP DEN DERDEN, om het schenden der by hem met eede bevestigde Privilegien, hebben afgezwooren, en van het, hem anders wettig toebehoorende, gebied wettiglyk ontzet, dewyl men, Gode zy dank! tot nog toe zich aan geenen anderen Graaf, en dus ook niet aan een tweede gevaar van geweldaadiglyk beheerscht te worden, heeft onderworpen. De Graaf dan gestorven zynde, zoo zyn ook met hem alle de Privilegien en Voorrechten, welke enkele gunsten der Graaven waren, gestorven en te niet geraakt. Indien zy in weezen zouden blyven, zoo moesten zy door hun Edele Groot Moogenden, aan welken het oppergebied wettiglyk vervallen was, elk in het byzonder by een *diploma* zyn vernieuwd en bevestigd geworden, gelyk de nieuw aankoomende Graaven zulks gewoon waren. En dus is het ook geleegen met de Privilegien, welken de Keizers, in hunne hoedanigheid als Overheeren van den Lande boven den Graaf, hunnen Leenman, gegeeven hebben. Deezen waren wel altoos duurende, omdat de Keizer, als Overheer, altyd leefde: maar moeten gereekend worden te niet geraakt en verstorven te zyn, toen de Keizer FERDINAND in den jaare 1648. door het *ratificeeren* van den Munsterschen Vrede, waar by de Landen vry en onafhangelyk erkend wierden, van zyn recht van Heerschappy over deeze Landen afstondt, en zyn recht om de Keizerlyke Privilegien te handhaaven zelf vernietigde. Dewyl nu hun Ed. Gr. Moogende de in weezen zynde Privilegien niet bevestigd hebben, zoo is het zeeker dat zy toen te niet zyn geraakt, en derhalven tegenwoordig geene de minste kracht konnen hebben.

Uw besluit steunt op goeden grond bulderde GRACCHUS

 uit,

uit, en daarom meen ik dat de Uitgeevers der Privilegien het Land een slechten dienst doen, dat zy die twistappels, voor welken het volk toch met ingewortelde vooroordeelen sterk bezet is, weêr opwerpen. Ik erken wel dat men in voorige tyden noodig hadt het volk in den waan van Vryheid te sterken, en daarom grooten ophef van Privilegien moest maaken; maar die tyden zyn voorby; wat hebben wy nu nog met verouderde en van zelf verstorvene Privilegien te doen?

Maar CRITO, dit bulderen van GRACCHUS verachtende, wende zich tot EUGENIUS: prees hem over de gegeevene blyken van beleezenheid in 'slands geschiedenissen, en zeide eindelyk: wel Neef! gy doet uwen Meester by my weinig eer, met de van hem gemaakte zwaarigheid aangaande de kracht der Privilegien te verhaalen; zoodanige inboezemingen aan jonge luiden, die te eeniger tyd Regenten zullen worden, zoo als ik van u hoop, baanen den weg tot eene willekeurige regeering en overheersching in ons Land, waar voor de Hemel ons behoede! maar men ziet meer dat sommige groote luiden ten opzigte van enkele *formalia* bekrompenheid van geest toonen, en daarom kan ik dien achtbaaren Geleerden niet van die snoode oogmerken verdenken. Indien ik uwe redenering over de duurzaame kracht der Privilegien geheel toestond, daar echter nog al wat tegen gezegd kan worden, zoo deugt echter uw besluit, *'sLands Staaten hebben elk Privilegie, toen zy het wettige gebied aanvaarden, niet met een diploma bekrachtigd, derhalven zyn de Privilegien te niet geraakt*, geheel niet: omdat, naamlyk, 'sLands Staaten veel krachtiger middelen hebben gebruikt, dan enkele *diplomata* immer konnen zyn, om aan de geheele wereld te doen zien dat het hun wil en welbehaagen was, dat alle de Handvesten, Voorrechten en Privilegien voortaan van eene altoos duurende kracht en werking zouden zyn, zoodat nimmer eenige indragt op dezelven gemaakt zoude moogen worden. Immers is de eenige reden van den opstand tegen PHILIP DEN DERDEN geweest het bewaaren en beschermen van de Privilegien en Voorrechten; men moet maar in de Privilegien van LEIDEN zien wat de wakkere Magistraat, door wiens bestier dat strenge beleg verduurd wierdt, in den jaare 1574. gedaan heeft, wanneer PRINS WILLEM, maar elf dagen naa het onzet, tegen de Privilegien de Magistraat buiten tyds veranderde, en onbevoegde persoonen in den zelven aanstelde, misleid, gelyk de wakkere VAN DER WERF, die ieverige dienaar van dien grooten Prins, zich uitdrukt, *duer voortstel van nyeusschierighe, ende ongbestadyghe*

ghe geesten, die syn Excellentie dat ingaven, gelyk 't gemeenlyk dus gaat: die wakkere Voorstanders der Privilegien tegen Spaansch geweld toonden door hunne *protesten*, zelf nog in den jaare 1576. herhaald, dat zy ze verdedigen wilden volgens den gedaanen eed tegen den PRINS WILLEM zelf, indien hy eenigen verderen inbreuk op dezelve wilde maaken.

Wanneer in den jaare 1576. de Staaten van Holland en Zeeland aan PRINS WILLEM voor zyn persoon de oppergebiedende magt opdroegen, bedongen zy wel deegelyk, dat *zyne Excellentie allen Rechten, Privilegien, gherechtigheden, vrydommen ende loffelycke Costumen der Landen ende Steden van Hollandt ende Zeelandt handthouden ende beschermen zoude*, en deeden hem dit wel plegtiglyk bezweeren: en wanneer de vyf Provincien in den jaare 1579. de vermaarde Unie te Utrecht slooten, en dus den grondlagen van ons vry Vereenigde Gemeenebest, wierdt in den eersten Articul vastgesteld; *om den anderen in haerluyder speciale ende particuliere Privilegien, Vryheden, Exemptien, Rechten, Statuten, loffelycke ende wel hergebrachte Costuymen, Usantien, ende allen anderen haerluyder gherechtigheden met alle behoorlicke, ende mogelicke middelen, jae met lyf ende goet te helpen handthouden, styven ende stercken, beschudden, ende oock beschermen jegens allen ende een yeghelicke, wie ende hoedanigh die soude mogen wesen, die hen daerinne eenige datelicke inbreke soude willen doen.* Wat dunkt UEd. Neef! konnen Souvereinen, die zich onderling verbinden om de dierbaare Vryheid staande te houden, hunnen wil en welbehaagen aangaande de duurzaame kracht en werking van in weezen zynde Privilegien wel sterker te kennen geeven dan hier in deezen eersten Articul van die Unie gedaan wordt? Elk lid van de Afgezondenen uit de Hollandsche Steden, voor de eerste maal in de Vergadering van 'sLands Staaten op den dagvaart verschynende, is gehouden te zweeren; *'sLandts Privilegien, Handtvesten, Gerechtigheden, ende de oude loffelycke Costumen te sullen voorstaen en defenderen, voor so veel deselven niet en syn præjudiciabel de Privilegien en Gerechtigheden van de Steden in 't particulier*: en op dien eed worden zy als Leden tot die Groot Moogende Vergadering toegelaaten; ja zelf is onze Doorluchtige Erfstadhouder, voor het aanvaarden van dat gewigtige ampt, verpligt, *het voorstaen, vorderen ende bewaren dan de hooghheyt gerechtigheyt, privilegien ende welvaren van den Lande, Leden, Steden, ende Ingezetenen van dien*, plegtiglyk te bezweeren. Is dit niet eene geduurige verklaaring dat men de Voorrechten van den Lande in het algemeen, en de Privilegien der Steden in het byzonder van waarde houdt, en geneegen is malkanderen in

het

het bezit derzelven te handhaaven? Is dit niet erkennen dat men de Privilegien als zoo veele Landwetten houdt, waarop de ingezeetenen van Holland zich verlaaten, en op welker getrouwe uitvoering alleen de Oppermagt der Heeren Staaten als op vaste gronden steunt? Is deeze eed niet een onbetwistbaar bewys dat hunne Edele Groot Moogende zich zoodanig verpligt houden om die Privilegien te bewaaren, dat zy om geene reden ter wereld zich bevoegd konnen achten om zich onderling van het vasthouden en opvolgen derzelven te *dispenseren?* dit denk ik EUGENIUS zult gy met my moeten erkennen. Wat bidde ik kan by zulke eene daadelyke bevestiging der Privilegien eene enkele bevestiging derzelven door *diplomata*, van den Souverein daartoe gegeeven, haalen? Immers niets. Ik besluit dan dat de Privilegien wel deegelyk in weezen en in volle kracht zyn: en dewyl het van de uiterste noodzaaklykheid is en voor de Regenten en voor de burgers, om de te vooren bygebragte redenen, dat zy de Privilegien hunner Steden zeer wel kennen, zoo meen ik met reden te moogen vaststellen, dat zy, die de moeite doen om ze uittegeeven, en allen, die, om de pryswaardige Uitgeevers van dezelven in hunnen noesten arbeid en onvermoeiden iever te gemoet te koomen, aan hun al wat zy in hunne byzondere boekerijen, en kabinetten bewaaren, gunstiglyk, alleen uit loutere zucht voor de onwaardeerbaare Vryheid, willen mededeelen; en voornaamlyk die deftige en braave Regenten, die, door het toegang verleenen tot der Steden *archiven*, ook dus deeze uitgave merkelyk bevorderen, om den dienst die zy den Lande doen, een onsterflyken roem waardig zyn: en daarentegen ten uitersten te verfoeijen, die, of uit enkele vadzigheid, of andere byzondere inzigten en schandelyke oogmerken, of wel om hunne toomelooze heerszucht en verachtelyke *ambitie* te voeden, en zich en de hunnen tegen deeze heilzaame Grondwetten te verheffen en te verryken, de Privilegien en Voorrechten der Ingezeetenen, die vaste bolwerken van onze Vryheid, trachten te verduisteren en derzelver uitgave te belemmeren. De braave EUGENIUS hieldt zich door deeze redenen van zynen Oom voldaan, gelyk ook allen, behalven GRACCHUS, die liever onder eene eigenwillige Overheersching schynt te willen leeven, om door derelve op zyn beurt over anderen een eigenwillig gezag te konnen voeren. Dees, de bygebragte redenen niet konnende wederleggen, verliet misnoegd voor den tyd het gezelschap.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 293.]

Arcanum neque tu scrutaberis illius unquam.

HORATIUS.

Gy onderzoek niet wat men *u verzwygen wil.*

HUYDECOPER.

MYN HEER!

Dewyl ik uyt uw 273ste Vertoog gezien heb, dat gy u ook verpligt reekent om op het eerwaardige lighaam der Geestlyken van ons Land acht te geeven, en door jok of ernst de zoodanigen leden van het zelve, die waarlyk schandvlekken zyn, te recht te brengen, of ten minsten zorg te draagen, dat niemand door hen bedroogen en verleid worde, zoo neem ik de vryheid van UEd. kennis te geeven, dat wy hier schrikkelyk geplaagd zyn met onzen *Domine* ERISTIC, den nieuwsgierigsten en moeialligsten mensch, dien ik ooit onder de zon aanschouwd heb. Onder den schoonen schyn van zyn aangezigt op zyne schaapen te zetten, onderzoekt hy alle de geheimen der huisgezinnen, en weet waarlyk de zoodanigen, die onnoozel genoeg zyn om hun hart voor hem uitteboezemen, geheel en al van hem afhangelyk te maaken, door de vrees, dat hy hunne geheimen zal aan den dag brengen. Ik heb hem lang verdacht gehouden, dat hy de verfoeijelyke *Oorbiecht*, en de *Abso-*

lutie der Paapen weêr wil invoeren ; het welk hem tot volslaagen meester van de geheele Gemeente zoude verheffen ! en waarlyk ! ik ben in dit myn gevoelen daarontrent versterkt geworden. Want in zyn laatste huisbezoeking voor het H. Avondmaal, waar in ik hem als Ouderling verzelde, heb ik het zelf uit zynen mond gehoord ; waar wy ook kwaamen, gaf hy zich de moeite om op het naauwkeurigste den gemoedsstaat der ledemaaten naatevorschen, en hen tot het openbaaren hunner geheimste handelingen uittelokken, hen aanmoedigende om alles te openbaaren, en hunne *conscientien* te ontlasten, op dat hy in staat mogte zyn, om hun te zeggen, of zy gerustelyk tot het Heilige Avondmaal mogten naderen, dewyl hy als hun ZIELZORGER daar beeter over konde oordeelen dan zy zelven, die, door de verdoemelyke eigenliefde verblind, gewoon waren balken van misdaaden voor enkele splintertjes ten opzigte hunner eigene daaden aantezien. Dit ging zoo verre, dat, indien de menschen zich wel geneegen, doch teevens beschroomd toonden, om in de tegenwoordigheid van den Ouderling zich uittelaaten, hy zeide : *Ik zie het wel, je bent bevreest om het te zeggen in de tegenwoordigheid van Broeder . . . . . . maar nu ik zal wel eens alleen koomen, dan kunje het my wel zeggen, dan zal ik ook vrijer konnen oordeelen over uwe boezemzonde.* Dit strydt immers, Myn Heer, tegen het oogmerk, waarom de Ouderlingen door den Eerw. Kerkeraad tot het huisbezoek *gecommitteerd* worden, en doet ze als nuttelooze knechten met den Predikant mede loopen. Meende hy eenige achterhoudenheid te bespeuren, zoo nam hy het zeer kwaalyk, dat men in zynen getrouwen Herder zoo weinig vertrouwen stelde, dat men hem buiten staat liet om kennis te hebben van den staat der schaapen, en dus ook om hun bekwaam zielen voedzel op zyn tyd te geeven, het welk hen belette wedergebooren te worden. Maar eindelyk kwaamen wy by een lidmaat, een man waarlyk van eenen onbesprookenen wandel ; dees vondt dat uitvorsen van zyne geheimen zeer onbillyk, en toonde aan *Domine* in zeer bezadigde bewoordingen, dat hem zulks niet toekwaame ; hy verklaarde de billykheid, en nutheid van de belydenis der zonden voor den Alweetenden in zyne binnenkamer te erkennen, en

ondervonden te hebben, wyl het gestrekt hadt om hem sterker tot het naalaaten daar van aantespooren, en te hoopen dat de zelven hem om JESUS wille genadiglyk zouden vergeeven worden, maar niet te konnen zien, waarom hy die belydenis voor *Domine* zoude doen, die hem de strafwaardigheid dier daaden niet beeter konde leeren, dan hy ze kende, en die ze hem niet vergeeven konde, en ook geen ander middel daartoe aan de hand geeven, dan dat geene het welke hem de Heere JESUS en zyne Apostels hadden aangeweezen: te weeten, den toevlucht tot des Heeren genade in de verdiensten van onzen Heere JESUS CHRISTUS, en den afstand van het kwaade, en de dankbaare betrachting der Godzaligheid. Dit gezonde *raisonnement* verzette waarlyk den Heer ERISTIC, die daar op niet zeer gevat is, en waarschynlyk daarom ook altyd zoo heevig tegen de bedurvene reden uitvaart, zoo dat hy geen antwoord daarop konde geeven, maar zich in eene jammerende klachte uitliet, dat het wel beklaagens waardig was, dat men onder andere goede dingen by de *reformatie* der Kerke zoo onvoorzigtiglyk de zoo noodzaaklyke Oorbiecht hadde afgeschaft, waar door de getrouwe Leeraars en Mannen Gods nu beroofd waren van de gelegenheid om recht kennis te neemen van den zielenstaat van de ledemaaten die hun toevertrouwd zyn, en dat daarenboven het middel was weggenoomen om de Geloovigen door schaamte van de zonde aftehouden. Ik nam de vryheid van aan zyn Eerw. te zeggen, dat ik de Oorbiecht hielde voor een snood middel om over de *conscientien* te heerschen, en dat alle waare Gereformeerden zich over haare afschaffing behoorden te verheugen; maar het antwoord was: *Broeder, wy zullen daar naderhand wel eens over praaten*, en het braave lidmaat der kerke wierdt koeltjes ten H. Avondmaal genoodigd. Dat *naderhand* is nog niet gekoomen; en zelf hebben my eenige Predikanten uit de *Classis*, aan welken ik dit verhaald heb, gezegd, dat hy met hun geraadpleegd heeft, of 'er dan geen middel konde gevonden worden om de Oorbiecht weder intevoeren. Wat dunkt u, Myn Heer, moet elk eerlyk man in onze Kerke zich niet tegen deeze inkruipende Pauslyke heerszucht verzetten, en voor al in deeze tyden daar het zoo verre gaa, dat men, met de taale van de Hei-

lige Schrift niet vergenoegd, de Leeraars wil dwingen de taale der Kerke te spreeken, en de onfeilbaarheid in gevoelens en uitdrukkingen op de Roomsche wyze in onze Kerk invoeren. Ik bidde u', strykt deeze dwaasheid naar verdiensten door, en verpligt daar door hem die is

Uw toegenegen Leezer

JAN VRYHART.

Te K . . . .
den 30. Septemb. 1759.

Gelyk de beste en heilzaamste zaaken misbruikt wordende niet zelden de verderflykste uitwerkzels voortbrengen, zoo heeft dit plaats ontrent de belydenis der zonden voor God en menschen. Deeze is zeekerlyk in zich zelven zeer redelyk en billyk, in de betrekking van den afhanglyken en rekenschap schuldigen mensch, tot den onafhanglyken Opperheer, en rechtvaardigen Wetgeever gegrond, en van dit heilryke gevolg, dat de mensch in waaren ootmoet en met een vol vertrouwen besluit, om voortaan de zonde te laaten, en zich aan de Godzaligheid ten eenenmaale overtegeeven.

Immers de belydenis der zonden, welken men bedreeven heeft, is eene erkentenis van volstrekte afhanglykheid, van verpligting tot gehoorzaamheid, eene erkentenis van strafwaardigheid, van de rechtvaardigheid van den geduchten God, maar ook met een van zyne vaderlyke goedheid, en gereedheid tot ontfermen over den berouwhebbenden en zich bekeerenden zondaar: eene erkentenis van den waaren toestand van den elendigen mensch: eene erkentenis van God gelyk hy is, waartoe de mensch altyd verpligt is, en welke hy overeenkoomende met zynen byzonderen toestand behoort te doen. Deeze belydenis, met een waarachtig hart gedaan, moet zeer natuurlyk den haat en afkeer van de zonde, waarover men zich schaamt, en welker rechtvaardige vergelding men met schrik en angstvalligheid te gemoete ziet, vermeerderen, en diep doen wortelen, en zoo veel te meer zorge

ge en omzigtigheid verwekken, om niet alleen deeze, maar ook alle andere zonden en ongerechtigheden te vermyden, en door dankbaare en blymoedige gehoorzaamheid aan alle Gods heilige en heilryke wetten, de goedkeuring, de gunst, en genade van den goedertieren God te verkrygen. Het is alleen tot heil van den zondaar, tot zyne verbeetering en behoudenis, dat de grootmagtige God deeze belydenis vordert. *Alle dingen zyn naakt en geopend voor zyne oogen; Hy verstaat der menschen gedachten van verre*; zoodat het ten zynen opzigte niet noodig is de zonden te belyden, welken hy in alle haare omstandigheden volmaaktelyk weet, maar gelyk Hy ootmoediglyk gebeden wil zyn om zyne gaven, en blymoediglyk voor dezelven gedankt, om den mensch in gedachten en in erkentenis te doen houden, dat alle goede gaaven van Hem alleen afkoomen, en men derhalven reden heeft om door het doen van zyn welbehaagen zyne gunst te zoeken, zoo wil Hy ook de zonden beleeden hebben, welken Hy volkoomenlyk weet, om den mensch zynen elendigen staat te doen erkennen, verbeeteren, en toevlugt tot zyne Goedheid te doen neemen: waar uit niets dan heil en zaligheid kan spruiten. Maar wanneer deeze belydenis van zonden alleenlyk of uit de sleur en gewoonte geschiedt, zonder dat het hart 'er eenig deel aan heeft, of enkel hartstochtelyk is zonder verstand, en bedaarde overweeging, of maar bestaat in een opgesmukt verhaal van 's menschen elende, en Gods genade, konstiglyk uit de woorden der Heilige Schrift te saamen gesleld, het welke niet zelden veele onverstaane uitdrukkingen bevat, gelyk men dit dikwerf van den Predikstoel hoort; wanneer deeze belydenis dus gedaan wordt, is zy wel verre van goed en heilzaam, van Gode aangenaam te zyn, van verderflyke gevolgen en een grouwel in zyne heilige oogen. Die op zoodanig eene wyze de zonden belyden, worden niet verbeeterd niet alleen, maar meenen dat door dezelve de kerfstok is afgedaan, gelyk men zegt, en dus goedkoop van de strafwaardigheid, naar hunne gedachten, ontheeven, vinden zy eene aanmoediging om in de zonden te volharden, het welke het geheele oogmerk deezer belydenis uitwischt.

Naa eene waarachtige belydenis voor den alweetenden,

en barmhartigen God, zyne zonden voor de menſchen, van welker Godsvrucht en verſtand men een goed gevoelen heeft, te belyden, het zy om hunne voorbede by den ontfermenden Vader te verkrygen, het zy om onderrichting in zaaken, welken men niet recht doorziet, of beſtiering in zyn gedrag, of onderſteuning en opbeuring in zyne droefheid over de zonden deelachtig te worden, is zeekerlyk van zeer heilzaame gevolgen, indien zulks met de behoorlyke voorzigtigheid gedaan wordt. Zoodanige belydeniſſen geeven aanleiding tot onderlinge geſprekken over den aart der zonden, en haare verfoeilykheid in de oogen van den reinen God, het welke en hem, die de belydenis doet, en hem aan wien zy gedaan wordt, te ſterker tot behoedzaamheid opwekt, te yveriger tot God om zynen byſtand om ze te konnen vermyden den toevlugt doet neemen, en in allen ernſt beſluiten, om *in vreeze voor Hem de heiligmaaking te voleindigen*, in de zeekere verwachting van vergeeving der bedreevene zonden, waarover men beſchaamd, bedroefd, en bevreesd is. Den ſtaat van zyn gemoed openteleggen voor eenen Leeraar van Gods heilige Woord, van wiens verſtand, Godsvrucht en goedwilligheid men op goede gronden verzeekerd is, om op eene redelyke wyze uit hetzelve onderricht, vermaand en vertrooſt te worden, is in zich zelve eene goede zaak; die belydenis te hooren, goeden raad te geeven, en naar Gods woord te vertrooſten, is zeekerlyk de pligt van elk Leeraar, en kan van de grootſte nutheid zyn.

De Roomsgezinde KLAASJE LUCHTHART, aan de Oorbiegt gewend, hoort eenige reizen den braaven DEUGDLIEF prediken, zy is geraakt, koomt tot inkeer: zy gaat by den Eerw. DEUGDLIEF, en verzoekt, dat hy de belydenis haarer zonde hoore, en haar *Abſolutie* geeve. Zyne beſcheidenheid is haar te wille; zonder over verſchillen met haar te ſpreeken, laat hy toe dat zy den zedelyken toeſtand van haar gemoed voor hem openlegt; hy vertoont haar de ondeugenheid van haar gedrag, en de verdienſten van het zelve; zy verklaart boete te willen doen, en verzoekt *Abſolutie*. DEUGDLIEF belooft haar dat, indien zy zich betert en bekeert, haare zonden zullen uitgewiſcht worden door het zoenbloed van den Heere

JESUS.

JESUS. Zy bidden om deeze genade den barmhartigen Vader. KLAASJE gaat wel getroost naar huis, houdt haare belofte van zich te beeteren, en, schoon zy het Roomsche Bygeloof blyft aankleeven, is een voorbeeld van goed gedrag. Schoon nu deeze belydenis der zonden van menschen aan malkanderen, en in het byzonder aan Leeraaren van Gods woord in sommige gevallen van nut kan zyn, is zy echter wel verre van noodzaaklyk te zyn, of door de natuur der zaak zelve, of door eenig Godlyk gebod: geen voorzigtig mensch, die zelf doorzigt van zaaken heeft, zal ligtlyk tot dezelve zynen toevlugt neemen, om het groote misbruik dat van dezelve gemaakt kan worden, en noch minder zich aan de noodzaaklykheid onderwerpen van dezelve aan eenen Leeraar te moeten doen, wyl dit niet anders dan eene volslaagene geestlyke slaaverny kan voortbrengen. Men weet dikwerf de byzondere belangen der menschen niet, van welker vroomheid en liefde men zich verzeekerd houdt; de kennis, welke zy van onze zondige daaden hebben, stelt hen in staat om daarmede of voor zich zelven of voor anderen hun voordeel te doen tot onze onherstelbaare schade.

EENVOUDIG heeft eene snoode bedriegery gepleegd in het vertieren zyner waaren. Hy ziet de misdaad, belydt ze voor den Heere, besluit in alle oprechtheid om zyne beleedigde kalanten in alle stilte de volkoomene vergoeding te doen toekoomen, maar dat kan niet zoo schielyk geschieden. Zyn hart is zoo vol van de misdaad, dat hy ze niet kan binnen houden, hy belydt ze aan SCHYNDEUGD, om zynen raad te hebben. SCHYNDEUGD heeft geld geschooten aan iemand die dezelfde winkel doet als EENVOUDIG, hy oordeelt het zyn belang om aan deezen kalandisie te bezorgen. Nu staat de kans hem daar toe schoon. Hy verbreidt overal de bedriegery van EENVOUDIG, doet den goeden man zyne kalanten verliezen, stelt hem buiten staat niet alleen om de oprechtlyk voorgenoomene herstelling te doen, maar ook om ordentelyk aan de kost te koomen. Aan dat zelfde gevaar is men onderheevig door het belyden van zyne zonden aan de Leeraaren van Gods Heilige Woord, menschen van gelyke beweegingen en hartstochten als alle anderen. Welk een misbruik kan 'er niet gemaakt worden van deeze belydenis der zonden aan Leeraaren, om naar hun oordeel zich be-

bevoegd of onbevoegd te kennen om tot des Heeren Heilige Avondmaal te naderen? immers het zelfde als de Roomsche Geestlykheid van de Oorbiecht maakt; en dit misbruik moet dan ook natuurlyk dezelfde slaaverny van den Geest, dezelfde zorgelooze berusting in het oordeel van anderen ontrent zynen opzigtelyken toestand in betrekking tot Gods gunst of ongunst voortbrengen. Het waarneemen of niet waarneemen van den pligt des Avondmaals, die door den Heere gebooden is, om door de krachtige verbeelding van zyne offerhande voor de zonde den mensch tot eene blymoedige dankbaarheid te brengen, welke vruchten van gerechtigheid voortbrengt tot Gods heerlykheid, zal dan afhangen van de kennis of onkunde, van de redelykheid of dweepery, en zelf van het byzondere *humeur* van den Leeraar op dien tyd dat hy geraadpleegd wordt; wie merkt niet dat hier door aan den Leeraar gelegenheid tot heerschappy boven zynen Godlyken Meester JESUS CHRISTUS gegeeven wordt? Het zeggen van *Domine* ERISTIC, dat door het wegneemen deezer belydenis aan de Leeraaren het middel wordt weggenoomen om de menschen door schaamte van de zonden aftehouden, is een duidelyke blyk van zyne onkunde van het menschelyke hart. Eens en andermaal belydenis te doen van dezelfde zonde vermindert ongevoelig de schaamte, en doet ze eindelyk geheel verdwynen. Kwaade betaalers zyn gewoon zich zelven te maanen, dit wordt in den beginne uit schaamte gebooren; als zy zich gemaand hebben, houden zy zich gerust, en meenen nog wel wat uitstel van betaaling te moogen neemen; de eerstemaal dat de schuldeischer zich weêr in hunne tegenwoordigheid vertoont, maanen zy zich weêr, maar met minder gevoel van schaamte, welke eindelyk geheel te niet loopt; zoodat zy zelf niet beschaamd zyn, als zy voor den Rechter gedaagd worden. Op dezelfde wyze is het gesteld met de herhaalde belydenissen van zonden voor de Leeraars; zoodat men besluiten moet dat de noodzaaklykheid derzelven intevoeren, een middel zoude zyn om de menschen in de zonden te verharden, het welke door de Oorbiecht in de Roomsche Kerk, en alles wat met dezelve is verzeld, klaar bevestigd wordt.

Pag. 47. reg. 39. staat *bewaren dan de boogheyt*.
lees *bewaren van de boogheyt*.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 294.]

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati.

HORATIUS.

Wy zyn die menigte, die anders niet en doen
Dan met de vrucht der aarde ons onnut lyf te voen.

HUYDECOPER.

Wanneer ik onlangs met myne vrienden en medehelpers bezig was onze Vertoogen van het begin af naategaan, om eens te zien, of wy nog in geene ſchulden, uit beloften voortſpruitende, ſtaken, welken wy om ons niet geheel naar de mode te ſchikken en *banquerot* te ſpeelen, langzaamerhand zoeken aftedoen; wanneer wy daar meede bezig waren, zeg ik, gaf ons het 28ſte Vertoog nog eene merkelyke ſtof van verheuging, naamlyk dat het ons naa zo veele jaaren tyds mogt gebeuren nog zo vriendelyk met malkanderen aan de verbeetering van onzer medemenſchen zeeden en daaden te werken, en in zo eene volmaakte overeenſtemming, welker geduurzaamheid geen klein kenmerk van eene waare vriendſchap is, daar in te volharden. Alleen, (zo wy ſtof tot klaagen hadden) moeſten wy ons bedroeven over het miſſen van onzen ſterkruikenden VIVERRA, welken, als ons van geen nut meêr zynde, wy uit onzen dienſt hebben moeten laaten gaan, om dat zekere *Poudre Germanique*, wier gebruik

aan veelen zo voordeelig is, hem van zynen fynsten reuk, zonder hem het gewenschte nut te doen, beroofd hadt.

In dit onderzoek vonden wy al aanstonds eenen openstaanden post ten onzen laste in het 38ste Vertoog, op het einde van welk wy beloofd hadden, *de natuur en de gevolgen van het leegloopen eens aan den dag te zullen leggen*.

Van gedachten zynde deeze schuld in eens aftedoen, geraakten wy over de wyze, hoe wy zulks behandelen zouden, aan de praat: HILARIUS was van gedachten, dat men aan het verzoek van HENRY FAINEANT, ten wiens aanzien deeze belofte geschied was, moest voldoen, en het nut van het leegloopen volgens de *Methodus scientifica* betoogen; waarop hy gesteld was, om dat men dan hoop hadt, als men dit naar den zin van den bovengenoemden briefschryver deedt, dat 'er nog een voordeeltje uit te haalen zoude zyn, al was het juist de *tabatiere* van de *jolie Lycoris* niet; men moest, voegde hy 'er al glimlachende by, in deezen schraalen tyd vooral geene geleegenheid, waarin eenig *profyt* te bejaagen was, voorby laaten gaan.

Wel, my dunkt, antwoorde ik aan HILARIUS, dat de *Methodus scientifica* onlangs door zekeren Redenaar voor de geheele wereld zo belagchelyk gemaakt is, dat die, zonder dat wy nader de schadelykheid daarvan aantoonen, by alle redelyke menschen haar *crediet* wel zal verlooren hebben; Ik meen dan, dat men best zal doen met de verderflykheid van het leegloopen, en voor de maatschappy in het algemeen, en voor den Leeglooper in het byzonder, op eenen beredeneerden trant aantetoonen.

Dat schut ik, riep PROBUS, ten zy gy, PREPOSCOPUS, u ook al aan de hedendaagsche *mode* wilt houden, naamlyk om gedaane beloften niet langer te houden, of anders te voldoen, dan naar het in de kraam van den beloover te pas koomt; wy hebben beloofd volgens de *Methodus scientifica* het nut van het leegloopen te betoogen, en dus moeten wy het om luiden van ons woord te zyn ook doen, al was het schoon, dat een *Wolffiaan* onze blaadjes uit weerwraak afschaftte.

Gy vergist u, zeide KRITO, de belofte legt ten minsten onbepaald, en my schynt uit den verderen inhoud

toe,

toe, dat die van Preposcopus eer dan uwe gedachten daarmede overeenstemmen: maar hier in staat gy gelyk met de kwaade betaalers, die door de langduurigheid van tyd, en de oudheid van de schuld, somtyds en hunne schuldeisschers, en de hoegrootheid van de schuld zelve vergeeten.

Om dan de geleegenheid van om deeze schuld gemaand te worden aftesnyden, zeide Cælebs hier op, was het myns oordeels best, dat Preposcopus deeze taak eens kortlyk op zich nam; welke ik volgens aller goedkeuring aangenoomen hebbende, my naar myne achterkamer begaf, en, terwyl de andere vrienden onder eene pyp en een glas wyn zich vervrolykten, het volgende over deeze stof ontwierp, en in deezervoegen terstond aan myne vrienden voorlas.

Elk redelyk mensch zal my, denk ik, wel willen toestaan, dat zodaanig een te recht een Leeglooper genoemd mag worden, uit wiens daaden de menschelyke maatschappy geen weezenlyk nut of voordeel trekt, noch ooit trekken kan.

Het is eene onafscheidbaare eigenschap van onze redelyke ziel, dat zy werkzaam is ontrent zaaken buiten ons; welke werkzaamheid niet alleen tot eene bloote bespiegeling over die zaaken, maar ook tot een ander en grooter einde ons ingeschaapen is, naamlyk tot de bevordering van ons duurzaam geluk, waaraan dat der maatschappy onmiddelyk verknoft is: want hierdoor zien wy niet alleen onze nootdruft en die van anderen onze medemenschen, maar wy vinden door derzelver behulp middelen uit, om die zo veel moogelyk te vervullen en daarteegen te voorzien, en stellen anderen in staat om ons daar in behulpzaam te zyn, bevorderende dus ons geluk en dat van de maatschappy: Uit wiens daaden de maatschappy nu geen weezenlyk nut trekt of trekken kan, die bevordert zekerlyk niet het geluk derzelver, en is gevolglyk in dat stuk werkloos, waarom zodaanig een te recht een Leeglooper genoemd mag worden.

Daar anderzins, deeze eigenschap der ziel recht werkzaam zynde, elk niet alleen de nootdruft, maar ook de hulpmiddelen hierteegen, door den Schepper zelven in onze natuur gelegd, straks zal bemerken, en daaruit besluiten den wil van dien Schepper te zyn, dat men dee-

deeze middelen in het werk ſtelle, als ons zekerlyk door Hem tot nutte einden gegeeven.

Waartoe anders die verſchillende ſtaaten en omſtandigheden, die verſcheidene neigingen en bekwaamheden, waarin de menſch zich geſteld en mede begaafd ziet? waartoe anders dan, om dus elk, tot de bevordering van zyn geluk geneegen, door het ten koſte leggen van zyne vermoogens, tot nut van den eevenmenſch, en der maatſchappy, waaraan zyn geluk verknoſt is, naar zyne omſtandigheden en bekwaamheden te doen medewerken, het zy door het oefenen van eerlyken koophandel, neeringen en handwerken, het zy door zich toeteleggen om zynen geeſt met nutte weetenſchappen te verryken, en zich dus tot het bekleeden van het hoog beſtier in een Gemeenebeſt, of om zynen eevenmenſch met raad en daad in alle gevallen byteſtaan, en uit moeilyke omſtandigheden volgens recht en billykheid te redden, bekwaam te maaken? Weshalven van zulken, die zich van hunnen pligt naar hunne omſtandigheden en bekwaamheid niet kwyten, noch zich in ſtaat ſtellen dien te kunnen volbrengen, ontfangt de maatſchappy geen weezenlyk nut, en zyn dezelven gevolglyk ten opzigte van de ſaamenleeving alleen als Leegloopers aantezien.

Te onrecht zoude men echter onder de Leegloopers tellen, en als onnutte ballaſten van de aarde aanmerken die Renteniers, waarvan ik eenen in myne 191ſte en 252ſte Vertoogen beſchreeven heb; want moogelyk zal ERNST VROOMAARD thans in zynen afgezonderden ſtaat meer nut aan de maatſchappy kunnen toebrengen, dan hy te vooren door het dryven van zynen koophandel ooit in ſtaat geweeſt is te doen.

Hy heeft voor eerſt bezorgd, dat zyn poſt door eenen anderen, die nimmer geleegenheid om hiertoe te koomen zoude gehad hebben, bekleed wordt; deezen ſtaat hy nog in alle omſtandigheden, waarin hy zynen raad van nooden heeft, trouwlyk by.

Thans maakt hy zyne grootſte bezigheid niet alleen daar van, om zich zelven ten nutte te zyn door de waarheden der Godlyke zaaken te onderzoeken en te betrachten, maar hy deelt zyne verkreegene kundigheden aan anderen gewillig mede.

Hy

Hy heeft zich door zyne oeffening in ftaat gefteld om zyne gefprekken altyd nuttig voor anderen te maaken: hy, volkoomen eerlyk, kan (en doet het ook) den zulken, die anders ligt door oneerlyken in een erger warnet, dan waarin hy zich bevindt, zouden verftrikt worden, met zynen onbaatzuchtigen raad ten uiterften van nut zyn, en een zo waardig lid voor de maatfchappy door het mededeelen van zyne verzaamelde en in orde gebrachte fchatten van geleerdheid, als door het oeffenen van den pligt van waare vriendfchap, worden.

Hy en foortgelyken verfchillen dan veel van dat foort van Rentenieren, welken door eenig onverwacht geluk of eenen gelukkigen koophandel ryk geworden, en zich van hunne zaaken ontdoende, zich ook met een van alle oeffening ontdoen, en dus niet anders dan zogenaamde *groove diamantflypers* worden, van hoedaanigen in het 252fte Vertoog een krachtig voorbeeld gevonden wordt.

En ik bidde u! wat nut doet toch PERIPATETICUS in de wereld? het grootfte voordeel immers heeft de Schoenmaaker van hem wegens het dikwyls vernieuwen van zyne door de ftraat geduurig te bewandelen zo fchielyk verfleetene fchoenen: wegens zyn vadzig lighaams geftel was hy altyd wel tot leegloopen geneegen, maar zo lang hy dat lot uit de lotery niet getrokken hadt, moeft hy om den koft werken, 't welk hy zodra niet binnen heeft, of hy geeft zynen luijen imborft toe en wordt zuiver een ftraatlooper.

Hy heeft echter, of fchoon gedwongen, meêr nut in de wereld gedaan dan NARCISSUS, die zynen tyd met faletloopen, en zyne aandacht op zynen opfchik te veftigen, verfleeten heeft, zonder zich op eenige zaak, waardoor of het lichaam of de ziel met eenig nuttig gevolg kon bezig gehouden worden, toeteleggen.

En geen wonder! Vader en Moeder zeiden zelven aan het Kind, dat hy gelds genoeg zoude hebben, zonder zich zo afteflooven; dat hy niets om den koft te krygen zoude behoeven te doen; en terwyl hy niet fterk van lichaams geftel was, dat hy zich maar moeft zien te *diverteeren*; wat konde hier toch anders dan een Leeglooper van worden? Zagen de Ouders eens recht in de kwaade gevolgen, die hieraan vaft zyn, en bedachten zy het welbe-

kende spreekwoord, *dat een lui mensch een Duivels oorkussen is*, zy zouden, zo zy verstandig handelen wilden, hunne kinders, hoe ryk ook, altyd aan zekeren arbeid, geschikt naar hunnen staat, brengen.

Het is toch zeker, dat onze altyd werkzaame geest eenige bezigheid hebben moet, welke geen werk ontrent nutte en goede zaaken vindende, by gebrek van oeffening of genoegzaame kundigheden, de menschen aanspoort het zelve in gezelschappen of in publieke plaatzen te zoeken, welken, naardien men allerhande slag van menschen vindt, voor jonge luiden om de kwaade saamenspreekingen zo gevaarlyk zyn; men heeft hier door geleegenheid om met ondeugende menschen kennis te krygen; deeze verschaffen den Leeglooper eenige, hoewel onbetaamelyke, werkzaamheden, en men leert hem verder in zondige *debauches* den tyd doorbrengen, zodat hy van die maats afgescheiden en alleen zynde zich zelven verveelt, naardien hy dan eenig gevoel van zyn kwaaddoen krygt, en de ruuwe *discoursen* en ongeoorloofde daaden met en onder zyne makkers zyn verdriet daarover dan niet verdryven, zodat hy tot dat uiterste koomt, van te wenschen, in dien tusschentyd, dat hy niet in dat gezelschap is, altyd te slaapen of dood te zyn; klaagt hy 'er over, dat hy zyne *conscientie* niet gerust kan stellen, zyne medemakkers stoppen hem hiertoe dat soort van boekjes in de hand, daar deeze eeuw zo mede overkropt wordt, en die toch alleen voor den geenen, welke geenen den minsten doorzigt heeft of niet gewoon is doortedenken, voor een brandyzer verstrekken om de *conscientie* toeteschroeijen, waarmede onze Leeglooper alleen zynde zich bezig houdt, en 'er de by hem gewenschte uitwerking van heeft, naamlyk dat hy alle zeedekunde voor enkele droomen van benauwdhartige menschen, en, even als die boekjes, den Godsdienst voor een enkel goochelspel houdt: Wat droevige gevolgen heeft dit Leegloopen?

Het zyn echter niet alleen de bovenbeschreevene nietdoenders, welken men met recht den naam van Leegloopers geeven mag; maar daaronder behooren vooral ook zulken geteld te worden, die zich in zekere omstandigheden gesteld ziende, door zich alleen te oeffenen in zaaken, die hun in dien post niet te pas koomen, en door

wel-

welker kennis zy zich tot dien post niet bekwaamer maken, onnutte leden der maatschappy worden, en daarom te recht tot het gild der Leeglooperen gebragt moeten worden: Want zo elk in dien staat, waarin hy gesteld is, zyne verkreegene bekwaamheden daaraan niet ten koste legt om naar zyn vermoogen het geluk der maatschappy te bevorderen, waartoe hy eigenlyk in dien staat gesteld is, doen zyne daaden geen weezenlyk nut aan de maatschappy, en hy ziet dus het oogmerk, waarmede hy door het Opperweezen in dusdaanigen staat gesteld is, voorby.

Voldoet een, die tot het hoog bestier van 't Vaderland is opgevoed, aan het oogmerk van dien staat, waarin hy gesteld is, zo hy zich alleen om de heerschende *mode* te volgen, ophoudt met het onderzoek der natuurlyke geschiedenis van planten en dieren, en als dol het land doorloopt om een kapelletje van eene byzondere kleur te vangen, ten einde daarmede zyn kabinet te verryken?

Wordt hy bekwaamer tot de bediening van zyn ampt, die al zynen tyd met zich in het een of ander handwerk te oefenen verslyt, alleen om daardoor onder de grootste kunstenaars te kunnen geteld worden?

Verkrygt men kundigheid van de Wetten en Voorrechten van het land, door de bekwaamheid om eenen haas met een wissen schoot te vellen, of de kunst van den visch met den angel te bedriegen, trots den besten Veenboer, te verstaan?

Eeven min als men een groot Rechtsgeleerde wordt uit de weetenschap van de Schilderkunst, een *expert* Medicynmeester uit het beoeffenen der Rechtsgeleerdheid, of een dapper *Militair* door de *Coquetterie*.

Het past den Weever, eeven min als den Raadsheer, zich met de natuurlyke *historie* alleen optehouden; en wie toch zoude den Weever niet belachen, indien hy gek genoeg ware, om dien staat, waarin hy gesteld was, voorby ziende, zich met deeze bespiegelingen over den aart der dieren en planten bezig te houden? waarin hy misschien dit met de meeste liefhebbers zoude gemeen hebben (gelyk zeker berucht *Philosooph* zich zeer geestig in zyne redenvoering heeft uitgedrukt) dat hy 'er niet meer

ver-

verstand of geleerdheid door zoude verkrygen, dan die Haan, daar de fabel van spreekt, door het vinden van een eedel gesteente in de mesthoop ryker werdt.

Het zy verre echter, dat ik zoude laaken, dat iemand zich in andere zaaken, dan die tot zyn beroep behooren, niet zoude moogen oefenen; integendeel, het is loffelyk alle dingen, waarmede men zynen geest kan verryken, te onderzoeken, maar ik wil, dat deeze zaaken ons alleen tot uitspanning strekken, en in die uuren, die ons van den noodigen tyd tot beoeffening van de voornaame zaak overschieten, en alleen als liefhebberijen, behandeld worden, en dan is het evenwel nog best zulke zaaken daartoe uittekiezen, die, gelyk de meeste weetenschappen en kunsten toch als met eenen schaakel aan malkander hangen, het naast met onze hoofdzaak overeenstemmen.

Ik heb het dan alleen teegen die geenen, die willens en weetens hunnen staat, waarin zy zich tot nut van de maatschappy door het Opperweezen gesteld vinden, voorby ziende, zich met zaaken hun beroep niet raakende alleen ophouden.

En ontrent zulken, die ik meene te recht onder de Leegloopers te behooren, dunkt my, dat dit besluit, gelyk ontrent alle soorten van Leegloopers, genoomen mag worden, dat zy onnutte leden der maatschappy, en aandruisschers tegen de wetten der natuur, en de schikking, die het Opperweezen daarin gelegd en daarontrent vastgesteld heeft door het vormen van verscheidene staaten, en het uitdeelen van verscheidene bekwaamheden van en aan elk der leden van de maatschappy, en dus verfoeilyke schepzels voor dat Opperweezen en alle redelyke menschen zyn.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 295.]

Quod vulgus servorum solet.

TERENTIUS.

Het geen het schuim der knechten
Gewoon is aan te rechten.

Ziet daar, Leezers! in deezen Brief het geluk van dien, welke zyn eigen knecht kan zyn, boven dat van menschen, die veele dienstbooden hebben, aangetoond; en oordeelt, of zulks door den Schryver niet ontegenzeggelyk beweezen wordt.

MYN HEER SPECTATOR!

De overvloedige weelde, de valsche verbeelding van gemak en de braveerende hovaerdy aen de eene zyde; de onverwinnelyke afkeer van den arbeid, de nooddruftige luiheid en de hoop van door eenen korten dienst tot een leven van gemak te geraeken aen den anderen kant, heeft het land met zoo veel Knechts, Lakeijen, Livreyrokken, Koetsiers en Staljongens vervuld, dat dezen als eene geheele natie onder de volkeren zyn verspreid geworden, en onder ons eene levenswyze hebben ingevoerd, waervan onze Vaders niet geweeten hebben, en die in deze *Karacters* hunnen Landaert

niet zouden gevonden noch erkend hebben: deze *geraffineerde* lanterfanten en *gepraktiseerde* luibakken zyn in het begin zoo ruuw, onbeschaefd en plomp, dat men om een byna beestachtige botheid te beschouwen niet behoeft naer TWENTE of WESTFAALEN te gaen, maer men hebbe slechts eens te doen met de groene schors afteroffelen van eenen jongen, die voor de eerstemael met eenen livreyrok omhangen wordt; doch zoo veel als men door geduurige moeite van die Varkensborstels afscheert, zoo veel groeijen andere ondeugden van weerbarstigheid, stoutheid, baldaedigheid en oneerbiedigheid aen; en, indien men niet in staet is om ze door een lekker amptje tot wat gehoorzaemheid te lokken, moet men van deze jakhalzen verdraegen, 't geen men zonder het uiterste misnoegen niet van zynen meerder zou hooren willen: doet hier by, dat zy, geen eer te verliezen hebbende, en van schaemte niet weetende, zich in hunne gemeste dartelheid niet zullen ontzien uw huis op allerley wyze te onteeren, de kinderen gedachten inteboezemen, die in de jonge zinnen ingedrukt aenleiding tot bedurven zeden geeven, welken door onderwyzing en teugel naderhand of niet of moeilyk te recht te brengen en te verbeeteren zyn.

Dit volk wordt geregeerd van de oolykste en oudste deugnieten van die bende, welken zy als Keur- en Gildemeesters vinden in verhoole loophuizen en drinkwinkels, daer zy wel haest onderweezen worden in de *maximes* en regelen, om met eenen gemakkelyken dienst de gebiedende hoofden naer hunne hand te zetten, en voet voor voet het gehoorzaemen en gebieden te betwisten, met staende te houden dat men weet, wat zyn werk is, en wat een knecht niet is te vergen: Wat men van des Heeren goed naer zich haelen en toeeigenen kan, zonder van dievery te kunnen beschuldigd worden; hoe men Wyn, Tabak en diergelyke kan achterbaks haelen, en zelf boven zyn eigen gebruik nog voor eenen vriend over hebben; hoe men met lang uitblyven kan maeken dat men minder boodschappen krygt; hoe men door met de keukenmeiden goede vrienden te zyn zynen Heer zelf de lekkerste beeten ontfutzelen kan, en honderden diergelyke by hun aertige boeverijen meer: Tot die Schoolen en Gildekaemers loopen die jonge botterikken met zulk eenen ernst, en vorderen in zoo korten tyd, dat zy wel haest hunne bedreeven leermeesters evenaeren, en in de *prak-*

tyk

zyk van de voorigen nog eerlyke luiden maecken : In deze vergaderplaetzen vertelt yder zyne heldendaeden, wat hy zyn Heer of Vrouw heeft durven zeggen, wat hy geweigerd heeft op hun bevel te doen, waer hy iets gezien heeft, waerom zy hem ontzien moeten, hoe hy in de marktgang een makelaers *courtage* van de rekening trekt, en als met de verkoopers daerontrent eens is; Dit vatten de jonge louriffen zoo ras, dat men het niet gelooven zou. Het lust my thans eens weinige staeltjes, die my zelf daer van zyn voorgekomen, hier te berde te brengen, om te doen zien, hoe gelukkig die luiden zyn, die dat oolyke geslacht niet noodig hebben, en met minder omslag hunne noodzaekelyke bediening krygen.

Belus heeft drie of vier knechts over de vloer, maer is hy daerom te beter gediend? hy roept tot meermaelen Jan! Piet staet in de gang en antwoort niet, hy komt uit het vertrek, vraegt met moeilykheid, waerom antwoort of komt gy niet? Myn Heer roept Jan; Als ik Jan roep, verstae ik al myn knechts; hy geeft de boodschap, die haest heeft: Piet gaet naer de keuken, geeft die uit myn Heers naem aan Jan; Jan zegt, gy hebt ze ontfangen, gy moogt ze volvoeren; zy raeken aen 't krakeelen, wie gaen zal; de tyd is weg, de Heer wacht met ongeduld naer bescheid. De Heer, dien hy over zaeken van aengelegentheid spreeken moest, is vertrokken. Wat zal hy doen? beiden ten huis uitzetten, dat waren zy waerdig, maer zal hy dan ten eersten al beeter krygen? de ondervinding heeft het tegendeel geleerd; men beklaegt zich en verdraegt het. Civilis heeft een knecht, waer aen niets hapert, hy dient hem op eenen oogenwenk, en op zyne gedachten, ook heeft hy veel goedheid voor hem, hy laet hem veel toe, en zyn bescheidenheid weetende, gaet hy met hem wel eens in zaeken binnen zyn bereik zynde te raede: Isabelle zyne Huisvrouw heeft mede een Kamenier van 't beste slag, die stil en met genegentheid zonder vleijery haere zedige Mevrouw bedient en behaegt; gezegend huishouden en gelukkige luiden! zult gy zeggen, doch wat te voorbaerig; deeze twee dienstbooden hebben tegen malkander zoo onverzettelyken haet opgevat, dat zy malkander niet dulden noch verdraegen kunnen, en nooit zonder scheldende krakeelen byeen zyn, en daerdoor is geduurig de keuken

in roer en het huis in geraes, dat het tot by de buuren dreunt. DIRK zegt op eenen avond onder het ontkleeden aen zynen Heer, dat hy genoodzaekt zal zyn eene andere huur te zoeken, ten zy Mevrouw zich van FRANCYN wilde ontslaen, dat hy by zulk eene vuile lasterbek niet leeven kon. FRANCYN van haer kant zegt onder 't krullen met traenen in de oogen, dat zy nooit gewenster volk zou kunnen hebben, maer dat zy liever armoê en alles lyden zou willen, dan den euvelmoed van zulk eenen verwaenden gek als DIRK, die op alles te bedillen weet, langer verdraegen, en dat, zoo Myn Heer hem de hand boven 't hoofd houdt, zy dan liever vertrekken wil. Men bemiddelt, men berispt, men geeft raed, al te vergeefs, alles wordt aengebragt. Heer en Vrouw worden zelf somtyds voor den eenen of den anderen gaende, en zouden daer door wel oneens worden, zo dat het raedzaemst geoordeeld wordt beiden te laeten gaen, en de gemakkelyke dienst, by de dagelykze onrust vergeleeken, schiet te kort om dit zeldzaem gerief met de onzeekerheid van erger slag te verwisselen.

DOORTJE, een allerbevalligst en verstandigst meisje van 20. Jaeren, is gelogeerd aen 't huis van haer Oom een Weduwenaer, wiens kinderen klein zyn; hy doet haer alle plaisier aen; zyn Koets is tot haer dienst, zy wordt om haere aengenaemheid overal verzocht, haer bescheidenheid doet haer de lust zyn van allen die haer zien, en oud en jong vindt vermaek in haer byzyn: Op eenen namiddag hadt zy de Koets afgezegd, om dat het gezelschap maer een deur of vier van haer Ooms huis af was, dit was daerom niet de pyne waerd; op de stoep komende vindt zy daer de lyfknecht ledig staen, en spreekt vriendelyk, WILLEM wilt gy my wel eens tot Mevrouw .... brengen? Dat zou ik niet doen Juffrouw, zeide hy staetig, ik ben van myn Heer niet gehuurd om achter eene Vrouw te gaen, wilt gy geleid zyn, dat mag een meid doen, en daer op tradt hy in huis, en liet de Juffer met een blos van spyt, schaemte, en verstoordheid op de stoep staen; doch de veelwaerdige DOROTHE nam het wel, liet den babok loopen, riep zonder zeggen eene Meid, en zweeg verder stil, niet willende haeren Oom, wiens oploopendheid zy kende, en die hem met een voet aenstonds de deur uitgetreeden zou hebben, van den dienst, die hy in zyne ongemakken als anders

noo-

noodig hadt, en waeraen deze lompert gewend was, berooven, om geene reden van naklachten te geeven.

LAMMERT heeft al ettelyke Jaeren by MARCELLUS gewoond, en is door zyne albeschikkery van groot nut, dan eens half voor meid dan weer voor knecht speelende, en leeft in eene ingebeelde gemeenzaemheid; de Kinderen zyn onder zyne hand groot geworden, en hebben hem als de *Opperdirecteur* van heur poppegoed en kinderspel gehad. BABETJE is ondertusschen dertien Jaeren oud geworden, en gaet nog met LAMMERT op zy; want zoude hy achter haer gaen, die hy wel in den kakstoel geholpen had? in dit punt word hy gevoelig van zyn fatsoen: De geheele wereld ergert zich daer aen; LAMMERT daerentegen durft haere hand wel onder zyn arm neemen, en dus met Juffer *spanseeren*.

Welk een gevaer voor zoo teedere Jaeren! en dit is ook het gevolg van die *familiariteit* geweest, dat de Juffrouw tot meerder jaeren gekoomen zynde zich niet ontzien heeft om met LAMMERT, die haer hadt weeten te verleiden, zich uit haers Vaders huis wegtepakken, en met hem te trouwen, met wien zy haer leeven in de bitterste armoede op een klein Dorpje verslyt. Wat daed strekt meerder tot stoornis van de algemeene veiligheid? en wat straf zou zwaer genoeg zyn om te doen boeten eene euveldaed, die eene alleraenzienelykste *familie* in eenen doodelyken val en erbarmelyke verneedering zo eensklaps brengt, want die dit bestaet, wat zal hy niet verder durven? Wat waegt hy, die eer noch schaemte heeft te verliezen, en die alle schennis voor fortuin reekenen zou? Het hart ziedde my van verontwaerdiging, en ik heb lang in beraed gestaen om MARCELLUS van die nauwe *familiariteit*, die ik reeds voor dit geval tusschen den knecht en zyne dochter bemerkt had, te waerschouwen; maer myne gewoonte, om my met geen zaeken, die buiten my zyn, te bemoeijen, riedt het my af, want men behoort yder het bestier en opzicht over zyn huis vrytelaeten. En waerlyk dit alles is van my maer met een luchtig kreitje omgehaeld, en de bontrokken zelf zullen moeten bekennen, dat zy op het zachtst gehandeld zyn, dewyl ik met hunne grove fouten en misdaeden aentetoonen maer slechts heb doen zien, hoe qualyk zy gediend zyn, die de meeste hulp schynen by en om zich te hebben, zoo dat meenige Vrouw meer

moeite en hoofdbreeken heeft aen het beheeren van dienstbooden, als met alle andere zaeken van haer gantsche leeven; en op dat de luiden van den burgerstant niet zouden getrokken worden tot lust om mede van een knecht bediend te worden, dewyl er niet erbermelyker is dan zulken, welker knechts meenen dat zy hunnen Heer in fatsoen gelyk zyn, en van welken niets als maegere huur te hoopen is.

Zoude ik spreeken van dobbelen en speelen in kroegen en drinkwinkels, terwyl men meent dat zy in de Kerk zyn; van het goed çier maeken van de achteromgehaelde spys en drank hunner meesters; van hunne ontucht; van vloeken en zweeren; in 't kort van alle uitgietingen in alle snoodheid en verdurvendheden? het tafereel daervan zou afschuwelyker worden; ik heb het op zyn best willen afschetzen, en ik geloof, dat zeer veele Heeren dit flaeuwtjes gehandeld zullen oordeelen, en gereed zouden zyn om my honderde gevallen mededeelen, waerin zy van deze janhagelsche ballasten zyn mishandeld en ontrust: maer dit eene staeltje zy genoeg om als uit een enkele klaeuw van den gevaerlyken beer te kunnen oordeelen.

Aen eenen myner Vrienden, een knecht noodig hebbende, wierdt opgedaen een aenkomende snijersgast, die wel nooit gediend hebbende echter voor gewillig, goedaertig, rad en van goeden inborst aengepreezen wierd; op die *recommandatie* wierd hy gehuurd onbeziens, want hy was van een andere plaets, en men vertrouwde het de aenbieders wel toe: doch zoo haest men hem daer ontfing, haelde men de schouders op, want men zag daedelyk wel, dat het een lomp stuk vlees was; men zondt hem naer de keuken by de andere booden, daer hy mede de monstering passeerende als een Jochem Jessens, een half blanks knecht, dien de handen verkeerd stonden, overdwars wierdt ontfangen; de eerste vreemdigheid en nacht over zynde ging de dienst aen; als hy de tafel zou dekken, zeide een der meiden, Evert, gy moet het wolle kleed, dat by het tafelgoed is, onder leggen, en dan voort het linne laeken: goed. zegt Evert; hy spreidt het wolle kleed onder op de vloermat, zet de tafel daer boven op en dekt toen hot en haer met eene ongelyke wydte tusschen yder bord. De Heer komt met my en nog eenen vriend, dien hy naer zyne gemeenzaeme gewoonte op de gewoone portie ten eeten medegenomen had, t'huis: wy worden

den van de vriendelyke Huisvrouw beleefd ontfangen, die, zoo haest zy deze wanschikkelykheid ziet, zich met een blos al lachende ontschuldigde: Myn Heeren neemt het niet qualyk, 't is de eerste reis van eenen nieuwen knecht, die ons aengeraeden is, en daer vry wat aen te *corrigeeren* zal vallen. Wy gaen zitten; EVERT komt binnen met een schotel *potage*, struikelt aen de deur, en daer gulpt eene goede party uit de Schotel, hou! zegt hy by zich zelven, dat kon ik niet gebeteren, en met spoed naderende verheft hy zyne stem tusschen den Heer en Vrouw, schuif wat als 't je belieft, want het is zoo heet, dat ik het niet houwen kan. De Vrouw wierdt tot in den hals rood, en den Man stonden de oogen als vuur van spyt en schaemte, doch om ons gasten verbeeten zy zich: men belast hem daernaa Wyn inteschenken, elk haest zich om zyn glas aenteneemen om niet bestort te worden; doch als hy op nieuw inschenken zou, neemt hy de fles zoo dicht aen den hals, dat al de Wyn over zyne kneukels moest rollen, eer die in 't glas kon daelen: Het geduld van de Vrouw raekte ten einde, maer of men zeide, of wees, hy meer beteuterd maekte het telkens erger, zoo dat men hem naer de keuken zond, en wy ons zelven bedienden, wel met vriendelyk gelach, maer ondertusschen met eene bittere spyt voor Heer en Vrouw van den Huize. Ik behoef hier niet meer bytedoen om het geduld van eene zeer goedaertige Vrouw te beschryven, als ik zeg, dat men een half jaar moeite hadt genoomen om zulk eenen ongelikten beer tot eenige gestalte te vormen, maer dit verloopen zynde komt hy op den avond van den 30. October zynen Heer zeggen, hy zoude verhuizen, een Burgemeester hadt zynen knecht laeten gaen, en hy zou daer in de plaets komen, want hy had geen lust om lang zonder *officie* knecht te weezen. Wat zou men doen? men gaf hem zyn ontslag. Hy wierd daer ontfangen, doch na vier daegen verblyf als onbequaem heengezonden, en moest toen weer als ridder van den staelen handboom op de tafel dansfen, niet genoeg weetende aen zyne naeldbroeders uit te meeten de moeilykheden, die hy had uitgestaen om het knechtsambacht te leeren.

Myn vriend DORILAS scheen beter gediend, die hadt eenen knecht, die volmaekt oppassen kon; als hy menschen

hadt,

hadt, manqueerde daer niets aen; de knaep was rad, gedienstig, alles waerneemende, met stille beleefdheid, zonder omslag, overal by, en tot verwondering van allen die er 't oog op hadden, en DORILAS wierdt gelukkig gereekend van zoo eenen knecht aengetroffen te hebben; ondertusschen was hy het onverdraeglykste *portrait* voor 't huys, dat men hebben kost; hy wilde het gantsche huis naer zynen zin schikken, altoos lag hy met andere booden in geschil, dat was zyn werk niet, dat zou hy niet doen, hy bleef uuren uit, en zag als een stier als hy berispt wierd. DORILAS had eene ton met Mosselen van eenen vriend uit ZEELAND gekreegen, hy zendt daervan eenen emmer vol aen zyne Moeder, eenen aen my, noch eenen of twee aen eenen anderen vriend: GERRIT bestelt het op bevel eerst zoo 't scheen gewillig, naderhand met een stuurs wezen, en voert het tot het einde uit; maer nu kost hy zich niet langer inhouden, dit is zoo voor eens Myn Heer, zegt hy, maer ik zoude dit niet gaerne meer doen, zoo met eenen emmer aen den arm, en dat zoo verr' en zoo dikwyls, dunkt my past geen fatsoenlyk knecht, als men veele zulke wissewasjes te doen heeft, behoort men nog eenen jongen, die de kliekboodschappen doet, te huuren, my verveelt dat al. Als een Heer zich dit moet laeten zeggen, kan men van de rest oordeelen; ook leedt het niet lang of hy zeide zynen Heer de huur op, om dat die by het uitlaeten van gezelschap op eene kleine versnapering de gasten belet had hem met drinkgeld te beschenken, hy diende toch (dus sprak hy) geen Heer, die zonder zyne schade zynen knecht dit voordeel misgunde.

Dit is 't, Myn Heer SPECTATOR! het geen ik UE. voor ditmael over deeze stoffe had medetedeelen, waarvan UE. zulk gebruik, als UE. zult goedvinden, gelieft te maeken, terwyl ik met alle achting blyve

MYN HEER SPECTATOR!

UE. D: W: Dienaer

HENDRIK BURGERHART.

Rotterdam den 8. February
1760.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 296.]

Hy woont wel in een groot huis, maar hy mag het niet gebruiken,
Op de beste kamer mag hy niet eens komen ruiken,
Want de Vrouwen komen der zelf maar twemaal in 't Jaar, dat zyn ze gewoon,
Dat is te Mey, en te Alderheyligen, dan maaken ze schoon.
Anders is die altyd gesloten. ——— ——— ———
——— *Want het Wyf maakt een Afgod van 'er huis.*
BERNAGE.

De schrandere en oplettende Engelsche Ridder W. TEMPLE, geeft ons in zyne Aanmerkingen op de Vereenigde Nederlanden, wegens de zinlyke netheid der Hollandsche en voornaamlyk der Amsterdamsche Vrouwtjes eene zeer omstandige beschryving, en verhaalt daarontrent een geval hem zelf ontmoet, zo belachlyk en onverschoonbaar, dat, wel verre van de toestemming der thans *gefatsoeneerde* Vrouwen te krygen, dezelven naauwlyks of niet tot het gelooven van dit geval te brengen zouden zyn, hoewel de *cordante* oprechtheid van den Schryver in 't minst niet toelaat daaraan te twyfelen. Des niettegenstaande verdeedigt hy die Hollandsche zinlykheid met zo veel bewys van redelykheid, dat het van de Landsluiden niet beeter zou konnen gedaan worden: Hy vindt haar daartoe gebragt door de noodzaaklykheid en tot behouding der gezondheid; de geduurige waassem van ziltige vochtigheid zou alles met eenen roest en schimmel zo beslaan, dat het te onbruik, en wel haast verrot, verbroeid, en in zich zelven verteerd zou zyn, indien de dagelyksche hand in het reinigen het daarvoor niet behoedde: ook zouden de landziekten, door de ziltige lucht veroorzaakt, niet weinig vermeerderen, indien niet door het geduurig verfrisschen, verluchten, uitkloppen, afwasschen, verschoonen, alles als vernieuwd en in eene geduurige werkzaamheid gehouden

werdt : dat dit nu by uitstek tot misbruik gebragt wordt, is aan den nyvren en arbeidzaamen aart van die inwooneren toeteschryven, welken, uit nood tot eene liefhebbery gebragt, in dat geen zoeken uittemunten, waarin zy by andere Volken gepreezen worden. Het moet onzen Landsluiden genoeg zyn die braave verdeediging van eenen vreemdeling, die aan dat euvel in 't minst niet vast was, en derhalven als van een onverschillig rechter, die met oordeel daarnaar heeft onderzocht, voor zich te hebben.

Wanneer ik by my zelven het gedrag van onze beroemdste zinlyke luiden overweeg, koomt het my voor, dat de zinlykheid somtyds geschat wordt als een deugdelyke lof, in zo verheevene plaats gesteld, dat de roem daarvan niet te bereiken is: aan den anderen kant zou men uit de redeneering daarontrent gebruikt besluiten, dat het als een groot misdryf en schande te reekenen was, waar aan niemant schuldig staan wil. Zo haast een gezelschap van zulke uitgekipte *matroonen* byeen is, kan het niet wel missen, of 't een of 't ander voorwerp zal gelegenheid geeven om de praat op zinlykheid te brengen, en de eene zal de andere een *compliment* maaken, datze in die volmaaktheid uitmunt, doch, hoe zeer dit ook heimlyk het hart streelen moge, zy zal als met verlegenheid zich daarvan ontschuldigen, en bidden, dat men toch haar van dien waan niet verdacht houde, als of zy zich zulks liet aanleunen; integendeel zal zy die eer toeschryven aan eene, die zy in haar hart weet, dat van niemand in die puntigheid boven haar gesteld wordt: deeze zich geraakt voelende haalt het eerste weder op, en brengt dus eene andere in het spel, en door de meenigvuldige ontkenningen, die allen met vermaak gepaard gaan, wordt die *converfatie* zo leevendig, dat het eind daarvan weg is, en de verloopen tyd noodzaakt aftebreeken, een spelletje daarby te steeken, en de zaak dus onbeslist te laaten, terwyl elk by zichzelve zich inbeeldt eenen waardigen lof behaald te hebben, maar zeer zelden, en genoegzaam nooit, zal de reden van de zinlykheid gelegd worden op die verdeediging, welke van den doorluchtigen Vreemdeling tot haare verschooning zo loslyk, als waarschynlyk is medegedeeld.

In het huis van eene myner Nichten, by welke ik, buiten de stad zynde, altyd *logeer*, is het gansch niet zinlyk, en door de meenigte van kinderen en huislyken omslag meest altyd overhoop, schoon deeze hupsche vrouw byna gestaadig beezig is om alles in eene geschikte orde te brengen, en te houden: Juffrouw AGATHA, die maar twee kindertjes, en van haar man geenen omslag heeft, en onder-

dertusschen meer slooft dan myne Nicht op alles, wat haar huis en nette meubilen raakt, vleidt zich heimlyk met den naam van zinlyk, maar schynt daarover, als men haar dit zegt, zo gebelgd, als of zy het zich tot oneer reekende, zodat men volgens de ontschuldiging, die zy daarontrent maakt, niet weet, of zy het voor groote eer, of voor schande reekent daar voor befaamd te zyn.

Onlangs met myne Nicht daar genoodigd zynde by een gezelschap, dat byna geheel en al door dien zelfden geest beheerscht werdt, stond ik over de uitgezochte puntigheid verbaasd, en het werdt my als uit den mond geperst, *wel wat is het hier alles zinlyk!* De Juffer, schoon ik meende, dat niemand het gehoord hadt, kreeg terstond eenen blos van vreugde, geloove ik, schoon zy zich anders geliet: Ja, hier zinlyk, was het antwoord, Myn Heer zoekt my te *railleeren*; by Juffrouw W.... moest men dat zoeken, daar een Vrouwtje met zo veele kindertjes het overal zo *proper* weet te houden, dat het kraakt waar men treedt: Dit raakt u, Nicht! zeide ik, en voegde my voort by de Mans.

Duizend verzierde, verkeerde, verdraaide, en vervalschte *complimenten*, die allen wel opgemerkt en gewoogen werden, deedt deeze by geval geworpen twistappel onder de Vrouwtjes ontstaan, en die allen van de eene op de andere gekaatst daarop uitkwaamen, dat zy wel, geene uitgezonderd, afkeerig van morssigheid waren, en het wel rein en schoon mogten zien, maar niet voor zo zinlyk te boek gezet wilden zyn.

Naadat men malkanderen op eene vriendelyke wyze met deeze lastige *complimenten* eenen langen tyd daarover *getaxeerd* hadt, en niemand zich daarvan het minste liet toeschryven, raakte men met de voorbeelden buiten het gezelschap, en ieder hadt 'er meer dan een op de kooker, om aftebeelden, wat men door dat zinlyke, daar elk, de mans inzonderheid, den mond zo vol van hebben, verstaan moest, en schoon 'er zelfs in dit gezelschap ettelyke waren, die voor goede voorwerpen hadden konnen verstrekken, zy waren echter zo verstandig en zo achterhoudend, dat zy zich niet uitlieten, en de overigen te bescheiden, om ze daar anders dan van ter zyde in te betrekken, zodat meest alles op reekening van luiden buiten 't gezelschap gezet werdt, schoon de *participanten* niet verre van de hand waren, die zich vergenoegd hielden ten kosten van anderen te lagchen, hoewel by zich zelven haar gedrag goedkeurende, en in veele zaaken naavolgende.

Barber, zeide de eene, mag met recht zinlyk heeten, die op haare turfzolder eens zynde gaan zien, wel haast in eenen donkeren hoek eene spinnewebbe gewaar werdt, en ontsteld, dat zulk een gruweldier by haar huisveste, met verbaastheid naar beneeden willende gaan, in de op den trap gelegde dwyl verwarde, en moogelyk arm of been door den val zoude gebrooken hebben, tenzy ze gelukkig de leuning hadt aangegreepen; beneeden koomende moest zy voor deeze dubbele schrik terstond adergelaaten worden, en de meiden, voor morssige karonjes gescholden, werdt de huur opgezegd, en zy moesten wel twee uuren op die zolder gaan raagen en stoffen, daar al zo weinig te vinden was als in meenige opgeschikte kaamer. Ja, zy is zo zinlyk, dat als haar man eenen brief ontvangt, hy dien op zyn *Comptoir* moet gaan openen, uit vreeze dat het inleggende zand, waarmede de letters bestrooid zyn, de vloer zoude vuil maaken.

De zinlykheid, zeide eene andere, is den naam niet waardig, tenzy die met een ook arbeid en sloovende moeite kost. Hierom verkoos Klaartje, toen haar huis onlangs verbouwd werdt, eene fyne blaauwe vloer in den gang, schoon het wit marmer meer naar de manier was, en om haare keuze te toonen, liet zy de zymuuren daarmede bekleeden, waarin de schaduw van de blaauwe vloer de aders opheldert, aan het wit het geel beneemt, en alles eeven helder doedt schynen: wat zinlykheid heeft toch eene witte vloer? die de meiden in een half uur schoon kunnen schrobben; op eene zuivere blaauwe dorpel kan eene meid op haare knien leggende anderhalf uur schuuren, dat haar de armen byhangen, en 'er dan nog somtyds de krassen niet uitkrygen, die een sleepende slofschoen in eens daarop gehaald heeft. Het is waar, het gaat haar aan het hart, als men door het huis gaat, en zy zoude byna al zo gemaklyk over zich laaten loopen, dan dat iemand, alhoewel van de beste vrienden, daarover zoude loopen drentelen, en niet denken, hoe kostelyken *meubel* hy bederft; de arme meiden moeten dit ontgelden, en, al zou 'er haar man en het geheele huishouden om lyden, die vloer moet eerst afgeschuurd, opgezoet, en weêr te rechte gebragt zyn, en zo lang dit duurt, moet elk, die niet begraauwd wil zyn, wel uit het oog van het zinlyke Vrouwtje blyven, want haar loopt het hoofd om, zo wel als van de meiden, op wier armen het dagelyks aankoomt: veellicht, zeide myne Nicht, gebiedt zy nog wel op haar sterf-

bed,

bed, dat haar kist in het voorhuis gezet wordende 'er een matje ondergelegd moet worden, opdat niet misschien eenige onreinheid, uit de kist lekkende, de blaauwe vloer besmette, gelyk myne laatst overleedene Moeje SAARTJE wel zo ernstig voor haar verscheiden belastte.

Ik zag onlangs, zeide eene derde, JOZYNE myne buurvrouw in geschil met haare werkmeid; zy wilde, dat deeze naar gewoonte weeklyks de stoelen van de Zykaamer zoude opboenen, daar de meid ze slechts wilde afvryven, meenende, dat zy ze met te boenen niet gladder maaken zoude dan ze waren, en waarlyk by my zoude dat wel volstaan hebben; maar neen, JOZYNE een eind van tegenspreeken willende maaken, ging kwanswys de stoelen bezien, en vreef dezelven met een stuk geel wasch, dat het een deernis ware om te zien, zeggende tot de meid, nu kunt gy zo lang boenen, totdat de wasch 'er afgewerkt is; doet op eenen anderen tyd mynen zin; wel wat zoude dat zyn, dat myne stoelen in de stof langer dan acht dagen ongeboend zouden blyven staan? Dat heet eerst zinlyk zyn, en ik weet niet, of een Vrouwtje van dit gezelschap daar wel handwater by heeft: Het mogt onze afweezende KLAZYNTJE zyn, die zo zelden by ons koomt om dat haar huis nooit op stel is; met April begint zy schoontemaaken, en dan raaken de vertrekken één voor één open, die anders nooit lucht zien, (want in die groote mooije kaamer koomt in een geheel jaar geen mensch) dit duurt tot half September, en zy slooft zelve zoo mede, dat zy meenigmaal van luiden, die haar koomen spreeken, voor de meid aangezien en aan haar naar de Vrouw gevraagd wordt; met October moet men weêr eens uithaalen, en dat duurt tot Nieuwe Jaar; in den winter moet de eetzaal eens een beurt hebben, of men zoude in de asch en stof stikken; ook de zykaamer, daar elk met vuile voeten, hoe zeer men 'er ook oppast om het te beletten, geduurig uit- en inloopt, en daar mede loopt men al verre heen naar de lente, om als de maand April in 't land koomt, weêr alles, dat ongerept is, in den grond aantetasten, en helder schoon te maaken: ondertusschen hoort men haar, en met reden, steeds klaagen, dat het by haar gestaadig overhoop legt, en nooit gedaan werk is, en dat zy altyd, als zy een mensch ontvangt, *excuse* moet maaken; maar wie daar van de schuld heeft, en dat het met anders te doen zinlyker zoude weezen, zal niemand, geloof ik, haar wysmaaken: Ja zy bederft het huis met al dat was-

ſchen en plaſſchen; want door het meenigvuldig glaazenwaſſchen zyn alle de houtjes van de ſchuifraamen byna verrot.

My dunkt eevenwel, riep 'er eene, dat men voor zindelyk gaan mag, als men het kas-linnen, zonder het eens gebruikt te hebben, alle jaaren in de waſch doet, en dan op nieuw laat perſſen, mangelen, klanderen, likken, of zelfs *conroieeren*, waarvan het meer ſlyt, dan of men daar dagelyks gebruik van maakte: Dit zag op AGATHA, onze *tracasante*, die tot in haaren hals toe bloosde. De mans hadden dit al lagchende aangehoord; maar ik ſtondt op, en kwam 'er tuſſchen beide, want ik vreesde het zoude wel haaſt tot een onderling verwyt gekoomen zyn, dewyl ik aan AGATHAAS gedrag wel zag, dat zy 'er over geraakt was, en deezen aangewreeven ſmaad met eenen nog grooter optehaalen dacht betaald te zetten.

Geeft niet al te breed op van anderen, zeide ik, alle onze Vrouwen, die wel voor Hollandſche willen gehouden zyn, en zich dien naam niet ſchaamen, zyn min of meer aan dit euvel, het oude merkteeken onzer natie, vaſt; indien men die luiden, die zich thans van de groote wereld noemen, en zich voor eer reekenen de deftige manieren hunner Voorouderen, by welken zy opgekoomen zyn, met laffe en laage van vreemden overgenoomene zeeden te verwiſſelen, uitzondert; zal men vinden, dat allen, die het ruim en wel hebben, heimlyk met deezen naam van zindelyk in haar ſchik zyn, en het is alleen eerbaarheidshalven, dat zy dien niet durven aanneemen: Wie van deeze Vrouwen, in het huis van Franſchen, Engelſchen of Duitſchers koomende, die hun gedrag nog niet op de Hollandſche wyze geſchikt hebben, zal niet zeggen, daar was het ſlordig, ongehaavend en morſſig, en wie juicht by zich zelven niet, dat het 'er by haar anders uitziet? Ja, behalven dat het in dit Land noodzaaklyk is, zo is het ook pryſſelyk, indien ſlechts door die al te vieze tettigheid en ſchroom van vuilmaaken de mans niet op hun *Comptoir* gebannen, of des avonds uit den huis gejaagd worden, om uitſpanning te zoeken, die zy in huis zonder krakeel niet konnen genieten.

Wat is meenig man daardoor uithuizig geraakt, die, of eene walge van het geduurig ſchoonmaaken hebbende, of verdrietig van het geduurig gerel van niet vuil maaken, elders, het zy in Koffyhuis of Wynhuizen, waarin het dobbelen en ſpeelen het

het tydverdryf is, zyne verlustiging heeft leeren zoeken, en daar door tot *debauches* is geraakt, die anders hem nooit in gedachten zouden zyn gekoomen? hoe meenig moet met inwendige schaamte by zich zelven zyn fatsoen te kort doen met een deftig Man niet te durven in eene binnenkaamer brengen, uit vreeze dat 'er een gebaar naderhand uit zal ontstaan, 't geen hy liever ten koste van zynen goeden naam wil ontgaan, en moogelyk is dat tot geluk van dien vriend, die anders misschien gevaar zoude geloopen hebben, van op de spiegelgladde spaansche matten den hals te breeken. Ik zoude u wel binnen vraagen, zegt KASPER, maar myn Wyf legt in haar schoonmaaken, en zoude het my kwaalyk neemen, indien ik u bragt, daar het zo overhoop legt.

PIETER ZACHTLEVEN zou wel gaarne menschen zien, en zyn zinlyk Wyfje zou ten zynen gevallen daar wel toe te brengen zyn, maar immers zou men haar op haare beurt niet konnen weigeren, dat zy 'er ook haar pleizier van hadt; de kamer wordt overhoop gehaald, alles moet weêr op zyn stel, en men heeft wel altyd schoonmaaksters over de vloer, maar dan moet het getal verdubbeld worden, al de rest moet lyden, men heeft geen rust, voor dat alles weêr op orde is, en om een uur of drie een mensch of zes te ontvangen, legt men drie dagen om het weêr schoon te maaken in 't huishouden overhoop, dit is zo kostbaar, zo verveelend, zo verdrietig, dat PIETER, die zyn Wyf mal lief heeft, dat liever wil *menageren* en minder doen, en raakt zo van het goede gezelschap af dat hy alleen op zyn *Comptoir* blyft zitten, en by alle menschen anders te boek gezet wordt, dan hy weezenlyk is, alleen om de zinlykheid van zyn onverbeeterlyk Wyfje.

Een zeker groot Heer en doorluchtig Vreemdeling gehoord hebbende van de zinlykheid van het puntig wyfje van LUKAS, die hem veel verpligting hadt, nam voor dit eens te willen zien. Koomende ter plaatze daar hy woonde, en by geval hem ontmoetende op zyne aankoomst, zeide hem met eene gemeenzaame vriendschap, ik meen deezen middag de maaltyd by u te houden, de ander met ontschuldiging van de groote *distinctie* moest evenwel zich daarmede vereerd toonen, hy vliegt om het zyn lief te boodschappen; Holland was in last, dat kon niet weezen; maar na alles overwoogen te hebben vonde men dit uit, men ontbiedt een *traiteur* van een *Logement*, men laat hem de maaltyd, en het gansche *servies* bezorgen, zo kostlyk als hy kon, zonder eenig *meubel* tot potten toe van 't huishouden te moogen gebruiken, en dus wordt die Heer ontvangen op eene maaltyd, daar LUKAS buiten de kosten zelf als gast moest gereekend worden.

Schynt het niet dat JORIS GOEDBLOED zeer heerlyk en ryklyk leeft? waar koomt het echter by toe, dat hem alle vreugd vergaat, dat hy als kwynende in zyne schoenen gaat sterven? Is 't niet de malle zinlykheid van zyne allerliefste Huisvrouw, welke niets te kostelyk, niets te prachtig zyn kan, maar het zinlyk en buiten gebruik houden van 't zelve zo ter herten gaat, dat zy liever haaren Man, van wien zy echter dol veel werk maakt, wil zien gaan sterven, dan zich van die zottigheid laaten geneezen.

Hy heeft zyn huis *magnifiek* verbouwd, dat was de Vrouw naar den zin, de vloer van het uitgeleezenste marmer gelegd, en de ovale koupeltrap, waarvan de opgaande wanden met marmere plaaten tot boven toe bekleed zyn, behaagt het Vrouwtje wonderlyk; aan de binnen

nenkaamer ontbreekt niets; tapyten, schoorsteen, beschilderde zolder, en meublementen alles is koninglyk, maar de eetzaal, schoon zeer proper, is te klein: hoe dat zo? konde het de grond niet anders lyden? ja, wel deegelyk, maar *Mama* vondt het niet goed, daar moest een hokje, dat men om welstaans wil een kabinetje moet noemen, van af, alwaar men als men alleen was zich behelpen zou, dan was de eetzaal altyd in orde als men een mensch ontving, en om die orde mydt men in 't eerst buiten noodzaaklykheid een mensch gulhartig intevraagen; aan tafel te nooden kan niet geschieden uit mangel van de plaats in de eetkaamer; en men ontwent het zoo, dat het huis van JORIS befaamd wordt, als een huis, dat men om den pronk en de koffelykheid gaat kyken, doch daar gulhartige vriendschap, vrolykheid, gezelschap, en alles wat genoegen geeft en het leeven aangenaam maakt, uitgebannen is; en dus wordt het *humeur* van JORIS, wiens beurs en lust daarheen volstrekt geneigd zou zyn, verstompt, zyn verstand doet hem gezelschap myden, en by dit alles moet hy dit nog als zyne verkiezing pryzen.

Beter zeker deedt dan MAGNUS CAPITO, voerde een ander my hierop toe, die onlangs ook met een zo zinlyk Meisje getrouwd zynde, doch dat verstandig en van eene goede inborst was, na de eerste Huwelyks omstandigheden zeide, Vrouwtje lief! nu moet ik eens de Mans van myn gezelschap onthaalen, en allen, daar ik voorheen vriendelyk onthaald ben, wederom hebben: Wel Mannetje! zeide zy, wy zyn pas op onze stel, nu myn huis weêr overhoop en zo grouwzaam een omslag van Mans, die zo ruuw eenen beeker storten? Is het niet van uwen zin, antwoordde hy, het is wel, het ware my leed u eenig ongenoegen gegeeven te hebben; dit was met reeden immers de beste Man van de wereld; maar hy gaat naar eene voornaame herberg, bestelt 'er eene heerlyke maaltyd, noodigt zyne vrienden, maakt een eerlyk *excuse*, en alles met vriendelyke gulheid goed: naa het afscheid zegt hy tegen de *hospita*, dat zy overmorgen na tien uuren niet nalaaten moest met de reekening van het verteerde zelve aan zyn huis te koomen; dit geschiedt, en wel te pas, zo als CAPITO met zyn Vrouwtje Thee zat te drinken; de knecht dient aan dat de Juffrouw daar was; 't is goed, zegt CAPITO, vraag haar om de reekening; welke reekening? Man lief! zeide BELLETJE: Vrouwtje lief! om uw huis niet vuil te maaken, zeide de Man, kan ik mynen goeden naam niet verliezen, en om aan beiden te voldoen, heb ik 'er wat geld aan gewaagd en myn gezelschap in de Herberg *getractteerd*, toen ik my tegen u geliet by eenen anderen te gast te zyn; wees zo goed van de Juffrouw binnenteroepen, en een kopje Thee te schenken, terwyl ik het geld van het *Comptoir* haal. ISABELLE verbeet zich, en naadat de Vrouw weg was, zeide zy, lieve MAGNUS! ik geloof, gy hebt gelyk, dat zoude te verre heen loopen; past het u niet van die menschen aftezyn, noodigt ze hier in huis, wy konnen het voor dat geld wel tweemaal doen, en ik zal liever myn huis overhoop laaten haalen, dan met zo veele kosten eenen kwaaden naam krygen, maar vergun my dan ook het altyd weêr te moogen laaten schoon maaken.

Dit *akkoort* ging aan, en deeze luiden werden voorbeelden voor Hollandsche geschikte welleevende menschen. Deeze vertelling werdt met eenen algemeenen lach beantwoord, en hadt ieders toestemming, besluitende dezelve met een het *discours* over de zinlykheid.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 197.]

——— ——— ——— ——— *Myn man. zie* pat exempel,
Zo ras zyn voeten maar genaken onzen drempel,
Doet flux zyn schoenen uyt, en trekt zyn muylen aan
Van leer of vilt, die digt ontrent den ingang staan.

Myn Heer!

Ja, ik heb wel gemerkt, wie je in je vertoog over de sindelykheit met Klaartje gemeent hebt, maar neen, je zelt me daarom niet van het laate schoonmaake afschrikke, je mag 'er zo veul van schryve als je wilt; hoor, ik heb het by me Moeder en de heele *familie* altyt zo gesien, en al wat me Moeder dee, daar heb ik zo veul agting voor, om dat ik zie dat we der allegaer zo wel mee voortgekome zyn, dat ik daar niet van zou afgaan, al was het dat een ander het beeter wist te doen.

Wat ongemak heb je tog van myn schoonmaake? wil jy op je kaamer hebbe dat je de vlokke agter na vliege, en dat je in je vuil verstikt, 't is myn wel, maar ik geloof, *Hospeta* zou daar wel neen teege segge, misschien had de goeje vrouw je vette lei afgeschuurt, en daar door een som van syfferletters uitgekrast, toen je dit vertoog uit boosheid in je harssens gekome is, om je daar mee op al de vrouwe te vreeke; want het gaat met jou als met al de ouwe vryers, se hebbe een minagting voor

de Vrouwe, net gelyk als de ouwe Vryſters alle lui uitlagge en van alle lui kwaad ſpreeke, die gaan trouwe; die ouwe Vryers verſlyte de Vrouwe voor half mal, en, (het is immers je ſegge) al is een vrouw nog zo verſtandig, het is eevel een vrouw, en die benne niet in ſtaat om ordentelik te *riſſoneere*, maar ik meen je zout van de taard hebbe, kwam je maar eens onder hande van Juffrouw HANEVEER, die heb ik voorleede aan de gang gezien met domenee SAGTAARD, ze ſey teege hem, die ook zo van de vrouwe praate, dat 'er meer ſotte mans als vrouwe waare, en ze noemde eenige op, die het ſeeker niet al te vaſt hebbe, en, ſchoon domenee ſes vrouwe van haar kennis ophaalde teege drie mans van dat ſoort, zo ſey ze eevel, ik geloof, dat als me t' eens naging, meer zotte mans als vrouwe zoude weeze, en of hy al riep, juffrouw je ſegge is een ronde O, je bewyſt het niet, en je begint altyt daar je het gelaate hebt, ze wier het eevel meeſter, en, (want ze is regt een verſtandige Vrouw en houd de zaake vaſt) ze deet hem op 't leſt eevel ſwyge; en zo zou je ook gedaan hebbe, maar ik zel je het vuur ook eens na aan de ſcheene legge, je moet niet denke, Vrind, dat die ſindelykheit, die je zo uitkryt, alleen een kwaal van de vrouwe is; neen, je hebt mans, die 'er zo wel als wy aan vaſt benne, en als die ſindelyk zyn, dan zyn ze veul ſlimmer als de vrouwe.

In men eerſte boosheid over je Vertoog liep ik na me Nigt MILIA, een flink van een Meysje, en die verfelde ik, hoeje de vrouwe gehavent hat, en van de mans niet hat geſprooke, die eevel ook wel zo ſot daar in waare, en dikwils ſotter als de vrouwe, en ik ſey 'er by, dat ik verſcheije ſtaaltjes van zulke *Gortetelders* wiſt; wel nu, zei MILIA, ik kan de Spektater wel voor zo *ſjenereus*, dat hy 'er dat ook wel zal inſette, zo je hem dat maar ſchryft; zou je dat denke Nigt, ſey ik, dan ſou ik het graag doen, maar ſiet, ik kan dat zo net

alle-

allemaal niet doen, en ik ſpel ook zo ſlegt, en als ik het hem dan ſont, zou hy me nog rys uitlagge; hy zou niet, ſey me Nigt 'er weer op; maar kom, vertelt de klugtjes van die ſindelyke teemers van mans maar aan myn, dan zel ik ze voor jou ſchryve, en dan kun jy ze overſchryve en zo zende; dat is goet ſey ik, en ik vertelde het haar aanſtonts wel tweemaal, en toen heeft zy ze op papier gezet, en ſanderendags geſonde; ik gingſe toen aanſtonts van woort tot woort en alle letters uitſchryve, want het was, of het uit een kaſſie kwam; ze is tog verſtandig en net in alles, maar, t' is jammer; ze wil het wat veul weete.

Zie daar nu die *exempels* zo als ze me Nigt heeft beſchreeve, en me vertelling heeft uitgebryt, zo je nou maar een aas *ſjenereus* bloet in je lyf hebt, en je niet al te groote haat teege de vrouwe hebt, zo zal je moete bekenne, dat je te onregt de ſindelykheid als een kwaal van de Vrouwe alleen beſchreeve hebt, te minſte, dat je van zulke mans ook wel hat meuge ſpreeke.

JAN HEN is immers zelf zoo tettig en zindelyk als zyn wyf, en zoo kaaig als haar moeder, hoewel hy zich dien laſter van ter zyde laet aenleunen, wanneer hy zonder reden ſomtyds beklaegd word, als of hy het zelf wel gaern anders zag, maar het om ruſt te hebben vermyd; zy dekken zich onder een laken, en verheugen zich ſtil in dus te bezuinigen; zyn *karakter*, zyn verſtand, zyn vriendelykheid geeft hem over al toegang, hy is welkom by de meeſte menſchen; de weedernoodiging word op de kleingehuisdheid, daar men toch aen gewend is, gelegd. Maar hy heeft immers een ſchoone ruime binnezael; Jae, dat is zo wel zyn als zyn Wyfjes Pop, dat is het kruidje *roer me niet*; eevenwel word het byna eeven zo ruim gebruikt als eertyds het Heylige der Heyligen by de Jooden; en daer toe word een maend tyds toebereid, dan noodigt men in eens alle daer men een geheel jaer dagelyks is ontfan-

gen, en men wil met kosten en overdaet dan zyn rykelykheid doen blyken, en elk een oversnoeven, op dat het bleek, dat het niet om de onkosten gelaeten is; dan heeft men een byeenkomst van allerhande soorten en staet, en om zoo te spreeken van allerhande *natie*, als of men in ééne maeltyd kon voldoen de vriendelykheid in verscheide ryzen genooten, met uittereekenen hoe veel men wel van een ander genuttigd heeft; dit geschied alles egter in eens, om dat JAN HEN de kaamer maar eens op het jaar behoeft vuil te maaken.

Neem maar eens LAMBERT ALEBSCHIK, tot wiens huis tien jaeren lang in vier Steenovens de platte klinkers vergaerd wierden, waar van zyn geevel is opgemetseld; deeze, schoon hy twaelf vertrekken heeft, elk om t'hoffelykste, brengt zyn gansche leven door in een klein eetkamertje, daer nauwlyks zich zes menschen roeren en bediend kunnen worden, en dan durft hy nog ter nauwer nood 's winters vuur aanleggen, om de plaat niet vuil te maeken, maar behelpt zig meesttyds alleen met een koopere stoof, waar onder hy vier vry hooge kopere knoppen heeft laaten zetten, op dat door de waessem van onder uit de houte plank koomende geen roest op de schoone plaet zou veroorzaakt worden, wanneer hy by de bitterste koude tog eens is gedwongen vuur aanteleggen en met zyn stoof op de plaet by het vuur te kruipen, terwyl hy dan nog wel een dwyltje rontom op de plaet legt, op dat 'er niets op zoude konnen worden gestort; hy by my een kopje Thee komende drinken verzogt my op een schoone zomersen dag zyn huis eens te zien, waar van ik geen melding maeken zal om niet te lang te zyn, dit moet ik alleen zeggen, dat de Zolder en Vliering zoo glad geboend, de dakribbes en latten zoo wit geschuurd waeren, dat het geen mensch zonder het te zien gelooven zoude moogelyk te zyn; aan de deuren van alle de kaamers waren net geschuurde koopere krukken, alle omwonden met zindelyke witte doekjens, op dat ze niet zouden besmuk-

ſmukkeld worden; hy ging in de Kaamers op vilte muilen, om de koſtbaare Spaanſche matten en tapyten niet te beſmetten; ja, hy ſcheen wel de *Caſtelein* en niet de Meeſter van het huis te zyn; ik was beezig met my over de nettigheid van deeze man, daar ik jaloers over wierd, te verwonderen: wanneer een geſchreeuw van eenige meyden ons daer in ſtoorde en na beneeden deed gaan; wy hoorden, terwyl wy nog op de trap waren, zeggen: Dat is een gebrui! Wie heeft daer weer beezig geweeſt? het is hier waerlyk nooit gedaen werk! men zou wel zinneloos worden over die morspotten! Wat zal Men Heer zeggen! ik weet geen raed! daer mag een dag of drie opgeſchuurd worden! en doen wy beneeden kwaemen, vernaemen wy, dat er eenige olyvlakken op verſcheide plaeten van de marmere gang geſtort en ingetrokken waren; LAMBERT verbleekte als een doek toen hy het zag, en zeide, loop met ter haeſt en hael een dozyn of drie citroenen, en laet die daer op uitgedrukt worden, en zoetſe dan met karemelk af, maer laet alles ſtaen, neem elk een vlak en ſcheid er niet af, voor dat er de oly uitgetrokken is; en of de huishouſter zeide, dat ze booven de groote wasch had, die miſſchien al drie daegen gepakt geſtaen had, en dat, zoo zy die niet redden, er de zwart in het linnen zou koomen; hy zeide, boven zwart boven al, laet het linnen, ſchoon het yſſelyk is, dan liever bederven, die ſchaede kan herſteld worden, want myne marmere plaeten met vlakken te laeten is onverdraegelyk, gaet na de Steenhouwer om hulp, die de plaeten toch naderhand moet opſlypen; indien zulk een vuiligheid onder myn oog blyven moet, agt ik myn huis voor my geen duit waerd.

Ik dacht by my zelven, het is jammer, dat zo een man niet en trouwd, daar zoude zeeker een zindelyk geſlagt uit ſpruiten.

LIGTHOOFT van een moeder, die vroeg Weduwe was, opgevoed, en daar door weegens haere daegelykſe

onderrigtingen tot een voorbeeld van de uiterste zindelykheid geworden, munt daar zo in uit, dat hy de tettigste vrouwtjes daer in wel lessen geeven kan; toen zyn Moeder, die hy zeer lief had, gestorven was, had hy al zo gevoelige droefheid over haere begraeffenis, als over haere dood, want nu moest hy zyn Zy- en Binnekaemer openen, om de Vrienden by de begraeffenis te ontfangen, en zulk eene onverdraegelyke vuiligheid daer in toelaeten: Juist was het een zeer morsige dag, en de straeten, als of het zo weezen wilde, met sneeuw, hagel en een daar op gevolgde yseling bedekt; zyn hart kromp hem in, als iemand met zulke natte voeten intrad, en die van koude trentelden, scheenen hem op t'hart te treeden; op 't laetst komt er een bejaerd lyvig man in, die uit vrees voor de gladheid ysnagels in zyn schoenen had ingeschroefd om niet te vallen; zo dra LIGHTHOOFT nu de zolder van de kaemer door het indrukken van die puntjes hoorde kraaken, vloogen hem de traenen uit de oogen, 't welk door al de Vrienden verkeerd op de droefheid over zyn Moeder geduid wierd; Na dat de begraeffenis geeindigd was, nam hy een kaers en ging wel naukeurig zyn zolder naekyken, en jammerde op het zien van elk deukje in de vloer; hy sliep de gansche nagt niet van onrust; en zo dra het dag wierd, moest de Timmerman hier over ontbooden hem hier raed in geeven, hoe dit best te verhelpen; zie eens meester PIETER, zei LIGHTHOOFT, hoe een oude lompe vent met spykers in zyn schoenen myn zolder gehavend heeft, het kan er immers niet uitgeschaafd worden, want dan blyven het hollen, en als de Zon schynt, zou ieder, die voorby gaet, dit zien, bezie me die mooje planken eens, die ik geloof dat in de heele Stad geen weergaa hebben; dog meester PIETER stelde LIGHTHOOFT gerust met hem te verzeekeren, dat de deuken niet doorgingen, en de nerf van 't hout, die door dikwyls boenen zo digt was, alleen was ingedrukt, dat men dit ligt helpen kon,

met

met een dykje van kley drie of vier duim hoog rondom de kaemer te maeken, en dezelve dan vol waeter te gieten, en dat dan de deuken na vier daegen wel weer uit zouden getrokken zyn; en hoewel hem een koude schrik over het hart ging, toen hy van waeter op de gladde vloer hoorde spreeken, de verzeekering van de baes stelde hem gerust.

Nou, Men Heer, terwyl ik dit uitschryf, schiet myn nog in de gedagte, je goeje kennis EMMO BARENS, die is mee ommers sindelyker als de sindelykste Vrouw want om zen huis niet vuil te maake tracteert hy zen vrinde altyt in 't Heere *lossjement* en zen meit mot tweemaal s'weeks na de tuin om de spinnewebbes uit de boome te raage.

Kyk maar na SCHREEUWER, die ten eerste, toen zen vrouw gesturve was, al t' linde uit de kast haalde en verschikte, om dat het niet net genoeg na zen zin lag.

En, wat zegje van JORIS, die altyt mee de wast helpt opdoen, en dat beeter verstaat, als de beste Styfster, waarom hy ook altyt by zen Moeder gehaalt wort, als de wast daar t'huis komt, of het linne in de kast moet geschikt worde? en daar zyn nog zo veul duysent andere diergelyke *Gortetelders*.

Me dunkt, t' is genoeg en nou ken je zien, Men Heer, dat er zo wel mans als vrouwe aan die sindelykheid vast zyn, die jy zo sot noemt, en darom als je weer wat op de vrouwe zegge wil mot je eerst sien, of de mans daar ook niet mank an gaan, en dan mot je van de vrouwe swyge, of de mans der ook by haale, ik blyf,

MEN HEER!

U verstoorde Lesers

AMSTERDAM
den 29. *April* 1760.

KLAARTJE PUNTIG.

Zie

Ziet hier, Leezers, eenen brief, waaruit my toe-schynt klaar te konnen worden opgemaakt de onaaneengeschaakelde manier van denken en redeneeren van zelfs verstandige Vrouwen, in welker redeneertrant, vooral wanneer zy teegengesprooken worden of zich verbeelden op den toon getreeden te zyn, de *passie* heur ten leidraad strekt, gelyk deeze brief, en het daar in vervatte *raisonnement* van Juffrouw HANEVEER volkoomen uitwyst, terwyl de schryfster zich toont van dat slag te zyn, die gewoon zyn aan ieders zeggen of schryven zodaanige kwaadaartige beduidenissen te geeven, hoedaanige nooit in den sprecker of schryver te dier tyd opkwaamen, maar welken alleen hunnen oorsprong uit deeze ydele hersenkassen hebben; dus tergt zy my uit op eene oude vreijers haat teegen de *Sexe* in myn Vertoog over de zindelykheid, dat ik die alleen de vrouwen als eene kwaal heb aangereekend, en als of ik het schoonmaaken in het geheel als eene gekheid heb willen aanmerken, terwyl door de uitgaave van dit, en uit het voorige Vertoog het tegendeel klaar koomt te blyken. Ondertusschen spyt het my zeer, dat deeze bygeloovige achting ontrent de gewoonten van Ouderen en *Familie* meer kracht heeft by onze KLAARTJE dan de reden, weshalven ik haar hierin voor ongeneeslyk houde.

Doch meer spyt het my, dat zy my *absoluut* kent, 't welk uit haare beschryving van myn *persoon* en diergelyke omstandigheden blykt; hoe zy hieraan koomt, weet ik eigentlyk niet, of zy moet het van een van myne vrienden, wien ik het in *secretesse* verteld heb, dat ik dit blaadje schreef, gehoord hebben, want anders kan zy het *positief* van niemand weeten.

Om nu echter van het oogmerk van deezen brief kortelyk iets te zeggen, moet ik aanmerken, dat, hoe kwaalyk deeze verregaande zindelykheid aan de vrouwen staat, dezelve in mans nog meer te mispryzen is, en dat de bovenbeschreevene *Sardanapaalskinders* eerder by het spinrokken geplaatst, dan in het gezelschap van *cordate* mannen geduld konnen worden.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 298.]

Dat ieder naar zyn staat behoort gekleed te zyn ;
Geringe liên in 't grof , de ryken in het fyn.

Langendyk.

Onlangs vond ik my des Zondags achtermiddags in een aangenaam gezelschap van luiden van verschillende gezindheden. Het gesprek viel eindelyk op het geene elk in de Kerk dien dag gehoord hadt. Sommigen van het gezelschap wisten het gehoorde, in zulk eene goede orde voortestellen, dat ik my ten uitersten verheugd vond, dewyl het my een bewys was van bekwaamheid en sterke aandacht in den openbaaren Godsdienst, en te gelyk dat de Eerw. Predikanten de zaaken in de vereischte orde en met de noodige klaarheid hadden voorgesteld. Zy waren ook elk over den leeraar, dien zy gehoord hadden, by uitneemenheid vergenoegd ; uitgenoomen alleen Juffrouw Antje Graagmooy ; eene luchtige vrolyke bazin ; die hadt geen zin in de toepassing van Dominé Yverig. Zy was *brutaal*, met onwaarheden gestoffeerd : hy hadt zoo wat in het wilde over de pracht en overdaad in de huishouding, meubelen, en kleeders gepraat. *Wy waren*, viel zy uit, Tooneelpoppen, *wy hadden doorgeslaagene Waajers, om naar de Heeren te gluuren onder het Gebed.* Wel! heeft

Dominé dat van iemand gezien? en daar was eens eene Malloot, die dat gedaan hadt, moet dat dan aan allen verweeten worden? dat koomt ſchoon! Ik geloof, dat hy geen tyd gehad hadt om zyn geheele predikaatzie te beſtudeeren. TOONEELPOPPEN! om onze kleeding! Wel heeft de goede man wel ooit in Comedie of Opera geweeſt? Weet hy niet dat de *Acteurs* en *Actrices* gekleed zyn naar de mode van de perſoonen, die zy verbeelden? en dat moet immers elk onbevooroordeeld menſch erkennen dat zoo behoort, en in den haak en goed is, en dus ook dat er niets onberiſpelyk in is, dat wy nu de tegenwoordige mode volgen, zonder dat daar uit volgt, dat wy ons daarom aan pracht en overdaad overgeeven. Hoe moeten wy ons toch kleeden? naar de mode van de voorige eeuw? maar de predikaatzien van die eeuw hebben op die zelfde zotte wyze die mode ook voor pracht en overdaad uitgekreeten. Moet er dan geene onderſcheiding van rang en ſtaat in de kleeding te zien zyn? moet ik gekleed zyn als burgermeisjes of als onze keukemeid Katryn? en wie zegt toch aan Dominé dat ik my uit godlooze trotsheid, hoovaardy, en ydelgezindheid dus opſchik? is dat noodwendig gehegt aan den opſchik van myn ſtaat alleen? neen zeeker! ik heb dat wel eens gezien en beſpot in de Zondags kleeding van de gemeenſte menſchen, en zelf wel in die van de zedige Zusjes van myn fatſoen. Ik wil er wel voor uitkoomen, ik kleed my zwierig en *propertjes* naar myn rang om te behaagen: en om in dat behaagen aan myn medemenſch myn geluk te vinden, en dat heeft onze Nederlandſche Spectator beweezen eene goede zaak, en zelf een pligt te zyn; hy heeft wel gelyk; de kleeders maaken den man, gelyk men zegt. En met myn zwierige opſchik benadeel ik niemand, want papa is gewoon alles terſtond uit de hand te betaalen, en niemand is gedwongen myn voorbeeld te volgen, die het niet kan uithouden. En, ey lieve! laaten wy Dominé zelf eens bezien, kleedt hy zich niet in zyn rang naar de mode? is zyn bef niet altyd van superfyn Kameryksdoek, of Batiſt? en altyd eeven net zonder kreukje? Is zyn kleed en mantel niet altyd van het beſte laaken, en zoo zwart als git? ik heb hem nog nooit een kleed zien aanhebben dat

kaal

kaal geveegd was, of gesneeden en gemonteerd naar de mode van zyn Overgrootvader. Ik wil wel wedden dat zyn Kastoor hem ten minsten vyf of ses ducaaten kost, want de Bruigoms Kastoor, daar onze buurman alle Zondagen mede te Kerk gaat, is niet vierde part zoo goed. Ik heb hem daar over nooit van trotsheid of ydelheid beschuldigd; maar altyd gedacht, hy wil de gemeente door een behaaglyk voorkoomen voorinneemen, om zoo veel meer nut te doen. Hoor! hy is een verstandig en geleerd man, maar zedelessen te geeven, of te bestraffen is zyne zaak niet: hy gaat altyd de maat te buiten.

UEd: heeft groot gelyk, Nicht, antwoorde de bezaadigde Neeringziek, het koomt my ook voor, dat er over de pracht en overdaad veel te los in het wilde geschermd wordt, zonder eenige behoorlyke bepaalingen te maaken, welken ook waarlyk zeer moeijelyk te maaken zyn, en dus wordt met alle die bestraffingen geen het minste nut gedaan. Waarlyk! indien men uit deeze bestraffingen, welken men by alle gezindheden (ik gaa by allen te kerk) zoo los uitwerpt, het misdaadige van de pracht en overdaad zoude moeten opmaaken, zoo zoude men moeten besluiten, dat het ten aanzien van de pracht bestaat in het gebruik van kostbaarer Kleederen, en menigvuldiger kleuren in de zelven, in kostelyker Meubelen te hebben, en grooter huizen te bewoonen dan anderen, met één woord, daarin zyne medeburgers voorbytestreeven; en ten opzigt van de overdaad in al dat geene het welke men meer tot dekzel en voedzel gebruikt dan noodig is om te leeven. Wel! laaten wy eens voor een oogenblik onderstellen, dat alle 's lands inwooners op de vermaaningen deezer Heeren eens beslooten om die misdaad te vermyden, dat de ryke luiden, en zy die middelmaatige bezittingen of inkoomsten hebben zich noch in meubelen, noch in huizen, noch in kleeders van malkanderen onderscheiden, dat zy allen met de armen dezelfde stoffen, op de zelfde wyze gesneeden en tot kleeders gemaakt, droegen; (dit zoude moeten zyn, want de minste grootere kostbaarheid der stoffe, de minste verandering van fatzoen, zal aanstonts pracht zyn in het oog van die geenen die het niet betaalen konnen) en dat zy in die *uniforme* manier van leeven niets meer nuttigen dan nood-

zaaklyk is, om de overdaad te ontgaan. Welke, bid ik u, zoude dan de toestand worden van ons handeldryvende Gemeenebest, dat immers tot ons groote geluk zoo volkryk is, dat het land onmoogelyk, buiten toevoer van buiten 's lands, zyne inwooners kan voeden? Immers moest armoede en gebrek wel haast de geheele burgerlyke maatschappy der Nederlanden sloopen, dewyl duizenden van menschen, die enkel en alleen van de Fabrieken hun dekzel en voedzel hebben, zouden moeten stil zitten, en dus van het noodwendige tot leevensonderhoud versteeken zyn; het binnenlands vertier zoude verdweenen zyn, en de verzendingen naar buiten geheel en al ophouden, hoe men het ook neeme, want, indien de buitenlanders op ons voorbeeld, naar de les van onze onnauwkeurige zedenmeesters, der pracht vaarwel zeggen, dat is ophouden in kostbaarheid en verscheidenheid van kleederen van malkanderen onderscheiden te zyn, dan hebben zy onze Fabrieken niet noodig, of indien zy daar in volharden, (dat onze Predikheeren noch konnen, noch moogen, noch willen wenschen, zoo ik, wegens de schuldige achting voor hunne oprechtheid, vertrouw,) dan moeten evenwel onze Fabrieken te niet raaken, dewyl geene Volken iets van ons zullen willen ontbieden, wanneer wy in ruiling voor dezelven geene vruchten of Fabrieken van hun land willen ontvangen, omdat wy het gebruik daarvan als eene zondige pracht en overdaad verfoeijen. Wat zal van onze scheepvaart worden, waarvan immers zoo veelen en ik durf wel zeggen meer menschen in ons Gemeenebest leeven dan van de Fabrieken? immers zoude ook deeze ten eenenmaale vernietigd zyn. Hoe veele koopluiden leeven van dit verruilen van onze Fabrieken voor vreemden, die ten deele hier in het Land gesleeten, ten deele wederom met groote winsten naar andere Landen verzonden worden? immers waren ook deezen, indien men op zulk eene wyze de pracht en overdaad als zondig naaliete, wel haast tot armoede en gebrek vervallen. Zeeven achtste deelen van 's Lands inwooneren ten minsten zouden wegens gebrek moeten vertrekken; het Land zoude buiten staat zyn om zich zelven te beschermen, het welke buiten de volkrykheid onmoogelyk is, en de volkrykheid kan

hier

hier geene plaats hebben zonder Fabrieken; Negotie en Scheepvaart, en deezen konnen niet bloeijen, indien niet elk naar maate zyner middelen ryklyk is in zyne huishouding, huizen, en kleeders, indien de rykeren zich daardoor niet onderscheiden van hen die minder bezitten, dat is zonder pracht en overdaad, in dien zin genoomen, gelyk ik bepaald heb, leeven. Onze yverige Predikheeren zouden wel haast het elendige gevolg van hunnen yver tegen deeze pracht en overdaad gevoelen, indien men hun gehoor gave, dewyl het Land onmooglyk hunne geringe Jaarwedden zoude konnen betaalen. Men hoeft waarlyk geen tooveraar in opmerkingen te zyn om de zekerheid van deeze heillooze gevolgen te zien. In het tegendeel, wanneer de ryken hun vermoogen doen zien in een kostbaarer manier van leeven dan anderen, wanneer ieder naar zyn vermoogen zonder onmaatigheid boven anderen uitmunt, en zyne goederen gebruikt, niet alleen tot het noodzaaklyke dekzel en voedzel; maar ook tot het aangenaame en vermaaklyke, (en wie is dwaas genoeg van te durven staande houden dat zulks door de wysheid van den oneindig goeden God ons ontzegd is?) wordt het welzyn van allen bevorderd. De heilzaame afhangelykheid der menschen van malkanderen houdt te beeter stand, en dus wordt de saamenleeving, buiten welke de menschen noodwendig elendig moeten zyn, door eenen onverbreeklyken band te zaamen gehouden. Dit nu geschiedt door de onderscheiding in kostbaarer huishoudingen, meubelen, huizen, en kleeders; daardoor zingt de Weever op zyn getouw, de Spinder aan zyn wiel een vrolyk deuntje, wyl hy weet de kost en kleeders te hebben; daardoor leeven de Fabrikeur en Koopman ryklyk; daardoor hebben alle Ambachtsluiden de kost, en leeven vergenoegd; en daardoor is de Overheid in staat om binnen 's Lands goede orde te houden, en buitenlands geweld af te keeren; en zeeker, men moet zeer ongezonde herssens hebben, indien men deeze onderscheiding, deeze zoogenaamde pracht en overdaad, de bron van het algemeene heil en zeekerheid, als iets onbehoorlyks en misdaadigs kan aanmerken.

Ik vraag hier nog by, vervolgde EUGENIUS, of, indien de Fabricken, Koophandel, en Scheepvaart konden ſtand houden, als wy ons van die zoo genaamde pracht en overdaad ſpeenden, door die onderſcheiding, die meerdere of mindere koſtbaarheid in maniere van leeven te doen ophouden, (dat my eevenwel zoo wel als den Heer NEERINGZIEK onmooglyk toeſchynt) zouden wy dan gelukkiger en deugdzaamer leeven? dan zouden wy de winſten, die wy met onze Fabricken, en Koophandel van andere volken trokken, moeten opleggen, wy zouden onze ſchatten vermeerderen, en bewaaren, tot niemands nut, en zouden dus zeer wel gelyken naar die ongelukkige bewerkers, en bewaarders der goud- en zilvermynen, die ſchatten behandelen en bewaaren zonder daar eenig nut van te hebben, voor den geſtaadigen arbeid, die zy daar toe doen. Onder uw welneemen, Myn Heer! Viel de barmhartige Juffrouw ARMGARDA hier op in, dat volgt niet. Men zoude zyne winſten aan de armen konnen geeven. O hoe veele bedroefde Zielen zoude men dan vervrolyken! hoe veelen van elende en verderf bevryden! De armen te bezorgen, hervatte de braave EUGENIUS, Juffrouw! denk ik met u dat onze pligt is, en dat zyne leevens manier zoo koſtbaar aan te leggen, dat men voor den armen en behoeftigen niets over heeft, eene allerſnoodſte misdaad moet gehouden worden. Maar wie zyn armen en behoeftigen? deezen zyn by my oude en zieklyke menſchen, die buiten ſtaat zyn te werken, of ook zulken die door wiſſelvalligheden buiten hunne groote ſchuld in gebrek gevallen zyn, de eerſten moet men beſtendig geeven, en de anderen trachten op de been te helpen, om eerlyk hun brood te konnen winnen. En zeeker! dat kan elk behoudens die zoogenaamde pracht en overdaad doen. Maar dat luije ſchuim van volk, dat door zyne luiheid gebrek lydt, moet men door dat gebrek tot werken dwingen: de winſten, welken men om de afgeſchafte onderſcheiding in manieren van leeven nutteloos zoude moeten opſtapelen, aan dit volk ter vervulling van zyn gebrek uittereiken, is de luiheid aanmoedigen en alle ſnoode gebreken, welken uit de zelve voort-

koo-

koomen, koesteren en aankweeken; en daar heeft UEd. een afkeer van. Ik meen dat de pracht en overdaad moeijelyk te bepaalen valt, en dat in het wilde daarover te bestraffen meer naadeel dan voordeel doet.

Tot dus verre toehoorer geweest zynde nam ik de vryheid te zeggen, dat het my toescheen dat het misdaadige van pracht en overdaad niet zoo moeijelyk te bepaalen is, als het gezelschap wel dacht, en dat zelf elk oplettend mensch dit zonder gevaar van mistasten zeer ligtlyk ten opzigte van zyne manier van leeven in zyne byzondere omstandigheden kan bepaalen. Ik stond toe dat de onderscheiding in kostbaarheid van kleederen, van meubelen, huizen en huishouding voor pracht en overdaad uittekryten, een zeeker bewys is dat men van de zedekunde weinig weet, en den tegenwoordigen staat der zaaken, waar in veele ingebeelde behoeftens tot weezenlyke behoeftens geworden zyn, nimmer in zyne gevolgen overwoogen heeft. Pracht en overdaad is uitmuntendheid boven anderen in het gebruik der goederen, waar door men zich zelven en zynen naasten beleedigt, en byzonderlyk hen, tot welken men naadere betrekking heeft dan tot anderen, van dat geluk doet versteeken zyn, waartoe men hen kan en verpligt is te brengen. Luiden, die groote schatten en inkoomsten bezitten, bevorderen buiten twyfel door boven anderen in verteeringen uittemunten den welstand des volks, maar dan, wanneer zy behoorlyk zorg draagen dat deeze hunne verteeringen geschikt zyn naar de byzondere omstandigheden der maatschappy waar van zy leden zyn, dat is, dat zy zoo veele leden van dezelve gelukkig maaken, als moogelyk is: want, uitmuntende verteeringen te maaken, welken veel eer vreemde natien doen bloeijen, dan de leden van zyn eigen volk, is eene ondeugende beleediging van het zelve, eene onverantwoordelyke verwaarloozing van dien pligt, waartoe elk lid eener maatschappy verbonden is, de bevordering van haar geluk. Dan bevorderen deezen door hunne uitmuntender verteeringen des volks heil, wanneer zy zorge draagen, van zich om de zelve

gee-

geene voortreffelykheid , geene eer ; en fatsoen boven anderen aantemaatigen , want dus wordt alle reden van naavolging voor onbedachtzaame menschen , die het niet zouden konnen uithouden, weggenoomen: daar het tegengestelde hen wel haast ter naavolging zoude sleepen en in het verderf storten. Door uitmuntender verteeringen te maaken zich buiten staat brengen om den noodlydenden bytespringen is hem grootlyks verongelyken. Om zyn fatsoen te houden zyn gansche inkoomen te verteeren , niet tegenstaande men een groot huisgezin van Kinderen heeft , die men in dat fatsoen optrekt, maar ondertusschen in het zeekere voorzigt brengt van ongelukkig voor zich zelven , en anderen tot een last te zyn , is hen grootlyks beleedigen, en de maatschappy van nutte leden berooven, die daardoor te gronde moet gaan. Wanneer men eenigen tyd groote winsten met zynen koophandel heeft gedaan, en zyn kapitaal vermeerderd , terstont zyne uitgaaven te vermeerderen , en daarin boven anderen uittemunten dat is eene zondige pracht en overdaad bedryven , dewyl men zich daardoor in gevaar brengt van by verlies, het welke altyd in den handel tegen winst behoort overgesteld te worden , en zich zelven , en anderen te bederven. Een iegelyk voorzeeker kan en behoort hier ten opzigte van zyne uitgaaven de bepaalingen te maaken, en dus zorge te draagen, dat men door boven anderen uitmuntende te zyn in verteeringen , noch zich zelven , noch anderen beleedige. Dit wierdt van allen toegestemd, en dus ook met een, dat de pracht en overdaad op den predikstoel zeer wel kan behandeld en bestraft worden.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 299.]

Dit zyn de feilen die 'k voor ditmael wouw beschouwen,
En met myn' zwakke stem voor 't luist'rent oor ontvouwen;
Als zynde gruuw'len, daer veel zielsverderf uitbroet,
En niet te zwygen voor een deugdelyk gemoet.

ZEEUS.

MYN HEER SPECTATOR!

In uw laast uitgekoomen Vertoog, het welk over de waare bepaaling, wat met recht overdaad en pracht genoemd word, handelt, heb ik gezien, hoe uwe ANTJE GRAAGMOOY, en met recht zeeker, zich gebelgd hield over de uitdrukkingen en algemeene bestraffingen van Dominé YVERIG, daar hy allen opschik, als optoisel van Toneelpoppen, en het draagen van doorschynende Waajers tot het begluuren der Heeren onder het gebed ingevoerd te zyn wil doen doorgaan, terwyl zy toont, dat Dominé ruim zo zwierig, dan zy, is: en zeeker! de Heeren Predikanten die ook menigwerf tegen de overdaad uitvaaren, lusten, hoe zeer zy die kosten onder de overdaad reekenen, het beste en lekkerste uit een *ragout*, en ook de malsche uitgebroeide vroege groenten zeer wel: Waar meede ik alleen wil aantoonen, dat zy zich schuldig maaken aan die zelfde gebreken, welke zy in anderen bestraffen.

By deeze geleegenheid schoot my een geval te binnen, welk my voorkwam nog een graad erger dan het bovengestelde te zyn, en het geen daarom niet minder, zo ik meene, uwe opmerking waardig zal zyn, waarom ik de vryheid neeme het zelve UE. in geschrift toetezenden, ten einde daarvan, zo Gy het goedkeurt, in uwe Vertoogen gebruik te maaken.

Onlangs, wanneer eenige van de fatsoenelykste luiden van

deeze Stad, lust gekreegen hebbende om eenige vroolyke uitspanning te neemen, elkander ten hunnen huize genoodigd hadden op een danspartytje, was dit aan Dominé AARDWURM eindelyk in het oog geloopen, en het stak hem zo op den krop, dat hy de geleegenheid om Gods Woord te verkondigen tot het bereiken van zyn oogmerk gebruikende zich in de volgende eer- en faamroovende, ja onchristelyke woorden teegen die geenen, die zich met dit onnoozel vermaak hadden beezig gehouden, van den openbaaren kanzel uitliet.:

Dat men in deeze dagen, waarin het Lyden van CHRISTUS *gepreedikt word, waaraan een verstokte Jood en verblinde Heyden gevoelig zoude zyn, ontuchtige en ligtvaardige danspartijen, aan de huizen verzogt, hield; dat men daar den grond deed schudden om den toorn Gods met opgeheevene handen te verzoeken tot straffe over het land, met de aarde op nieuws door aardbeevingen te beweegen, en op haare pylaaren te doen daveren, en zulke Heemeltergende ongerechtigheden te pleegen, die geen Heyden zou willen doen, en de allerslegste Christen verfoejen moest.*

Wat dunkt U, Heer *Spectator*, is dit niet wel den pligt van eenen Leeraar waargenoomen? deezen kan men immers geenen *stommen hond* noemen: neen: hoewel zyne onbeschaamdheid in deeze bestraffing hem ligt onder het getal der *Cynici*, zo vermaard weegens hunne onbeschaamdheid, konde doen stellen.

Hier loopt hy immers (gesteld zynde dat het houden van zulke gezelschappen en het aanleggen van een dansparty, om daarmede een onschuldig vermaak te neemen, op zichzelven zondig ware) het oogmerk van den zagtmoedigen Heiland voorby, die in de les aan zyne Apostelen (voor welker navolgers de Predikanten zich gaarne gehouden zagen) gegeeven dezelven vermaant, wanneer een broeder gezondigd heeft, eerst alleen en daarnaa van nog eenige broederen verzeld, hem zyne zonden onder het oog te brengen, en tot beetering aantemaanen, alvoorens het der Gemeinte bekend te maaken, en hem als eenen Heyden of Tollenaar te houden, gelyk hy door zulke manier van bestraffing hier gedaan heeft: want daar het in deeze Stad vry algemeen is elk, die niet naar de heerschende smaak denkt, als godloos te veroordeelen, zo konde deeze bestraffing van particuliere luiden, welken om die begaane daad zeekerlyk door deeze toepassing aangeduid wierden, het welk voor een Predikant onge-

ongeoorloofd is van den kanzel te doen, geene andere gevolgen hebben, dan, dat deeze luiden (te meêr daar de Predikant het gezegd hadt) voor het allergodlooste uitvaagsel van de aarde by de zulken, die hier naar deeze heerschende mode denken, te boek gesteld en als zodaanig door hun behandeld werden, ja als de zulken aangezien, om wiens wil het Opperweezen dit land met aardbeevingen, die zy door deeze hunne zonden over het zelve verzogten, wilde bezoeken; en dus worden deeze menschen door die handelwyze van deezen Leeraar tot gehaatte leden der maatschappy gemaakt, de broederlyke liefde weggenoomen, en de saamenleeving het onderste booven gekeerd.

Weinig straalt ook in de woorden van deeze bestraffing die overtuigende zagtmoedigheid door, die zo eene noodige eigenschap daarvan is, terwyl de plaatze van overtuiging en zagtmoedigheid door eerroovende scheldwoorden vervuld word, en den bedryvers van deeze onverschillige zaak eene zonde van ontucht opgeteegen, en het dansen niet alleen verre beneeden de deugd van eenen zelfs allerslegsten Christen, maar ook van een Heyden, gesteld: En hoe weinig de bestraffing van deeze danspartytjes eens onderzogt zynde met de reeden zoude overeenkoomen, zal terstond blyken, zo men die maar eens toetse aan dat geen, dat door uwen geachten voorgânger zo bondig ontrent de geoorloofdheid of ongeoorloofdheid van het dansen is terneedergesteld. In onze Stad, vreeze ik, zoude het echter weinig nut doen, daar de reeden verbannen word in zaaken, die men, hoe zeer te onrecht, tot het weezen van den Godsdienst trekt, en daar een uitgestreeke tronie en een zeedig kleed, het geen meesttyds een hoogmoedig mensch bedekt, genoeg is om iemand by de weereld voor eenen waaren geloovigen te doen doorgaan.

Het schynt my dan toe het beste middel, om deeze en diergelyke uitdrukkingen van den Preedikstoel te weeren, gelyk ik ook meen, dat de verpligting tot het bewaaren der rust van de saamenleeving zulks volstrekt vordert, dat zich de Hooge Overigheid aan zulken wyze van Preediken laat geleegen leggen, en zodaaniger Leeraeren tong door dwang van rechten beteugele, wyl hunne in hun eer beleedigde ingezeetenen anderfins met groot recht in den oordeelsdag teegen de Overheid zouden moeten getuigen van hun welzyn volgens haar pligt niet behartigd

en de rust en veiligheid der maatschappy niet bewaard te hebben.

Om echter nu deezen Leeraar zo min moogelyk aan elk bekend te maaken, zal ik, hoewel hy zulks niet verdiend, zonder plaats of naamteekening 'er bytevoegen, my onderteekenen,

MYN HEER SPECTATOR!

U Toegeneegen Leezer,

HEER SPECTATOR!

Ik hebbe eene Dogter, die ik teeder lief heb, dewelke in haare eerste jeugd haare braave Moeder verlooren hebbende seedert dien tyd onder opzigt van myne Suster is opgevoet, tot dat zy in staat was om myn huishouden te koomen ophouden. Wat aangaat de *educatie* die myne Suster aan haar gegeeven heeft in het huishoudelyke, ik kan haar niet genoeg bedanken voor de goede lessen, die zy myne dogter daar in gegeeven heeft, doch wat het Godsdienstige aangaat, daar over dunkt my reeden te hebben my ten uitersten te beklaagen; niet daarover, dat zy haar niet in de grondstukken van den Godsdienst heeft laaten onderwyzen; neen, maar daar over, dat myn kind, het welk van zich zelven van eenen niet al te gezonden en droefgeestigen aart is, door haar in dien verkeerden trein van denken gebragt is, waar door al het vroolyke uit 's menschen leeven weggenoomen word, door dezelven in dien waan te brengen, als bestond de waare Godsvrugt en deugdsbetragting in het haaten van alles wat den mensch eene vroolyke uitspanning geeft, en dat niemand, die deeze strenge regel niet volgt, onder de waare Christenen te tellen is.

Gy begrypt ligt, dat myne Suster onder dat slag van menschen behoord, die men heedendaags zoo sterk ziet vermeenigvuldigen; En onder die *passeert* zy wel voor eene verzeekerde geloovige, terwyl zy tyd, en plaats van haare bekeering weet te bepaalen, waar en wanneer zy aan 't staan gebragt, overtuigd, ontdekt, en doorgebrooken is.

Myne

Myne Dogter nu, die onder haar opzigt door iemand van dien smaak in den Godsdienst onderweezen is en by eenen soortgelyken Predikant haare Geloofsbelydenisse gedaan heeft, is daar door in sommige stukken van den Godsdienst volgens myn gevoelen in een verkeerd, ja ik zegge in een tegen de geloofsbelydenis en formulieren van onze Kerk aanloopend, begrip, want niettegenstaande zy geen ergerlyk leeven leid, maar in tegendeel den openbaaren Godsdienst altyd met vrugt bywoont, en zich oefend in de Schriften, kan ik haar echter daar niet toe krygen om het Heylig Avondmaal te nuttigen.

Zy durft zich, zegt zy, zoo veel niet aanmaatigen, wyl de zaak haar nooit zwaar genoeg heeft op haar hart gewoogen, en zy niet zoude durven verzeekeren, dat er in haar hart iets is omgegaan, en haar Tante heeft haar wel ernstig gewaarschuuwd van zich, terwyl zy noch zo aan de dingen van den tyd gehegt was, daar van te onthouden, zo dat alles, wat ik hier tegen inbrenge, volstrekt geen de minste vrugt van overtuiging heeft. Ja, wanneer ik hier sterk op aandringe, vervalt zy in zoo eene mismoedigheid over haaren zielsstaat, dat ik dikwyls bedugt ben, dat het van kwaade gevolgen voor haar zoude zyn, weshalven ik dan myn voorneemen, om haar verder te overtuigen, moet staaken.

Nu in de jongstvoorleeden Kersweek ging ik eens myne Suster bezoeken, en bragt het op het praatje van het Avondmaal gaan, en vroeg haar de reeden waarom zy myne Dogter in dat verkeerd begrip gebragt had, dat zy zich daar van moest onthouden, dat ik niet beeter wist of zy leide een deugdzaam leeven, zoo in het waarneemen van de pligten omtrent God als haare naasten, en dat ik van gedagten was dat het Avondmaal door zulken met gerusten gemoede mogt genuttigd worden.

Het verwondert my niet, Broeder! zeide zy, dat gy zodaanig eene aan de Tafel des Heeren zoud laaten gaan, als gy daar beschryft, want gy zyt mee van dat soort van Burgerlyke Christenen, die in de uiterlyke pligten blyven berusten; maar ik zou my over myne Nigt bedroeven, zo zy onder zo veele heerlyke middelen van Dominé GULDEMOND en meer andere braave Leeraaren geene meerdere overtuiging gekreegen had.

Spreek my niet van uwe zo genaamde GULDEMOND, viel

ik haar in, die van de verheevenste van Gods werken in de allerlaagste uitdrukkingen en laffe straattaal spreekt, zo dat hy, ik gruwe van het te zeggen, iemand, die met hem over zyne innige zielsgestalte sprak, vraagen durvde, of Gods Geest nog niet aan zyne conscientie gepeuterd had. De reeden, vervolgde zy, zonder my op het gezegde te antwoorden, waarom uwe Dogter niet ten Avondmaal gaan moet, is zeeker zeer gewigtig, maar ze zal voor U misschien niet voldoende zyn.

Want zou men maar allen, die CHRISTUS noch niet vast hebben, en die alleen een ontwaakt geweeten hebben, en de noodzaaklykheid van anders te moeten zyn wel zien, doch echter nog te veel aan de dingen van den tyd gehegt zyn, gelyk uwe Dogter, tot het Avondmaal zo toelaaten, en hun deel laaten-neemen aan CHRISTUS, daar zy er noch geen deel aan hebben! wel hou wat.

Hierom meen ik, dat ontwaakte bekommerden, en die onder eene zwaare overtuiging leggen, doch voor zich zelvs noch zeer duister zyn (gelyk de zalige Broeder ZWAARHOOFT, die zo een ongelukkig einde niet zou gehad hebben, had hy in zyn stryd wat meer op de harde en scherpe bestraffingen van GULDEMOND agt gegeeven) ja zelfs, die geenen, in wien onder het ernstig zoeken de afgoden nog niet vallen, maar die zich aan de weereldse opschik en mode nog vergaapen, en daarom nog maar alleen voor 't hek staan en op de hartveranderende genadetyd wagten, van 't Avondmaal moeten geweerd worden, en er niet dan die van hunnen doorgebrooken genadestaat verzeekerd zyn, daar behooren toegelaaten te worden.

Dat myne Dogter zich zo kleed, antwoorde ik, is myn wil, want ik vinde daar in niets, dat men zich naar zyn fatsoen en naar de mode opschikt; en ik bid u, Suster! wat doed de kleeding er toe, wanneer men zich daar zo niet meede beezig houd, dat men het noodzaaklyke uit het oog verliest? gebruik toch bid ik U reeden; Reeden, zeide zy, in zaaken van den Godsdienst! dat is recht het zeggen van alle Libertynen, de reeden moet hier gevangen leggen, en wat het er toe doed kan een natuurling, als gy zyt, niet begrypen, Broeder!

Maar, voer ik voort, zeg my dan eens, wat opschik zoude myne Dogter moeten laaten, om dat uiterlyke van eene volgens uw gevoelen waare begenadigde te hebben?

Vraag

Vraag je dat, Broeder! was het antwoord, ze moest die veelverwige Sakken laaten, en effen Japonnen draagen, zy moest geen geschulpte of stopdraade kanten draagen, of geene genaaide halsdoeken, maar effen Neteldoek, of Batist, je kunt het immers zo fyn neemen als je wilt, en dat het zo veel kost als het genaaide goed: waarom kan zy haar halsdoek niet door het koordtje van haar Keurslyf haalen? waarom moet zy juist zo een roode borst vol Linten daar toe voorgespeld hebben?

Maar, Zuster! zeide ik hier op, terwyl gy geene reeden hooren wilt, zal ik U met voorbeelden van menschen van uw gevoelen dooden. Juffrouw SARA gaat die niet ten Avondmaal, en draagt die echter niet zulke Kleederen als myne Dogter? en ik geloof, dat gy aan dezelve de gunst van een verzeekerde geloovige te zyn niet zult ontzeggen.

Wat zal ik U antwoorden, voerde zy my toe, Suster SARA is thans in eene zeer afgezakten staat; zy was te vooren altyd onder de middelen by de Dominees GULDEMOND of STEMMIG, en zy sloeg nooit eene Catechisatie of Nabetragting over: maar wat zal ik zeggen, dat ze nu, terwyl ze dit nalaat, en zo pragtig na de weereld uitgedost gaat, ten Avondmaal gaat, het is voor haare rekening; maar dat weegt me wel zwaar op het hert.

Eindelyk wilde ik toen myne Zuster overtuigen, dat onze geloofsbelydenisse en de formulieren zelfs aan zwakgeloovigen, jaa boetvaardige Zondaars het gebruik van het Avondmaal toelieten, doch alles te vergeefs; zo dat ik, dit haspelen moede wordende, haar verzogt my het plaisier te doen van myne Dogter voor myne reekening aantemoedigen tot het gebruik van 't Avondmaal, of ten minsten haar op dit stuk nooit meer te onderhouden; dat ik haar op de toen volgende voorbereiding tot het Paaschfeest eens naa de Walse Kerk meende mede te neemen; om te zien, of zy aldaar door kragt van reeden van den Leeraar te overtuigen was.

Zy antwoordde my, dat zy van haar gemoed niet kost verkrygen, zulke *profane* en *Atheistise* stellingen aan dat Meysje inteboezemen, en dat ik haar maar na die Kerk moest meedeneemen, dat zy dan ook wel haast die Arminianery, die ik er geleerd had, zou inzuigen.

Dit maakte my moeilyk, zo dat ik eenigsins verstoord van haar afscheid nam.

Ik heb nu dit myn voorneemen van myne Dogter in de voorbereiding meedeteneemen in het werk gesteld en met dat goed gevolg, dat myne Dogter tot des Heeren Avondmaal zoude genaderd zyn, had zy niet tot haar ongeluk in dien tussentyd haar Tante gesprooken; die haar vooral over dit te Kerk gaan in de Walse Kerk zo heeft doorgehaald, en het als eene zo zwaare zonde op haar gemoed gezet, dat zy thans in eene allerzwaarste droefheid gedompeld is, niet dan om eene saamenspraak met *praktikaale* Dominees roept, en van haar goed voorneemen volkoomen afgestapt is.

Ik vraage U, Heer Spectator, dan in deezen raad, wat te doen, om haar uit deeze droefgeestigheid te redden, en met eenen van deeze verkeerde begrippen te overtuigen en aftebrengen.

Die Predikanten, daar zy om roept, ben ik geresolveerd niet by haar te laaten koomen, want dan heeft my de veelvuldige ondervinding geleerd, dat ik niet veel gelukkiger einde van haar, dan van ZWAARHOOFT, zoude kunnen wagten. Red my dan toch, door het aan de hand geeven van het een of ander middel, uit den nood; en denk, dat gy daar door ten hoogsten verpligt

HEER SPECTATOR!

Uwen Raadeloosen Leezer;

JAN RONDBORSTIG.

Middelburg
den 25. May 1760.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 300.]

Scribendi recte, ſapere eſt, & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ:
Verbaque proviſam rem non invitæ ſequentur.

HORATIUS.

Wel denken is de bron en oorſprong van wel ſchryven.
Wilt gy in kenniſſe en in weetenſchap beklyven.
Doorzoek de ſchriften van de wyzen kloek van raad.
De woorden volgen ligt als gy de zaak verſtaat.

HUYDECOPER.

Omdat zodanigen, die wat meer weetende dan het gemeen gereed zyn by alle gelegenheden met hunne herſen-vruchten voor den dag te koomen, door het leezen van den volgenden brief leeren konnen, wat 'er tot een goed ſchryver vereiſcht wordt; en omdat anderen daardoor ook konnen in ſtaat geſteld worden, om over de waardy der Schryveren en derzelver Schriften te oordeelen; heb ik goedgevonden deezen in het licht te geeven, zonder merkelyke verandering daarin gemaakt te hebben.

MYN HEER SPECTATOR!

Daar is een zeker ſoort van menſchen, die zich *Schryvers* noemen, en die in dit beroep ruim zo arbeidzaam zyn, als een ander handwerks-man.

Daar mag nauwlyks een boeklyst gedrukt worden, of zy moet met de bekendmaaking van een hunner werken pronken. Boeken te schryven, en die te laten drukken, valt hun zo gemaklyk, dat zy 'er niets verder toe van noden hebben dan pen, inkt, papier, en een Drukker.

Met dezen voorraad valt men aan 't schryven en drukken, en de Auteur verheugt zich, wanneer hy de werreld een menigte papier kan tonen, waarop niets anders staat, dan het geen hy zelf niet behoorlyk weet, en anderen noch nut noch noodzaaklyk is om te weten. Men heeft deze schryfzucht de Duitschers inzonderheid verweten, en zy hebben het ook wezentlyk verre daarin gebragt; maar men schynt onzen Landaart te kort te doen, indien men hun weigert de eer van schryfziekte met andere naatsien te delen. Doch ik zal mogelyk op een anderen tyd meer van de vremdelingen zeggen, terwyl ik van onzen voorrang thans niet durf afstappen.

't Is een vooroordeel, dat die gene maar een groot geleerde hiet, die veel boeken heeft geschreven. Dit vooroordeel is evenwel by zeer vele menschen tot een regel geworden, die naauwer in acht genomen word, dan veele andere. De meeste onzer Schryvers geloven, dat leven en schryven een en 't zelve is, en dat zy alle ogenblikken verliezen, waarop zy de werreld geen nieuw bewys geven, hoe vlytig zy in hun handwerk zyn. Dit bygeloof plaagt niet alleen de kleine geleerden, maar zelf die genen, die vooruitzicht, geleertheid, en verstand bezitten, gaan in dit stuk te verre. Het vereischt geen geringe krachten, door zyne schriften de goedkeuring der kenners te winnen. Vele geleerden, die zo verre gekomen waren, hebben daarna met even zo veel moeite de-

ze

ze hoogachting weer verloren. Zy hebben niet kunnen ophouden met schryven, en, dewyl zy alle hunne werken voor wonderwerken hielden, moest alles aan de drukpers overgegeven worden. Maar door deze vlyt zyn zy hunne eige verraders geworden, men heeft hunne zwakte, eenvoudigheid, en hoogmoed ontdekt, waar door hun verkregen roem eensklaps weer gezonken is. 't Is een grote kunst iets goeds te schryven, maar geen geringer kunst, op zyn pas weer uittescheiden. Een naam, die ons altyd in de oren klinkt, dien wy in alle hoeken van de boekwinkels aantreffen, begint ons op 't laatst te stuiten, en wy beginnen met reden te twyffelen, of deze man by al zyn arbeid wel gedagt heeft.

Het denken is eene gevaarlyke en moeilyke zaak, zegt VADIUS: de werreld heeft nu reets verscheiden delen in *Quarto* met myn naam gezien, die denzelven overal met roem uitgebreid hebben. Meêr dan eene Boekzaal is met myn lof opgevult, en men heeft het billyk gevonden my in 't gezicht te zeggen, dat myn naam onsterflyk zyn zou. Evenwel weet ik zelf, dat ik geen enkel ogenblik by myn arbeid vruchteloos met denken verspilt heb. Duizent *Folianten* waren 'er enkel tot myn dienst gedrukt, deze hoefde ik maar nateslaan, dewyl ik toch voorgenomen had niets anders te schryven, dan het geen 'er reeds voor my geschreven was. Door dit middel stond de werreld over myne geleertheid verbaast, en de grootste pilaren derzelve zagen myne uitleggingen, myne verklaringen en myne uitspraken met die eerbied aan, die men myne bejaarde *Folianten* en my schuldig was. De ouden zyn het die wy moeten navolgen: Deze hebben alleen voor ons gearbeid, en dewyl wy derzelver *echo* maar behoeven te zyn, om een

een groten naam te verkrygen , wat hebben wy dan nodig zelf te denken!

Zedert dat dit laatste weêr de mode is geworden, heeft men de werreld met de ergste ketterijen vervult, die van de ware geleertheid afwyken, en die den roem, welken wy Schryvers verkregen hebben, geen geringen afbreuk doen. Men behoorde van rechtswegen door een strenge wet te verbieden, dat geen Auteur by het opstellen zyner boeken mogt denken. My zal het genoeg zyn, dat men t' avond of morgen op myn grafsteen zette: VADIUS heeft meêr boeken geschreven, dan anderen gelezen hebben.

Ik laat dezen groten geleerden graag alle deze schriklyke denkbeelden van de geleertheid over. Ik berisp hem ook niet eens, dat hy de ouden nergens anders toe te gebruiken weet, als om ze uittescbryven. Wat zou ik daarby winnen, indien ik een man wilde tegenspreken, die door de Vorsten der geleerde werreld reets is vergood geworden? daar zullen altyd luiden gevonden worden, die zich over hem zullen verwonderen, en hem navolgen. Met deze heb ik niets te doen, dewyl het slechts den Moriaan zou gewasschen zyn; derhalven zal ik met die genen alleen spreken, die in het toekomende de werreld hunne schriften zoeken medetedelen, en ik wil hopen, dat myne vermaningen ten minsten by enigen een indruk zullen maken.

Jongelingen moeten voornaamlyk zorg dragen, van niet te vroeg met hunne schriften in de werreld te komen. De eerste pas, die een Jongeling reukeloos op den weg der Schryvers doet, zet hem dikwils eensklaps zo verre ten achteren, dat men van alle zyne toekomende ondernemingen niets goeds verwacht.

Stel-

Stellen wy eens, dat hy den misslag dezer overyling door andere proeven verdonkert, zo zal hy toch gestadig daar berouw over hebben, dat hy zich te vroeg gewaagt heeft. Ik heb brave mannen gekend, die zich in deze omstandigheden bevonden, en die alle moeite aanwenden, om hun eerste werk uit de werreld te helpen, om te gelyk daardoor het geheugen van hunnen misslag uittewisschen. Ik hou niet van deze zogenaamde proeven der jeugt, zy zyn altyd zwak, al zyn ze noch zo goed, en alle diergelyke schriften kunnen wy zonder schade ontberen.

Het vooroordeel is eene ziekte, die het verstand vergiftigt. Dit juk moet een jong Schryver het eerst van den hals schudden, want hy zal altyd in zyne besluiten missen, zo lang hy dezen waan volgt.

Hy zal van de ware geleertheid altyd afwyken, en zyne schriften zullen altyd blyken geven van een slaafsch gemoed, dat dezelven al vroeg in vergetelheid brengt.

Een Schryver moet, eer hy zelf de pen op 't papier zet, op het naauwkeurigste de regels weten, waar na hy schryven zal. Het vlytig lezen der ouden zal hem hier in de beste onderrichtingen geven. Uit deze moet men niet alleen hunne manieren van spreken, maar veel meêr hunne wyze van denken leren.

Hy moet hunne regels aannemen, welke het menschelyk verstand zo veel tot eer strekken: en dewyl deze roemwaardige ouden alleen de natuur en het gezonde oordeel volgen, zo vind hy in deze beide stukken eenige middelen, die een werk aangenaam en bondig maken.

Een Schryver moet talen weten, opdat hy overal het verstand, het schone, en het verhevene der geleertheid zoeken moge. De grondige kennis zyner

moedertaal is hem gansch onontbeerlyk. Hy vind altyd meêr gelegenheid om die te gebruiken dan eene vremde, en men kan van hem eischen, dat hy door zyne schriften, voornaamlyk zyn Vaderland, dienstig moet zyn.

In zyn styl moet hy het opgeblazene, en het kruipende, met dezelve behoedzaamheid vermyden. Het geen hy voortbrengt moet altyd met de geschapenheid der zake, van dewelke hy spreekt, overeen stemmen, en hy moet de taal, waar in hy schryft, zo sterk in zyne magt hebben, dat hy in staat is, om overal de eigentlykste uitdrukkingen te gebruiken. Hier in bestaat de natuurlyke, de schone schryfaart, en deze behoedzaamheid toont aan, hoe verre men daar in gevordert is.

Zy zyn delen van 't geheel, die door de naauwe verknochting met elkander eene ware schoonheid uitleveren. Eene zulke schryfwyze heeft zekere bevalligheid, die allengs de harten wint, die zich zonder eenig blanketzel vertoont, en die de edele gedagten tot eer strekt, die de Schryver meêdeelt.

Een Schryver moet denken. Dit is het hoofdpunt. Een gemaklyke uitdrukking, een vloeiende styl, wanneer die met geen gedagten verzelt is, is een vlugtig en verganglyk geluid. Zy voldoen een ogenblik, maar zodra het verstand zyn recht vordert, stuiten zy ons tegen de borst. De grote kunst van te denken alleen is 'er de rechte ziel van. Een Schryver moet alzo de zaak, die hy voorstelt, in haar ganschen zamenhang beschouwen. Zelf de geringste omstandigheden moeten hem niet verborgen zyn. Hy moet alle derzelver zwarigheden, en alle derzelver voordelen op het naauwste weten uitteziften, en hier uit besluiten kunnen trekken, waardoor hy zyn oog-

oogmerk bereikt. Hy moet zich ieder omstandigheid der zaak op het levendigste voorstellen, tot in haar binnenste dringen, alle haare delen ontwinden, en ieder met een vaardig overleg verzellen. By deze kunst van te denken zal hy waarheden vinden, die hem derzelver verhevenheid ontdekken, en die zyne werken voor de laatste nakomelingschap bewaren.

Een Schryver moet by alle zyne werken zeker inzicht hebben, en dit behoort nergens anders in te bestaan, als in de waarheid uittebreiden, zyn Vaderland en Medeburgers te dienen. Indien alle schriften naar deze regels zouden onderzocht worden, hoe menige zouden wy niet kunnen ontbeeren!

Eindelyk moet een Schryver zelf een edel hart hebben, dewyl een lafhartig gemoed onmooglyk anders als lafhartig denken kan. Indien een mensch vol verkeerde denkbeelden, vol waanwyze trots, ontbloot van een edel gemoed, vol blinde vooroordelen, vol opgewarmde grillen is, hoe kunnen zyne schriften de Waarheid, het Vaderland, en den Naasten nut toebrengen!

In 't algemeen moeten wy, in het opstellen onzer Schriften, op het oordeel der nakomelingschap denken. Deze onpartydige Rechterin laat ieder Schryver zyn recht genieten. Zy stelt hem voor de naauwkeurigste ziftery bloot; zy onderzoekt zyne gansche sterkte; en zy werpt hem eensklaps, zo hy te zwak bevonden word, in eene eeuwige vergetelheid. Cicero is nu reets door zo veele eeuwen gepasseert. Zyne schriften zyn de schranderste Volkeren in de handen geraakt, men heeft ze gewogen, en hun een rang gegeven, dien zy noch in veel later tyden zullen behouden.

Zo veele eeuwen laten zich niet bedriegen. Zy hebben

ben geen oorzaak gehad om CICERO te vleien, zy hebben hem enkel en alleen zyn recht laten toekomen.

Indien nu, zegt BOILEAU, iemand deze grote waarde in CICERO niet vinden kan, indien deszelfs beproefde schriften by hem geen indruk maken, indien hy in dezelve niets edels, niets schoons, niets verhevens aantreft, zulks is CICERO niet te wyten, maar het ongelukkig verstand van zyn verachter. Ik ben

MYN HEER SPECTATOR!

UEd. Dw. Dienaar

CRITO LEESGRAAG.

Harderwyk
den 31. Mey 1760.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 301.]

Homines an fint virtute beati.

HORATIUS.

Of deugd den mensch gelukkig leeven doet.

HUYDECOPER.

Onder alles, dat de Godsvrucht benadeelt, en de menschen afkeerig van haar maakt, is zeekerlyk dat verkeerde begrip geenzins van het minste, waardoor men haar altyd verbeeldt met traanen in het oog, en verzuchtingen in den mond, en haar doet voorkoomen als eene strenge bestrasser van alle luchthartige vrolykheid. Hier van zag ik onlangs de gevaarlyke uitwerking, welke echter op het zelfde oogenblik door eene gezonde redeneering werdt weggenoomen, zoodat ik met veel genoegen enkel aanschouwer en toehoorer behoefde te zyn.

Ik vond my op eenen aangenaamen dag op de buitenplaats van mynen braaven vriend RECHTBEGRIP, met een groot gezelschap van de beide Sexen van verschillende jaaren. In de dreeven en slingerlaantjes wandelende hadden wy die vermaaklyke aandoeningen, welken het eerste groen der lente geeft; de straalen der zon tusschen de nog onvolwassene bladers der boomen doorschietende gaven eene aangenaame warmte, en deeden het groene loof eene vrolyker kleur voor het oog vertoonen; het geluid der scheldoorslaande nachtegaalen, het gekwinkeleer van het andere kleine gevogelte, dat door de takken zwierde, het gekir der tortelduiven, het brommende geluid van den roerdomp; met een woord, al het aangenaame, het welke de lente geeft, verrukte ons, en gaf een aangenaam vergenoegen, het welke in ieder zigtbaar zich vertoonde naar zyne jaa-

ten en byzonder lighaams *temperament* : De bedaagden deeden in vrolyke gesprekken blyken, dat zy zeer aangedaan waren; terwyl de jonge luiden met een vrolyk airtje te zingen, en aartige kwinkslagen malkanderen toe te kaatzen, toonden, welken sterken invloed het veranderde saisoen op hen hadt om hen te vervrolyken. Aan het einde van een bosje plaatsten wy ons in een koepel, een ruim uitzigt over de landen hebbende, het welke het genoegen vermeerderde; elk maakte zyne byzondere opmerkingen over de fraaiheid en aangenaamheid van dit verrukkende gezigt, en wilde als om stryd zyn genoegen te kennen geeven, totdat de welmeenende en deugdzaame Heer ZACHTAART opmerkte, dat het alles wel aangenaam was, doch dat het echter maar wereldsche ydelheden waren, die maar dierlyke aandoeningen verwekten, die geene bestendige vreugde konden geeven; dat zy oorzaak waren, dat de mensch vergat zynen staat van elende, door dit traanendal als een paradys aantemerken, waar in hy wel altyd zoude willen leeven, dat men dus aardschen niet hemelschgezind wierdt. Hem dacht men behoorde verder te zien, en zynen zondigen staat zich voor oogen te stellen, en de schriklyke verdiensten van denzelven te beschouwen, en daardoor zyn lagchen in treuren te veranderen; met een verslaagen hart tot den Heere JEZUS en zyne gerechtigheid uittezien, veel meer dan met zoo veel verwondering en blydschap de goederen deezer eeuwe te beschouwen, en daardoor zyn hart op dezelven te stellen. Deeze aanmerkingen met een vloed van woorden, en grooten ernst voorgesteld, maakten eene diepe stilzwygenheid; eene sombre droefgeestigheid betrok de vergenoegde weezens: op die der jonge luiden bespeurde men zeer klaar eene sterke verontwaardiging, dat hunne vreugde, waar in zy niet konden denken iets doemenswaardig geleegen te zyn, zoo onverhoeds gestoord wierdt. Men zag ze allen opstaan om de koepel te verlaaten, als niet gekoomen om buitentydsche predikaatzien te hooren. Maar de vriendelyke RECHTBEGRIP, uit dit gedrag bemerkende, dat deeze aanmerkingen van den gemoedlyken ZACHTAART, die by de jonge luiden waarlyk in achting was, moogelyk van uitwerking zouden zyn, dat in die jeugdige gemoederen zaaden van afkeer voor de Godsvrucht

wor-

wortels mogten schieten en opwasschen, verzocht hen te blyven, niet twyfelende of zy zouden genoegen hebben in zyn antwoord op de voorgestelde aanmerkingen. Deezen daarop den vriendelyken gastheer gehoor geevende, zoo wende hy zich tot den Heer ZACHTAART.

Ik wil wel erkennen, Myn Heer, zeide hy, dat deeze vreugde, uit de beschouwing der aangenaamheden, welken het gezelschap zoo zeer hebben aangedaan, gebooren, haast voorbygaande kan zyn, dat zy genoegzaam enkel werktuiglyk is, zonder dat redelyke overweegingen hier iets hebben toegebragt, maar onder uw welneemen, moet ik zeggen, dat het my niet voorkoomt, dat zy daarom ydel en veel min dat zy zondig zoude zyn. Het schynt my ook niet toe, dat men als eene algemeene waarheid mag vaststellen dat men zyn lagchen in treuren moet veranderen, om waarlyk een gemoedlyk, een deugdzaam Christen te zyn. Ik meen in het tegendeel dat een waarlyk deugdzaam Christen altyd blymoedig is, en dat in het tegendeel een onbedachtzaame wereldling geene blymoedigheid kan hebben.

Immers, dat deeze werktuiglyke vreugde enkel uit de aandoeningen der uiterlyke zinnen gebooren, en zelf het zoeken derzelve niets zondigs in zich behelst, schynt my daaruit te blyken, voor eerst, dat zy in ons buiten ons toedoen gewerkt wordt; het staat niet aan ons of de voorwerpen, die ons aandoen, ons aangenaam of onaangenaam zullen zyn, vreugde of kwelling zullen veroorzaaken, dat hangt eeniglyk en alleen af van hunne overeenkoomst of tegenstrydigheid met de gesteldheid onzer lighaamen, en niet zelden van het nut of van de schade welken zy daaraan konnen toebrengen: Dat groene veldtapyt, met zoo veele bloemen geschakeerd, doet ons oog aangenaam en vermaaklyk aan, en geeft dus een inwendig genoegen, daar ditzelfde veld met sneeuw bedekt, en door de straalen der zon bescheenen, onze oogen doet scheemeren, en verblinden, en daarom het lange staroogen op het zelve zeer onaangenaam maakt. Het is immers alleen de wil van den Schepper, het is zyne wyze schikking, dat dit groen ons behaagt, en vreugde verwekt, en dat dit uitgestrekte wit ons verveelt, en verdriet geeft, zonder dat

wy hier eenig het minste beschik over hebben; en dus moet ik dan ook besluiten, dat onmoogelyk in eene zaak, waarin wy waarlyk niets doen, iets zondigs kan geleegen zyn. Ik geloof ook dat deeze vreugde kort van duur is, maar hieruit volgt in geenen deele, dat zy ydel is; in het tegendeel meen ik te moogen besluiten, dat zy van groot nut is voor de gezondheid, en den welstand onzer lighaamen, welke daardoor als een nieuw leeven ontvangen, en dus een bewys is van de wysheid en goedheid van onzen Maaker en Onderhouder. Dit is zeeker, dat onbedachtzaame menschen het alleen by die werktuiglyke vreugde laaten berusten, zonder zich door dezelve tot redelyke beschouwingen te laaten opleiden, en door kundigheden, uit de beschouwingen verkreegen, zich een schat van vreugde eigen te maaken, welke niet kan weggenoomen worden: maar dit is de schuld dier menschen, het is geheel vreemd van die vreugdegeevende aandoeningen. Men moet zich verwonderen over de Godlyke wysheid, die, willende dat wy haar door de beschouwing der schepzelen zullen leeren kennen, dat aangenaame gevolg aan die beschouwingen heeft gehecht, opdat wy daardoor verrukt tot haar zouden opgevoerd worden met onze gedachten. En zeeker, ik heb dit in ons gezelschap deezen achtermiddag met veel genoegen ondervonden. Myne braave nicht SOPHIA aangedaan over de fraaiheid van dit landgezigt, heeft in verrukking uitgeroepen, *aanbiddelyke goedheid van onzen Vader!* en toen wy in het bosje den lieflyken reuk van den bloesem der leisterbezien gewaar wierden, heeft de Heer PRUDENS eene diergelyke opmerking gehad.

En hieruit volgt, naar het my voorkoomt, Heer ZACHTAART, ten anderen, dat het zoeken van dit werktuiglyke vermaak, daar onze gezondheid door bevorderd wordt, en onze redelyke geest stoffe van bestendig vermaak uit kan haalen, onmoogelyk eene zondige daad op zich zelve kan zyn. Is honger en dorst niet van eene zeer ongemakkelyke gesteldheid voor het lighaam, waardoor wy gewaarschouwd worden, dat ons lighaam behoeftig is, en om in leeven te blyven moet aangevuld worden? Geeft deeze aanvulling, eeten en drinken niet een werktuiglyk vermaak, enkel door de goedheid van den wyzen Schepper? en kan het voldoen

doen deezer behoeftigheid immer op zich zelve eene zondige daad zyn? zeekerlyk neen: en dus kan dan ook het naajaagen van het vermaak, dat door gezigt en reuk werktuiglyk in ons gewerkt wordt, op zich zelve geene zondige daad zyn. Schoon honger, gelyk men zegt, raauwe boonen zoet maakt, zoo is het echter zeeker, dat alle soorten van spyzen voor alle menschen niet dezelfde werktuiglyke vreugde verwekken, dat men in het eene voedzel beeter smaak vindt dan in het andere, zonder daarontrent eenig vermoogen of keur te hebben: wie zal nu het verkiezen en naajaagen van het smaaklyke boven het onsmaaklyke op zich zelven als eene zondige daad, of als een bewys van een aardschgezind gemoed konnen opmerken? zeekerlyk niemand die de zaaken wel overwoogen heeft; en dus kan ook het naajaagen van het vermaak der oogen, of van den reuk, of gevoel in eenen iegelyk, naardat deeze zyne zintuigen worden aangedaan, op zich zelven aangemerkt, geen bewys zyn van een ydel en aardschgezind gemoed. Indien dit waarlyk een bewys van aardschgezindheid ware, dan zoude de mensch, om waarlyk onzondig te zyn, geheel geene vermaaklyke of onvermaaklyke aandoeningen moeten hebben, dat is, hy zoude een ander weezen moeten zyn, dan hy is. Het geene hier zondig wordt is alleenlyk de onmaatigheid en verwaarloozing der betrekking, waarin men tot anderen staat.

Dit gesprek deedt het genoegen wederkoomen; allen, en inzonderheid de jonge luiden, kwamen weder in den zelfden vrolyken luim als te vooren, terwyl de vriendelyke RECHTBEGRIP dus vervolgde: Wat nu belangt, dat men door op zynen zondigen staat te letten *zyn lagchen in treuren moet veranderen*, dit koomt my, schoon alle menschen zeekerlyk hunne gebreken en struikelingen hebben, welken hun stoffe van ootmoed en vernedering verschaffen, vooreerst, te algemeen gezegd voor; iemand, die zich aan geen opzettelyk kwaad, of aan eenige zondige gewoonte schuldig kent, heeft geene reden van droefgeestigheid, dewyl hy weet dat zyne struikelingen, waarin hy door schielyke driften vervallen is, hem door Gods ontferming om JEZUS zoenbloed zullen vergeeven worden; en, ten anderen, kan zelf de droefheid van iemand over opzettelyke zonde

niet altyd duuren. Hy weet, dat hy te doen heeft, met eenen Wetgeever, *by wien vergeeving is, op dat hy gevreesd worde*; zyne bewustheid, dat zyne droefheid en schaamte over de zonde oprecht is, geeft hem vrymoedigheid en hoop; het verfoeijen en naalaaten derzelve, door Gods medewerkende genade, geeft hem eene volle verzeekerdheid, dat hy barmhartigheid heeft verkreegen, en die doet noodwendig de droefheid over de zonde verdwynen, terwyl zyne ondervinding hem tot behoedzaamheid noopt, om alle aanleidingen tot de zonde te vermyden. Eindelyk merk ik aan, dat het zelf naar de wet van onzen Godlyken Meester ongeoorloofd is zyne droefheid over de zonden, aan anderen, aan welken zy onbekend zyn, te doen blyken. Hy wil, dat, *als wy vasten, wy ons hoofd zullen zalven, en onze aangezigten wasschen, opdat het van de menschen niet gezien worde*; zyne groote wet is de liefde tot den naasten, daarom wil hy, dat ons gezigt altyd de plooijen van aanminnige vrolykheid, zoo veel moogelyk is, zal vertoonen.

Ik ben zelf van gedachten, vervolgde de Heer Rechtbegrip, dat het voor de oneindige wysheid van het goede Opperweezen eene volstrekte onmoogelykheid is, om in eenen droefgeestigen Godsdienst van den mensch genoegen te neemen: en dat het ook onmoogelyk is, dat een Christen, die, onder uitzigt tot den Godlyken bystand, tracht te bedenken en te doen al wat waarachtig, eerlyk, en al waar eenige deugd by is, droefgeestig kan zyn. Staat my eens toe, dat alle driften, welken men zonder uitzondering in alle menschen ontmoet, door den wil des Scheppers natuurlyk zyn, tot zyn weezen behooren, en daarom goed zyn in zich zelven; staat eens toe, dat de oneindige Wysheid die driften heeft gegeeven om ze te voldoen: gy hebt met een toegestaan, dat de zucht tot vreugde door den wil van den Schepper den mensch natuurlyk is, tot zyn weezen behoort, en daarom goed is, want men vindt ze in allen. Kan men zich nu wel verbeelden, dat eene oneindige Wysheid immer behaagen kan scheppen in het tegenstrydige van dat geene, het welke zy zelve noodzaaklyk gemaakt heeft ter bereiking van haare oogmerken? Dat de droefheid van den redelyken mensch haar aangenaam kan zyn, welken zy eene onafleggelyke

zucht

zucht tot vreugde heeft ingeschaapen om ze te voldoen? ieder, naar het my voorkoomt, moet oordeelen, dat water en vuur niet strydiger konnen zyn, dan zulke eene handeling met eene oneindige Wysheid. Neemt hier eens by in opmerking, dat de oneindige Wysheid de zaaken zoo geschikt heeft, dat alles byna wat ons omringt en aandoet, indien wy zelven zorge draagen dat de aandoeningen niet te heevig, of van te langen duur zyn, ons een gevoel van vreugde geeft, gelyk wy dit tegenwoordig ondervinden. Het bezorgen van den nooddruft des lighaams, het stillen van die lastige aandoening van honger en dorst door een behoorlyk gebruik der spyzen; het verwarmen of verkoelen van ons lighaam naar maate der noodzaaklykheid: wat geeft dit anders dan eene aangenaame aandoening, welke de wyze God daaraan gehecht heeft, om ons te werkzaamer tot het vervullen van onze nooden te maaken, zoodat wy, wel verre van deeze aarde aantemerken als een traanendal, genoodzaakt zyn met den heiligen Dichter te erkennen, dat *God ons drenkt uit de beeken zyner wellusten.* Wat, bidde ik u, kan toch meer tegen wysheid aanloopen, de zaaken zoo te schikken dat de mensch noodwendig daaruit vreugde geniet, en ondertusschen hem tot eene naare droefgeestigheid en gestadig zuchten te verpligten? zeekerlyk niets; en derhalven is het niet moogelyk.

De natuur der zaaken zelve doet ons ook wel haast gewaar worden, dat waare deugd en Godsvrucht zoodanig noodzaaklyk van blymoedigheid vergezeld gaat, dat droefgeestigheid zich onmoogelyk in haare tegenwoordigheid kan vertoonen. Wat, bidde ik u, kan de Godzaligheid anders geeven dan eene bezadigde kalmte en gelykmoedigheid, welke geene stormen van zaaken, hoe genaamd, beroeren konnen; zynen redelyken geest vereedeld te hebben met de kennis van den volzaligen Schepper en Onderhouder, en deeze kennis geduurig leevendig te houden, is eene onuitputbaare bron van vreugde en vergenoeging. De zeekere overtuiging en geduurige overweeging, dat men leeft in de onmiddelyke tegenwoordigheid der oneindige wysheid, goedheid en almagt, die ons weet, wil en kan goeddoen, waarvan men de dagelyksche ondervinding heeft, en verzeekerd is te zullen hebben, moet noodwendig alles wat eenigen

gen

gen schyn heeft van droefheid, kwelling en verdriet, tot in het oneindige van den bedachtzaamen mensch verwyderen, en hem, met eene onuitspreekelyke blydschap bezield, zyne poogingen doen aanwenden om aan de oogmerken dier oneindige wysheid te voldoen: de zalige overweeging van het geene God in de natuur en genade gedaan heeft, doet, en zal doen, moet oorzaak zyn van blymoedige dankzeggingen en vertrouwende gebeden, welken niet konnen naalaaten de ruste des gemoeds te bewaaren, te vestigen. Als een redelyk weezen tot kennis doorgedrongen te zyn van dat geene dat ons waarlyk vreugde kan geeven; zeer wel te weeten hoe verre het genot in ons vermoogen is, en op welken trap men het genot moet neemen om de beoogde aangenaamheid deelachtig te worden en blyven, wat kan dit toch anders te weeg brengen, dan bezadigdheid van geest, die onbekwaam is om door onmaatige driften geslingerd, en tot een schadelyk gebruik der heilzaame dingen vervoerd te worden, en dus alleen in staat om het door den grooten Geever beoogde goed daarvan te trekken. En wat zal ik zeggen van de liefde tot den naasten, van die voorkoomende goedwilligheid waardoor men zyn eevenmensch alle wenschelyk heil en genoegen, zoo veel men kan, tracht te doen hebben; immers is de bewustheid van deeze goedwilligheid voor den goedwilligen oorzaak van innerlyk genoegen, en geeft hem die geruste verzeekerdheid van op zyn beurt gelyke goedwilligheid van zynen naasten te zullen ondervinden. Aan welke zyde een Godvruchtig mensch zyn oog laat vallen, op God, op zich zelven, op zynen naasten, hy wordt niets gewaar dan stoffe van vreugde en genoegen. Hy gedraagt zich naar de oogmerken van zynen Maaker; hy moet dan zich zelven goedkeuren; hy ziet zich in de liefde en achting van zyne medemenschen; en dit geeft hem dat vrolyke hart, dat Salomo *eene geduurige maaltyd* noemt.

Allen de leden van het gezelschap, en zelf de Heer Zachtaart, hielden zich van de waarheid van het gezegde met veel genoegen overtuigd.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 302.]

Quam me ſtultitiam (quoniam non eſt genus unum)
Inſanire putas ? Ego nam videor mihi ſanus.

HORATIUS.

Wat ſoort van zotheid is 't, die gy wel zoudt vermoên
Dat my doet ylen? want ik dacht altyd voorheene
Nog reedlyk wys te zyn: Ik zeg 't zo, als ik 't meene.

HUYDECOPER.

Het volgende Vertoog is van den Heer CRITO LEESGRAAG, wiens brief ik in myn 300ſte Vertoog heb meedegedeeld. Ik betuig aan zyn Ed. daarvoor myne dankbaarheid.

De meeſte menſchen gelooven, dat zy veel verſtand hebben, en zy zoeken deeze inbeelding by alle geleegenheid te toonen. Het woord *verſtand* begrypt naar hun gevoelen zekere *mode*, die zy meê moeten volgen, en die even zo zeer omwiſſelt als alle andere aangenomene gebruiken. Hoe verder nu iemand in deze gebruiken is gekomen, hoe meer verſtand hy zich toeſchryft, en hoe bequamer hy zich gelooft te zyn, om ook van anderen te oordeelen, die dezelve *mode* met hem volgen. Hier uit is de ſpreekwy-

ze ontſtaan : die perſoon heeft veel verſtand. Men zegt dit den meeſten tyd met geen ander inzicht, dan om iemand een *kompliment* te maken, en deze bewyzing van beleeftheid zal metter tyd nog zo algemeen worden, dat men niet meer zeggen zal, Myn Heer, ik ben uwe ootmoedige dienaar, maar: Myn Heer, gy hebt veel verſtand. Nog meêr, de meeſte menſchen willen veel verſtand hebben, dewyl zy hoogmoedig zyn.

Het verſtand word als iets groots, als iets verhevens opgevyzelt. Deszelfs bezit verheerlykt den menſch, en deelt hem een byzonder aanzien meê. Dit aanzien moeten zy verkrygen, dewyl het hun hoogmoed ſtreelt, en zy worden nog altyd hoogmoediger, hoe meêr zy, volgens hun inbeelding, in dit voorrecht gevordert zyn. Vertrouwt u niet op de menſchen, die u in 't gezicht zeggen, dat gy veel verſtand hebt. 't Is enkele trotsheid, die hen dit doet zeggen, en zy willen u daardoor te kennen geven, dat hun verſtand noch veel groter is, dewyl zy het uwe onderſcheiden en pryzen kunnen. Waren zy niet met den waan behept, dat hun deze belydenis een voorrang gaf, en ſtreelde dezelve hun hoogmoed niet, zy zouden miſſchien zeer weinig verſtand by u vinden. Zulke verkeerde denkbeelden van verſtand kunnen niet anders dan verkeerde werkingen hebben. Ik zal my by deze werkingen een weinig langer blyven ophouden, en uwe lezers zullen zien, door wat belagchelyke bewyzen de menſchen zich zoeken te overtuigen, dat ze verſtand bezitten.

Pistorius wil bewyzen dat hy verſtand heeft, daarom veracht hy zyn vaderland. Hy vind 'er niets dat zyn groten geeſt voldoet; alles is nederig, alles is ſlecht. Diegenen verdienen zelf zyne verachting, die

die niet te PARYS geweest zyn, en hy maakt zich recht boos, dat 'er zulke eenvoudige luiden gevonden worden, die voor de eer en voor het welzyn van hunne geboortestad zorgen. Alle deze zaken is zyne verheve ziel overheen gestapt. Hy haat de eenvoudigheid, als een kenteken van een grof gemoed, ondertusschen dat hy zich niet als met grote dingen bezig houd. Zyn kleed, dat hy altyd van PARYS laat komen, geeft daar de beste getuigenis van, en wie zou niet zeggen dat deze mensch veel verstand heeft, wanneer hy in een prachtig *Parysch* kamisool de ogen van alle voorbygangers naar zich trekt? Buitensporige manieren, een neuswyze hoogmoed, en zelf de grootste eenvoudigheid, zyn bewyzen van zyn groot verstand, dat hy zich zelf heeft aangematigt, en hy twyffelt hier zo veel te minder aan, dewyl hem anderen het zelve verzekert hebben.

Juffrouw ELMIRE heeft verstand. Nooit is 'er misschien iemand beter in staat geweest, om van alle menschen quaad te spreken, dan zy. Wie is haar ooit onder de ogen gekomen, dien zy haar verstand niet heeft laten blyken? en als zy geen ander middel weet om het zelve te tonen, moet haar de achterklap gelegenheid daartoe geven. Zy legt de onnozelste oogmerken verkeert uit, zy weet de menschen met eene ongemene behendigheid met gebreken te bekladden, en zy gelooft dat zy haar verstand recht getoont heeft, als zy een gansch huisgezin in onrust, verwarring, haat, en vyandschap gebragt heeft. Zy is onmedogent, wispelturig, valsch, verraderlyk, trots, onrechtvaardig, en dat alleen, om dat zy verstand wil hebben.

POMPONIUS bezit niet weinig verstand. Hy heeft zich de bequaamheid verworven om alles belagchelyk te maken, zelf de Godsdienst is een voorwerp zyner

ſpotterny geworden, en hy belacht de eenvoudigheid van diegenen met eene verſtandige razerny, die omtrent zekere ſtellingen anders denken dan hy. Hoe groot is het verſtand van POMPONIUS niet! Hy heerſcht over de ganſche natuur, hy taſt zelf het Opperwezen aan, van 't welk hy rekenſchap van zyne huishouding vordert, en, terwyl hy alles na zyn verblinde inzicht afmeet, gelooft hy dat hy zyn verſtand toont.

SILPIUS heeft ook veel verſtand, hy maakt ketters. Een verſtandig middel, zeker! om alle die genen te vervolgen, die hy haat! Geloof het niet, dat hy Gods eer zoekt te verdedigen, dat hy voor het gemeene welzyn yvert, wanneer hy anderen na zyne eige zinlykheid vervloekt en veroordeelt. Neen, hy wil zyn hoogmoedig verſtand laten zien, hy wil tonen, hoe verre zich dat boven anderen uitſtrekt, hy wil zich daardoor verheffen.

Juffrouw SIBILLE geeft deze alle niets toe; zy weet, hoe veel verſtand zy heeft, en waarom zou men het voor haar verzwegen hebben? zy is ryk, ſchoon, jong, van een voornaam geſlacht. Hoef ik uwe lezers noch wel iets meêr te zeggen, om hen te overtuigen, dat SIBILLE verſtand heeft? ten minſten gelooft zy, dat zy geen ander bewys van haar verſtand hoeft te geven, dan zich maar in haar volle pracht te vertonen.

Mevrouw LISINDE zou diengenen het gewicht van haare gramſchap laten gevoelen, die aan haar verſtand twyffelde. Zy heerſcht met een onbepaalt gezag in haar huis. Haar man ſiddert zo zeer als haar dienſtboden, als zy haar verſtand wil tonen? Zy ſchreeuwt, zy tiert, zy raaſt, alleen uit verſtand, waarvan zy de grootte, volgens haar gevoelen, door duizent buitenſporigheden moet te kennen geven. Niets is vermaaklyker, dan, wanneer

neer zy haar man van de voordeelen zoekt te overtuigen, die met het bezit van haar persoon verknocht zyn. Hoe gelukkig is een man, zegt zy, die eene wyze en verstandige vrouw heeft! Zyn huis is eene vesting, die door de waakzaamheid zelf beschermt word. Hy word eene eer des volks, waaronder hy woont, en ieder een heeft het oog op hem. Zyne buren ontmoeten hem met eerbied en vrees, en zyne gemalin erlangt overal den voorrang. Niemand zal zich verstouten hem op de tenen te treden; niemand zal zyn wynberg storen, noch zyn vygenboom bederven, zyne vrouw is een muur voor beide. Haar toorn verdryft de luiheid en achteloosheid, en haar yver doet zyne vyanden sidderen. Als zy spreekt, beweegt zich het huis, en de dienstboden vliegen op haare wenken. PAMFILIUS hoort dit aan, zwygt, en wenschte wel dat zyne vrouw wat minder verstand had.

Zulke valsche denkbeelden maakt men zich van het verstand, en zo weinig word het zelve van diegenen gekent, die het menen te bezitten, en welke deszelfs waardy in anderen verheffen.

Het waare verstand is eene eigenschap der ziel, waardoor de mensch zich van alle zaken een net denkbeeld maakt, en uit kracht van welke hy tot bereiking van zyn verstandig oogmerk de bequaamste en vaardigste middelen weet uit te vinden en aan te wenden.

POLIDORUS is een man, die ongemeen veel verstand heeft. Hy wierd in zyne jeugt niet dan aan

vernuftige denkbeelden gewend, en men prentte hem in, dat hy alles, wat hy leerde, tot verbetering van zyn wil en zyn hart aan moest wenden. Hoogmoed en koppigheid wierden in hem van zyne teere jeugt af nooit gedult, en niemand durfde zyn verstand met valsche denkbeelden opvullen. Het was hem niet geoorlooft iemand te verachten, en hy liet zelf deze neiging goedwillig varen, dewyl hy alle menschen als zyne vrinden aanzag. Men onderwees hem met de uiterste zorgvuldigheid in de gronden van den Godsdienst, die by hem zo veel te beter werking had, dewyl men het bygeloof en de verkeerde afbeeldingen daarvan afscheidde. De kennis der verplichting jegens alle menschen, en de liefde tot zyn vaderland, groeiden met hem op. Een zo goed begin maakte POLIDORUS bequaam om de plichten waar te neemen, die een verstandig mensch opgelegt zyn, en hy toonde reets in zyne eerste ondernemingen zo veel gezond oordeel, dat men iets groots van hem te gemoed zag. Hy heeft ook deze hoop vervult, en bekleed tegenwoordig een aanzienlyk amt met algemene goedkeuring. Kort na het aanvaarden van het zelve trad hy met eene beminnenswaardige persoon in den echt. Hy had te veel verstand, om zich door zekere uiterlyke omstandigheden te laten verblinden, die by ontelbare huwlyken de onuitputbare bronnen van een elendig misnoegen zyn geworden. Hy zocht een persoon, wier grootste gaven deugt en verstand waren, en vond ze ook.

ISABELLE had even zo gelukkige opvoeding gehad,

had, als POLIDORUS. Deze ſchone was noch door haar rykdom, noch door haar ſtaat, verleid geworden. Om kort te gaan, zy bezat zo veel verſtand, dat zy haar luiſter in de deugt zocht, en dat alle hare handelingen een vernuſtig oogmerk ten doel hadden.

Zy wierd aan POLIDORUS in den echt verbonden; en dit gelukkige paar leefde van dien tyd af in eene ruſt, waartoe alleen een gezuivert verſtand den grond leggen kan. Haar woning is gemaklyk, ordentlyk, en zonder alle overvloedige pracht. Men hoort in haar huis geen razen, tieren, of ſchelden. De verſtandige reglementen, die zy gemaakt hebben, wyzen ieder zyn plicht aan. Zy zien de zwakheden der menſchen, zonder hunne medeburgers te haten, en zy hebben een gruwel voor de ondeugden, zonder de menſchen te vervloeken. Zy zyn vergenoegt, dewyl zy zich van alle voordelen weten te bedienen, en dewyl zy gelegenheid hebben om goed te doen, 't welk hun nooit ongelegen komt. Zy zoeken veel meêr in alle hunne werken eene vernuftige overeenſtemming te tonen, dan met hun verſtand te pronken. Niets verandert hunne beſluiten, die op een gezond oordeel gegrond zyn. Zy kennen het valſche verſtand, dat tot belagchelyke en ſchandelyke buitenſporigheden verleid, en dat altyd den naam van gebrek verdient. Men zal nooit zien, dat zy in de eigenſchappen, die ik in 't begin opgemerkt heb, hunne glorie ſtellen; hun ganſche leven is veel meêr het voorbeeld van een waar en gezond verſtand.

Eindelyk moet ik noch van een elendig ſlag van menſchen ſpreken, die daarin hun verſtand willen tonen,

wan-

wanneer zy de verfoeilykste godloosheden begaan. Wat heb ik met de wetten der eerlykheid en der menschenliefde te doen, en wat gaan my de plichten van den Godsdienst aan, zegt ARIBERT. Ik lach met die regels, die door de eenvoudigheid voorgeschreven zyn, en die de verstandige menschen verbieden, zich van hun verstand te bedienen. Eerlykheid, liefde, bescheidenheid, en de deugt in 't algemeen, zyn eigenschappen, waarmeê de domheid het breed op heeft, en daar een verheven geest meê spot. Men geeft aan zekere groote ondernemingen den naam van ondeugden, dewyl zy voor de krachten der eenvoudigen te zwaar zyn, en men heeft deze ondernemingen zelf straffen opgelegt, daar zy eêr met verwondering behoorden aangezien te worden. Een verheven verstand ziet alle kleine regelen der slechthoofden over 't hooft: hy laat de eerlykheid, het mededogen, de onschuld, de trouw, de liefde tot het vaderland, aan de lafhartigen over, en de grootste ondeugden verstrekken hem tot eer, dewyl zy alle getuigen van een groot verstand zyn.

Deze onmenschen vergeten hunne gansche natuur, zy schoppen het geluk met den voet, 't welk het verstand geeft, en zy verquisten de krachten hunner zielen met zo veel hoogmoed en blindheid, dat zy te enemaal verdienen den naam van verstandige schepzels te verliezen. Een mensch, die gelooft, dat hy alleen verstand heeft om quaad te doen, onteert het Opperste en Volmaaktste Verstand, 't welk tot dat oogmerk verstandige schepzels gemaakt heeft, dat zy Hem, den Schepper, zouden navolgen.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 303.]

Κυνὸς ὄμμα τ' ἔχων.

HOMERUS.

Vindt men wel onbeschaamder Kwant?

MYN HEER SPECTATOR!

Wel bewust, dat UE. niet voor byzondere menschen, maar het geheel menschdom nuttig wil weezen; durve ik, hoe gering een medelid ik ben van de algemeene zaamenleevinge, UE. myne zwaarigheid en raadeloosheid voorstellen, en op uwe raadgevingen hoopen.

Zeederd eenige jaaren ben ik Meester, of zoo my andere noemen Vader of Bewaarder van een Stads Tugthuys: myn post is dan voor huys en gevangens zorge te draagen, waarom ik meest zelfs meede gaa, om nieuwsgierige het een en het ander te laaten zien. Zoorten van gevangens, en zwaardere of mindere gestrafte, zyn hier in byzondere gevangen-plaatzen afgescheiden, waarom van de bekykers, met onderschyding, gevraagt worde, wie zyn die? Tot nog toe ben ik gewoon geweest zeeker zoort aan te duiden met deeze woorde; dit zyn, *die ontugtige en ligtvaardige partytjes en levensmanieren bielden*, en yder begreep dan wat ik zeggen en beduyden wilde: maar onlangs in een Voorrede van zeeker boekje leezende, dat die woorden andere betekenisse konnen hebben, dan ik ooit of imand gedagt had, weete ik niet, hoe dat zoort van volkje meer noemen zal. Zyde ik, daar

zitten gevangens, om dat zy tegens de *waare tugt, zeedigheid, ingetogenheid, deftigheid, statigheid die een Christen past, gedaan hebben*: my dunkt het was belaggelyk, en gaf al te groove denkbeeld van onze Regters haare strengheid, die immers by *niemand in de weereld daar voor bekend staan*, en waarlyk lieden zyn van te *veel personeele verdiensten en inschikkelykheid*, dat men haar daar van verdagt zoude houden.

Nog grooter zwaarigheid heb ik, en zal ik daagelyks in koomen, indien het oog valt op eene byzondere gevangenplaats in een ander gedeelte van het huys, voor welkers tralien een houte koekkoek is, op dat de gevangen niemand zie of van imand gezien worde: meest altoos word my gevraagt, waartoe die buytengewoone voorzorg diende? tot nog toe heb' ik altoos gezyd, om dat daar gevangen zat, die zonden begaan had, *welke geen Heyden zoude willen doen, en de alderslegste Christen verfoeijen moest*, en meer was niet nodig om yder te doen begrypen, wat haatelyk mensch en onnatuurlyk Schepzel daar geplaast was: maar die woorden ook al konnende verdraayt worden, bidde ik U Heer SPECTATOR, my te raaden welke uitdrukkingen ik moet gebruiken, om het kwaad en den staat van die rampzaligen te kennen te geven. Te eerder zal UE. my hier in gelieven te voldoen, om dat de binnen tien dagen aanstaande Kermes, daagelyks, hier veele nieusgierigen brengt, en ik niet graag *myne bedieninge wilde te kort doen, onkundigen van de ongevallen moet onderregten; dubbelzinnigheden uit de weg ruymen, niemand beledigen* en doen dat een Dienaar en Bediende van de Justitie past. Ik ben,

MYN HEER SPECTATOR!

UEs raadinwagtende Dienaar,

KLAAS OP DE WAGT.

Voorzorg den 5. July
1760.

Het ſpyt my waarlyk dat de Brief van Klaas op de Wagt te laat gekoomen is om hem voor de kermis te beantwoorden, en dus in ſtaat te ſtellen om den beſchouweren van het Tugthuis klaare onderrichtingen te konnen geeven: daar is echter niet veel by verlooren, want myn raad is dat hy gelyk te vooren de misdaaden by haaren naam noemt, of ten minſten voortgaat ze zoodanig te beſchryven dat elk ze kan kennen, want indien wy, door geduurige veranderingen te maaken in de benaamingen der dingen, de waare beteekeniſſen der zelven verliezen, zal het met het heil en de zekerheid der ſaamenleeving haaſt gedaan zyn.

Ziet hier nog een brief van eenen anderen aart.

Myn Heer Spectator.

Ik ben een meisje van negentien jaer, en nu al anderhalf jaer uit het Franſſe School van Haarlem thuis gekomen, en heb ook tweemaal ſweeks ſedert een aangenaam gezelſchap *gefrequenteert*, daar wy ons *charmant* in *diverteeren*. Myn Vader, die krachtig veel van my houd, zou my wel meer toeſtaen, maar myn Moeder houd een naauw oog op me, en zeit my alle dag dat 'er niet beter ſtaet aen een Juffrouw van myn fatſoen als zedigheid, en dat ik met ſtil zyn en niet veel te *bravseren* veel meer *eclat* zal maeken, als met veel ſwieren en loopen. Zy heeft my de *Bibliotheque des Dames* gegeven, en ik heb 'er ook wel vermaak in. Myn Vader geeft my by deeltjes de Engelſche Spectator in 't Franſch te leeſen, en hier uit is het eigentlyk dat het my in 't hoofd gekomen is aan UEd. te ſchryven. Ik heb daer in verſcheide brieven geleezen van juffers die den *diskreten* man raed vragen

en fomtyds wonderlyke goeden raed krygen. By ons word uwe Spectator onder de koffy geleezen en zeer *geapprobeerd*, en my dunkt gy gelykt wel na die andere. Ook vind ik 'er brieven in, daar gy uw gedachten by doet, hier om heb ik na lang *combat* met myn *modestie*, die door myn Moeders vermaen my als aengeboren is, eindelyk *gehasardeerd* U een geval my raekende te schryven, wel verzeekerd dat myn Ouders, al leezen zy het in myn presentie, het op my niet zullen thuis brengen, want zy niet gelooven, dat ik een brief op stellen kan, en gy kunt hier uit ook wel zien, al heb ik het al lang bedocht, dat ik 'er niet zeer handig mee om gae. De omstandigheid daar ik in ben is zoo. Ik heb een Neef die van myn Vader en zyn andere Voogt op een fassoenlyk *kantoor* in de *negotie* is, en van alle zoo gepreezen word, dat zy meenen dat hy wel in staat is om in 't kort zyn eige dingen met *succes* te doen, hy is tweentwintig jaer, alle week komt hy ten minsten eens by ons eeten, en als 't geen postdag is, blyft hy by ons op *Thee* en wel tot den avond, hy is zeer *geretireerd* voornaemlyk voor my, en zeer *respectueus* voor myn Ouders, schoon wy lacchen en vrolyk zyn, en dat ik hoor dat hy dat by anderen ook wel kan, hy is altyd zeer *geaffecteerd* zedig, en komt noit lustig uit. Als wy *Thee* drinken en myn Moeder eens uit de sael of 't salet gaet, word hy met my alleen nog *somberder*, hy is eenigsins *bedeest*, en een *tremblant*, waar mede hy als een *airtje* neuriet, geeft my gedachten dat hy wat *confuus* is, en hy schynt bly als 'er iemant binnen komt. Komt 'er een juffertje van myn gezelschap by geval, FRANS is vrolyker, en hy schynt zich daer aen meer te *atacheeren* als aen myn. Ik wil niet ontkennen dat dat myn spyt, want ik immers zoo beleefd tegen hem ben als iemant, maer altyd is hy by

my

my beteuterd, by de andere is hy vrolyk. Myn Broer wil my doen gelooven, dat zyn gedachten voor my zyn, en raed my dat ik hem *fier* zal behandelen, dan zeid hy, zal hy *viver* worden, maar wel verre van hem myn geheime gedachten te vertrouwen, slae ik die praet in de wind, en wil van u liever hooren of dat waer is, 't geen my zoo niet voorkomt. Ik heb myn ouwe lui eens beluisterd, die onder malkander zeide, dat zoo FRANS om my uitquam, zy hem my geeven zoude. Dit komt my zo dikwils in gedachten, dat ik byna om niets anders denken kan, en hou voor vast dat zyn zinnen loopen op myn buurvrystertje, dat hy zoo gul de hand geeft, en daarom verzoek ik haer minder als hy 'er is. Nu vraag ik u wat gy my raad om dese gedachten uit myn hoofd te zetten, of hoe verre ik gaen mag om myn Neef sig daar omtrent te doen *explicere*, want om de dood zoude ik niet gaern een pas doen, waer uit men denken zou, dat ik hem had zoeken te *attireren*. Neen zeeker niet! myn Vader is in dat *façon* dat het my aen een goede party niet kan *mankeeren*, en dat men my naderhand zoude verwyten, dat ik eenige *avances* had gedaen, en een *prise sur mon cœur* had gegeeven als hy zich had laeten *surpreneeren*, dat zou my het *insupportabelste* zyn dat ik weet: ik hoop dat ik door uw antwoord in myn *facheuse* gedachte wat zal verlicht worden; en gy kunt verzekerd zyn, dat ik zoo wel heb voorgenomen my te *deguiseeren* als myn brief zelfs voor my zal gelezen, worden, dat ik zelf van kleur niet zal veranderen, en ik zal my u altyd *verobligeert* blyven,

Amsterdam den 29.
Juny, 1760.

MODESTINA BEATRIX.

Naar het my voorkoomt weegt Juffrouw Modestina het punt van eer hier wat te zwaar. Haar Ed. heeft genoegen in haaren Neef, immers dat schynt afgenoomen te moeten worden uit de spyt, welke zy heeft over zyne vrolykheid als 'er andere juffrouwen van haar gezelschap tegenwoordig zyn, en uit het niet noodigen van dat buurvrystertje, daar zy meent dat zyne zinnen op gevallen zyn, als hy 'er is. Haare Ouders hebben verklaart dat zy haar houwlyk met hem met genoegen zouden zien. De jonge Heer is *bedeesd* en *beteuterd* in haare tegenwoordigheid; waarschynelyke blyken van zeer groote genegenheid voor haar, maar ook van vrees dat hy zal afgeweezen worden. De raad van de Broeder deugt geheel niet; *fiere* behandelingen zullen hem doen wanhoopen, en zyn geluk by eene andere doen zoeken, en dat zou Modestina smertelyk vallen. Vriendelyke en gulle behandelingen zullen aan den jongen Heer moed geeven om zich te verklaaren. En deezen konnen zeeker gebruikt worden zonder met reden *avances* van Modestina genaamd te worden. Ik twyfel zelf niet, of haar Ed. zal wel in staat zyn om van haar gewonnen hart zoodanige blyken te geeven, zonder dat men haar eenig verwyt zal konnen doen, dat, naar allen schyn, een allergewenscht huwlyk daar van de vrucht zal worden.

Ik voeg hier nog by twee *Fabulen* van Phaedrus, en betuig den Heere Dichter myne dankbaarheid.

PHÆDRUS 21. *Fabul van het 1. Boek.*

De Leeuw, vermast door hoogen ouderdom,
En nu beroofd van de eer gevreesde kragten,
Lag voor zyn hol om styf en krom
Reeds ademtogende den doodsnik af te wagten;
Wen 't Boschzwyn, met een wreeden beet
Hem drukkende in den rug de blanke tanden,
Komt wreeken 't langvoorheen ontvangen leed.
De Stier ryt mêe zyns vyands ingewanden
Met zyn verwoede hoornen op.
De Ezel, ziende 't dier dus zonder nadeel hoonen;
Treedt mêe toe om zyn wraak en teffens moed te toonen,
En slaat zyn Koning met zyn hielen voor den kop.
Toen sprak de Leeuw, in 't geeven van den geest;
'k Heb met geduld, schoon 't is met spyt geweest,
Verduwd het ongelyk van braave en sterke dieren,
Van wilde Zwynen en van Stieren,
Maar dat gy, schandvlek der natuur,
My magtlooz' in myn stervensuur,
Myn Vorstelyk hoofd durft met uw hielen straf loos naaken;
Doet my de bitterheid van 't sterven tweemaal smaaken.
Dit leert ons dat een Man, die door het wankel lot
Zyn oude waardigheid en luister heeft verlooren,
Niet slechts het leed van braave liên moet smooren;
Maar zelfs een laffe ziel en bloodaard strekt ten spot.

Kluis-

PHAEDRUS 24. *Fabul van het* 1. *Boek.*

Een Kikvorsch zag uit haar beslikt moeras
Een vetten Os door 't lange klaver treden,
Dit wekt haar nyt, wyl hy zo sterk en grof van leden,
En zy zo zwak en kleen van lighaam was.
Des houdt zy haaren adem binnen,
En blaast haar rimplig vel hoogmoedig op, en vraagt
Haar kroost of zy den Os niet reeds kan overwinnen?
Zy zeggen dat hy ver van haar den prys wegdraagt;
Zy zoekt met meer gewelds haar huit dan uit te spannen:
En vraagt als de eerste maal wie thans de grootste zy?
Het antwoord was: wat meugtge ô Moeder u vermannen,
't Is de Os, gy haalt 'er nog in 't allerminst niet by.
Toen deed byna de dolle spyt haar raazen,
Zy tyt nog eens uit al haar kragt aan 't blaazen,
Tot al die wind gestuwd, gepakt, geparst,
Tot d' opgespleeten buik uitbarst.
'T Staat met een kalis meest in 't einde dus geschapen,
Die ryke lieden na wil aapen.

D R U K F O U T.

pag. 121. *in het Latynsche Opschrift: staat:* Instanire. *lees:* Insanire.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 304.]

Calumniari si quis autem voluerit
Quod arbores loquantur, non tantum feræ,
Fictis jocari nos meminerit fabulis.

PHÆDRUS.

Maer komt 'er een te voorschyn die ons steekt,
Om dat de Boom en 't wild Gedierte spreekt;
Dien zy van ons gezegt, om niet te dwalen,
Dat wy hier niets dan fabelen verhalen.

D. VAN HOOGSTRATEN.

MYN HEER SPECTATOR!

Onlangs my in het aangenaame en lommerryke Bosch by deeze myne hoflyke woonplaats geleegen, tot vermyding van het al te groot gewoel der veelen alhier zich met verscheidene oogmerken, die voornaamlyk het eigenbelang ten doel hebbèn, ophoudende persoonen van allerley rang en staat, met eene lighaam en geest verkwikkende wandeling vermaakende, en tot myne grootste verlustiging de by my meest beminde, en aan my de beste uitspanning verschaffende eenzaamste paden, om dus allen aftrek in myne voorgenoomene ernstige bepeinzingen over eenige seedert korte jaaren gebeurde zaaken te ligter te ontwyken, zoekende, ontmoette my een zeldzaam voorval, 't geen my verhinderde myn voorgenoomen aandacht te oeffenen, want, dus eenzaam zynde hoorde ik een zwaar gezucht en vervolgens eene bittere jammerklagt uitbarstende in deeze naadrukkelyke woorden: *Ah! my ongelukkige! die in myne oude dagen dus verstooten worde! die dus genoodzaakt worde in dit Bosch en langs de gemeene wegen mynen kost te zoeken, alwaar die naauwlyks te vinden is! die dus worde uit de stallen op den dyk gejaagd! is dit de loon voor alle de getrouwe diensten, die ik aan mynen Meester heb beweezen! heb ik my daarom tot zyn vermaak, tot zyn welzyn, tot zyn nut afgesloofd! heb ik hem daarom ten allen tyden ten dienst gestaan! o! ondankbaare Meester! welken schandvlek wordt uwen naam*

niet door deeze ondankbaarheid aangewreeven! welken loon meent gy, dat ook deeze uwe wreede behandeling en onmedoogende ondankbaarheid zal wegdraagen! gedenk, dat de tyden nog eens zullen koomen, die u over deeze uwe misbandeling een wroeging zullen aanbrengen en u te laat zullen doen beklaagen, dat gy myne oprechte en getrouwe diensten dus slecht beloond hebt! dit is myn eenigste troost ondertusschen in myn ongeluk, dat ik overtuigd ben, dat ik in alles volgens myn pligt gehandeld en aan mynen meester nooit eenige billyke reden van misnoegen gegeeven heb! hier op roeme ik in myn ongeluk, dat ik zelfs meerder gedaan heb, dan myn pligt van my afvorderde, alleen om de gunst van myn Meester, die ik steeds hoog schatte, te behouden! doch zoo veel te grooter is ook nu de ondankbaarheid van myn Meester, dien ik zoo getrouwlyk gediend heb, en die my nu zoo verschopt, verdryft en aan den dyk jaagt, daar ik van honger en kommer zal moeten vergaan! Hier zweeg die klaagende stem, om welke te kennen my de nieuwsgierigheid noopte een weinig ter zyden te treeden, wanneer ik aldaar zag een, tegen een boom leunende zeer welgemaakt wit paard, 't geen, schoon oud, als nog de teekenen droeg van eene uitneemende fraaiheid, welke dit dier eertyds bezeeten hadt. Naauwlyks konde ik gelooven, dat hy spreeker van deeze jammerklagten geweest ware, zoo niet op het oogenblik aldaar ook was brieschende gekoomen een ander jong en moedig paard, vol van vuur en trots op zyn krachten, zoo dat men zeggen mogte, dat het zelve zich hoog waardeerde en eene grootsche verbeelding van zich vormde. Dit paard met verwondering aangedaan, dat hy zynen ouden buurmakker aldaar zag zuchtende en klaagende, sprak denzelven daarover aan en gaf hem zyne verbaastheid te kennen, naardien hem niet onbewust was, hoe hy eertyds geweest ware de lieveling van zyn Meester, die hem steeds met naadruk aan den stalknecht beval, om hem toch wel te voeren, zachtkens te roskammen en met alle aandacht gadeteslaan, zoodat zulks zelfs eene groote jalousie by de andere paarden verwekte, omdat zy niet konden dulden, dat hy als het dierbaarste kleinood van hunnen Meester wierde geschat, die hem altyd zelfs wilde beryden en ook met de fraaiste hoofdstellen deed optoomen en de kostbaarste zadels opleggen.

Ik, gaarne willende vermyden, dat deeze dieren my zagen, om dus geen oorzaak te geeven, dat hunne reden afgebrooken wierd, verschool my in stilte achter eenige laage uitloopen van eerst gekapte esseboomen, alwaar ik hunne geheele redenwisseling, welke ik niet woordelyk, maar alleen zaakelyk alhier zal opgeeven, konde hooren, zonder van hen gezien te worden.

Het oude Ros hierop zyn stem verheffende antwoorde

zynen

zynen wakkeren jongen makker in deezer voegen: *Ah! waarde gebuur! verwyt my toch niet de hooge gunst, die ik eertyds by mynen Meester genoot en die ik ook door goede diensten altyd heb getracht te behouden, doch die ik, hoe zeer ik my ook beyverde, allengskens heb zien verslaauwen, zoo ras myn Meester eigenaar geworden is van een ander jong en fris paard, dat door zyn snelheid in 't loopen en het maaken van verscheidene aartige sprongen zich in de gunst van den Zoon van myn Meester heeft weeten intewikkelen, schoon niet in staat om eenige groote tochten te doen, maar alleen geschikt, om tot vermaak te dienen en ten believe van deezen jongen Meester zich in allerhande bochten te draaijen en allerhande luchtige sprongen te doen, waarop dit dier moedig en trots zich verbeelde boven allen anderen, die echter meerder nut deeden, te moeten worden gesteld, 't geen hem ook door het beleid van zyn jongen Patroon, die meerder zyn vermaak, dan het weezendlyk nut beöogde, gelukte, in zoo verre, dat ik eindelyk het geluk, van door myn Meester zelfs bereeden te worden, heb moeten missen, maar tot het doen van anderen arbeid en om allerhande ondraaglyke lasten te torssen en trekken, werde gebruikt, tot dat ik, en nog drie anderen van myne beste en getrouwste makkers, die mede zich niet volkoomen naar zyn voorbeeld konden schikken, maar liever alle hunne krachten wilden inspannen, om hunnen pligt te doen, de gunst van onzen ouden deftigen Meester hebben verlooren en ik nu ten laatsten oud en afgesloofd geheel ben weggejaagd, alleen om dat myne afgesleetene krachten my niet toelaaten hem zoo veel ten dienst te staan, dan hy wel wenschte! maar helaas! wat baaten my deeze ydele klagten! spiegel u aan my en vertrouw niet op de wankelbaare gunst der ondankbaare menschen! wat baaten my toch nu myne voortreffelyke afkoomst en myne zoo meenigvuldige getrouwe diensten, daar ik in myne oude dagen zoo verstooten en verdreeven worde! o! ondankbaar land, dat nimmer de genootene goede diensten erkent, en dies ook niet waardig is, dat men zynen besten leeftyd tot uw nut verspilt! Ah! mogte ik nog weiden in de* Nysische *velden, waaruit ik myn oorsprong trek, en alwaar myne Voorouders die oude guldene vryheid genooten! Ah! dat* Thessalia *nooit ware bekend geweest, dan zouden wy braave paarden ook nog onze natuurlyke vryheid genieten en ons nimmer een bit in den mond gelegd zyn geworden! maar die bedriegelyke en door hunne toverkonsten zoo vermaarde* Thessaliers, *die ook zelfs hunne halzen onder het slaafsche juk der heerszuchtige Vorsten van* Macedonien *hebben geboogen, benydden onze vryheid, en, moogelyk door* Medea, *die beruchte vergiftigster, geholpen, vonden het eerst een middel uit, om onze onbekende en onwaardeerbaare krachten te temmen en ons een breidel in den mond te leggen. Dit nu hebben ook andere Volken van hen geleerd, en op die wyze zyn wy aan het menschdom onderdaanig gemaakt en in eene geduurige slaverny gebracht. De men-*

schen hebben ook onze magt en snelheid misbruikt tot elkanders verderf, voornaamlyk in den oorlog, waarin dikmaals zwaare strooperijen, geen gering gedeelte van des oorlogs rampen, door de ruitery worden gepleegd, die geen plaats zouden hebben, indien 'er geen snelle paarden gevonden wierden. Dus ziet gy onzer aller elendig lot, beroofd van onze natuurlyke vryheid en geschikt tot eene altoos duurende slaverny aan de menschen, de ondankbaarste schepzelen, die deezen aardbol betreeden! Verhoovaardig u daarom niet op uwe krachten, die de tyd afslyt; noch veel minder op de gunst der menschen, die veranderlyker is, dan de wind! Ja, hoe aanzienlyker uw Meester is onder de menschen, hoe wankelbaarder ook zyne gunst is, want weet, dat de Grooten der wereld niets beminnen, noch niets baaten, maar dat zy deeze twee strydige driften voegen naar hun belang en den staat hunner zaaken! Gedenk altoos hieraan, en gy zult te recht bevinden, dat wy rampzaalige schepzelen zyn, omdat wy zulke veranderlyke menschen moeten dienen! Hier zweeg het oude Ros, en lag zich neder om te rusten.

Het jonge Ros stond een geruimen tyd als verbaasd over het geen hy gehoord hadt, doch scheen eindelyk door deeze redenen tot medoogen bewoogen en tot aandacht opgewekt te zyn, wanneer het zyn verlangen te kennen gaf, om meerder onderrichting van de afkoomst en lotgevallen van deezen zynen afgeleefden makker te krygen; die daarop aan hetzelve in 't breede verhaalde, dat hy zyn afkoomst reekende uit het oudstyds zoo vermaarde MEDIEN, berucht door de uitsteekende weiden in de vlakte van NYSA, en dus by de ouden onder den naam van de *Nysische Velden* bekend, in dewelken zulke groote, sterke en snelle paarden werden gefokt, dat de eertyds onverwinbaare *Persiaansche Monarchen*, naadat zy MEDIEN door de magt hunner waapenen hadden te ondergebragt en dus voor hun alles overheerschend geweld doen bukken, geene anderen dan de voortreffelykste *Nysische* paarden, door hunne zonderlinge schoone gestalte en uitneemende kastanjebruine of blanke kouleuren van oudsher overal vermaard, hebben willen gebruiken; dat dus eenen zyner Voorouderen in MAÇEDONIEN zynde overgebragt en om zyne uitneemenheid geplaatst in de wereldberoemde Koninglyke Stoetery van PELLA, waarin gestaadig driehonderd hengsten en drieduizend meeren werden onderhouden, zich aldaar heeft vermengd met eene *Maçedonische* meer, en daar uit geteeld het zeer aanzienlyk geslagt, waaruit hy gebooren was, en 't geen telkens de schoonste paarden, die immer gevonden zyn, heeft voortgebragt; en dat hy dus zyn oorsprong, niet alleen aan de *Nysische*, maar ook aan de *Maçedonische* paarden, wegens hunnen uitsteekenden aart, vlugheid, moedigheid, bekwaamheid tot de jagt, het byzonder

groot

groot vermaak der *Macedoonsche* Vorsten, en andere uitneemende deugden, niet minder beroemd, dan de *Nysische*, verschuldigd was; dat hy ook van die beide geslagten het beste hadt overgeërfd, en daarom ook voorheen het troetelpaard van zynen braaven Meester, wien hy, als een voornaam geschenk door een zeer aanzienlyk Heer wel eerder was vereerd geworden, was geweest, terwyl hem zyn Meester boven allen tot de jagt het bekwaamst hadt gekeurd, naardien hy zyne makkers in kracht en snelheid overtrof, gelyk de *Nysische*, en ook sterker gehoefd was, dan anderen, en daarenboven in staat, om van weinig en zeer gemeen voedzel te bestaan en nochtans onvermoeilyk in gestaadige en groote tochten te blyven, gelyk zulks is de natuurlyke eigenschap der *Macedoonsche* paarden; dat onder zyn geslagt verscheide paarden gevonden werden, welken door het een of ander geval beroemd waren geworden, waaronder uitmunteden die van den vermaarden *Atheenschen* Veldheer CIMON, een groote Zoon van eenen grooten Vader, MILTIADES, van de *Atheners* alles hebbende verdiend, doch door hen slecht beloond; deeze paarden, aan hunnen grooten Meester tot driemaalen de overwinning in de *Olympische* renspelen bezorgd hebbende, zyn ook op zyn bevel met fraaije begraafplaatzen en gedenkteekenen vereerd geworden; gelyk ook geen minder eer genooten heeft *Borysthenes*, het beruchte paard van den Roomschen Keizer HADRIANUS, 't geen die magtige Vorst om zyne snelheid zeer beminde en altoos op de jagt, waartoe hy zeer geneegen was, gebruikte, en voor 't welk hy ook by zyn afsterven een kostbaar graf heeft gebouwd, een gedenkzuil opgericht en hetzelve met een byschrift versierd; hier in de voetstappen van den alombe roem den Roomschen Gezaghebber JULIUS CÆSAR volgende, die voor zyn dierbaar paard, 't welk gezegd wordt voeten bynaa aan die der menschen gelyk, met verdeelde klaauwen even als de vingeren ofteenen der menschen, gehadt te hebben, en 't welk hy op het zorgvuldigste liet oppassen, zoo, omdat de wichelende Priesters, die gedurige voorstanders der Vorstelyke onbepaalde magt, en onweetende begunstigers van hunne heerszuchtige oogmerken, aan Hem daarmede het uitgestrekte en onafhangtlyke wereldgebied (het eenige verlangen van allen eene billyke vryheid bewaarende bepaaling haatende en een willekeurig gezag beminnende Vorsten!) voorbeduid te worden hadden gezegd, als, omdat het moedige dier niet wilde dulden, dat iemand anders, dan zyn hoogmoedige Meester, immermeer zynen rug beklom, een kostbaar aan hetzelven gelykend beeld aan den ingang van den tempel van de Godin VENUS heeft opgericht en toegewyd: ja, zoo ik ze allen van myn geslagt wilde ophaalen, aan wien dezelfde eer, van tot hunne gedachtenis opgerichte kostbaare grafsteeden, grafpaalden en andere heerlyke gedenkteekenen, door hunne Meesters is beweezen, men zoude zich met recht verwonderen over de verregaande dwaasheid van sommige menschen in het verspillen van buitengewoone kosten en het doen van eerbewyzingen aan ons stinkende vleesch en dorre beenderen. Nochtans hebben niet alle paarden, die hunne Meesters getrouwlyk hebben gediend en ten hunnen behoeve alle hunne krachten verspild, zoodaanige eer ontfangen, maar dit lot is alleen te beurt gevallen aan die geenen, welken het zy door hunne verdiensten, het zy door hunne vleijery of andere nog onbetaamlyker middelen de gunst van hunne Meesteren tot op hunnen dood hebben weeten te behouden, indien maar slechts derzelver beurzen met overvloed van goud en zilver en derzelver hersens met allerhande ydele denkbeelden en zotten waan waren opgepropt, even gelyk uit de ter gedachtenis van afgestorvene menschen opgerichte gedenkteekenen niet altyd een zeeker besluit van hunne waare verdiensten, maar wel van de grootshartigheid en verspilzuchtigen rykdom hunner erfgenaamen kan gemaakt worden. Maar wat wil ik, dus vervolgde dit schrandere Ros, de loffelyke

daaden en eerbewyzingen van veelen myner, zoo Vaderlyke als *Moederlyke*, Voorouderen ophaalen, dan zoude ik moeten spreeken van verscheidene, die, omdat zy de uitmuntendste in schoonheid waren, aan de Goden, voor dewelken alle geschenken zonder vlek of schennis moeten zyn, door de *Persianen*, *Armeniërs*, *Egyptenaars*, *Sparters*, *Æthiopiers*, en veele andere volken, waaronder ook de oude *Germaanen*, welker buiken in de offeranden aan veele paarden tot een graf hebben verstrekt, zyn geofferd geworden; dan zoude ik moeten spreeken van het beruchte paard van den Koning ANTIOCHUS, die den dood van zyn Meester heeft gewrooken, wanneer hy den vyandlyken Veldheer, die in den slag zyn Koning hadt omgebragt, en toen zyn rug beklommen, in eene verwoedheid, niet luisterende naar toom noch teugel, ten stylen berg heeft opgevoerd, denzelven van daar ter neder geworpen, en dus zyn leeven doen eindigen: ook zoude ik met stilzwygen geenzins moogen voorbygaan de uitmuntende schoonheid der vier sneeuwitte paarden, welken den staatsiewagen van den Veldheer M. FURIUS KAMILLUS, wanneer hy, VEJI ingenoomen hebbende, zegepraalende de muuren van ROME introk, hebben voortgetrokken, 't geen hem onder zyne medeburgeren een groote afgunst baarde, naardien, seedert de uitdryving der Koningen en de op derzelver throon geplaatste guldene vryheid, aan niemand in het vrije ROME vergund was zulke paarden te gebruiken, dan alleen aan de opperste Goden: noch ook de grootmoedigheid van het paard van den *Russischen* Prins WOLODIMERUS MONOMACHUS, dat wegens zyne eergierigheid voor den beroemden *Bucephalus* van 's wereelds Dwingland ALEXANDER DE GROOT niet behoefde te wyken, naardien het niemand liet opzitten, dan zyn Vorsten zyn Zadelknecht, met dit onderscheid, dat het ging als een ezel, wanneer 'er de knecht opzat, doch de fraaiste *parade* maakte, als 'er de Vorst opsteeg; ja ook, wanneer men het in den stal aan de laagste plaats bondt, terstond den halfter en toom verbrak, en zich daarentegen stil hieldt en behoorlyk gedroeg, wanneer het in den stal bovenaan stondt: ook zoude ik moeten melden den uitneemenden dienst, die het paard van DARIUS, wanneer het door zyn gebriesch aan zynen Meester het *Persische* gebied bezorgde, aan hem en zyn naageslagt heeft beweezen; en voor 't welk het fraaije witte paard van LIBUSSA, de Vorstinne van het magtige BOHEEME, niet behoeft te wyken, wanneer het aan haar een deugdzaam Man, en aan haare misnoegde Onderdaanen een braaf Vorst, den dapperen PRIMISLAUS, verschafte: ook zoude ik van nog verscheidene duizenden van andere paarden met lof konnen gewaagen; en dan ook niet vergeeten te roemen van myne Overgrootmoeder, die op de prachtige bruiloft van Keizer LEOPOLDUS en MARGARETHA TERESIA, Dochter van Koning PHILIPS DE IV. van SPANJE, tot groote verwondering van alle aanschouweren, een fraaij *ballet* met veele andere paarden heeft gedanst: *Doch waartoe dient dit alles door my opgehaald, en zoo eene breede opgaave en dwaaze vertooning van myne aanzienlyke geslagtlyst gemaakt? wat aanzien kan zulks toch aan iemand geeven, dat hy uit deftige en roemwaardige Voorouders is gebooren, indien zyne eigene deugden en uitsteekende diensten hem niet zelfs versieren? dies zal ik my*, vervolgde dit braave Paard, *hiermede niet langer kwellen, en alleen maar in 't kort verhaalen, dat ik altyd mynen Meester getrouwlyk heb gediend, zelfs boven myne krachten, en hem nooit eenige billyke redenen van misnoegen gegeeven:* hierop vertelde hy al verder aan zynen jongeren makker in 't breede, dat hy, by geschenk in eigendom van zyn laatsten Meester gekoomen zynde, in den beginne was geweest zyns Meesters lieveling, en door hem zelven altyd was bereeden geworden; dat hy ook zyns Meesters gunst hadt getracht bestendig te behouden, en zich daar-

om

om in alles naar zyne bevelen volgens zynen pligt geschikt, het zy zyn Meester zich in een aangenaame wandeling met een zachten tred wilde vermaaken; het zy hy de snelle harten of bloode haazen met eene ongemeene vlugheid wilde naajaagen en in hunnen loop ter nedervellen; het zy hy hem op zwaare en vergeleegene reizen langs gebaande en ongebaande wegen wilde gebruiken, wanneer hy nimmer eenige gevaaren hadt ontzien, maar met hem meenigmaal over diepe grafren gesprongen, en snelvlietende rivieren doorwaad, ja ook zich niet getracht te spaaren, wanneer zyn Meester met hem te velde tegens eenen allesvernielenden vyand was opgetrokken, zoo in het vervolgen der vyanden, het onverhoeds invallen in derzelver landen, om die te verwoesten, te plunderen en uittebranden, als in het optrekken tegen den vyand in het open veld, zoodat hy dikmaals zyn bloote en ongewaapende borst tegen de woede en het vuur der vyandlyke staale klingen en van hun donderend geschut manmoedig hadt blootgesteld, en zyn Meester somtyds uit gewisse gevaaren gered; dat hy ook zynen dapperen Meester, van het verslaan zyner vyanden wederkeerende, in zyne billyke vreugde over de met zoo veele heldenmoed behaalde overwinningen hadt gekitteld, wanneer hy op het prachtigste uitgedoscht, en met een kostbaar zadel en fraaije vederbos versierd, hem met eene staatige en trotze tred ter Stad inbragt, onder het onophoudelyk gejuich van eene blyde schaare, verheugd dien grooten Held binnen haare muuren te moogen ontfangen; en dat hy dus zynen Meester in alles naar zyn pligt getrouwlyk hadt gediend, en zuur en zoet met hem gedeeld: dat hy naderhand, wanneer hy door het vleijend gedrag van het reeds gemelde jonge paard de voorige gunst van zyn ouden Meester hadt moeten missen, zich daarin nochtans geduldiglyk hadt gedraagen, zich volgens zyn pligt naar alle de van hem gevergde diensten geschikt, en door zyne bereidwilligheid in het waarneemen van de hem opgelegde posten, zelfs boven zyn vermoogen, en dus ook boven zyne verplichting, gepoogd de oude gunst te herwinnen, het zy men hem voor den wagen spande; het zy men hem een zwaar belaadene karre liet draagen, of ook wel een pakzadel, om hem allerhande drukkende lasten te doen torssen, oplag; het zy men hem voor de ploeg, een moeilyken arbeid, plaatste, of ook wel tot het verachtelykste werk, het trekken van den mistwagen, gebruikte; dat hy aan dit alles zich gewilliglyk hadt onderworpen, zoodat nooit eenige zweepslagen noodig waren, om hem tot zyn werk te dwingen, alschoon hy nimmermeer eenige uitspanning hadt, noch, als wel voorheen, het geluk genoot, van zich in graazige weiden, vry van alle toom en banden, met zyne andere makkers al huppelende en dartelende te vermaaken, en voor een korten tyd de oude natuurlyke vryheid, die hunne Voorouders hadden moogen smaaken, deelachtig te zyn, en dus een iegelyk, die niet onder het heerszuchtig juk van een geweldig Dwingland zyn vrijen hals behoeft te buigen, een waar denkbeeld van zyn groot geluk boven alle anderen, die aan de onbepaalde wil der Vorsten, even als de slaaven aan keetenen, geboeid zyn, te geeven: *Doch, helaas!* riep dit oude Ros uit, *het was alles te vergeefs: Hoe ik my ook in het behartigen van myn pligt benaarstigde, ik bleef echter onverdiend beroofd van de zoo dierbaare gunst van myn ouden Meester: In deezen ongelukkigen staat deede ik dagelyks het my opgelegde werk, al zuchtende over myne rampen, en die van myne andere medemakkeren, dewelken mede onschuldig de gunst van myn Meester verlooren hadden: Ook beklaagde ik het jammerlyk lot van myn Meester, die zich dus door valsch gevley liet verleiden: Dus versleet ik myne dagen en verspilde myne krachten in den dienst van myn Meester, en hoopte ten minsten dat geluk te zullen hebben, dat ik tot loon van myne getrouwe diensten in myn ouderdom,*

dom, wanneer ik niet meerder in staat was om te werken, nog eenig voedzel tot myn levensonderhoud op de stal van deezen mynen Meester zoude vinden: Maar ach! ik vinde my te jammerlyk bedroogen: ik ben nu, als geheel onnut, verstooten, verjaagd en op den dyk gedreeven, alwaar my iedereen bespot en veracht; Ah! heb ik dit verdiend! is dit een loon van zoo veele goede diensten en zoo oprechte trouw geduurende zoo een langen reeks van jaaren! Heb ik hiertoe my zelven afgesleeten en myne krachten verspild! O! al te ondankbaare menschen! Ah! dat de zoete dood my uit dit leeven verloste! Maar, wat klaage ik langer, want wie heeft ooit getrouwe diensten anders beloond, wanneer hy door laffe vleijery betoverd is, zoodat hy met de deugd ook de erkentenis wegens betoonde trouw heeft vaarwel gezegd? Ja, wat klaage ik langer, terwyl ik gevoele, dat myne krachten van oogenblik tot oogenblik verminderen, en dat myn leeven ten einde snelt? Ik verblyde my, dat myn einde zoo spoedigelyk naadert; doch, eer ik sterve, bidde ik u, myn weertyds waarde gebuur, die zoo veel medoogen met my hebt, gedenk aan myne lotgevallen; verhoovaardig u niet op uwe afkomst, want de eer der Voorouderen is niet, als u de waare deugt ontbreekt; verhef u niet op uwe onverwinbaare krachten en moedige dapperheid, want de tyd slyt de krachten, en deeze verminderende, ontzinkt u uwe moed; maar vooral vertrouw niet op de genegene gunst van uwen Meester, want niets is veranderlyker, dan dezelve, voornaamlyk, zoo uw Meester is onder de aanzienlykste der menschen, hoe grooter toch het aanzien is van een mensch, hoe wisselvalliger zyne gunstbewyzen! Vaar wel, vaar altoos wel, myn barmhartige makker! Zyt steeds myne vermaaningen gedachtig en betracht altyd uwen pligt; het herdenken toch van wel gedaan te hebben zal u gestaadiglyk troosten, welke rampen u ook moogen overkoomen! Vaar wel! Ik sterve. Het oude Ros, dit gezegd hebbende, strekte zich neder en blies den adem uit.

Wanneer ik nu by my zelven het rampspoedige lot van dit afgestorvene paard beklaagde, en de ondankbaarheid van zyn Meester verfoeide, schoot my eensklaps te binnen, dat dit paard een leevendig afbeeldzel was van een getrouw Staatsdienaar, die tot loon van zyne braave diensten geene andere vergelding, dan ondankbaarheid, is gewoon te ontfangen, terwyl veelen nog wel slimmer voor hunne getrouwe diensten zyn beloond geworden, zoo als ons de echtste geschiedenissen van alle tyden leeren, dat anderen door hunne *Meesters*, verleid door valsche vleijery, van hun gezicht en goederen zyn beroofd; anderen voor altoos in een verarmde staat uit hun Vaderland gebannen; anderen tot eeuwigduurende gevangenissen verweezen; anderen hun dierbäar leeven op een schandelyke wyze, ja op een schavot, hebben moeten missen; anderen door eene woedende gemeente, door dwingelanden aangehitst, zyn verscheurd geworden; en wederom anderen op eenige andere ontmenschte wyze zyn gefolterd en geplaagd, en dus allen onschuldiglyk hebben geleeden, en dat alleen, naadat zy hunne Meesters getrouwlyk en naarstiglyk hadden gediend, en in alles, wat betaamlyk is, hunnen pligt betracht.

Ondertusschen beroerde dit onverwachte voorval mynen geest, zoo dat ik voornam myne wandeling te staaken, my na huis te begeeven, en dit tot ververssching van myn geheugen op het papier te stellen, 't welk wanneer door my was ter uitvoer gebracht, vond ik goed het zelve aan UEd. te zenden, of UEd. het ook mogte waardig keuren, dat het een plaats in Uwe Vertoogen wierde gegund. Hier mede blyve ik

MYN HEER SPECTATOR!

UEds. geneege Vriend,
MYTHOPHILUS VERAX.

's Hage den 5. Augusty 1760.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 305.]

Tout le Monde fait plus qu'il ne peut ; les uns par faste & pour se prevaloir de leurs richesses ; les autres par mauvaise honte & pour cacher leur pauvreté. Ceux mêmes, qui sont assez sages pour condamner un si grand desordre, ne le sont pas assez pour oser lever la tête des premiers & pour donner des exemples contraires. Toute une nation se ruïne : toutes les conditions se confondent. La passion d'acquerir du bien pour soûtenir une vaine depense corrompt les ames les plus pures. Il n'est plus question que d'être riche : La Pauvreté est une infamie.

FENELON.

Elk heeft zyn staat vergeten,
Doet meer dan hy vermag; een ryke, wel gezeten
Wil pronken met zyn schat; een arme dekt zyn staat,
Uit kwaade schaamte, door de pracht en overdaad:
Ja zy, die, wys genoeg, die spoorloosheid weêrspreken
Zyn 't echter niet genoeg tot demping dier gebreken,
Om door hun voorbeeld eerst dien stroom te wederstaan:
De landäart put zich uit, en ziet geen' rang meer aan;
De drift naar schatten, om zich aanzien by te zetten,
Doet de allervroomsten licht hun blank gemoed besmetten:
Men heeft slechts ryk te zyn, daar armoê schandlyk luid.

FEITAMA.

MYN HEER SPECTATOR!

Ik ben gewoon uwe vertoogen die my smaaken nu en dan te herleezen, eer ik ze by den bundel wegleg, en vind dan nog wel eens zaaken die by de eerste leezing myne opmerking ontsloopen waren, welken my gemeenlyk bevestigen in myn eerste oordeel over

de gezondheid uwer redeneering in dat vertoog, schoon zy in den eersten opslag van den gemeenen weg scheen aftewyken: dat zelfde nu is my gebeurd ten opzigte van het 298. Vertoog. De dwaasheid van in het wilde over de pracht en overdaad op den predikstoel te praaten, en daar over belagchelyke bestraffingen te doen; de noodwendigheid van het maaken van verteeringen naar maate men gegoed is om het heil en den bestendigen welstand der zaamenleeving, en wel in het byzonder in ons Vaderland te bevorderen, het welke daarom niets misdaadigs of bestraffens waardigs kan gereekend worden, is zeekerlyk zeer wel by u betoogd; het kwam my ook voor dat UEd. den waaren aart van pracht en overdaad wel gevat en beschreeven hebt, en dat dus een iegelyk by zichzelven zeer wel kan weeten niet alleen of hy daar aan waarlyk schuldig is of niet, maar ook dat de Heeren Predikanten met veel vrucht daar over konnen redeneeren, indien zy het verderflyke en daarom zondige en doemwaardige, dat in dezelve geleegen is, voorstellen, en de toepassingen daar van op een ieders omstandigheden, en manieren van leeven, waarvan zy zeekerlyk niets weeten, en waarvan het onderzoek ook tot hen niet behoort, aan het geweeten van elk overlaaten. Op hoedanig eene wyze alle zedelyke ondeugden en gebreeken myns bedunkens op den predikstoel behooren verhandeld te worden, want anders loopt men gevaar van de schuldigen met den vinger aantewyzen voor de geheele gemeente, en hen in eene algemeene verachting te brengen, waarvan niet zelden het gevolg is voor de zoodanigen het verzuim van den openbaaren Godsdienst en verharding in de zonde, welke niet naalaat een verderflyk voorbeeld voor anderen te strekken, zoodat niet zelden een al te heet gebaakerde yver om verderflyke ondeugden uit te roeijen oorzaak is dat zy zoo veel sterker groeijen en toeneemen. Voorzigtigheid is hier de groote zaak, welke echter by wynigen gevonden wordt.

De ernstige overweeging van uwe beschryving van waare pracht en overdaad, welke met reden als misdaadig behoort vermeid te worden, bracht my tot een klaar gezigt van haare verderflyke gevolgen, en deed my begrypen dat dezelve de eene ondeugd voor en de andere naa doet gebooren worden, waaruit elende,

armoe-

armoede en gebrek noodzaaklyk voortspruit voor ieder in het byzonder, en voor een volk in het algemeen, jaa dat slaverny en eene geheele omkeering van den Staat het eindelinge gevolg, de bittere vrucht daarvan wordt.

Daar rykdom, daar overvloed gevonden wordt, ziet men wel haast de onbedachtzaame eerzucht aan het bezit derzelven voortreffelykheid eer en achting toeeigenen: die gewaande voortreffelykheid moet men aan zyne medemenschen doen blyken, door het maaken van groote verteeringen, door zich uitmuntende in dezelven boven anderen te vertoonen: die groote uitgaven tot prachtige kleders, tot overvloeijende gasteryen, tot het houden van eenen grooten staat, geeven een schyn van edelmoedigheid, van geneigdheid om grootmoediglyk het vermaak van zynen eevenmensch te bevorderen, en hier door komt men tot grootere uitgaven dan men immer goed kan maaken; men beledigt eerst zich zelven, en daar naa anderen. Dus is de pracht en overdaad de dochter van eene dwaaze en onbedachtzaame eerzucht, welke op haare beurt wederom trotsheid en hoovaardy in anderen veroorzaakt, en hen door dezelve tot baldaadige verkwisting, welke alle maat te buiten gaat, vervoerd, wyl niemand eenen anderen, welken hy zich oordeelt in het bezitten van goederen gelyk te zyn, den roem van uitmuntenheid wil overlaaten. De Edele Heer Jan Schielykgroot is met een grooten schat op de gewoone wyze verkreegen uit het Oosten te huis gekoomen. Ieder eert hem om zyn schat, en tracht door het genot van zyne gunst zich eer en achting te verkrygen. Kornelis Domoor, en Pieter Onbedacht zyn door het afsterven van hunnen Vader Cornelis Schraapert in het bezit van rykdommen, hun te vooren onbekend, geraakt. Zy geeven blyken van hunnen edelmoedigen aart, zy munten uit in gastmaalen, in kledereṇ, in huizen, buitenplaatzen en *equipagien*: zy zyn zonder moeyte, arbyd en kommer aan die schatten gekoomen, zy weeten niet dat het bezit een einde kan neemen, en daarom verkwisten zy op eene dwaaze wyze; zy vinden overal tekenen van onderdaanigheid, en onderwerping, zy worden overal gewellekoomt, en geëerd: hunne Kinders volgen hun voorbeeld en vinden dat zelfde ontzag en eerbied by hunne tydgenooten. Dit steekt deezen in het

oog, hunne natuurlyke eerzucht raakt gaande, en doet hen tot trotsheid overhellen; men kan niet dulden dat men zich dus den loef zoude laaten afwinnen: en schoon men de helft van hunne goederen niet bezit, vertoont men dezelfde uitmuntenheid en wytsheid in zyn geheele gedrag. Men steekt jaarlyks van de hoofdsom zyner goederen af, zonder eenig zeeker uitzigt van ze weer te konnen volmaaken: nadat men door enkele hoogmoed zyne goederen in andere handen gebragt heeft, kan men niet tot vermindering van leevens *train* besluiten, dat lydt het fatsoen niet; men is reeds arm; men maakt schulden; men wordt door zyne schuldeisschers over hoop geworpen, en wyl men niet graaven kan, en zich schaamt te beedelen, terwyl men nog niet beschaamd is een anders goed verkwist te hebben, ziet men zich genoodzaakt om met zyne familie elders heen te wyken, gevlyd door eene dwaaze hoop van door arbydzaamheid, waartoe men onbekwaam is, zyne zaaken te herstellen: het eenige goed dat uit dit vertrek gebooren wordt is dat men van het lastige maanen bevryd is van zyne schuldeisscheren, waarvan men veelen bedurven, en tot armoede gebragt heeft, omdat zy of te neeringziek, of te goed van vertrouwen geweest zyn. Zoo wekt de buitenspoorige pracht en overdaad van *Champignons* de hoogmoed van menschen van deftige familien op, die hen tot gelyke pracht brengt, en eindeling met die *Champignons* in gelyke armoede en gebrek doet vervallen. Zy bederven zich zelven, bederven hunne kinders, die in alle ledigheid, en misdaaden welke dezelve verzellen, gewoon zynde te leeven en luiden van plasier te zyn, tot nutte bezigheden onbekwaam zyn; zy bederven anderen, welker goederen zy verkwist, opgegeeten en versleeten hebben, het welk naar maate dat zulks van de grooten tot de klynen afdaalt eene algemeene elende, armoede en gebrek by de maatschappy moet te wege brengen.

Gelyk nu de hoogmoed de menschen en zichzelven en anderen doet bederven door verkwisting, om in pracht en overdaad, als door bewyzen van waare verdiensten boven anderen uittemunten, zoo veroorzaakt de pracht en overdaad ook dikwils ter zelver tyd vuige gierigheid en snoode schraapzucht, waar door men zich met recht of onrecht de noodige middelen zoekt te verkrygen om zyne pracht en overdaad te voldoen, het welke niets dan zeer

ver-

verderflyke gevolgen voor de zaamenleeving kan veroorzaaken. Jean Fabricq heeft met eerlyke naarstigheid, en behoorlyke spaarzaamheid door zyne *fabriek* eene goede somme gelds gewonnen: de man maakte geene *figuuren*, men kon staat op zyn woord maaken, zyn handwerksluiden, spinders, weevers en droogscheerders beminden en ontzagen hem als hunnen Vader en weldoener, hy beknibbelde hunne dagloonen nooit: de winkeliers zochten zyn goed, en buitens lands was men met zyne merken by uitneemenheid te vreden; dit gaf hem binnen en buiten 'slands een groot vertier, en stelde hem in staat om veele menschen aan de kost te helpen; hy was en bleef eevenwel maar een Waaltje. Maar zyn Zoon Corneille is een ander man, een die by de geheele wereld als een groot man geacht en geëerd wordt. Hy doet door zyne koets en paarden, door zyne buitenplaats en gastvryheid het geld beeter *circuleeren* dan zyn Vader, die 't voor hem bespaarde; hy doet dus veele menschen brood hebben: maar met zyn groote huisgezin heeft hy zoo veel meer van nooden, en de fabrieken gaan niet zoo wel als by zyn Vaders tyd: hoe dit gevonden? eerst op de stoffe, dan op de dagloonen, en eindelyk in het duur aansmeeren van waaren voor geld aan de handwerksluiden, die daar tegen niet eens bang durven zien, uit vrees van afgedankt te worden, en ledig loopende aan de Diakonie te zullen vervallen, en eindelyk geeft hy zyne bedrieglyke *fabriek* tot minder prys dan naar gewoonte om door het meerdere vertier grootere winsten te doen, en bederft dus den handel. Corneille meent daar door zyne prachtige en overdaadige huishouding te zullen goedmaaken, en eevenwel zyne Kinders op dien zelfden voet luiden van aanzien te doen worden: maar het gevolg is dat de winkeliers hem niet zoeken, en de buitenlanders aan hunne *commissionarissen* verbieden zyne merken te zenden. Zyne *fabriek* raakt te niet, hy laat van langzaamer hand zyne werkluiden gaan, die zich in gebrek gestooten vinden: huis en hof, koets en paarden moeten uit nood en ontydig verkoft worden, en derhalven tot een lagen prys: hy leeft in armoede, sterft in gebrek, en zyne Kinders vinden zich gelukkig van in het weeshuis aangenoomen te worden. Gelyk zyn Vader door zyne gemaatigdheid, welke hem van alle verzoeking tot oneerlykheid bevryde, een zegen voor de zaamenleeving zoo wel als voor zyn huisgezin

was, zoo is CORNEILLE voor byden een pest en vloek: hy heeft door zyne pracht zich en de zynen bedorven, en door zyn voorbeeld anderen verlokt, tot gelyke prachtige en hen zelven, en anderen bedervende leevenswyze, waaruit noodwendig het geheele verloop der *fabriek*, en dus een algemeen verloop, en versperring van het werkvolk, en algemeene armoede en behoeftigheid veroorzaakt wordt.

THEODOOR GROOTHART, wiens voorouders groote schatten met den koophandel gewonnen hebben, die van zynen laffen vader in alle weelde en brooddronkenheid is opgevoed, en dus onbekwaam is om het *comtoir* aan te houden, besluit op zyn gemak van zyne renten te leeven, hy doet een houwlyk met eene hem in opvoeding en zeden gelyk, en krygt een groot huisgezin van kinderen; aan de pracht en weelde gewend, zet hy zyn stok verder dan hy springen kan, dit doet hem te rugteeren. Om dit niet alleen te verhoeden, maar ook om met meerder *magnificentie* voor den dag te konnen koomen, zet hy roekloos zyn geld onder particulieren, die een hoogen interest belooven, en in den beginne geeven; hy neemt deel in de buitenlandsche *negotiatien* tot ses percent: dit stelt hem in staat, om in alle pracht en overdaad te leeven, en van een iegelyk onbedachtzaame met verwondering geëerd te worden: en deeze eerbied maakt hem te erger: daar wordt niets van die hoogere interest tot vermeerdering van het Capitaal aangelegd; men denkt niet om de tien kinders in staat te stellen, om in dien rang te leeven, waar in zy opgevoed worden. Ondertusschen raakt het Capitaal op Silesien te niet, de *Saxise Steur* gaat den zelfden gang met niet betaalen, en de Franse *effecten* raaken *gebrouilleerd*: en onder voorwendzel van groote schade door de Engelsche roveryen geleeden te hebben, gaan de *debiteuren* met interessen en Capitaalen *banquerout*. Men acht zich gelukkig nog een goed Capitaal op het VADERLAND gehouden te hebben, schoon men te vooren de twee en een half percent vervloekte: maar dit is op verre naa niet toerykende, om den gewoonen grooten staat te voeren. Het zoude eene ondraagelyke schande zyn dien staat te verminderen. Neen. Men moet zyn fatsoen houden, moogelyk raaken de dochters nog aan den man naar haaren uiterlyken staat. THEODOOR denkt niet, hoe zeer hy te vooren op

zyne

zyne groote Capitaalen op Silesien en Saxen gepocht heeft, waardoor ieder weet dat zyne *financien* groote vermindering hebben geleeden, en dat zyne ongewoone traagheid in het betaalen door zyne *crediteuren*, klagers over den slechten tyd, uitgetrompet wordt, en dat hy daarom staat moet maaken zyne dochters by zich te houden. Hy sterft van verdriet en zyne verspilzieke vrouw kort naa hem; de dochters houden zich by een, blyven ongehuwd, en leeven in eene klyne Stad sobertjes: de zoons scheiden zich, woonen op kamers; omdat zy buiten staat zyn een huishouden te *maintineren*, blyven zy ook ongehuwd, maar gewoon aan alle dartele brooddronkenheid zyn zy volslaagene ligtmissen, en oeffenen wel eens de streeken van *Chevalier de industrie*. Dus heeft THEODOOR met zyne pracht en overdaad zyne kinders in armoede geworpen, en dat het slimste is, door zyne dagelyksche weelde onbekwaam gemaakt, om zich zelven en der maatschappy van nut te zyn: daar hy met wakkerheid en voorzigtigheid den koophandel hebbende aangehouden, en zyne zoons tot arbydzaamheid gewend, hen tot pielaaren van de beurs konde gemaakt hebben, en in staat gesteld om zeer gelukkig te leeven.

KAREL OPTIMAS, wiens voorouders door eene gemaátigde spaarzaamheid groote middelen verzaameld en by een gehouden hebben, zoo dat zyn geslacht en door zyn vermoogen, en gelyk dit veelal te zaamen gaat, edelmoedige gevoelens voor de vryheid en welstand des Vaderlands den Vorst in de oogen steekt, als een hinderpaal, om tot eene volslaagene heerschappy te geraaken; (want dit is het doelwit van alle Vorsten, welker heerschappy door de by hen bezwoorene grondwetten bepaald is: getuigen hier van onze twee laatste Graaven, Keizer KAREL DE VYFDE, en PHILIP DE DERDE) KAREL OPTIMAS begeeft zich van het land ten hove, om door de gunst van den Vorst in de hooge regeering of andere groote ampten bevorderd te worden. Zyn voorbeeld wordt door eenige andere van zyn geslacht gevolgd. Het oog van het hof moet tot hen getrokken worden; Pracht en Overdaad in alles, wat men bedenken kan, is hier toe het beste middel. De Vorst ziet hem, en de zynen met veel vermaak zich bederven; streelt hem zoo veel moogelyk is, en pryst hem byzonder over zyne *haut goust* in zyne *equipage*, kleding, tafel en meubilen.

Op-

Optimas door dien lof aangespoord *egalizeert* byna zyne hofhouding, met die van den Vorst, die hem met goede beloften aast. Zyne *obligatien* worden verkoft, de landgoederen bezwaard, de noodzaaklykheid om het inkoomen van een groot ampt te hebben wordt hoe langer hoe grooter. Optimas heeft zich een noodzaaklyke afhangeling van den Vorst gemaakt, is een slaaf in zyn hart geworden, en gereed om niet alleen zyn Vaderland aan de belangen van den Vorst, maar ook aan die van uitheemsche Vorsten opteofferen, indien zy hem maar rykelyk middelen willen geeven, om zyne slaafsche ziel in overdaad, pracht en wellusten te vergenoegen.

Zoo strekt de pracht en overdaad, die uitmuntenheid boven anderen, in het maaken van verteeringen, waardoor men zichzelven en de zynen bederft, een welige wortel, waar uit veele ondeugden gebooren worden, welke armoede, en zelf de ondergang van den Staat veroorzaaken. Wat raad hier tegen? zal men door wetten bepaalingen maaken? maar dan stelt men door die wetten eene weezenlyke waardy in zaaken, welke de zucht tot pracht en overdaad hoogschat, en maaktze te meer gaande. Ik denk dat het voorbeeld van deftige luiden, die voor bezitters van veele goederen bekend staan, en van braave Overheden, het eenige en beste middel is, om de pracht en overdaad te beteugelen; en binnen de paalen van het waare heil der zaamenleeving, en maatschappy te houden. Ik ben met veele achting

Myn Heer Spectator!

Uw geneegen Leezer,

BURGER VRYHART.

Amsterdam
den 7 Aug. 1760.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 306.]

Hoc in se dictum debent illi agnoscere,
Quorum privata servit utilitas sibi,
Et meritum inane jactant imprudentibus.

PHÆDRUS.

Dees Fabel past op menschen, die genegen
Tot eigen nut, zeer zwaer hun diensten wegen,
En roemen die, hoe weinig van gewicht,
By menschen door de wysheit niet verlicht.

D. VAN HOOGSTRATEN.

MYN HEER SPECTATOR!

Wanneer ik onlangs tot uitspanning van myn geest, door een langen arbeid aan gewigtiger zaaken vermoeid, my had verlustigd met het doorbladeren van het vernuftig werkje van den schranderen *Baron* LODEWYK HOLBERG, wel eer het sieraad des onder de rechtmaatige regeering van zynen wyzen Vorst thans bloeijenden Koningryks DEENEMARKEN, genaamd *de Onderaardsche Reize van* KLAAS KLIM, en daarop my te bed begeeven, om door eene lieflyke rust myn afgematte lighaam en geest geheel te verkwikken, en dus tot het weder naar behooren waarneemen van het my opgelegde werk te bekwaamen, werd ik zeer spoediglyk door eene zachte en zoete slaap bekroopen, en in dezelve door eene zeer aangenaame droom vermaakt, want ik verbeelde my overgebragt te zyn in het *Heilige Bosch*, berucht door de aldaar wel eer gevonden zynde *Spreekende en Voorzeggende Eikenboomen*, geleegen naaby de eertyds zoo bekende Stad DODONA, dewelke haare geboorte verschuldigd is aan den alom beroemden DEUKALION, wanneer hy in den algemeenen vloed na deeze hooge plaats, om aldaar voor het vermoogende geweld der verslindende wateren bevryd te zyn, was geweeken, en haaren naam gekreegen heeft van DODONE, dochter van den Vader en Heerscher der Goden, den blikzemdraager

JUPITER en van de *Phenicische* Prinçes EUROPE, en zynde eertyds eene der beste Steeden van het landschap MOLOSSIS, het voornaamste gedeelte van EPIRUS, het oude Koningryk der EACIDEN, zoo genaamd naar hunnen Stamvader, den om zyne uitmuntende rechtvaardigheid alom vermaarden EACUS. Doch, hoe vond ik dit oudstyds *Gewyde Bosch* van gedaante veranderd, want voorheen werdt daar alleen gevonden eene keurlyke verzaameling van schaduwryke *Eiken*, en hoogopgaande *Beuken*, waarvan de *Eiken*, de woonplaatzen der beminnelyke DRYADEN, door den God JUPITER niet alleen met de spraak, maar ook met den geest der voorzeggingen waren begunstigd, in zoo verre, dat het hout van deezen boom, gebruikt aan het konstige schip *Argo*, het welke, door MINERVA gebouwd, den dapperen JASON en de andere kloeke *Grieksche* Helden na KOLCHIS tot verovering van het *Gulde Vlies* overvoerde, met dezelfde bekwaamheid van voorzeggingen te uitten is begaafd gebleeven, zoodat het daardoor met den naam van den *Klappenden Exter* en het *Waarzeggende Schip* door de oude Dichters is vereerd; en ook naar hun verhaal by de afgedaane heldentocht door de Goden ter eeuwiger gedachtenis aan den hemeltrans onder het gesternte geplaatst geworden. Uit dit eertyds zoo *Heilige Bosch* was nu bynaa alle heiligheid en deugd geheel geweeken, en haar plaats door de ondeugd wederom ingenoomen, zoodat men zeggen mogte, dat het zelve was vervuld met allerleije euveldaaden, als ontrouw, list, geweld, bedrog, partyschappen en diergelyken, welken door de nieuwe inwooners derwaarts waren overgebragt, naardien dit Bosch nu niet meerder, gelyk in vroegere tyden, door dichtgetakte *Eiken* en bladryke *Beuken* alleen werdt bewoond, maar ook veele andere boomen, als *Olmen*, *Popelieren*, *Taxis*, *Essen*, *Dennen*, *Doornen*, *Laurieren*, *Moerbesien* en meerder anderen, hunnen zetel aldaar hadden gevestigd. Alle deeze boomen nu waren, even als de menschen, met verstand en spraak begaafd en vormden onder elkander eene burgerlyke maatschappy.

By myne aankoomst aldaar vond ik alles in de uiterste verwarring, en de boomen, ingezeetenen van dat Bosch, onderling verdeeld, zoo zelfs dat de een op allerhande manieren des anderen 's ondergang trachtte te bewerken. Zy allen, uitgezonderd eenige weinigen, die zich gerust en stil hielden en met den staat hunner zaaken te vreden waren, scheidden zich in twee hoopen, by welker ieder een standaard was, waarvan de een voerde tot teeken *een Eikel*, en de ander *een Citroen*, om daarmede aftebeelden de party, die elk was toegedaan. By den standaard van *den Eikel* be-

voogdt

vondt zich het kleinste, doch echter wel het beste gedeelte, meest al uit de oude ingezeetenen van dit Bosch bestaande, terwyl de standaard van *den Citroen* gevolgd werdt door het grootste gedeelte, en wel voornaamlyk door de nieuwere inwooners van dit Bosch, waarby zich nochtans ook eenigen, doch wel van het geringste soort der oude ingezeetenen hadden gevoegd. Deeze beide partijen waren tegen elkanderen in de wapenen en zocht de eene gestaadiglyk de andere een kans afteezien, om zyne party boven de andere te doen gelden, zich ten kosten van zyn evennaasten te verheffen, en zyn eigen voordeel en aanzien te bejaagen, terwyl zy allen uiterlyk voorgaaven alleen het best van hunne Medeboomen, en van het geheele Bosch te behartigen, en ik, wat ik ook aan deezen of geenen van die verwarde meenigte vroeg, geene andere onderrichting konde erlangen, dan dat hy het welzyn van den Staat beöogde, en dat zyn party deszelfs ondergang zocht te bewerken; en dat ik dus, wilde ik een goed ingezeeten van dit Bosch worden, my by zyn party moest voegen, zonder daarvan meerder te onderzoeken. Dit nu was het antwoord van de eene en van de andere party. Ook dit baarde in my de uiterste verwondering, alzoo ik begreep, dat niets schadelyker voor eenen Staat is, dan de onderlinge verdeeldheid der Ingezeetenen, waarin elk onder voorwendzel van 's Lands welzyn te zoeken niets anders bejaagt dan zyn eigenbelang, en metter daad het gemeene welzyn verwaarloost, terwyl de sterkste pylaar van een Staat is de getrouwe eensgezindheid der Ingezeetenen, waardoor een ieder met alle zyne daaden niet alleen zyn eigen nut, maar ook dat van zyn evennaasten, en dus den welvaart van den gemeenen Staat tracht te bevorderen, wanneer een iegelyk te vreden is met het zyne, niet zoekt zich ten kosten van zyne Medeburgeren te verheffen of te verryken, noch zich een meerder gezag, dan hem door de grondwetten is toegelegd, aantemaatigen

Met deeze gedachten my beezig houdende, ontmoette ik eene oude zwaare *Eikenboom*, die door zyne groote en eene aangenaame lommer verschaffende takken eerwaardig, en door zyn ouderdom de Vader van al het geboomte scheen. Deeze verwekte in my een groote eerbied, te meêr, wanneer ik overdacht, hoe dat deeze boom by alle beschaafde volken steeds in hooge achting geweest ware, naardien de oude *Grieken* de overwinnaars in de heilige strydspelen met eenen krans van groen *Eikenloof* vereerden, waarmede ook by de oude *Romeinen* versierd werdt de geen, die in een veldslag een *Roomsch Burger* hadt ontzet, en uit levensgevaar gered, met dit onderscheid, dat in het vrije ROME de bewaarde Burger aan zyn bewaarder deeze Kroon met eigene

handen vrywilliglyk overgaf, daar naaderhand de verlosten eerst die krans van den Keizer ontfingen, om met denzelven de verlossers te beschenken, ten bewyze van hunne slaafsche onderdaanigheid aan den Keizer, die hun niet toeliet een beweezen weldaad met dankbaarheid te erkennen, tenzy zulks hun te vooren door den Vorst ware vergund geworden. Wanneer deeze oude, hoewel nog met fris groen loof versierde, *Eikenboom* my met een achtbaare deftigheid en staatige tred naaderde, boog ik my eerbiedig voor hem neder en verzocht van hem eenige onderrichting noopens de oorzaak van deeze burgerlyke beroerten, die my toescheenen binnen weinig tyds den geheelen ondergang van dit fraaije, en zoo beroemde Bosch en Boomgemeenebest te zullen baaren; daar de Eendragt deszelfs luister allezins zoude vergrooten en den Staat voor een iegelyk ontzaglyk maaken. Deeze aanzienlyke *Eik* luisterde met aandachtige opmerking naa myne vraag en bygevoegde korte redenen; en antwoordde my met eene zeedige vriendelykheid in deezer voegen: *O! Vreemdeling! wie gy ook zyt, ik pryze allezins uwe schrandere aanmerking over de jammerlyke beroerten, waarin ons Boomgemeenebest gedompeld is, en die gewislyk zyn verderf zullen verhaasten, daar de Eendragt alleen het zelve kon doen bloeijen: maar helaas! dit is het bittere gevolg der verfoeilyke heerszucht: dit moogen wy alleen wyten aan alle die vreemde Boomen, die van tyd tot tyd alhier hun vast verblyf hebben genoomen, eenigen der oude ingezeetenen van dit Bosch verleid, de anderen, die niets dan het waare welzyn van dit Gemeenebest beöogden, van alle gezag beroofd, het zelve tot zich getrokken, een vreemde Boom, die voorheen in deeze landstreek geheel onbekend was, alhier overgebragt, en verlekkerd door den lieflyken geur van zyne bloemen en de schoone kouleur van zyn verkwiklyk ooft aan denzelven een groot gedeelte van het gebied in dit Boomgemeenebest opgedraagen, terwyl zy door zyne schyngunsten verleid nu toeleggen, om dit gezag van dag tot dag te vermeerderen en dus dit gansche Bosch in eene diepe slaverny voor altoos te dompelen. Weet dan, dat die Boomen, welken den standaard van den* Citroen *volgen, wel meest geneegen zyn, om een éénhoofdig onafhanglyk gezag intevoeren, terwyl de beschermers der dierbaare vryheid zich by den standaard den* Eikel *hebben gevoegd.* Hierop nam ik de vryheid van te antwoorden, dat my dacht, dat beide deeze partijen zeer onbezonnen te werk gingen, dat zy zich liever moesten vereenigen, en de nu vastgestelde vorm van regeering binnen de gestelde paalen bewaaren, gelyk zulks de pligt van alle braave Burgeren afvordert, daar zy nu door hunne verdeeldheid zich onderling verdorven, en geleegenheid gaven, dat één alleen, gesterkt door nog meerdere vreemde Boomen,

men, hen allen ligtelyk zoude overheerschen. Waarop deeze *Eik* my weder te gemoet voerde; *Uwe gezegden zyn in alles wel gegrond, en ik wenschte, dat alle myne Medeboomen, ingezeetenen van dit schoone Gemeenebest, naar deezen uwen raad wilden luisteren; want, dan zoude het reeds opgedraagene gezag binnen de behoorlyke gestelde paalen konnen worden gehouden, de heerszucht betoomd, alle wettige vrees voor eene toekoomende slaafsche overheersching geheel verbannen, en dus de tegenwoordige staat van dit Boomgemeenebest bewaard, waartoe een ieder getrouwe Boom allezins verpligt is. Maar helaas! het eigen belang zit hier op den throon. De meesten zoeken zich boven hun naasten te verheffen, en trachten, alleen tot bereiking van hun eigen oogmerk, om de* Eiken *en* Beuken, *die braave en vroome oude ingezeetenen van dit Gemeenebest, van allerhande gezag te berooven, dezelven, ware het moogelyk, geheel uitteroeijen, grooter en magtiger dan anderen te worden, en in het onbepaald gezag te deelen, dit vrije Gemeenebest aan de voor het zelve gesmeed wordende slaafsche keetenen te binden.* Over dit gezegde van deeze aanzienlyke *Eik* was ik ten hoogsten aangedaan en beklaagde innerlyk de naare toestand van dit zoo fraaije Bosch, welkers onbesprookene heiligheid de oude Dichters met zoo veele loftuitingen, die de eeuwen zullen verduuren, hebben uitgetrompet.

Intusschen verlangde ik zeer, de lotgevallen van dit oudstyds zoo vermaarde *Dodoneesche Bosch* te moogen verneemen, en de vriendelykheid, met dewelke my die oude *Eik* over dit alles onderhieldt, maakte my te vrymoediger, om daarnaa te vraagen, 't geen door die *Eik* met alle bescheidenheid werdt beantwoord, door my in 't breede te verhaalen, hoe het oude Koningryk EPIRUS zich tegen de *Romeinen*, die het van de slaverny der Koningen verlost en in eene volkoomene vryheid gesteld hadden, ondankbaar (ten minsten naar het oordeel der *Romeinen*) gedraagen hebbende daarover is gestraft, zoodat die wereldbeheerschers het zelve hebben omgekeerd, alle zyne Steeden ontmanteld, de voornaamste en aanzienlykste Ingezeetenen na ROME vervoerd, dezelven aldaar over hun gedrag onderzocht en scherpelyk ondervraagd en veelen hunner tot eene eeuwige gevangenis verweezen, zoo dat EPIRUS, tot een *Romeinsch* Wingewest gemaakt zynde, zynen voorigen heerlyken luister heeft verlooren, en bynaa niet meêr te vinden is; hoe dat ook vervolgens in dit ongeluk de vermaarde Stad DODONA heeft gedeeld, en zelfs de tempel, wel eer door DEUKALION in dit naaby deeze fraaije Stad geleegene schoone Bosch gesticht en aan JUPITER, die daarvan de DODONEESCHE JUPITER is gebynaamd, toegewyd, het rampzaalig noodlot van verwoest te worden niet heeft

konnen ontgaan; hoe dit ook JUPITER, verstoord over de afgryzelyke woede, waarmede de *Roomsche* Soldaaten zynen tempel hadden verwoest, en geërgerd over de verregaande ontuchtigheden, waarmede zy zyn *Heilig Bosch* hadden bezoedeld, met zynen geest geheel vandaar is geweeken, aan de *Dodoneesche Eiken* de gaaf van voorzeggingen te doen heeft ontnoomen, en hun alleen het gebruik der spraak gelaaten, met die gunstige toezegging nochtans, dat niet alleen de *Beuken* van dit Woud, die tot hiertoe spraakeloos waren geweest, maar ook alle de Boomen, welken by vervolg in dit *Dodoneesche Woud* gebragt werden, ook dit geluk zouden deelachtig worden; hoe dat wyders de *Eiken* en *Beuken*, inwooners van dit voortreflyke Bosch, nog vervuld met alle heiligheid en deugd, waarmede zy door JUPITER waren bezield, met alle eensgezindheid een besluit hadden genoomen, om tot weering van alle ondeugden, met dewelken zy in 't vervolg zouden te worstelen hebben, naardien zy nu van de geduurige inwooning der Goden beroofd waren, eene zeekere regeeringsvorm te bepaalen, en tot voorkooming van alle onheilen, met dewelken een éénhoofdige regeering, doorgaans belust op een willekeurig gezag en eene onafhanglyke magt, gestaadig is verzeld, zoodaanigen regeering vastteftellen, waarin het oppergezag aan eene vergaadering der oudste en aanzienlykste Boomen, zoo *Eiken*, als *Beuken*, werdt toevertrouwd, en die telkens, wanneer een der leden van deeze vergaadering kwaame te sterven, eenen anderen Boom tot hun medelid, om met en beneevens hen te regeeren, zouden verkiezen, zoo nochtans, dat geen Boom eenig byzonder gezag over zyne Medeboomen zoude konnen oeffenen, maar al het gezag by de vergaadering der tot de regeering verkoozene Boomen zoude berusten: Wyders voegde hy daar nog by, dat ook geduurende de eerste tyden na deeze verandering dit *Dodoneesche Woud* hadt gebloeijd, zoodat door zyn luister veele andere Boomen niet alleen uit nabuurige, maar zelfs uit andere verafgeleegene bosschen, wierden bekoord en zich na dit fraaije Bosch, en onder de bescherming van deeze loffelyke *Eiken* en *Beuken* begaaven, alwaar zy, door den tyd geworteld zynde, ook trachtten deel aan de regeering te krygen, 't geen ook eenigen van hen gelukte; dat dus deeze regeeringsvorm eenen zeer langen tyd is staande gebleeven, en onder dezelve dit Boomgemeenebest in magt en aanzien dagelyks toegenoomen; dat onder diegeenen, welken wel de grootste achting by de natuurlyke inboorlingen van dit schoone Woud hebben weeten te verkrygen, voornaamlyk geweest zyn de zich haastiglyk met hoogmoed verheffende *Olmen*, die zich ook aldaar het eerst hadden geplant, en dat zy daarom vervolgens ook beneevens en door de *Eiken* en *Beuken* wel het meest in de regeering van dit Boomgemeenebest zyn aangenoomen; doch dat zy niet te vreden, van met dezelven te regeeren, hebben gezocht om alleen alle de magt tot zich te trekken en de *Eiken* en *Beuken* van alle gezag te ontblooten; dat, hun zulks in eene vreedzaame rust niet konnende gelukken, zy door hulp van de altoos groenende *Taxis*, die, schoon almede niets, dan het toeneemen van hunne eigene grootheid en magt beöogende, echter door hunne zeedige en alle uiterlyke teekenen van waare vroomheid en bezaadigdheid vertoonende gestalte en onveranderlyke gedaante zich in de gunst van alle de Boomen van dit Woud hadden gewikkeld, de geringe, doch scherpsteekende en ligtelyk kwetzende *Doornen* en *Braamstruiken*, verlangende hierdoor van het opbrengen van alle lasten en schattingen geheel bevryd te worden, tegens de aanzienlyke *Eiken* en *Beuken* hebben weeten opteruijen,

en

en eenige (waarlyk ongegronde) klagten wegens hunne verrichtingen in het stuk der regeering intebrengen; dat zich op het aanhitzen der *Taxis* onder deeze muitende *Doornen* en *Braamen* ook hebben gemengd de tweekouleurige en ligtelyk beweegende *Popelieren*, die zich boven de geringere *Doornen* en *Braamstruiken* hebbende verheft al mede wenschten, door de hoovaardige *Olmen* te vleijen, in het hoog gezag der regeering te zullen deelen; dat zich ook by deezen oproerigen hoop tot bejaaging van hun eigen voordeel lieten vinden de eerst alhier aangekoomene *Essen* en *Dennen*, en de verwarringen gekoesterd werden door de voedsterlingen van APOLLO, de kraakende *Laurieren*, welken zich insgelyks, doch naar gewoonte, met zaaken, hun niet aangaande, bemoeijende, in verwachting van ook daardoor hun aanzien te zien vermeerderen, door hunne onderlinge twisten over 't geen het beste voor den Staat moeste worden gekoozen, waarvan nochtans de bezorging tot hen niet behoorde en waarvan zy ook geene weezendlyke kennis hadden, de verdeeldheden deeden aanwakkeren, en zich voor het grootste gedeelte door verkeerde denkbeelden misleid by het onwettig geraas en onbillyk voorstel der *Olmen* voegden, terwyl veelen der andere Boomen, vertrouwende op der *Laurieren* vooronderstelde gegronde kennis, hunne gevoelens, om welken staande te houden meestyds gewrongene sluitredenen en valsche bewyzen wierden bygebragt, blindeling omhelsden; dat in alle deeze beweegingen de voorzigtige *Moerbeziënboomen* zich in alle stilte hadden gedraagen, en gestaadiglyk getoond braave en getrouwe Burgers van dit Boomgemeenebest te zyn; dat de welriekende en aangenaame *Citroenboom*, mede onlangs in dit Woud aangekoomen, zich te zwak bevindende, om opentlyk deel in deeze partyschappen te neemen, en echter zich te hoog achtende, om niet mede eenig gezag in de bestiering van dit Boomgemeenebest te bezitten, alle list en schranderheid hadt gebruikt, om de gunst van allen te gewinnen, onder dit schoonschynend voorwendzel van voor zich niets te begeeren, maar alleen het welzyn van dit Boomgemeenebest, alwaar hy nu geworteld was, en 't geen hy als zyn natuurlyk Vaderland aanmerkte, boven alles te willen behartigen. *Dit nu* (zeide hy) *viel den* Citroenboom *niet zeer moeijelyk, naardien hy door de ondervinding by zich bewust was, dat de meesten, en wel voornaamlyk de* Olmen, *zich door den uiterlyken schyn lieten betooveren, en dat veelen door den aangenaamen reuk van zyne bloemen, en het bekoorlyk gezigt van zyn ooft byna van hun gezond verstand werden beroofd en in verrukking als weggesleept, te meerder, naardien zyn ooft deeze byzondere eigenschap bezit, dat het tegen iets anders uiterlyk gevoegd en gewreeven ook aan deszelfs innerlyke vochten zyne hoedaanigheid en geur mededeelt.* Vorders verhaalde my ook die eerwaardige *Eik*, dat, het den *Citroenboom* dus gelukt zynde het vertrouwen van beide de partijen te winnen, in zoo verre zelfs, dat die beiden hem tot scheidsman in hunne verdeeldheden hadden verzocht, hy daarvan ook loosſtyk zyn gebruik hadt gemaakt, en, op voorgeeven van der twistende partijen onderlinge verzoening te gemaklyker te zullen bevorderen, de zaaken zoo verre hadt weeten te brengen, dat hem door de meesten, en wel inzonderheid door het beleid der *Olmen* en der andere nieuwe inwooneren van dit Boomgemeenebest, een groot gedeelte van het hoog gezag was opgedraagen, echter nog met zekere bepaaling, zoo van tyd, als van magt, tot behoud der vryheid van dit Boomgemeenebest; dat hy dit gezag niet

niet alleen hadt weeten te behouden boven den bepaalden tyd door veele gunsten aan zyne vleijers uittedeelen, en hen allen van tyd tot tyd tot leden van de hooge vergaadering van dit Boomgemeenebest te doen bevorderen, of tot het waarneemen van de beste ampten aantestellen, maar ook dit bepaaldelyk opgedraagene gezag hoe langer hoe meerder uittebreiden, met nog veele andere, als daar zyn de *Pynboom*, *Myrtheboom*, *Wilde Vygenboom*, *Kurkboom*, *Olyfboom*, en diergelyke vreemde Boomen, tot hier toe in dit Woud geheel onbekend geweest zynde, herwaarts overtebrengen, in zyn gevolg te neemen, hun het behandelen der gewigtigste zaaken aantevertrouwen, en de oude ingezeetenen van dit Bosch van alle bestiering geheel uittesluiten; dat alle deeze vreemde Boomen en zyne andere gunstelingen, alleen hun eigen voordeel en aanzien zoekende en zich der vryheid van dit vrije Boomgemeenebest weinig bekreunende, den *Citroenboom* in het vergrooten en misbruiken van het hem opgedraagene gezag nimmer hadden tegengegaan, maar met stilzwygen in alles hadden te wille geweest, waardoor hem eindelyk ook de lust hadt bekroopen, om zich als een alleengebiedende en onafhanglyke Boom in dit *Dodoneesche Bosch* te doen gelden; en dat daartoe zyne gunstelingen thans de waapenen voor hem hebben opgevat, en zich onder den standaard van den *Citroen* te saamen gevoegd, om zyn gezag te vergrooten, zich en alle de Boomen van dit Woud tot slaaven te maaken, en alles alleen van zyne wenken te doen afvliegen, terwyl de weinige getrouwe verdeedigers van de guldene vryheid zich onder den standaard den *Eikel* hebben verzaameld.

De oude *Eik* dit verhaald hebbende zeide verders tot my: *Dit is, waarde Vreemdeling! de tegenwoordige naare en jammerlyke toestand van ons zoo beroemd Boomgemeenebest, welkers schoone vryheid ten val dreigt, naardien de Ingezeetenen onderling zyn verdeeld, een ieder arbeidt tot bejaaging van zyn eigen belang, en niemand hunner den pligt van een getrouw onderzaat betracht en den tegenwoordigen staat van dit Gemeenebest zoekt te behouden, door elk by zyn wettig verkregen gezag te bewaaren, en dus te verhinderen, dat niemand de paalen van de hem aanbetrouwde magt tot krenking der dierbaare vryheid te buiten treede! Hiertoe toch behoorden alle braave en getrouwe onderdaanen zich te vereenigen, dat die reine maagd, de edele vryheid, ongeschonden bleeve en haar kuische bed niet meer door ongeoorloofd geweld, gesprooten uit onbezonne zucht om allen te overheerschen, wierde bezoedeld! Dus zoude de tegenwoordige regeeringsvorm best tegen alle listige en verkeerde aanslagen en booze aanvallen beschermd zyn, en het nog kleine overschot der voorige vryheid behouden blyven. Ondertusschen bevordert nu deeze verdeeldheid den ondergang van dit vrije Boomgemeenebest, terwyl ieder der twistende partijen voorgeeft 's Lands welzyn alleen te zoeken.*

Hier zweeg die eerwaardige en schrandere *Eik*, wanneer my dacht een zeer zwaar krygsgeschrey, als van eenen den anderen aanvallenden vyand, te hooren; waarop ik ontwaakte, en voornam UEd. deezen droom mededeelen, om hierop UEds. uitlegging te verzoeken, waarmede UEd. zult verpligten

MYN HEER SPECTATOR!

UEds. Gehoorzaame Dienaar,
PHILELEUTHERUS DENDROLOGUS.

Phædropoli den
21. Augusty 1760.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 307.]

—— —— Namque hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.

TERENTIUS.

Men kryght veel vrienden als men wat weet toetegeven,
Maer die de waerheyd seyt werd hedensdaegs gehaet.

WESTERBAEN.

MYN HEER SPECTATOR!

Ik neem de vryheid om UEd., als oudsten van het groote gilde der tegenwoordige Zeedenmeesteren, deezen brief te doen toekoomen, waaruit elk uwer gildebroeders hunne nutte opmerkingen neemen konnen, en waarin ik meene te zullen aantoonen, hoe verkeerd eenen weg by u meesttyds ingeslaagen wordt, tot het bereiken van uwe oogmerken, naamlyk, om uwe meedeburgers beeter en deugdzaamer te maaken, waartoe ik denke, dat gy uwe Schriften wilt doen strekken. Gy handelt daarin dan eigentlyk kwaalyk, dat uwe Vertoogen altyd voor het grootste gedeelte vervuld zyn met knorrige en heevige bestraffingen, want daar is geen daad van uwen eevenmensch, die niet uwe scherpe berispingen moet ondergaan; is er al eens één voorbeeld, waarin gy iemand als een pryswaardig meedelid der saamenleeving voorstelt, men vindt weêr tien voorbeelden, waarin gy alles, omdat het niet met uwe wyze van denken overeenkoomt, voor verwerpelyk, ja voor schandelyk wilt doen doorgaan; ook gaat gy zelfs zo verre, dat gy iemand daarom alleen uit de maatschappy zoudt willen verbannen hebben, omdat hy slechts eene zaak, die hy zegt hem *problematiek* voortekoomen, verdeedigt, naardien hy ziet of meent te zien, dat daarmêe een voordeeltje voor hem uittehaalen is, alschoon het van naadeelige gevolgen voor het gemeene welweezen zyn konde; en diergelyke harde vonnissen worden door UEd. meêr geveld.

Gy begrypt immers wel, dat de eigenliefde, die elk mensch heeft, niet toelaat, dat men alles in zich ziet veroordeelen, en dat men op zulke *bagutellen* zo zwaaren straf ziet stellen; dit maakt, dat de luiden eene kleinachting voor uw werk krygen, en denken, het is maar bedilzucht, die den Schryver noopt tot het opstellen van deeze Vertoogen, en al deed men nog zo wel, hy zoude het nochtans *bekritizeeren*; want niets keurt hy voor goed.

En hieruit begrypt gy ligt, dat myne meening is, dat gy somtyds eens een geheel Vertoog moest besteeden, om aantetoonen de pryswaardigheid der teegenwoordige daaden van uwen eevenmensch, en dezelven als zo strafwaardig niet moest doen voorkoomen, offchoon het u teegen den borst mogte stooten; gedenk, dat zulks zal dienen om uwe Vertoogen meerder achting te doen krygen by de menschen, die toch liever boos zyn dan schynen willen, en ook om dezelven daarmeede zo verre te brengen, dat zy daarnaa uwe bestraffing weder met vrucht konnen leezen, terwyl die geen ingang kan vinden by hem, die een kleinachting voor uw geheele werk heeft; men moet immers in alle zaaken wel eens den *Politicken* speelen; hadt gy dit van den beginne aan wat beeter begreepen en meerder gedaan, daar zouden veel meêr leezers van uwe Vertoogen zyn; zy zouden, als zy merkten, dat dezelven somtyds in hunnen kraam te pas kwaamen, op geen dubbeld Vertoog zien, al maakte gy zo veelen van dat soort, dat het op ieder deel de helft in de prys verscheelde; ook zouden zy niet klaagen, dat de langheid van uwe Vertoogen hun verveelde, en dat zy dezelven niet konden leezen, wanneer die met zo eene kleine letter gedrukt worden, 't geen gy nu somtyds wederom doet, om door 't geeven van dubbelde Vertoogen de prys niet te verhoogen, en dus om de zo eevengemelde gierige klaagers te gemoet te koomen: De waarheid nu van myn zeggen kan u allerduidelykst blyken uit den brief van Henry Faineant, die u, op voorwaarde dat gy het nut van 't leegloopen zoudt verdeedigen, een *præsent* beloofd heeft.

Het is waar, gy hebt somtyds u wel eens hiervan bediend in de eerste deelen van dit uw werk, gelyk als met te toonen, wat er voor de kwaadspreekenheid te zeggen valt, en zulken meerder; zelfs hebt gy eens staande gehouden dat de weereld niet verergerde, maar in de laatste deelen heerscht eene al te knorrige bestraffingsgeest: Ik meen zelfs, Myn Heer! dat, in plaats van hierin te moeten

voort-

voortgaan, en de *studien* als eene verwaarloosde wees te doen voorkoomen, gy meerder reeden zoudt hebben, om de voordeelen, die deeze eeuw booven de voorigen in de schranderheid van uitvindingen en de moeite en arbeid, die daartoe besteed wordt, en in meerder andere zaaken heeft, eens breedvoerig aan den dag te leggen.

En, terwyl men te recht gezegd heeft:

— — — *Fas est & ab hoste doceri.*
— — — — — *'t Is billyk dat men oordeelt,*
En merkt uit 's vyants styl wat recht eischt en gezagh.

zo zal ik u eens eenige voorbeelden, die tot het uitvoeren van dit oogmerk zouden konnen gebruikt worden, aan de hand geeven.

Waarom zoudt gy, by voorbeeld, de verdraagzaamheid, die thans onder sommigen uit de Geestelykheid van de *publieke* Kerk heerscht, en die zo groote hoop tot eene vereeniging der Christenheid geeft, niet eens konnen ophaalen?

De meesten onder deeze Geestelyken geeven immers aan de Predikanten de sleutels van den Heemel, en stellen dus dezelven aan tot *Poortiers van den Heemel*, met magt, om dien zy zulks waardig oordeelen de deur van den Heemel opentezetten, terwyl zy dit hun gevoelen bevestigen op dezelfde wyze, en met dezelfde plaatzen der H. Schriftuur, waarmeede de *Roomsgezinde Christenen* aan hun Kerkelyk Opperhoofd deeze magt zeggen gegeeven te zyn, en dus koomen zy hierin dezelven tot de vereeniging te gemoet, met toetestemmen dat de magt van die sleutelen alleen by de Geestelykheid berustende is, en waarontrent zy zeekerlyk binnen kort nog naadere stappen zullen moeten doen.

Want deeze zullen ondervinden, dat er eene merkelyke verwarring uit de algemeenheid van die toelaating van alle Leeraaren tot dit poortiersampt zal ontstaan, naardien de een zoude buitensluiten, die de ander zoude toelaaten, aangezien men het onder hen nog niet eens is, wie hiertoe waardig gekeurd moet worden.

Nu is er zeekerlyk niets beeter dan dat er één Opperhoofd, waartoe men wel ligt iemand onder hen zoude konnen vinden, worde aangesteld, die deeze *quæstie* kan bepaalen, of zodaanigen aanstellen, die allen van zyn gevoelen zyn, gelyk dit niet onvoeglyk, (indien men nog iets tot de zo gewenschte vereeniging met de *Broeders van*

 de

de onveranderde Augsburgse Confessie noodig mogte oordeelen te moeten doen) door het aanstellen van een *Superintendent* over alle de Kerken, gelyk men by de *Lutherschen* in Duitsland gewoon is, zoude ter uitvoer konnen worden gebragt.

En hieruit zoude men dan dus moeten redeneeren; zoekt men de vereeniging met zulken, die hen voor ketters houden en dewelken zy ook als zodaanigen achten, hoe moet dan de vereeniging met min verschillende Christenen, als *Doopsgezinden*, en *Remonstranten*, niet wel naaby zyn? tenzy men zoude willen denken, dat de haat, meêr dan de reeden, deeze vereeniging met min verschillende gezindheeden belette.

Maar voorder; blykt niet uit de eenvoudigheid van taal, die men thans op den Preedikstoel zoekt intevoeren, dat men den Godsdienst voor alle soort van menschen meêr en meêr zoekt bevattelyk te maaken? men mooge te vooren deftige en ernsthaftige spreekwyzen booven de laage straattaal gesteld hebben, doch die taal is voor allen niet verstaanbaar, dies tracht men nu tot dit oogmerk gansch nieuwe spreekwyzen uittevinden, welker oorsprong een opruimer der puinhoopen van de Neederlandsche taal in eenige *Rhetoryke* of *Rymkronyk*, voor den tyd van den *Ridder* Hooft en van Vondel, of ook by Datheen, ja zelfs onder Tuinmans spreekwoorden te vergeefs zoeken zoude.

Waar toch hoorde men voortyds de duurzaamheid der genade in den mensch uitdrukken door eene spreekwyze van *bezoomerd* en *bewinterd* te zyn in de genade?

Wie dacht ooit voorheen om iemand, die om niets geregtveerdigd zynde door die regtveerdigmaaking den staat der zaalige heemellingen zoude genieten, klaar en bondig te beschryven, door van hem te zeggen, dat hy *Franco in den heemel zoude koomen*? eene spreekwyze zeeker, die zo klaar is, dat elk, die ooit een brief, waarvan het *port* betaald is, ontfangen heeft, den zin terstond moet bevatten?

Hoe toch kan men duidelyker de verachtelykheid van deeze weereld betoogen en eene kleinachting ja verfoeijing van dezelve in luiden, die nog maar eenig denkbeeld van ordentelykheid hebben, brengen, dan door dezelve *eene rottige Herberg* te noemen? zeeker een zo krachtig en leevend spreekwoord, dat men op het eerste aanhooren deszelfs uitvinding aan het brein van den zindelyken

van

van Rusting of geestigen Focquenbroch zoude toeschryven; of anders, dat men deszelfs kennis zoude meenen verschuldigd te zyn aan de wandelingen in de achterstraaten, die door den Heer Rison, alleenlyk, om voedzel voor zyne zeedekundige bedenkingen te zoeken, en uit de kyvagien van 't hef des volks een naakt denkbeeld van 's menschen hart te krygen, van tyd tot tyd gedaan worden.

Maar neen; deeze en zoortgelyke aartige spreekwyzen zyn een eigen saamenstel van den volgeestigen Leeraar, gesmeed in zyn recht koddig brein en alleen gebruikt en op deeze keurige wyze beschreeven, om de verstaanbaarheid te betrachten, en om des te grooter afgryzen in de toehoorders te verwekken.

En dus is deeze eeuw in alles veel vindingryker dan de voorgaande, gelyk uit zo veele tot nut en gemak der maatschappy gedaane ontdekkingen en nu eerst bekendgemaakte uitvindingen koomt te blyken; en geen wonder! daar men in de Vorsten zelven zo veele *Mæcenaten* vindt, uitwyzens de ontelbaare sommen, die in het Christenryk tot het beloonen van zodaanige konstryke en geestige uitvinders besteed worden; terwyl er al een rykelyk *pensioen* bewaard wordt voor de geenen, die het *perpetuum mobile*, de *quadratura circuli*, of diergelyke gewigtige zaaken meer zal koomen te ontdekken.

Thans vindt men ook teegengestelde en verscheidene beteekenissen in de woorden aan en van het geen dezelven eertyds beduidden gegeeven; want wie zoude meenen, en dat door een *eiland* het *vaste land* verstaan moest worden, en dat tot het beschryven van een *oprecht* man het niet goed ware, dat men hem *deugdzaam* zeide te zyn, maar dat men er *rechtveerdig* voor in de plaats stellen moest?

Eene gelykheid van kleeding tusschen twee aanmerkelyke persoonen onder het Oud en Nieuw Testament maakt dien persoon van den Ouden dag tot een voorbeeld voor dien van het Nieuw Verbond, denwelken hy in allen deelen dan getoond wordt naagevolgd te hebben.

Indien thans in de saamenleeving dit allezins ook doorging, dat die gelykheid van kleeding (het geen een zaak is, die men kan schikken naar zyne zinnelykheid) gelyk de *poudre de Sympathia* werkte, en dus die kracht hadt, dat men, door iemand daarin naatevolgen, den zodaanigen ook in alles gelyk zoude zyn, men zoude, om toch zeeker te zyn dat men van die gelykheid niet afgegaan was, mee-

eigen ouden rok of *Quarré Paruik* van een Burgemeester of ander aanzienlyk persoon tot merkelyk voordeel van de oude kleederverkoopers ten duurften zien verkoopen, daar zy zich nu met eene *sobere* winst, van zo eene paruik somtyds by begraafnissen of *solemneele feesten* eens te verhuuren, moeten te vreden houden.

Dit alles overtreft nochtans de vordering, die deeze eeuw heeft zien maaken, in de ontdekking en opheldering van het waare oogmerk der *fabelachtige Historie der Heydenen*; diezelfde drukpers toch van A. J. VAN HOORN, die ons, eenige jaaren geleeden, zo ryken bundel van *Uitleggingen over de Verborgentheyd der laatste tyden* beschikte, en die om deeze reeden alleen met een *pensioen* behoorde begunstigd te worden, brengt nu ons weeder te vooren een onschatbaare schat van vindingryke uitleggingen, en moeilyke ontwarringen van de rechte gedachten en meening van de over veele eeuwen geleefd hebbende versierderen van de *fabelachtige Historie* van HERKULES en PERSEUS; uitleggingen, die, zo veel ik weete, nooit door iemand te vooren zo konstig uitgedacht, of met zo veel verzeekerdheid voor de waare zyn opgegeeven.

Voorheen hadt men in den Dichter VIRGILIUS en ook zelfs in HOMEER *profetische* gedachten en uitdrukkingen gemeend te hebben gevonden, maar nooit is men zo verre gekoomen, dan men hier geboekstaafd vindt; als onder meerder anderen, dat door HERKULES in allen deelen de CHRISTUS by de Heidenen verstaan is, zo dat zyn geboorte uit den grootsten God JUPITER en eene vrouwe uit de menschen, zyn moeilyk leeven op deeze weereld in het doorworstelen van veele en groote gevaaren, en zyn opneeming in den Heemel naa het verbranden van zyn lighaam op den berg *Oeta*, de geboorte, het lyden, en de Heemelvaart van den Heiland moete voorbeduiden.

In de geschiedenis van LINUS, die door APOLLO gedood is, omdat hy snaaren van darmen, in plaats van linnedraaden, op de harpen spandde, zyn de linnedraaden de gerechtigheid van CHRISTUS, of de voorstanders van het *Euangelium*; de darmen, die hy in de plaats der linnedraaden nam, de wettische bediening, of de *Jooden*; en het stellen der darmen in de plaats der draaden, het verwerpen der gerechtigheid van CHRISTUS, waarom dan deeze LINUS, die de *Jooden* verbeelt, van APOLLO, dat is, van de voorstanderen der *Christenheid* gedood wierdt,

wierdt, gelyk als de *Euangelische* Leeraars ook de *Jooden*, die CHRISTUS verachteden, uit de Kerke hebben gebonsd.

Die Reuzen, die den Heemel zo vreeslyk bestormden, volgens het verhaal der verdichte *Historie-Schryveren*, zyn de Ketters uit de *Jooden*.

Door de Voerluiden van de waagenen in de *Grieksche* renspelen worden de Leeraars, als die den mensch in zynen gang bestuuren, aangeduid; zo naamlyk, dat zy, die Voerluiden van een waagen met twee paarden waren, de Leeraars, die maar éénc gemeinte en dus een gedeelte van de Kerk bezorgden, en die een waagen met meêr dan twee paarden menden, dezulken, die de geheele Kerk bestuurden, naamlyk de *Synoden*, beduiden; het zoude dunkt my niet onaartig gedacht zyn, indien men door den Voerman van den waagen met tien paarden het *Algemeene Concilie van* TRENTEN, of eenige andere *Nationale Synode* gezegd hadt beoogd te zyn; en misschien heeft dit de Schryver van *de Malle Waagen* ook al begreepen.

Eindelyk, om niet meêr vindingryke stukken alhier aantehaalen; PERSEUS is het volk des Nieuwen Verbonds; de Goude Reegen, waaruit hy voortgekoomen is, de heilzaame leer van 't *Euangelium*: ACRISIUS is het volk van het Oude Verbond, deeze hadt zynen dood te wachten van zyn Neef; dat is, de *Jooden* zouden door de Leeraars van het Nieuwe Verbond in hunnen Godsdienst gestoord, en dezelve door hen omgekeerd worden; en wat dies meerder is.

Zo het den Schryver geen meerder moeite en arbeid gekost heeft, om deeze zo vindingryke geschriften by een te brengen, dan om in de *Oost-Indien* ryk te worden, wil ik wel bekennen, dat het eene verwonderenswaardige zaak is.

Doch men spaart thans moeite noch arbeid, om in 't geheim der zaaken intedringen, en men gebruikt alle moogelyke naauwkeurigheid om daartoe te geraaken.

Geene eeuw kon ooit roemen op meerdere ontdekkingen en naauwkeuriger waarneemingen in en ontrent de *Natuurlyke Historie*, waarin een Liefhebber zich niet ontziet geheele dagen beezig te zyn, om tot in der Uilen en Kappellen kennis doortedringen, en niet zelden eenige uuren doorbrengt om de rechte manier, hoe het kleinste *insect* gebooren wordt, door het vergrootglas naatespeuren, terwyl hy daarnaa, tot uitspanning van zyn door dit klein voorwerp te bezien vermoeid oog, alles, wat by het kal-

ven

ven der koeijen opmerkelyk is, naauwkeurig *observeert*; en dus blyft men altyd werkzaam, nimmer leedig zynde, en men gebruikt zelfs die uuren, die men voortyds met *indifferente discoursen* sleet, tot de oefening van eenige konst, of handwerk, zodat het thans geen wonder meêr zoude zyn, eenen grooten Staatsman en Afgezant en eenen befaamden Schilder of konstigen Draaijer in een en denzelfden persoon vereenigd te zien, naardien men door die geduurige oefeningen de konst en weetenschap, om eenig handwerk te oefenen, te gelyk met de boovengenoemde hoedaanigheeden in elk persoon veelligt zal konnen te saamen vinden: En misschien zoude men hierin stof tot het verheffen van het vooruitzigt der menschen konnen zoeken, zo dit met zulken oogmerk geschiede, als waarmeede men verhaalt dat de *Jooden* naa de *Babylonische* overvoering alle hunne kinderen een ambacht of handwerk lieten leeren, waarmeede, ingevalle aan hun naakroost dit ongeluk des oorlogs weder mogte bejeegenen, zy zich konden geneeren: En wie zoude dan niet moeten zeggen, dat dit vooruitzigt eene allerpryzelykste voorzorg in onzen Landaart zy.

Niet min pryswaardig is ook die vriendhoudenheid, die men alom zo zeer onder ons ziet voortzetten en aankweeken, en waarontrent men, tot het behouden van elks vriendschap, zulke wonderlyke middelen weet in 't werk te stellen, als nooit voorheen by de *Neederlanders* in gebruik waren, want, indien een vriend my iets voor hem verzoekt te doen, het welk ik ongaarne zoude uitvoeren, zal ik, om door weigering zyne vriendschap niet te verliezen, hem dit niet afslaan, maar, hem dit beloofd hebbende, liever door eenen anderen zien uittewerken, dat ik buiten staat gesteld worde, om aan myne beloften te voldoen: Zo verre gaat de uitvinding, om de saamenleeving met elkander vriendelyk en aangenaam te maaken.

Uit deeze weinige staaltjes, meene ik, zult gy, *Heer* SPECTATOR! konnen zien, dat er meêr tot lof van de stervelingen deezer eeuw te zeggen ware, dan gy moogelyk gedacht hadt; dies wilt gy wel doen, en uw geschrift weder op de been helpen, volg den raad van

Uwen Leezer,
AUTOPHILUS.

's Hage den 18.
Augustus, 1760.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 308.]

Jactamus jam pridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus, quam tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum.

HORATIUS.

Gansch Romen noemde u lang gelukkig; maar ik ducht,
Dat ge u gelukkig acht om 't zeggen van uw vrinden,
Meer dan om dat gy 't komt met waarheid ondervinden,
En mooglyk u verbeeldt, dat iemand anders, dan
Een wys en eerlyk mensch gelukkig heeten kan.

HUYDECOPER.

MYN HEER SPECTATOR!

Hoewel ik geen liefhebber van Trekschuiten ben; was ik evenwel, zo om de zwaare wegen, als om eene ligte onpasselykheid, onlangs genoodzaakt my met dat soort van Vaartuig van Amsterdam naar Utrecht te laaten brengen. By geluk kreeg ik plaats in de roef, en *diverteerde* my daar met een man, zo vergenoegd over zig zelven en over zyne *familie*, dat ik waarlyk deel nam in het vermaak, welk hy door het verhaal van verscheidene byzonderheden, waaraan my niets in het allerminste gelegen lag, gevoelde. Gy moet weten, Myn Heer! dat ik in zulke gevallen altyd gewoon ben te zwygen, en maar met opmerking te luisteren naar het geen reizigers somtyds on-

voorzigtig genoeg zyn van zig zelven en van hunne naastbestaanden te vertellen.

Nauwlyks hadden wy een quartier uurs gevaaren, of myn reisgenoot wist my te zeggen, zo menigmaal wy aan den vermaakelyken Amstel een fraaje Buitenplaats zagen, dat dezelve aan deezen of geenen zyner Neeven of Nigten toebehoorde, en dat hy dikwils de eer had gehad daar te *logeeren*; of dat hy 'er in gezelschap was geweest met deezen of geenen Heer van de Regeering, en wanneer hy my iets vertelde, vergat hy zelden 'er by te zeggen, dat hy het van een Burgemeester gehoord had. Ik had die gesprekken eerst langs den Amstel, en vervolgens langs de Vegt, zo ontelbaare reizen gehoord, en myn openhartigen vriend somtyds uitgelokt door tusschenvoeging van *is het mogelyk*, *dat is toch byzonder*, of iets diergelyks, dat ik op de hoogte van Breukelen gekomen zynde, niet wel langer zwygen kon, maar de vryheid nam te zeggen; Myn Heer schynt al van een zeer groote en deftige *Familie* te zyn, en veele Burgemeesters en andere aanzienelyke *Personasien* onder zyne Bloedverwanten te tellen. Ik zeide dit waarlyk, om myn reisbroeder eens te doen stilhouden, en hem zelven te laaten bedenken, of ik niet wel mogt twyffelen aan deeze aanzienelykheid van zyne *Familie*, want hy had zig laaten ontvallen, dat hy een *Apotheker* was: maar myn gezegde scheen zyne tong nog meer los te maaken, en hem het volgende verhaal uit den hals te trekken.

Gy moet weeten, Myn Heer, dat myn Vader uit een oud en adelyk geslagt is voortgekomen, en dat ik één van de Ridders van het Gulde Vlies onder myne Overgrootvaders mag tellen. Myn Moeder was ook van eene deftige *Familie* in Gelderland. Toen myn Vader het ongeluk had van deeze vrouw te verliezen, wilde hy weer een vrouw van fatsoen hebben, want hy kon gelds genoeg winnen, en behoefde niet na veel geld te zien; anders had hy wel een deftige burgers dogter met een schoone stuiver kunnen krygen. Ik heb hierin zyne voetstappen gevolgd, en heb nu ook al myne tweede vrouw, zodat UEd. zig niet moet verwonderen, dat ik zo van my zelven, als van myn tweede Moeder, en beide Huisvrouwen zo veele luiden van het eerste

fat-

fatsoen tot myne Neeven heb, als misschien verscheide Heeren, die sedert de laatste twintig jaar in de Regeering gekomen zyn, en waarvan veele tot nieuwe *Familien* behooren, niet zouden kunnen optellen.

Wyl ik niet onbescheiden genoeg was, om de aanzienelyke geslagtlyst van mynen reisgenoot in twyffel te trekken, vond ik best, terwyl tog het grootste gedeelte van de reis gedaan was, hem voort te helpen, en zyn genoegen te vermeerderen; te meer, om dat ik wel zien kon, dat men het al grof moest maaken, om hem te doen merken, dat men hem fyntjes foppen wilde.

„ Ik zal dan hier by den regten man zyn, sprak ik „ toen, om iets te hooren wegens den tegenwoordigen „ oorlog, want het geen men daar van dagelyks in de „ *Couranten* leest, is meestal zeer partydig, en wordt „ door volgende tydingen tegengesproken, zodat men „ 'er geen staat altoos op kan maaken." Wel te regt, Myn Heer, kreeg ik tot antwoord, ik heb de eer, dat ik niet alleen myne *Familie*, maar ook door hun toedoen veele andere fatsoenelyke luiden bedien, waardoor ik *occasie* heb om zeer gemeenzaam met hun te spreeken, ja menigmaal vertrouwen ze my ook gewigtige geheimen, weetende, aan wien zy dezelven zeggen. En hierop begon hy wederom een uitweiding te doen over de groote vriendschap, die hy by aanzienelyke luiden genoot: en op dat ik niet denken zou, dat hy zo onedelmoedig was, om lekker te eeten en te drinken, wanneer het hem geen geld kostte, en dat hy aan zyn eigen huis nooit een mensch zag, maar zig daar met zyn huisgezin sober behielp, voegde hy 'er by, dat hem geen grooter vermaak kon gebeuren, dan wanneer hy zyne edele weldoeners aan zyn huis en tafel mogt zien: en dat hy ook daarom al eene goede somme aan zilver huisraad *gespendeerd* had om hen naar hun fatsoen te onthaalen: hy deed my een verhaal, hoe deftig hy nog onlangs *getracteerd* had, en hoe keurlyke wynen men by hem op zyn tafel vond. Zyn Rhinse wyn kreeg hy *direct* uit DUITSLAND, en hy was wel verzekerd, dat het dezelfde was, die de Keurvorst van . . . . . dronk. Van zyne andere wynen hadt hem de Wynkooper verzekerd, dat hy ze aan niemand dan alleen aan de eerste luiden, en

aan eenige weinige ryke *Mennisten* verkogt had; maar dat hy uit een byzondere gunst voor hem, als voor een keurig kenner, altyd een aam of twee van de beste soort *apart* hieldt, wel weetende, dat het ook liefhebbers waren, die daar van drinken moesten, en dat hy 'er door zyn toedoen eer van kon hebben, en veele deftige *Kalanten* winnen. Ik wil, zeide myn vriend tusschen beide, juist niet veel roemen, maar de Wynkooper *L . . .* weet wel, aan wien hy zyne beste *Kalanten* verschuldigd is, en dat hy zonder my zulk een opgang niet zou gemaakt hebben, dat hy nu in een huis woont, dat jaarlyks *f* 1100 - : - van huur doet. Het was 'er zo breed niet, toen hy over een jaer tien of elf weigerde den eed te doen.

Tot dus ver had myn Reisgenoot my trachten te overtuigen, dat hy van een deftige *Familie* was, met aanzienelyke luiden verkeerde, en een goeden smaak van *tracteeren* hadt; maar nu moest ik ook weeten, dat hy geld hadt, want anders mogt ik gedagt hebben, dat hy zyne aanzienelyke *Conversatie* niet kon uithouden, maar genoodzaakt zou zyn, om eerlang naa de Oost of de West te zeilen, of anders wel een Bediende van de *Collecte* te worden. Hiertoe wist hy ook het gesprek niet onaardig heen te leiden, my vraagende, toen wy een groot half uur aan deeze zyde van UTRECHT gekomen waren, of ik wist, tot wat prys de *Obligatien* in de laatste verkooping verkogt waren. Ik verklaarde my daarvan onkundig te zyn; waarop myn vriend my zeide, dat hy door het bezoek van een aanzienlyk Heer verhinderd was die verkooping by te woonen, want anders, zeide hy, verzuim ik die zelden. De Makelaars in *Obligatien*, voegde hy 'er by, weeten wel, waar geld schuilt, en ik kryg van die Heeren ook dikwils een *Visite*; maar onder ons gezegd, ik zie gaarne uit myn eigene oogen, en laat my met hun woord alleen niet vergenoegen: ik ben wel niet vreemd, om somtyds wat *negotie* in die waar te doen, maar evenwel heb ik wel andere middelen, om myn geld met voordeel uit te zetten. Ik zou UEd. wel voornaame pilaaren van de Beurs konnen noemen, die al een zoet *sommetje* van my op *interest* hebben. Onlangs kwam 'er nog een van onze eerste Koopluiden by my, en verzogt my om een

een duizend gulden tien of twaalf: ik zal niet zeggen, dat het myn Heer *N* . . . . was. Geloof my, Myn Heer, het is 'er by sommigen zo breed niet, als het wel lykt, en veelen zouden bedroefd staan kyken, als ik en een ander ons geld eens wat schielyk wilden opzeggen.

Met deeze en diergelyke gesprekken, door verscheiden tusschenredenen gerekt, waren wy digt by UTRECHT gekomen: ik bedankte myn reisbroeder voor zyn gezelschap, en nam terstond voor, UEd. het bovenstaande meede te deelen. Ik weet nog niet in uwe Schriften gevonden te hebben het *karakter* van menschen, die alleen, omdat zy zo wel met zig zelven in hun schik zyn, by alle gelegenheden pochen op hunne *Familie*, *Conversatie*, *Negotie*, en wat dies meer is; en die ter voldoening van hunnen lust zig bedienen van Trekschuiten en andere openbare plaatsen, waarin een verstandig man anders meest behoedzaam is, om niet te veel te spreeken, dewyl de voorbeelden niet zeldzaam zyn van hun, by wien deeze ontydige praatzucht onaangenaame gevolgen heeft gehad.

Ik ben,

MYN HEER SPECTATOR!

UED. D. W. Dienaer

Amsterdam, Z. C.
1. September. 1760.

Het is waarlyk beklaagens waardig, dat de menschen het inwendige gevoelen van de voortreffelykheid hunner natuure zoo verkeerdelyk aanleggen, en hunne eerzucht trachten te voldoen door zaaken, die in zich zelven onverschillig zyn, of ook wel met zulken, die ten eenenmaale schandelyk moeten geoordeeld worden by elk, die gewoon is de zaaken op haaren rechten prys te schatten. Men tracht zich op eene belagchelyke wyze dat geene eigen te maaken, dat in het algemeen hoog geacht is, en waarom de menschen zonder reden geëerd en ontzien worden, en stelt zich bespottelyk ten toon

door te doen zien, dat men zelf geene kennis heeft van de zaaken, door welker aanmaatiging men zich wil doen eeren. LASCIVA, niet vergenoegd met door eenen dertelen opschik aanbidders haarer bekoorlykheden te bejaagen, tracht zich, schoon haar Vader by elk voor een Soldaat van fortuin te boek gestaan heeft, te vereedelen om daardoor zich te meer te doen gelden; zy vertelt in een vol gezelschap, dat haar Overgrootvader Ridder van *Maltha* is geweest, maar ongelukkig in den oorlog en leven en goederen heeft verlooren, maar dat haar Grootvader, zich aan de *Negotie* hebbende begeeven, veel geld heeft gewonnen; met veel smaak rammelt zy van haar Vaders Buitenplaats, Zwarten, koets en paarden: maar vindt zich een blos aangejaagd door JAKOB RECHTUIT, die zoo onbeleefd is van te zeggen: wel Mevrouw, dan was uw Grootvader een Hoerekind: terwyl een ander luide genoeg, om gehoord te worden, meent, dat zy beeter zoude doen van haar Vaders *Witten* te praaten, en de gruttersjongens, en knechts te beteekenen met de kar of sleede, om de zakjes met gort, en meel te huis te brengen, in de plaats van de koets: hoe veel beeter zoude LASCIVA niet doen, wanneer zy door eene ongemaakte vriendelykheid zich nedrig gedroeg, waardoor zy eene onveranderlyke persooneele hoogachting voor zich by de menschen zoude verwekken, welke de geringheid van haare afkoomst zouden over het hoofd zien. Zy zoude van elk gepreezen worden, die overwoogen heeft, hoe veele grootmoedigheid noodig is, om de gevoelens en gewoonten van eene laage opvoeding te boven te koomen. AUTOMEDON, wiens Vader door de nukken van de wisselvallige fortuin een reisje naar *Vianen* heeft moeten doen, maar wedergekeerd zynde, haar beeter heeft weeten vasttehouden, en dus eene goede somme van haare goederen vergaaderd heeft; AUTOMEDON wil voor een man van middelen gaan: schoon men niet kan zeggen, dat hy een harddraaver of liefhebber is van het ruige gezelschap van Roskammers, heeft hy liefhebbery voor paarden, hy rydt de beste in de Stadt: by de fraaije vertooning voegt hy zyne snorkery, zyne paarden kosten veel geld, zyn Rypaard kost hem met de *Montuur* honderd *Guines*, en de BOKJES voor zyne *Chaise* koomen elk op 675. gld. te staan. Wel! wie heeft

geene

geene reden, om den ryken en edelmoedigen AUTOMEDON hoog te achten? maar by ongeluk zit 'er de kwaalykopgevoede MERCATOR by, een rechte werkeezel, die voor zyne jongens alle avonden op zyn *Comtoir* zit, en niets weet van zoo edelmoedig te verteeren; die zegt heel droogjes weg: honderd *Guines*, en tweemaal seshonderd en vyfenzeeventig gulden, laat zien, dat is net de som, die myn Vader by den zynen is te kort gekoomen; de Heer AUTOMEDON mogt ze waarachtig liever aan my hebben gegeeven, om zyn Vaders schuld aftedoen. Zie daar alle achting verdweenen, welke AUTOMEDON op zyn geld en edelmoedige uitgave in paarden zoude verkreegen hebben: elk bedachtzaam mensch keurt het oordeel van MERCATOR goed, en zoude AUTOMEDON als een grootmoedig en deugdzaam man, alle eer, achting, en aanzien waardig, keuren. Elk zoude hem om die eerlyke daad zoo veel *credit* geeven als hy begeerde, en dus zoude hy zich in staat vinden, om het geld te winnen, in welks bezit hy nu oordeelt de byzondere voortreffelykheid van zyn weezen boven anderen te bestaan, waarom hy meent groot geacht te moeten worden.

Geheel anders gedraagt zich MAGNANIMUS: hy is geheel ingenoomen met de waare voortreffelykheid van zyn weezen, hy weet daar alles in zyne gedachten aftescheiden wat 'er niet toe behoort; hy stelt zyne waare grootheid in overeenkoomende met zyn weezen, en dus volgens den wil van zynen grooten Maaker en Onderhouder te handelen, en in de goedkeuring van zyn gedrag door den Zelven. Hy houdt alle menschen, hoe laag of hoog gezeeten, weezens van de zelfde soort als hy zich zelven bevindt; hy oordeelt zich verplicht, om het heil van allen, die onder zyn bereik vallen, naar zyn uiterste vermoogen te bevorderen, en is grootmoedig gereed die verpligting te voldoen, zonder eenige de minste uiterlyke vertooning: schoon hy de verscheidenheid van rang en staat eene zaak houdt, welke aan de voortreffelykheid van het menschlyke weezen niets geeft of neemt, zoo neemt hy echter dezelve, als een werk der aanbiddelyke Wysheid, eerbiedig in acht; hy geeft eer, dien hy eer, en ontzag, dien hy ontzag schuldig is, om daardoor de orde der saamenleeving te bewaaren:

ren: en dit verwekt hem eene waare en bestendige hoogachting by zyne medemenschen, zonder ze gezocht te hebben; zyne tegenwoordigheid is in staat, om ongebondenheid inteteugelen, en onbezonnenheid tot bedaardheid en opmerking te brengen; hy toont eerbied jegens den meerderen, liefstaalige vriendelykheid jegens zyns gelyken, en aanminnige gereedheid tot hulp jegens den minderen. Hy oordeelt zyne waare grootheid te bestaan in goed te doen, in weldaaden aan wel uitgekoozene voorwerpen, die de saamenleeving het meeste nut schynen te zullen toebrengen, te bewyzen. Wie kan twyfelen, of hem ontmoet hier de vuurige liefde, eerbied, en hoogachting van den naasten, die door hem geholpen en van zyne goedwilligheid voor het toekoomende verzeekerd is! Vindt hy zich des niettegenstaande verongelykt en kwaalyk behandeld, hy schryft zulks toe aan de heevige beweeging der driften, door byzondere oorzaaken ongelukkiglyk gaande gemaakt, en tracht ze met goedertierene zachtmoedigheid te bedaaren, en door weldoen behoorlyk te toomen. Vindt hy zyne goedwilligheid betaald met ondankbaarheid, door menschen, die waarlyk door hem geholpen zyn, gelyk dikwils gebeurt, want het zyn sterke beenen die weelde konnen draagen, hy toont zyne waare grootheid boven hen, door hen zagtmoediglyk te ondergaan en hunne pligten aantewyzen, zonder hen hunne ondankbaarheid te verwyten; een medelydende opslag van oog tot hen, terwyl zy hunne ondankbaarheid pleegen, is hem een middel om hen te bedaaren, en tot beetere gedachten te brengen, opdat hy in staat blyve, om hen als nutte leden der saamenleeving bestendig wel te doen. Eene handelwyze, welke hem waarlyk grootmaakt in de oogen van den grooten God, en van alle redelyke menschen, welke allen hem behoorden te volgen.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 309.]

Gerechtigheit bout steen en koninglyke muuren;
Daar onrecht en gewelt paleizen ommerukt.
Van elken druppel bloets, door onrecht onderdrukt,
Gedoemt door 't schendig staal, ontspruiten duizend
wrokken.

VONDEL.

Eene onlangs verrichtte openbaare strafoeffening, waarheenen ik, meer om aan het oogmerk te voldoen, waarmede die voor het oog van de geheele wereld geschiedt, dan uit eene nieuwsgierige begeerte tot het zien van het uiteinde van den ongelukkigen lyder, gedreeven wierd, verschafte my stof tot dit Vertoog.

Want, wanneer ik naa het zien verrichten van dezelve my na huis begaf, aangedaan met een innerlyk medelyden over deezen ongelukkigen, en met eenen ernstigen indruk van de schandelykheid zyner daaden, en van zynen geweldigen dood, werd ik in deeze myne bespiegelingen gestoord door eenen vervaarlyken stoot, die my door drie voorbydringende Heeren in de rug werdt toegebragt, welke Heeren driftiger, dan een Maakelaar na de Beurs loopende om een party te sluiten, zich na het Koffyhuis spoedden, om daar de eerste boodschappers van de omstandigheden, die by deeze strafoefening plaats gehadt hadden, te zyn.

In deezen spoed werden zy echter door de in eenen engen doorgang opgepropte meenigte gestuit, waardoor ik recht achter hen geraakte te gaan, en dus in staat was hunne gesprekken, die over het pas voorgevallene liepen, te hooren.

De jongste van die Heeren scheen my daaruit toe een van die bollen te zyn, die zich eene onmenschlyke onmededoogenheid tot roem en voor een heldenaart reekenen, waarom ik my zeer ligt konde verbeelden, dat hy ter bestemder plaatse gekoomen zynde met eene onverschillige hardvochtigheid de *habiliteit* van den Scherprechter, en de andere omstandigheden by het ster-

ven van den lyder door hem waargenoomen, in die dampige gehoorzaal, alwaar hem de *ton* van den geestigen *Doctor* SWIFT misschien ten redenstoel niet te onpas zoude zyn gekoomen, aan de nieuwsgierige meenigte op eenen schertzenden toon zal hebben uitgegalmd.

Een der bejaarde Heeren merkte aan, dat hem die straf des doods over het steelen van vee wat zwaar voorkwam, terwyl 'er oneindig veel stukken, die zwaarer straf verdienden, ongestraft bleeven; waarop hem de ander met eene Catechizeermeesters deftigheid, als of hy daardoor alle twyfeling wegnam, toevoerde, dat de rechtvaardigheid eischte, dat openbaare schelmstukken gestraft wierden.

Naast my ging een arbeidsman, die (misschien nog gevoelig over den onbeschoften stoot dier Heeren, waar aan hy zo wel als ik deel gehad hadt) zich in dit gesprek mengde met te zeggen: ja, de kleine dieven hangt men op, de groote laat men loopen; het was ook wel rechtvaardig, dat alle loondieven, die eenen arbeidsman zynen loon onthouden, gestraft wierden; of meent men, dat het geen kwaad is, dat men dat doet, en is dat rechtvaardig verkreegen goed? en zich tot my keerende, voegde hy 'er by: wat dunkt 'er u van, myn Heer? het welke ik met eenen glimplach beantwoordde, juist op dien tyd, als ik middel vond om my, door eenen anderen weg te kiezen, van dit lastige gedrang te ontslaan; terwyl ik over dit onderhoud myne gedachten beezig hield, en daaruit klaar bemerkte, hoe wonderlyke begrippen de menschen zich van de rechtvaardigheid maaken; waarom ik besloot tot dienst van mynen eevenmensch, en tot wegneeming van deeze verkeerde bevattingen, een Vertoog te besteeden, om daarin naar myne gedachten de echte en waare denkbeelden, die aan dit woord gehecht moeten worden, openteleggen.

De Rechtvaardigheid dan is eene deugd, door welke te oefenen wy ons kwyten van alle pligten, welken wy, het zy uit hoofde van de zeedelyke, het zy van de burgerlyke wet, omtrent onzen eevenmensch gehouden zyn waarteneemen.

Eene deugd zeeker, die de geheele liefdewet van het Euangelie in zich bevat, naardien het eeven onmoogelyk is, dat hy, die de pligten omtrent zynen naasten in acht neemt, zich tegen het Opperweezen zoude vergrypen, als dat hy, die zynen eevenmensch haat en benadeelt, kan gezegd worden God liefstehebben of te dienen.

Eene

Eene deugd, nog eens, die haaren grondſlag in de natuur der ſaamenleeving zelve heeft; naardien de trek tot gezelligheid uit de ingeſchaapene zucht tot bevordering van zyn eigen geluk in den menſch gebooren wordt, welk geluk niet duurzaam zyn kan zonder dat hy met een dat van zynen eevenmenſch bevordert, 't geen alleen door het waarneemen der onderlinge pligten moet geſchieden; hy, die de leedigheid vliedt, bevordert zeekerlyk zyn eigen geluk, en dat van zynen eevenmenſch, maar die zich aan eene vadzige luiheid overgeeft doet geen van beiden, en koomt veel ligt daartoe, dat hy zynen eevenmenſch van het zyne, om zich zelven te onderhouden en te voeden, berooft, terwyl deeze zyne onrechtvaardige handel en ſchendig pligtverzuim rechtſtreeks tegen den grondſlag der maatſchappy aanloopt. En is dan de betrachting derzelve zo naauw aan het oogmerk der maatſchappy verknoft, dat die zonder dezelve onmoogelyk ſtand kan houden, zodat volgens de juiſte aanmerkingen van oude en laatere geleerde mannen zelfs onder eene bende ſtruikrooveren eene zeekere rechtvaardigheid plaats heeft; terwyl uit deeze deugd ook de noodzaaklykheid der ſtrafoefeningen onfeilbaar afteleiden is, waarom de oude beeldenſpraak het beeld van THEMIS, de Godin der rechtvaardigheid, met het wreekende ſtrafzwaard in de rechtehand heeft afgebeeld, als zynde haar eeven noodzaaklyk als de weegſchaal, waarmede zy aan elk het zyne toeweegt.

Want, daar het geluk van den eevenmenſch door het waarneemen der pligten bevorderd wordt, welker verzuim hetzelve benadeelt, en het uit den grond der ſaamenleeving voortvloeit, dat wy hetzelve bevorderen, zo behoort ook onder het betrachten van onzen pligt, en gevolgelyk eiſcht de rechtvaardigheid, dat men door die verzuimen tegentegaan zyns naaſtens heil bezorge; dit nu geſchiedt door het oefenen der ſtraffen, welken, of tot verbeetering van den overtreeder of tot vergoeding of beveiliging van den beleedigden, en dus volmaakt tot bevordering van dit oogmerk, ſtrekken, dus natuurlyk uit de deugd van rechtvaardigheid voortvloeijende.

En hieruit kan elk ligt begrypen, dat niet alleen openbaare onrechtvaardigheden, maar ook zelfs de minſte pligtverzuimen, offchoon ſommigen buiten bereik der wetten zyn, ſtraf verdienen, als keerende dezelven allen grond der ſaamenleeving het onderſte booven; terwyl

zelfs de kleinste misslagen de gevaarlykste zyn, om dat ze niet zelden de eerste aanleiding tot groovere misdaaden geeven.

Alles dan, wat maar van die pligtsbetrachting afwykt, is onrechtvaardigheid, hetzy die tegen byzondere persoonen, hetzy teegen het algemeen bedreeven worde, die, naar maate dat dezelve meer schade aan den beleedigden toebrengt of in het vervolg toebrengen kan, ook grooter is.

En het is eeven daarom, dat openbaare dievereijen en schelmstukken niet altyd de gevaarlykste onrechtvaardigheden zyn, omdat ze onder het bereik der wetten zynde van zo een kwaad gevolg niet zyn en zo duurzaam niet gepleegd konnen worden, dan die, welken eigenlyk door den wereldlyken Rechter noch gestraft, noch zo gemakkelyk ontdekt konnen worden, en door den bedryver met den schyn van recht bekleed worden, die somtyds het recht zelfs tot bereiking van zyne schandelyke oogmerken misbruikt; zodat men op de zodaanigen dit zeggen zeer gevoeglyk toepassen kan, dat het grootste recht dikwyls het grootste onrecht is: waarom het allernoodzaaklykst is den mensch hiertegen te waarschouwen, en van de ongerymdheid van de redenen, waarmede men zyn gedrag in deezen zoekt te plooijen, te verwittigen.

Het is onwederspreeklyk eene alleronrechtvaardigste zaak, dat iemand een ander met geweld of ook wel buiten zyn weeten van het zyne ontzet, huisbraak pleegt, steelt en rooft: en deeze is zo eene by alle menschen versoeilyke daad, dat het niet noodig is dezelve van de schandelykheid en schadelykheid daarvan naader te overtuigen.

Maar, is het doen van PLUMBEUS niet van veel erger gevolgen voor de maatschappy dan het openbaar steelen en rooven? hiertegen waakt de Overheid, en de daader gevangen zynde wordt gestraft, en dus de menschen voor zynen geweldigen aanval in 't vervolg eenigzins beveiligd.

Maar PLUMBEUS pleegt zyne stukken straffeloos; het grootste aanlokzel tot kwaad doen, en hy is des te onrechtvaardiger, omdat hy de goede trouw, die grondsteun der saamenleeving, zo schandelyk misbruikt.

Hy heeft eenig geld van eene Vrouw, op *interest* genoomen, het welk zy zelve van nooden hebbende hem verzoekt haar ter behoorlyker tyd te rug te geeven, en hem opzegt: Hy wendt voor, dat hy door zeekere om-

omstandigheden in ongelegenheid geraakt zynde haar niet buiten zyne groote schade dit geld aanstonds konde te rug betaalen; de goede Vrouw door dit zeggen bewoogen staat hem dit bygevoegd verzoek, om het nog drie maanden te houden, onder verzeekering van het dan te zullen geeven, toe; Hy zegt, dat wy dit op den rug van de *obligatie* schreeven, by leeven of sterven, dan was 'er een blyk van; de oude vrouw zegt, het is wel, schryft het 'er op, ik zal het teekenen; het welke PLUMBEUS doet; en het door hem geschreevene aan haar voorleest; zy teekent het; doch naa verloop van de drie maanden vindt de al te veel aan deezen man vertrouwd hebbende vrouw, dat hy in plaats van drie maanden drie jaaren gezet heeft, en dus is zy van dit geld zo lang versteeken; zy spreekt 'er hem wel om aan, en houdt hem dit onder het oog; maar hy beroept zich op het geene zy geteekend heeft, en zegt, dat zy, zo zy het wilde hebben, hem in rechten daartoe moest dwingen, alwaar hy wel weet, dat hy zich met deeze *falsiteit* voor eene *condemnatie* gedekt, of ten minsten het bewys van zyn schelmstuk zeer moeijelyk gemaakt heeft.

Ik weet wel, sommige luiden zouden zeggen, het is onvoorzigtig, die Vrouw mogte toegezien hebben, en het zelve geleezen hebben, eer zy teekende; maar waarlyk, dit is eene slechte verdeediging van zodaanige stukken; en een zetregel, die zo schandelyk misbruikt wordt, dat de goede trouw onder de menschen daardoor byna geheel den bodem wordt ingeslaagen, en de grootste aanleiding tot allerhande schelmstukken geeft.

Wie kan toch uit eenige duizende ponden kruidnagelen de valsche in graauw papier kunstig naagemaakte vruchten van dat zoort uitzoeken, die PHILO 'er zo *adroit* weet onder te vermengen? hoe kan hy toezien, dat hy niet bedroogen worde?

PROTEUS kan nooit de zydebaalen leeveren voor drie of vier daagen, naadat ze besprooken zyn; waar koomt dit by toe? de Makelaar NASUTUS krygt het in den neus; 't is wel waar, als PROTEUS de baalen afleevert, weegt hy ze aan NASUTUS zelf toe, die ze t'huis met zyn gewigt aanstonds naaweegt, en de zwaarte *accoord* bevindt; maar, wanneer die baalen acht of neegen dagen op zolder geleegen hebben, konnen zy by moogelykheid dat gewigt niet haalen.

Om dit te ontdekken gaat NASUTUS op zeekeren tyd by PROTEUS eene baal zyde bespreeken, die hy binnen zeekeren tyd zegt te moeten afleeveren; PRO-

TEUS zegt zyn best te zullen doen, om hem die te bezorgen; des anderen daags koomt NASUTUS aan het huis van PROTEUS, en, van de meid ingelaaten wordende, vraagt hy haar met grooten haast, waar hy eens gebruik van eene geheime plaats konde maaken; de dienstmaagd brengt hem op de plaats, dewelke hy rond ziende, een groote blaauwe steen vindt los te leggen; alleen zynde, ligt hy dien op, en, bevindt, dat daar een baal zyde met touwen aan een dwarsbalkje gehecht in de reegenbak twee duim booven het waater hangt; nu weet hy, waarom de baalen by de afleevering zwaarder zyn, dan naa verloop van eenigen tyd; de zyde trekt het waater naa zich, en dus wordt het gewigt vermeerderd, het welke, wanneer de zyde door het leggen weer uitgedroogd is, ook natuurlyk minder moet zyn.

NASUTUS neemt de vryheid van de touwen aftesnyden, waardoor de baal in de reegenbak nederplompt, en hy dekt de bak weer met den steen, waarop hy, naar 't *Comptoir* loopende, zegt; nog voor den middag de baal te moeten hebben; het welk PROTEUS zegt te zullen schikken; doch NASUTUS is naauwlyks te huis gekoomen, of hy krygt een boodschap van PROTEUS, dat hy hem de baal onmoogelyk voor naa twee dagen leeveren kan, welke boodschapper van NASUTUS ten antwoord krygt, dat hy ze dan niet van nooden hadt, terwyl hy wel zorgvuldig zich wacht in het vervolg PROTEUS eenige leverantie te geeven.

Hoe kon men op die regel, dat men moest toezien, zich hier beroepen? het werdt NASUTUS toegewoogen, en hy weegt ze zelf naa.

Hoe meer dan de handelingen op de goede trouw steunen, hoe grooter en van hoe gevaarlyker gevolgen de onrechtvaardigheid is, wanneer dezelve geschonden wordt.

Is het niet een allergrootste onrechtvaardigheid, dat een Vorst, met het hem door wetten bepaalde opgedraagene gezag niet te vreden, hetzelve tot onderdrukking van het volk en van derzelver vryheid gebruikt?

Is het niet een allerverfoeijenswaardig onrecht, dat de Overheden, het vertrouwen door den Burgerstaat in haar gesteld, om voor zyn welzyn en voorrechten te waaken, misbruikende, of door ongehoorde knevelary en buiten noodzaak verzwaarde lasten denzelven drukt, of uit laffe vleijery en schendige eigenbaat, gelyk ook uit een dwaaze vreeze diepe onkunde en vadzige

luij-

luiheid, de dier bezwoorene Voorrechten van het volk als weggeeft, en zich eeven als de door hunne laffe schriften, en vasche redeneeringen zo getrouwe aanleiders en medehelpers tot het berokkenen van 's Vryheids ondergang, aan het verlies derzelve schuldig maakt?

Dusdaanigen misdaad tegen de rechtvaardigheid beging het Romeinsche Tienmanschap, die de hun gegeevene magt tot geweldenary misbruikten, en door geweld zich daarin zochten te handhaaven, het welke JULIUS CÆSAR en de hem opgevolgde Overheerscheren van ROMENS vryheid gelukt is.

Dusdaanig was het gedrag van den Roomschen Raad, waardoor het volk zich op den Heiligen Berg en uit de Stad vertrok, alwaar het aangezet door baatzuchtige menschen tot oproerigheid eindelyk oversloeg.

Daar deeze zelfde Raad, tot ROMENS ondergang medewerkende, die lafheid hadt, van niet alleen het recht van hunne, maar zelfs van des volks vergaaderinge aan AUGUSTUS overtegeeven, en als te vernietigen; ondertusschen deezen onderdrukker nog met den naam van *Vader des Vaderlands* begroetende.

Hoe grootlyks wordt een volk niet alleen voor dien tyd, maar ook voor het vervolg door soortgelyk gedrag benadeeld!

Gelyk ook niet beeter is de handel van die menschen, die uit eens anders noodwendigheden of onkunde (waarvan ik in myn 97ste Vertoog breedvoerig gehandeld heb) hun voordeel ten schade van den anderen altyd trachten te trekken, en dit hun doen met het zeggen, dat het *negotie* is, of ook wel dat anders de luiden hun goed hadden konnen houden, zoeken goed te maaken.

Het is GRACCHUS niet genoeg, dat hy met zynen handel in obligatien en gelden eene ordentelyke winst doet; neen; hy wil 'er meer van hebben; men kan altyd op *interest* van hem krygen als men verleegen is; maar hoe? tegen eenige guldens *percent* aan *Interest* meer, dan waardoor de woeker bepaald is. En, als men hem zyne *Effecten* in diergelyken geval te koop aanbiedt, zal men ten minsten tien ten honderd minder dan de waarde 'er voor krygen, terwyl hy dit nog als een dienst aanreekent, en hierdoor zyne menschlievendheid zegt te toonen, dat hy geld leent aan zulken, die het by eenen anderen niet zouden krygen.

LABEO wisselt ligte ducaaten tegen vyf gulden en eene stuiver op; en geeft ze aan het werkvolk tegen het

het volle geld weer uit, het geen, klaagende over de schade die het by de uitgaave lydt, met dit antwoord in deezen werkloozen tydt wordt heen gezonden, *indien het u zo niet aanstaat, kunt ge u van eene andere winkel voorzien.*

HELIOGABALUS loopt jaaren achter een met het geld van zyne *leveranciers* en arbeidsluiden in de zak, die hem 'er niet om durven maanen, want, dan raaken zy zyne *kalandisie* kwyt, zy willen gaarne verkoopen, wat zullen zy dan doen? zwygen is het beste.

En hiervan weet CLELIE ook haar gebruik te maaken; zy heeft altyd alles beeter koop dan anderen; maar waar koomt dit by toe? naa onmenschlyke en ongehoorde knevelaryen is, by weigering van den verkooper om daaraan te voldoen, het eerste woord, *ik heb het dan niet noodig*, of *ik heb by eenen anderen het voor dien prys gekoft; en daar zal ik dan weer gaan*; alschoon nooit iemand in gedachten gehad heeft, het aan haar voor dien prys aftestaan; en dus beknibbelt zy de ordentelyke winst van die aan haar verkoopen willen.

De schade en verwarring dan, die het oefenen van onrechtvaardigheid in de maatschappy veroorzaakt, en de tegenstrydigheid van die handelingen tegen het waare oogmerk en den grondslag derzelve, zal ons ligt overtuigen van de noodzaaklykheid van de oefeningen der aan dezelve tegengestelde deugd van rechtvaardigheid, van welker algemeene betrachting in de wereld de oude dichters onder den titul van de guldene eeuw hebben opgezongen, aangezien de menigvuldige voordeelen, die dezelve aan de menschlyke saamenleeving toebrengt, waar in wy nog meer bevestigd zullen worden, indien wy het gedrag van ARISTUS eens naagaan.

ARISTUS is in zynen ommegang een medelydend mensch en getrouw vriend, altyd gereed om elk waarlyk dienst te doen, zonder zyn eigen voordeel daardoor te beoogen: In zynen koophandel gedraagt hy zich eerlyk, zo jegens den kooper en verkooper, als jegens zyne arbeidsluiden, willende hy liever iets van zyn eigen profyt missen, dan dat hy den eenen of den anderen eenig nadeel zoude toebrengen: En nu hy in den eerenstoel der Regeering gezet is, tracht hy op allerlije wyze zyner medeburgeren geluk te bevorderen, altyd die spreuk gedachtig, *dat het welzyn van het volk der Overheden eerste en grootste wet is, naar welk zy haar bestuur richten moeten.* Om kort te gaan, hy toont zich in alle gevallen een gehoorzaam burger, een braaf Regent, en een volmaakt eerlyk mensch.

DE NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 310.]

Haec ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.

HORATIUS.

Dit, dit is de reên, dat m' overal
Zoo veel ondankbren vindt, en altyd vinden zal.

HUYDECOPER.

Het geene de menſchlyke maatſchappy hecht en ſterk verbonden houdt, het geene elk lid der zelve beſtendige geruſtheid en genoegen toebrengt, is zeekerlyk de geduurige ſaamenvoeging van weldaadigheid en dankbaarheid. Zonder weldaadigheid moeten noodwendig de menſchen, die alle hunne behoeftigheden niet door zichzelven konnen vervullen, ongelukkig en elendig leeven; zonder dankbaarheid moet natuurlyker wyze de weldaadigheid verminderen, verkouden, en eindelyk te niet raaken, tot onheil der menſchen; daar in het teegendeel weldaadigheid, door het vervullen der onderlinge nooden, liefde te weegbrengt; want, wat is krachtiger om de menſchen aan zich te verbinden, dan het ſchenken van weldaaden? de dankbaarheid houdt deeze liefde geveſtigd en doetze meer en meer toeneemen; want, daar is zeekerlyk niets, dat den weldaadigen grooter genoegen kan geeven, dan de dankbaare erkentenis zyner weldaadigheid te zien, en te ondervinden, dat hy in geenen onvruchtbaaren grond gezaaid heeft; hoe zeer hy eeniglyk het heil van zynen naaſten beoogde in zyne weldaadigheid, zoo acht hy zyne weldaad betaald, en

vindt zich opgewekt, om in het weldoen van den dankbaaren te volharden: het welke buiten twyffel het heil der faamenleeving op vaste gronden vestigt. Gelyk nu de oneindige Wysheid van den goedertiernen Scheppet en Onderhouder alles, wat tot heil der menschen in hunne byzondere omstandigheden noodig is, als voor de hand gelegd heeft, zoodat zy 't maar behoeven optevatten, en eene geneigdheid in hen gelegd heeft om het optevatten, zoo is het ook met weldaadigheid en dankbaarheid geleegen. Elk redelyk mensch, die door zyne schuld niet door heevige driften verdwaasd is, vindt genoegen in het oefenen van weldaadigheid, in het dankbaare vergelden derzelven, en is daarom daar toe geneigd; elk mensch vindt in zyne byzondere omstandigheden overvloedige geleegenheid, om de eene en de andere te oefenen, en dus het genoegen, dat zy geeven, te genieten.

Weldaadigheid, die edele geneigdheid, om, zoo veel men kan en mag naar zyne omstandigheden, het heil van den naasten te bevorderen, hetzy door hem uit elenden te redden, hetzy door zyne nooden te vervullen, of ook door hem meerder bestendig genoegen en vreugde te doen hebben, dan hy anders zoude gehad hebben, kan zeekerlyk niet anders dan genoegen geeven. Men heeft natuurlyk een weerzin in het zien van een anders ongemakken; het medelyden, het welke men nimmer geheel kan uitdooven, doet ons zeer sterk aan, men is geneegen om zich van dat smertelyke gevoel te ontslaan, en daardoor ook geneegen tot hulp, tot weldaadigheid; en het voldoen, het uitwerken derzelve kan dan niet anders dan waar genoegen geeven, en de ondervinding van dat genoegen versterkt uittermaaten de geneigdheid tot weldaadigheid. Wy scheppen een zonderling behaagen in het gezelschap van onze medemenschen, in het beminnen van de zoodaanigen, met welken wy eenige naauwere betrekkingen hebben dan met anderen, en in het genot van hunne wederliefde, waarop wy ons gerustlyk verlaaten; dit maakt ons geneegen en gereed om hun ten dienste te zyn, en hunne vreugde, zoo veel in ons vermoogen is, te vermeerderen; doet ons in die weldaadigheid ons genoegen vinden, en daarom volgens de schikking van den wyzen Scheppet tot dezelve geneigd zyn.

En

En zeeker, alle welgestelde gemoederen zyn op dezelfde wyze geneigd tot dankbaarheid, omdat zy daar in eenen onuitputbaaren bron van vreugde en genoegen vinden: tot die eedelmoedige gestalte, welke de ontvangene weldaaden erkent, en by den weldoener en by anderen; welke geneegen en gereed is om naar het uiterste vermoogen de ontvangene weldaaden te vergelden, hetzy door gelykfoortige geschenken, hetzy door dienstwilligheid, hetzy eindelyk met enkele wenschen voor het heil van den weldoener. De geduurige overweeging van de ontvangene weldaad, is eene geduurige herinnering van het heil, van de vermeerdering van genoegen, welk men door dezelve verkreegen heeft; wat, bidde ik u, kan dit anders dan bestendige vreugde geeven? en dus kan 't niet anders zyn, of men zal ter verkryging en behouding deezer vreugde tot deeze overweeging zich geneigd vinden, te meer, omdat die geduurige overweeging van de weldaad ons haaren aart zoo wel doet kennen, en de oogmerken van den weldoener in het schenken derzelve zoo klaar gewaar worden, dat men daardoor in staat is om ze wel te gebruiken, en dus al het moogelyke heil van dezelve te genieten: de geduurige overweeging van de weldaad doet ons de liefde van den weldoener tot ons, en zyne geneegenheid, om ons heil te bevorderen, zeer klaar en duidelyk zien, en in die liefde en geneegenheid een vasten grond van gerustheid vinden, en zet ons aan tot daaden, door welken wy weeten, dat wy zyne gunst en geneegenheid voor ons konnen bewaaren, en dus ook tot het toonen aan hem, hoe zeer wy getroffen zyn door zyne edelmoedige weldaadigheid, het welke hem zeekerlyk in zyne liefde tot ons moet versterken: want, schoon een edelmoedig weldoener nimmer op het oog kan hebben nedrige dankbetuigingen voor zyne weldaaden te ontvangen, omdat dit een bewys zoude zyn van een trotsen en hoogmoedigen geest, zoo moet het hem echter noodwendig genoegen geeven, dat hy ziet, dat men door de waare kennis van den aart der weldaad gevoelig over dezelve getroffen is, wyl hem dit een onderpand strekt, dat zy waarlyk volgens zyn oogmerk zal aangelegd worden, en dat zal hem natuurlyker wyze in zyne geneegenheid en weldaadigheid doen volharden. Ontvangene weldaaden te overweegen, te kennen, doet,

naar maate van het begrip van het heil dat zy toegebragt hebben, des menschen hart van vreugde overvloeijen, en niet alleen geneigd zyn, om die vreugde voor den weldoener, maar ook voor anderen, door het verhaalen derzelven, te toonen. Een edelmoedig hart, dat gevoelig door weldaaden geraakt is, dat met dezelven ingenoomen en vervuld is, tracht zich door het verhaalen en roemen derzelven te ontlasten, en vindt daarin zyne vreugde en genoegen. De ondervinding van de liefde van zynen weldoener lokt zyne wederliefde uit, en deeze maakt hem geneegen en gereed tot wedervergelding naar zyn vermoogen. Schoon hy weet, dat zyn edelmoedige weldoener geene de minste vergelding beoogd heeft in het bewyzen van zyne weldaadigheid, zoo is hy geneegen om met allen yver naar vermoogen zoo blymoedig te vergelden, als hy blymoedig heeft ontvangen, om dus zyne liefde bestendig te maaken, door hem die voldoening by zichzelven te doen hebben, dat hy, in het verkiezen van het voorwerp zyner weldaadigheid, zeer verstandiglyk gehandeld heeft, omdat het zich die weldaadigheid waardig maakt. Vergeldingen zeeker, welken altyd voor de hand zyn, als voldoende zynde, wanneer zy naar het vermoogen gedaan worden. Een ryke, wiens vreugde en genoegen door de weldaadigheid van anderen vermeerderd, bewaard en bestendig gemaakt is, kan ligtlyk, wanneer hy op zynen weldoener acht neemt, gewaar worden, wat het zy, dat hy kan toebrengen tot vermeerderen van zyn genoegen, en dus de dankbaare vergelding doen; een, die met zyne handen zyn brood moet winnen, kan, door zynen edelmoedigen weldoener naar zyn vermoogen ten dienste te staan, en gereedelyk te helpen, de dankbaarheid van zyn hart voor hem vertoonen; jaa, een arm mensch kan, door het blymoedig en vergenoegd aanneemen der weldaad, door het wel aanleggen derzelve, door vuurige wenschen en gebeden voor het heil van zynen weldoener, doen zien, dat hy zoo grootlyks met den geest van dankbaarheid voor zynen edelmoedigen weldoener bezield is, als hy, die door zynen rykdom zich in staat vindt, en zich gereed toont, om zynen weldoener met blydschap de ontvangene weldaad tienvoudig te vergelden, omdat hy ten opzigte van den weldoener alles doet, wat in zyn vermoogen is.

Dus

Dus is elk mensch, die zyne reden volgens het oogmerk van den Grooten Schepper en Onderhouder gebruikt en aan dezelve gehoor geeft, in het uitzien naar en bejaagen van zyne bestendige vreugde, geneegen tot weldaadigheid en dankbaarheid, omdat hy noodwendig moet zien, dat in het betrachten deezer deugden zyn waare geluk geleegen is, en dus is elk mensch in staat, omze overeenkoomende met zyne byzondere omstandigheden te oefenen, en daardoor het heil der menschlyke saamenleeving op vaste gronden te vestigen. Maar vindt men daarom dat weldaadigheid, dat dankbaarheid onder de menschen heerscht, dat zy door het geduurige oefenen derzelven en hun eigen, en het belang van hunnen naasten, en daardoor dat der maatschappy in acht neemen en betrachten? Neen zeeker! Men zoude waarlyk alleen een denkbeeld van de menschlyke natuur en haare waare voortreffelykheid, en niet van de menschen, zoo zy zyn en leeven, moeten gevormd hebben, indien men hier op deeze vraag een toestemmende antwoord gave. De oefening derzelven, hoe zeer het redelyke en welgestelde gemoed daartoe geneegen en bekwaam is, vindt men zeldzaam onder de menschen. De toegegeevene driften van gierigheid, nydigheid, trotsheid, heerszucht, en kwaadaartigheid hebben veelal de menschen zoo verdwaasd, dat zy het waare heil deezer verheevene deugden niet kennen, waardoor de geneegenheid tot dezelven in hen bynaa uitgebluscht is. Daar schynt maar eene enkele schaduwe deezer deugden overgebleeven, zoodat wy moeten besluiten, dat zy met Astrea van de aarde weggevaaren zyn.

Tantalus heeft onweegbaare schatten door zyne gierigheid verzaameld, hy kan zyn oog niet verzaadigen met het overzien derzelven, hy durft daarvan voor zich zelven en den zynen nauwlyks het noodige tot leevens onderhoud, veel min iets tot verkwikking, tot streeling der uiterlyke zinnen, afneemen. Hy ziet Irus in het uiterste gebrek, in gevaar om van honger en elende te vergaan. Treft deeze elende zyn hart? wekt zy hem tot medelyden, tot weldaadigheid op jeegens zyn medemensch? neen, zeeker niet! hy is door de gierigheid geheel ongevoelig geworden. De elendige Irus mag klaagen, kermen, smeeken, het is al vergeefs. Eindelyk

lyk brengt hem de schaamte voor de menschen, die hier getuigen van zyn, zoo verre, dat hy besluit iets te geeven om hem voor vergaan te bewaaren, maar hy doet het zoo laat, dat het water aan de lippen gekoomen is, en verzelt het met zulke eene bitze hardheid, dat de arme IRUS het moeten aanneemen van zyn geschenk ruim zoo bitter voor zich vindt, als het gevaar waarin hy is, om van honger te vergaan; en echter oordeelt hy, dat IRUS, indien hy den naam van ondankbaar ontgaan zal, hem met alle vermoogens van lighaam en geest voortaan moet ten dienste zyn, om hem zyne onnutte schatten te helpen vermeerderen.

Den edelmoedigen LIBERALIS wordt de uiterste armoede van IRUS aangediend. Met medelyden aangedaan over het gevaar van zyn medemensch, geeft hy ongevraagd, en stelt IRUS in staat, om naar de omstandigheden van zyne opvoeding rykelyk de kost voor zich zelven en zyn huisgezin te winnen. Heeft nu die onverwachte weldaad dien invloed op het hart van IRUS, dat hy in eenen heevigen gloed van liefde voor LIBERALIS blaakt? dat hy hem zegent, en wenscht ten dienste te moogen zyn? dat hy door naarstigheid zich de ontvangene weldaad te nutte maakt? geheel niet. Zyne inhaaligheid doet hem op de groote rykdommen van LIBERALIS zien, en oordeelen, dat hy wel in staat was hem beeter op zyn gemak te doen leeven, dan hy nu doen moet. Dit doet de waarde der weldaad by hem daalen, en eindelyk verdwynen: Hy haat LIBERALIS als eenen onbarmhartigen; hy maakt geen gebruik van de getoonde goedheid naar het oogmerk van zynen weldoener, verliest zyne gunst en verdere weldaadigheid.

SARDANAPAAL veracht TANTALUS om zyne onbarmhartige gierigheid: hy heeft besloote zyne onmeetbaare schatten beeter aanteleggen, en de maatschappy daar nut mede te doen; daarom houdt hy eenen grooten staat, en geeft prachtige en kostbaare gastmaalen; hy oordeelt, men moet zyn geld doen omgaan, en de arbeidsluiden door arbeiden aan de kost helpen; dat is recht zyne medemenschen ten nutte zyn. Hy wil daarenboven weldaadig en mild zyn in het geeven van geschenken. Aan wien geeft hy dezelven? aan menschen die door hun deugdzaame gedrag waarlyk der maatschappy dienst doen? is

zyn

zyn oogmerk daardoor deugd en Godsvrucht onder de menschen te doen heerschen? neen; dit valt niet onder zyne denkbeelden. Zyne mildaadigheid strekt zich uit tot lichtmissen, hoeren, en allen die hem in zyn wellustige leeven vleijen en ten dienste zyn, terwyl hy aan de andere zyde door schraapzucht eene meenigte arbeidsluiden doet zuchten. Hoe heerlyk oefent hy weldaadigheid ten nutte van het gemeen, door een kweekschool van alle ongebondenheid te stichten, waarvan het verderf zich tot de laate naakoomelingschap zal uitstrekken!

Wie ook by den weldaadigen SARDANAPAAL mag aankloppen tot redding van nutte leden van den burgerstaat, die buiten hun toedoen in het laage gevallen zyn, vindt een gesllooten hart en beurs. Hy kan de geheele wereld niet helpen; zy mogten beeter toegezien hebben; het is billyk dat zy de gevolgen van hunne onvoorzigtigheid draagen: Hy houdt 'er zoo veelen dat hy om geene anderen kan denken. Om die reden moet zelf een tak van zyne *familie*, die ongelukkig verarmd is, doch waardig om geholpen te worden, elendig blyven; niemand is in staat om hem te beweegen iet tot hulp en dienst deezer noodlydende toe te brengen.

CANDIDUS heeft zeer goede gedachten opgevat van HUMILIS SUPERBUS, hy oordeelt, dat hy, tot zeeker ampt gevorderd zynde, in staat zal zyn om het gemeen van nut te worden; terwyl hy zelf daardoor zich ook in zyne byzondere omstandigheden zal verbeeterd vinden. CANDIDUS weet met het alleroprechtste uitzigt de zaak zoo verre te brengen, dat SUPERBUS tot dat ampt gevorderd wordt. Hy ziet met veel vermaak, dat SUPERBUS aangenaam is aan allen, die eenige betrekking tot dat zyn ampt hebben, en tracht, zoo veel in zyn vermoogen is, dezelven in die goede gedachten ten zynen opzigte te houden. Is SUPERBUS daarvoor dankbaar aan CANDIDUS en zyne medehelperen? toont hy waarlyk liefde en geneegenheid? tracht hy door een inneemende gedrag zich by hen aangenaam te maaken? en door naarstigheid te toonen dat men waarlyk niet te onrecht die goede gedachten van hem heeft opgevat, en zoo veel voor hem gedaan? Niets van dit alles. Zyne groote verdiensten en bekwaamheden boven anderen hebben hem alleen die vordering toegebragt; men heeft het hem zelf opgedrongen. Hy heeft gee-

geene verpligting ter wereld aan CANDIDUS en de zynen, zy hebben maar hun pligt gedaan; zy konden niet beeter te recht koomen. Hy neemt het ampt waar met zoo weinig moeite als moogelyk is, en, opdat CANDIDUS hem ten dien opzigte niet in den weg mooge staan, tracht hy door alle moogelyke kwaade verdenkingen inteboezemen, CANDIDUS van zyne verkreegene achting te berooven. Hy bereikt in den beginne zyn oogmerk, terwyl CANDIDUS en de zynen rechtstreeks den koninglyken weg van oprechtheid houden. Het eindelinge gevolg wordt, dat zyne dwaaze trotsheid, zyne verfoeilyke ondankbaarheid, zyne snoode valsheid, zyne vadzige luiheid aan allen bekend worden, dat hy van allen gehaat en veracht wordt; hy ondervindt de waarheid der spreekwoorden, dat *hoogmoed voor den val koomt* en *eene valsche tong maar voor een oogenblik is.*

De oude Heer BALDUS neemt den jongen BARTOLUS onder zyne bescherming; *recommendeert* hem overal; laat hem geduurig voor zich pleiten, om hem bekend te maaken, en al waar een stuivertje te verdienen is, brengt hy hem in, om hem te doen bestaan. Wie zoude niet wachten, dat BARTOLUS van liefde blaakte, van dankbaarheid overvloeide voor zyn *Patroon*, die hem zoo veel moogelyk is den mond ophoudt? wie niet oordeelen, dat hy zich ten allen tyde in de bresse zoude stellen voor zyne eer en goeden naam? ieder zeeker! Maar BARTOLUS oordeelt zich daartoe niet verpligt; hy is de eerste die zynen *Patroon* belastert als een oneerlyk Advocaat, dien het niet scheelt, hoe hy zyn geld wint, die *processen* uit *processen* doet gebooren worden, en het eene *incident* uit het andere weet te haalen, om de *processen* ten zynen voordeele te rekken, die op eene schandelyke wyze reekent; waarom doet hy dat? om, nu hy door den braaven Heer bekend geworden is, zich door de vermindering van zynen goeden naam van zyne *practyk* meester te maaken.

No. 309. *pag.* 183. *regel* 3. *staat* vasche *lees* valsche.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 311.]

Prima peregrinos obſcœna Pecunia mores
Intulit: & turpi fregerunt ſecula luxu
Divitiæ molles.

Juvenalis.

De Rykdom, die den menſch verſtout tot ſnood beſtaan,
Bragt eerſt 't gehaat gebruik der vreemde Zeden aan,
(Van al, wat Vroomheid mind, beſprooken en gelaſterd.)
En heeft te ſchendig heel de Deugd der Eeuw verbaſterd
Door geil en gulzigheid.

Nuits.

Myn Heer Spectator!

Wanneer ik onlangs met de noodige aandacht herlas UEds. 298ſte Vertoog, vond ik daarin deeze UEds. verſtandige aanmerkingen nopens den geluk ſtaat van ons lieve Vaderland, dat hetzelve zoo volkryk is, dat het zonder toevoer van buiten 's lands onmooglyk zyne inwooners kan voeden, en dat ook daarom den handel met andere Volken ten hoogſten noodzaaklyk is, omdat zonder denzelven dit geheele land zoude te gronde gaan, naardien alsdan de Scheepvaart zoude ſtilſtaan en de *Fabrieken* geheel zouden verſterven, terwyl nu de meeſten onzer ingezeetenen uit die beiden hun beſtaan hebben; ja, dat dan wel zeeven achtſte deelen onzer inwooneren zouden moeten vertrekken, en dus dit Land onmooglyk zichzelven zoude konnen beſchermen, waartoe de volkrykheid vereiſcht wordt, dewelke ter zaake van de geringe *producten* van ons land, dienende tot onderhoud van het menſchelyk leeven, alhier geen plaats kan hebben zonder *Fabrieken*, *Negotie* en Scheepvaart.

Deeze ſchrandere aanmerkingen nopens den waaren toeſtand van ons Land, en de daaruit voortvloeijende grootſte

noodzaaklykheid om den handel in hetzelve op allerleije *wyzen* aantekweeken, ten einde hetzelve in staat te houden, om onze onafhanglykheid en vryheid tegen allen buitenlandsch geweld en binnenlandsche listige of openbaare aanslagen te konnen beschermen, moeten van my volkoomen worden toegestemd, en ik twyffele geenzins, of dezelven zullen ook de goedkeuring van een iegelyk oordeelkundigen wegdraagen: doch, deeze uwe aanmerkingen gaven my teffens aanleiding, om (naar den volgenden leidraad van eenige my voorgekoome *remarques*) aan UEd. ter overweeginge voortedraagen, of een Land, hetwelk door de Godlyke goedheid zoo was gezeegend met alle de nooddruften des leevens, dat het zyne ingezeetenen volkoomen kon voeden en verkwikken, en dezelven niet alleen verschaffen 't geen tot onderhoud des leevens noodig is, maar ook 't geen tot vermaak en veraangenaaming van het leeven dient, en hetwelk dus geheel op zichzelven kon bestaan en zich tegen alle geweld verdeedigen, ook zyn eigen belang niet het best zoude bezorgen, wanneer het zich van andere Volken afzonderde, allen handel met de uitheemschen afsneedt, geen vreemdeling in hetzelve toeliet, aan zyne eigene ingezeetenen niet vergunde zich buiten s'lands te begeeven, en op zeer zwaare straffen verboodt eenigen koophandel met vreemde *Natien* te dryven, het zy binnen, het zy buiten s'lands.

Het is immers eene onloochenbaare waarheid, dat wy geene begeerte tot eenigen omgang, gemeenschaphouding en koophandel met andere Landen en Volken in ons bevinden, dan alleen, omdat wy van hen haalen 't geen tot ons noodzaaklyk leevensonderhoud wordt vereischt, of omdat zy ons verschaffen zulke dingen, die ons leeven aangenaam en gemaklyk konnen maaken, ons genoegen vermeerderen en de overdaad en pracht (dezelven nochtans gesteld zynde binnen die behoorlyke paalen, dewelken ik daarvoor in het opgemelde 29ste en in het 30ste Vertoogen vinde omschreeven) staandehouden: Zoo heeft men ook te recht aangemerkt, dat wy by vreemde *Natien* konnen zoeken en niet zelden vinden goede en heilzaame wetten en voorschriften, dewelken tot eene beetere bestiering van den Staat strekken, en ons dus eene rechte en goede staatkunde, gegrond op de deugd en gepaard met voorzigtig beleid, leeren; gelyk ook allerhande loflyke weetenschappen en fraaije konsten, waardoor onze zinnen worden opgescherpt; en insgelyks meenigvuldige aangenaame handwerken, dewelken en tot ons nut en tot onzen sieraad dienen; ja, dat wy ook daar meenigmaal zoodaanige kundigheden konnen erlangen, door dewelken wy van de uitmuntende en groote waarheden van onzen heerlyken Godsdienst verzeekerd, tegen alle verleidingen, als zynde enkele konstenarijen van den Satan, in veiligheid gesteld, en op deeze wyze in ons geweeten vertroost worden: En dat dus den koophandel ons niet alleen verschaft verscheidene soorten van waaren en goederen, waarmede wy ons kleeden, en dewelken tot spys en drank voor ons dienen; ja ook, dewelken tot onze verkwikking en vermaak, en tot onze bescherming en verdeediging tegen de geweldige aanvallen van onze vyanden noodig zyn; als mede ons aanbrengt allerhande heilzaame geneesmiddelen, die tot bewaaring of herstelling van onze gezondheid strekken, en die wy anderzins zouden moeten ontbeeren; maar dat denzelven ons ook mededeelt eene grondige kennis van veele nutte zaaken, die tot eene beetere beschaaving van onzen traagen geest vereischt worden. Wanneer wy nu dit alles moesten missen, zouden wy immers waarlyk deerniswaardig zyn.

Is dit nu zoo, gelyk het waarlyk is, wie, met een redelyk verstand begaafd en het heil en welzyn van zyn evenmensch beöogende,

de, zal dan den koophandel en omgang met vreemde Volken in eenen Staat konnen afkeuren? Dus zal iemand vraagen, die dit voorstel alleen oppervlakkig en ter loops beschouwt.

Doch, deeze gelieve te letten, dat men spreeke van zulken Land, aan hetwelk de milde Natuur zich zoo goedäartig zoude hebben getoond, dat zy hetzelve hadt voorzien van alles, wat tot onderhoud, gemak en vermaak van het leeven van een groot getal inwooneren dienen kon; en hetwelk, en door zyne overgroote volkrykheid, en door den noesten arbeid en schrandere naarstigheid van zyne allezins beschaafde en met eene bekwaame moed en dapperheid begaafde bewooneren, tot zulken hoogen top van welvaart en magt verheeven ware, dat het op zichzelven bestaande zich ook in geval van nood tegen allerleije geweld kon verdeedigen, zonder iemands hulp of bescherming noodig te hebben, en zonder zich dies ook met eens anders zaaken te willen bemoeijen; terwyl het zich te vreeden hieldt met de paalen van zyn tegen allen aanval van buitenlandsche magt genoeg versterkt gebied, en ook nimmermeer trachtte dezelven eenigzins uittebreiden: En het koomt waarlyk zeer bedenkelyk voor, of men niet wel mooge stellen, dat een Land, indiervoegen gesteld, het best zyn eigen belang zoude behartigen met zich van alle vreemde *Natien* geheel aftezonderen en allen omgang en koophandel met uitheemsche Volken te vermyden; want men merkt zeer wel aan, dat zulks immers een uitneemend voordeel is voor dat Land, hetwelk zyne inwooners, zoo lang als zy konnen bestaan zonder de voortbrengzelen van andere Landen en zonder de handwerken van andere Volken, insgelyks bewaart voor derzelver schandelyke ondeugden, van lichtvaardigheid, onkuisheid, begeerlykheid, bedrog, leugentaal, verkwisting, gierigheid, muitzucht, oorlog, verraadery en diergelyken, dewelken, zoo als ons de ondervinding leert, niet zelden door den geduurigen omgang met andere Volken de blanke en eenvoudige gemoederen besmetten en verderven; naardien dan deeze zyne inwooners, vry van alle die vuile ondeugden, niet bezet met looze konstenärijen ter bedekking van hunne euveldaaden en ter uiterlyke vertooning van hunne schyndeugd, noch ook bezwaard met die lastige en verdrietige beezigheden, dewelken den oorlog verzellen, maar gerust op hunne natuurlyke en door konst vermeerderde sterkte, alle hunne oplettenheid alleen zullen besteeden tot bezorging van hun byzonder welvaaren, 't geen noodzaaklyk de betrachting van het heil van den Burgerstaat en dus de voortzetting van het gemeene welzyn der gesaamlyke inwooneren van een zoo gelukkig Land in zich bevat: Dus zullen zy zich te meerder benaarstigen, om de dorre en woeste plaatzen van dit hun land te bebouwen en de onvruchtbaare akkers of met distels en doornen bezaaijde streeken door eenen gestaadigen arbeid en taay geduld vruchtbaar en tot het voortbrengen van allerleije aangenaame en tot een noodig voedzel en liefkyke verkwikking strekkende vruchten bekwaam te maaken; ook zullen zy allen mooglyken iever aanwenden, om alle nuttige handwerken voorttezetten, alle fraaije konsten gestaadiglyk te koesteren, en, zoo veel in hen is, te verbeeteren, en de kennis van alle loflyke weetenschappen, die zy van hunne Voorouderen hebben geërfd, meerder en meerder uittebreiden; zy zullen ook meerder, dan wel andere menschen, gezet zyn op de ongeveinsde oefening van de waare deugd; geneigd tot billyke rechtvaardigheid; vry van kwaade driften en booze geneigdheden tot alle laffe ondeugden; eerlyk in hunnen handel; oprecht in hunne woorden; getrouw in hunne beloften; zonder te groote spaarzaamheid behoorlyk gebruik maakende van hunne middelen; medelydende omtrent ongelukki-

gen; mededeelzaam jegens de behoeftigen; waarlyk en zonder eenige geveinsdheid minzaam jegens hunne medeburgers; eerbiedig zonder eenige murmureering jegens hunne Overheden; altoos te vreeden met hun lot, 't zy het geluk hun begunstige of tegenloope; meerder het gemeene welzyn, dan hun eigen belang bejaagende; oprecht in het beloonen der goeden en het straffen der kwaaden; erkennelyk wegens ontfangene weldaaden; eerbaar in een onbevlekten echt; zorgvuldig in eene deugdzaame opvoeding van hunne kinderen, de waardste panden van hunne kuische huwelyksliefde; ook naauwkeurig en oplettend in het bezorgen en bestieren van hunne byzondere Huisgezinnen; met één woord, zy zullen zichzelven en anderen waarlyk gelukkig konnen maaken; en dus zoude deeze byzondere Burgerstaat konnen strekken tot een onbetwistbaar voorschrift van de beste Regeering, dewelke men immermeer zoude konnen wenschen, alwaar men alle bedenkelyke zeegeningen van eene aangenaame vrede, stille rust en verkwikkelyk vergenoegen konde genieten, en zich nimmermeer behoefde te bekommeren om eenigen handel, omgang of gemeenschap met andere uitheemsche Volken, naardien dit land zoo gelukkig ware, dat het, zonder van eenig ander Volk iets benoodigd te hebben, ten vollen op zichzelven zoude konnen bestaan en aan zyne inwooneren alles, wat hun het leeven aangenaam en liefslyk kan maaken, in overvloed toebrengen. Dusdaanige zyn de aanmerkingen van de zulken, dewelken deeze stelling begunstigen.

Dit alles met de noodige aandacht overweegende, dunkt *my*, dat het waarlyk niet ongerymd moet voorkoomen, te stellen, dat een Land, dus van alles overvloedig voorzien, dat het op zichzelven kan bestaan, eene goede en voor zyne ingezeetenen heilzaame staatkunde gebruikt, wanneer het zich van alle gemeenschap, omgang en handel met andere vreemde Volken afzondert. Echter durve ik deeze stelling geenzins voor een vaste zetregel opgeeven, maar wil die alleenlyk als eene bedenking voordraagen, omdat ik my wel bewust ben, dat wederom veelen dezelve zullen afkeuren, en het eene snoode misdaad noemen, wanneer men wilde breeken de door de natuur zoo zeer begeerde maatschappy en onderlinge gemeenschap, dewelke plaats behoorde te grypen onder alle menschen, die een en denzelfden aardbol bewoonen, een en denzelfden grond bewandelen, eene en dezelfde lucht inademen en door een en dezelfde Zon beschεenen worden.

Men zegge, dat de groote Schepper van het Heelal alle menschen heeft geschaapen tot onderlinge hulp en bystand, en wel uit eenen bloede, opdat zy daaruit zouden leeren, door welken naauwen band zy aan elkanderen verknoft en vereenigd zyn; dat ook de goede God ons op de aarde, ter bewooning van dezelve, plaatzende geene paalen heeft gezet, noch zyne Wysheid eenige andere wetten ingesteld, dan dewelken strekken tot onderhouding en aankweeking van eene onderlinge gemeenschap, behulpzaame maatschappy en liefslyke saamenwooning; ja, men voege daarby, dat alles, wat door de alkoesterende Natuur is voortgebragt, gestaadiglyk haakt naa eene gezellige saamenleeving; zoodat men, wanneer men hiertegen iets wilde inleggen, dwaaslyk handele, en zulks in der daad niets anders zy, dan den oneindig goeden, grooten, alleenwyzen en almagtigen Maaker van de natuur verdenken van iets onbetaamlyks, of ten minsten onnoodzaaklyks in de Natuur gelegd te hebben; en, men roepe vrijelyk uit, zouden de Menschen gebooren zyn tot een slechter staat, dan de Oijevaars, Zwaluwen, en andere Vogels, die dagelyks door de lucht zweeven en jaarlyks an-

andere en vreemde landen bezoeken! Is het waarlyk niet strafs genoeg, vraage men al verder, dat onze zoo kostelyke en edele Ziel, dat heerlykste schepzel, 't welk ooit Gods Almagt heeft voortgebragt, hier op aarde zy en blyve gebonden aan ons zoo zwak, verderflyk en broos Lichaam, en daardoor zyner verdorvenheid zy deelachtig geworden? Moet dan nog ons Lichaam geduuriglyk in één land als gevangen blyven, en dus aan zyne gezellin, de onsterflyke Ziel, geweigerd worden de vryheid, om en zichzelven en het lichaam op het alleraangenaamst te verkwikken door eenen lieflyken omgang met zyne medemenschen, schoon hier en daar door de geheele wereld verspreid, echter met ons uit eene en hetzelfde zaad voortgesprooten, en door het zoet genot der streelendste vermaaklykheden van andere Landen? Heeft niet de alwyze Schepper deeze geheele aarde geördend tot bewooning van het gansche menschdom, en in zyne ondoorgrondelyke wysheid en alles te bovengaande goedheid dezelve met voorbedachten raad zoo gemaakt en geschaapen, datze gemeen zoude zyn voor alle menschen? Want, (dus redeneert men vervolgens) onderscheidene Landen brengen voort onderscheidene kruiden, vruchten en planten tot voedzel, verkwikking, heil en welzyn van het gansche menschelyke geslagt; ook vindt men in onderscheidene landstreeken onderscheidene dieren, geschikt tot gebruik, gemak en vermaak van alle menschen; ook geeven de bergen, die in onderscheidene landen gevonden worden, insgelyks hunne onderscheidene *mineraalen*, metaalen en steenen, allen geschikt tot nut en voordeel van alle menschen zonder onderscheid, zoodat het alleraangenaamste en allervermaakelykste gedeelte der aarde nooit zonder onderscheid van allen zy voorzien geworden: Daarenboven, de noodzaaklykheid zelve, zegt men, die den menschen elkanders hulp afvordert, moet steeds de sterkste, zoo niet de voornaamste, band van onderlinge maatschappy zyn; en men besluit dan verder daarom, dat zoodaanigen Land, hetwelk alle gemeenschap, omgang en handel met andere uitheemsche *Natien* wilde afsnyden, met recht zoude moeten beschouwd worden, als op eene allerzigtbaarste wyze te willen schenden de eerst bepaalde natuurwetten, en dat hetzelve dus schuldig zoude moeten worden verklaard aan eene openbaare verachting der hoogste wille van den alwyzen Schepper, naardien het moedwilliglyk en hardnekkiglyk zoude vertrappen de heilzaame wetten van maatschappy, terwyl het Gods oogmerk geweest zy, dat de maatschappy altoos onder alle menschen onverbreeklyk plaats zoude grypen; en dus (zegt men) zoude zoodaanig Land geheel verbreeken de eens vastgestelde wetten der Natuur en overtreeden de alleenwyze orde, die het beste en wyste Opperste Weezen by de voortbrenging van het Heelal in de wereld heeft ingesteld.

Zulke en meerdere andere soortgelyke tegenwerpingen worden ook wederom tegen deeze hier boven voorgestelde stelling ingebragt, schoon dezelven my nog niet genoegzaam schynen, dat ik daardoor zoude worden overreed, om dezelve stelling geheel ongerymd te verklaaren, dewyl ik meene, dat de ingeschaapene zucht tot onderlinge gezelligheid en ook de noodzaaklykheid van onderlinge hulp goede beweegredenen zyn, om de menschen, op zichzelven beschouwd, tot eene aangenaame, verkwikkelyke en noodige gemeenschap met elkander aantespooren, zonder dat hetzelve tot eene onderlinge vereeniging van onderscheidene Burgerstaaten behoore te worden getrokken, zoodat het aan een welgeschikten Burgerstaat, die op zichzelven, zonder eenige hulp of bystand van anderen te behoeven, konde bestaan, niet zoude geöorloofd zyn, zich geheel

van alle gemeenſchaphouding, maatſchappy en koophandel met andere Staaten aftezonderen.

Ik toch wil gaarne, met allen, de hierboven voorgedraagene ſtelling begunſtigende, erkennen, dat ik nog niet kan vatten, waarom het met Gods alwyze ſchikking ſtryden zoude, dat deeze aardkloot zoude bewoond zyn door onderſcheidene Volken van verſcheidene taalen, gewoonten en neigingen; wy vinden immers dit aardryk bekwaam tot het ontfangen en herbergen niet alleen van één Volk, maar zelfs van veelen; wy zien, dat zyne deelen onderſcheiden zyn door ſnelvlietende rivieren, ondoorgrondelyke zeën en op eene verbaazende wyze aaneengeſchakelde keetenen van bergen, zoodat deeze onderſcheidene ſtreeken ſchynen tot bewooning van onderſcheidene Volken als afzonderlyk bekwaam gemaakt; daarenboven worden wy by eene naauwkeurige beſchouwing nog gewaar veele andere merkwaardige zaaken, door den eeuwigen Maaker der Natuur met zeer groote wysheid geordend, om ieder *Natie* binnen de tot haare bewooning geſchikte luchtſtreek en bepaalde grenzen te houden.

Maar, opdat wy de beſtelling van den Almagtigen nog nader betoogen, zoo beſchouwe men eens met de vereiſchte aandacht, hoe God zelf in die verwonderenswaardige taalverwarring te BABEL. wanneer de menſchen allen nog ééne maatſchappy uitmaakten en dezelve tegen des Heeren groote oogmerken wilden ſtaandehouden, de krachtigſte en overtuigendſte blyken hebbe gegeeven van zyne alleenwyze wil, om het geheele aardryk te bevolken, en der menſchen naauwe vriendſchap en onderlinge gemeenzaamheid te verbreeken, zoodat van dien tyd af verſcheidene Landen door onderſcheidene Volken zyn bewoond geworden, in zoo verre zelfs, dat, wanneer een Volk zich meerder en meerder begon uittebreiden, zoodat zyne landpaalen te eng waren, om hetzelve te bevatten, of wanneer het land dit groot getal zyner inwooneren niet langer konde voeden, zich een gedeelte van dat Volk heeft afgeſcheiden, om wederom andere Landen, die nog onbewoond waren, te bevolken, en dus Gods eeuwiglyk bepaald voorneemen te volvoeren. Heeft nu God hierdoor niet ten duidelykſten getoond, dat hy de aarde hadt geſchaapen tot gebruik van onderſcheidene Volken? En, waarom toch zoude een Volk, dat op zichzelven kon beſtaan, wiens Land zyne inwooners overvloediglyk kon voeden en bevatten, aan hun rykelyk ſchenken alles, wat tot een wettig vermaak, lieflyke verkwikking en noodige hulp dient, en hun ook alles, wat tot hunne beſcherming en de geruſte verzeekering van hunne rechtvaardige bezittingen tegen allerhande geweld mooge ſtrekken, mededeelen, zich niet moogen bepaalen binnen het hem geſtelde perk en alle gemeenſchap met anderen afſnyden? Waarin zondigt dit Volk tegen Gods alwyzen wil? Waarin overtreedt het de door de Natuur vaſtgeſtelde Wetten? Waarin verbreekt het Gods alwyze orde?

Daarenboven wordt ook nog te recht opgemerkt, dat dit Volk met deeze zyne voorzigtige ſchikking, zoo veel in hem is, de onverzoenlyke ſtaatzucht en onverzaadelyke begeerte tot eens anders bezittingen, afſchuwelyke vruchten van de verdorvenheid der menſchelyke Natuur, zoude te keer gaan; want onze aart is zoo verdorven, dat wy, geraakt zynde tot een zoo uitgebreid aantal om eene burgerlyke maatſchappy, in dewelke een en dezelfde taal geſprooken en dezelfde zeden en wetten onderhouden worden, te konnen *formeeren*, en daarin een zeeker gebied, het zy *Monarchaal*, het zy *Republicain*, naar ons believen vaſtteſtellen, terſtond geneigd zyn onze naabuuren, die eene van ons verſchillende taal ſpreeken en andere inzettingen en ge-

gewoonten houden, te haaten en hun derzelver ſtaat en geſteldheid, of uit eene booze ſtaatzucht of uit eene kwaade begeerlykheid, te benyden, 't geen dikmaals aanleiding tot droevige oorlogen geeft, waaruit allerleije bittere rampen, afgryzelyke verwoeſtingen van vruchtbaare landen, ſchrikkelyke verbrandingen van openbaare en byzondere gebouwen, vernieling van nutte handwerken en fraaije konſtſtukken, en vreeſlyke uitſtortingen van menſchenbloed, te ſaamen elendige, doch onfeilbaare gevolgen van den oorlog, gebooren worden. Een Volk nu, 't welk op zichzelven konnende beſtaan geheel alle gemeenſchap en handel met uitlandſche Volken hadt afgeſneeden, kon ook niet behept zyn met deeze affchuwelyke ſmetten van ſtaatzucht en begeerte tot de bezittingen van andere Volken, aan dewelken het geene kennis zoude hebben, maar met het zyne in raſt en vrede te bezitten volkoomen vergenoegd leeven; en dus konde men zeggen, dat dit Volk hierin de verdorven aart der menſchen geheel hadt overwonnen; terwyl het ook zyne eigene landpaalen hierdoor in alle zeekerheid zoude ſtellen, zoo, omdat andere Volken, aan dewelken het niet vergund werdt in dit land te koomen, noch gemeenſchap, omgang of handel met dit Volk te onderhouden, daardoor ook alle geleegenheid moeten miſſen, om het zwakke van dien Staat te ontdekken, en aldaar eenigen aanhang te maaken of burgerlyke twiſten en oneenigheden, niet zelden een oorzaak van der landen verderf, ondergang, en onderdrukking der vryheid door buitenlandſche Vorſten en binnenlandſche magtige Heeren, te zaaijen; als ook, omdat het door zyne vaſtgeſtelde bepaaling zyne eigene Overheden zoude noodzaaken zich met de paalen van hun gebied, zoo als die door de Natuur beperkt zyn, te vreeden te houden, zonder uit vuile ſtaatzucht naa eens anders bezittingen te haaken, en daardoor zyne eigene landpaalen in de waagſchaal te ſtellen.

Leeren ons de geſchiedeniſſen van alle tyden toch niet, dat magtige Vorſten, wanneer het hun naar de onverzaadelyke begeerte van hunne booze ſtaatzucht gelukt is hun gebied, eertyds binnen enge perken bepaald, te vergrooten, veele andere Volken te overwinnen en aan hunne bevelen te doen gehoorzaamen, dan, als zy tot hunnen hoogſten trap van geluk ſcheenen te zyn geſteegen en daarop zich verwaand, hoogmoedig en ongezeglyk tegen een ieder, zelfs hunne getrouwſte bondgenooten, hebben gedraagen, en al te veel vertrouwen op de magt hunner waapenen, als of die onverwinbaar waren, geſteld, eensklaps door hunne eigene zwaarte en grootheid van die hoogte zyn als terneedergeſtort, en tot hunne voorige geringheid gebragt; ja, dat hunne Landen dikmaals door vreemde Volken, by hen voorheen onbekend, zoo zyn overſtroomd, dat zy zelfs onder hun juk hebben moeten bukken? Hebben deeze ons niet getoond, dat de grootſte en vermoogendſte Gemeenebeſten, welker opperhoofdigheid veele aanzienlyke Volken erkenden en eerbiedden, door haare al te groote magt en uitgebreidheid, wanneer zy, als verzoopen in haare voorſpoed en verwyfd door de aanlokzelen der door haare waapenen overheerſchte *Natien*, ook derzelver laffe vadzigheid hadden aangenoomen, haar eigen bederf en ondergang hebben berokkend, daar zy anderzins moeſten verwachten door de ſaamgevoegde krachten van veelen hen gehoorzaamende Volken te zullen worden onderſteund, terwyl zy de haat en jalouſie van alle andere Staaten door haare al te dwaaze heerszucht zich hadden op den hals gelaaden, waarom die verſcheidene haar met geweld der waapenen onderdaanig gemaakte heerſchappijen zich van hunne afhanglykheid hebben ontſlagen en zoo veele afgezonderde Burgerſtaaten, onder hunne byzondere Overheden, zyn geworden,

den, dewelken gestaadiglyk aan den anderen een bedekten haat toedraagen? Ja; Zien wy niet by de ondervinding, hoe staatzuchtige Vorsten, verlangende de grenzen van hun gebied uittebreiden en andere landen daaraan te hechten, veeltyds het beste gedeelte van hunne Vaderlyke erven en oude heerschappijen, 't zy door eene binnenlandsche beroerte en burgerlyken opstand, 't zy door eene gansch onverwachte buitenlandsche aanval en geweldige bespringing, verliezen, terwyl zy bezig zyn aan hunne Naabuuren de wettige bezittingen onrechtmaatiglyk te ontrooven, of de oproeren en moeilykheden, in 't een of 't ander gedeelte van hunne nieuwlyks aangewonne landen ontstaan, te dempen en beslissen? Het is toch veel ligter iets te winnen, dan te bewaaren; waarom met recht P. SCIPIO den geenen, die door de straaten van ROME loopende luidkeels al wenschende uitriep, dat JUPITER de grootheid der *Republiek* wilde vermeerderen, deedt bestraffen, zeggende, dat men liever mogte bidden, dat JUPITER de *Republiek* wilde bewaaren in den staat, waarin zy was, naardien zy groot genoeg ware, wanneer zy maar wel bestierd en getrouwlyk bewaard werdt.

Alle deeze rampen en onheilen nu zouden een Volk, dat op zich zelven volkoomen konnende bestaan alle gemeenschap en handel met andere vreemde *Natien* hadt verbrooken, in 't geheel niet drukken, 't welk my bynaa zoude doen durven besluiten, dat deeze hier boven aan UEd. voorgedraagene stelling misschien zoo ongerymd niet zy, dan dezelve wel in den eersten opslag zal toeschynen; terwyl het dan te wenschen ware, dat de milde Natuur ieder land met alle nooddrufren des leevens zoo rykelyk hadde gezeegend, dat de inwooners, volkoomen vergenoegd met het hun bescheiden deel, geen reden hadden om eenige gedachten, tot het aanranden en vermeesteren der wettige eigendommen van andere Volken, in zich te voeden; wanneer de Geschiedboeken van alle tyden zoo niet zouden zyn opgevuld met de jammerlyke verhaalen van droevige wreedheden, voortgesprooten uit verderflyke oorlogen, meest al voortgekoomen uit eene onverzaadelyke staatzucht, dewelke alsdan aan het menschdom geheel onbekend zoude geweest zyn; en dus zoude de staat der menschen een veel grooter geluk hier op aarde hebben genooten, dan wel in de tegenwoordige gesteldheid der zaaken, daar weinige landen in staat zyn, om hunne inwooners te voeden en kleeden, en hun alles, wat het leeven gerust, aangenaam en verkwikkelyk maakt, en ook onze bezittingen tegen alle geweld in zeekerheid stelt, te verschaffen, en daarom noodig hebben hetzelve in andere Landen en by andere Volken te zoeken, en dus eene onderlinge gemeenschap en omgang te onderhouden, en een noodigen handel met elkander te dryven.

Deeze geringe my voorgekoomene bedenkingen, die aan veelen mooglyk zeer *paradox* zullen toeschynen, heb ik raadzaam gevonden UEd: door deezen voortedraagen, met verzoek, dat UEd. my omtrent de gerymdheid of ongerymdheid van deeze stelling met UEds. doorkneed en kundig oordeel wilt voorlichten en UEds. schrandere aanmerkingen mededeelen, dewyl UEd. daarmede ten uitersten zult verpligten, die zich met alle hoogachting voor UEds. groote verdiensten teekent

MYN HEER SPECTATOR!

AMSTERDAM den 23. Oktober 1760. — *UEds. D. W. Dienaar* E. K.

De NEDERLANDSCHE SPECTATOR.

[N°. 312.]

Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
HORATIUS.

Geeft acht op uwe Vrinden
En laat geen Schalk u met zyn Vossenvel verblinden.
HUYDECOPER.

Toen ik tot *Doctor* der beiden Rechten *gepromoveerd* zynde my naar 's Gravenhage zou begeeven, om tot de *Praktyk* bekwaam gemaakt te worden, kreeg ik door een myner Voogden een brief van Voorschryving aan een ouden Akademievriend van mynen Vader, die in deeze Hofplaats als een beroemd Rechtsgeleerde bekend was. Zo haast als ik mynen dienst aan hem had aangebooden, maakte hy my het volgende *kompliment*. Ik verheug my, dat ik een Zoon van mynen ouden vriend, van wien ik een zeer loflyk getuigenis kryg, aan myn huis mag zien. Zyt verzeekerd, dat ik UEd. allen dienst zal doen, die my moogelyk is; koom aan myn huis, zo dikwyls als het UEd. behaagt, het zal my altyd aangenaam zyn.

Men kan wel denken, dat ik over zulk eene beleefde en verpligtende ontmoeting zeer vergenoegd was; ik verbeeldde my, dat myn fortuin op een zeer goeden voet stondt, en dat ik, zulk een vermoogenden begunstiger gekreegen hebbende, zeer spoedig opgang in de *Praktyk* zou maaken: maar ik vond my in myne verwachting bedroogen; want zo dikwyls ik belet liet vraagen, of my aandienen, werdt my telkens geantwoord, dat myn Heer niet t'huis, of in *besogne*, of onpasselyk was; dat het hem leed was, en dat hy my vriendelyk verzocht een anderen geleegener tyd te willen waarneemen: dit duurde zo lang, totdat den tyd, welken ik voorgenomen had in 's Gravenhage te blyven, verloopen was; in welken ik my niet te binnen kan brengen, deezen Heer meerder dan drie-of viermaal gesprooken te hebben; en ik weet zeer

wel, dat ik nooit eenige de minste gunst van hem ontvangen heb.

Vervolgens weder t' huis gekoomen zynde verhaalde ik dit voorval aan myne Voogden, een van welken, die de wereld wel kende, my zeide, dat ik my hierover niet zeer moest verwonderen. Ik ben wel verzekerd, sprak hy, dat de oprechtheid nog niet uit de wereld verbannen is: men vindt, God dank! menschen, die meenen het geen zy zeggen en naakoomen het geen zy belooven; en men zou een menschenhaater moeten zyn, indien men wilde gelooven, dat elk, die ons ontmoette, een geveinsde vriend of verniste vyand was: maar men zou, aan den anderen kant, niets altoos moeten weeten van het geen in de wereld omgaat, indien men alle beleefde ontmoetingen voor bewyzen van oprechte genegenheid, alle verpligtende woorden voor goede munt wilde opvatten: de menschen zyn niet altoos die zy schynen; en, indien u tyd van leeven gegund wordt, zult gy, buiten twyffel, ondervinden, dat men dikwyls allerminst staat kan maaken op zulken, die het allervriendelykst voorkoomen hebben, en iedereen met een lachend weezen en een kussende hand aanspreeken en begroeten; ja dat deezen de valscheid van hun hart onder deeze momming best weeten te bedekken; terwyl anderen, die uiterlyk minder welleevende schynen, ja somtyds een stuurs voorkoomen hebben, met eerlyker gevoelens vervuld zyn, en waarlyk edelmoedige poogingen aanwenden, om den naasten, zonder omslag van woorden, zo veele weezenlyke diensten toetebrengen, als eenigzins in hun vermoogen is. Het geen myn getrouwe Voogd my toen zeide, heb ik in den volgenden loop van myn leeven waar bevonden.

Meenigmaal liet ik myne gedachten gaan over deeze verkeerdheid, en onderzocht, welke daarvan de oorzaak zyn mogt, en het volgende is my waarschynlykst voorgekoomen.

Men weet, dat eer en voordeel de groote beweegraden zyn der menschelyke daaden, en dat men, om deezen te verkrygen, de gunst van onzen naasten noodig heeft. Welke nu zyn de beste middelen, om van ieder gepreezen en bemind te worden? Men zou van vooren denken, dat een braaf *karakter*, en eene geduurige beezigheid in nuttige zaaken, meest dienstig daartoe zyn zouden, en dat daarom eenige gebreken zouden worden ingeschikt, en men kan ook niet ontkennen, dat dit by verstandige en edelmoedige luiden, die weezenlyke en schynverdiensten konnen onderscheiden, plaats heeft. Maar dit moet men van het algemeene gros der menschen niet verwachten; deezen worden voornaamlyk door schyn ingenoomen; eene

fraaije

fraaije gestalte, nette kleeding, gladde tong, vleijende reden hebben meerder invloed op hen, dan de taal en manieren van een mager mannetje of tandeloos besje, naar den ouwerwetschen trant gekleed, hebben kan. Ze letten niet, wat hun gezegd wordt; maar wie de spreeker zy; en ze deelen hunne gunsten niet uit naar verdiensten; maar alleen aan voorwerpen, die hun behaaglyk zyn.

Van deeze zwakheid der menschen weeten zekere *poliete* luiden zich te bedienen. Zy konnen ook weezenlyke verdiensten hebben; maar zy weeten by bevinding, dat deezen hun of geheel niet, of althans niet alleen te pas koomen; zy stellen zich voor te behaagen, en wenden daartoe alle middelen aan, zonder zich veel te bekommeren, of de waarheid daarby voor-of naadeel lyde, en of de goede naam van den naasten, met welken zy op dien tyd niet te doen hebben, bewaard of geschonden worde.

Wel is waar, dat zy op deeze wyze gevaar loopen, om de gunst van anderen te verliezen, terwyl zy zich nieuwe vrienden maaken, omdat hunne dubbelhartigheid niet altyd kan verborgen blyven; maar zy zyn tegen deeze zwaarigheid gewapend: want immers is 'er tyd nodig, om hunne streeken aan den dag te brengen, en ondertusschen kan 'er iets voorvallen, waarmede zy hun voordeel doen. Zy konnen den beledigden, van wien zy kwaad gesprooken hebben, diets maaken, dat het anders van hun gezegd, maar kwalyk overgebragt is; of zy konnen deezen, door op nieuw kwaad te spreeken van zulken, op wien hy gebeeten is, trachten te vreden te stellen, of, indien deeze kunstjes niet te pas koomen, konnen zy met hunne gewoone vriendelykheid verschooning verzoeken, en hun misdryf op rekening van misverstand zetten; of zy konnen 'er deezen aan waagen, vooral wanneer zy grootere voordeelen van nieuwe begunstigers te gemoet zien; en dan zyn ze somtyds kwaadaartig genoeg, om hem, wien ze verlaaten hebben, van koppigheid en onhandelbaarheid, indien maar niet van iets ergers, te beschuldigen, en dus ook anderen van hem afkeerig te maaken: en, terwyl dit alles geschiedt, behouden zy nogtans hunne vriendelykheid en uiterlyke beschaafdheid, zonder dat iemand kan zien, dat 'er iets verkeerds in hun hart is; ja dan nog weeten zy anderen, die niets van het voorgevallene weeten, te begoochelen, en tot hun voordeel inteneemen.

Niemand, die den aart der menschen met eenige opmerking beschouwd heeft, zal onkundig konnen zyn, van het geene ik tot dus verre gezegd heb: en het zal genoeg zyn dit door eenige geschetste *karakters*, die ons dagelyks in de verscheidene leevensstaaten ontmoeten, optehelderen,

Alida verhuurt zich voor kindermeid by Mevrouw Aurelia; zy weet deeze door haare gedienstigheid, behulpzaamheid, teerhartigheid over de kinderen geheel en al inteneemen; zy dringt nog dieper in haare gunst door geduurig wat nieuws te koomen vertellen, wanneer zy eens een boodschap gedaan heeft; wie ook aan het huis van Mevrouw koomt, wordt van haar met vriendelykheid bejeegend; in het begin is zy ook bemind by de andere dienstbooden: maar men bevindt van tyd tot tyd, dat nu aan deeze, dan weêr aan eene andere de huur wordt opgezegd, en dat Aurelia, die te vooren den naam hadt van lang meiden te konnen houden, nu eene geduurige verwisseling van dienstbaare geesten heeft. Naa verloop van tyd ondervindt men, dat Alida haare Mevrouw heeft weeten te believen door alles wat zy in de keuken zag aan haar aantebrengen; en dat zy wederom ondankbaar genoeg geweest is, om op verscheidene plaatsen ten naadeele van Aurelia te praaten; zy wordt met groot ongenoegen heengezonden, en geraakt in zulke verachting, dat zy naauwlyks een fatsoenlyken dienst krygen kan.

Lucinde is opgevoed van eene braave moeder; zy heeft, behalven een schoon postuur en eene bevallige houding, die haar zelfs op het eerste gezigt aangenaam maakt, ook een zeer goed natuurlyk verstand en een gelukkig geheugen. Ik heb haar bynaa eene geheele preek van *Domine* Façundus aan haare Moey Kerkliet, die wegens zwaare hoofdpyn genoodzaakt was geweest t'huis te blyven, met zo veel welspreekenheid hooren naavertellen, als of zy dezelve uit een boek las, zodat de oude vrouw 'er van bewoogen was, en telkens haare oogen afdroogde. Ik heb haar op een anderen tyd zo verrukkelyk hooren zingen, dat ik meer dan naar gewoonte aangedaan was; met één woord, zelden wordt zo veel bevalligheid en bekwaamheid by elkander gevonden. Ondanks alle deeze gaaven is Lucinde eene der allerkwaadspreekendste schepzelen, die ik immer ontmoet heb; het is haar niet ongewoon heden een geheel gezelschap door haare bevalligheid te behaagen, en morgen van elk, die ze daarin ontmoet heeft, kwaalyk te spreeken, zonder de beleefde *tractanten* zelven te ontzien; en het geen nog allerergst is, zy weet aan het geen zy zegt zo veel waarschynlykheids te geeven, dat zy daarom te ligter geloofd wordt. Omdat Florida wat bloozende van aangezigt is, krygt de goede vrouw den naam, als of zy nu en dan wat te veel *Spiritus Citri* gebruikte; en in tegendeel, omdat Chlorus altyd wat bleek ziet, en nooit recht gezond schynt, wordt dien hupschen Heer naagegeeven, dat hy in zyne jeugd zekere *Cuur* ondergaan heeft,

heeft, en sedert zyne *kouleur* niet heeft konnen weder krygen. Maar allerongelukkigst zyn zulken, tegen welken LUCINDE eens eenig misnoegen heeft opgevat, want zy is zo haatdraagende, dat zy deezen nimmer spaart, hoewel zy haare uitwendige vriendelykheid blyft behouden. Haare grondregels zyn, niemand moet aan my konnen zien, dat ik iets tegen hem heb, want dan toon ik my wel ééns zo vriendelyk: men moet konnen veinzen in de wereld, en zich wel houden, al meent men het anders: en zy is in staat om den goeden naam van zodaanigen door opgeraapte lasteringen te schenden. Ondertusschen behoudt zy de gunst van veelen door haare bevalligheid en ongemeene gaaven, en 'er zyn maar weinigen, die recht weeten, voor hoe schadelyk en gevaarlyk zy en soortgelyke menschen in de saamenleeving moeten gehouden worden.

GREGOOR, een jong gezel uit Opper-Gelderland, verhuurde zich voor eenige jaaren by een Koopman in de buurt, waarin myne Ouders woonden. Hy gedroeg zich zeer wel in zynen dienst, en wyl hy by uitsteekendheid zuinig was, vergaaderde hy een zoet sommetje, waarby hem door gunst van vrienden, welken hy zich hadt weeten te maaken, nog wat meêr op *interest* gegeeven werdt: Hierdoor geraakte hy in staat, om dezelfde zaaken van zynen *Patroon* in het klein te beginnen. Hy bleef wel oppassen, en wyl het hem niet aan verstand ontbrak, was hy 'er onophoudelyk op uit, om de wegen tot grooter vordering inteslaan. Hiertoe bediende hy zich van de vleijery, want hy wist by ondervinding, dat 'er veelen mede gediend zyn, wanneer zy in het aangezigt gepreezen worden. Ik heb meer dan eens gehoord, dat hy tegen JOCHEM SUL zeide: elk heeft zo veel verstand niet als myn Heer SUL; schoon de schalk wel wist, dat hy een onnoozelen hals voorhadt. Alle vrouwen, die in zyne winkel kwamen, gingen wel vergenoegd heen over den lof van haare schoonheid, welken hy haar onbekrompen wist toetemeeten. Myne pokdaalige buurvrouw HESTER zou hem wel de handen gekust hebben, toen hy haar met eene stemmige tronie verzeekerde, dat men wel zien kon, dat zy de kinderziekte hadt gehad, maar dat de misvorming van haar aangezigt evenwel vry wat moest vergroeid zyn; en dat de vyandinne der vrouwelyke schoonheid niet in staat was geweest, om deszelfs rondheid, en de nette evenredigheid der byzondere deelen wegteneemen. Zulk een man als GREGOOR kon zeer wel eene vrouw krygen, en het gelukte hem ook met eene zodaanige vereenigd te worden, wier aart zeer wel met den zy-

zynen overeenkwam, en die hem niet één hair breed behoefde te wyken, ja zelfs overtrof in loopjes, om meerder geld te vergaderen. Door deeze kwam hy aan eene burgerlyke *Familie*, en naa verloop van tyd ook in Kerkendienst, en toen wist hy een aartigen rol te speelen. Nu hieldt hy het eens met de eene, dan weder met de andere party, naardat het in zyn kraam te pas kwam. Over het geheel was hy het niet eens met de zogenaamde Fynen, maar het is echter eens gebeurd, dat hy Zuster INNIG vondt by een Predikant van haare bende, om welke te believen hy verklaarde te wenschen, dat zyne Huisvrouw eens het geluk van haar gezelschap mogt genieten, en dat zy die geleegenheid met het uiterste genoegen zou waarneemen, om onderling door het zingen der opwekkelyke liederen van den geestelyken Dichter LODESTEIN bemoedigd te worden. Dit was deeze eenvoudige sloof van harten aangenaam, die weinig wist, dat GREGOOR met zyne Huisvrouw ook somtyds *Concerten* van een anderen aart bywoonde, waarin het zo effen niet toeging, of de goede vrouw zou 'er volgens haare gronden wel eens over gezucht hebben. Op gelyke wyze handelt de slimme GREGOOR in het *Politieke*; nu is hy Prins-, dan Staatsgezind; nu voor, dan tegen den Koning van PRUISSEN; en hy schynt een geheel ander man te zyn, wanneer hy onder een pypje by AULUS zit, dan wanneer hy van NEUTER voordeel te verwachten heeft; zodat beiden kwaalyk zouden doen, wanneer zy op zulk eenen man wilden staat maaken. Hoe zeer hy zich echter weet bemind te maaken, om aan geld te koomen, hy is nors en onvriendelyk tegen zulken, die voordeel van hem te gemoet zien, of by hem dienstbaar zyn; en hy verandert geheel van gedrag, wanneer hy iemand door vleijery hebbende ingenoomen, deezen naaderhand niet meer noodig heeft. Myn goede vriend SIMPLICIUS was in het begin van GREGOORS *negotie* uitsteekend met hem ingenoomen; hy voegde hem zo veel voordeels toe, als hem moogelyk was; hy gaf hem alle noodige onderrichtingen; de jonge Koopman scheen de ontvangene gunst ook met dankbaarheid te beantwoorden, en veel werks van mynen vriend te maaken: maar toen hy andere en veel vermoogender begunstigers hadt gekreegen, liet hy SIMPLICIUS zagtjes loopen, ja heeft met AULUS durven samenspannen, om den goeden man een leelyken trek te speelen, naardien hy dit tot het verkrygen van een magtig begunstiger noodig oordeelde. Wat heb ik den nyveren Beunaas LANGBEEN meenigmaal naar het huis van GREGOOR gezien loopen, om hem

de

de eene of andere party aantebieden ! hy heeft waarlyk ook veele koopjes door hem gekreegen, en zy hebben elkander wonderlyk in de hand gewerkt : maar zekere party eens wat duurder zynde, dan GREGOOR aangenaam was, liet hy 'er LANGBEEN mede zitten ; dees, niet lui, verkoopt de eene helft niet lang daarnaa aan een ander, en hadt 'er een maatig winstje aan ; maar met de andere helft ging het zo vlot niet : hy weer naar GREGOOR, die nu eenig inzigt gekreegen hadt, en den Beunaas als uit vriendschap met allerleije betuigingen van geneegenheid ontlast, mits evenwel, dat hy hem de behaalde winst schenkt, wyl 'er anders schaade op de party zou vallen : en dus hadt de arme LANGBEEN voor al zyn loopen en draaven niets dan woorden, terwyl het weezen der zaak in de zak van GREGOOR kwam. Ik heb meerder andere gevalletjes van deeze soort gezien, maar ik behoef 'er geen meêr bytebrengen, om te doen zien, dat menschen, die het beste gelaat vertoonen, niet altyd het beste hart hebben ; ja dat men met zulken met groote omzigtigheid moet omgaan, omdat veele ondervindingen geleerd hebben, dat onder den dekmantel van vriendelykheid en vleijery veele slimme streeken en verkeerde behandelingen verborgen worden.

't Is om deeze reden, dat ik liever wil te doen hebben met menschen, die uiterlyk minder wellevende zyn, dan met deeze schoonpraaten ; niet omdat my de vriendlykheid en een bevallig gelaat onaangenaam is, maar omdat ik deeze liever wil missen, indien ik maar eerlykheid en een oprecht hart behouden mag. Myn vriend ARISTARCHUS wordt meer ontzien dan bemind, omdat hy wat gereed is met elk de waarheid te zeggen, en in zyne uiterlyke houding die *politesse* en aanvalligheid niet heeft, waarin anderen, die minder verdiensten hebben, zoeken uittemunten. Maar men kan op zyne woorden zekerder staat maaken, dan op de eedzweeringen van veele anderen ; hy is een liefhebber van het menschlyk geslacht, en doet meerder dienst, dan hy uiterlyk laat blyken. Zulken, die door braaf optepassen, elk in zyne zaak, trachten uittemunten, konnen op zyne gunst en pooging, om hen te bevorderen, staat maaken ; en zy zelfs, die hem niet wel behandelen, behoeven niet te vreezen, dat hy hun op zyne beurt eenig leedt doen zal, ja moogen hoopen, dat hy, onvermoeid in goed doen, hen door onverdiende weldaaden zal trachten te winnen : in het kort, men mag met waarheid van hem zeggen, 't geen ook van CATO getuigd wordt, *dat hy liever goed zyn, dan schynen wil.*

wil. Wenſchlyk ware het maar, dat de braave man zo veel vermoogen op zichzelven hadt, om wat meer uiterlyke welleevenheid te toonen! maar hy heeft my dikwyls verklaard, dat het zien en hooren der in zwang gaande onoprechtheid en vleijery hem zulk een weerzin daarvan heeft ingeboezemd, dat hy, om toch niet verdacht te worden van zich daaraan ſchuldig te maaken, zich zekere ſtrakheid heeft aangewend, die hem nu hebbelyk geworden is. Niets, zegt hy, is hier op deeze wereld aan alle kanten volmaakt; ik zal dan ook myne gebreken hebben; maar ik hoop, dat deezen om myn goed hart zullen verſchoond en vergeeven worden. Hiervoor hoop ik my te wachten, dat ik voorbedachtelyk niemand leedt zal doen; en daarop wenſch ik my toeteleggen, dat het overige van myn leeven nut voor het menſchlyk geſlacht zyn moge.

Nu leg ik myne pen als SPECTATOR neer, nog niet bepaald hebbende, of ik naa verloop van tyd weêr onder eenen anderen titul beginnen zal; dan of ik het voorbeeld volgende van groote geleerden, voor wier kundigheid en oordeel ik billyke hoogachting heb, en waarmede ik myzelven niet wil vergelyken, my voortaan verluſtigen zal in myne ſtille boekoefeningen, zonder iets van myne verzaamelde ſchatten in het licht te geeven. Ik dank myne Vrienden en *Correspondenten* voor de hulp aan my toegebragt; en myne Leezers, omdat zy my twaalf jaaren lang hebben gaande gehouden, en nog getrouw bygebleeven zyn. Ten hunnen dienſt, opdat myn werk in dit opzigt niet onvolkoomen zyn mooge, zal 'er eene Algemeene Bladwyzer over de twaalf deelen, zo ſpoedig als mooglyk is, worden gereed gemaakt, en by de Uitgeevers van den SPECTATOR te bekoomen zyn.

BLADWYZER
OP DE
XII. DEELEN
VAN DEN
NEDERLANDSCHEN SPECTATOR.

B L A D W Y Z E R.

Ar-

Do-

Eeuw.

F.

Ge-

Hoog-

Ne-

Nieuws:

P.

P.

ge-

Recht-

Rouw.

Schyn-

Te-

U.

Ver-

B L A D W Y Z E R.

Va-

Ze.

B L A D W Y Z E R.

